

Digitized by the Internet Archive
in 2015

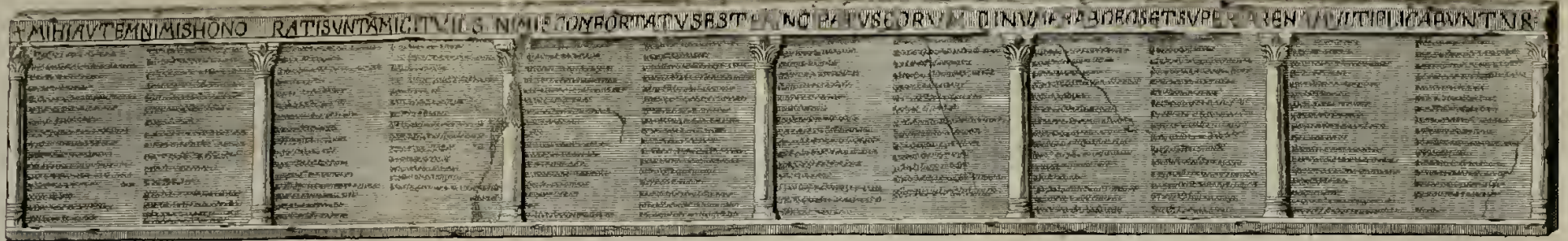
<https://archive.org/details/alexiiisymmachima01mazz>

VETERIS MARMOREI KALENDARII NEAPOLITANI ADUMBRATIO

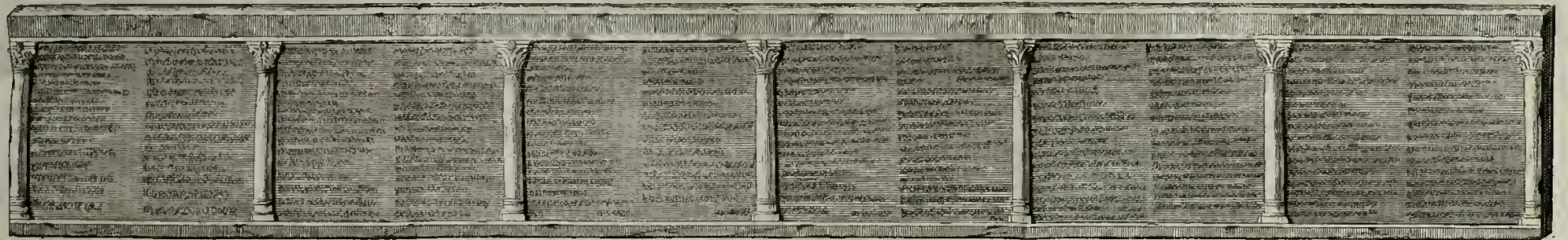
Prioris Marmoris Pars antica

Pars postica

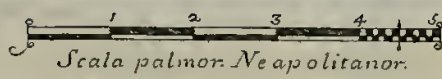
Posterioris Marmoris Pars antica

Pars postica

Repertum fuit ann. 1742. in S. Ioannis Majoris:
quod mox Ioseph Card. Spinellus Archiep.
Neap. in suo Archiepiscopio collocavit

Iussu ejusdem Emi Archiep. Jac. Martorellius
in Neap. Lyceo Linguae Graecae professor ad
fidem marmoris scripturae deformationem expressit.

Antonius Baldus incidit

ALEXIUS SYMMACHIVS
MAZOCHIUS

B. Cimarelli Sculp.

ALEXII SYMMACHI MAZUCHII

NEAPOLITANAE ECCLESIAE CANONICI
ET REGII S. SCRIPTURAE INTERPRETIS

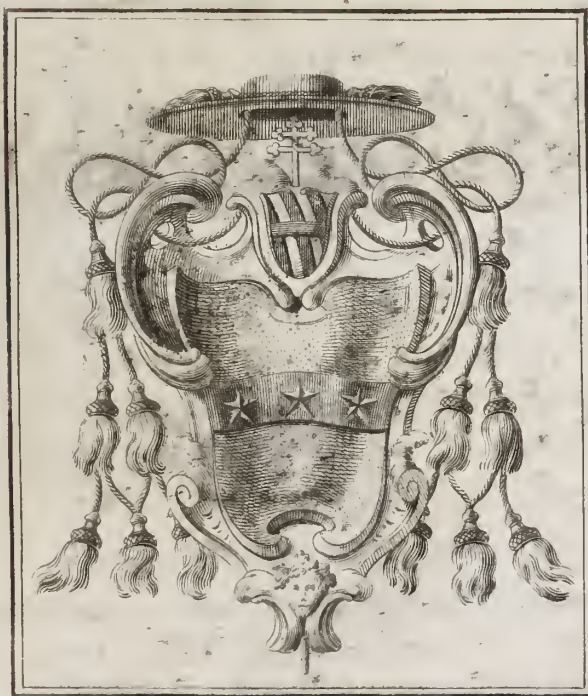
IN VETVS MARMOREVM

SANCTAE NEAPOLITANAE

ECCLESIAE

KALENDARIVM

COMMENTARIVS.

J. P. F.

NEAPOLI AN. MDCCCXXXIII

Ex officina Novelli de Bonis Typographi Archiepiscopalis

UTRIUSQUE POTESTATIS PERMISSU.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RESEARCH REPORT

NO. 100

1950

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO

I O S E P H O

S. R. E. C A R D.

S P I N E L L O

ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO

ALEXIVS SYMMACHVS MAZOCHIVS

Vbium mihi non est, EMINENTISSIME PRINCEPS , quin plerique eorum , qui prolixam tuam erga me voluntatem ac beneficentiam norunt , miraturi sint , quid sit, cur ego nullam vicissim pro mea virili parte grati animi significationem ediderim : quumq. ceteri hominum , quos numquam obstrinxeris , certatim in tuas laudes effundantur , ac lucubrationes suas sub tuo apparere nomine officii sui ducant ; ego contra , qui tot nominibus Tibi plurimum debeo , non dum ut aliquod meae in Te observantiae testimonium publice exstaret , conatus fuerim . Sane vero si vel ignavia in causa foret , vel rusticitas , vel aliud animi vitium ; non dubitarem sive exoranda venia , sive deprecanda poena , expiare id quidquid est criminis . Nunc Tute

scis, Card. Amplissime, qua plures jam annos valetudine afflicter, tum siquid restat virium, quibus me alienissimis occupationibus aliud ex alio objecerit: quo minus mirandum est, si Observationes in N. T. Tibi a me destinatas, quas jamdudum obrodo, nondum elimandi facultas fuerit. Accedit quod is sum, qui prodire in scaenam, nisi paene coactus, non sustineam; nec ad hanc diem occasio se talis dederit, quae mihi edendi Tibi aliquid festinationem aut necessitatem imponeret. Nunc vero quandoquidem tuo iure jussu ad commentandum sum incitatus, non potui non laetari magnopere, quod tandem occasio mihi talis oblata fuerit, qua si minus acumen sagacitasque; at officium saltem atque obsequium eniteret.

Nam quum ante hos duos annos vetus marmoreum Ecclesiae Neapolitanae Kalendarium, abhinc annos nongentos scalptum, nescio quo Numinis favore detectum fuisset; pro eo, quo in omnem antiquitatem, praesertim vero sacram, studio incenderis, jussisti illud quantivis pretii cimelium perpetuo a me commentario exornari. Ibi me sane deprehensum illico sensi. Nec enim causas alioqui veras sive aetatis, sive valetudinis, sive tenuitatis meae tanto oneri imparis, praetexendi facultas fuit. Quid multa? factum oportuit. Ac serius omnino quam voluissem, qualiscumque is commentarius in lucem prodit, nulla alia se re probaturus, quam tuo, quod in fronte emicat, nomine. Atque is primus subrustico pudori meo detergendo, qui me adhuc, quo minus Te coram producerer, impediabat, gradus esto. Nam ubi frontem semel perfricuerim, nulla erit deinceps mora, quin factus con-

fidentior, plura Tibi de sacratorum Musarum penu depromere adnitar.

Sed illa tamen in nuncupandis Tibi operibus difficultas longe maxima occurfat, quod pro follemnitratoq. more necesse fit ejus laudes, cui quid infcribitur, non leviter attingere: quod si ufquam alibi, in Te certe perquam arduum iter atq. abruptum reperio. A quo munere Tu quidem, Card. Ampliffime, cui univerfum hoc laudationis genus invisum eft, me libenter absolvis: utinam vero & ceteri cives mei tuarum ftudioffiffimi laudum absolvant. Quod non eo dico, quafi quidquam fuavius mihi fit quam in tam jucunda tractatione verfari; modo tamen facultas ne defit. Nunc vero quum virtutes tuae non modo meam infantiam, fed omnem eloquendi vim atq. exercitiationem excedant; definant quaefo tuarū cupidi laudum in tantam me exiftimationis aleam ac dimicationem conjicere Me quidem certe vix hifcere agredientem tam fpiffo agmine decora atq. ornamenta tua circumftant, & certatim. ut ab fe ordiar, invitant, ut unde incipiam, aut quo definam, fatis decernere nequeam.

Nam ut fingularem SPINELLAE domus claritudinem, & fumofas majorum imagines, & quidquid hujus generis eft longiffime diffusum planeq. infinitum, ut haec inquam univerfa praeteream: a primis ne disciplinae tuae lineamentis exordiar sub illo Herculeorum certaminum tuorum Euryftheo paene altero ductis, sub Card. inquam Imperiali immortalis memoriae avunculo? Cujus celeberrimam Bibliothecam Musarum ne domicilium, an cultorum fapientiae portum perfugiumq; an quo alio nomine appel-

lem? Ibi Tu doctissimis stipatus viris, sermonibus eruditissimis noctes diesque laetior quam in convivio traducebas. Quid nunc miramur, si ex quo ludo, tamquam ex equo Trojano, tot strenuissimi viri ad fortiter gerendam rem Christianam profilierint, eorum Tu facile signifer habearis? An incipiam a Belgica omni aevo memoranda legatione tua? quam acerrimus ille ingeniorum iudex Clemens XI. non alia de causa, quam quod ea tunc summis difficultatibus obsita virum strenuum posceret, Tibi adhuc adolescenti detulit; ut quae aliis meta certaminum futura esset, ibi Tu fortitudinis tirocinium poneres. Quam Tu provinciam alienis reipublicae temporibus a Te susceptam, & negotiis difficilissimis asperam, ita brevi tempore expedivisti, ut quam foedis Jansenistarum factionibus turbatam acceperas, pulcherrime pacatam reliqueris, S. Sedis juribus firmissime in omne tempus constabilis. Nam Lovanienses doctores a Gradibus, quosvis vero alios a Sacerdotiis adipiscendis Edicto abstinuisti, nisi prius Pontificiae Formulae subscripsissent; & qua auctoritate, qua gratia, res novas moliendi studium latissime serpens ab imis radicibus extirpasti; resque eas gessisti, quas justis historiarum libri, non haec epistola capiat. Jam vero Urbanae administrationi tuae in gravissimis causis Episcoporum & Regularium quae potest par oratio inveniri? Quid in tanta impeditissimorum negotiorum mole arduum industriae tuae fuit, quid sapientiae invium, quid abruptum sagacitati? Quid porro miramur, si in eam plurimum sententiam, quam Tu explicuisses, ibatur a

Patribus sapientissimis ? imo quid miramur, si tanta tunc temporis tua in expediendis rerum difficillimarum consiliis maturitas supremum sanctissimi in terris Concilii honorem Tibi maturaverit? Quamquam mihi contra res a Te provide sapienter strenueq. gestas intuenti non tam deproperatus is honor videtur, quã potius dilatus: dilatus autem Divino plane consilio, ut Purpuram istam, quae egregia facinora tua Tibi jamdiu promeruerant, Tu contra Neapolitanae Ecclesiae, sub idem Tibi tempus desponsae, Te veluti dotalem habere non sine raro modestiae sensu prae te ferres.

Jamque in eum me locum delapsum nec opinantem sentio, quem declinare, si qua possem, cupivissem. Dicendum est enim de Archiepiscopatu tuo Neapolitano: ad quem jam inde a principio tamquam ad Syrtim aliquam aut Charybdim obstupui totusq. horruui. Jam primum omnium mitto dicere, quam incensis omnium votis unus ex omnibus expetitus fueris: tum quam effusis cunctorum ordinum studiis exceptus, non tamquam ab Romana Curia missus, sed tamquam de caelo delapsus ad hanc exornandam Metropolim videreris: postremo quam longo intervallo expectationem, quam de Te absente fama conciverat, adventu tuo, simul ac divinae mentis opes oculis expositas contemplari licuit, ac praesentia superaveris. Nam quae pastoralis officii pars ulla reperietur, qua non primo in hanc tuam provinciam appulsu numeris omnibus absolveris? Prudentiam ne? quam tibi miro quodam naturae fatu insitam, ad sapientissima Avunculi tui praecepta conformaveris, eandem litterarum cultu & meditatione acueris, postremo diu-

turno usu atq. experientia subegeris & confirmaveris: nihil ut insolitum accidat, quod non ante provideris, nihil impeditum, quod non ex Tuæ mentis sacrario explicitum afferas. An vero justitiam? qui tribunalia vel levissimis per Te absterfa labeculis, ad hæc duobus aliis pro causarum multitudine Judicibus ære tuo constitutis, ad recti justiq. normam scite direxeris: qui sacerdotia non nisi dignissimo cuique Te delaturum professus, ab ea norma numquam latum unguem deflexeris. Anne constantiam? cui neq. cuiusquã gratia, neq. metus aut offensiones ullae propositi tenacitatem excusserint, nihil oris serenitatem turbaverit, nihil institutæ semel vitæ tenorem, statorumq. actuum sibi in orbem succedentium seriem interruperit. Quid de humanitate, mansuetudine, suavitate tua incredibili dicam, quas ita cum gravitate ac Sacerdotali quadam oris majestæ temperas, ut ex ea temperatura illud nescio quid existat, quod quia nec usitatum, nec alias in terris visum fuit, nullum apud majores nostros nomen invenit. Quid de vigilantia? qui quum innumerabiles Apostolatus tui ministros & dispersitis inter se curis Sacerdotii adjutores circa Te habeas; sic rebus omnibus non præes tantum, sed & interes, ut tamen prævertas sollertia universos: idem numquam a gravissimis diversorum negotiorum conventibus abes, restantes exstimulas, omnia de specula circumspicis, imminentes procellas avertis, arces lupos, ovibus pabula profutura dispensas, ubique præsens, ad omnes rei gerendæ opportunitates intentus. Quid de alacritate vero mira q. celeritate? qui maximarum rerum molimina ante perfeceris, quam cuiquam subo-

luerit . Jam vero laborum perferentiam quantam esse dicemus? quem sic negotia alia ex aliis distinent, vix ut ullam Tibi indulgeas ad animum relaxandum, aut omnino ad spiritum ducendum quietem . Quis Tibi Dominicus abit dies, quin huic aut illi Paroeciae improvisus occurses , nequis Catechismi ministerio torpor obrepat? An ullum est ex Ecclesiae Sacramentis, quod non Tute administres? An est quisquam tuae provinciae recessus, quo non sapientum stipatus corona gregem visitaturus, tuisq. concionibus ad virtutem informaturus, pervadas? id vero tui unius sumptibus; remissisq. ne cui gravis accedas, procurationibus : ut mirum plane sit , unde tot opes Tibi sufficiantur .

Etenim ut effusissimam in egenos & afflictos liberalitatem praetermittam; idem & strenuos Verbi Dei praecones, tuo sumptu dioecesim assidue lustraturos , alis; & in frequentissimum periclitantium puellarum collegium a Te nuperrime erectum symbolam longe uberrimam confers ; & in tuis aedibus doctrinarum omnium ludum universo Clero aperuisti, selectissimis professoribus tuo aere adscitis, quibus tuo sub aspectu sacra juvenus ad omnem eruditionem informanda traditur: fabricas vero tales tantasq. molitus es, quantas vix animo concipere potuissimus. Tu Episcopalis palatii, Tu Seminariorum (quorū alterum Te modo auctorem habuit) spatia laxiora & elegantiora fecisti: Tu Cathedralem Basilicam tam miris fabricarum, signorum, picturarum, marmorum, argenti, sericae supellectilis operibus exornasti , ut squalore deterso nova nunc demum niteat Ecclesiae Neapolitanae facies , par urbi Regiae, Regniq. amplissimi Metropoli . Pro

Deum Immortalem! unius ne hominis alacritas tanta fuit, ut res numero & magnitudine maximas tam brevi tempore, quantum vix ad earum rerum explicanda consilia fatis erat, absolverit perfecitque?

Decimum enim hunc annum gubernaculis adfides: quam quaeso maximam juxta ac minimam partem Sacerdotii non implevisti? Nam quantum illud est (quod quidem in exordia tui Pontificatus incidit) quod inter potentissimum Hispaniarum Monarcham, Romamque ex nescio quibus militaris delectus difficultatibus intercluso aliquamdiu commercio, quum quorsum id evaderet, magnopere metueretur; Te conciliatore quidquid id simultatum fuit in majora amicitiae argumenta processit? Tuo enim potissimum consilio in Hispaniis primum, mox & in hoc felicissimo Regno inter Sacerdotium atq. Imperium consensio insperata coaluit; idq. non sine Pontificis Max. ac Regis utriusq. piiissimi ac sapientissimi gratia; populis adhaec atq. universis ordinibus gratulantibus, quod semina implacabilium dissensionum, tam facili remedio restincta fuissent. Tu vero idem, qui in rerum maximarum momentis tantus habearis, non dubitas ad minutissima quaeque Sacerdotii munia Te demittere; Urbem pagosque obire, Clericos corrigere atque instruere, populos Divini verbi solatio reficere; pueros & mulierculas tum viva voce, tum scriptis a Te Catechesibus erudire. Per te, PATER, Divini Catechismi rudimentis fora plateae compita ac Basilicae personant: sunt huic quoque rei statuta videlicet per Te praemia, quibus adolescentium studia provocantur. Per te puellis periclitantibus pudor; sacris autem Vir-

ginibus disciplina fevierior est restituta . Per Te Templis nitor , Sacris gravitas & majestas , Ordini Ecclesiastico reverentia constat Per Te hic idem Ordo cum prioribus Ecclesiae saeculis de palma decertat .

Nam ut de Cleri tui moribus integritate atq. innocentia, quae in omnium oculos incurrit, nihil nunc dicam: potest ne ullius sub Sole Cleri scientia cum hujus tui mira in omnes partes doctrina comparari? Sic est. *Fortes creantur fortibus & bonis: Est in juvencis, est in equis patrum Virtus: nec imbellem feroces Progenerant aquilae columbam* . Nec enim fieri potest, quin, qui in interioribus litteris a pueritia innutritus, evigilatas Tibi noctes maximo in lucro posueris, qui nunc quoque quascumque corradere temporis lacinias potes, id totum libris impallescas, qui per summos labores non fucata sed solidam Tibi eruditionem comparaveris; non eosdem castissimos amores filiis a Te in CHRISTO procreatis instillaveris. Praeter hanc autem Divino ipso conceptu per Te iis infusam propensionem, addis quotidianos acutissimos stimulos . Ad aedes tuas, ut ante dicebam, omnis quotidie Clerus gregatim confluit . Ibi per suas classes scholasque dispositi tuis sub oculis a doctoribus strenuissimis ad optimas artes erudiuntur: ut qui in domo Dei educantur, non minorem jam habituri sint ab initio doctrinae, quam caritatis consensionem . Et quamquam sua illi sponte ad metam cursu effusissimo provolant, tamen currentibus calcaria admoves, facesque subdis . Est magna apud illos quidem labori merces a tanto Principe probari ac laudari: at etiam optimum quemque ad sacerdotia promoves, & honoribus auges. Quid de deliciis illis tuis duobus florentissi-

mis Seminariis dicam? in quorum altero urbani, in altero (nunc primum a Te fundato) vicani Clerici ad omnem penitioris doctrinae subtilitatem instruuntur? Quid de instituta per Te celebri apud Oratorianos Patres Academia, in qua viri ex tuo Clero lectissimi crebris dissertationibus publice pronuntiatis Ecclesiae historiam illustriorem efficiunt? Enimvero qui haec atque plura, quae multiplicem Cleri tui eruditionem declarant non sentiat, nae is stipes ac prope faxeus sit oportet. Etsi quid dico faxeus? Quum etiam bruta faxa summum praesentis in litteras studium persensiscere, coramque exsilire prae gaudio visa fuerint?

Nec enim hoc loco continere me possum, SPINELLE Card. quin imiter Davidicam loquendi consuetudinem, apud quem non semel rupes atque montes prae gaudio exsultantes coram Domino inducuntur. Nam quod vetus marmoreum hujus Ecclesiae Kalendarium, ubi post nongentos annos in situ & squalore delituisse, nunc demum in hominum lucem prodierit, erunt fortassis, qui sive id in casum nescio quem fortuitum, sive in hujus saeculi felicitatem sint derivaturi. At equidem ad tuas id laudes pertinere censeo, quod non tantum imbuti litteris homines, verum etiam torpentia faxa, sed tamen inscripta litteris, Tibi tamquam litterarum reparatori coram occurrere gestiant. Quae quum per plura saecula averso vultu, dorsum tantum spectantibus obverterint, ac nunc demum praesenti ac videnti Tibi os suum atque faciem patefecerint; nonne hoc videntur non obscuris significationibus eloqui, abs Te uno harum rerum aestimatore opem se ac salutem unice sperasse; nec prodire antea voluisse,

quam-

quamdiu pretium hisce gazis nullum statuebatur , ne per summum dedecus ad sordidos usus secanda, evisceranda , disjicienda , lapicidis distraherentur . Id quod nunc quoque pessimo publico factum fuisset, nisi Tu, PATER , prohibuisses . Statim enim pro ea, qua polles eruditione sensisti summam monumenti in omnes partes utilitatem . Plures ibi Sanctos Antistites decessores tuosprehendisti , quos primitus quidem majores nostri sacris honoribus prosequiebantur , postmodum , uti fit , eorumdem cultum delevit oblivio .

Atq. hanc primam Tibi curam id marmor injecit, veterem ut honorem decessoribus tuis , qua posses, restitueres , eorumque marmoreas imagines Metropolitanae Basilicae pilis ex omni parte affigeres . Ne cui vero forte de eorum antiqui cultus possessione obreperet scrupulus; in re tanti momenti virorum sacrae antiquitatis peritissimorum pluries coacto conventu , scriptisque ac palam disceptatis ab unoquoq. sententiis, ita demum de Sanctorum hujus urbis Praesulum cultu statuisti, eorumq. catalogum condidisti. Quis porro suspicari unquam potuisset, Sanctos decessores tuos ad amplius triginta fuisse perventuros? itaut Neapolitana Cathedra uni Romanae Sanctorum Antistitum multitudine concedat, nulli praeterea alteri. Deus Immortalis ! quam speciem offert pedem inferentibus in Basilicam hinc atq. inde Sanctissimorum Antistitum in orbem dispositorum venerandum concilium ; ut quos olim intervalla temporum ab se invicem disjuxissent, nunc una simul ante adorandum Dei tribunal adsidentes, sic tamquam in illa caelesti Jerusalem, conspicemur. Per hos Fidei, ac Religionis integritas perstitit

tit inconcussa: quumq. ceterae orbis partes foedis haeresibus conflictarentur, Neapolitana Ecclesia numquam a veritate deflexit. Per hos Apostolatus successio ad Te usque JOSEPH Card. per manus traducta fuit. Merito illos dignis semper honoribus es profecutus. Verum quod hoc tempore novis Curiae caelestis Senatoribus Neapolitanos fastos auctiores feceris, hoc Te debere Fastis hisce marmoreis non immerito profiteris.

Quocirca & ei marmorì quam posses gratiam retulisti, quando illud publice in visendo tuarum aedium loco proposuisti, ære perennius monumentum Ecclesiae hujus origines rimaturis. Nec hactenus accuratio tua stetit. Nam & id Kalendarium in aes incidi, & perpetuo commentario illustrari voluisti. Recte id quidem ac sapienter. Verum quod me unum ex omnibus designaveris, cui id laboris imponeres, in eo, pace tua dixerim, consuetam perspicaciam tuam & acre judicium requiro. Qui utinam exiles ingenii mei vires perspectas penitus habuisses: quemvis alium, fat scio, potius delegisses. Verum quando ita mecum actum esse voluisti; quid facerem? dedi manus. Me vero tametsi nulla relictæ per me industriae remordet conscientia; tamen ubicumque ex antiquitatis ignorance peccatum fuit, non refugio, quin id omne in imperitiam meam rejicias: sicuti siquid contra recte & ex sententia processit, id totum cohortationibus sapientissimis tuis acceptum refero. En quibus de causis id quaecumque est operis ac laboris, tuo sub auspiciatissimo nomine in publicam lucem protrahitur, de tuo tantum patrocínio sibi gratulans cetera securum. Haec dabam Anno Rep. Sal. CIOIOCCXXXIII.

Inter antiquas Neapolitanae urbis Basilicas post Cathedralē facile nunc principem locum obtinet Abbatialis Ecclesia S. Joannis Baptistae, vulgo S. Joannis Majoris, a Vincentio. Episcopo fundata olim medio VI. saeculo; quam & insigne Canonorum Collegium illustriorem reddit. In ejus Basilicae latere, quod Septemtriones spectat; duo praegrandia marmora, longa singula palmos Neapolitanos (quorum ternidemi fide doctiss. architecti Donati Gallarani pedes Rom. decem aequant) XXIII., alta III. cum quadrante, crassa unum, parieti affixa erant ex utroque portae latere in longum porrecta, ita ut unum ab altero lateralis ea Templi janua media dirimeret. Et ea quidem ante hominum memoriam sic adhaerebant parietibus, nulla ut subesset suspicio de litteris, quibus interior eorum facies, qua muro applicabatur, perscripta erat: quumque dorsum, quod spectantibus objiciebant, variis fabulosoꝝ animalium & stirpium formis pro aetatis illius (*) ingenio insculptum esset; facile quisvis credidisset, eam non pro postita, sed pro antica & primaria saxorum illorum parte haberi debere. Interea temporis Josepho Mariae Purpurae ejusdem Ecclesiae Canonico & Curioni (hoc ipso anno 1744. non sine sanctioris vitae opinione demortuo) ea cura subiit, ut ea duo marmora, quae ad frontis quidem ornatum nihil facerent, at Basilicae operibus deservitura viderentur, inde divelleret; quod & mense Aprili anni MDCCXLII. factum fuit. Quae ut litteris confertissimis a capite ad calcem exarata esse, compertum fuit; res tota per Scipionem Christophorum sacrae antiquitatis studiosissimum ad Eminentiss. Archiepiscopum IOSEPHVM Card. SPINELIVM defertur. Is agnito monumenti pretio (quippe quod integrum Ecclesiae Neapolitanae vetus Kalendarium complectatur: nec aliud

(*) Istud sive sculpturae sive picturae genus, quo variae animalium Chimericorum, florum, stirpiumque formae ad libidinem exhibentur (quod vulgo nunc vocant Grotteschi) nec Romani penitus ignorasse videntur (quantum quidem ex initio Horatianae epistolae ad Pisones, Humano capiti &c. percipitur) & aetas media vix aliud ornamentum genus usurpabat. Jam tum enim aevo S. Bernardi Chimericis istis designationibus etiā Cluniacensium monachorum claustra (quod in iis hodieq. fit) scatebant: quod & S. Abbas acriter detestatur Apol. ad Guiliel-

munum Ab. S. Theodor. cap. 12. his verbis. Ceterum in claustris coram legentibus patribus quid facit illa ridicula monstruositas... Quid ibi immundae simiae? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosae tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas uno capite multa corpora, & rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia praefert equum, capram trahens retro dimidians, hinc cornutam animal equum gestat posterius, &c.

aliud usquam, quod sciam, exstet marmoreum Kalendarium Ecclesiasticum, quum interim profana Kalendaria plura afferrentur) asportari in suas aedès ea duo saxa, & ante omnia de Fastorum aetate decerni iussit. Itum est in diversas sententias. Cur autem eos Fastos post octingentesimum Christi annum, ac medio ferme nono saeculo sculptos fuisse ipse censuerim, causas plures idoneas habeo; quarum nonnullas ad diem XVII. Febr. in Paulo Juniore exposui pag. 60. 61. mox infra in subiecta Diatriba easdem ac plures alias daturus,

Ac tantum quidem cimelium Eminentiss. Cardinalis ubi ex Orci faucibus eripuisset, in vetus aedium suarum sacellum transtulit: quo in sacello nunc sacra Theologia Clero Neapolitano universo exponitur. Ejus igitur scholae parietibus ea duo marmora ex utroque latere affixit.

At eadem, ubi plures Antistites decessores suos olim apud Neapolitanos publicum cultum obtinuisse, deprehendisset (qui cultus postmodum bellis, vastitatibus, barbaricè ingruentibus intercidit) de eodem cultu in integrum restituendo cura subiit, idque non sine virorum gravissimorum consilio. Itaque novem sacrae antiquitatis peritissimis viris id negotii dedit, ut scripta prius ab unoquoque sententia, etiam quid de Antistitum illorum singulis judicassent, pluries coactò conventu, coram exponerent. Ita ubi pluries disceptatum fuisset: coiere tandem in unam cuncti sententiam, qua censuerunt, videri, praeter eos episcopos, qui hodiedum coluntur, alios esse plures, quibus antiqui cultus possessio suffragetur: ita ut universi XXX. saltem numero sint: quorum catalogum alibi dabimus, ubi de hoc negotio sermo instituetur. Ergo ut SS. decessorum cultum quem posset, Noster in praesentia revocaret; eorum marmoreas imagines pilis Basilicae Cathedralis in orbem applicuit: quid postmodum facto opus sit, alio tempore deliberaturus.

Postremo & utrumque Marmor in aes incidi iussit; & id mihi negotii dedit, ut eos Fastos quo possem commentario instruerem. Atque in ejus commentarii vestibulo pluribus equidem praefari deberem, de monumenti pretio & utilitate, de ejusdem aetate, de orthographia, de notis illis NATalis, DEPositionis, PASSionis, & quae plura sunt generis hujus. Atqui is prologus tum demum multo commodius procederet, ubi commentarius ad umbilicum pervenerit; nequid eorum scilicet praefanti excidat, de quo praemonere lectores, mea aut illorum interest. At de aetate saltem monumenti sejunctam haec Diatribam non potui quin subnecterem. Ceterum superiora illa, & siquid praeterca incidit, de quo doceri lectorem necesse fuerit, ea partim suo quaeque loco admetimur, partim alibi peculiari scriptione tractabimus. Hoc tantulo interim anteloquio lectorem contentum esse volo, dum ad aetatem marmoris, ac porro ad ipsum Commentarium propero.

Atquè in eo commentario est in quo culpam deprecet : qua certe vātare mallem , si potuissē . Verum sic se res habet : subitarium heic habes commentarium ; nec quantum par erat elaboratum , nec aequabilem , sed alibi jejunum , alibi iusto pleniorē . Vna his omnibus vitis causa illa fuit , quod schedulas quasque , ut proxime ille veram , adhuc madentes succo loliginis , typographo submittere necesse fuerit . Id quod tum alias usu mihi veniebat , tum nunc ut maxime , quum torpente ingenio ac viribus , non nisi flagitante typographo , pensum ut absolvam mihi impero . Tametsi satis scio , plura in omnes partes ex eo mihi gigni in commoda : primum quod excogitata , quae calenti adhuc ingenio probare sese nimium gestiunt , ad incudem revocare , nisi quantum operarum festinatio patitur , minime datur : deinde quod nec ordo semper (sicubi longior est in aliquem Sanctōrum commentarius) optime procedit , dum unius ejusdemque argumenti pars alia sub prelo comprimitur , alia formis intexitur , alia demum vixdum animo levibus signata lineamentis haeret . Mitto quod alibi breviloquentiae , alibi saepius redundantiae vitio perspicuitas infuscatur .

Habes cur minus , quam vellem , ad diutiorē trutinam examinata haec prodeant . Cur autem minus aequabilis commentarius exstiterit (quippe quum mensis unus Aprilis ceteris ferme prioribus par evaserit) paucis nunc accipe . Initio hoc tantum propositum mihi fuerat , ut notitiam dāntaxat Sanctōrum in hisce Fastis signatorum traderem , eosque certis temporum ac locorum notis a ceteris cognominibus secernerem , adhaec Natalis , Depositionis , Passionis notas recte a nostris appositas fuisse defenderem , ac pauca ejusmodi alia persequerer , non quae ad Sanctōrum historiam , sed quae tantum ad marmor hoc illustrandum peculiariter pertinerent . Ea methodo Januarii , ac magnam partem Februarii processerunt . Verum ubi in ipso Februario ac magis adeo in mense Martio digredi interdum in antiqua Sanctōrum Acta paucis ac veluti in transitu placuit , earumque animadversionum novitate viros amicos delectari sensi ; jam porro partim amicis instigantibus , partim sive sponte , sive instinctu quodam atque imperio , uti veteres loquebantur ; certe quidquid id causae fuit , toto Aprili mense inquirere diligentius in Acta vetera coepi , & quaecumque sive indicta viris eruditissimis , sive secus dicta reperi , ea statim arripui , in eamque possessionem tamquam vacuum irrupi . Quod institutum si minus displicere lectoribus animadvertero , dabitur opera , ut pari diligentia quae restant , percurrantur : sin contra , facile ea cura ac labore supersedebitur . Haec mea causa praelocutus , jam ad marmorum horum aetatem devenio .

D I A T R I B A

DE AETATE HVJVS MARMOREI KALENDARII.

SI quidem intra unius integri saeculi ambitum hujus praeclari monumenti structuram concludere satis mihi esse ducerem; illud prorsus IX. saeculo factum defenderem; eoque IX. saeculo nec antiquius, nec recentius esse posse, non levibus (I) argumentis suaderem. Nunc terminos hosce laxiores, quam pro critice aetatis hujus, esse ratus, contractiores multo habenas huic, quam quaerimus, epochae permittemus. Duas vero in partes hanc totam commentationem tribuemus. Quarum priore demonstrabimus, haec marmora nec anno 818. antiquiora, nec 877. recentiora esse posse, ita ut ejus epocha intra annos non amplius undesexaginta vagari ultro citroque possit. Eo labore perfuncti, altera parte angustioribus decem tantum annorum finibus eandem epocham coercere adnitemur: ita ut nec ante annum 840. nec post 850. hi Fasti prodiiisse videantur.

PARS

(I) Ajo Fastos hosce marmoreos IX. saeculo nec antiquiores, nec posteriores censeri posse. Prior pars sic ostenditur. In hisce marmoribus diei XIII. Octobr. praeter Gervasium Protasiumque etiam FORTVNATAE Virg. & Mart. festum inscribitur. Jam vero hujus festum non agitari Neapoli coepisse oportet, quam ejus Reliquiae Linterno Neapolim transprius ferrentur. Nam certe non aliud quam S. Virginis pignorum praesentia, simulque quod sub haec rogatu Stephani Episc. Neapolitani sacrarum Virginis Reliquiarum Translatoris Autpertus quidam Passionem Translationemque ejusdem S. Mart. scripsit, in causa fuit, ut S. Fortunatae festum Fastis nostris diei suo h. e. prid. Id. Octobris inscriberetur. Jam vero Translatio haec sub Stephano II. episc. Neap. & Hadriano I. Rom. Pont. ac demum regnante (ut in Actis legitur) Constantino & Irene matre ejus contigit. Et Stephani quidem Hadrianique pontificatus spatia, utpote laxiora, parum nos juvant. At Constantinus cum matre ab

an. 780. ad 790. regnavit: intra quod decennium ea Translatio facta fuerit oportet. Scio Summontium (apud Ant. Carraciolum p. 187.) eam Translationem anno 789. fixisse, sed quam ratione motum, ignoro, ut qui nunc Summontium ad manus non habeam. Ergo quum ob eam Translationem simulque Acta ab Autperto conscripta in hisce Fastis locum (& quidem die in Autperti Actis notato) S. Fortunata invenerit; omnino ante IX. saeculum, aut summum octavi finem hoc Kalendarium recenseri non potuit.

At pars altera ex dicendis ad XVI. Maii, quo die in his Fastis S. Restituta colitur (omnino pridie ejus diei, quo ea nunc celebratur) suaderi potest. Ex eo enim quod illa in hoc monumento die non suo signetur, ante X. saeculum per scripta haec fuisse marmora, colligemus: quod totum quale sit, in loco exponetur. Nec dubito, quin in commentarii decursu plura se ejusdem aetatis argumenta datura sint. Interim heic gravioribus insistere est animus.

P A R S P R I O R

Hos Fastos nec post annum 877. nec ante
annum 818. scalpi potuisse .

C A P. I.

Citerioris termini demonstratio .

A citeriore cardine utpote expeditiore ordior . Ea que demonstratio hunc in modum procedit . In hisce Fastis nullus est S. Athanasio I. Episcopo Neap. (qui nunc a nobis die XV. Julii colitur) locus . Atqui is Praesul & genere & sanctitate mirifice enituit . De sanctitate legantur quae de eo scribit episcoporum nostrorum chonographus Jo: Diaconus , & Petrus Subdiac. in historia Translationis . Idem genere supra ceteros eminebat (nam id quoque populorum studia erga recentes Caelicolas haud parum incendit) quippe qui tres domi suae supremos Duces Neapolitanos habuerit , Sergium patrem , mox Gregorium fratrem , deinde Sergium fratris filium ; necnon alterum fratris filium Athanasium II. post mortem suam cathedrae successorem reliquerit . His de causis clarissimus Praesul ab hoc Kalendario non abesset , si quidem id posterius tanto Antistite (qui anno 872. ad caelum evolavit) fuisset .

Fortasse dixeris , non statim post obitum consuevisse aris admoveri viros sanctos : quocirca hinc tantum colligi, hoc marmor incidi antea debuisse, quam Athanasius inter Caelites adscriberetur: qui quum forsaz diu postea inter Sanctos numerari coeperit, hinc aliquamdiu post ejus migrationem scalpi haec marmora potuisse. Verum haec objectio haud plus quinqueennio nos remorabitur. Nam Athanasii corpus an. 877. (qui quintus ab ejus obitu fuit) sollemni pompa atque concursu ex Casinensi Monasterio in nostram Stephaniam translatum fuit , quae Translatio etiam sanationibus ac prodigiis insignita fuit : id quod ex Translationis ejus historia a Petro Subdiac. scripta intelligitur ; quem de ea sic loqui apparet, non tamquam de cadaveris illustris exsequiis, sed tamquam de beati corporis, communique judicio talis habiti, religiosa Translatione. Quocirca Kalendarium istud saltem anno 877. posterius non erit. Nam si post eam Translationem inscriptum fuisset, certe Athanasius II. fratris S. Athanasii filius ejusdemque successor eum tum suoapte incitatu, tum cleri populique studio Fastis inscribi jussisset . Haec de citeriore termino . At ulterioris operosior est demonstratio .

C A P. II.

Ulterioris termini demonstratio .

Ostendendum est , hoc cimelium anno 818. antiquius esse non posse . Id vero hoc syllogismo expeditur . In hisce Fastis die XVII. Februarii colitur S. Paulus junior Episcopus Neapolitanus . Atqui is non

alius esse debuit, quam qui anno 818. vivere desit. Quocirca non nisi post eum annum construi Kalendarium oportuit. Cujus argumentationis Propositio (vulgo major) nullo negotio demonstratur: nam in hoc Kalendario die 17. Febr. sic scribitur: DP. (i. e. depositio) PAVLI EPI IVNIORIS. Ac ne forte excipias, Paulum hunc juniorem nihil fortitan cum sede Neapolitana commune habuisse; sciendum est, istud junioris (quum sit πρὸς τῆ, i. e. ad aliud sive relatum) in hoc marmore accipi debuisse comparate ad alterum seniore sive majorem. Quocirca ejusdem sedis hic junior Paulus esse debuit, cujus & Major. Atqui in hoc eodem Kalendario Paulus major fuisse dicitur Noster sive Neapolitanus episcopus (uti constat ex die III. Martii, ubi scribitur: Depositio S. Pauli episcopi NOSTRI MAIORIS) quare & junior Paulus episcopus Neapolitanus fuerit necesse est.

At syllogismi Assumptio (vulgo minorem vocant) in plures nos operatorum argumentorum ambages conjiciet. Vt autem ex labyrinthis flexibus referre pedem tuto possimus, inde potissimum filum ratiocinationis hujus mihi ducendum est, nim. ut decernatur, quis Paulus Senior sive Maior sive Primus (tot enim modis scriptum reperitur) fuerit. Quo investigato, simul deinde intelligetur, non alium fuisse juniorem, quam qui eodem nomine proxime post eum sederit. Tres (II) autem omnino Paulos in Chronico Jo: Diaconi reperire licet, unum antiquissimum. h. e. ab Aspreno quintum: deinde longo post intervallo i. e. vergente demum VIII. saeculo duos cognomines alios. Quae quum ita sint; coquis est, cui non statim videatur ille demum Senior sive Primus esse accipiendus, qui primus revera ceterorum ejusdem nominis fuit, qui quae altero Christi saeculo claruit? Ex quo porro & illud sequetur, juniorem

(II) Praeter tres hosce Paulos ab Jo: Chronographo agnitos, videbatur & quartus admittendus is, ad quem epistolae tres Gregorii M. extant; quarum prima difertis verbis Paulo Episc. Neapolitano inscribitur. Verum is Neapolitanae Ecclesiae non episcopus cardinalis fuit (ut ejusdem Gregorii locutione utar) sed merus visitator, sive interventor, sive intercessor (tot enim modis vocatur) haud diutius duraturus, quam in locum Demetrii depositi alius ordinaretur. Etsi autem Neapolitani Paulum hunc episcopum suum cardinalem sibi dari cupiebant; tamen moras neccente Gregorio (nec immerito: nam episcopum intercessorem in eam cathedram assumi canon Carthag. vetabat, relatus a Gratiano Can. Consti-

tutum VII. q. 1.) tandem Fortunatus electus est cardinalis Episcopus. Ceterum Paulus hic, de quo loquimur, praesul re vera Nepefinus erat: qui post Fortunati Neapolitani electionem ad suam ecclesiam rediit. Quare inscriptionem illam epistolarum Gregorii, Paulo Episc. Neapolitano, menda vacare non arbitror. Scripserat forsan S. Pontifex, PAVLO EPISC. NEAP. i. e. Neapolim, quo scilicet epistola perferenda erat. At postea amanuenses dum integris eam vocem litteris exhibere satagunt, rati illud NEAP. ad sedem pertinere, inscite Neapolitano scripserunt: quod tamen ex ipsius epistolis esse falsum, intelligere potuissent. Merito igitur inter Demetrium ac Fortunatum nullus ab Jo: Diacono Paulus inferitur.

rem non fore alium, quam eorum, qui octavo saec. floruerunt priorem. Tamen res longe aliter habet. Verum haec explicari paucis non possunt. eaque sibi peculiarem tractationem exposcunt: qua expedita, statim deinde assumptionis superius positae veritas elucescet.

§. I. Assumptionis syllogismi probatio. Nim. Paulos duos (quorum alter Senior sive Primus, alter junior cognominatur) fuisse unius ejusdemque VIII. saeculi antistites.

Post medium VIII. saeculi duo Pauli episcopi Neapolitani sederunt, non continua serie, sed medio tantum Stephani II. episcopatu discreti. Horum anni etsi non sunt exploratissimi, sollertia tamen & ingenia extundi non male poterunt, itaut alter circiter anno (III) 763., alter (IV) 818. defierit. Ajo igitur hos demum Paulos duos, quorum unus alterius aetati succrevit, illos esse, quos quaerimus, quique in hoc marmore ita distinguuntur, ut unus Major (alibi Senior aut Primus) alter Junior nuncupatur. Id vero tribus potissimum argumentis a me demonstrabitur.

I. Argumentum ex verisimili, ac paribus exemplis.

Majoris & Minoris, Senioris & junioris agnomena sunt εἰδομένη (discriminantia) ac de iis tantum usurpari consueta, quos aliter confundi necesse erat. Atqui periculum nullum fuit, ne Paulus ille, qui altero Christi saeculo claruit, cum eo qui anno 760. sedit, commisceretur. Verum Pauli illi vergentis VIII. saeculi duo, quorum unus alterius aetati succrevit, non aliter distingui poterant, quam opo adjutorum

(III) De Paulo priore sic Jo: Diaconus definit, ut eum mortuum dicat anno quadragesimo octavo Constantini imp. Caballini, & Leonis imp. filii anno quintodecimo, currente indictione. . . Nam numerus indictionis in exemplaribus decrat. Sed & anni imperatorum mendosi sunt, sive auctoris sive amanuensium vitio, quia annus Copronymi 48. (qui re vera incideret in an. 767.) cum Leonis 17. non 15. concurrat, ut ostendit Pagius. Quocirca his imperatorum annis (qui rarissime in Jo: Chronographo recte procedunt) parvi pensis, alia via in addendis ad diem III. Martii ostendam, priorem hunc Paulum anno 763. obiisse, quum anno 759. pontificatum iniisset.

(IV) In obitu alterius Pauli corruptae hiant apud Jo: Diaconum temporis notae. Verumtamen ex annis successorum usque ad S. Athanasium (qui certe anno

872. vivere desit) collectis in unam summam facile elicitur, hunc Paulum sive anno 818. sive 817. obiisse. Porro de his successorum Pauli annis erit infra differendi locus. Accedit quod quando Sico corpus S. Januarii hinc abstulit (abstulit autem die 23. Octobris anni 818.) in Anonymi Salernitani narratione translationis ejus (quam Chioccarellus falso, ut alibi dicimus, Heremperto tribuit) non Paulus, sed quidam *Vrsus electus* cum Sicone egisse de civium incolumitate narratur. Quocirca necesse est, Paulum sive anno 817. sive 818. (& quidem die 17. Febr. quo die ejus *Depositio* in his Fastis signatur) obiisse. Sed hoc alterum vetius videtur. Nec enim sit verisimile, a Februario anni 817. usque ad Octobrem anni 818. *Vrsum*, dumtaxat *electum* nec postea sacratum, substituisse. At a Februario anni 818. brevius est ad Octobrem ejusdem anni intervallum.

etorum illorum . Quae additamenta non illis viventibus usurpari coeperunt , sed tum demum , quum periculum a confusione imminerebat , uti mox videbimus . Sane in Porciorum gente innumerabiles sine dubio Catores fuerunt ; & tamen duo tantum celebratissimi (quos distinguere ne confunderentur oportuit) Majoris Minorisque agnomen sortiti sunt . Idem & in ceteris omnibus usu venit , quos Senioris Juniorisque , Majoris & Minoris additamento discernendos putarunt . Atque ut vetera omittam , atque ad ejusdem VIII. saeculi exemplum , & quidem a nostro Jo: Diacono petitem , me unice referam : chronographus is in Stephani II. (cujus episcopatus utrumque Paulum , de quibus disceptamus , medius determinavit) elogio scripsit : Per idem vero tempus Dominus Stephanus junior Apostolicus , Desiderio Langob. rege Romanae sedi infenso , ad Carolum . . . properavit . Vbi Stephanus III. designatur ; qui ut distinguatur a Stephano II. ante decennium mortuo (hos enim duos Stephanos decennalis Pauli I. pontificatus dirimebat) junior cognominatus fuit : non aliter certe quam nostri Paulus II. atque III. (medio Stephani episcopatu disjuncti) Senior ac junior audierunt . Habes quid in his vocabulis similitudo veri possit , atque exempla paria conferant .

II. Argumentum ex fide librorum .

Re autem vera Paulum Senioremem illum esse , qui circ. an. 760. floruit , palam fit ex manu exarata Homilia , quam Chioccarellus in fine paginae 78. a se visam (V) laudat . In ea Homilia in festo S. Agrippini legi consuetam

(V) Cave vero Chioccarello assentiaris ibidem dicenti , eam Homiliam anno 961. fuisse recitatam . Chioccarellum fefellit , quod in eadem sive Homilia sive Vita narratur Neapolis a Saracenis obfessa : quæ navalis obfidio putatur in annum 961. incidisse . Confer eundem Chioccarellum pag. 110. 111. Atqui ex hoc tantum efficitur , eam Homiliam anno 961. non esse antiquiorem . Ceterum longe posteriore fuisse , stylus ipse clamat . Nam pars magna ejus Homiliae reperitur in Lectionibus S. Agrippini Neapoli editis anno 1525. Atqui eae lectiones scatent pigmentis rheticis , ut facile opusculum illud , unde compilatae fuerunt , opus circiter XII. saeculi fuisse videatur .

At Ant. Caracciolus multo est mirabilior ; qui eandem Homiliam ab Jo: Diacono Episcoporum chronographo con-

scriptam putavit . Eum vide pag. 37. Est ne vero credibile , Joannem , qui tot res pulcherrimas , quae in ea Homilia continentur , fuisse in chronico praeteritarum , si quidem unus idemque auctor utriusque operis fuisse ?

Sed jam sero tandem animadverti , quid Chioccarellum atque Caracciolum transverfos egerit . Ejus opusculi auctor sic obfidiioni Saracenicæ praequirit . *Hif. . . de PRISCIS temporibus breviter praelibatis , nunc . . . quae NOSTRIS temporibus gesta sunt , prosequamur .* Quocirca auctor rebus gestis interfuerit necesse est . Verum si ita se res habet ; debuisset auctor idemtidem auditores ipsos advocare testes , non tamquam de re auditoribus ignota loqui . Deinde videtis quae ad vitam S. Severi ad 29. Aprilis adnotavimus . In ejus vitae initio scribitur , miraculum de homine suscitato ab Severo adhuc vi-

sueta narratur quidam nomine Maurus graviter aegrotans ope S. Agrippini sanitatem consecutus . Id vero accidisse dicitur (VI) Temporibus beatae recordationis domni Pauli PRIMI sanctissimi & SENIORIS nostri episcopi . Atqui ridiculum est id de Paulo illo alterius saeculi episcopo accipere ; quia S. Agrippinus- (cujus ope ille sanitatem adeptus fuit) Paulo illo posterior fuit . Relinquitur ergo ut ille Paulus sit omnino capiendus , qui inter eos , qui vergente VIII. saeculo floruerunt , prior fuit . Nam Chioccarello (VII) heic nescio quid humanitus passocave credas .

III. Argumentum ex marmoris antiqui fide.

Anno 1589. in aede S. Euphebi, (quem S. Efremum, aut Efrimum vulgo vocant, plures vero Euphebium) veteris corpora SS. Maximi & Fortunati reperta fuerunt cum hac epigraphe : HIC IACENT CORPORA SANGTORVM MAXIMI ET FORTVNATI SVB PAVLO PRIMO . Et hanc quidem inscriptionem (sine controversia mutilam) ad diem XIV. Junii, ubi de S. Fortunato, illustrabimus supplebimusque . Interim quae hujus loci sunt , juvabit levi brachio refricare . Paulus iste Primus prorsus non esse potest Paulus Papa primus , qui octavo vergente saeculo sedit : quod etsi vulgo creditum fuerit, nullo tamen negotio si sit opus (VIII) refellere possumus . Relinquitur ergo, ut sit localis episcopus ; qui
Jem-

vo contigisse NOBIS (ait auctor) HIS TEMPORIBVS. Quis non inde concluderet , Severi biographum aut aequalem S. Antistiti fuisse , aut certe supparem ? Et tamen is biographus XII. aut XIII. saeculo antiquior non fuit. Ad summam sicuti ex vita Aegyptiacae a Paulo Neap. post an. 840. Latine reddita hoc manavit , ut omnes Neapolitani biographi simili prooemio (*Secretum Regis &c.*) deinceps uterentur ; ab eodem vitae Aegyptiae prooemio (in quo legitur : *Rem referens , quae in hac NOSTRA generatione facta dinoscitur*) & hoc fluxit, ut Neapolitani biographi iis locutionibus inepte uterentur, quae tantum in aequales aut suppares scriptores conveniunt .

(VI) Haec verba ne una littera minus licebit legere in Officiis SS. Neapolitanor. Neapoli editis an. 1525. in Lect. secunda Officii *infra hebdomadam*, ubi tota de Mauri sanatione narratio novem lectiones absolvit .

(VII) Noster omni laude dignissimus Chioccarellus in Paulo juniore pag. 78. sic

scripsit : *Hic etiam (Junior Paulus scilicet quem is initio Paulum secundum vocaverat) creditur esse Paulus ille Neap. Episcopus , cujus mentio habetur in Actis [sive Homilia, ut alibi vocat] S. Agrippini &c.* Deinde verba , quae supra adscripsimus , recitat . Verum haec incogitanti excidisse, res ipsa loquitur . Quis enim Primum esse illum dixerit , qui revera Tertius ab antiquo secundi saeculi Paulo numerandus fuisset ? Secundus autem cognominabatur dumtaxat ad discrimen alterius, cujus aetati succreverat . Verum quid pluribus opus est ? De hoc Juniore Paulo Chioccarellus pag. 77. sic incipit : *Paulus SECVNDVS Neap. Episcopus &c.* An qui Secundus , poterat idem etiam Primus & Senior appellari ?

(VIII) Sane quidem si virorum eruditiorum , qui tempore Inventionis ejus Neapoli florebant , judicio steterimus, de Paulo I. Papa id intelligendum erit . Vide nostrum Caesarem de Engenio: videbis & Papebrochium in S. Euphebio ad 23. Maii. Vbi vir eruditus idem cum iis fen-

semper intelligendus in patriis monumentis est, quoties sedis nomen taceatur. Atqui nefas esset Paulum illum, qui quintus ab Aspreno numeratur, heic accipere; quia ridiculum est, Maximum & Fortunatum, sub illo Paulo, qui duobus saeculis antiquior ambobus fuit, fuisse tumulatos. Reliquum est igitur, ut intelligendus sit ille potissimum Paulus, qui post medium octavi saeculi floruit, quique tum demum Primus, aut Senior aut Major vocari coepit, quum eodem exeunte saeculo Paulus alter electus fuit, quem discriminis causa sive Secundum, sive Juniorem, sive Minorem posteritas appellavit. Cetera quae ad hoc marmor illustrandum pertinent, ea ex commentario ad S. Fortunatum ad XIV. Junii petere lectorem jubeo.

Ex huc usque dictis assumptionis (quam supra initio hujus capituli proposuimus) certitudo elicitur. Nam quum Paulus Major (qui in his Fastis die 3. Martii colitur) sit ille omnino Neapolitanus episcopus, qui post medium octavi saeculi sedebat; necesse est Paulum juniorem (qui die XVII. Febr. signatur in hoc Calendario) haud fore alium, quam illum Neapolitanum antistitem, qui eodem exeunte saeculo usque ad annum 818. episcopatum tenuit. Ex quo consequens fit, hoc Calendarium prorsus post annum 818. sculpi debuisse.

§. 2. Objectio diluitur.

At libet heic gravem scrupulum auferre, qui multorum, sat scio; mentes

fit, etsi ad XIV. Junii sententiam in melius commutaverit. Verum id refutare facillimum est.

Etenim illud omitto, quod quoties sedis nomen reticetur, sine controversia ejusdem loci, ubi inscriptio posita fuit, Episcopus est capiendus; & quod si de Papa agebatur, scriptum fuisset, *Sub Paulo primo Papa aut Episcopo Romae*. Sed his omissis ad illud venio, in quo caput est. Ea inscriptio anno 1589. detecta, non est dubium, quin perantiqua fuerit. Atqui si ibi Paulus Papa intelligitur, illa posterior anno 1464. esse debuisset; quia non ante hunc annum electus est Paulus alter Papa, cujus respectu tunc demum prior ille coepit vocari *Primus*.

Ceterum visio Xysto V. oblata nihil officit. Narrant enim, rogantibus Capucinis, ut eis liceret unum ex iis sacris corporibus in aedem Conceptionis transferre, eum Pontificem respondisse, veteri se Sanctorum eorundem ostento. Nam sanctos Episcopos sibi secundum quietem videndos praebuisse, ac porro prohibuisse,

se, ne, qui per annos octingentos unam quievissent, eosdem inquietari ac distrahi fineret. Ergo quum ad inventionis tempus a Paulo I. Papa octingenti paulo plus anni numerarentur; facile hinc ab omnibus judicatum fuit, de Paulo Papa eam inscriptionem esse accipiendam. Id, inquam, totum nihil efficit. Etenim ab Neapolitano Paulo totidem anni reperientur; quum Paulus Papa anno 757. creatus fuerit, Neapolitanus vero Paulus anno 759. Vterque alteri pontificalem dignitatem praedixerat, uti narrat Jo: Diaconus in nostro Paulo. Eodem ergo uterque tempore federunt, ita ut ab utrovis numeres, semper illi octingenti anni, quos oraculum complectitur, existent. Verum hoc interest, quod Papa Paulus ante ann. 1464. non dicebatur *Primus*: at Neapolitanus Paulus jam nono saeculo *Primus* sive *Senior* vocari coeperat. Quocirca inscriptionis hujus antiquitas omnino cogit, ut de Neapolitano, non vero Romae episcopo intelligatur.

mentes occupabat . Rem enim absurdissimam fore, dicitabant, si in his Fastis duo cognomines octavi nonique saeculi antistites (quorum cultus nostris hominibus antehac inauditus fuit) colendi proponerentur : contra vero magnus ille Paulus , alterius saeculi praesul (de cuius sanctitate tum antiquitatis praerogativa , tum Jo: Diaconi elogium haud prorsus dubitare patitur) in eisdem hisce Fastis praeteriretur .

Quibus equidem sic respondeo, ut etiam si Paulum ab Aspreno quintum heic praeteritum fuisse, consequens fiat; tamen frangi nos rationis evidentia necesse sit, qua Paulus Major & Junior non nisi octavi nonique ineuntis saeculi praesules fuisse ostenduntur . An non enim Pauli ab Aspreno quinti oblitterari memoria potuerat, ita ut quo tempore condebatur hoc Kalendarium, penitus ignoraretur; ejusdemque memoria mox industria chronographi Jo: diaconi postea revixisse? Verum vehementer laetor, quod asperitate responsionis hujus minime indigeam . Nam (ut ad XXIII. Augusti Deo dante docebitur) Paulus qui eo die signatur his verbis, DEP. S. PAULI EPISCOPI, ipsissimus est, quem quaerimus, alterius Christi saeculi Neapolitanus Paulus . Nam quod ibidem abest τὸ ΝΟΣΤΡΙ, id nihil esse ostendemus; quum idem pronomen ab aliis septem octove in hoc marmore absit, quos Neapolitanos fuisse episcopos, extra omnem dubitationis aleam ponitur .

Ac profecto volupe est animadvertere, Pauli nomen huic Ecclesiae fuisse faustissimum . Tres omnino Paulos usque ad initium noni saeculi antiquitas numeravit, eosque omnes sacris honoribus celebratos . Ex illo tempore non alium ejus nominis Praesulem habuimus, quam Venerabilem Card. Paulum de Arretio Teatinum, ante hos minus ducentos annos archiepiscopalibus hujus Ecclesiae infulis ornatum . At hunc etiam, uti se dant initia, eosdem honores ex Romanae Ecclesiae judicio consecuturum, haud frustra confidimus .

§. 3. Totius argumentationis Epilogus .

Constat igitur, hos Fastos marmoreos omnino post annum 818. (quo Paulus Junior is, qui die XVII. Febr. in eisdem Fastis adnuntiatur, vivere desit) scalpi debuisse; ante vero annum 877. quo anno S. Athanasius jam inter caelicolas honorabatur, qui tamen ab his Fastis abest .

P A R S A L T E R A

Qua Kalendarii aetas intra angustiores sensim cancellos coercetur .

C A P. I.

Ex assignato annorum LIX. spatio hinc priores XX. annos ,
illinc posteriores quinque delibandos esse .

Priores XX. quos dixi annos totos B. Tiberii Episcopatus absolvit , qui ab anno 818. ad 838. sedere debuit . Ex iis autem priores tredecim pacatos habuit , at posteriores septem in carceris squalore ac sordibus transegit . Atqui ajo , prioribus annis XIII. minime debuisse construi haec marmora , quia tam breve tempus non satis fuisset , ut Paulus Junior (non ante annum 818. aut 817. demortuus) Ecclesiae Neapolitanae iudicio inter Sanctos adscriberetur , & locum in hoc Kalendario sibi quaereret . At multo minus hi Fasti posterioribus annis VII. ejusdem Tiberii condi potuerunt , quia beatissimo antistiti septennium totum in carcere detento id opus construendi facultas defuit .

Potest hoc ipsum & altero argumento suaderi , quod tale est . Ex quo primum tempore Paulus Neapolitanus Graecam Mariae Aegyptiae vitam Latinitate donavit , permagnus Neapoli cultus ascetriae illius increbuit . Nec mihi hoc quisquam eripiet putanti , non alia de causa eam in hoc Kalendario die IX. Aprilis fuisse signatam , quam quia ex Pauli , quam dixi , vita ea poenitens femina celebrior in his oris evaserat . Atqui post annum 840. Paulus eam vitam elucubravit . Quare non solum totus Tiberii episcopatus ex summa annor. 59. demendus est , verum paullo plus etiam . Hoc totum argumentum pluribus exposuimus ad IX. Aprilis cap. V. p. 183. 184. quo lectorem rejicio .

Jam vero ex eisdem liberioribus illis spatiis ultimum quinquennium abscindi jubeo . Qua de causa ? quia sedebat tunc Athanasius II. S. Athanasii successor & fratris filius , sed qui sanctissimo patruo mores dissimillimos ad episcopatum attulit . Atque heic equidem ad Erchemperti aequalis scriptoris historiam lectorem remitto , quam memini ante hos XX. annos legisse . Ex ea ut strenuissimi ducis partes ab eo impletas fuisse agnosces , sic (nequid temere dicam) parum in eo deprehendes sacerdotalis officii . Ac fortassis ab Neapolitano duce (erat enim is Dux simul & episcopus) sic reip. rationes poscebant . At certe inter bellorum quibus implicabatur strepitus de condendo Kalendario cogitare eum potuisse , minime omnium id verisimile iudico . Ac potuisset de hoc Athanasio usurpari Ovidianum illud , quo cum Romulo de male ordinato Kalendario expostulat :

Scilicet arma magis , quam fidera , Romule noras .

Demptis igitur illinc XX. annis , hinc quinque , tantum XXXIV. anni (quos SS. Joannis IV. & Athanasii l. spatia sedis absolvunt) supererant , intra quos scalpi haec marmora debuerunt .

C A P. II.

Vtrum sub Ioanne IV. an Athanasio I. conditi hi Fasti fuerint .

In hoc quidem certe hujus Diatribae capite quandoquidem nos liquida argumenta deficiunt , ad conjecturas , sed tamen graves , est recurrendum ; atque ex amborum hujus urbis pontificum vitis , quas satis copiose pertexuit Jo: Diaconus , conjiciendum est , uter eorum videatur has marmoreas ephemerides scalpi jussisse .

§. I. Non videri S. Athanasium Ephemerides
hasce recensuisse .

Ac primum in alterius eorum S. Athanasii vita unum hoc reperio , ex quo ei forsan auctori Kalendarium hoc adscribi possit. Scribit enim de eo Jo: Diaconus: Ordinavit etiam , ut in Ecclesia Salvatoris (ea est Stephania sive cathedralis) omni die Missa (IX) publica cum Diptychis celebretur , offerens ibidem terras , ex quibus ejusmodi aleretur collegium. Ex his verbis sic argumentari licet . Non Missam publicam (quae parem Ecclesiae Christianae antiquitatem habet) instituisse Athanasium , palam est , sed hoc tantum , ut quae dumtaxat statis diebus olim celebrabatur , posthac quotidie in Cathedrali perageretur . Ex his videntur ante Athanasium non omnes fuisse liturgici dies , sed liturgicis fuisse & aliturgici permisti quam plurimi , ii scil. quibus Missa publica minime celebrabatur . Ac tale profecto & ante Athanasium Kalendarium Neapolitanum processisse necesse est , in quo scil. dies alii pleni essent (qui liturgici) alii ; qui aliturgici , festis vacarent : quemadmodum id passim in antiquioribus Kalendaris observatur . Postquam autem Athanasius cavit , ut dies omnes liturgici essent , debuit & Kalendarium immutare , pluribusque in illud festis illatis , sic recensere Fastos , ut dies omnes pleni essent : cujusmodi nostrum est Kalendarium , in quo toto dies admodum quatuor vacant , ceteris omnibus plenis . Quocirca non alius quam Athanasius debuit Fastos hosce marmoreos condere . Qui quum ab anno 850. ad 872. sederit ; intra eos tantum terminos ultro citroque fluctuare epocha harum Ephemeridum poterit . Ac fuit , quum in hac mihi qualicumque ratiocinatione placerem .

Verum haec tota argumentatio contidet , simul atque intellexerimus , quid demum Athanasius novi fecerit . Non enim Missam publicam quotidianam omnino primus instituit , sed eam in Cathedrali constituit. Omni-

(IX) Missam publicam [quam hodie conventualem dicimus] vocat ad discrimen Missae privatae . Missarum privata-

rum vetera exempla plura avert. Card. Bona in reb. Liturgicis .

no enim hoc sibi vult chronographus, ante Athanasium fuisse quidem Liturgiam Neapoli quotidianam, verum nunc in una nunc in alia Basilica, ut ordo sive Stationum sive statarum Synaxium (nam aliter Latini (X) aliter Graeci id vocare amabant) poscebat. At vero Athanasius, non abolitis Stationibus Synaxibusve, hoc primus sancivit, ut esset hoc Cathedralis veluti privilegium, ut dies omnes haberet liturgicos: quum tamen antea Cathedrali non minus quam singulis urbis Ecclesiis dies partim liturgici, partim contra aliturgici decurrerent, sed ita, ut si corpus unum ex omnibus singularibus basilicis compactum spectares, dies plerique omnes liturgici (nono quidem certe saeculo, quo hoc Kalendarium scatenis festis prodiit) dicendi essent. Ceterum hos Fastos non in unius Cathedralis usum fuisse ordinatos, sed in totius corporis commodum, alibi a me liquido demonstrabitur vel hoc uno certissimo indicio, quod plures eorum Sanctorum, quos Graeci diverso die a Latinis colunt, utroque die in his marmoribus signati reperiantur. Quod ita equidem interpretor, uno die eos Sanctos propositos fuisse in Cathedralis alteriusve Latinae Ecclesiae usum, in qua eo die Statio rurreretur, altero vero die in cuiuspiam Graeci ritus Ecclesiae commodum (nam eiusmodi plures adhuc IX. saeculo ac porro Neapoli fuisse, non est dubium) in qua Synaxim anniversariam celebrari necesse erat. Ex qua ultima observatione luce clarius patet, harum Ephemeridum sculpturam non fuisse quotidianae Liturgiae in Cathedrali ab Athanasio institutae consecutionem, nec cum ea quidquam commune habuisse; quandoquidem, uti dixi, unus idemque Caelicola bis ibi proponitur, semel pro una quapiam Latinorum Basilica, iterum pro Graecorum altera.

§. I I.

Non alium quam S. Joannem IV. videri Fastos marmoreos ordinasse.

Longa atque operosa inquisitione perfuncti, ad S. Joannem IV. cognomento Scribam, sive Aquarolium tandem aliquando devenimus. Hunc ego censeo, ac si sit opus, quovis pignore certare audeo, marmorearum Ephemeridum, de quarum aevo tamdiu contendimus, auctorem fuisse. Cur autem ita mihi persuaserim, causas plures ad manus habeo.

I. Ac primum cum ceteras omnes temporum periodos, etiam Athanasianam sedem, ab aevo Kalendarii excluderimus; quid aliud relinquitur, nisi ut in artum redacti, in uno Joanne IV. demum consistamus?

II. Exi-

(X) De Ecclesiae occidentalis Stationibus ubi non antiquorum libri loquuntur? Processio ad statutam Ecclesiam fiebat, vasa ministerii simul sciebantur; ibiq. sacra Liturgia peragebatur. At id Graeci

Byzantini *συναξιν* appellabant; in quorum liturgicis libris passim hoc scriptum reperias, qua in Ecclesia hoc aut illo die *Synaxis* fiat.

II. Eximie huc facit peculiare Joannis hujus Aquarolii studium: quum in reparandis describendisque libris magnam suae vitae partem contrivisset, Scribae (XI) sibi agnomentum quaesivit. Nec tantum privatus, verum etiam episcopus Codices (ait chronographus) manu propria utiles & plures descripsit. Inter eos porro codices, quos in Ecclesiarum suarum commodum exaravit, referendum procul dubio censeo & hujus Kalendarii autographum: quod demum ut perennius esset, in marmore incidi non tantum in Cathedrali, verum etiam in praecipuis Basilicis jussit. Argumento esse possunt haec duo marmora in S. Joannis reperta: quae quum non peculiare ejus Ecclesiae, sed commune (XII) omnium Basilicarum Kalendarium complectantur, ex eo procul dubio existimari potest, idem & in Stephania & in ceteris majoribus Ecclesiis fuisse factum, aut saltem episcopo ad haec intentissimo urgente fieri debuisse. Fuit & eidem Praesuli eximium in Sanctorum venerationem studium, quod cur eum ad Kalendarium condendum compulerit, jam porro edisseramus.

III. Nam & illud incidit, quod maxime omnium ad hos Fastos elucubrandos, deinde & saxis incidendos Aquarolium impellere debuit. Nimirum is in Sanctorum cultum studiosissimus, suorum decessorum, quos vita sancte acta illustres reperit, corpora sollemni Translatione intulit in Stephaniam, & ita transtulit, ut eisdem sacros honores decerneret. Ita quod hodie maximam Sanctorum episcoporum frequentiam Neapoli veneramus, eorum plerosque Aquarolii nostri curae debemus. Jam vero aucto Joannes Sanctorum numero, idem porro & ad Fastos antea mancos resarciendos incumbere debuit: quod rerum Ecclesiasticarum gnarissimus Praesul haud dubie fecit, tum suis decessoribus, quos nuper inter Caelicolas retulerat, tum & aliis pluribus Sanctorum, qua Graecorum qua Latinorum, additis; itaut ejus opera Kalendarium (quod ante eum festis infrequens fuisse, pro more antiquioris aevi, crediderim) plenissimum hoc existeret: quod uti perpetuo duraturum, in marmore postmodum incisum fuit. Quocirca, nisi prorsus me ratio fugit, non alius quam Joannes Scriba hujus plenissimi Kalendarii (in quo praeter alios, etiam sanctis decessoribus ab eo proxime
inter

(XI) Diaconus de hoc Joanne Aquarolio: Praesertim sic scribere novit, ut ex officio cognomen acciperet, & ab omnibus IOANNES SCRIBA vocaretur. Eo vero ut incumberet, pedes ejus [inquit] raro platea tetigit. Quem porro Scribam. Neapolitani Latialis oris vocabant, eundem Graeco ore a Graecis Neapolitanis καλλιγράφον appellatum crediderim, h. e. elegantem scriptorem: de qua voce videbis

plura, si lubet, in Montfauconii Palaeographia.

(XII) Vide quae modo superiore §. diximus; ubi ex eo quod nonnulli Sanctorum in his marmoribus bis notantur [semel scil. quo die a Latinis coluntur, iterum quo die a Graecis] manifesto colligi diximus, hos Fastos nec huic nec illi Basilicae peculiare fuisse, sed in totius Ecclesiae Neapolitanae comoda fuisse paratos.

inter caelites adscriptis locus non defuit) auctor esse potuit . Verum ultimum hoc argumentum , quod haecenus adumbravimus , accuratiore adhuc indiget opera .

§. 3. De Joannis Scribae studio in Sanctos decessores transferendos , sacrisque honoribus afficiendos .

De S. Joanne Scriba chronographus Joannes haec scripta reliquit : Corpora quoque suorum praedecessorum de sepulcris , in quibus jacuerant , LEVAVIT , & in Ecclesia Stephania singillatim collocans , aptavit unicuique arcuatum tumulum , ac desuper eorum effigies depinxit . His porro verbis non honorificentiore dumtaxat illustrium cadaverum sepulturam , verum rituales sacrarum Reliquiarum venerationi populi expositarum Elevationem , religiosamque Translationem , postremo legitimam Canonizationem (ut sequioris aevo sollemni vocabulo utar) describi non est dubium . Jam primum omnium illud LEVAVIT , quo scriptor utitur , non nisi de sacris Lipsanis tantum usurpari , non est dubium . Adhaec ea corpora non in coemeterio , quod Basilicae adiacere solebat , condidit , sed in ipsam Stephaniam intulit . Deinde eadem sigillatim in orbem collocavit , ut ornamento simul & venerationi essent . Nec sub pavimento inhumavit , sed supra terram collocatis suos singulis tumulos assignavit ; nec hos qualescumque sed arcuatos , & ut illis temporibus , excellenti opere constructos , cum imaginibus superne depictis . Atqui hos honores si quis ex hodiernis moribus metiatur , sane fateor , vix inde aut aegre vestigium ullum religiosi cultus exsculpet . Nam honores istos vulgatos nunc quidem non optimo exemplo in Ecclesiis cernimus per fastosa monumenta illa , quae Deposita nunc vulgo vocant , & cum quibuslibet nulla sanctitatis fama insignibus communicatos . At olim IX. saeculo res multo aliter erat . Nec enim honores ii , nisi confessae sanctitatis viris , jamque pro caeli civibus agnitis , adhibebantur : de quo si quis adhuc dubitet , adeat inferne (XIII) adnotata .

Verum

(XIII) *Ad verba Jo: Diaconi de S. Jo: Scriba amplior Commentarius ; seu de Canonizatione Sanctoꝝ . IX. saeculo .*

§. 1. *De competenti iudice ritusque canonizationis usque ad IX. Christi saeculum summam pauca .*

Antequam ad recitata verba Jo: Diaconi edisserenda procedo , duobus tribusve verbis monendus est lector , quomodo olim & per quos canonizatio Sanctorum fieret . Nam qui plura de hoc argumento requirit , adeat eximium immensaque doctrina differtum ea de re opus BENEDICTI XIV. Pont. Max. quod pluries

recusum , parique semper aviditate distractum , versatur in omnium manibus . Canonizatio ergo per novem priora saecula ab episcopis , clero populoque suffragante , fiebat . Nec nisi decimo primum saeculo exempla visuntur , per quae ostenditur Romanos Pontifices suam in canonizandis Sanctis auctoritatem interposuisse ; sed ita tamen ut & auctoritate sua interim usque ad Alexandrum III. tum episcopi tum in primis Metropolitanum plurimum in eo negotio uterentur . Nam Alexander demum III. is fuit , qui Sanctorum canonizationes tamquam

unam

unam ex majoribus causis ad unius Apostolicae sedis iudicium pertinere voluit. Nono igitur saeculo, quo S. Jo: Scriba floruit, episcopali iudicio (nō requisito Rom. sedis oraculo) res tanti momenti permittebatur. Et haec satis protrita sunt.

Jam de modo canonizandi si quaeris, non est dubium, quin aliqua inquisitio de vita sancte acta deq. miraculis, populique studium praecedere debuerit. At vero ubi ad ritum canonizationis veniebat, is simplicissimus erat. Nam primis quidem Ecclesiae saeculis supra Martyrum aut priorum Reliquias Martyria, Oratoria, aut saltem Altaria construebantur: idq. tantumdem erat, quod publicum eisdem cultum impendere. At sero postea institutum fuit, ut qui inter Sanctos referrentur, eorum corpora *elevantur*, ac supra terram collocarentur, superstructis quibusdam operosis apsidibus, quas sive *Ciboria*, sive *Fredas*, sive *Repas* sive quo alio vocabulo nuncupabant, instituto etiam, uti par erat, festo anniversario. Ejus quem dixi canonizationis modi atque ritus nono potissimum saeculo, in quo versamur, innumera exempla prostant. Haec univ. adnotasse contentus, jam ad chronographi Joannis locum explanandum progredior.

§. 2. *Ad verba Jo: Diaconi acceditur*: Levare corpora esse ea supra pavementum collocare, exemplis ostenditur. Novo amictu vestiri corpora consuevisse. Levationem fuisse legitima canonizationis ritum.

Corpora quoque, inquit, suorum praecessorum de sepulcris, in quibus jacuerant, levavit. Levare sive Elevari corpora (utroque enim modo usurpatur) cur dicerentur, ea mihi causa fuisse videtur, quod ea ex alte defossis sepulcris elata, postea supra pavementum collocarentur. Apud Bedam fratres Lindisfarnenses S. Cuthberti corpus e sepulcro efferre volentes, Eadbertum episcopum interpellant: qui ei lege annuit, ut sacra pignora in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, sed supra pavementum dignae venerationis gratia locarent. Id quod factum est; sacrum enim corpus novo a se amictu involutum (nam is quoque levationis ritus

erat, ut sacrum corpus nova veste indueretur: ex quo simul ea saepe incorrupta fuisse, sive conditurae vi sive miraculi, liquet) novaque in theca reconditum supra pavementum Sanctuarii posuerunt: de quibus vide Bedam IV. 30. Sed & apud eundem IV. 19. S. Etheldritae corpus, quum extra Ecclesiam jaceret, novo indutu amictum, novoque in tumulo similiter conditum, in Ecclesiam illatum fuit. Verum praestabit IX. saeculi exemplum proferre: quo sacculo Lotharii Elnonensis aedituus S. Amandi corpus elevaturus, *Vnam sepulcri non, ut antea fuerat, in profundioribus posuit, sed in superioribus, ita ut fundamentum illius videri, & lumen sub illo, accendi posset*, ut in Milonis monachi Elnonensis supplem. legitur. Eodem saec. apud Walafridum Strabum Boso Constantiensis episc. *sumens loculum, in quo sanctum corpus (S. Galli) erat, posuit super terram inter parietem & altare, & desuper (ut moris est) arcam altiore (honorariam scil. ac veluti cenotaphium) construxit, fossam vero (in qua prius jacuerat) terra replevit*. Ex his vides Levare tantumdem fuisse, quod corpus alte infossam loco movere, & supra pavementum statuere: unde pro Levandi verbo postea & Erigendi & Exaltandi tamquam synonyma interdum usurpata reperias. Ergo in hoc Jo: Diaconi loco quum audis S. Joannem Scribam praedecessorum corpora levasse, & in Stephania collocasse, non aliter est accipiendum, ac Sanctorum illorum loculos supra pavementum fuisse ab eo in orbem dispositos, non sine impositis desuper fredis, ut infra dicemus. Ac nunc quidem ab aliquot centenis annis Levare corpora accipitur pro loco movere sive transferre. At olim IX. saeculo ac sequentibus non aliud quam quod dixi plane significabat.

Atqui hujusmodi elevatio simul canonizatio erat. Apud Folgičinum in Chronico Laubiensi anno 823. S. Vrsuarii Abb. Laubiensis Elevatio facta est jussu & permissu ejus; qui tum erat Cameracensis episcopus [Halitgarii scil.] expletaque elevatione diem illum festivum duxere, & posteris celebrem esse sanxere. Anno mox 828.

consulto Stephano Tarvenensi praefule, elatum est corpus S. Folquini item Tarvenensis episcopi; *Elevatisque sancti corporis membris, in loco tumuli altare constructo, diem illam omnibus cantibus & gaudiis duxere festivam*. Postremo medio undecimo saec. apud Baldericum in Chron. Camerac. Engraminus episcopus Hadulfi episcopi *Sanctum corpus levavit, & verbo facto ad populum beati Hadulfi sollemnia in numero sanctorum notificavit*. Haec & plura dabit Mabillonius in Saec. Benedictinis. Sed & illud huic pertinet, quod Fredericus Agnobarbus diploma edidit *pro elevatione, & exaltatione corporis Caroli M. atque canonizatione*, quasi haec scilicet ab illa seungi non possit. Merito idem Mabillonius Praef. ad saec. V. Benedicti. corporis elevationem pro ipsamet canonizatione accipere prorsus non dabitur. Quando ergo heic legimus, S. Jo: Scribam suorum decessorum corpora *levasse*, non aliud eo significatur, quam eosdem publico legitimoque judicio canonizasse, assignatisque diebus eorum festivis, publice colendos proposuisse.

§. 3. *De Ciborium forma. Aediculae sacrae instar fuisse. Locus Actorum illustratur, & cum nummo Treboniani comparatur. Vera etymologia Ciborii.*

Pergit vero Jo: chronographus: *Et in Ecclesia Stephania (ea est Cathedralis) singillatim (& supra pavementum, uti diximus) collocans, aptavit unicuique arcuatam tumulum*. Hic vero locus, siquid aliud, de vera canonizatione heic agi, aperte clamat. Quae huc vero pertinent, juvabit altius paullo repetere. Olim quando sacra corpora alte sub tellure infodiebantur, si quando supra eorum sepulcra constructerentur martyria, oratoria, aedes sacrae, hoc tantum ii ritu *canonizati* (ut rei antiquae recentius verbum accommodem) intelligebantur. Quod si eadem corpora in constructis jam prius Ecclesiis inhumata requiescerent, tum vero supra eorum profundiores, uti dicebam, tumbas quaedam *ciboria*, uti vocabant, erigebantur. Erat autem *Ciborium* umbraculi genus quatuor columnis sufful-

atum, apud Anastasium *Fecit ciborium B. Petro Apost. cum columnis suis quatuor ex argento puro*; & cujusmodi argenteum ciborium memorat Raynerius in de Translat. SS. Eutychetis & Acutii. Ea autem ciboria intra Ecclesiam posita instar erant aediculae intra ipsam basilicam parvae. Nam & illas *aedes argenteas Dianae* (Gr. *ναὸς ἀργυρῆς Ἀρτέμιδος*) quas Act. XIX. 24. Demetrius a se factas divendebat, non aliud quam ciboria argentea fuisse, perdidit scite Chrysostomus Hom. 42. in Acta: *Quomodo, inquit (ἐν ναῶς ἀργυρῆς γενέσθαι;) argentea delubra fieri possibile est?* Cui interrogationi respondet, *ἴσως ὡς κιβώρια μικρὰ, fortassis veluti ciboria parva illa fuisse*. Nam & apud profanos *ciborii* tum rem, tum etiam appellationem in usu fuisse, non est dubitandum. Ad rem enim quod attinet, *ciborii* sive umbraculi columnis innixi ipsissimam formam exhiberi haud dubie censeo in averfa parte fatis triti numismatis Treboniani Galli cum epigraphe, IVNONI. MARTIALI, quae ibi sub ciborio sedet. Sed & nomen eadem notione apud gentiles in usu fuisse, praeter Chrysostomi locum, testantur Glossae Graeco-barbarae (quas videsis in Suiceri thesauro) ubi inter cetera profanorum templorum synonyma etiam ea vox refertur. Ad etymologiam vero quod spectat (missis ineptis originationibus) sciendum est, *Ciborium* apud Horatium esse poculi genus. Cur ita diceretur, Graeci grammatici explicant; quia, inquit, inferne in artum definit ad ciborii Aegyptii similitudinem. Est enim *κιβώριον* folliculus aut loculus fabae Aegyptiae; qui quod in conum finiretur, hinc pocula ejusdem formae dicta fuisse *κιβώρια*, certissimum est. Ex eo vero & illud postea manavit, ut umbracula illa columnis fulta & superne in artum desinentia *ciboria* nuncuparentur. Ac de *ciborii* nomine fatis: de quo qui plura cupit, adeat H. Steph. tom. 5. Thes. Casaubonum ad Athenacum, Vossii Etymologicon, Suiceri Thesaurum. Nisi quod hic ultimus ecclesiasticam *ciborii* notionem sic explicat, quasi sit va-

sis genus; quibus altaria ornantur; eoque Anastasii loca & aliorum similia, licet invita, trahit. Cui cave credas. Sed jam e diverticulo in viam redeo.

§. 4. *Vbi coeptum est levare corpora, loco ciborii Freda aut Repa iis imponebatur. Freda idem quod Pax sive Requies aut Requietorium.*

Olim igitur supra piorum *vindicatorum* (ut verbo Cypriani utar; quo eos designat, quibus publicis in Ecclesiis cultus vindicabatur) corpora sive basilicae erigebantur, sive basilicarum instar *Ciboria*. Quae quidem ciboria, uti modo disputavimus, sic quasi templi compendium habita fuisse, etiam communia quaedam utrique rei synonyma declarant; ut quod *Confessionis* vox (quae tantumdem Latinis erat, quod Graecis *μαρτύριον*, *Martyrium*) modo pro integra basilica, modo (praesertim apud Anastasium millies) pro umbraculo illo seu ciborio usurpatur; & quod Dianae ciboria (ut ante dictum) Aët. XIX. 24. *ναοί* i. e. *templa* vocantur. At vero postquam octavo nonoque saeculo de profundioribus locis piorum corpora levare coeperunt; supraque pavimentum, publico expositi cultui, recondi; quoddam illis jam descriptis ciboriis ornamentum [etsi ab iis meo iudicio diversissimum] supra hos tumulos erigi placuit: cujusmodi hoc fuit, quod in re nostra suis decessoribus supra pavimentum Stephaniae collocatis desuper imposuit S. Jo: Scriba. *Aptavit*, inquit, *unicuique arcuatum tumulum*. Quae pulchra circumlocutio ejus structurae est, quam alii *Fredam*, alii *Repam*, quoque alio nomine nuncuparunt. Quorum erectio operum manifestam canonizationem imbecabat. Exempla utriusque vocabuli producimus; simul enim & cujusmodi opus id fuerit intelligemus.

Et quidem satis antiquum illud est, quod apud Henricum IX. saeculi monachum in de Mirac. S. Germani Autissiodorensis Chlotarius Chlodovei M. filius *super adorandam beatiss. Germani memoriam per manus S. Desiderii. Episc. regalibus expensis fredam composuit; quae auro argentoq. . . decorata in nostram quoque dura-*

vit aetatem. Alia exempla videbis apud Cangium, ex quibus colliges, eas *fredas* auro argento gemmisque coruscasse, nec caruisse cancellis; postremo interdum inferiori absidae ex variis metallis constructae secundam *fredam* desuper auro optimo & lapidibus pretiosis ornatae fuisse impostam. De *Fredae* autem proprio significato si quaeris; sciendum est FRID Germanis *pacem* designare. Hinc multa illa, per quam fisco persolutam reus *pacem* (vulgo *Quietanza* id Italis dicitur, ut & scriptoribus aevi medii *Quietatio*, *Quietantia*) a Principe consequitur, sequiori aetate *Fredum* aut *Freda* vocabatur. Ab ea vero *pacis* notione, quae *Fredae* subest, factum, ut *Fredae* vox praeter forensis significationem, etiam pro *pace* piorum Manium sumeretur: qua notione in antiquis Christianorum titulis illud IN PACE perpetuo legitur. Est ergo *Freda* idem atq. id quod eodem significato REQUIETORIVM in duabus antiquis titulis Christianis scribitur. Imo & hanc ipsam, de qua tamdiu loquimur, *Fredam* Eigil quidam in vita S. Sturmii Ab. Fuld. n. 20. *Requiem* (eod. scil. significato) vocavit. Vide locum apud Cangium in *Requies*: ubi tamen viro summo non assentior, pro *Requiem* scribi jubenti *Repam*. Etsi ceteroqui & *Repa* idem ferme, quod *Freda* significat: de quo nomine jam dicendum.

§. 5. *De Repa; deque dependentibus velis, non secus atque nunc in Tabernaculo Eucharisticae sit. Mausoleum Repae synonymum. At Lecti, Lecticae, Tumba, Feretrum, Arca altior longe sunt aliud: quae sunt cenotaphii vocabula. Effigies superne depictas ad canonizationis ritum pertinuisse.*

Et de *Repa* quidem loca complura protulit Cangius, ac tria primum ex vita S. Eligii; ex quibus non tantum intelligitur, eam *Repam* supra sacrum corpus positam argento, auro, gemmisque micasse, verum & dependentibus velis pretiosis ambitam fuisse, quae adducebantur reducebanturque pro diversis temporibus. Subdit enim: *Igitur ingrediente Quadragesima praecinxerunt crepam* (pro

Verum quid opus est pluribus ? Hos ipsos , quorum corpora tunc Joannes Scriba levavit , & in Stephaniam maximis cum honoribus transfudit , re vera pro Caelicolis habitos , ex iis quos Jo: Diaconus translatos in Stephaniam (XIV) refert , facile quisvis existimare poterit .

Non

repam) hujusmodi sindone , ut moles radiantis metalli tegeretur diebus poenitentiae . Id quod hodieum circa *Repam* illam , sub qua sanctissimum Christi corpus aservatur , fit , dependentibus ex *Tabernaculo* (ut hodie nuncupant) pretiosis aulacis . Cetera *Repae* exempla vide apud *Cangium* ; inter quae illud ex *Chron. Font. cap. 2.* notatu dignum videtur , ubi scribitur : *Subter ARCVBVS* (hic enim ille est *arcuatus tumulus* , quem supra singula episcoporum corpora Scriba noiter aptavit) *tumulatus , condiditque super eum repam argento . . . decoratam .*

Sunt vero & alia ejusdem rei synonyma , inter quae *Mausoleum* , unde & *mausoleandi* verbum . At quod *Mabillonius V. Cl. Praef. ad saec. 2. Bened. num. 45.* inter ejus rei synonyma recenset *Lectos , Lecticas , Tumbas* , id ei minime assentior . Etenim & haec nomina , ac praeterea *Feretrum* apud eorum temporum scriptores longe aliud sunt . Sciendum est enim sacra quidem corpora in loculis supra pavimentum locari consuevissent , deinde vero aliam honorariam tumbam cenotaphii instar desuper imponi , ac postremo ornamentem illud quod *Fredam* aut *Repam* vocabant . Exempli jam tumbae hujusmodi inanis atque honorariae vel ex ipsomet *Mabillio* *ibid. n. 46. 47.* proferamus . *S. Eligius Noviomag. episc. (apud S. Audouenum lib. 2. vitae c. 6.)* inventum *B. Quintini corpus citra altare transposuit , TVMBAM denique ex auro argentoque & gemmis miro opere desuper fabricavit .* Sed & apud *Walafridum Strabum* *Constantiensis sumens loculum , in quo sanctum corpus (S. Galli) erat , posuit super terram inter parietem & altare , & DESUPER (VI MORIS EST) ARCAM ALTIOREM construxit .* Quantivis pretii locus ad intelligendum , quo pacto IX. saeculo Sanctorum corpora conderentur ;

1. *super terram* : 2. *inter parietem & altare*

(ita ut si plura ejusmodi conditoria in uno templo fuissent , plura item altaria eis , singula singulis , respondisse forsitan IX. saeculo videantur) 3. *desuper arcam altiore* (idque de more) contruebant . Quae quidem altior arca modo *tumba* , modo *lectus* , *lectica* , *feretrum* (nam & eam credo formam imitabatur) dici solebat . At eadem nostro *Jo: Diacono* in verbis , ad quae tamdiu commentamur , *Tumulus arcuatus* vocatur . Ait enim : *Corpora quoque suorum praedecessorum ex sepulcris , in quibus jacuerant levavit , & in ecclesia Stephaniam sagillatim (supra pavimentum) collocans , aptavit [pro imposuit] unicuique arcuatum tumulum .* Vbi uno *arcuati tumuli* nomine & honorariam tumbam , & impositam ei *fredam* designat .

Post ea verba sic sequitur : *Ac desuper eorum effigies depinxit .* Quae verba novum & huc usque ignotum canonizationis ritum , praeter jam supra descriptos , complectuntur . Quorum enim illae effigies , nisi ut sancti illi episcopi venerationi fidelium proponerentur ? Ac de illustri *Jo: Diaconi* loco de *Neapolitanorum* antistitum canonizatione haecenus .

(XIV) Plures sunt Sanctorum episcoporum , quos *Chronographus* translatos in *Stephaniam* docet , cura utique *S. Jo: Scribae* , ut equidem interpretor . Sunt autem *Maro , Agrippinus , Eustasius* [sive potius *Eustathius*] *Ephebus , Fortunatus , Maximus , Joannes I.* quos omnes in his *Fastis* signatos cernimus , ac sacris honoribus affectos .

Ac de *Fortunato* hoc peculiariter scribit *Chronographus* : *Deinde post longo tempore (longissimum enim tempus a IV. saeculo ad nonum intercessit , quo sedit celeberrimus Translator S. Jo: Scriba) populi patrocinia ejus petentes , ab Ecclesia sui nominis consecrata transferentes , per manus PONTIFICVM (ex quo patet S. Jo: Scribam finitimos episcopos ad le-*

vanda

Non est igitur dubitandum, quin Joannes Aquarolius novis caelicolis Fastos Neapolitanos auxerit. Quod enim utrumque Paulum seniore[m] junioremque haud diu antea demortuos pro caelitibus jam tum IX. saeculo Neapolitani in hoc Kalendario agnoverint, id Joannis Scribae auctoritati & judicio est tribuendum. Idem & antiquiores plurimos episcopos inter caeli civis adscripsit, & eos nominatim, quorum corpora in Stephaniam non sine sacris honoribus transtulit. At qui tantum curae atque industriae in cultu suis decessoribus vindicando posuit, debuit continuo is & eosdem sacris Fastis inserere. Nec enim canonizatio ulla fiebat, quin simul is, cui cultus decernebatur, Sanctorum (XV) catalogo, & Ecclesiae Kalendario inscriberetur. Neque id vero aliter potuit, quam si auctius, quam ante fuerat, Kalendarium conderet. Quocirca inter eos codices, quos a se descriptos Ecclesiis suis tradidit, merito referendus est auctioris Kalendarii codex. Quod postremo Kalendarium sive ipsius Scribae jussu, sive peculiari Neapolitanorum studio, duraturis saxi inscriptum fuit.

§. 4. Gravi objectioni fit fatis: simul & de Jo: Diaconi Chronico.

Dicat fortasse aliquis, si ea de causa Jo: Scriba de novo Kalendario laboravit, nempe ut novis caelitibus tum aliis undeunde corrasis, tum praesertim iis, quos recens canonizaverat, Fastos ditiores efficeret; debuit is sine dubio neminem eorum omittere, quibus sacros quos dixi honores adhibuerat. Atqui inter eos, quorum corpora levavit, & in Stephaniam religiosa cum veneratione intulit, Epitimitum Asprenatis successorem, atq. Soterem esse numerandos Jo: Diaconi (XVI) auctoritas dubitare non patitur. Atque hos tamen in Kalendario marmoreo frustra re-

e. 2

qui-

vanda corpora invitasse) collocarunt in ECCLESIA Stephania, partis dextrae introeuntibus, sursum, ubi est oratorium, in caput Catacumbae. Etiam apud Greg. M. III. ep. 50. Catacumbas pro Catacumbas legimus, ut sit a κατὰ & τύμβος, Tumba.

(XV) Canonizationem a Canone sive eo Diptychorum genere in quae viri sanctitate illustres referebantur, dictam vult. Hinc tantumdem erat canonizare aliquem, quod eum Sanctorum catalogo inscribere. Sic Alexander III. in litteris de canonizatione S. Thomae Cantuariensis; quem inquit canonizavimus, ipsumque decrevimus Sanctorum catalogo adscribendum. Caelestinus III. Bernwardum Hildenesheimensem episcopum anno 1193. in catalogo Sanctorum amodo numerandum decrevit, & de terrae gremio eri-

gendum, & inter sanctorum memorias veneratione condigna collocandum. Sed frustra his fatis protritit ac manifestis immeror.

(XVI) De Epitimiti translatione in Stephaniam nihil quidem in ejus elogio prodidit Jo: Diaconus: at id tamen ab eodem in Maronis successoris elogio enucleate traditur; cui scriptori Maro dicitur Cum his praedeessoribus suis [qui non sunt alii quam Asprenas & Epitimitus] OB SANCTITATIS MERITVM (quae verba juridicam canonizationem levationis ritu factam designant) in ecclesia Stephania translatus esse videtur. Verbum videri pro substantivo Sum his scriptoribus familiare esse nemo nescit. Idem & de Sotere [quem duodevicesimum numerat] scribit.

quirimus . Quocirca nec scriptio Kalendarii hujus ex canonizationibus ab Aquarolio factis manavit ; nec omnino necesse est , hos Fastos ab eodem Aquarolio constructos , quandoquidem non omnes , quos sacris honoribus affecit , in Kalendarium hoc illatos reperimus .

Possent heic sane hoc ipsum telum in adversarium , siquis modo est , retorquere . Nam si quidem hoc Kalendarium post S. Jo: Scribam recensitum fuisset , debuisset sine dubio & Epitimito & Soteri episcopis a Scriba inter Sanctos relatis fuisse locus . Ergo hoc monumentum Jo: Aquarolio posterius non est : atqui ne anterieus quidem eodem est , ut supra cap. I. demonstratum fuit .

Quid ergo causae fuit , cur non Epitimitum & Soterem S. Joannes Scriba Fastis inscripserit ? nempe quia jam is Kalendarium recensuerat tum , quum horum duorum corpora detexit , & ea in Stephaniam intulit , simul cum aliis antea translatis collocans . Res enim meo judicio sic se habuit . Principio sanctis suis decessoribus tum recens mortuis (ut utrique Paulo) tum & antiquioribus aliis canonizandis operam impendit , eorumque , quos in album Sanctorum retulit , complures in Stephaniam publice colendos transtulit . Deinde Kalendario recensendo animum applicuit , in quod tum caelites exteros plurimos , tum decessores suos intulit . Postremo ubi jam Kalendarium istud , uti vides , plenissimum condidisset clausissetque , casu factum est ut Epitimiti , Soterisque corpora detegeret , eorumque nomina antea ignota , & sedem ex sarcophagorum inscriptione addiceret . Hinc eos quoque in Stephaniam intulit , eosdemque sacris honoribus affecit . Nec dubium est , quin si res integra fuisset , hos quoque ultimos , Fastis hisce marmoreis inscripserit . Nunc quia illi post scalpta haec marmora innotuerunt , hinc exclusi , hodie in his Fastis marmoreis desiderantur . At iidem credo a manu exaratis Ephemeridibus non aberant : quae tamen ad aetatem usque nostram non pervenerunt .

Quamquam mihi quidem id multo verisimilius videtur , non Jo: Scribam , qui harum Ephemeridum conditor fuit , Epitimiti & aliorum aliquot corpora detexisse , eaque in Stephaniam intulisse , sed potius ejus successorem S. Athanasium . Athanasius igitur aut quivis alius decessoris Scribae pietatem in honorandis horum Reliquiis imitari potuit , at eosdem in marmoreas tabulas , quippe jam plenas , inferre minime potuit .

Ex dictis simul illud colligitur , olim ante Jo: Scribam paucos admodum quatuor priorum saeculorum praesules Neapolitanos innotuisse , veluti Asprenatem , Agrippinum aliosque eximios non multos : deinde Jo: Aquarolium in decessorum canonizationem elevationemque reliquiarum incumbentem plures alios sive parum scitos illustrasse , sive ne de nomine quidem notos ex parietinis & sepulcrorum inscriptionibus tum primis eruisse . Fortassis tum alii postmodum , tum in primis Jo: chronogra-

phus (qui centesimo circiter post Scribam anno chronicon episcoporum elucubravit.) praeter eos, quos Scribae industria detexerat, plus aliquid in antiquioribus aliis episcopis, antea ignotis, edendis profecerunt. Vel sic tamen ab absoluto quatuor priorum saeculorum catalogo quam longissime absumus. Et tamen mirabile est, quod Jo: Chronographus sic eos contexit continua serie, quasi si nulla usquam lacuna hiet. Nam & eis numeros (I. II. III. & sic deinceps) praefixit tales, quasi si nullus desit: & praesulum annos ita cum imperatorum & Pontificum Rom. temporibus comparavit, quasi si una sit perpetua praesulum sibi invicem succedentium catena. Quid facias? Sic homines illi erant. Sed nolo alibi saepius repetitam a me querimoniam redintegrare: praesertim quum is error non totus in chronographo Joanne residere videatur. Nam fuisse mihi videtur alius ante hunc chronographum, qui antiquos illos antistites in unum fasciculum collegerit, sed sine numeris atque temporibus. Hunc auctorem (sive S. Jo: Scriba, sive quisquis alius is fuit) secutus Diaconus Joannes, ratus eum catalogum ab omni parte absolutum fuisse, praefixit eis praesulibus ordinales Primi, Secundi, Tertii, &c. numeros, ac postremo crassiore Minerva usus, pinguioribusque fretus conjecturis, eorum praesulum tempora cum imperatorum & Romae episcoporum temporibus contulit. Haec obiter de Joannis Chronico.

Sed antequam manum de tabula: quid de Nostriano V. saeculi antistite, deque Juliano, Laurentioque (quorum alter VII. exeunte, alter ineunte VIII. sederunt) censebimus? Hos quidem uti caelicolas olim Neapolitani coluerunt; absunt tamen ab hoc Kalendario. Verum quum hos in Stephaniam translatos non tradat Jo: Diaconus; facile existimatum est, in his canonizandis S. Jo: Scribam minime laborasse, eaque gratia etiam ab hisce Fastis eos abfuisse. Ac de Nostriano quidem perhonorifice loquitur chronographus Joannes: ex quo potest conjici ejus sanctitatem post S. Jo: Scribam, sed ante conscriptum a Diacono chronicon fuisse perspectam. De duobus aliis nihil singulare chronographus idem narrat. Quare post chronographi tempora eorum coepisse cultum, licet suspicari. Quamquam ceteroqui de episcoporum sanctitate depraedicanda non solet is historicus laborare, de fabricis aliisque operibus dumtaxat sollicitus.

§. 5. De annis Episcopatus S. Jo: Scribae.

Atque ad hanc quoque curam mihi necessario descendendum arbitror, ut tanto notior artiorque monumenti hujus epocha statuatur. Et chronographus quidem Joannes de S. Joanne Scriba sic incipit: Sedit annos VII. menses VIII. dies XXII. qui sunt anni paullo minus octo. Heic equidem nihil sane mallet, quam hosce numeros veros esse. Quid enim? tanto angustiorem spatium aetas harum Ephemeridum coerceretur. Verum

has numericas notas mendosissimas esse. censeo ; nec enim Scriba noster minus annis XII. sedere potuit: quod sic ostenditur. Joannes hic Aquarolius B. Tiberii successor, decessor vero S. Athanasii fuit. Jam vero quum utriusque horum initia & exitus compertos habeamus ; necesse est Scribae annos, qui medius intercessit, fore exploratos. S. Athanasium pro certo habemus anno 872. obiisse, quum annos XXII. & quod excurret, sedisset. Debit igitur anno 850. episcopatum inire. Tiberium autem anno 838. ad caelum evolasse supra demonstratum fuit. Ita medium omne annorum XII. spatium S. Joanni adscribendum relinquitur. Nec novae sunt in textu chronographi Joannis temporum mendae ; in quo quum numericis Romanorum notis tempora perscribantur, nihil facilius in evanidae scripturae locis fuit, quam X & V inter se commutare. Hinc pro annos VII. restituendum esse XII. non est dubitandum. Deinde menses illos novem diesque 22. quos Chronographus admittit, ex decessoris successorisque annis contiguis, si necesse sit, delibare, & Joanni huic attribuere, aut vero contra, promptissimum erit. Nam S. Joanni Scribae sive annos XII. mens. IX. diesque XXII. sive annos XI. cum superscriptis fractionibus (quae annum paullo minus implent) attribuere liberum esse volo.

Et hi quidem, quos dixi annos, ita peculiare sedi Joannis Scribae sunt, ut nihil eorum cum B. Tiberio commune habeat. Hoc eo dico, quod Tiberius ubi annos XIII. tranquille sedisset, reliquos VII. suae sedis annos in artificiosae custodiae squalore transfegit. Quo tempore Bonus Dux S. Joannem Scribam eligi invitum jussit: quem proinde necesse est integrum ferme septennium ad usque Tiberii excessum Ecclesiam Neapolitanam (cum bona tamen, ut aperte testatur chronographus, Tiberii venia atque gratia) cum Electi titulo, quo interim fruebatur, administrasse. Atqui quum ego S. Joannem annos XII. sedisse dico, ab ejus ordinatione hos annos ordior: cui summae si quis etiam Electi Joannis septennium (quod ceteroqui Tiberio adhuc vivo ac videnti est imputandum) pergat addere, nae is undeviginti annos Scribae nostro tribuat necesse est.

§. 6. In quodnam potissimum episcopatus S. Joannis tempus
Kalendarii constructio sit conferenda.

Paucis id verbis expediam. Confer interim quae ad IX. April. cap. V. de vita Aegyptiae Mariae per Paulum Diac. Neapolitanum Latine redita differuimus. Ex iis manifestum fiet, non ante hoc Kalendarium elaborari potuisse, quam ea vita Neapoli vulgaretur. Nam quod omnino de ejus ascetriae festo in hisce Fastis signando cura subierit; imo quod eo potissimum die signetur, non quo eam Graeci colunt, & quo Mariae obitus in Graeca vita notatur, sed quo die in vita Latina Pau-

li eadem obiisse scribitur ; hoc totum vitae illi per Paulum editae acceptum est referendum . Ergo ne dubita , quin huic Kalendario illius vitae Latinae editio praeiuerit . Atqui , ut ibidem demonstravimus , idem ille Paulus ante annum 840. non potuisset id opusculum Carolo Calvo dicare . Quocirca aliquanto post eum annum necesse est eam vitam prodiisse, & exinde Aegyptiacae festum in has Ephemerides illatum fuisse . Quam dudum autem post ann. 840. ea vita edi & circumferri coeperit , atque ex ea postea causa Aegyptiae festum ab S. Joanne diei IX. Aprilis inscribi ; id vero juxta cum ignarissimis me scire profiteor . Verum circumspectanti omnia satis verisimile fiet , ita hujus Kalendarii scriptionem intra annum 840. & 850. esse coercendam , ut tamen prior posteriori huic , quam anteriori metae fuisse videatur . Atque haec de marmorearum Ephemeridum aetate habui dicere ; plura fortasse allaturus , si quidem non quatuor tantum earum menses , quod haecenus feci , sed universos a capite ad calcem ad trutinam expendissem . Itaque non dubito , quin in reliquis octo mensibus plura se ejusdem epochae argumenta oblatura sint .

V.J.D. Rever.D.Cyrus de Alteriis revideat, & in scriptis referat .

C. EPISC. ANTINOPOLITAN. VIC. GEN.
J.N. EPISCOP. ARCHADIONOPOLITAN. CAN. DEP.

EMINENTISSIME PRINCEPS

Eminentiae Tuae obsequens numini , Alexii Symmachi Mazonchii Neapolitani Canonici doctissimas in Marmoreum Kalendarium hac in urbe recens repertum disquisitiones , ex praecepta de summo viro ad antiquitatem laboriosissime illustrandam unice nato opinione avidissime arripui , cum voluptate in manibus habui , adhibita qua par erat diligentia perlustravi . Quam tutam in re tam difficilis tractationis inierit viam acerrimo judicio solidam pietatem sociandi ; quam subtiles pariter certasque conjecturas ex veterum monumentis , eorumque collatione eruerit , magnopere sum admiratus : praesertim autem quod vetusto Lapidi explicando , veterum testimoniis cum sit ubique usus , opus tamen non ex aliorum (ut plerumque fit) laciniis confutum , sed modo cusum videatur . Dignum profecto opus , quod sub augustis Eminentiae Tuae auspiciis prodeat : digna sacri Lapidis memoria Te vindice , Princeps Eminentissime: digna hoc tempore , quae alias fortasse interisset : digna tanto Viro illustratore , qui hac aetate Italicae literaturae (absit verbo invidia) & columnen perhibetur & decus . Itaque cum quae libro continentur , Religioni omnia consona , formandisque moribus utilia sint , si Eminentiae
Tuae

Tuae visum fuerit, publicae expectationi Typis literarum excu-
dendum censeo. Neapoli Kalendis Decembribus MDCCXLIV.

Eminentiae Tuae

Addictiss. & obsequentiss. famulus
Cyrus de Alteriis.

Attenta supradicta Relatione. Imprimatur.

C. EPISC. ANTINOPOLITAN. VIC. GEN.
J.N. EPISC. ARCHADIONOPOLITAN. CAN. DEP.

*Reverendus D. Januarius Pensa in hac Regia Studiorum Univerſitate
linguae Sanctae extra ordinem Professor revideat & in scriptis referat.*

C. GALIANVS ARCHIEP. THESSAL. CAPELL. MAJOR.

S. R. M.

A Lexii Symmachi Mazochii Canonici Neapolitani ac Regii Sa-
crae Scripturae Interpretis *Commentarius in vetus Marmoreum*
Ecclesiae Neapolitanae Kalendarium a me lectus nihil admodum com-
plectitur Regiis iuribus repugnans, imo contra plura habet, quibus
sacra antiquitas tum universa, tum hujus Ecclesiae illustrior evadat.
Quocirca non sine publico commodo in lucem proditurum censeo,
si Regiae Majestatis Tuae placitum accedat.

M. T.

Humillimus addictiss. obsequentiss. famulus
Januarius Pensa.

Die 4. mensis Februarii 1745. Neap.

*Viso Rescripto Suae Regiae Majestatis sub die 2. currentis mensis &
anni, ac relatione facta per Rev. D. Januarium Pensa de Commissione*
Rev. Regii Capellani majoris praevio ordine praefatae Regiae Majestatis,
Regalis Camera Sanctae Clarae providet, decernit, atque mandat,
quod imprimatur cum inserta forma praesentis supplicis libelli, ac ap-
probatione dicti Revisoris. Verum in publicatione servetur Regia Prag-
matica hoc suum &c.

MAGIOCCO. DANZA. CASTAGNOLA. FRAGGIANNI.
Illustris Marchio de Ipolito Praeses S.R.C. tempore subscriptionis imp.
Citus.

A D M O N I T I O.

*Memini me alicubi (nec enim locum reperire festinatio fuit) ex nescio quibus indiciis addu-
bitasse, utrum Menologium [quod passim ex Sirleti versione citari ac Sirletianum vocari, non
ignoro] vera Sirletum ipsum, an potius antiquiorem alium interpretem auctorem habuerit:
immemor scilicet ejus, quod alibi ad superiores menses egomet adnotaveram, nim. in Barosii
adnotat. ad Mrologium, ita ejus Menologii mentionem fieri, tamquam re vera per ipsum Sirle-
tum Latine r. diti, sibi que dono ab auctore dati. Itaque ex priore hujus commentarii loco pe-
rior est refingendus; ac interim Canisianum Sirleti Menologium non tam mihi adrepto munus
est humanitate tua, Lector, condonandum.*

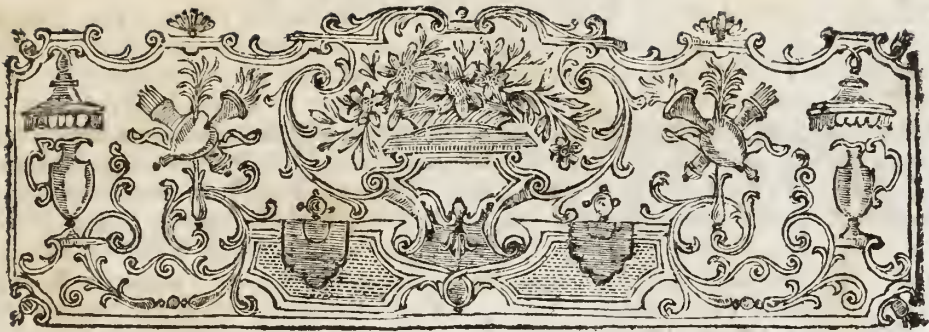

MIHIAVTBMNIMISHONO RATISVNTANICITVIDS NIMISCONFORTATVSESTP

<p>IANVARIVS DXXXI CIRCVCISIODNI DP SBASILIXVIII ID EP SILVESTRI PP IIT S GORDIAR IIT S MITROPHANI PAT CON VIT S EPIPHANI PAT CON VIE PVPHANIA VIIP S SVLIANT ET BASIL VIII DEP S SEVERINI VIII DP S AGHELLI EPI X DP S IOHANNIS CHRIM XIIT S THEODOSII MONACHI XIIIT S MARCINI ANI ET THEOD XIIIIT S POTITI XIIIIT S FELICINI OLANI XVIT S ELPIDII EPT</p>	<p>SCALATIA NI XVIII S ANTONI MON XXVIII SATHANASII EPI XXVIII S PAVLI HEREMITE XXS EVFIMIE VASTIANI XXIT S AGNE XXIIS ANASTASII ET VIN XXIIIS AGATHANGELV XXIIIIT S PHILONI XXV DEP S GREGORII THEO XXVIT S XENOFON MON XXVIIIT S IOHANNIS CHR XXVIII S EFREM XXVIIIIT S SIGNATI XXX DEP S PEREGRINI XXXIIT S FIRI ET IOHIS</p>	<p>FEBRVARIVS DXXXVIII STRIFONIS IPVRI SCE MARIE SVFEO IIT S BLASSI IIT S CLAVDI MON IP S AGATHIE VIT S FAVSTA VIIP S SATVRNI VII DP VICTORIS EPI VIII S NICIFORI XIT S SCOLASTICE XIIT S CASTRENSIS XII DP VOLECTV SEST SPERVSPAR XIIIIT S TIMOTHEI PAR XIIIIT S VALENTI XVIT S PANTALEONIS</p>	<p>SIVLIANES XVII DP PAVLI EPI VNIORIS XVIIIIT S PIMERI XVIII DP VOVVLT DTEPI XX S CINDIV XXI DP VRSIEPI NRI XXIIIT S THECLE XXIII S POLICARPI EPI XXIII INVENTIO CAPSIO XXVIT S PORFIRII XXVIIIIT S HIERONTII XXVIIIIT S MARCELLIE PI DE SYRIA</p>	<p>MARTIVS DXXXI IT S SOFRONI MON IIT S ADRIANI ET NATALEB IIT S MARCI ABB IT S BRASINI VIIP S BASILIEPI CERSON IIT S ARCADII EPI VII VIII PA S OVADRAGINTA XIT S POPLII EPI MAR XIIT S PIONIMAR XIIT S GREGORII PAPE XIIIT S CRISTINE XIII XVIT S NICODAMI</p>	<p>MONIANI MAR XVIIIPONISII EPI XVIIIIT S VRILLIEPI IHERV XVIIIIT S CRISANTH LET DAR XX DEP S CALVIEPI NRI XXI DP S BENEDICTI ABB XXIIIT S THOME PAT XXIIIIT S CASTVLI MAR XXIIIIT S OCTO XXVANNVNTIATIO DNI HV XXVIIIT S SABINI XXVIIIT S ISACH XXVIIIIT S ET VCHII EPI XXVIIIIT S PR EDVCISEPI XXXIT S MENANDRI XXXIT S SILVCERIMAR</p>
--	---	---	--	--	--

INCIPATVSEORVM INVMERABOSESVEPER AREAMMULTIPLICAVNTVR

<p>APRILIS DXXX IP S CALLINICI MAR IIT S POLICARPI IIT DP S IOHANNIS EPI NRI IIT DP S THEODVVMAR VIT S THERMIMAR VIT S EVTICHI PATR VIIP S RVFINI MAR VII DP GEBE STINI PPR OM VIII DP MARIA EGVE TIAE IX DP S TERCENTINE AFRICANI X DP S TEPHANIEPI NRI XIIT S GERONTHI MAR XIIIT S TRANSLATIO BEATI VAVVA XIIIIT S TIBURTHI ET VALERIAN XVIT S THEODORIMAR</p>	<p>LEONIDI MAR XVIII S ACAPITI PPR OM XVIIIIT S ELEVTHERII XVIIIIT S PHILIPPIEPI MAR XXIT S PAVNTI MON XXIIT S MAXIMIEPI CON XXIIIT S CALIPPROMIS XXIIIIT S GEORGIIMAR XXIIIIT S INNOCENTII PPR XXIVIT S MARGIE VAN XXVIT S BASILIEPI XXVIIIT S IRINI MAR XXVIIIIT S VITALIS XXVIIIIT DP S SEVERIEPI NRI XXX DP POMPONIEPI NRI</p>	<p>MAIVS DXXXI IT S IACOBI PHILIPPI IIT SATHANASII PATRI IIT INVENTIO SIRCVCIS IIT S AFRODISIET GREGATIO IIT S ANANIE APLI IIT S MATHEI APLI IIT S SAMVHEUS PROPET IIT S APPAR S ANGELE PROP IIT S CRISTOFORIE SIE IIT S EVSTATHEI PI NRI IIT S ILARIONIS MON IIT S EPIPHANII EPI IIT S POLIBIEPI IIT S BONIFATI MAR IIT S ZACHRIE PROPET</p>	<p>RESTITVTE XVIIIIT S MACIEVNG XVIIIIT S EP AFRODITIEPI XVIIIIT S PATRICII MAR XXIT S THALLALEI MAR XXIIT S MEMORIA CONSTANTII XXIIT S BASILISCI XXIIIT S EPHEBI EPI XXIIIIT S SVMEONI XXIIIIT S IACOBI APLI XXIIIIT S INDE APLI XXVIIIT S ANASTASIE XXVIIIIT S SCRISCENTII MAR XXVIIIIT S THEODOSIE MAR XXXIT S ISAACI MON XXXIIT S CRISTINE MAR</p>	<p>IUNIVS DXXX IP S IN STINI PHIL IIT S GRASMI MAR ET PETRI IIT S LVCIANV IIT S MITROPHANIEPI IIT S ZINAIDA IIT S ANTHIMIEPI IIT S SVRILLIEPI IIT S ALEXANDRIEPI IIT S NICASII IIT S BARNABE APLI IIT DP MAXIMIE TANTONII IIT S ZINONI IIT S ACILINA IIT DP FORTVNATIEPI NRI IIT DP MARONI SEPIRIET SVITI</p>	<p>SATHINOCENT XVIIIIT S NICANDRI LIA XVIIIIT S MARCI ET MARCEL XVIIIIT S GERVASII ET PROB XXIT S ASINCRITIMAR XXIIT S RVFIMAR XXIIIT S PAVIIT EPI XXIIIIT S ARISTOCLEI XXIIIIT S IOHANNIS BAP XXVIT S FEBRONIE XXVIIIT S IOHIS ET PAVLI XXVIIIT S SIRINI XXVIIIIT S LEONIS PPR XXVIIIIT S PETRI APLI XXXIT S PAVLI APLI</p>
---	---	--	---	--	---

A D M A R M O R E V M

SANCTAE NEAPOLITANAE ECCLESIAE

KALENDARIVM

C O M M E N T A R I V S

M IANVARIVS D XXXI

I CIRCVMCISIO DÑI DP S BASILI

Vtrumque festum in libris Graecorum Ecclesiasticis hoc die adnotatur; cū quibus Graecorum libris hi Fasti marmorei plerumq. consentiunt. Itaq. in Basilii Menologio hoc die sic scribitur: *ἡ ἀνάμνησις* &c. *Commemoratio sanctae Circumcisionis Domini ac Dei nostri Jesu Christi.* Deinde *Μνήμη* i.e. *Memoria S. Patris nostri Basilii Archiep. Caesareae Cappadociae*. De utroque agitur hoc eod. die in Menaeis, in Anthologio Romae edito, & in Moscovitico Calendario effigiatum, quod Papebrochius edidit to.I. Maii. Postremo quod in nostro hoc marmore hoc die non *memoria* quaevis sed *Depositio* Doctoris hujus signatur, id egregie confirmant Graecorum Ephemerides metricae, quas idem Papebrochius eod.to.I. Maji vulgavit, in quibus sic reperio:

Ἰαννουαρίῳ πρώτῃ θάνατος ὁ Βασίλειος.

Ipsis occumbis Jani Basilie Kalendis.

Estque id huic Calendario perpetuum, ut diebus emortalibus *Depositio* nota praescribatur (ut passim in decursu observabitur) quod egregiae utilitati erit ad detegendos dies Sanctorum emortalium, quos non prodiderat antiquitas: id quod Ecclesiasticam historiam haud parum juvabit.

At apud Latinos duplex hodie festivitas Fastis inscribitur, antiquior una in hunc modum, *In Octava Domini* (quomodo reperitur apud Thomassium in Sacramentario Gelasiano pag. 18. & in Antiphonario Gregoriano pag. 23. sic quoque in Frontonis Calendario) altera quam recentiorem existimant, *De Circumcisione Domini*. Hoc posterius festum

A

Bail-

Bailletus ferme ad finem VII. saeculi rejicit . Male: etenim S. Hieronymi Martyrologium a Florentinio editum (quod cujuscumq. auctoris sit , certe illud ipsum Martyrologium Romanum videtur, quod characteribus non obscuris describit S. Gregorius VII. 29. scribens ad S. Eulogium Alexandrinum) diserte sic auspiciatur hoc die : *Circumcisio Domini nostri Jesu Christi secundum carnem* . Videantur quae ibi adnotat Florentinius .

Mihi sane omnia circumspicienti videtur Circumcisionis festum inter Gelasii & Gregorii M. tempora institutum fuisse . Etenim in Gelasiano Sacramentario hoc die fit de Octava Dñi, ad quam octavam omnia plane alludunt: nam quae in Praefatione verbo tenus inferuntur voculae (*Circumcisio scil. & praeputium*) eae nihil ad festum faciunt . At in Gregoriano Sacramentario etsi hic dies inscribatur

In octavis Domini ; tamen quae in Praefatione leguntur, ejusmodi sunt, ut ostendant Kalendarum Januarii festum fuisse temperatum ex *Circumcisionis & Octavae* memoria ; sic enim scribitur : *Hodie Circumcisionis diem & Nativitatis Octavam celebrantes* . Ibidem in *Benedictione* plura de Circumcisione leguntur , quae eadem in Basilii Menologio fusius enarrantur . Quid quod an. 570. Turonensis Synodus Can. 18. statuit , ut *Hora octava in ipsis Kalendis , Circumcisionis missa Deo propitio celebretur* ? Et hodieum in Missali Romano duplex Missa reperitur , una de *Circumcisione*, altera (quae inferitur inter *Dominicam infra Oct. Nativ. & S. Sylvestri* festum) De *Octava Nativitatis*. Quod indicare videtur , olim de utroque peculiarem Missam celebrari consuevisse . Beda genuinus : *Kalendis (Januar.) Octavae Domini, & secundum carnem Circumcisio ejus* .

II DEP SILVESTRI PP

ET hoc consentit cum Graecorum libris, apud quos in Menaeis, Anthologio, & Basilii Menologio hoc die de *S. Sylvestro Papa Romae* agitur, ut etiam in Moscor. effigiato Kalendario apud Boll. to. I. Maii . At de *S. Sylvestro* Latini die XXXI. Decembris : recte : nam is verus dies depositionis fuit , quippe in Bucheriano laterculo, qui inscribitur *Depositio Episcoporum*. sic reperio : *Pridie Kal.*

Jan. Sylvestri in Priscillae . Quod quum ita sit ; erravit nostri marmoris auctor , dum haec *Depositionem* Silvestri notavit : sed erravit tamen cum Graecis suis, quorum Ephemerides metricae (apud Papebr. to. I. Maii) sic loquuntur hoc die .

Θυμον αποπεινι Σιλβεστρο δευτερη νοι .

Spiritus efflatur Silvestri luce secunda.

S. Sylvestri Acta G. L. Combesius edidit .

III N S GORDII MR

DE eodem hac die Graeci in Menologio, Menaeis, Anthologio, ac postremo in Moscorum Ephemeridib. apud Bollandum in praemissis tomo I. Januarii . De eo prorsus tacent Latinorum Martyrologia; nisi quod is in Vsuaridi Auctariis hoc die additus postea fuerit; & quod in Martyrol. Rom. hoc eod. die (certe ex Baronii additamento) sic legatur : *Caesareae in Cappadocia S. Gordii venturionis , de cujus laudibus exstat praecleara Basilii M. oratio , in ejus die festo habi-*

ta . Eam orationem vide to. I. Hom. 19. Quare quum antiquis Latinorum Martyrologiis hic Martyr ignotus fuerit; nescio cur Bailletus, hunc a Latinis semper hoc die cultum dicat . Eum sub Licinio passum, in Menologio legitur : quod Baronio non fit probabile, ad Diocletiani persecutionem eum revocanti . Itaq. Fleury & alii sub Gal. Maximiano eum depugnasse statuunt. *Natalis* nota (uti passim observabitur) in hoc marmore praepositur iis Sanctis, qui die non suo coluntur .

III N S METROPHANI PAT CON

NVsqum hoc die festum ullum S. Metrophanis occurrit, sed prid. Non. Junii, quando in his Fastis iterum colitur, ut & ab oriente univervo. Itaque hoc die Neapolitani videntur five reli-

quiarum Translationem huc factam, five Ecclesiae sub ejus nomine Dedicationem, aut aliud quidpiam celebrasse. Ceterum de Metrophane vide dicta infra ad IV. Junii,

V NT S EPIPHANI PAT CON

DE Epiphano illo celeberrimo Cyprio cum Graecis hoc Kalendarium die XII. Maii agit. At hic PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS dicitur. Porro in ferie eorum Patriarcharum nullus est Sanctus hoc nomine: nec in ea omnino alius est nomine Epiphanius praeter illum qui an. 520. Joanni succedens, an. 535. obiens, successorem habuit Anthimum. Hic sane Epiphanius Calchedonen- sis Synodi mirus defensor fuit: ad quem exstant aliquot Hormisdæ Papæ Epistolæ. Videatur de eo Baronius in Annalibus & alii.

Verum de eo nulla in Ecclesiasticis Graecorum officiis memoria occurrit; nec alibi, quod sciam, quam in hoc nostro Kalendario, inter Sanctos is numeratur; sane quidem, quantum ex sacra historia constat, eo cultu dignissimus. Et hinc igitur nostro marmorì pretium accedit, quod ignotis antea Sanctis fastos auctiores efficiat,

Jam vero quod hunc Epiphanium cultu dignissimum fuisse, diximus, id ostendit non tantum Dioscori Diaconi (in Labbeana collectione tom. 4. col. 1523.) Suggestio, laudantis initia Epiphani (sic enim ille ad Hormisdam quarto post ordinationem Epiphani die scribit: *Cujus initia bona videntur: nam rationabilia loquitur & promittit: patrum se regulas servaturum, pacem unitatemque ordinatam*

non dissipare, sed magis augere &c.) sed & quod Eutychianarum partium hostis fuit: ac potissimum quod CPolitana Synodus (10.4. *Collect. Labb. col. 1524*) ejus electionem Papæ Romano significans, inter cetera ait: *Dedit nobis (Deus) SANCTVM PASTOREM & Patriarcham Epiphanium, virtutibus & correctionibus & meditatione divinarum florentem Scripturarum, rectam quoque tenentem fidem, & orbatorum paternam regentem sollicitudinem: & quid amplius dicam? omnem praeconiorum fontem transcendentem. His ergo virtutibus pollens, non immerito proprias & creditas sibi met maximas Ecclesiae curas sapienter & honorifice gessisse dignoscitur. . . . Nostra quoque etiam omnium in hac urbe habitantium testificatione. . . nostrum pontificem virtutibus undique coronatum esse dignoscimus.*

De ejus obitu haec habet Theophanes: *Hoc anno (535) Epiphano praefule, mensis Junii die quinto, Indictione XV, post Episcopatus annos sexdecim (imo annos XV. ex Pagii calculis ad hunc annum: ut videatur in Theophanis textum pro *ie irrepsisse is*) & menses tres e vivis erepto, haereticus Anthimus Trapezuntius Episcopus in sedem CPolitanaam translatus est.* Quum ejus igitur obitus in V. Junii inciderit; hinc merito Fasti nostri huic diei non *Depositionis*, sed *Natalis* notam pro suo more praescriperunt.

VI EPVPHANIA

ETiam in antiquissimo Martyrologio, quod Hieronymi nomen praefert,

hoc die inscribitur simpliciter, *Epiphania: ad quem locum lectu digna sunt quae*

adnotat Florentinius . Ac plura equidem haud passim protrita de hoc festo privata industria collegeram atque huc attuleram . Sed jampridem pleraque occupaverat Cl. Castellanus Canonicus Parisiensis, in Adnotationibus ad Martyrologium : ad quem , ne actum agam , lectorem rejicio . Etsi egregium viri doctiss. Martyrologium heic nusquam reperitur : nec nisi duos primores mensis viri clarissimi Cyri de Alteriis liberalitate ad manus habeo . Praeter scriptores hagiographos, consuli etiam potest Suiceri Thesaurus .

De vero autem significato *Epiphaniae* adeatur Casaubonus ad Baronium , Norisius in Epochis Syro-Macedonum , & alii . Vno verbo ut rem contraham ; *Ἐπιφάνεια* *Epiphania* tum apud profanos, tum etiam antiquos Christianos *Numinis praesentiam* ac manifestationem aut apparitionem designabat . Id quidem in Christi Baptismo , (quem baptismum unice hoc die Graeci ab exordio coluerunt) vere contigit ; quippe & Deus Pa-

ter suam praesentiam persentiscere fecit , emissa voce illa , *Hic est Filius meus &c.* unaque Filius attestatione Patris se praesentem stitit ; ac Spiritus Sanctus in columbae simulacro oculis objecto apparuit . En cur vere is dies *Epiphania* vocabatur . Id quidem jam ab aliis animadversum fuit . At vero conjiciebam , ab eodem *Epiphaniae* significato manasse , ut nonnulli eam vocem de Christi *παρουσία* i. e. primo in orbem adventu ac *praesentia* interpretati, conjecerint, idcirco hunc diem *Epiphaniae* aut *Theophaniae* nomen invenisse , quod eo die CHRISTVS editus in lucem apparuerit . Hinc Aegyptiorum (apud Clem. Alex.) & aliorum consuetudo, die VI. Januarii Natalem Christi celebrantium, non ex certa traditione ac scientia primitus manasse mihi videtur, sed quod *Epiphaniae* nomen de Servatoris *adventu* interpretati essent : sicuti & Antiochus , teste Norisio , ead. notione *Epiphaneis* vocabatur, quasi *Deus praesens*, per assentationem scilicet .

VII PAS S I V L I A N I E T B A S I L

COMES Juliani est *Basilissa* ejus uxor . De utroque antiquissimum S. Hieronymi Martyrologium (quamvis non hodie , sed heri) his verbis meminit : *In Antiochia passio S. Juliani & Basilissae* . Vbi notat Florentinius , in exemplari Antuerpiensi pro *In Antiochia* scriptum esse *in Antio* . Vel sic tamen *Antiochiam* esse intelligendam , vulgo putant ; praesertim quum civitatum nomina in marmoribus passim dimidiata reperiantur . Quenam autem Antiochia ex sedecim *ἁποικίαις* sit intelligenda, ignoratur . Sed Bollandus Antiochiam Syriae omnium cognominum celeberrimam accipiendam esse , contendit . Id quod Cl. Castellano ad VI. Januarii non probatur : ac merito, nam in Aetis (cujuscunque fidei sint) quae circumferuntur, Julianus cum sociis in Aegypti metropoli Antiochia passus dicitur . Non est ergo Antiochia Syriae .

Atqui nec in Aegypto Antiochia ulla fuit . Quocirca videtur locus certaminis fuisse celeberrima urbs *Antinous* in Nomo Antinoite . Idque & ex ANTIO (quod in Hieronymiano Martyrologio Antuerpiensi legitur) exculpi potest ; & ex pluribus monumentis apud Bollandum (ad IX. Januar. pag. 571.) eandem urbem praesertim . Atque haec de loco .

At in die festi sane quam innane est dissidium ; si quidem Castellani industriae credimus , ad quinque & viginti dies diversos numerantis , quibus in diversis locis festum de hoc Juliano fiat . Ea tanta varietas ex eo orta est , quod in Aetis & apud Florum Julianus cum sociis passus dicatur ipso die Epiphaniae . Qui dies quum festo potiore impediretur, ut Juliani festum alibi alias celebraretur , effecit .

Quae varietas a peculiaribus Ecclesiarum Kalendaris exorsa , postremo etiam Mar-

Martyrologia & Graecorum liturgicos libros invasit. Itaque Graeci in Menacis (apud Bollandum tom. I. Januar. pag. 572. n. 14.) die VIII. Januarii de his agunt. At eo die in Anthologio & Basilii Menologio nihil de his reperio: verum in eodem Menologio die 21. Junii agi video de SS. *Juliano & Celsio*, pro *Celfo* qui unus ex Juliani commilitonibus fuit. At apud Latinos maxima Martyrologiorum pars in diem IX. Januarii conveniunt: in his vetus Romanum Rosveidi, Florus, Ado, Vsfuardus; Notkerus, Romanum hodiernum &c. Sed omnium antiquissimum Mrologium Hieronymianum in VI. Januarii (qui dies certaminis fuit) Julianum contulit: idque secuti sunt alia plura monumenta apud Bollandum num. 12. Atque haec de Martyrologiis.

At Kalendaria eum diem praefeserunt decuit, quo die in illa Ecclesia officium fieret. Neapolitani certe, quia sextus Januarii dies festo primario impediatur, Juliani sollemnia in proximum distulerunt. Idque Neapolitani cum aliquibus Ecclesiis commune habuerunt. Romae enim in Ecclesia S. Juliani in Monte Exquilino Carmelitae die VII. Januarii festum illius agunt. Eodem die de eo fit in Ecclesia S. Juliani prope Caralim, uti ex Sanctuario Caralitano constat. Adhaec & Martyrologia plura sunt, in quibus Julianus Martyr (etsi sine Basilissa) huic diei inscribitur. Itaque in Romano hodierno hoc die mentio fit *S. Juliani Martyris*: ubi testatur Baronius ita & in veteri Romano & manu exaratis reperiri. Adde & Bellinum, Maurolycum, Galestinum. Debere autem in his intelligi non alium, quam Julianum Basilissae maritum, ex nostris Fastis hoc die fit manifestum.

Venio nunc ad illud PAS. quod heic in marmore legitur. Id quidem, ex dictis in Praefatione, designare debet, hos sanctos hoc ipso die coronatos fuisse. Nam diebus non suis *Natalis* nota praefigitur in his Fastis. Verum tum *Depositionis* tum etiam *Passionis* nota ita diei mortuali peculiaris erat, ut etiam se-

quenti diei tribueretur; quia sequenti die inhumari corpora solebant: dies autem sepulcralis pari honore ac nomine ac dies *θανάσιμος* habebatur. Occurret infra exemplum in S. Pionio, atque interdum alibi.

Ad Juliani commilitones quod attinet, non tantum Basilissa uxor (quae pugnavit quidem, at sanguinem non fudit) sed & longe plures alii numerantur: de quibus videantur Acta (apud Boll. pag. 575.) Sed in omnibus monumentis Julianus est aliorum antesignanus, quam pone sequitur uxor Basilissa, non tantum conjugii merito, verum etiam quia virginitatem in connubio servavit, ut cetera utriusque conjugis decora taceam, quae ex Actis cognosci possunt.

Porro Julianus is, cui Neapoli quatuor saltem abhinc saeculis Ecclesia dicata existit ad caput Clivi (apud Caesarem de Engenio pag. 642.) fit ne Basilissae maritus, nostri ἀρχαιολόγοι viderint. Mihi videtur idem, quippe uti Martyr depingitur.

Sed antiquioris Basilicae saltem temporariae ab Athanasio II. Episc. Neap. dicatae S. Juliano Martyri (utique Basilissae marito) meminit Petrus Subdiaconus Neap. ad finem vitae Athanasii II. (quae extat ad calcem Chronici Episcoporum Neap. Jo: Diaconi) his verbis. *Hujus namque (Athanasii) temporibus tanta locustarum densitas . . . in hoc Parthenopense territorio exorta est, ut &c. Qua peste omnes accolae nimio terrore percussi . . . praedictum praesulem Athanasium adierunt, ut speciale consilium eis praeberet, & Dominum exinde supplicaret. Quorum precibus ocius & humiliter parens, consilium salutiferum cum eis iniit, ut jejuniis atque elemosynis Dominum exorantes, in honorem B. Juliani Martyris uno die Basilicam (temporariam opinor, & ex materia) construerent, & Missarum sollemnia pro tali peste illic communiter celebrarent: sicut de tali clade audierat in . . . Cetera desunt. Sequeretur autem omnino, in talibus calamitatibus expertam fuisse S. Juliani openi.*

VIII DE P S SEVERINI

NON est alius, quam ille celeberrimus Noricorum Apostolus quinti saeculi, qui, ex ejus vita per Eugypium conscripta, hoc ipso die quievit, (cui proinde in nostro Calendario apposite pro more nota *Depositionis* praefixa fuit) cujus reliquiae Neapolim translatae fuerunt. Et hic quidem vir beatissimus (cujus patria in obscuro (1) latet) in Norico obiit anno 482. At ejus corpus anno 488. in Italiam in Montem Feretrum (id castellum *Μοντεφερετρον* Procopius vocat, Lituprandus *Montem Feretrum*, hodie *Monte Felro*) primo a discipulis abductum fuit: mox sub Gelasio Papa & S. Victore Episcopo Neapolitano (non ante annum 492. nec post an. 496.) in Lucullani Monasterium prope Neapolim ab eisdem discipulis transvectum; postremo anno 910. Neapolim translatum fuit, & in Monasterio Casinensis Congregationis, cui *S. Severini* nomen haesit, conditum, hodie dum hoc ipso die colitur. Existat ejus vita ab Eugypio (2) Severini discipulo, ac Monasterii Lucullanensis Abbate conscripta, apud Bollandum hoc die, Ad cujus finem duplicis prioris Translationis, (in Italiam primum, mox in Lucullanum) fit mentio. In eadem vita num. 53. dies obitus sic consignatur. *Sextis itaque Januarii Idibus* (ea est dies VIII. Januarii) . . . *quievit in Domino.* Hujus Severini Norici etiam Paulus Diaconus in I. Hist. Langob. 19. honorifice meminit, addens: *Nunc tamen ejus cor-*

pus Neapolis retinet. Vbi *Neapolis* nomine non stricte urbem intellige, sed etiam adjacentia loca, quae Neapolitanae reip. ejusque Episcopo parebant: nam aetate Pauli Varnefridi nondum S. Severini Lipsana ex Lucullano Neapolim transferant. Idem esto judicium de Rosweidano vetere Mrologio, & Floro, Adone, Vsfuardo, apud quos hujus diei Severinus Neapoli ponitur; etsi horum scriptorum tempore adhuc in Lucullano haerebat.

Fuit autem & alter S. Severinus Septempeda in Piceno (quod nunc oppidum *Sansseverino* dicitur) Episcopus, ac S. Victorini Confessoris frater: quorum duorum fratrum extant apud Bollandum hoc die Acta sane quam antiqua.

Verum nihil in Sanctis usitatus, quam quod sive unum in duos dispesci contigerit, sive duos in unum commiseri. Id quod duobus his Severinis accidit, quos sequior aetas primo in unum confudit. Reperitur ea primum confusio in antiquo Rom. Martyrologio Rosweidano, in quo sic legitur: *Neapoli S. Severini Confessoris, S. Victorini fratris.* Hujus Mrologii auctoritas imposuit Floro (3) primum, mox Adoni, & Vsfuardo: sed iidem tamen hunc ex duobus conflatum pro *Confessore* (quod illi elogium in Rosweidano tribuitur) *Episcopum* fecerunt: nec immerito: nam si is, quem Neapoli posuerunt, S. Victorini frater erat, Episcopus esse debuerat.

At hos postremo ita secutus est in Hodierno

(1) Vir sanctus etsi suam originem studiose celabat; *Loquela tamen ipsius* (ait Eugypius in Epistola ad Paschasium, quae vitae praestigitur) *testabatur hominem omnino Latinum*, h. e. ex Italiae finibus. At si quid ex Severini monitis ultimis (num. 49. ubi agit de transferendis suis reliquiis exemplo Josephi Patriarchae) elici potest; fortassis is non tantum Italus, sed & origine Neapolitanus fuerit. Verum haec merae conjecturae sunt.

(2) Incertum putant, idemne sit, an diver-

sus ab illo Eugypio, qui diu postea quaestiones ac sententias ex S. Augustino decerptas in unum veluti florilegium conculit: id quod discutietur die 29. Martii, ubi de *Reduce* Episcopo. Ibi eundem fuisse, pluribus confirmabimus.

(3) Floro, inquam, in Bedae additamentis. Ex quo intelligitur, non omnium primum Adonem hoc, quod dixi, ex Rosweidano arripuisse: quod censuit Castellanus hoc die ad Severinum priore loco recensitum.

dierno Romano Baronius, ut in majores difficultates lectorem conjecerit; qui hoc die sic posuit: *Neapoli in Campania S. Severini Episcopi, fratris B. Victorini Martyris* (imo *Confessoris*, ut in Adone, Vsuardo &c. legitur) ac rursus paucis interjectis. *Eodem die apud Noricos S. Severini Abb. . . ejus corpus ad Lucullanum . . . postea ad Monasterium S. Severini translatum est.* At die VIII. Junii sic rursus Fastis inscripsit: *In Piceno S. Severini Episcopi Septempedani.* En ut postquam ex aevi sequioris barbarie ex duobus Severinis unus coaluerat, rursus doctissimi Cardinalis, plura circumspicientis, *παλιμαθία* factum est, ut is non tantum in duos, sed in tres etiam scinderetur. Nam ex ejusdem adnotatis ad 8. Junii non est dubium, quin illum quem die VIII. Januarii *Neapoli* posuerat (quod Florus, Ado, Vsuardus de loco sepulturae, non de sede intellexerant) pro Episcopo Neapolitano habuerit: quem vero eodem die secundo loco inseruerat, hunc pro illo habuerit, cujus corpus hodie a Casinensibus Neapolitanis colitur: ac postremo die VIII. Junii ab utroque Episcopum Septempedanum diversum fecerit: etsi non diffiteatur, fieri potuisse, ut Septempedanus ac Neapolitanus Episcopus unus idemque fuerit, ob similes de utroque narrationes, & quod utrique Victorinus frater fuisse dicatur.

Jam vero qui post Baronium scripsere, non dubitabant Severinum inter Episcopos Neapolitanos agnoscere (etsi refragante Joanne Diacono, qui nullum Severinum recensuit) eumque tum a Norico Severino, tum a Septempedano diversum. Sed eum errorem dispulit omnium

primus Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae. Nec desuere tamen, qui ut quocumque modo *Severinum* aliquem Catalogo nostrorum Episcoporum adscriberent, duo ei nomina fuisse distingarint, ac *Maronem Severinum* fuisse appellatum: de quo vide dicta ad XV. Junii, ubi de S. Marone.

Ergo qui hoc die veteribus Martyrologiis inscribitur, is non Episcopus, sed pater monachorum & Apostolus Noricorum fuit, non ob aliam causam *Neapoli* positus, quam quia ejus corpus sive *Neapoli* sive proxime in *Lucullano* condebatur. Id vero ex *Eugypii* vita constat, apud quem Severinus Noricus hoc ipso die obiit: cui hi Fasti marmorei adstipulantur, qui hoc die *Severinum* (hunc vero non *Episcopum*) inscripserunt, & quidem cum *Depositionis* nota.

At dixerit aliquis, etiam *Severinum Septempedanum* hoc die in caelum emigrasse, (ut ex ejus Actis constat apud Bolland. hoc die pag. 501. num. 10. saltem ex fide MS. Belfortii,) proinde recte hoc die in Martyrologiis antiquis positum *Severinum Episcopum, S. Victorini fratrem*, h. e. illum *Septempedanum*. Verum in editis *Septempedani* Actis mortuus is scribitur VI. Kal. Majas, idque rectissimum est. Ceterum quid sibi non licere passi sunt librorum semidocti? Is certe, e cujus manu MS. Belfortianum fuit, quum persuasum haberet, *Septempedanum* non diversum fuisse a *Norico*, sive omnino ab illo, qui die VIII. Januarii colebatur; hinc eo audaciae processit, ut in *Septempedani* vita diem mortualem refingeret, vitiaretque.

VIII DP S AGNELLI EP̄

IN antiquioribus quidem Martyrologiis nullus omnino *S. Agnellus* visitur: at

in recentioribus (4) occurrit dumtaxat *S. Agnellus Abbas sive Confessor*, qui Nea-

(4) In Rom. Martyrologio die XIV. Decembris: *Neapoli in Campania S. Agnelli Ab. &c.* Et in Auctariis Vsuardi (apud Sollerium to. VII. Junii Bollandiani) in *Vatic.* sic nota-

tum reperitur eod. die: *Apud Neapolim S. Agnelli Confessoris.* In *Greven-Neapoli S. Agnelli Abbatis.* In *Molano* eisdem verbis.

Neapoli VI. exeunte saeculo obiit. Atqui ite Agnellus nihil ad hunc locum pertinet, quippe Confessor tantum aut Abbas; quum contra qui notatur in his Fastis, sit Episcopus: adhaec ille die XIV. Decemb. (quo in Actis obiisse dicitur) colitur; hujus autem depositio die IX. Januarii celebrabatur, teste hoc Calendario.

Etsi autem inter Agnellos Episcopos notus sit ille Ravennas Agnellus, Chronici Episcoporum Ravennatum auctor, ac fort. alii quoque fuerint Agnelli Episcopi; at nullus profus eorum inter sanctos numeratur; nec verisimile est, etiam sicubi quis ejus nominis cultum obtinuerit, de eo in fastis referendo Neapolitanos futuros fuisse admodum sollicitos.

At Neapoli post centum ferme ab Agnello Abbate annos alter Agnellus Episcopus illustis sedit: qui certe hujus loci Agnellus est. Nisi quod duo ob stare videntur. Primum, quod in marmore deest NOSTRI, alias ferme usurpatum, ubi de nostris pontificibus agitur. Verum istud idem NOSTRI deest in *Victore* die 8. Febr., in *Paulo* die 7. ejusdem, in *Reduce* die 28. Martii, in *Ephebo* 23. Maii, in *Aspren* 3. Augusti, in *Agrippino* 9. Novembr., in *Calvo* 18. ejusdem (qui certo nostri fuere) ut alios taceam.

Alterum ex iis, quae ob stare videntur, illud est, quod nusquam hunc Agnellum Neap. Episcopum inter Sanctos fuisse relatum, proditur. Atqui id eo fit, quia vetustioribus Ecclesiae nostrae monumentis caremus. Atqui Jo: Diaconus in Chronico Episcoporum, etsi nulli antistitem Sancti praenomen tribuat, at ea tamen de hoc Agnello narrat, quae eum satis pietate commendabilem reddunt. En ejus verba. *Agnellus Episcopus sedit annos XXI. dies XV. Hic fecit Basilicam intus Civitatem Neapolim ad nomen S. Januarii Mart. (quae hodie dicitur S. Gennaro all' Olmo) in cujus honorem nominis Diaconiam instituit, & Fratrum Christi cellulas collocavit, delegans ab Episcopo alimonia CCX. tritici modiorum cum ducentas vini hornas perennis temporibus per unius-*

cujusque successionem annualiter largiri. Sed & pro lavandis curis bis in anno Nativitatis & Resurrectionis Domini (per) anni circulum exsequendum saponem dari sancivit. Sic itaque usque hodie, Domino annuente, perficitur. Atque mille siliquas (cave fructum arboris cum Ant. Caracciolo intelligas, quum sit monetae aureae genus, unde & siliquaticum, tributi genus; de quibus vide Cangium) in Nativitate Domini, milleque in ipsius Resurrectione tribuitur. Ex quo loco facile intelligas, posse Agnellum cum sanctissimis quibusque Neapolitanis pastoribus comparari. In illo pro lavandis curis, non aliud curas intelligo, quam Diaconiae illius curatores: sic cura palatii est palatii curator sive Curopalates: in eundem modum Cura idem ac Curio sive Parochus, & cura domus, cura monasterii eadem notione usurpabantur. Hinc vides septimo saeculo exeunte (imo & aetate hujus chronographi, testantis usque hodie id observatum) balnearum ulum perdurasse, & in eis saponem usurpatum fuisse ad munditiem.

Hic idem an. 580. Synodo Rom. sub Agathone Papa subscripsit in hunc modum: *Agnellus humilis Episcopus Sanctae Neapolitanae Ecclesiae provinciae Campaniae*. Is anno 694. obiisse creditur: & quidem ineunte anno, hoc ipso die, quantum ex hoc marmore arguitur, in quo depositio huic dici affigitur.

Antequam vero hinc abeo; erit fort. qui miretur, quum factum sit, cur S. Agnellus Abb. nec die XIV. Decembr. comparcat. Atqui ita se res habet: is nondum Neapoli officio publico ac generali totius urbis coli coeperat nono saeculo, quando hoc marmor incisum fuit: etsi credibile est, eundem apud suos interim monachos (Basilianos inonachos Neapolitanos intelligo, ex quorum numero videtur Agnellus fuisse, ex vera Ant. Caraccioli sententia) cultu peculiari ac domestico minime caruisse. Quae quum ita sint; castigandum mihi videtur in Capacii historia

storia (ubi narrat victoriam de Saracenis ope S. Agnelli relatam an. 788.) illud , *Anello in patrocinium suscepto* , quasi vero jam tum S. Agnellus inter Neapolitanae urbis tutelares publice adscitus fuerit (a quo ne Ant. quidem Caracciolus abhorret) id , inquam , cum nostro marmoreo Calendario stare non potest , in quo nihil prorsus occurrit de Agnello confessore . Quamquam , ut quod res est , eloquar , illud *In patrocinium suscepto* non historica fide ab illustri scriptore positum fuit , sed ex verisimili , aut ex populari opinione : aut vero Capacii verba mollius intelligenda sunt de privata nostrorum popularium pietate , non de publica eorumdem clientela decreto publico stabilita , quae quidem sine publico totius Neapolitanae Ecclesiae Officio stare minime potuisset . Verum quid moror ? S. Agnelli patrocinium , rite ac publice firmatum , non videtur antiquius saeculo XV. ineunte : id quod ex Actis Visitationis Ecclesiae S. Agnelli an. 1418. & ex Chronico Roggerii Pappanfonii per idem tempus conscripto (apud Ant. Caracciolum pag. 329.)

percipi potest . Haec quidem epocha patrocinii videtur . At cultus multo est antiquior : nam in quatuor manu exaratis Calendariis apud Mich. Monachum , (quem vide in Sanctuario Capuano pag. 565. die 14. Decembris) agit de S. *Anello Confess.* sive *Abb.* Porro autem si Capuae ante quingentos circiter annos S. Agnellus etiam Ecclesiae Cathedralis Calendario inferebatur ; an non illum oportet antea Neapoli publicos honores adeptum ? Nec dubium est , quin in manu scriptis nostrae Ecclesiae Calendariis (quaecumque post naufragium tabulae restant adhuc) passim die XIV. Decembris S. *Agnelli Confess.* festum consignatum reperiatur .

Nisi quod in manu exarato Ecclesiae Panormitanae Calendario (apud Canonicum *De Joanne in De Divinis saeculorum officiiis* pag. 397.) die XIV. Decemb. (quo die nos de Agnello Abb. agimus) scriptum reperiatur : *Festum S. Agnelli Episcopi & Confessoris Neapolitani* : quod quam in partem sit accipiendum , alii (5) viderint .

X S JOHANNIS CHR̄IM

Q Vo pertineat hoc festum , videbi-

(5) Non desinit , qui ex eo eliceret *Agnellum Abbatem* diversum ab Episcopo non fuisse . Vnus fortassis idemque fuerit ; isque Episcopus Neapolitanus , simulque Monasterii alicujus Abbas . Vide Cangii Glossarium in *Abbatibus Episcopi* & in *Episcopus Abbas* , ubi quaedam exempla utriusque simul cumulatae dignitatis profert . Sed mox duae illae distinctae dignitates fraudi fuisse apud posteros , exinde suspicatos , Episcopum ab Abbate diversum fuisse , ac duplicem proinde Agnellum commentos .

Verum exempla utriusque illius dignitatis simul junctae non altius assurgunt IX. saeculo , & causas habuere peculiars : de quo vide eundem Cangium . Ceterum Panormitanum Calendarium non admodum antiquum reor , quantum suspicari licet ex illa inscriptione , *Episcopi & Confessoris* : nam antiquitus satis erat dixisse *Episcopi* : nec periculum erat , ne *Martyr* quis crederetur , nisi diserte id dictum fuisset : nec postremo *Confessor* ea notione accipiebatur ,

mus infra ad XXVII. Januarii .

B

XI

qua nunc sumitur . Deinde cujuscumque antiquitatis Panormitanum Calendarium fuerit : ejus auctor legerat , credo , S. Agnelli Abb. Officium vetus a Neapolitanis usurpatum (quod Matthaeus de Afflicis nobilis J. C. simul cum aliis Officiis Neapolitanis edidit : ut alibi dicam) quo in Officio rogatur Agnellus is , qui die 14. Decembr. colitur , ut *gregem* suum defendat ; & plura dicuntur in eandem sententiam , quae dignitatem Episcopalem arguere videantur . Hinc fortassis illum *Episcopum* & *Confessorem* in Calendario inseripit .

Ceterum dierum festorum diversitas (ut cetera nunc taceam) satis Agnellos diversos duos adstruit : Episcopum unum , cujus *Depositio* ex Fastis marmoreis incidit in IX. Januar. Abbatem alterum , de quo festum fiebat olim , hodieque fit die XIV. Decembris . Nec plura haec addam ad elevandam fidem Panormitani monumenti , nec satis antiqui , & scripti extra Neapolitanorum pomoeria .

XIN S THEODOSII MONACHI

Non alius videbatur esse, quam ille clarissimus Theodosius, *διακριτικῶ* cognomento in Graecorum officiis dictus *κοινοβιάρχης coenobiarcha*; qui ortu Cappadox, in Palaestina multorum pater monachorum exstitit, S. Sabae familiaritate nobilis, qui quum centum & quinque annos aetatis expleisset, anno (ex Bollandi rationibus) 529. obiit; & quidem hoc(6) eod.die, quo is colitur in Canisii & in Basilii Menologio, itemq. in Menaeis, in Horologio, in Anthologio, Maximo Cytheraeo, Graeco Genebrardi Calendario, atq. in Moscor. effigiato Calendario apud Boll. tom. I. Maii: itemque in Martyrologio Rom., & Molani auctario Vsfuardino. At Galefinius, secutus Graecorum Euchologium, pridie hunc retulit. Ejus vita satis copiosa & castigata, sub Metaphraetae nomine ambulans, sed quae auctori aequali est tribuenda, exstat apud Bollandum hoc die pag. 685.

At huic notiori & clariori Theodosio subjicitur in Menaeis (non item in aliis Graecorum officiis) hoc eodem die (promore scilicet (7) hagiographorum) alter paullo antiquior Theodosius, dictus *διακριτικῶς Antiochenus*; cujus vitam Theodoretus adumbravit in Philotheo, & plura miracula Jo: Moschus in Prato

spirituali: Et is quoque Theodosius instituto Monachus fuit.

Nunc uter duorum hoc die in Fastis hifce marmoreis colendus proponatur, age videamus. Videbatur, ut initio dicebam, prior intelligendus esse, utpote celebrior. At si illum Fasti nostri hoc die proponerent, non tacuissent agnomentum COENOBIARCHAE, quo ab altero distingueretur. Deinde non notam *Natalis* (quae nota diem non suum designat) sed *Depositionis* praeposuisent. Nam quantum est Ecclesiasticorum Graeciae librorum, Coenobiarcham illum die XI. Jan. vitam cum morte commutasse, videtur ostendere: id quod & conceperis verbis Graecorum metricae Ephemerides docent, hoc hexametro:

Ενδεκάτη ὁλόνη βίωσεν λίπε Κοινοβιάρχης.

Vndecimā vitam finivit Coenobiarcha.

Relinquitur ergo, ut alter Theodosius (& is quoque professione MONACHVS, sed non *κοινοβιάρχης*) heic intelligendus videatur: qui quia die non suo colebatur, idcirco ei *Natalis* nota adiecta fuit. Nec causas quaero, cur hic potius, quam ille nobilior, a nostris celebraretur; quum multae incidere potuerint, atq. in primis si hujus Sancti reliquiae Neapoli requieverint, aut Ecclesia in ejus honorem dedicata.

XII N S MARCINIANIE ET THEODORE

In his fastis sic ferme fit, ut quoties aliquis Sanctus agmen post se ducit, is solus consignetur; ceteri tacite intelligantur; at vero ubi duo ponuntur, tunc

ferme nihil ii inter se commune habeant. Ergo rarae sunt in hoc marmore Sanctorum affinium *ξυνορίαι* seu bigae, qualis illa SS. Cosmae & Damiani die XII.

VIII-

(6) Dies obitus in vita quidem reticeretur; sed ex consensu Graecorum, apud quos omnes hoc die colitur, non inepte colligitur. Imo Ephemerides Graecorum metricae (a Papebrochio tom. 1. Maii editae) discrete tradunt, eum hoc die obiisse. At nostrum marmor hanc passim vulgatam opinionem non juvat, in quo *Natalis* (h. e. quaevis festivitas) non *Depositio* hoc die notatur; si quidem Theodosius nostri

marmoris est ille dictus Coenobiarcha: de quo mox dicitur.

(7) Solent tum Graeci in suis Curribus, tum etiam Latinorum martyrologia, quoties Sancti alicujus dies emortualis ignoratur, eum conijcere in eum diem, in quem alicujus *ὀμωνύμου* (cognominis) clarioris festum incidit. Exemplis superfedco, quae sunt innumerabilia.

VIIIbris, SS. Chriftanthi & Dariae die XXV. ejufdem mensis &c. Itaque non est expectandum, ut hoc die Theodora cum priore aliquid commune habeat; quum sint *μοναδικαί* ac fui juris ambae.

Ac primum noſtra haec MARCINIANIA non poteſt non eadem eſſe ac illa *Martiana*, quae hoc eodem die reperitur in quodam Vſuardi compendio, cui nomen (8) *Matricula Cartuſiae Ultrajectinae*: in quo hoc die legitur, *Martianae virginis & martyris*: vide Auſtaria Vſuardi Solleria- ni hoc die. Nec te turbet discrimen nonnullum nominum. Nam in hoc nomine, ut & in ceteris ex gente Marcia derivatis, paſſim in MSS. C & T alternant, etſi rectius C *uſurpetur*. Deinde ad numerum ſyllabarum quod attinet; ex *Marciana* ſeu *Martiana*, eadem alicubi (uti mox dicam) aucto nomine evaſit *Martiniana*: at eadem porro in noſtro marmore ex errore ſcalptoris evaſit una ſyllabâ longior, nim. MARCINIANIE pro *Marcinianae*. Verum miſſis his tricis, non eſt dubium, quin noſtra *Marciniana* eadem ſit ac quae eodem die in laudato Auſtario Vſuardi dicitur *Martiana virgo & martyr*. Et *Martianas* quidem ſive *Marcianas* tantum, martyres reperies haud paucas in Martyrologiis: at unam tantum reperire mihi licuit, quae *Virgo ſimul & martyr* eſſet, quae duo ſimul in hujus diei Sancta Auſtarium Vſuardi conjungit. Ea vero eſt illa celeberrima *Marciana* (quae quidem in Vſuardo edito Pariſiis an. 1536. proxime ad noſtri marmoris ſcripturam auge- tur unâ ſyllaba, ac dicitur *Martiniana*, teſte Bollando ad IX. Januar. p. 568.n.4.) *virgo & martyr* Caefareae in Mauritania:

(8) De eo monumento vide Sollcrium to. VI. Junii in Praefat. ad Vſuardum num. 244.

(9) Proba, aut ſaltem non inſiciendae antiquitatis S. Marcianae hujus Acta exiſtimo, etſi a Ruinaro praeterita. Nec illud obſt, quod prope finem legitur, *Manet uſque hodie* &c. nam & in Evangelio & in Actis Apoſt. illud *uſque in hodiernum diem* nihil de ſcriptorum antiquitate deſcripſit. Deinde etſi ſcriptor plane aequalis non fuerit, at ſuppar certe fuit, & ſine controverſia antiquiſſimus. Qui tritas horum

cujus Acta (9) ſatis bona, antea evulgata a Mombrizio, edidit ibid. Bollaudus ex MS. Duchefnii. Atque ea demum eſt, me judice, prior hujus diei Sancta. Hujus autem dies paſſionis, quantum video, haud certo tenetur. Nam quamvis in multis Martyrologiis die IX. Januar. de ea agatur: at in hoc marmore, & in laudata *Matricula Cartuſiae Ultraject.* ponitur die XII. ejufdem mensis: ac poſtremo die XI. Julii de eadem agitur in duobus vetuſtiſſimis MSS. codicibus Vſuardi apud Bollandum ibid. num. 6. itemque in Martyrologio S. Hieronymi Florentiniano, & in antiquiſſimis ejufdem MSS. etſi pro *Marcianae* per errorem ibi legatur *Marciani* aut *Martiani*. Eam equidem dierum differentiam ex Actorum variantibus lectionibus ortam duco. Nam in laudatis Actis num. 5. paſſa dicitur, in editione quidem Bollandi, *V. Idus Januarii*, quae eſt nona dies: at in editione Mombrizii, *Idibus Januarii*, h. e. XIII. die, poſtridie ſcil. ejus diei, quo in noſtro marmore (10) colitur. Poſtremo in MS. Duchefnii ſic ſcriptum eſt: *V. Idus Julias*, h. e. XI. die Julii, ut in Martyrologio S. Hieronymi, & Vſuardo manu exarato reperitur. Atque haec de beatiffima Marciana.

Venio ad Theodoram: quae nihil cum Marciana aliud commune habet; niſi quod (praeter martyrii palmam utriusque communem) utriusque virginitas divinitus ſervata narratur. Etſi autem plures ſunt hujus nominis martyres; haec tamen, quae hodie in marmore ſignatur, non eſſe alia poteſt, quam Theodora Alexandra cum Didymo coronata: de qua Rom. Martyrologium, Beda vulgatus,

B 2

Vſuar-

monumentorum ſtylo aures habent, ſat ſcio, non ſecus, ac dixi, judicabunt.

(10) Nimirum quia quicumque S. Marcianum cum Neapolitanis die XII. Januarii coluerunt, ii videntur in Actis legiſſe, *prid. Id. Januar.* Aut ſi *Idibus* legerunt; quia hic dies S. Potiti feſto impediſſetur, ideo occupaverunt eum pridie colere. Atque ob eam cauſam non *Paſſionis*, ſed *Natalis γενικωτέρω* vocabulo hoc die Faſti Neapolitani utuntur.

Vfuardus &c. sed alio die. Cur, inquis, eadem atque Alexandrina? quia de hac Theodora hoc die in Menaeis agitur, teste Bollando ad XII. Januar. pag. 719. in

praetermissis. Nam ceteroqui eandem cum Didymo Latini in laudatis Martyrologiis diei 28. Aprilis inseruerunt.

XIII N S P O T I T I

MEminit quidem Martyrologium S. Hieronymi a Florentino editum eujusdam Potiti; sed is quia Aquileiae ponitur, & quidem cum *Cantiano*, *Clemente*, *Cantiana*; omnino diversus a nostro est: de quo Martyrologium Rom. (credo, ex Baronii additamento) hoc die sic habet: *In Sardinia S. Potiti mart. qui sub Antonino imp. & Gelasio (11) praefide multa passus, demum gladio martyrium consecutus est*. De eo nihil Beda genuinus, nihil Vfuardus, nihil ceteri Transalpini Martyrologi, praeter Florum, qui hujus Martyris elogium die III. Januarij Bedae adtexuit: quo eodem die reperitur etiam in Tornacensi S. Martini Mrologio apud Castellatum. Et porro in Sollerianis Vfuardi Auctariis pluries reperitur, nim. hoc ipso die, deinde & I. & XXII. Jan. & XX. Augusti, & VI. Septemb. Adhaec in Sardinia & Pisis colitur die XIII. Novemb. (quam Baronius Translationem putat) Neapoli in S. Potiti virginum coenobio die XXX. Januar. Ferrarius die VIII. Aprilis eum generali Sancto. catalogo inseruit. In Calendario virginum S. Joannis Capuae (apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuano) die XII. Jan. ponitur. Tanta haec dierum diver-

fitas causas, opinor, haec habet. 1. Variantes Aetorum lectiones circa martyrij diem; nam in Actis M. Velferi (apud Boll. p. 757. num. 23.) legitur *Kalendas Januarias*; at in MS. S. Max. pro eo legitur, *XI. Kal. Febr.* quae est dies XXII. Januar. ac postremo in vita, quam ex MS. Monasterii Neapolitani S. Potiti edidit Bollandus, pag. 764. dicuntur, *ejus exuvias Christicolae collegisse & sepelisse sub die Iduum Januariarum* i. e. hoc ipso die. 2. Altera causa sunt plures translationes. 3. Ultima causa ea afferri potest, quod quaedam Ecclesiae, proprio die impedito, festivitatem in suis Calendariis alteri cuilibet diei affixerunt. Vt ecce Neapoli hodie (post nuper concessum S. Potiti officium toti Clero) quia die XIII. Jan. (quae dies impeditur octava Epiphaniae) fieri non potest, affigitur id festum diei sequenti. Porro quid S. Potitus cum Neapoli commune habeat; edisseruit Ant. Caracciolo in Eccles. Neap. Monumentis cap. 12. Ex actis enim aliisque MSS. monumentis constare ait, eum Neapoli aliquandiu Christi fidem disseminasse, ejusq. brachium asservari hodie in Parthenone S. Potiti.

XIII N S F E L I C I N O L A N I

Felix Nolanus hoc ad cumulum suae beatitatis habuit, quod S. Paulinum plenis buccis sui laudatorem habuit; cujus praeter edita pridem praeclara de hoc Fe-

lice poemata, habemus nuper alia tria ex MSS. per Cl. Muratorium eruta. Ejus res gestas, praeter antiquos scriptores a Bollando hoc die simul editos, hoc & superiore

(11) De Gelasio praefide mentio in Actis Velferianis millies cap. 3. At idem in vita ex MS. Monast. Neapolitani nusquam comparere. Sane Anroninorum aetate difficile fuisset praesidem invenire, cognomine non Romano, sed Graecapico (quod indicium esset libertini ge-

neris) praeditum. Quamquam nec Velferiana Acta, nec vitam illam longiorem ex MS. Neapolitano erutam (utraque assertit Bollandus hoc die) magni esse facienda, quibus mediocri harum rerum aestimator, facile intelliget.

riore saeculo doctissimi plures Galli illustrarunt : quorum vigiliis frustra est ut quidquam addi possit . Hoc tantum heic notavero , fortasse videri illud NOLANI supervacane additum . Quotus enim quisq. Felicem hunc esse Nolanum ignoraret ? cujus fama etiam Africam pervaserat , ut ex S. Augustini pluribus locis , & ex Carthaginensi Mabillonii Kalendario ostenditur . Verum non frustra addita est patria (sicuti nec frustra eadem additur in laudato antiquiss. Mabilloniano Kalendario , in quo scriptum fuit hoc die : *XVIII. Kal. Febr. Sancti Felicis Nolanensis* .) quia distinguendus hic fuit a Rom. Martyre Felice sepulto in *Pincis* ; de quo hoc eod. die in pluribus veteribus (12) monumentis agitur . Eodem pertinet & illa distinctionis nota , quod olim , ubi de Nolano agebatur , is *Confessor* vocabatur , quippe qui , etsi aliquando tormenta pro Christo passus , postea tamen incruento fine quie-

verit : Sic in Gelasiano Thomasi sacramentario pag. 142. scribitur : *In natale S. Felicis Confessoris XVIII. Kal. Febr.* Nec aliter quam *Confessor* in Kalendariis Frontonis & Allatii itemq. a Beda & Vsuardo vocatur : quo discrimine adhibito Nolanus designatur . At postea , ex eo quia tam Romanus quam Nolanus colebantur (13) eodem die , ex utroque unus conflatus fuit . Accessit & illud quod jam inde a Gregorii Magni aevo in S. Felicis Basilica (quae in (14) *Pincis* erat , quaeque Felicis Mart. Romani condebat reliquias) tamen officium de Nolano Felice , utpote celebriore , fiebat . Ita paulatim aevo sequiore *Martyris* titulus a Romano in Nolanum transfusus fuit : imo , quod magis mirere , creditum vulgo fuit , illud *In Pincis* (15) ad aliquem Nola locum pertinere , qui revera Urbis Romae locus erat . Vides quam non temere in hoc marmore additum fuerit NOLANI .

XV

(12) *In Martyrologio MS.* (ait Mich. Monachus in Sanctuar. Cap. pag. 450.) *Felix in Pincis dicitur non qui Nolaë , sed qui Romae colitur* . In Kalendario secundo apud eundem pag. 405. hoc die : *S. Felicis presbyteri & Felicis M.* quorum prior erit Nolanus , alter Romanus . Item apud eundem in Kalendario quarto : *SS. M. Felicis in Pincis presbyteri & M. & Felicis Nolani Episcopi & Conf.* Erratum est in posterioris Episcopatus ob eam causam , quod & Felix quidam Episcopus Nolanus fuit . Sed tamen Felix Nolanus hujus diei est ille a Paulino celebratus . At in Kalendario Breviarii Capuani apud eundem Monachum pag. 449. tres uno die Felices coluntur , qui tres etsi non rite in lectionibus Breviarii Capuani distinguuntur , at revera unus erit Martyr Romanus , alter Confessor Nolanus notissimus , tertius Episcopus Nolanus .

(13) Ex Kalendariis quidem (in Adnot. 10.) ex Mich. Monacho recitatis apparet ; eodem die XIV. Jan. utrumque Felicem fuisse cultum . Sed tamen Romae aliter olim fiebat ; quia in Sacramentario Gelasiano Nolanensis Felicis natale consignatur *XVIII. Kal. Febr.* i. e. die XV. Januarii , fortassis quia pridie ejus diei de Felice Romano fiebat officium

Ac ne forte putes codicem Gelasianum nota numerica *μωρᾶδος* fuisse mancum : etiam in Carthaginensi Mabillonii Kalendario paris antiquitatis notatur sic , *XVIII. Kal. Febr.* , uti modo monuimus .

(14) Constat ex Homilia XIII. in Evang. quam S. Gregorius in Natali S. Felicis habuit in Basilica , quae in *Pincis* erat .

(15) Fuisse revera Romae Basilicam *S. Felicis in Pincis* , sive *Pincis* constat ex Anastasio Bibliothecario in Adriano I. Et ex supra laudato Martyrologio MS. Apud Mich. Monachum . Et tamen postquam ex utroque Felice unus conflatus ; passim in Martyrologiis (ut in eo , quod sub Bedae nomine ambulat , itemque Notkeri , Adone &c.) scribitur , Nolanum Felicem *Nolae in Pincis* fuisse sepultum . At id ignotum S. Paulino fuit ; ignotum Marcello Nolano presbytero , cujus existant apud Bollandum vetera S. Felicis Acta ; ignotum Ambrosio elegantium rerum Nolanarum scriptori . Eoque demum deventum fuit , ut non erubuerit Jae. de Voragine illud *In pincis* interpretari *in subulis* , quasi hoc is martyr instrumento confixus occubuerit : quod & alii deinde secuti sunt : vide Can- gii Glossarium in *Pinca* .

XV N S ELPIDII EP̄I

ESt Elpidius Episcopus Atellarum in Campania sub Arcadio Imp. de quo Martyrologia die XXIV Maii; quo die Papebrochius de eo agit una cum *Cyone* presbytero ejus germano fratre, & *Elpicio* Levita ac nepote; eorum corpora Salerni requiescunt: ex cujus Breviario Papebrochius Acta quae potuit affert. Quem

vide pag. 282.

Cur autem in his Fastis is hoc die inscribatur, non aliam afferri posse causam arbitror, quam reliquias aliquas eo die translatas Ncapolim fuisse. Eoque *Natalis* (quod de die non suo in hoc marmore usurpatur) non autem *Depositionis* nota heic scalpitur.

XVI NT S GALATIANI

Hic neque in libris Ecclesiasticis Graecor. nec in ullo Martyrologio comparet. Nomina Sanctorum, quae proxime ad Galatianum accedunt, haec sunt. In Menologio die V. Novembr. occurrit Emefae in Phoenice S. *Galaction* M. cum uxore *Episteme*. Est & *Galaction* quidam (idem ne ac superior, an diversus, ignoro) martyr in MSS. Synaxariis apud Henschenium die XXII. Junii pag. 145. Ab hujus autem martyris nomine, maxime in obliquis casibus, detorqueri GALATIANVS utcumq. potuisset. Adhaec apud Vsuardum die XXV. Julii *Gallicanus* M. occurrit: in cujus Auctariis Solletrianis die V. Novembr. *Gallicanus* Episc. legitur: & in eisdem die XIV. Junii *Galilianus* M. Sed & apud Bollandum die XXVII. Febr. (pag. 676.) *Galanus* Mart. Thessalonicensis. Postremo in Hieronymiano Florentinii Mrologio die XXII.

Febr. legitur: *In Nicomedia . . . Galaci*, pro *Galatii*; nam antiquitus in faxis & libris patrius casus in unum I exit, & C pro T ante I eleganter usurpatur. Itaque merito in Antuerpiensi ejusdem Mrologii exemplari scriptum est *Galatii*. Ex recensitis autem omnibus GALATIVS Hieronymiani Martyrologii, quem Nicomediensem martyrem facit, proxime ad nostrum *Galatianum* accedit. Nam nomina propria derivativa cum suis primitivis permutabantur: itaque qui *Galatius*, idem & *Galatianus* vocabatur, ut Augustus modo *Octavius* modo *Octavianus* audit; & *Antonius* idem & *Antoninus* dicitur: de quo toto negotio vide ad sequentem diem. Ad summam *Galatianus* hodiernus nisi est *Galatius* Hieronymianus; non aliud relinquitur, nisi ut sit novus Sanctus huc usque ignotus.

XVII NT S ANTONINI M̄ON

IN omnibus Graecorum Orientalium, & Latinorum Ecclesiasticis libris hoc die festum agitur S. Antonii Magni mul-torum Monachorum patris. Nec *Anto-*

ninus nostri marmorei Kalendarii alius a magno Antonio est. *Antonii* & *Antonini* (16) vocabula olim alternabant: sicuti etiam *Constantini* & *Constantis* atque *Con-*

(16) Id animadvertere licet in Gordianis Caesaribus, qui quum *Antonii* proprie vocarentur, tamen *Antonini* dici gestiebant: idque eadem mente, qua superiores principes *Antonini* nomen affectabant: quod nomen jam inde a Pio Caesare gratissimum vulgo erat. Capitollinus in Gordianis Cap. IV. *Tantum autem*

Antoninos dilexit (Gordianus I.) *ut sibi quoque, ut multi dicunt, ANTONINI, ut plerique autem asserunt, Antonii nomen adscripserit. Jam illud satis constat, quod filium Gordianum nomine ANTONINI, & signo illustravit, quum apud praefectum aerarii, more Romano professus filium, publicis actis ejus nomen*

stantii; itemque Maximi, Maximini, & Maximiani; ut & Justini ac Justiniani nomina permutata inter se passim occurrunt in sequioris aevi monumentis: quae nomen derivativorum maxime ὑποκοριστικῶν (diminutivorum) cum suis primitivis permutatio atque confusio miras historiae tenebras offudit. Taceo exempla similia. Sed recens illud, huic loco proprium, non pigebit huc afferre, quod ille Florentinorum Archiepiscopus, qui nunc passim ab omnibus S. Antoninus audit, olim revera Antonius vocabatur; uti testatur vita a Franc. Castilionensi, itemque altera a Leonardo de Ser-Vbertis (utroque aequali scriptore) composita, & alia monumenta apud Bollandistas die 2. Maii. Hodiedum apud nos vulgo Antonii, Antonelli, Antonucci, Josephi, Jesepini, Francisci, Franceschini &c. appellationes

promiscue usurpantur. Nisi quod olim, qui ablandiri satagebant, diminutiva libentius utebantur: unde & diminutiva Graecis a blandiendo dicta sunt ὑποκοριστικά.

Ne mireris autem, non alio heic Antonium quam Monachi elogio donari: nam ita in antiquissimis Martyrologiis scribitur. In Florentini Martyrologio hac die. In Aegypto Thebaida, depositio S. Antonii Monachi. Sic etiam in Beda genuino: In Aegypto depositio Antonii Monachi. Sic in aliis. Serius omnino Abbatis agnomen illi additum fuit. At in Menologio Basilii eodem die Μνήμη τῶ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τῷ μεγάλῳ. Commemoratio S. Patris nostri Antonii magni. In Anthologio est uno verbo amplius, καὶ θεοτόκου Ὁ Δεϊσέρι.

XVIII NT S ATHANASII EPI

IN Basilii Menologio hoc die primo loco ponitur Μνήμη τῶν ἀγίων πατέρων ἡμῶν Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου Commemoratio Sanctor. Patrum nostror. Athanasii & Cyrilli: sicuti & in Anthologio eod. die ii duo Episcopi Alexandrini junguntur. Etiam in Moscor. effigiato Calendario apud Boll. tom. 1. Maii eadem Sanctor. biga hoc die proponitur. Ob eam causam videtur nostri Calendarii Athanasius non alius ab Alexandrino esse; cujus Graeci hoc die una cum Cyrillo memoriam colunt: at iidem die II. Maii Κοίμησιν i. e. dormitionem ejusdem celebrant. Sed in nostro marmore utriusque diei Natalis nota praefigitur, quippe die non suo.

At tuit, quum suspicarer, hujus diei Athanasium fuisse illum celebratissimum Neapolitanum saeculi noni Antistitem;

quem quinquennio post obitum (quando e Casinensi Monasterio Neapolim translatus fuit) jam cultum obtinuisse reperio. Nam si qui hoc die in marmore signatur, sit Alexandrinus, cur non cum Cyrillo jungitur, quod Graeci faciunt? Cur non MEMORIA praenotatur (quae vox non est huic monumento inusitata) h. e. Μνήμη, quam vocem Graeci hoc die praescribunt? Cur non PATRI (ut in his Fastis de eodem Alexandrino Athanasio die II. Maii) i. e. Patriarchae dignitas, sed simpliciter Episcopi ei tribuitur? Ceterum fieri potuit, ut quum locus Neapolitano Athanasio in hisce Fastis quaerendus esset; eum diem selegerint, quo Graeci cognominem Sanctum colerent. Est enim hoc perpetuum in Mrologiis, ut Sancti cognomines uno eodemque die coacervati millies reperiantur.

Sed

men infereret. Vide & Lampridium Heliogabalo cap. 34. ubi falsus, Gordianos priores duos affectuisse id nomen, tamen inquit, plerisque in libris . . . Antonii dicti sunt, non Antonini. Quae verba truncata apud Fabretum (in Inscript. pag. 681.) reperies, eoque contrarium significan. Porro autem & Gordianum III.

saepius quidem Antonium, sed non raro Antoninum appellatum reperio. Posteriores appellationem usurpatam reperies apud Gruterum XXIX. 14. LVII. 5. & ter apud Reinesium Classe III. 2. num. 37. & apud Fabretum pag. 631. num. 63. Nam prioris usurpationis exempla sunt longe plura.

Sed omnino verius est non alium heic intelligi, quam Alexandrium. Nam quod de Cyrillo heic verbum nullum, id eo fit, quod pro more Calendarii hujus, quoties plures Sancti uno communi festo coluntur, primus tantum scribitur, ceteri vero subaudiendi veniunt: quod passim infra observabitur. Nec illud magni refert, quod is *Episcopus* non *Patriarcha* inscribatur: nam utroque modo in hoc monumento CPolitani Antistites agnominati reperiuntur. Adhaec Sanctos cognomines in unum locum coactos, illos tantum reperio, quorum dies emortalis nesciretur: id quod in Athanasio nostro valere non poterat, cujus recens demortui dies depo-

sitionis ignorari nequibat. Imo hoc ipsum aperte declarat, heic Neapolitanum Athanasium non intelligi. Etenim omnes, etsi remotissimae memoriae, Neapolitani Praefules in his Fastis die ipso emortuali coluntur, nec sine *Depositionis* nota: cur solus Athanasius, recentis memoriae Praeful, die non suo, ac praefixa *Natalis* nota, heic signaretur? Non est igitur dubitandum, quin hoc marmor antiquius sit Athanasii nostri Translatione, postquam is coli inter Sanctos coepit. Eamque ob causam abest noster Athanasius ab hoc marmore. Ceterum de hujus Calendarii aetate vide alibi fusius disputata,

XVIII N S PAULI HEREMITE

Eodem die colitur in Ecclesia Tornacensi in Belgio cum officio duplici, teste Bollandando ad hunc diem, pag. 212. At alibi passim die XV. Januarii, etiam in Menologio Basilii, ubi XV. Ianuarii legitur *ἡ κοίμησις τῶ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παύλου τοῦ θεσσαλίου*. *Dormitio S. Patris nostri Pauli Thebaei*. In Anthologio eodem die Paulus Thebaeus cum Jo: Calybita jungitur. Beda genuinus eodem die

XV. ejus textit elogium, & post Bedam ceteri Martyrologi.

At Castellanus ad X. Januar. pag. 157. testatur, in magna occidentalium Ecclesiarum parte, quae adhuc utantur suis breviariis, ejus memoriam die X. Januarii recurrere.

Postremo in his Fastis *Natalis* nota, praeponitur, ad docendum, hunc die non suo coli.

XX S EVFIM SEVASTIANI

IN priore nomine positum fuit F pro T, aberrante marmorarii manu. Nam recta hujus loci scriptura est EVTIM. pro EVTHYMii, qui hoc die colitur apud Graecos: nam de *Euphemia* nullum usquam hoc die vestigium. Hoc ergo die Neapolitani duos Sanctos coluerunt, priorem cum Graecis (imo & Moscovitis, in quorum effigiato Calendario apud Boll. tom. I. Maii hoc die *Euthymius* colitur) cum Latinis alterum. Et certe priore loco Sebastianus ponendus fuerat, quippe Martyr; nisi hoc fuit quod in Ecclesia Graecae originis altiores radices Euthymii cultus egerat, cui Seba-

stianus aevo posteriore accessit. In Basilii Menologio hoc die: *Μνήμη τῶ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ευθυμίου πρεσβυτέρου γενομένου καὶ καθιγητῆ τῆς ἐρημίας*, *Commemoratio S. Patris nostri Euthymii Presbyteri & ducis Eremiti*. At in Anthologio hoc eodem die: *τῶ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ευθυμίου τοῦ μεγάλου*, *Sancti patris nostri Euthymii Magni*. In aliis Graecorum libris apud Bollandum, pag. 299. etiam *θεοφόρου Δεϊσερι* elogium huic nostro additur.

Sebastianus autem cum sibi praeceunte Fabiano passim in Sacramentariis & antiquissimis Martyrologiis legitur: de quibus vide Bollandum, tum & Florentinum ad

ad diem 19. (17) & 20. Januarii. Hujus conjunctionis antiquissimum exstat vestigium in Calendario Romano IV. Saeculi per Bucherium edito, in quo scriptum est: *XIII. Kal. Febr. Fabiani in Callisti, & Sebastiani in Catacumbas*. At in Calendario pervetusto Carthaginensi per Mabilonium vulgato de Fabiano nihil; nam scribitur: *XIII. Kal. Febr. S. Mart. Siva- stiani*. In Calendario Ritualis Neap.

MS, Sebastianus. Fabiano praecit.

De S. Euthymio (qui prior hoc die inscribitur) hoc etiam addendum est, merito priorem scalpi; quia ejus cultus Neapoli celeberrimus erat. Sane inter vetusta Oratoria ex chartis antiquis eruta, quorum nomina ab interitu vindicavit Tutinus in MS. codice Brancatiano (Armar. 2. litt. D. num. 6.) pag. 81. legitur: *S. Euthimii in vico Solis & Lunae*.

XXI N T S A G N E

IN Menaeis die XIV. & XXI. Januarii memoratur *αγία μάργυς Αγνή, Sancta martyr Hagne*; quae tamen a Basilii Menologio abest. At eadem in Latinorum libris Ecclesiasticis omnibus vetustissimis (18) juxta ac recentioribus nusquam desideratur: in quorum pluribus

bis inscribitur, semel hodie his aut similibus verbis, *Natale S. Agn. de Passione*: iterum die 28. *Natale S. Agn. de Nativitate*: per quae significare voluerunt, Agnam sive Agnetem hoc die passam, die vero 28. in lucem editam fuisse, nequam reclamante Castellano (19) V. C.

C Jam

(17) Nam utroque die Sebastianus in Hieronymiano legitur, semel solus hesterno die in hunc modum, *Romae passio Sebastiani Martyris*: iterum die 20. cum Fabiano in hunc modum, *Romae in Coemeterio* (Callisti, κατ' ἐξοχήν) *Fabiani Episcopi & Sebastiani*. Ibi adnotat Florentinius, utrumque priore die coronatum, posteriore sepulturam consecutum. Cetera apud virum doctissimum leges.

(18) Nam in Romano Calendario (quod putant medio quarto saeculo scriptum) per Bucherium vulgato sic reperitur: *XII. Kal. Febr. Agnetis in Nomeniana*. In Carthaginensi vero: *XII. Kal. Febr. Sanctae Martyris Agnes*. Reperitur in Sacramentariis Gelasiano & Gregoriano, in Hieronymiano Mrologio & in omnibus posterioribus monumentis. In Calendario MS. Ritualis Neap. hoc die scribitur, *S. Agnes* caractere rubro.

(19) *De Festo S. Agnetis secundo, sive de ejus Natali genuino*.

Cl. Castellano Canonico Parisiensi (ad XXI. Januar. ubi de S. Agnete) illa Bedae locutio (qui die XXVIII. Januar. signavit hujus Virginis *Natale de Nativitate*) mirabilis visa fuit; nec aliter intelligenda, quam si Rabanus & Notkerus auxilio venissent; et apud quos illud Bedae obscurius loquendi genus explicatur *Natalis geminus*, h. e. (ut idem Castellanus interpretatur) *Verus Natalis*: quibus (inquit Castellanus) verbis illi significant, diem 28.

(non vero 21.) Januarii fuisse verum Passionis S. Agnetis diem. Nec vero aliter Rabani & Notkeri *Natalem genuinum* esse accipiendum, illud potissimum Castellano persuasit, quod non sit verisimile, Ecclesiam in Agnete colere voluisse *sa naissance selon la chair, etiam sans exemple, qu'on ait feste la naissance de ceux, qui étoient nez dans le peché*. Haecenus vir clarissimus: cujus Martyrologium quum utilissimum censeam; non pigebit hac parte illud maculis leviculis abtergere.

I. Jam primum omnium non primus Beda Agnetis *Natale de Nativitate* usurpaverat: sed diu ante id legebatur in Gelasii & Gregorii Sacramentariis, Hieronymi Mrologio, & alibi.

II. In eisdem monumentis *Natale de Nativitate* opponitur *Natali de Passione*; quorum hoc signatur die XXI., illud XXVIII. Jan. per quod manifeste ostenditur, in priorem diem incidisse Agnetis *Passionem*, in posteriorem vero *Nativitatem* carnalem. In Gelasiano Thomasi scribitur: *In NATL. Sanctae Agnetis Virginis de Passione sua XII. Kal. Febr. mox: Item in Natale ejusdem de Nativitate V. Kal. Febr.* Sic etiam in antiquiore Sacramentario per Blanchinum V. C. vulgato. Nec aliter in Gregoriano. In Hieronymi Mrologio: *XII. Kal. Febr. Romae Passio Agnetis Virginis*. In eodem ad diem XXVIII. *Romae NATIVITAS S. Agnetis Virginis*. His adde Frontonis Ka-

len-

Jam vero dolendum est, quod hujus celebratissimae Virginis, praeconia quidem plurima habemus nobilissimorum scriptorum Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Prudentii, aliorum plurium: at

lendarium; in quo ad diem XXI. *Natale S. Agnae de Passione*: & ad XXVIII. *Natale S. Agnae de Nativitate*.

III. Verum quid his recitandis immoror, quam in Gelasiano & Gregoriano palam explicetur quid in posteriore festo colere instituerint. Nam in Gelasiano sic orabatur: *Quam* (Agnem) *bodierinae festivitatis PROLATAM EXORIV ineffabili munere sublevasti.* Idem in Secreta inculcatur. Et in Gregoriani Praefatione ad diem XXVIII. *B. Agnetis Natalitia geminantes. Vere enim hujus honorandus est DIES* (memini alibi legisse DIES absolute pro die natali) *quae sic TERRENA GENERATIONE PROCESSIT, ut ad Divinitatis consortium perveniret.* Ex his vides quid Romana Ecclesia quinto & sexto saeculo *Natale de Nativitate* appellaverit. Hinc in Gemma animae lib. 3. c. 25. legitur: *In octava S. Agnetis scribitur de Nativitate, quia illa die nata dicitur.*

IV. At hoc ipsum Rabanus *Genuinum* vocavit, qui ad 28. Januar. sic posuit: *V. KL. Febr. Romae S. Agnetis Virg. Genuinum* (supple *Natale*: sicuti in lib. 3. Sacram. Eccl. Rom. cap. 53. plena locutione *Natale genuinum* dicitur, quod a Natali dignitatis initiae distinguitur) *hoc est de Nativitate.* Poterat Rabanus clarioribus verbis exponere, quid *Genuinum* vocaverit, quam interpretatione ista, *b. e. de Nativitate*? Quae interpretatio aevo illi necessaria videbatur: at antiquis ea locutio passim in usu erat. Jam pridem *Genuinus Natalis dies* in Cod. Theod. usurpatum fuerat pro eo die, quo quis in lucem editus fuit, sicuti & a Polemio Silvio in suo Calendario apud Bollandum. Postremo S. Maximus Hom. 3. in Nativ. S. Jo: Bap. *Festivitatem praesentis diei. Jo: Baptistae genuina Nativitas consecravit.* Ne illud quidem praetermiserim, quod Rabanus IX. saeculo *Agnetis genuinum* vocavit, id in Epternacensi S. Hieronymi Mrologio (quod VIII. saeculo jussu S. Villibrordi descriptum fuit) dictum fuisse *Ingenuinum*. Haec enim ex illo recitat Florentinus ad 28. Januar. *Natale Censoriani, Victoris, Festi, Marinae, & Perpetuae, & Romae Agnae Ingenuinum.* Quod Martyris nomen esse arbitratus Florentinus, queritur, nusquam alibi *Martyrem Ingenuinum* occurrere. Atqui ut *Natale genui-*

num est *Natalis generis*; sic placuit & *Ingenuinum* ab *Ingenuitate* unncupare.

V. Nec enim temere addebatur *Genuinus*: nam eo ventum fuerat, ut festa omnia anniversaria *Natales* vocarentur: de quo plura in Praefatione, & alibi diximus. Hinc ut *Natalis* vocem ad primitivam significationem revocarent, h. e. pro die, quo quis in lucem editus fuit, addebant *Genuinus*, aut absolute *Genuinum*, a *Genere* scilicet uti diximus, aut vero (si recta est lectio codicis Epternacensis) *Ingenuinum* ab *Ingenuitate*.

VI. At enim, inquit vir doctus, quid absurdum, quam nativitatem carnalem coli, qua quis cum peccato nascitur? At nonne scimus, antiquos non tantum Nativitatem Baptistae, verum etiam *Conceptionem* ejusdem coluisse? de quo videatur infra ad XXIII. Septembr. Et tamen Divini Praecursoris Conceptio peccati labe non caruit. Nec enim Ecclesia sive in Baptistae conceptu, sive in Agnetis exorta, id coluit, quod ii maculosum ab origine trahebant, sed quod in eisdem Dei miserantis gratia operata fuit; quod sine conceptione aut nativitate non contigisset. Vel vide quae supra ex Gregoriani Praefatione recitavimus.

VII. Postremo praeter Mariam & Baptistam (quorum Nativitas immaculata fuit) unius Agnetis Natalis genuinus olim die festo honoratus fuit, ac nullius praeterea, quod sciam. Sed quam pridem Agnetis Genuinum coli coeperit, haud difficile est aestimare. Num IV. saeculo nullum ejus Festi vestigium in Bucheriano Calendario occurrit; in quo tantum prius festum sic conugnatur: *XII. Kal. Febr. Agnetis in Nomentana*. Et si, ingenue fateor, in Bucheriano tantum Depositionum dies proponuntur, non aliarum festivitatum. Verum in Sacramentario omnium antiquissimo (quod edidit ante hos paucos annos Franciscus Blanchinus Oratorii Rom. Presbyter; quod ipse suspicatur a Sancto Leone conditum, quam certe videatur Gelasiano Sacramentario antiquius) jam duplex Agnetis festum occurrit, prius de *Passione*, posterius de *Nativitate*. Quare ea credo saltem initia Festi Nativitatis S. Agnetis fuisse. At aevo sequiore in eo posteriore festo Ecclesia quamdam Agnetis apparitionem colere instituit, ut in Rom. Breviarii lectionibus hodie legitur.

mus : cujus ne nomen quidem ipsum , quo pacto olim scriberetur , aut inflecteretur , satis expeditum habemus . De quo nomine libuit Exercitationem (20) subnectere , in eorum gratiam , quos tri-

carum istiusmodi voluptas capit : quae tamen quam non inutilis futura sit , si intelligent , qui naviter sunt in antiquitate versati .

C 2

XXII

(20) De S. Agnetis nomine

§. I.

Sit ne asperandum , an secus .

GRaeci quidem in libris Ecclesiasticis hujus nomen asperant , tamquam si deriveretur ab *ἀγνός Hagnos* i. e. *purus* , cujus seminum *ἀγνὴ Hagne* (h. e. *pura*) erit ipsum Virginis nomen . At contra Latini sine aspiratione idem nomen scribentes , videntur deduxisse a Latino *Agna* ; quae quadrupes in Scripturis illustre est innocentiae & puritatis symbolum .

At equidem ajo , id nomen Graecanicum , non Latinum esse : proinde Graecos rectius cum denso spiritu id scribere , quam Latinos cum leni .

I. Ac primum in Agnetis nomine nullum est Latini moris indicium : quod probe it sciunt , qui Romanam nominum rationem norunt , etiam sub ultimis Caesaribus . Itaque videtur haec Virgo peregrinae fuisse originis , & Graecum habuisse nomen .

II. Deinde si hujus esset Latinum nomen ; Latine inflectendum erat , AGNA hujus AGNAE . Nunc vero haec inflectendi ratio (quae vix octavo aut nono saeculo usurpata reperitur ob eas causas , quas infra depromam) non observabatur , sed illa altera Graeco more , *Agne* hujus *Agnes* ; aut *Agnis* hujus *Agnis* , aut *Agnis Agnetis* , ut infra ostendetur .

III. Jam vero in Gruteriano Indice nominum priorum nemo prorsus marium occurrit cum *Agni* , aut feminarum cum *Agnae* nomine (ceteri reperiri alicubi posse , non diffiteor , qui sciam , plures ab animantibus sibi adscivisse cognomina) at cum *Hagni* , aut *Hagnes* *ἐπικλησίαι* longe plurimos , & eos libertini generis , & Graecianae originis . Sic apud Gruterum pag. 754. 13. occurrit *Numitoria HAGNE* . Et 955. 13. *Turraniae HAGNE* . . . *libertae gratissimae* . Et 957. 8. *Vetustiae HAGNE* . . . *beneficentis* . Sic etiam pag. 620. 4. *Vlpiae HAGNE conjugii* monumentum ponit M. Vlpianus Aug. lib. Eulhemus . Sed & mas cum *Hagni* *ἐπικλησίαι* ille est , de quo pag. 581. 6. legitur : *I. Flavio Aug. liberta HAGNO medico* . Et hi omnes libertinae & Graecae originis erant .

IV. Postremo siquem hodierna inflectendi hujus nominis ratio magis delectat ; apud eum-

dem Gruterum reperiet pag. 1013. 6. elegantem titulum , quem quidam Flavius Augusti libertus Isidorus ponit FLAVIAE HAGNETI CONIVGI . In quibus omnibus asperatur vocalis A .

Ex his pronum est suspicari , hujus Virginis nomen , utpote peregrinae originis , asperandum fuisse , nec sine aspiratione primitus fuisse conscriptum . Verum aevio sequiore sibi in *Agnae* nomine placuerunt , id quod pluribus allusionibus praefulerunt . Hinc in Antiphonis Officii & olim & nunc quoque illud legitur : *Stans a dextris ejus Agnus nive candidior* &c. Hinc quoque pictores agnum prope hanc Martyrem depingere assueverunt . Hinc postremo ille manavit , qui describitur in Caeremoniali Romano lib. I. sect. 10. *Sandimonialis Monasterii S. Agnetis* . . . *offerunt quotannis agnos duos albos . . . in die festivitatis S. Agnetis , dum in Missa solemniter cantatur AGNUS DEI . . . Ex his agnis lana tondetur , quae mixta cum alia . . . reducitur in filum , ex quo pallia hujusmodi (pro Archiepiscopis) contextuntur* &c. Ab eo factum , ut & in Frontonis Calendario legatur patrio casu S. AGNAE , idque utriusque Natalis die : sic etiam utroque die in Allatiano S. AGNE legitur (ut & in nostro marmore , sprete diphthongo) pro *Agnae* . Sed & in Appendice operum spuriorum Ambrosii tributorum memini (pag. 479. edit. S. Maur.) legisse obliquum AGNAE : quod a veri Ambrosii more abhorret . Postremo in Epternacensi Hieronymiani Mrologii apographo (quod non longe ab initio VIII. saeculi descriptum fuit) ad 28. Jan. scribitur : *Romae Agne ingenuinum* , ut in superioribus dictum .

Postquam autem in eo sibi placuerunt , ut hujus Virginis nomen a quadrupede deducerent ; ab eo factum est , ut librarii postmodum aspirationem sustulerint , etiam in libris vetustioribus , in quibus id nomen Graeco more inflectebatur , ut *Hagne* hujus *Hagnes* , aut *Hagnis* , pro quibus scriptum postea fuit *Agne* , *Agnis* , *Agnis* &c. At interim in antiquis lapidibus (uti supra animadvertum fuit) in homonymis feminis aspiratio mansit . Nec dubio quin , si aequales aut supiores huic tantae martyri scalpros titulos , aut libros haberemus , ejus nomen in illis non sine aspiratione legeretur .

§. II.

Quo pacto id nomen sit inflectendum.

Jam primum omnium illud flectendi genus, quod ad primam Latinorum declinationem pertinet (*Agna, Agnae* &c.) in paucis VIII. & IX. saeculi monumentis tantummodo reperitur, uti modo observavimus: id quod ad ejus aetatis monumenta dignoscenda valebit. Sed in antiquioribus aut recentioribus ea aetate saeculis ita id nomen per casus inclinabatur, ut aut ad secundam aut ad quintam Graecorum referretur. Itaque nihil frequentius illis obliquis *Agnes, Agne, Agnen, Agne* apud Ambrosium & alios ejus aevi scriptores, quae sunt a recto *Agne*, sive potius (cum aspiratione) *Hagne*, nisi quod posteriores librarii aspirationem sustulerunt.

Jam vero quod ad quintam Graecorum declinationem pertinet; illud est mirabile, unde orta sint obliqua illa *Agnetis, Agneti* &c. quae obliqua in Calendario Bucheriano IV. saeculi (ubi legitur: *XII. Kal. Februar. Agnetis in Nomentana*) & passim alibi apud saeculi quinti scriptores occurrunt. Veram asseram causam ex sermonis ἰδιωματι (h. e. plebei) ingenio, qui maxime in servorum aut libertinorum titulis sepulcralibus deprehenditur. Apud plebejos igitur invaluerat, ut in Graecanicis nominibus secundae Graecorum declinationis rectus casus nonnumquam per genitivo fieret. Itaque in elegantissimo & castigatissimo scripturae monumento apud Grut. pag. 975. 3. occurrit recto casu FLAVIA ACMES pro ACME, ἀκμῆ. Nec dubito, quin rimantibus talia plura sese oblatura sint. Ad eundem modum in nostra Virgine dici coepit recto casu HAGNES pro *Hagne*. At ea, quae corrupte isto modo in ES terminabantur, nihilo minus in obliquis secundam declinationem Graecam haud raro sequebantur. Itaque Ambrosius in I. de Virg. 4. num. 19. recto casu AGNES usurpavit (*Aetate, inquit, utique Agnes minor, sed virtute major*) at in obliquis AGNES (in I. de Virg. 2. *Natalis est S. Agnes*) AGNEN (epist. 37. ad Simplic. *Quid Theclam, quid Agnen* &c.) AGNE (in I. de Offic. *Quid de S. Agne*; in De lapsu Virg. c. 3. *Corinth. . . Agne*) Sic etiam Prudentius recto casu semper AGNES usurpavit in *De coronis Hym.* 4. etiam sine verus necessitate (ut v. 67. *Vt vidit Agnes stare truncem virum*) at idem patrio casu AGNES usurpavit versu 1. *Agnes* (pro quo hodie corrupte editur *Agnae*: nam, teste Rufinarto, in perisicis MSS. est *Agnes*, & alicubi *Agnis*, nim. *Eta* ut I pronuntiato) *sepulcrum est Romulea in demo.*

Et haecenus quidem duplicem flectendi hujus nominis rationem animadvertimus, quarum una recta erat, *Hagne* (sive pro more librariorum *Agne*) hujus *Hagnes*: altera κατ' ἰδιωματιν διαλέκτων (*sermone plebeio*) *Hagnes* (sive *Agnes*) hujus *Hagnes*. At etiam tertia flectendi ratio inventa est *Agnes* (sive potius *Hagnes*) hujus *Agnetis*: de qua jam dicendum.

Nam postquam ex recto casu *Hagne* factum fuit *Hagnes* (sicuti pro *Acme* nominativus *Acmes*) consentaneum fuit, ut ex eo corrupto nominativo fierent casus obliqui in ETIS, ETI &c. Sicuti ergo ex recto ἀγνῆς Graeci dixerunt in obliquis ἀγνήτης & porro: sic etiam Latine ex *Hagnes* hebat *Hagnetis* &c. Paria exempla plura proferre ex Fabretti (quem nunc ad manus habeo) inscriptionum collectione possum. Apud quem pag. 609. num. 73. legitur CRESTETI FILIAE: nam etsi a recto χρεστής *Chreste* fiebat dativus item *Chreste*; at postquam rectus coepit in ΗΣ sive ES finire, inde ortus est tertius casus *Chresteti*. Eodem spectat illud apud eundem pag. 633. num. 280. CONIVGI. AVREL. CHRISOGONETI. (pro *Chryfogone*) ex pravo nominativo *Chryfogones*. Nec aliam originem habet illud *Semiramiae LICINIANETI*. . . *quam loco filiae diligo* apud eundem pag. 646. num. 389. & illud alterum, FABIANETI CONIVGI, quod idem Fabrettus ex Coemeterio S. Agnetis avertit pag. 739. nu. 497. Nam principio istae, quum essent libertinae conditionis, dicebantur Graeco more in recto *Liciniane*, & *Fabiane*: mox prave eodem casu recto *Licinianes*, & *Fabianes*; postremo, quod consequens erat, in obliquis *Licinianetis*, & *Fabianetis*. Atque haec exempla ex uno Fabretto ad specimen sufficiunt. Ceterum longe plura in Grutero, & aliis occurrunt: quae ad nomina sanctarum mulierum, in S. Hieronymi Mrologio & alibi obvia, expedienda permagno usui futura, reor. Vt ecce illud S. IVLIANETIS, quod sive in Hieronymiano Mrologio, sive alibi legisse memini, geminum est exemplum illarum, quas modo dixi, seminarum *Licinianetis* & *Fabianetis*; quibus exemplis sermo plebejus scateat; nec enim in illustrium seminarum titulis talia reperiuntur.

Est & illa flectendi ratio ἰδιωματιν, in faxis obvia, quando seminarum nomina finita in E flectuntur in ENIS, tamquam a recto EN. Vt apud Fabret. pag. 750. num. 572. dandi casu *Pompeiae CALLISTENI*. Et pag. 191. n. 444. SCOPENI, quae postea recto casu scribitur SCOPE: & alibi memini legisse NICENI a *Nice*, sed tamquam si sit a *Nicen*. Et hujus quoque flexionis exempla in Hieronymi Mrologio, & alibi suppetunt.

XXII N ANASTASII ET VİN

S Anastasii nomen abest a Martyrol. Florentiniano S. Hieronymi. Nec mirum, quippe illud Martyrologium multo antiquius est an. 628. quo passus est S. Anastasius. Atque ex Martyrologiorum scriptoribus Beda, quod sciam, omnium primus hunc Sanctum suo Martyrologio hoc die intexit; quod opus Beda scripsit ineunte octavo saeculo. Sed & vetustum Rosweidi Martyrologium sic ponit: *Romae ad Aquas Silvias* (etiam in Actis S. Gordiani M. *Silvias* pro *Silvias* scribitur) *S. Anastasii Mart.* Idem in posterioribus Martyrologiis nusquam deest. Reperitur quoque in Menacis in Menologio, ceterisque Graecorum libris Ecclesiasticis: nec mirum, quippe in VII. Synodo (quae Nicaeae exeunte octavo saeculo coacta fuit) Actorum S. Anastasii pars lecta fuit; ex quo credo ejus cultus magis increbuit. Obiter corrigendum est *παρόρουμα* leviculum doctiss. Baronii, qui in Adnot. ad 22. Januar. S. Anastasium non die 22. sed 15. ejusdem mensis a Graecis celebrari, posuit. Imo Graeci hoc die celebrant, non die XV., quo die nec vobis nec vestigium S. Anastasii apud Graecos reperitur: nisi forte in Sirleti Menologio istam dierum permutationem Baronius repererit. Nec illud est praetercundum, quod metricae Graecorum Ephemerides diei XXII. Jan. Anastasii passionem diserte assignant.

Sed apud Latinos aliquanto antiquior

cultus illius erat, uti patet ex Bedae Martyrologio. Neque id mirum, quippe quum hujus S. Martyris caput paullo post ejus passionem Romam translatum fuerit in Ecclesiam, quae olim dicebatur S. Maritae ad Aquas Salvias, ac deinde post illatas reliquias, *Sanctor. Vincentii & Anastasii* nomen praetulit.

Illud profecto mirandum, cur, quum in omnibus Latinorum libris Ecclesiasticis S. Vincentius (21) S. Anastasio praeponatur: contrarius ordo in hoc Calendario marmoreo deprehendatur. At id maxime, siquid aliud, ostendit, nostrum hoc Calendarium tum fuisse constructum, quando haec urbs Graeco imperatori suberat. Nam apud Graecos longe clarior est Anastasius (quippe qui etiam Constantinopolim translatus dicitur) quam Vincentius. Imo etsi Vincentius a Menologio Basilii non abest; abest tamen ab Anthologio, quod ad manus habeo. At Anastasius, utpote in oriente celebrior, in Graecorum libris nusquam desideratur.

Postremo Neapoli S. Anastasii cultus mirificus fuit. Existabat olim Monasterium *SS. Anastasii & Basilii ad Meliam*, postea translatum ad *S. Mariae de Cappellis*: erat & Oratorium *S. Anastasii super porta maris*. Vtriusque mentionem reperi in Tutini codice MS. Brancatiano (Armar. 2. lit. D. n. 6.) pag. 81. En cur hi Fasti Martyrem recentiorem antiquiore Vincentio priorem fecerint.

XXIII S AGATHANGELV

DE patrio casu in his Fastis Graeco more in V finito dictum alibi fuit, sicuti & de femininis Graeco ritu flexis.

(21) Et quidem in antiquioribus seorsum, ut in Allatiano in hunc modum reperio: *XI. Kal. Febr. Nat. S. Vincentii. Statio in Basilica S. Eusebii juxta Morulana. Eadem die S. Anastasii Monachi.* Recte seorsum: nam passi sunt eodem die, non eodem anno ac loco. At

In Anthologio hoc ipso die Agathangelus cum Clemente Ancyrae Episcopo (cujus & collega martyrii fuit) junctim pro-

in recentioribus monumentis junctim legitur *SS. Vincentii & Anastasii*: id quod in *SS. Cornelio & Cypriano* & aliis usuenit, ita conjunctis (certe compendio sermone) quasi si comilitones fuerint.

proponitur: junctim quoque in aliis Graecorum libris, nisi quod in Basilii Menologio utriusque elogia seorsum pertextantur. Quae quum ita sint; mirabitur aliquis, cur hoc die Agathangelus solitarius inscribatur, omisso Clemente apud Graecos celeberrimo, Principio dubitabam, annon aliqua S. (22) Agathangeli Ecclesia Neapoli fuerit, quae illum unice celebrem apud nostros effecerit. Verum mirari desii, postquam hujus Kalendarii ingenium perspectum habui: cui perpetuum hoc est, ut quoties duorum, pluriumve Sanctorum uno communi festo cultorum collegium occurrit, primus tantum (pro omnibus tacite intelligendis) proponatur: ferme ut vulgo solemus *Festum S. Petri* quotidiano sermone usurpare pro *SS. Petri & Pauli*.

Verum cur non potius *Clemens* (qui

& dignitate Episcopus, & celebrior esset, quum contra Agathangelus Clementis Diaconus fuerit) heic inscribitur? Praesertim quum in Anthologio Clemens Agathangelo, ut potior minori, praeponeatur. Verum ut Laurentius Xylo celebratior fuit, sic Agathangelus suo Episcopo magis inclarescere potuit: unde in metricis Ephemeridibus. (tom. I. Maii) Clemens Agathangelo postponitur.

Εικάδι διετμήθητε τρίτη Αγαθάγγελε,
Κλήμην.

*Vicena ense cadis ternaque Agathangele,
Clemens.*

Postremo Agathangelus in Basilii Menologio agmen agit virorum, mulierum, ac puerorum cum ipso consummatorum. Quare heic, si non Clementis, at horum saltem ut antesignanus, solus proponitur.

XXIII NT S PHILONI

DEst in fine littera S. Nam intelligendum est PHILONIS a recto *Philon*, non *Philonii* a *Philonius*. Nec tamen scriptura marmoris heic mutila est: nam aevo sequiore tertiae declinationis nomina casu patrio passim in I finiebantur pro IS: de quo vide dicta in Praefatione, ubi de hujus marmoris Orthographia.

Ecquis autem Philo hodiernus sit, quis expediet? Nullus hoc die hujus nominis in Latinorum hagiographorum libris compareret; nullus in utroque Menologio, & in Anthologio. Sed bene est, quod in Menaeis, & Maximo Cythereo hoc die sic legitur apud Bollandum: *Eodem die memoria . . . S. Patris nostri Philonis Episcopi Calpasi facti.*

(22) Dubitabam, inquam, annon, quae nunc *S. Archangeli ad Bajanum* Ecclesia vocatur (idque etiam in veteribus chartis) antiquiore nomine *S. Agathangeli* dicta fuerit; ex quo usitator vox *Archangeli* postmodum sit detorta. In Tutini MS. codice, quem laudavi ad hesternum diem, non tantum Monasterii *S. Archangeli de Bajano* mentionem reperi, sed & Oratorii *S. Archangeli in Montecrone Regionis*

Qui certe est ipsissimus Kalendarii nostri Philo: quod Kalendarium ceteroqui cum Graecorum libris per omnia ferme congruit.

At de hujus Philonis sede controversiam movit Bollandus, exoptulans, nec *Calpasium* Episcopatum in Notitiis comparere, nec gentile CALPASIUS apud geographos occurrere. Verum facile error in Menaea irrepserit, ut *Calpasi* pro *Carpasi* positum fuerit: aut vero idem nomen cum R & L aequae scribebatur; quas duas liquidas in propriis locorum nominibus alternare non semel deprehendi. Et quidem *Carpasia* urbs erat in Cypro celebris; a qua urbe & insulae *Carpasiae* exiguo freto ab ea disjunctae nomen obtinuerunt.

At

Portus. Sed utramque aut alterutram Ecclesiam *S. Agathangeli* nomen primitus praetulisse, quis praestare aulit? Imo quum pares hodie Neapoli Ecclesiae sint sub *S. Archangeli* nomine (nam praeter illam *Ad Bajanum*, habes tres alias apud Caesarem de Engenio pag. 218. 447. 647.) videntur Neapolitani eo nomine designati, quo Principem caelestis militiae designarent.

At ab ea, inquires, urbe gentile fit (teste Stephano Ethnicographo) Καρπασιωτός *Carpasēotes*, aut Καρπασεύς i. e. *Carpasensis* (sive, ut in nummo apud Berkelium in Adnotatis ad Stephanum, Καρπασιεύς, *Carpasensis*) nusquam autem *Carpasius* reperitur; quam formam Graeca gentilium nominum analogia respuit. Respondeo, in hoc Menaeorum loco, quem Latine tantum recitat Bollandus, Graece videri fuisse ἐπισκόπος τῆς Καρπασίης γενομένης. Id vero Bollandus (sive undecumque eam hujus loci interpretationem Bollandus habuit) pessime est interpretatus, quasi si illud Καρπασίης gentile nomen esset, quum sit potius primitivum a nominativo Καρπασίων, sive rectius Καρπάσιον; quod usurpat Plinius V. 31. ubi eam urbem non *Carpasiam*, sed ἑδέσπερος CARPASIUM (23) appellat. Accedit quod etiam Polybius mox producendus (cui uni Philonis nostri notitiam debeo) in Epiphaniai vīta hanc eandem urbem Καρπάσιον, non Καρπασίαν vocat. Et veteris geographiae gnari mecum fatebuntur, miranti in locorum nominibus reperiri, ut in literis, sic etiam in generibus, varietatem, praesertim in nummis & lapidibus. Ergo Menaeorum locus (quem nondum Graece videre licuit) si ita, uti supra posui, Graece conceptus fuit, nempe φιλωνος επισκόπος τῆς Καρπασίης γενομένης, non verti debuit, *Philonis Episcopi Calpasi facti*, sed *Philonis, qui Episcopus Calpasi fuit*; sive rectius *Carpasi*.

Jam, ut opinor, evicimus, hujus diei PHILONEM non alterius sedis, quam *Carpasiae* sive *Carpasi* (aut cum *L. Calpasi*) in Cypro Episcopum fuisse: obsecrum sane futurum (nam eccei de eo Philone quidquam auditum fuit?) ni-

si opportune *Polybius nescio quis* suppetias tulisset.

Nam Polybius is, cui supplementum vitae Epiphaniai tribuitur, quemdam Philonem Episcopum urbis *Carpasi* in Cypro ab Epiphaniao ordinatum memorat. Atqui *Carpasium* & *Carpasiam* duas esse ejusdem urbis in Cypro variantes scripturas, jam supra evicimus. Verba Polybii num. 49. haec sunt. *Qui vero missi fuerant ab Imperatoribus, urgebant Epiphaniaum, ut navigaret Romam. Erat autem quidam ex oratoribus Clericus (τῆνομα φίλων ἄνθρωπος ὁσίου) Philo nomine, vir sanctus. Opus autem erat (ἐπὶ τῆς πόλεως τῆς Καρπασίης) in Urbis *Carpasi* sede Episcopum collocare. Eratque is (Philo) Diaconus. Hunc ergo (ἀπὸ ἀποκαλύψεως Θεῶ) ex Dei revelatione Episcopum ordinat Epiphaniaus in sede (τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Καρπασίης) urbis *Romae* Ecclesiae *Carpasi*. Quum ergo esset Romam profecturus Epiphaniaus, accessit prius dictum Philonem Episcopum, datque ei auctoritatem Ecclesiae *Constantiae*, ut si fuerit opus Clericis, ipse ordinaret. Rursus ibidem num. 57. Epiphaniaus ab Imperatore ad Regiam urbem evocatus, accessens (τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον φίλων) religiosissimum Episcopum Philonem, iussit hunc necessitatis Ecclesiasticae curam gerere. Scio equidem istud Polybii scriptum, ex quo haec adscripsimus, nec fatis antiquum esse, & scaterere fabulis. At non continuo falsa sunt omnia, quae ibi dicuntur. Nec illi sunt audiendi, qui (apud Dupinum in Philone Carpathio) istum Polybii Philonem insulae Carpathi Episcopum faciunt (id quod & in Papebrochio (24) reperio) quae fatis refelluntur ex eo, quod Carpathus insula longissime a Cypro aberat, nec sub Epiphaniai*

(23) Plinius V. 31. (Sect. 35.) Cypri urbes recto casu recensens, inter eas ponit CARPASIUM. Vbi nominandi casus mendae suspicionem amolitur; nam ab accusativo *Carpasiam* fieri *Carpasium* potuisset, non item rectum *Carpasia* degenerare in *Carpasium* facile poterat.

(24) Papebrochius ad XII. M. iii. pag. 43. ad

finem num. 51. Polybianam Epiphaniai vitam critico sale asperturus, de Philone *Carpasi* Episcopo sic posuit. *Carpasi Civitas quam norim nulla est: Carpathus, insula Cycladum extrema inter Cretam & Rhodum, longo maris tractu distat a Cypro; ad cuius Metropolitam nequaquam spectabat ei (insulae) providere.*

nii jurisdictione erat, a quo Philo hic ordinatus dicitur; & quod, uti supra ostensum fuit, Carpasia urbs Cypri celebris, alia inflexione a Plinio *Carpasium*, in Menaeis autem & Polybio (cujus verba modo recitavimus) *Καρπάσιον* vocatur.

Et haec tenus dicta ostendunt nostri Kalendarii Philonem eundem fuisse, ac illum de quo Menaea (quippe quum Kalendario nostro per omnes ferme dies cum Graecorum libris conveniat) nec alium, quam Polybianum Philonem, quem Epiphanius Carpasii Episcopum ordinasse, dicitur; de quo, tamquam eximiae sanctitatis viro, loquitur in adscripto loco Polybius. Numquid de hoc Philone, quo magis inclarescat, quidquam aliud superest? Etiam. Ajo enim hunc, de quo agimus, non alium fuisse, quam Ecclesiae scriptorem illum, qui *Philo Carpathius* dicitur. Et vero omnes ad hunc diem hunc Ecclesiasticum Scriptorem insulae Carpathi Episcopum fecerunt: falso: quia Carpathus urbeculas tres quatuorve (nam Straboni *πετραίπολις*, Scylaci *τριπόλις* dicitur) habuit, & eas admodum obscuras, ex quibus Straboni non alia quam *Nisyros* nominatur, Ptolemaeo vero *Posidium*. Nunc si Philo iste in hac insula Episcopatum gessisset, non ab insula sed ab sua urbe nomen accepisset. Verum ne multis: sciendum est, Carpasiam Cypri urbem alio nomine *Carpathum* esse dictam. Testatur hoc Stephanus in *Carpasia* his verbis: *Ξεναγόρας δὲ Καρπάθων ἀντιὸν φησι, εἶναι Xenagoras Carpathum vocat*. Ac vide an non Goltzii nummus, qui *ΚΑΡΠΑΘΙΩΝ* inscribitur, ad hanc urbem sit referendus, potius quam ad insulam *Carpathon* universam, cui urbs cognominis nulla erat. Quia ergo Carpasia seu Carpasium etiam

Carpathus dicebatur; hinc scriptor Philo, et si in vita Epiphanii sedem *Carpasii* attulisset dicitur, idem tamen in sui operis inscriptione *Carpathius* est appellatus. Nec illud Dupini te moveat, negantis (ubi de Philone Carpathio) in urbe Cypri Carpasia sedem Episcopalem fuisse. Mihi sane non vacat Notitias Episcopatum evolvere. Sed tamen Harduinus (ad Plin. V. 31. ubi de *Carpasio*) ex Notitia Eccles. *Καρπασιῶν* (25) affert: quae nova est urbis hujus scriptio.

Ergo Kalendarii nostri & Menaeorum, & vitae Epiphanii Philo non alius plane erit a *Philone Carpathio* Ecclesiae scriptore: quem inter Sanctos esse adnumerandum, ex hoc Kalendario, & ex Menaeis discimus.

Atqui etiam Dupinus in Philonis Carpathii opusculum invidiam creat. Exstat sub ejus nomine in Bibliotheca Patrum *Commentarius in Cantica Canticorum*. Hujus non pauca ex S. Gregorio Magno, qui recentior multo fuit, descripta esse, pronuntiat Dupinus: hinc continuo opus illud *νοθείας* damnat. Equidem haec nullo quod alii a Dupino laudati, illa ex Gregorio desumpta, aevo posteriore, Philoni adfuta conjecerunt. Nam calumniam hanc verius pro me diluct Cassimirus Oudinus, qui genuinum Philonis in Cantica Commentarium existisse testatur manu exaratum apud Cl. Bigotium, & quidem Graece & cum adjuncta veteri interpretatione Latina.

Postquam haec scripseram; incidi tandem in Menaea (haec admodum rara) in quibus Graece sic scribitur: *τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ* (24. Januar.) *μνήμη . . . τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν φίλων ἐπισκόπου γενομένου τοῦ Καρπασίῳ*. Ex quibus quomodo viri eruditi gentile nomen extulerint, valde miror:

(25) Ad hanc novam nomenclationem referri debet gentile *Καρπασεύς* apud Stephanum. Sic enim se res habet. A *Καρπασία* & *Καρπάσιον* nascitur gentile *ΚΑΡΠΑΣΙεύς* in nummo, quem ex Goltzio citat Berkellius. Ex *Καρπάσινα* cum diphthongo (uti usurpat Dionysius apud Steph.) nascitur *Καρπασεῶν*

της, ut *Μαριώτης*, *Ηρακλεώτης* &c. Ex *Καρπασίῃ* fit *Καρπασεύς*. Postremo ex *Καρπασίῳ* fit *Καρπασίῳ*. Mixto quod Demetrius Salaminus apud eundem Steph. pro *Καρπασίᾳ* *Καρβασίαν* usurpabat: unde fieret gentile *Καρβασεῶν*.

miror: quum vel ordo verborum (Graece diversus, ac Latine positum fuit) contrarium suadeat. Vide quae initio de ea re disseruimus. Quibus adde hoc etiam, non solere in Ecclesiasticis Graecor. libris sedes Episcoporum per derivativa nomina, sed per primitiva (& quidem patrio

casu, praecedente articulo) proponi. Postremo Neapolitanos non tantum Epiphaniū, sed & discipulorum eximios cultores fuisse, apparet; ut qui non tantum Philonem, sed & Polybium (de quo agitur die XIII. Maii: vide ibi dicta) celebraverint.

XXV DE P S GREGORII THEO

Est ex libris Graecorum. In Basilii Menologio nullus alius Sanctus hoc die occurrit, nisi tantum Μνήμη τῶ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τῶ Θεολόγου, i. e. Memoria Sancti Patris nostri Gregorii Theologi. De eodem in Menaeis, & in Anthologio. Ex Latinis hoc die de eodem habent Beda genuinus, Rabanus, Notkerus, Maurolycus, Canisius, Galefinius, alii. At pro die IX. Maii (quo nunc colitur a Latinis) laudat Baronius ad eum diem Bedam (intellige non genuinum) Vsuardum, Adonem & alios. Fatendum est tamen, Nanzianzeni festum sero admodum apud Latinos agitari coeptum die IX. Maii, nec (si (26) Baillet credimus) ante saec. XVI., etsi eo die fieret de eo in suprascriptis Mrologiis mentio. At Graeci uno eodemque mense Januario ter hujus Doctoris festum agunt die XIX. XXV. & XXX. Ex his dies XXV. maxime sollempnis est, quippe qui inter τὰς πάντων ἀωράτους i. e. in totum nefastos recensetur a Manuele Comneno in Constitutione de Feriis. Pone sequitur dies XIX. ut qui ibidem refertur inter dies intercios i. e. nefastos usque ad Liturgiam expletam. Dies autem XXX. (qui dies Theologo cum Basilio & Chrysostomo communis est apud Graecos in Anthologio) in eadem Novella inter nefastos minime recensetur; id quod tamen Bailletus in vita Nanzianzeni perperam affirmaverat.

Jam vero illud majoris momenti est, quod ope nostri marmoris diem Nanzianzeni θανάσιμον (emortualem) lucrati sumus; qui antea ignobilis habebatur, aut vero perperam diei IX. Maii (27) (quo die is Doctor nunc a Latinis colitur) affigebatur. Atqui habenda Graecis fides erat, apud quos hic dies maxime sollempnis est, & in totum feriatum: ut facile intelligas, hunc Graecis habitum esse diem suum. Nec vero apud Graecos heri aut nudius tertius hujus diei sollempnitas coepit, sed a patribus accepta, per manus transmissa ad nepotes fuit. Adde quod in Graecorum metricis Ephemeridibus (quas dedit Papebrochius tom. I. Maii) Gregorium hoc ipso die extinctum reperio,

Ἐκάδι Γρηγορίου θεορημῶν ἔκθαρε
πέμπτῃ.
Gregorium in se ducta dies quina
exanimavit.

Postremo vel si Graecorum monumenta parum fida habeamus (quod tamen, ubi de uno ex Graecae Ecclesiae coryphaeis agitur, iniquum est suspicari) at horum Factorum auctoritas auxilio veniet, quorum fidem & hactenus expertam habui, & in posterum quotidie magis probatam experiemur. Quum ergo huic diei Fasti marmorei DEP. praefixerint; is omnino habendus est emortualis Theologi dies.

D XXVI

(26) Fides sit penes Bailletum: nam ne apud Papebrochium quidem (ad IX. Maii pag. 370. ubi de hujus cultu apud Latinos agitur) quidquam tale reperio.
(27) Plurimum ea persuasio fuit, sed sine

ulla prorsus auctoritate aut fundamento: nisi id eos permovet, quod in Officio diei IX. Maii non jubetur mutari versiculus Meruit beatas in Aeternis supremos.

XXVI S XENOFON MŌN

Congruit cum Graecorum libris. Nam & Anthologium, & Horologium, & Menaea, & Maximus Cythereus, & Basilii Menologium hoc die Xenophontis & Sociorum mentionem faciunt. At nostri Fassi pro suo more antesignanum inscripserunt contenti, ceteris superfederunt. Ejus focii in Menologio sunt *Maria* conjux, itemque *Arcadius* & *Joannes* ejus filii: qui omnes Monasticam vitam amplexi sunt. Vixere autem

saeculo V. aequales magni Euthymii: quantum ex Nicephoro Callisto lib. XIV. cap. 52. potest intelligi. Xenophon ipse Senatoriae dignitatis in urbe Regia fuerat. Horum vitam Latine redditam habes hoc die apud Bollandum. In Moscorum effigiato Calendario (apud Boll. tom. I. Maii) post *Mariam*, *Arcadium*, *Joannem* ultimo loco ponitur *Xenophon* hoc eodem die.

XXVII NT S IOHANNIS CHR

Chrysofomi festa in hoc Calendario sunt expeditu difficillima: quae tria numero sunt; ex quibus diei X. Januar. & XIII. Novemb. *Depositionis* nota praepositur, hodierno autem *Natalis* signum praescribitur. Quid autem sibi hoc vult, quod bis Chrysofomi *Depositio* signatur? Potestne quisquam duobus inter se remotissimis diebus vitam cum morte commutasse? Quid quod in neutrum eorum dierum Sanctissimi Doctoris mors incidit? quem die XIV. Septemb. ad Caelum evolasse, Neapolitani nostri non ignorabant. An vero notam DEP. quam semper alias fidissimam ducem experti sumus, posthac infidam habebimus? Aut quid demum de Chrysofomi duplici DEP. statuendum erit?

Jam inde ordiar. Apud Latinos plura olim erant in quibusdam Ecclesiis Chrysofomi festa minora, ut infra dicitur: sed hodiernus dies maxime omnium sollemnis habebatur, in quem diem incidit Translatio reliquiarum ejus ex Comanis

in Urbem Regiam. At apud Graecos praeter festa minora, tres alii praeterea sunt Chrysofomo sacri dies. Apud quos hodierno die Translatio (28) corporis ejus, ut ante dictum, celebratur. Die autem XXX. hujus mensis festum celebrant huic Doctori cum Basilio & Nanzianzeno commune: cujus celebritatis causam Graeci scitu (29) non injucundam afferunt. Ac postremo iidem Graeci in omnibus libris diem XIII. Novemb. maximae Chrysofomi sollemnitati dicarunt: qui dies in celebri Manuelis Novella de Feriis totus nefastus est. Atque ea praecipua sunt apud Graecos Doctoris disertissimi festa, missis minoribus; veluti quod alicubi dies electionis ejus ad Episcopatum colitur; itemque exsilium, & quae plura ei in Episcopatu adversa acciderunt, suis quaeque diebus assignatas memorias habent: de quibus etiam in Latinis quibusdam Mrologiis exstant vestigia. Vide de his Bollandum tom. 2. Januar. p. 760. Bailletum, & alios.

Ve-

(28) De ea, quam dixi, Translatione agitur in Menaeis, Basilii Menologio, Anthologio, Moscorum effigiato Calendario, Metricis Graecorum Ephemeridibus.

(29) Sub Imp. Alexio Comneno orta est contentio, quisne ex iis tribus Doctoribus sanctitate & eruditione aliis praestitisset: quam contentionem ipsi sancti compescuerunt,

dum Joannem Euchaitarum Episcopum *καθ' ὁραμα* monuerunt, ut a certando desisterent: sese tres unum esse apud Deum, nec invicem dissidere. Inde ob rei memoriam agi coepta apud Graecos una trium horum celebritas die XXX. Januarii. Vide Bollandum ad 30. Januar. p. 1025.

Venio jam ad Fastos hosce marmoreos, qui duo festa (hodiernum, & XIII. Novembr.) communia cum Graecis habent, tertium autem (X. Jan.) sibi proprium ac peculiare. Ab hodierno incipiam. Quia igitur in hunc diem incurrit Translatio Reliquiarum Chrysothomi; merito ei festo NATALIS nota praefigitur: nam Natale aut Natalis in hoc Calendario quodlibet festum anniversarium designat, cujuscumque generis fuerit, sed ab emortuali diversum, ut alibi saepe ostensum fuit.

At die XIII. Novemb. sic in marmore scalpitur: DEP. S. IOHAN. CHRIS. Quo pacto autem illud DEP. stare cum historia potest, docente, θανάσιμον nostri Doctoris diem fuisse XIV. Septembr? quo die in Menaeis sic legitur: *Obitus S. P. N. Jo: Chrysothomi in hoc enim die requievit in Domino; sed propter celebritatem Exaltationis S. Crucis, illius dies festus translatus est in Novembrem.* Anne credibile est, id Neapolitanos ignorasse, quod omnes Graeci norant? Quid igitur marmor istud DEPOSITIONEM vocat? Dicam equidem quid olim conjecerim. *Depositi* quidem in hoc marmore diem emortualem proprie designat: & ubicumque *Depositionis* nota scalpitur, dici debet (nisi siquando aliud obitet) eo die illum Sanctum emigrasse. At vero siquando verum obitus diem majore aliquo festo occupari contingeret; tum vero illud ipsum *Depositionis* festum diei alteri firmiter affigebatur. Id ubi accidit, illic non *Depositionis* diem, sed *Depositionis* festum decet intelligere, ibi contanter assignatum. Et vero rem ita esse testantur Menaeorum verba supra recitata, quibus innuitur, *obitum* (sive, uti Latini vocant, *Depositionem*) incidisse quidem in XIV. Septemb., sed eo die impedito, fuisse loco motum, atque affixum diei XIII. Novembr. Ac revera Graeci in diei XIII. Novemb. Officio sic loquuntur, tamquam si eo demum die S. Doctor in Caelum evolaverit. Neque id mirum: nam translato *Depositionis* fe-

sto, ille alter dies, in quem festum immigrabat, jam tum pro θανάσιμον (emortuali) habebatur.

Ac fane quod *Depositionis* sollempnitas nonnunquam differretur in alium diem, & nihilominus is dies alius *Depositi* diceretur, patet ex vita S. Severini Episcopi Septempedani apud Bolland. die VIII. Jan. pag. 501. Nam quum ibi num. 10. dictum esset, Severinum *ad caelestia meruisse regna migrare VI. Kal. Majas* (i. e. 26. April.) mox num. 11. sic scribitur: *Nam cum Idibus Maiis ejus DEPOSITIO celebretur* (qui tamen mense superiore obierat) *licet & Kalendis Maiis, quibus est indeptus sacerdotium* (is est Natalis Cathedrae) *turba conveniat: tamen ad supradictum diem* (emortualem scil. h. e. VI. Kal. Majas sive 26. April.) *velut ex omni orbe devota convenit multitudo.* Idibus quidem Maiis festum DEPOSITIO-NIS (loco suo motum scil.) publica Ecclesiae Septempedanae auctoritate affixum fuerat: etsi in vero emortuali die ex privata pietate multitudo conveniebat. Nihil clarius afferri potest, ut ostendatur, diem XIII. Novemb. apud Graecos ac Neapolitanos non fuisse quidem verum emortualem diem, sed tamen fictione (si sic loqui licet) Ecclesiastica pro emortuali habitum: proinde non immerito Neapolitanos diei XIII. Novembr. illud consuetum DEP. inscripsisse.

At enim, inquis, si res ita habet, jam notam DEP. quam hucusque fidissimam ducem secuti sumus, posthac, ubi semel fefellerit, parum fidam habebimus. Fateor: meque ipse recipio, aliamque viam ingredior: praesertim quum, utcumque dicta in XIII. Novemb. quadrent, at non etiam in X. Januar. quadrare poterunt: de quo jam dicendum.

Nam in hoc marmore non tantum diei XIII. Novemb. sed & X. Januar. inscribitur DEP. Quid hac altera *Depositione* fiet? An hanc quoque imaginariam *Depositionem* nuncupabimus? Id si est, nae istud DEP. mirificos ludos facit. Nec

ei fidere amplius oportebit. Verum quid moror? Sciendum est, tantae venerationi apud Graecos juxta ac Latinos Chrysoftomum fuisse, ut singulos pene vitae illius aëstus statis per anni circulum diebus commemorandos sibi duxerint. Itaque uti supra tetigimus, & Natalem Cathedrae colebant, & exilia, & lacram ab exilio revocationem, & quaecumque in Episcopatu adversa acciderunt. Videantur de his collecta a Bollando (tom. 2. Januar. pag. 760.) Bailletto & aliis. Prae ceteris autem notabile est, quod in pluribus Ecclesiasticis libris apud eosd. die V. Maii signatur Chrysoftomi (injuncta) *Deposito*: & die XIX. aut XX. Martii *Exsilium* prius, die XX. Januar. *Exsilium* alterum. Haec & quae plurimae afferri possent, nos plane certos efficiunt, eam quae die X. Januar. in his Fastis, *Deposito* colitur, non aliud quam injunctam ejus exauertionem esse intelligendam.

Imo nec illud DEP. quod dici XIII. Novemb. praefigitur, aliud est, quam *Deposito*; quatenus poena canonica est. Bis enim, ut omnes norunt, in Episcoporum conciliabulo Chrysoftomus eam sententiam subiit, ac post sententiam exsilium. Hinc Neapolitani priorem exauertionem die X. Januarii recoluerunt, posteriorem autem die XIII. Novembr.

Cur, inquis, posteriorem in XIII. Novembr. contulerunt? Quia diserte in Basilii Menologio eo die proponitur: *ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐξορίας* ... *Commemoratio exsilii S. P. N. Jo: Chrysoftomi*. In elogio autem non de priore relegatione, sed de posteriore agitur, qua Cucusi exsulavit. At Neapolitani eodem die non *Exsilium* ei dici inscripserunt, sed *Depositionis* (posterioris utique) sententiam. Ex quo sequitur die X. Januar. non aliud Neapolitanos coluisse, quam *Exauertionem* priorem. Eaque demum certissima est duplicis in his Fastis Chrysoftomi *DEPOSITIONIS* interpretatio.

His intellectis; jam sua alibi marmori constabit fides in nota DEP. proponenda. Nec enim periculum est, ne in aliis Sanctis *DEP.* de *Depositionis* sententia sit capiendum, quum ea exauertionis festa Chrysoftomō tantum peculiariter fuerint in hoc marmore.

Ceterum quum audis hanc aut illam Ecclesiam hoc aut illo die *exsilium*, *Depositionem*, aut quid aliud coluisse, noli putare eos historica diligentia veros dies collegisse; sed, uti cuique commodum fuit, dies illos signasse non est dubium. Multus in Chrysoftomo fuit, propterea quod quaecumque ad X. Januar. & XIII. Novembr. adnotanda erant, in hunc unum locum contuli.

XXVIII S E F R E M

S Ephraemum Syrum Edeffenaë Eccl. Diaconum hoc die Graeci colunt in Metricis Ephemeridibus, Menaeis, Anthologio, Menologio; itemque Mo-

scovitae in suo Calendario effigiato: at Beda, Martyrologium Rom. alique plures Latini die I. Febr.

XXVIII Ñ S I G N A T I

Sicuti supra die XXVII. hujus mensis vox *Natale* ponitur pro festo Translationis Chrysoftomi; sic etiam heic. Nam Graecis hoc die in Anthologio colitur *ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τῆς ἁγίας ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου τῆς θεοφόρου*, *Translatio reliquiarum S. Hieromartyris Ignatii*

Theophori. De eadem hoc die Menaeis & Menologium, & Ephemerides metricae. Intelligitur autem translatio reliquiarum Roma in Syriam. In Moscovitico Calendario effigiato colitur hoc die *ἁπλῶς Ignatius*: de Translatione nihil.

XXX DEP S PEREGRINI

DE hoc tacent hac die Graecorum. pariter ac Latinorum Ecclesiastici libri. Sed Calatabellottae in Sicilia hoc eodem die *S. Peregrinus Conf.* sollempni festo feriato & cum octiduo colitur: de quo et die 18. Augusti fit commemoratio. De eo videndus Octavius Cajetanus in SS. Siciliae, & ex eo Ferrarius, ac postremo Bollandus ad hunc diem. Nec alius ab hoc Peregrino Siculo est nostri Kalendarii Peregrinus. Ac sane ex festo sollempni, quo is Calatabellottae hoc die celebratur, intelligitur, optime ejus *Depositionem* in Nostro marmore hac eadem die consignari. Circumferebatur olim hujus Confessoris vita M.S. quam Bollandus adipisci non potuit. Sed & in Encomio S. Marciani Syracusani, quod Graec & Latine dedit Papebrochius ad XIV. Junii, reperitur mentionem fieri pag. 790. num. 6. cujusdam S. Peregrini Mart. discipuli S. Marciani.

Hunc autem Papebrochius in Adnotatis (litt. K) eundem facit ac illum Calatabellottae cultum, Verum major habenda est fides nostro marmori longe antiquiori, quam Encomio illi haud bonae frugis. Itaque ab his Fastis abest *Passionis* nota; cujus loco scalpitur *DEP.* quod Sanctis non Martyribus adpingitur.

Fuit autem Neapoli & hodieum existat vetusta Ecclesia cuidam S. Peregrino dicata, de qua Caesar de Engenio pag. 80. ubi & hujus Sancti Acta refert, ex quorum fide putatur hic Peregrinus filius fuisse Malcolmii III. Scotiae Regis; qui quidem regnum circiter an. 1057. adeptus, exactis in regno annis 36. mortuus dicitur. Quare Peregrinus iste saeculo XI ac XII floruerit oportet: proinde cum antiquiore Peregrino (de quo hodie Kalendarium Marmoreum) nihil commune habebit.

XXXI PAS S FIRI ET IOHIS

IN priore nomine F loco *ad K* sculptum est per errorem: nam quod in eodem nomine I loco Y positum fuerit, id aevi posterioris & hujus marmoris familiare peccatum est. Habet autem hos Sanctos monumentum nostrum, ex Graecis; in quorum Anthologio & Menologio hi duo Martyres *βαρμασπρηγοι* vocantur: & in Anthologio etiam *ἐνάργυροι*, propterea quia medicinam sine mercede profiterentur: quae tamen gratuita artis professio in Menologio uni Kyro tribuitur. In quo Menologio haece duobus socia Passionis adjungitur *Athanasia* cum tribus filiabus, *Theodora*, *Theoctista* & *Eudoxia*. Iidem sex, sed ordine diverso proponuntur hoc die in Moscovitico Kalendario effigiato apud Papebr. tom. I. Maii. Atque hi sine controversia in Oriente passi sunt, & quidem Alexan-

driac anno IX persecutionis Diocletiani: id quod ex Actis Graecis Cyri & Joannis Baronius prodidit ad hunc diem, quo in Rom. Martyrologio legitur, *Romae via Portuensi SS. MM. Cyri & Joannis*, Cur autem in Rom. Martyrologio Martyres Romani fiant, qui Alexandriae obtuncati fuerant, id eam habet causam, quod aliquando horum duorum corpora Romam translata reperiantur, quemadmodum ex vetere inscriptione fidem facit ibidem Baronius.

Postremo Graecorum Latinorumque consensus in hunc diem hos Sanctos con-jicientium, maxime autem *ad PAS.* praefixum in hoc marmore, ostendit, vere hunc diem his Martyribus triumphalem fuisse: quod & diserte scribitur in Actis a Sophronio compositis apud Bollandum, in quibus hi Martyres prid.

Kal.

Kal. Febr. consummati dicuntur. Idem legitur & in Lectionibus veteris Breviarii Capuani, quod penes me est.

Sed notandum est, in eo Breviario ad 31. Jan. horum Martyrum priorem non *Cyrum*, sed *Abbacirum* semper vocari; sicuti & in Calendario, quod ei Breviario praefigitur, & in aliis duobus Calendariis Capuanis apud Mich. Monachum, in Sanctuar. Capuan. pag. 456. Ibi Monachus suspicatur, dictum *Abbacirum*, quasi *Abbatem Cyrum*, quia is monasticam vitam professus fuerat. Verum eam appellationem, quippe Aegyptii Martyris, prodiisse ab Aegyptiis primum oportuit. Nam in Coptico Calendario ad VI. diem mensis Mechir, qui est XXXI. Januar. Cyrus iste (qui cum Joanne colitur) vocatur *Abbacher*: unde factum, est *Abba Cyrus*, sive junctim *Abbacyrus*. Quod nomen ei in plurimis monumentis antiquis juxta ac recentioribus tribuitur: de quibus vide Bailletum, ac potissimum Castellatum, qui de eo nomine (quod postremo Romae in *Appassara* degenera-

vit) copiosissime differit. Ac ne Neapolitanis quidem *Abbacyrus* nomen inauditum fuit: nam in Calendario MS. quod in Tutini chartis Rituali Neapolitano praepositum, diei XXXI. Januar. inscribitur in hunc modum: *SS. Abbacyri & Joannis MM.* Ac praeterea inter cetera monumenta illud quoque Castellatus affert (pag. 469.) quod in Actis Dedicationis Ecclesiae Neapolitanae *S. Gregorii du Rionaire* nomen *S. Abbacyri* scriptum reperitur. Porro ea Ecclesia alia non est, quam Monasterium *S. Gregorii in Regionario*, cujus mentionem reperi in Tutini MSS. in Brancatiana Biblioth. Armario 2. littera D. num. 6.

Et certe post horum Sanctorum Translationem ex Aegypto Romam, & postquam Anastasius Biblioth. Sophroniana eorum Acta Latinitate donavit, incredibile dictu est, quantopere in his locis eorum cultus increbuerit. Inter cetera Cathedralis Vici Equensis Ecclesia in *SS. Cyri & Joannis* honorem exstructa hodieum cernitur,

I N T S TRIFONIS

Confentit cum Graecorum libris, Anthologio, Menaeis, Menologio, Metricis Ephemerid., Moscorum Calendario figurato: in quibus hoc die Tryphon solitarius ponitur, ut in Nostro. At Latini in Rom. Martyrologio & Breviario non hoc, sed die X. Novembris Tryphoni Respicium & Nympham adjuungunt; quorum posterior nihil cum Tryphone commune habet, praeter hodiernam sepulturae societatem. Vide Baronium ad eam diem, Tillemontium, Bailletum.

Monitum autem heic lectorem volo, ne facile scriptoribus Hagiographis credat, putantibus hoc die Tryphonem decertasse. Nam etsi Graeci in libris omnibus hoc die de eo agunt, nihil inde ad diem Passionis firmandum elicitur. Nam

Sanctorum plurimi a Graecis die non suo coluntur. Verum is error etiam Metricas Ephemeridas invasit, non obscure significantes, Tryphonem hoc die coronatum. Apud me vero longe potior est hujus Calendarii auctoritas, (in quo NATALIS nota non nisi Sanctis die non suo cultis praepositur) quam Ephemeridum Graecarum nec satis antiquarum, ac saepe ex die Festi diem *θανάσιμον* argentium. Mitto quod Tryphon hic in Vsuardi apographo MS. Parisiensi, & aliis monumentis non hoc, sed die III. Febr. signatur: quo eodem die is in Dalmatia uti Patronus colitur, teste Bollandus ad I. Febr. in Praetermissis. Ergo hic dies Tryphoni emortualis non fuit, quum desit nota PAS.

II PVRIF SCE MARIE SV̄MEO

GRaeci in suis Officiorum libris & in Homiliarum titulis hoc festum. *ἡ ἁγία ἀναστάσις* i. e. occursum vocant: quod & Latini post IX. saltem, uti credo, saeculum sunt imitati, etsi corrupte (1) interdum id vocabulum efferunt. In Moscorum figurato Calendario hoc die sic inscribitur: *Delatio Jesu Christi in Templum*. At Latini antiquiores *Purificationem* &c. vocabant, quomodo vocatur in Florentiniano Hieronymi Martyrologio, & alibi. Itaq. heic nostrum marmor Latinam quam Graecam appellationem sequi maluit. Ceterum de hujus festi antiquitate videantur ad hunc diem Baronius, Bollandus, Bailletus: & Florentinius heic & ad V. Januar. Apud Graecos quidem haec sollemnitas Justiniani imperio non

est antiquior: at apud Latinos videtur aliquanto vetustior.

Ceterum illud SV̄MEO, quod in Nostro additur, inde manavit, quod in Latinorum & Graecorum libris hoc festum *S. Simeonis* interdum vocetur; addito hoc, *quando Dominum in ulnas recepit*, aut similibus verbis. Itaque festum *S. Simeonis* appellatur & in Codice Remensi Sacramentarii Gregoriani, & Anastasio in Sergio, & alibi passim apud Graecos & Latinos. In Florentiniano Martyrologio die V. Januar. *In Jerosolyma Simeonis Prophetae, quum obtulit ei Dominum J. C. Maria & Joseph*. Deinde hoc die: *Purificatio S. Mariae Matris D. N. J. C. cujus diei festum nescio cur Bailletus ei Martyrologio additum a recentiore manu*

(1) Nam modo *Hypapani* vocant, tamquam si sit indeclinabile, modo contracte *Hypante* aut *Hypanti*; modo adhuc corruptius,

veluti quod in Allatiano Calendario (quod VIII. saeculi videtur) reperi: *IV. Non. Febr. Vppopana*.

manu dicat ; quum Florentinio nihil de additamento heic suboluerit . At in Anthologio praeter hujus diei festum , quod ὕπαπαντῆ dicitur , deinde die III fit *Memoria S. & justī Simeonis ἁγιοῦ Θεοδοῦχος* ;

quibus verbis in Menologio additur *Et Annae Prophetissae* . Etiam Moscorum effigiatae Ephemerides (editae a Papebrochio tom. I. Maii) die crastino *Symeonem* colunt .

III N S B L A S S I

A Graecis non hoc , sed XI. die Febr. celebratur in Menaëis , Anthologio , & Menologio . At Latini in Romano Martyrologio , Beda , Adone , Vsfuardo , Notkero & pluribus aliis hoc die . Quis autem verus dies Passionis fuerit , juxta cum ignarissimis scio . Hodier-nus certe non fuit : idque ex hujus marmoris indicio ; in quo non *Passionis* , sed *Natalis* nota praepositur, diebus non suis praefigi solita in his Fastis .

Cur porro Neapolis in hoc S. Martyre Latinos potius,quam suos Graecos in die Festi assignando secuta sit, ea videtur mihi causa, quod quum reliquias hujus Martyris habeat (quas ex aliqua Latina Ecclesia accepisse sine controversia videtur) ex eo factum, ut eo die festum celebrandum duxerit, quo die ibi colebatur, unde reliquias abstulit . Nec dubium est, quin quas Blasii reliquias Neapolitana Cathedralis in honore habet, eas ex aliquo Occidentis loco accessiverit ; quia in Oriente haud facile hujus Martyris ossa ostenduntur ; quin & ibi rarus ejusdem cultus : quum contra nullus sit ferme Italiae, Galliae, Hispaniae, Germaniae locus, ubi non plura hujus Sancti pignora ostendantur : vera an pie supposita, non interpretor . De sparsis ubique per Occidentem reliquiis vide Bollandum & Bailletum .

Cur vero tantopere Blasii cultus increbuerit, ea causa fuit, quod faucibus opi-

tulari omni aevo creditus fuerit . Documento est Aetius medicus celeberrimus (de quo lis est, idemne fuerit ac ille Aetius haereticus Eunomii magister) in Tetrabiblo 2. lib. 4. cap. 50. (edit. H. St. pag. 404.) ad educendam e faucibus spinam, jubet apprehenso aegri gutture dicere : *Blasius Martyr & servus Christi dicit, Aut ascende aut descende* .

Ad nominis scripturam quod attinet, ea in antiquis libris varia admodum est . In Rosweidano Mrologio, Adone, Vsfuardo, & quibusdam aliis apud Castellanum heic, scribitur *Blavius* : quod certe venit ex Graeco infaulto nomine Βλαβιος i. e. *damnosus* ; cuius contrarium est Αβλαβιος *Ablabius*, haud infrequens apud Graecos nomen . In Hieronymiano ad 16. Febr. vocatur *Blesius* : quod frequens olim erat : nam in Indice Gruteriano reperias *Blesios, Blaesios, Blessios, & Blesidios* . Postremo idem in Graecorum libris & alibi *Blasius* vocatur : quod non abnuerim fuisse verum Nostri nomen . Apud Grut. pag. 1074. 15. occurrit M. PVPIVS. BLASIVS. Apud eundem in Fastis Capitolinis pag. 292. versu 1. CENS. CN. CORNELIVS. L. F. CN. N. BLASIO . In eisdem p. 296. col.3. versu 3. legitur solitarium BLASIO, recto ne an dandi casu, incertum . At in nostro marmore duplex est sibilum ; sicuti *Blesii*, etiam *Blessii* dicebantur .

III N S C L A V D I I M O N

DE Claudio Monacho tacent hoc die Latini in suis Martyrologiis : tacent & Graeci in suis Officiorum libris : nisi quod hoc eodem die in Basilii Meno-

logio primo loco sic legitur : Α*θλητής &c. *Certamen SS. MM. Papiæ, Diodori & Claudiani* ; qui pastores fuisse dicuntur ex Attalia Pamphyliæ urbe & sub Decio passi .

passi. Hunc autem Menologii Claudiani Martyrem eundem fuisse, ac nostrum Claudium Monachum, illud suadere possit, quod in hoc Calendario, & in aliis monumentis propria nomina primitiva cum suis derivativis alternant saepissime: de quo vide dicta ad XVII. Januar. (ubi Antoninus vocatur, qui aliis Antonius dicitur) & alibi passim dicenda. Verum quominus sic sentiam, illud facit, quod noster Claudius inter Monachos refertur, de martyrio tacetur. Ceteroqui nota NATALIS dat intelligere, hunc Claudium die non suo coli. Itaque licebit de propinquo alium Claudium non Martyrem arcessere.

Percommode autem accidit, quod in

Menaeis hesternis die agitur de S. Claudio Confessore; de quo quo hi Senarii ibi leguntur, praeterea nihil.

Ἐχαιρεν ἑυρών Κλαύδιου βίη πέλος,
Ὡς ἔπης εὔροι Ψαλμικῶς πολλὰ σκόλα.

Reperisse gestit Claudius finem ultimum,
Invenit ut qui spolia multa Psalmice (2).

Atque is demum est hodiernus hujus marmoris Claudius Monachus. Nam Confessor in medii aevi scriptoribus tantumdem est, quod Monachus; de quo vide Cangium. Hinc apud Graecos ἐξαγορεύσειν ποιεῖν est in Monasterio votum, emittere. Atque is Claudius (quem heri colere Blasii festum vetuit) in hodiernum diem translatus est, proinde cum NATALIS nota,

V P S A G A T H E

Edem hoc die Agatham tum Graecorum tum etiam Latinorum libri Ecclesiastici habent; inter quos antiquissimum Martyrologium Hieronymo tributum, & a Florentinio editum non sub alio nomine hoc festum, quam Passionis consignat (in Sicilia, inquit, Cataniae Passio S. Agathae Virg.) ut etiam in Nostro hoc scribitur: ut non sit dubitandum, quin tam illustris Virginis certamen vere in hunc diem inciderit. Quo die Agatham etiam Metricae Ephemerides Graecorum a Papebr. editae tom. I. Maii passam testantur.

Πέμπτη ἐν φυλακῇ Ἀγαθῆ θάνει εἶδος ἀρίστη.

Quinta Agathae formam de carcere misit ad astra.

Inter vetera Oratoria, quorum nomina Tutinus ab interitu vindicavit (in Brancatiano Cod. MS. Arm. 2. lit. D. num. 6.) refert pag. 81. Oratorium S. Agathae Regionis Ercorolae juxta murum publicum. Qui & ibidem meminit antiqui Monasterii, cui nomen S. Agathae in vico Aburii. De ejus cultu apud Capuanos videatur Mich. Monachus in Sanct. Capuano pag. 458. Nam ejus mammilla in Capuana Cathedrali magno in honore habetur, ibique illa cum S. Stephano uti praecipua patrona colitur.

VI N S F A V S T A

ET hanc Martyrem marmor nostrum ex Graecis habet: qui hoc eodem die eam colunt. Nisi quod Fausta in Menaeis & Menologio collegas certaminis & festi habet Evilasium, & Maximum. At vero in Anthologio (ut & in hoc Calendario) Fausta tantum hoc die colitur. Postremo Latini hoc quidem die

de his Martyribus silent: verum die XX. Septembr. in Martyrologio Romano de Fausta & Evilasio agitur, itemque apud Bedam, Vsuardum, Adonem; ad quem diem vide Baronium. NATALIS nota heic scalpata docet pro more hujus monumenti, hanc Martyrem die non suo coli: alioqui PASSIONIS nota praefixa fuisset.

E

VII

(2) Versiculi necessitas jussit illud adverbium Ψαλμικῶς reddere novo adverbio Psalmice,

h. e. secundum Psalmi CXVIII. phraeseologiam,

VII P S SATVRNNI

DEest in penultima I, ut sit SATVRNNINI. Is autem abest a Graecorum libris: sed reperitur in Vetusstiff. Martyrologio Florentiniano, ubi hoc die sic legitur: *In Britannis civitate Augusta Natalis Auguli Episcopi. Anatholi. Andreae. Ammonis. Statiani. Neopotiani. Saturnini. Luci. Saturnae.* Ex his autem tantum primus Britannorum Augustae est attribuendus, uti constat ex antiquiore apographo Epternacensi S. Villobrordi, quod hoc die eodem Sanctos referens, post *Auguli*, sic addit, *Et alibi Anatholi &c. & ad finem Saturnini & Saturni.* Et quidem hunc *Saturninum*,

de quo hodie Calendarium, ex praefixo P. (i.e. *Passio*) & Martyrem fuisse arguitur, & hoc ipso die Martyrio consummatum; proinde alium non esse, quam qui eodem die cum aliis collegis in supra scripto Hieronymi Martyrologio memoratur; non autem illum qui in eodem Hieronymiano pridie cum *Revocato* commilitone recensetur in *Achaia*. Ceteroqui innumeri alii martyres *Saturnini* fuerunt. Quatuordecim in mense Januario Bollandus recensuit, nonnullos alios in mense Februario: & plures alii ejusdem nominis aliis mensibus a Bollandianis scriptoribus inferuntur.

VIII DP VICTORIS EPI

NVllus hoc die hujus nominis Sanctus a Bollando & Henschenio refertur; nec enim Ecclesiae Neapolitanae monumentis satis tunc instructi fuisse Bollandistae videntur. Nam ceteroqui ex nostro Chioccarello pag. 48. & Ant. Caracciolo pag. 343. facile fuisset animadvertere, die VIII. Februarii S. Victorem Neapolitanum Episcopum Neapoli cultum fuisse. Ostendit id Chioccarellus ex Calendario quod veteri Breviario M. S. praefigitur, ubi scriptum erat: *Neapoli S. Victoris Episcopi & Conf.* In altero Calendario quod Rituali Neapolitano praevium, in Tutini chartis reperi, sic legitur eodem die: *Sancti Victoris Neapolitani Confessoris.* Postremo in Calendario, quod Breviario monastico Casinensi praeponebatur, eodem die sic erat scriptum: *Neapoli S. Victoris Episcopi & Confessoris.* Victor hic Neapoli sedit V. saeculo exeunte, cujus non tantum Jo: Diaconus in Chronico Episc. Neap. sed & Eugypius

Abbas aequalis cum elogio *Sancti* (quod erat tamen fateor, Episcopis tunc commune) meminit in Epistola ad Paschasium Diaconum de vita & miraculis S. Severini Abbatis, quam Surius diei VIII. Januarii inferuit. Itaque Victor Episcopus, qui hoc die in nostro marmore consignatur, non alius est a S. Victore Episc. Neapolitano, qui eodem die in Neapolitanis Fastis notabatur. Ac sollemne habet hoc marmor, ut in nostris SS. Episcopis nonnumquam addat *Episcopi nostri*, alias illud *nostri* penitus omitat, ut heic & alibi pluries. Nec dici potest, tunc tantum illud *Nostri* appositum fuisse, quando periculum erat, ne cum aliis *ὁμώνυμοις* confunderetur, alias vero omissum: nam & hic Victor confundi cum S. Victore Capuensi potuisset; & alibi additur *Nostri*, etsi *ὁμώνυμοι* nulli essent. Ergo illud *Nostri* non consilio sed ad libitum apponitur omittiturque in hoc nostro monumento.

IX PS N I C I F O R I

DE illustri hoc martyre (quem *μεγαλομάρτυρα* i. e. *magnum Mar-*

tyrem Graeci appellant) qui in persecutione Valeriani & Gallieni medio III. saeculo

faeculo depugnavit, agunt hoc die Menaea, Basilii Menologium, Anthologium, ceterique Graecanicorum officiorum libri, & Moscorum effigatae Ephemerides. At erat olim de eo silentium in Latinis Martyrologiis; nisi quod Molanus illum Vsuardi Martyrologio addidit; qui & Romano tandem insertus fuit. Illius Acta duplicia Bollandus dederat: at Ruinartus ex iis altera utpote

antiquiora suis Martyrum Actis sinceris intexuit, sane fide (3) dignissima. In nostris Fastis recte P. i. e. *Passio* ejus signatur hoc die: quod consentit cum metricis Graecorum Ephemeridibus ubi legitur.

Φασγάνα ἀμφ' ἐνάτη, Νικηφόρε, δαροπομήθε.

Nona dies scidit ense tibi, Nicephore, collum.

E 2

X

(3) *Pro fide Actorum S. Nicephori Mars.*

Quid de his Actis senserit Ruinartus, vel ex eo solum potest intelligi, quod iis inter Acta sincera locum dederit. Nec secus de iisdem judicavit Tillemontius (tom. IV. Artic. 8.) nisi quod in Adnot. VIII. haec posuit: *D' ailleurs se ne scai s' il faut dire que ces actes soient tout à fait originaux. Car ils ont quelque air d'une narration faite pour instruire des moines (quo omnino spectant, quae leguntur apud Ruinartum ad finem num. VII. Quamobrem o dilecti [ἀγαπητοὶ ἀδελφοί] nos quoque diligenter caveamus ab hac diabolica operatione, odii inquam & injuriae acceptae recordatione: quae non est dubium, ad alios intrudendos pertinere) quoique leur simplicité ne nous permette pas de douter qu' ils ne soient tres anciens.*

At Bailletus (in Tab critica Actorum ad IX. Febr.) longius aliquanto progressus scripsit: *Mais la beauté edifiante de cette histoire semble donner lieu de douter à ceux qui n' y trouvent pas le circonstances des lieux & des tems qu' ils souhaiteroient, si ce ne seroit pas une PARABOLE de la charité fraternelle . . . c' est à dire, une instruction en forme d'histoire.*

Poetremo Cl. Castellanus Canonicus Parisiensis omnem pudorem exiit, dum in suo Martyrologio ad IX. Febr. sic invenitur in haec Acta. *L' Auteur ne dit point en quel lieu, ny en quel temps son Saint a souffert: & ce n' est que dans une des traductions, & non dans le texte Grec, que l'on a ajouté que c' étoit à Antioche: & dans le Menologe du Card. Sirlet . . . on a mis que c' étoit sous Valerien & Gallien; comme dans les Menées. Le tout paroît PARABOLIQUE . . . Dom Thierry a donné ses Actes grecs . . . Rien ne convenoit moins au titre de son Livre, qui est ACTA MART. SINCERA.*

Qui primum in eo fallitur, quod temporis notationem in his Actis desiderari, cum suo antedignano Bailleto, dixit. Vel Acta Ruinartiana

legissent, in quibus diserte num. 3. scribitur: *οἱ Ἀγῆστοι . . . Οὐαλεριανὸς καὶ Γάλλος . . .* quae in antiqua interpretatione redduntur: *Dicit Praeses: Augusti nostri & domini hujus regionis & finium Romanorum VALERIANVS & GALLVS jusserunt, ut qui se dicunt esse Christianos, sacrificent diis immortalibus . . .* Ac nequem forte offendat, quod Gallus cum Valeriano componitur; adnotat Ruinartus in suo MS. pro Gallus scriptum fuisse Gallienus, quod rectum putat. Verum ex GALLVS erroris argui non debet: nam ex iis quae ad XVII. Januar. adnotavimus, & ex alibi dicendis constat, in antiquis & aevi sequentis scriptis nomina propria primitiva cum suis derivativis alternare saepissime. Itaque idem imperator peraeque Gallus, & Gallienus dicebatur. Hinc Maximi & Maximiani aut Maximini, Constantii & Constantini, & alia sexcenta in eundem modum, nomina confundantur.

Deinde demus hoc Castellano, deesse in his Actis locorum ac temporum circumstantias: num continuo eam narrationem inter parabolas amandabimus? Si ita sit; nihil erit cause, cur Basnagium arguamus temeritatis, quod ausus sit Clementis Alex. narrationem de latrone quodam per Apostolum Joannem ad bonam frugem revocato inter apologos referre. Nam certe si Castellani factum cum Basnagii facto conferatur, hic alter multo innocenter praeter illo reperietur; quum in Clementis narratione non tantum Latronis locique nomina desint, sed & quaedam locutiones infint, quae Basnagio fraudi fuerunt, ut pro apologo haberet.

At in hisce Actis praeter Imperatorum, etiam Athletarum nomina adnotantur: & in quo caput est, *Sapricii* pseudomartyris nomen ita signatur, quali si auctor id sibi propositum habuisset, oritur aliquando fictionis suspitioni occurrere. Nam Graecus Actorum textus sic incipit: *Ἦν πρὸ τρεσβύτερος, ὄνομα π Σαπρικίος, ἔσω καλέσμενος.* Quae duo potesterna verba neglexit verus interpres: nec enim

A Best a Graecorum libris Ecclesiasticis : abest & ab antiquioribus Latinorum Kalendaris, librisque Liturgicis, ut & Rosveidano Martyrologio. Itaque Beda omnium primus hoc die Scholasticam suo Mrologio inferuit, non ante initia octavi saeculi scripto: cui mox Florus plura de suo addidit. Postea vero Ado, Vfsuardus, alii eandem suis Mrologiis intexerunt. Eadem inscribitur veteri Kalendario, quod praepositur Rituali MS. Neapolitano, hoc eod. die in hunc modum: *Scholasticae virginis*; ut & Kalendaris, Mrologis, & Breviario

Capuanae Ecclesiae apud Mich. Monachum pag. 461. & Siculis pervetustis Breviariis & Missalibus apud Joannem de Joanne p. 346.

Sane vero Cenomani, qui Scholasticae corpus adhuc habere gloriantur (cujus reductionem in Casinense Monasterium non adprobat Bollandus; penes quem fides sit) ejus Translationem in urbem suam celebrant die xi. Julii, at *obitum* (uti testatur Bollandus, quem vide pag. 401. num. 46.) hoc eodem die. Sed cautius dixisset Bollandus, Festum majus hoc die ibi celebrari, non *obitum* aut

verbum verbo appendere satagit. Et tamen eae duae voeculae, siquid video, omnem parabolae suspitionem ab his Actis amoluntur. Est enim hoc apologorum familiare, ut nomina impo- nantur qualitati personae, quam unusquisque gerit, convenientia. Itaque suspicari aliquis potuisset, *Nicephorum* quidem ita placuisse appellari, quod victoriam ex certamine retulisset, ex qua alter excederat: *Sapricium* contra insausto isto nomine consulto donatum, eo quod vitiosi hominis personam gereret; nam *σαπρός* est *vitiosus*, *putris*, unde fit derivativum *Sapricius*. Huic suspitioni obviam iturus Auctor, ipso statim initio sic orditur: *Erat quidem presbyter: nomine Sapricius, SIC* (vero scilicet non ficto nomine) *APPELLATUS*. Hanc enim vim habet, illud *ἔπο καλεμενθ*. Haec quum Auctor ipso in limine posuerit; aperte professus est, se non parabolam, in qua nomina sive tacentur, sive narrationi convenientia consinguntur, sed veram historiam exposituram.

Ad hujus sane argumenti vim declinandam non aliud Castellano estugium patere video, quam si dixerit, narrationis hujus auctorem fuisse impostorem aliquem, qui apologum scribere aggressus, hunc verae historiae characteribus ornaverit. At communi sensu careat oportet, qui horum Actorum scriptorem uti impostorem traducere sustinuerit: quae Acta mira simplicitate, brevitate, stylique gravitate praedita, non tantum Tillemontio & Ruinarto, sed & ceteris sagacissimis criticis admirationi fuerunt. Fuerint ergo haec Acta, si minus originalia, uti volunt, at certe antiquissima & ex originalibus hausta.

Antequam vero ex his Actis ab eo, animad- versione dignum judico illud, quod ad finem num. V. sic de Sapricio legitur: *Ἐκλήσεν γὰρ τὴν ὄψιν αὐτοῦ, ὡς ἀσπίς κωφὴ καὶ βωβῆς ἥσπερ ἐκ εἰσακτάσσει φωνὴν ἐπαδόντος*. Vetus interpres: *Ut aspis surda & CLAVDA, quae non exaudivit vocem incantantium*. Quae de Pl. LVII. 5. ita desumpsit Graecus auctor, ut tamen majoris inculcationis gratia voeculam *βωβῆ* de suo adensus fuerit. Hanc tamen voecm non est assecutus interpres (ceteroqui non ineptus) dum reddidit *Clauda*, quasi si in serpentes clauditas convenire posset. Sed video quid eum fefellerit. Vox *βωβῆς* nusquam alibi, quam apud Hesyehium occurrit. Apud hunc vero quum Latinus horum Actorum interpres legisset, *βωβῆς* exponi *χωλός*; putavit *Claudos* intelligi: nam plerumque *χωλός* pro *Claudo* accipitur. At revera vox *χωλός* non tantum *Claudum*, sed & *ἀνάπηρον* i. e. *mancum* (quacumque parte aut sensu) significat (quod & ex veteri Onomastico potest intelligi, in quo *χωλός* tantumdem est, quod *mancus*, & ex usu meliorum scriptorum) ejus ambitu voecis etiam *surdus* continetur, quem etiam *mancum* licebit appellare. Rem ita esse, idem Hesyehius declarat, qui proxime sic posuerat: *βωβῆς, πηρός* i. e. *βωβῆς* est *mancus*. Ergo & quum *βωβῆς* reddidit *χωλός*, hoc posterius non *claudos*, sed *mancos* intellexit. At Actorum S. Nicephori Latino interpreti istud Hesyehii *χωλός* fraudi fuit, arbitrato *claudos* designari. Quocirca vertendum fuit, *Ut aspis surda & MANCA*, h. e. audiendi sensu capta. Atque haec in philologorum gratiam dicta sunt, nequem insolens dictio forte offendar.

aut *Depositionem*. Certe Neapolitani IX. saeculo in hoc marmore non *Depositionis* notam, sed *Natalis* signarunt, tamquam die non suo. Nec in hoc negotio nos alibi marmoris hujus accuratio fefellit, ne die sequenti quidem, ut equidem judico, quo die par aut major difficultas occurrit.

At etiam monastico Scholasticae instituto is, quem saepe laudavimus, Castellanus litcm intentat. Qui si id contenderet, hanc intra unius Claustris septa non se perpetuo continuisset (quod genus *Reclusas* vocabant) ultro id faterer, narrantque Gregorio, quotannis ab ea fratrem suum invisum consuevisse: & ceteroqui S. Caesarii Regula dabat Sanctimonialibus exeundi veniam urgente necessitate aut utilitate. Verum quod nihil Scholasticae cum *monasticis* commune fuisse ait, id vero nego. Mitto quod Bertarius Abbas Casinensis trecentis annis Scholastica recentior sic de ea loquitur, tamquam si dux & institutrix ad monasticam vitam pluribus feminis fuerit. Nam praestat ex Gregorio ipso argumenta petere; qui & Scholasticam vocat *Sanctimonialem feminam*, eamque in *Cella* degisse testatur. At illo aeo nec *Sanctimonialis* aliud erat quam Monacha, nec *Cella* aut *Cellula* aliud quam *Monasterium* aut *Monasterii* pars, praecipue apud Gregorium passim libro 2. Dial. Imo quam cap. 34. ejusdem lib. Gregorius *cellam* Scholasticae vocat, id Zacharias *Μοναστήριον* reddidit: & Albericus Card. apud Angelum de Nuce *Cellam Virginum*, non *virginis*, eandem vocavit. Vide de utroque vocabulo Canguii Glossarium. Ac de Scholasticae Monastico instituto satis haec: alia quaedam

(4) Non id contendo, Parthenonum originem a Scholastica prodiisse, sed solum, sicuti post Benedictum Latina virorum Monasteria frequentiora in occidente evaserunt, sic post Scholasticam Virginum. Ceterum virginialium Monasteriorum antiquitatem aequis passibus cum virorum coenobiis processisse, ostenditur ex Magni Antonii vita, qui teste Athanasio num. 3. sororem suam in Parthenonem educandam tradidit circ. an. 271. At quarto

reperies apud Angelum de Nuce ad Gregorii lib. 1. Dial. qui Leoni Marficano praemittitur, ac Mabillonium tom. I. Annal. Benedict. Apud quos & alios ex vetusta traditione scribitur, S. Scholasticae Monasterium fuisse in loco qui Plumbariola vocabatur, in Aquinensi territorio.

Nec aliunde, quam Scholasticae, exemplo, monasteria muliebria in Campania primum, mox in reliqua Italia, passim (4) propagata crediderim. Capuae certe sub exitum vitae S. Scholasticae puellare Monasterium fuisse fundatum a quadam Justina, didici ex inedita inscriptione eruta apud Veterem Capuam, dum effoderentur fundamenta coenobii S. Marci, quod incolunt Franciscani Discalceati. Ea inscriptio talis est.

HIC REQUIESCIT IN
SOMNO PACIS IVS
TINA ABBATISSA
FVNDA TRIX SANC
TI LOGI HVIVS QVAE
VIXIT PLVS MINVS
ANNOS LXXXV DEPO
SITA SVB DIE KALRVN
NOVEMBRIVM IMP
DN N IVSTINO PP AVG
ANN III PC EIVSDEM
INDICTIONE TERTIA

Infra uvae racemus scalpitur: quod in Christianis titulis, maxime Campanis, frequens est. De hac inscriptione, (quae ad

mox saeculo sanctimonialium aequae ac monachorum instituta quaque verum diffusa fuisse, exinde intelligo, quod etiam in Persidem jam tum pervaserunt: id quod didici ex Actis SS. Sadoth Episcopi & sociorum circiter annum 346. apud Ruinartum pag. 576. ubi scribitur: *Missis ergo rex (Sapor) satellitibus, ipsam una cum ejus Clero, aliisque finitimae regionis Clericis, necnon Monachis & Monialibus CXXXIII. comprehendit.*

ad an. 569. pertinet h. e. quintum & vigesimum circiter a Scholasticae obitu)

plura qui cognoscere avert, adeat inferne (5) adnotata.

XI N S CASTRENSIS

VNus ex illis Episcopis Christique Confessoribus fuit, qui ante medium V. saeculi in persecutione Vandalica navibus cariosis impositi, Deo gubernante in Campaniae littora appulerunt: de qua re vide quae heic infra, necnon in S. Quod-

vultdeo ad XVIII. hujus mensis ex Vitore Vitensi afferimus. De hoc autem Castrense, plurimum sociorum duce, praeter ea quae Mich. Monachus in Sanctuar. Capuano, & Henschenius hoc die docuerunt, quibus recoquendis superfedeo, plu-

(5) *Ad Justinæ Abbatisæ inscriptionem.*

IUSTINA) Non infrequens Sanctimonialibus nomen omni aevo id fuit; ab eo saltem tempore, quo, abiectis prioribus nominibus quae in saeculo gererent, nova post conversionem sibi imponere satagebant. Fortassis enim in S. Justinæ Virg. & M. memoriam in ea sibi appellatione placebant: nam in *Conversione Justinæ & Cypriani MM.* (quam Edm. Martene to. 3. Anecdotor. inseruit) commissâ Justinæ illi monasterii virginum praefectura legitur, jam tum feil. saeculo tertio. Quae virginum administratio illi Justinæ tradita, sive vera fuerit, sive falso credita; hinc certe manasse erederim, ut crebro id sibi nomen sanctimoniales inderent.

ABBATISSA) Vossius in Etym. in **ABARE** sic in sine posuit: *Qui Abbatissae vocem probant ex Hieronymiani regula monacharum, scire debent, eam non Hieronymi esse, sed hominis indocti: quod & res clamat, & . . . Erasmus observavit.* Quod quum ita sit; hoc primum monumentum reperio, in quo ea vox occurrit. Quae postea dictio reperitur & in Capitulari Aquisgran. an. 803. & in Concil. Parisiensi an. 829. At *Abbatissae* vox longe antiquior.

FUNDATRIX SANCTI LOCI HUIUS) *Sanctus locus* est periphrasis virginis monasterii: nam ex antiquis IV. & V. saeculi scriptoribus deprehendi (ut alibi observimus) *sanctimonialiam* peculiare vocabulum virginum Deo dicatarum fuisse: unde eae virginis *sanctimonialis* appellatae, & monasterium *Sanctus locus* pulchre heic dicitur. Ceterum hae voces *Sancti loci huius*, & *δικτυκός* positae, ostendunt, id Monasterium ibi positum fuisse, ubi inscriptio reperta fuit. Ea autem in erudendis fundamentis coenobii S. Marci, ut ante dictum, ante hos annos ferme 70. effossa fuit cum Justinæ ossibus: sed qui fabricae praecant, ossa euidam parieti infoecerunt, titulum seorsum in hortis collocarunt: non optimo sane consilio. Sane ante porticum Ecclesiae S. Marci ho-

diedum visuntur in solo fundamenta apsidis Ecclesiae veteris illius Parthenonis opere lateritio. **IMP. DN. N. IUSTINO**) juniore.

PP. AVG.) i. e. *perpetuo Augusto*. Jam inde a temporibus Synodi Ariminensis, Ursicij, Valentis aliorumque Arianorum assentatione Constantius Imp. *αἰώνιος* dici coeperat: de quo conqueritur Athanasius in fragmento epistolae, quod Socrates II. 37. inseruit: *καὶ αἰώνιον ἢ αὐτὸν βασιλεῖα εἰρηκασιν, οὐ πὼν οὐδὲν αἰδίων ἀρνημένοι.* sed & illum Imperatorem *perpetuum* (ive imperatorem aeternum, quod Vactius in interpretatione posuit) appellaverunt ipsi, qui Dei filium sempiternum esse negant. Itaque ut heic *perpetuus Augustus* dicitur, sic in Ariminensi Arianor. formula apud Athanas. Ep. de syn. Arimini & Seleuciae inscribatur: *ἐπὶ παροῦσιν . . . Κωνσταντῆς . . . τῷ αἰώνιῳ σεβαστῷ.* placuit sibi in ea assentatione Constantius sic, ut in edictis & epistolis aeternitatem sibi usurparet, teste Ammiano lib. xv. Post Constantium ab eo titulo se Augusti abstinerunt usque ad Leonem Aug. qui coepit nummis inscribere **DN. N. LEO. PERP. AVG.** quod & Zeno & Phocas usurparunt: postremo Anastasius, uterque Justinus, alique τὸ **PERP.** per duplex P expresserunt, ut heic.

ANNO III. IC. EJUSDEM INDICTIONE TERTIA) i. e. *anno quarto post consulatum ejusdem* (Justinii) *indictione tertia.* Indictio tertia Cæsariensis currere coepit a Septembri an. 569. in quem annum coit etiam quartus post consulatum Justinii Junioris annus, iuve, ut vugo loquuntur, quartus *Postconsulatus* ejusdem. Atque ex hoc quarto Justinii postconsulatu, concurrente eum indictione tertia, maximum huic marmoris pretium accedit. Hinc enim verus annus, quo Justinus junior Consul solitarius processit, colligitur: de quo anno Pagius Norisio dicam impedit. Verum haec utro praetereo, alibi uti spero eliquanda, ex quibus interorientis jam consulatus rationes illustrioris evadent, quam antehac fuerunt.

plures distinctis capitibus necessarias animadversiones in medium proponam.

I. Acta.

Hujus vitam primus in Sanctuar. Cap. edidit Mich. Monachus, quam ex Monachi editione & aliis duobus MSS. correctiorem recudit hoc die Henschenius cum praevio commentario, ad quem lectorem rejicio. Ejus vitae auctor se supparem (6) illis qui Castrensem viderunt profiteretur: proinde quinto exeunte saeculo imo verius labente sexto eam scriptam ab illo oportet. Nec stylus ab ea aetate abhorret (qui tamen paulo luxuriantior est, nec satis gravis) nec quidquam demum est, quod cum eo saeculo, aut cum historia pugnet. Nisi vero illud negotium faceffat, quod videatur hujus vitae auctori parum cum Victore Vitenfi probatissimae fidei historico convenire. Apud quem lib. I. c. 5. sic legitur. *Tunc vero memoratae urbis Episcopum i. e. Carthaginis, Deo & hominibus manifestum, nomine Quodvultdeum & maximam turbam Clericorum navibus fractis impositos, nudos atque exspoliatos expelli praecepit. Quos Deus miseratione bonitatis suae, prospera navigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus est civitatem.* Haec quidem unius Episcopi Carthaginensis fit mentio; ceteri vero fuisse significantur Clerici, non Episcopi. Contra vero in Castrensis vita de Quodvultdeo (& sedis praerogativa & sua

virtute praecellentissimo) mentio nulla existit; & in ea tamen n. 8. uni eidemque navi duodecim Episcopi imponuntur, inter quos *signifer ac praeceptor* Castrensis undecimus recensetur, cui *puppis arx possidenda* traditur. Adhaec Quodvultdeus cum suis Neapolim, Castrensis ad Suesfanum littus appulit. Mitto cetera narrationum discrimina. Verum facilis est responsio. Victor Vitenfis *navibus fractis impositos* dicit: per quod satis significatur, plures fuisse naves, quarum unam aut plures Quodvultdeus cum suo clero conscenderit, ac Neapolim pervenerit; Castrensis vero cum suis diverso navigio impositus, Suesfanum littus tetigerit. Posset & illud dici, diversas diverso ejusdem persecutionis tempore ac loco extoriturum Episcoporum Clericorumque colonias marinis fluctibus fuisse permissas: quocirca Quodvultdei navigationem cum Castrensis nihil praeter eandem fidei causam habuisse commune. Sed quidquid ejus rei fuerit; singulare illud est, quod plura navigia, remis ac rectoribus destituta, Deo gubernante in eandem Campaniae nostrae provinciam pervenerint: in quo exaudita fuit Sanctorum illorum oratio, cujus meminit Castrensis vita (7).

Cetera porro quae in Castrensis Acta animadverti possent, in cupidorum gratiam in locum unum (8) seposita contuli.

2. No-

(6) Vitae auctor num. 16. sic scripsit: *Audivimus etiam relatu quorundam Sacerdotum, qui digni huic revelationi interfuisse creduntur, quod quasi ignis ab altari (in quo Castrensis jam moriturus sacra mysteria peragebat) progrediens inter ipsa sacrificia ad caelum usque retendit.*

(7) Num. 7. Sic Sancti Episcopi in Carcere detenti precantur: *Hoc tantum nobis conferat Divina Majestas, ut quos ab uno solo pro sui nominis gloria transferre dignatur, intra VNIUS PATRIAE terminos sua pietate concedat, ut nostra corpora sepeliantur.* Quibus Angelus, se exaudiri iri, respondit. Porro Unius Patriae nomine una provincia intelligitur: sic enim tunc loquebantur, hausta a LXX. Senioribus locutione; apud quos ta-

men *πατριαν familiam* significat. Augustinus in I. contra Epist. Parmen. 7. *Multae interjacent patriae gentium.* Arnobius Junior scriptor V. saec. ad Pl. 104. *Non diversar. linguar. sed diversar. vtriarum. . . sub una lingua (Latina) diversae sunt Patriae, Brutiorum, Lucanorum, Apulorum.* Greg. Turon. V. Hilt. 1. *Patrias subjugavit i. e. provincias.*

(8) Ad Acta S. Castrensis editionis Henschenianae animadversiones quaedam.

J Am primum omnium istud observatu dignum est, quod num. 5. Angelus haec Sanctis Episcopis praedicat: *Per me sciatis quia Rex aeternus unicuique vestrum praeparatum habet locum, in quo . . . multitudinem in illis commorantium populorum partibus ab OMNI ERRORE absolvatis, Quod revera impletum esse,*

esse, iunuitur num. 15. ubi dicitur a *diversis erroribus* populos Castrensis eripuisse. Quae quidem non tam de haeresum, quam gentilitatis erroribus intellexerim. De haereticis quominus id capiam non tantum illud facit, quod Campania tunc temporis nullis haeresibus infestabatur, verum etiam quod num. 11. populus, cujus fines Castrensis adiit, *Cultor Trinitatis* vocatur i. e. ab Ariana impietate quae tunc grassabatur abhorrens, ut infra ostendam. At vero ethnicismus V. saeculo utit ex majoribus urbibus eliminatus esset, adhuc tamen in suburbanis & pagis haerebat; unde & *Paganos* a *Pagis* dictos volunt: de quo vide praeter alios quae Cangii collegit diligentia in Glossario in **PAGANI**: Cui consentaneum est, quod omnes hi Africani Episcopi, qui ex Castrensis Aetis innotuerunt, in urbiculis aut pagis confederint: unde & postmodum oppidulis illis ruentibus, eorum cathedrae incertae adhuc manent. Castrensem certe in **SYBVRBANO** quodam substituisse, diserte in ejus vita docetur num. 11. Nec alibi quam *κατὰ τὰ προαίτια* h. c. in suburbanis gentiles suo tempore sacris operatos S. Nilus I. Epist. 75. (auctor scilicet ejusdem V. saec.) narrat. Haec eo pluribus notavi, ut appareat, hos Africanos Episcopos tamquam Campaniae nostrae Apostolos esse habendos: quorum opera ex Campaniae urbiculis atque pagis paganismus maximam partem ejectus fuerit saeculo V. At exeunte saeculo IV. ne Neapolim quidem penitus Christianam fuisse, quidam contendunt: de quo vide Petrum Jannonium lib. I. Hist. Civ. cap. ult. pag. 62. 63. Decepit nimirum illos Symmachi locus (VIII. ep. 17.) Neapolim *urbem religiosam* vocantis. Qui quum ethnicissimi perditus propugnator fuerit, non aliam in partem Neapolim uti *Religiosam* laudasse videtur, quam quia adhuc gentilitatis errores confectaretur. Verum ex Symmachi loco aliud non efficitur, quam aevum Theodosii plures Neapoli gentiles adhuc fuisse; sicuti ne Romae quidem tunc ethnici deerant, maxime inter senatores & honoratos viros. Id quod Symmacho fati fuit, ut Neapolim *Religiosam* diceret. Ceterum gentilibus istis Neapoli templa numinum parvisse, nego: nisi quod tantum in domorum suarum Larariis, aut vero *κατὰ τὰ προαίτια* (in suburbanis) liberam religionis suae exercendae potestatem habebant. Et has nihilominus intermissionis superstitionis reliquias non diu Neapoli perdurasse, ex Quodvultdeci, unius ex Africanis Episcopis, in hanc urbem appulsi conjici potest.

Sequitur illud num. 6. *Tunc S. Castrensis circuminduit se stola sua*. Apud profanos *Sto-*

la totum ambebat corpus: at apud Ecclesiae scriptores *Stola* tantumdem est quod *Orarium*, sive lorum: et coque sensu haec accipi, patet ex sequentibus: *Qui* (paganus) *coepit illum trahere per eam* (Stolam) *ac si per vilem funem*. Et quidem *Stolam* idem esse quod *orarium*, habes apud Honorium Augustod. & alios Officiorum scriptores non admodum antiquos. At apud vetustiores *Stolae* vocabulum pro orario haec primum, quod sciam, occurrit. Porro ad *Stolam* haec a Castrense indutam pertinet illud, quod apud Hincmarum & Reginonem de *vita & Convers. Presb.* vetantur presbyteri *sine Stola vel orario incedere*. Postremo cur *Orarium* etiam *Stolam* (quae ceteroqui vox est integri amicali) antiqui appellaverint, dicam. Deo dante alibi: nam nunc quidem properandura mihi esse video.

Verum ut *Stolae* vox compertae novitatis argui non potest, sic vereor ut *Physici* nomen pro *Medici*, antiquius sit XI. aut XII. saeculo; de qua voce vide Cangii Glossarium. Et tamen haec num. 12. legitur: *Morbo, quem haemorrhoidem vocant Physici*. Verum ut semel dicam, etsi hujus vitae auctor se succrevisse actati illorum, qui Castrensem viderunt, profectatur, idemque ab impostoris suspicione longissime absit; tamen plura his Aetis posteriore manu adfuta fuisse certissimum est: idque exemplarium discrimen palam facit, quorum alia aliis uberiora sunt. Ceterum **PHYSICVM** pro **Medico** nondum VI. saeculo usurpatum fuisse, praestare non audeo.

Jam vero num. 8. duodecim episcopi navim ingressi recensentur. In iis qui in Monachii editione *Augustinus* dicitur, is in Henschenio vocatur *Augustinus*. Verum ad XVII. Jan. & alibi passim observavimus, nomina primitiva cum suis derivativis alternasse. De hoc *Augusto* vide Mich. Monachum in Sanct. Cap. pag. 69. Diversus is plane est ab Augustino Ep. qui cum matre Felicitate Capuae sub Valeriano martyrium fecit: ad quem (ut alicubi ex Cod. Bodleiano ostendam) scripsit S. Cyprianus. De his S. Castrensis sociis v. Mrologii Rom. I. Sept. & Ruinartii in sua Hist. Vandalica, quam Victori subjecit: qui dum horum nonnullos ex vulgi traditionibus, remotis a Campania Ecclesiis praefecit, in eo fallitur. Nam omnes Campaniae fines infedisse, supra ex hac vita docuimus.

Adhaec quo illud pertinet, quod num. 11. populus urbis illius (Suesanae sive potius Sinuesanae, ut infra videbimus) quam primo Castrensis adiit, *Cultor Trinitatis* vocatur? Id ex Mich. Monacho sic accipit Henscheuius, quia Suesac Auruncae hodiecum Ecclesia quaedam

2. Nomen.

Ruinartus in Historia perfec. Vandalicæ, quam a se compositam suo Victori Vitenſi ſubjecit, cap. IX. num. 21. ſic poſuit. *Suſpicatus ſum non ſemel, Caſtrenſis vocabulo non viri alicujus, ſed urbis Epiſcopalis nomen deſignari, quod ad ipſum Epiſcopum, amiſſo proprio nomine, translatum fuiſſet. Id perſuadere videtur ipſius vocabuli forma, qua locum potius quam hominem indicari prima fronte nemo non exiſtimat. Deinde Caſtri nomen urbibus attributum frequenter in veteribus Africæ monumentis legitur; & quidem inter Patres Byzacenæ provinciæ Felix Epiſcopus Caſtrenſis in Notitia Africana editionis Sir-*

mondi occurrit. Hanc tamen opinionem, quam mox vir doctus conjecturæ tantum loco haberi vult, illud convellit, quod Caſtrenſis vita ab auctore pene ſuppære composita fuerit; quem miror, ſi ejus, cujus acta conſcriberet, nomen fugerit, dum interim undecim ejus focis proprio ſingulorum nomine appellaverit: nec enim ullius ex focis nomen ἐθνικὸν (gentilitium) eſſe poteit. Deinde innumera ſunt geographica nomina, quæ sæpe ſingularium hominum fuerunt, uti Romanus, Campanus & ſimilia paſſim in marmoribus obvia. Ipſum denique Caſtrenſis nomen in Grutero (9) bis reperies, non ut patriæ, ſed ut hominis nomen.

F

3. Se-

Trinitatis conſpicitur, quæ jam tum ſcilicet ſub Caſtrenſe exiſtiterit, ſi his credimus. Sed craſſiora iſta mittamus. Vera nomenclationis illius ratio ex hiſtoria Victoris Vitenſis eſt arceſcenda, ex qua diſcimus, Genſericum conantem Ariano virus Africanorum animis infundere, Sanctos ſuis niſibus obſiltentes, qua tormentis, qua exilio multafce. Tantumdem autem erat dogmati Ariano contraire, quod pro Trinitate decertare. Itaque vult vitæ auctoris, Divina providentia factum, ut quia Caſtrenſis pro fide Trinitatis pugnaverit, nanciſceretur in Campania populum *Cultorem Trinitatis*. Hanc veram eſſe hujus loci ſententiam, declarata ea periocha, quæ a Monachi quidem editione (in qua plura ſine deſunt) abeſt, at in Henſcheniana num. 17. legitur. Ibi auctor redditurus rationem, cur Caſtrenſem jam moriturum populi frequentes convenerint, hanc ſolam aſſignat, quia *piſſimus Pater pro amore individuae TRINITATIS, & pro amore catholicæ fidei a propriis finibus expulſus, nil curavit, ac cum rebus proprias renuntiavit voluntates*: camque ob cauſam tantos concurrentes ad eum factos dicit, populi utique *Cultoris Trinitatis*.

Antequam ex his Actis pedem moveo; pulcherrimum illud eſt, quod num. 14. S. Caſtrenſis morti proximus *hereditariam pacem* reliquiſe fidelibus eum ſtipantibus dicitur: quæ ipſa locutio reperitur in Uranii Epitola de S. Paulini obitu, qua parte S. Joannis Neapolitani mors narratur. Quod loquendi genus fluxit ex illo Evangelii *Facem relinquo vobis*, quaſi teſtamentariam hereditatem ſcil. At num. 16. morituri Caſtrenſis & ſacra Myſteria celebrantis facies irradiatur. Id vero contigifſe dicitur *dum ſecretè inchoaret principia*, ut

apud Henſchen. legitur: quod & apud Monachum eisdem verbis ſcribitur, niſi tantum ordine diverſo, *Dum inchoaret ſecretè principia*. Verum ne dubita, quin pro adverbiali voce legendum ſit *Secretæ* caſu patrio. Et quidem in marmoribus & antiquis MSS. paſſim dipthongum AE cum E ſimplici permutatum, nemo ignorat. Eſt autem SECRETÆ in Geſaſiano ſacramentario non aliud quam quod hodiernæ orationes *Secretas* dicimus. Eaque leviuſcula emendatio eo prior eſt, quod in his Actis *Secreta* cum *Oblatione* jungitur. In qua (inquit) *oblatione dum inchoaret ſecretæ principia*. Id quod cum Amalario concinit in *Eclogis de offc. Miſſæ* editis a Baluzio, in quibus ſcribitur: *SECRETÆ dicitur, eo quod SECRETAM orationem dat Epiſcopus ſuper OBLATIONEM, ut Deus velit reſpicere ſuper oblationem propoſitam, & deputare eam futuræ conſecrationi*. Atque ea in Caſtrenſis vitam factis ſint: nam plura libens prætereo.

(9) Nam pag. 935. 2. occurrit *M. Caſſius Caſtrenſis*: & pag. 127. col. penult. *L. Helvius Caſtrenſis*, pro *Caſtrenſis*: nam nomina in ENNIS ſinita terminabantur Græce in ἠσ105 ſine N, quæ littera in marmoribus additur demiturque ad libidinem, ut *vicenſmus, totiens: meſis* pro *menſis* &c. Poterat & huc referri inferſcriptio Gruteriana (pag. 325. 12.) ſic incipiens, *Ti. Claudii Honoratiani Caſtrenſis Morini*. Verum ibi meo judicio *Honoratianus* dumtaxat cognomen eſt: cetera duo pertinent ad loci nomen: nam ſicuti ex *Alba Longa* ſit derivativum frequens in marmoribus ALBANVS LONGANVS (ut alia ejuſdem modi taceam) ſic CAſTRENſIS MORINI fiebat ex oppido, quod *Caſtrum Morinum* appellaverint ob Romanæ Caſtra ibi aliquando poſita.

3. *Sedes Episcopalis.*

Quam cathedram in Africa Noster tenuerit, ex Ruinarti conjectura modo laudata, si vera esset, innotesceret. Nunc videmus an saltem Sedem Episcopalem, quam in Campania nactus videtur, occupari possimus. In Epternacensi Hieronymiani Mrologii apographo (quod IX ineunte saeculo jussu S. Villibrordi descriptum fuit) hoc eodem die sic legitur: *Et in Vulturno, Castrensis.* Atqui *Vulturnum* sive *Volturnum* nomen oppidi apud Livium & alios non incelebris, ad amnis cognominis ostia siti, fuit, Romanorum olim coloniac, postea sedis Episcopalis, quae aevo Gregorii M. jam descebat: cujus Episcopatus cum Capuano coaluit: quin & *Castrum maris Vulturni* (sic enim oppidum, quod ex Vulturni jam olim diruti ruderibus crevit, vocatur) *demanium Ecclesiae Capuanae* fuisse ex antiquae tabulae inscriptione, & veteribus memoriis colligitur. Ibi igitur Castrensis sedes Episcopalis fuisse videtur: quae sedes medio quinto saeculo stetit videtur, quae tandem, corruente oppido, saeculo VI. desit. Adde quod Castrensis noster Vulturni obiisse ex eo videtur, quod ibi primū ejus ossa reperta fuisse ineunte IX. saeculo, ex Adiperti inscriptione infra demonstrabimus. Postremo *Castri maris Vulturni*, quod veteri Vulturnenſi oppido successit, perperetusta Parochialis Ecclesia hodiernum *S. Castrensis* nomen gerit.

At huic opinioni plura opponi possunt. Ac primum illud, quod hoc totum de *S. Castrense* & *Vulturno* membrum in ceteris Hieronymianis apographis deest. Cujus rei causam, praeter Castellani (10) conjecturam, hanc puto fuisse. Omnium quidem Hieronymiani Mrologii exempla-

(10) Castellanus ad hunc diem (si recte ejus mentem interpretor) conjicit, Castrensem in Hieronymiano Mrologio non adscititium esse, sed e prima manu: at postea quum animadvertissent, hunc Athletam in Vandolica persecutione (quae Hieronymo posterior fuit) decertasse, posteriores transcriptores eum sustulisse; nim. ut anachronismo mederentur; qui

riam Epternacense antiquissimum habetur. In eo *Castrensis* cum assignata sibi sede locum tuebatur suum, quippe eo aevo is uti martyr colebatur: nec facile nisi martyres in Hieronymianum Mrologium admitti (excepto *Martino, Antonio* & siqui sunt forte alii paucissimi, iidemque clarissimi) fas fuit. At quo tempore alia ejusdem Mrologii exempla descripta fuerunt, jam coeperat Castrensis non *Martyr*, sed *Confessor* inscribi. Qui titulus quia aevo sequiore opponebatur martyrio; idcirco posterioribus amanuenses *Castrensem* ex Hieronymiani possessione deiecerunt.

Jam illud, quod ex Rom. Mrologio potest obiici (in quo Castrensis hoc die *Capuae* ponitur) paratam responſionem habet: nam quia Vulturnenſis cathedra cum Capuana coaluit, & Capuana Diocesis olim & nunc *Castrum maris Vulturni*, quod antiquo Vulturno successit, complectitur; idcirco is Sanctus Capuae tributus fuit, ubi & praecipuum cultum, omni tempore obtinuit. Potest & illud addi, quod videatur Radipertus Capuanus IX. saeculo Castrensis reliquias Vulturni inventas in sua Cathedrali collocasse: quod si verum fuit (de quo infra cap. 6. disceptabimus) merito Martyrologii posterioris acvi Castrensem Capuae posuerunt.

Venio jam ad objectionem longe gravissimam, quae ex *S. Castrensis* vita petitur. In qua altum quidem de Vulturno oppido silentium: contra vero *S. Castrensis* Sueſſam adiisse non obscure (11) significatur. Hic equidem respondere possem, in his Actis *Sueſſam* sive errorem sive consilio positam fuisse pro *Sinuesſa*; idque exemplo non carere, ex
heic

immanis futurus fuisset, si unquam Castrensis in eo Mrologio locum haberet, quod ipsi ab Hieronymo compositum crederent.

(11) Num. 11. legitur: *Tunc Pater Castrensis moenia Sueſſanae urbis adiit. Qui mox dicitur breve habitaculum in suburbanis ejusdem urbis sibi delegisse.*

heic (12) adnotatis perspicies : ex Sinuessae vero suburbanis mox S. Confessore se contulisse Vulturum . Verum hac responsione non indigeo : nec Castrensis incolatum Sueffanis invidere volo , modo ne iidem Castrensem Episcopum suū faciant , quod L. Sacco rerum Sueffanarum scriptori placuit . Sueffam ergo adierit primo Castrensis . At ubi mox dicitur *in suburbanis ejusdem urbis* habitasse , potest suburbanum illius nomine Vulturum jam ruinosum oppidum venire , quod non multum Sueffa aberat . Aut saltem ubi in suburbano prope Sueffam is aliquamdiu substitisset , videtur idem postremo Vulturum fuisse invitatus . Ex his jam intelligi potest , Castrensem , qui in Sueffano suburbano primum restitit , Vulturensem deinde Episcopum electum videri . Vulturini certe Castrensem diem obiisse suū ,

(12) Sinuessam olim etiam SOESSAM fuisse vocatam videtur ex Ptolemaei Geographia confici , in qua Campanie ora a Liri ad Vulturum sic describitur : *Καμπανὸν ὄρεα τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος , Λεῖριον ποταμὸς ἐκβαλοῖ , Σοῦσσα , Οὐλύπερον . Campanorum ad mare Iyrhenum sunt Liris fluminis ostia , SOESSA , Vulturum* . Ac nequis Soessae nomine a Geographo Sueffam Auruncam intelligi dicat , sciat primum hanc in mediterraneis esse sitam , non in ora maritima , nec praeterea ab eodem geographo eam fuisse praetermissam , quam cum Graeca diphthongo , Σοῦεσσα , Sueffam vocavit : ex quo relinquitur , illam alteram maritimam , quam Soessam appellat , non aliam fuisse quam Sinuessam , quae inter Liris & Vulturini ostia ad mare interjacebat . His accedit , quod Agathodaemon Alexandrinus (quem S. Isidori Pelusiotae aequalem fuisse putant) in Tabulis geographicis , quas ad Ptolemaei mentem confecit , non secus ac Ptolemaeus , inter utriusque amnis ostia Soessam ad mare posuit , at vero in mediterraneis Sueffam depinxit . Quae quum ita sint ; cur non quae in his Actis Sueffa scribitur , revera Sinuessam fuerit ? quae utpote maritima facile se prima Castrensi obrulit .

Verum Sinuessam aliquando Soessam fuisse appellatam , nemo Latinorum dixit (quibus magis credendum est , quam Alexandrino geographo) nemo Graecorum . Ceterum non difficile est , sive in eo perscribendo nomine Pto-

ex eo potest existimari , quod ejus corpus a Radiperto inter Vulturini rudera reperitum omnino videatur , uti mox ostendetur ; & ex eo etiam , quod ex Actis intelligitur , eum non in mediterraneis , sed in maritimo (13) loco habitasse . Hinc merito , ut initio dicebam , in Hieronymiano Mrologio S. Castrensis in Vulturino ponitur , sive ut ejus loci Episcopus , sive saltem ut ibi mortuus sepultusque .

At cur , inquis , vitae auctor , qui a Castrensis aetate parum abfuit , de ejus Cathedra , quam in Campania obtinuit , siluisset ? Annon , inquis , fatius erit dicere , jam tum cū Sinuessam etiam Vulturum ruinosum fuisse oppidum , ejusque incolas S. Castrensi non ut Episcopo Cardinali , (uti S. Gregorius vocat , quem nos *incardinatum* dicimus) sed pro temporis necessitate fuisse commendatos ? Equidem do-

F 2 ma-

lemaeam errasse , duabus omisissis litterulis , nīm. Σοῦσσα pro Σινούσσα , sive primos Ptolemaei transcriptores lapsos : nam tempore Agathodaemonis jam is error exemplaria invaserat .

At vero Vitae hujus auctorem , cui Campaniam notam fuisse oportuit , Sueffam pro Sinuessam scripsisse ; id vero nunquam adducar ut credam . Accedit , quod *In territorio Sueffano* (ait Monachus pag. 18 .) *est pagus cum Ecclesia sub invocatione S. Castrensis* , antiquum scilicet adventus Castrensis vestigium : ut non sit opus pro Sueffa Sinuessam intelligere .

(13) Jam pridem id obtuleraverat Mich. Monachus extrema pag. 16. & pag. 17. Ac passim in Actis , ubi de loco habitationis ejus agitur , loci maritimi characteres sese offerunt ; praefertim num. 13. ubi praeter cetera haec leguntur ex Monachi editione : *Divino siquidem nutu festine navis litus contingit . Atque ut B. Castrensis cognoverunt vultum perspicuum , sponte devoverunt , quo statuto tempore dona deferrent ejus Ecclesiae . Quorum exemplo OMNIS NAVTA AD ID LITTVS PERVENIENS pio cum amore gratanter eorum PROMISSA IMPLERE desiderat . Quem locum eo recitavi , ut appareat , jam tum scriptoris hujus aetate Vulturensem Ecclesiam S. Castrensis (quippe in ea conditi) nomen praetulisse , & a praetereuntibus nautis dona , ad quae se majores voto obligaverant , eidem Ecclesiae perfoluta . Sed praestabit totum id vitae caput perlegere .*

manus, modo id fateamur, Castrensem in Vulturensi territorio subituisse, ibique vitam cum morte commutasse.

4. *Dies emortualis.*

S. Castrensis vitae extrema haec verba sunt: *Migravit autem B. Castrensis ex hoc saeculo undecimo die mensis Febr. plenus virtutibus bonorum operum & confertus. Amen.* Consonant Kalendaria & Mrologia apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuan. pag. 462. & apud Henschenium, adhaec Hieronymianum Epternacense, & quae alia mox allegabimus, ubi de ejus cultu agemus. Quum igitur hoc ipso die Castrensis ad caelum evolaverit; eum non consueta *DE*Positionis nota in hisce, marmoreis fastis signatur, cujus loco *Natalis* signum adpingitur, diebus non suis scalpi solitum? Credibile ne est, marmoris nostri auctorem, harum notarum servantissimum, heic tantum aut falsum, aut sefellisse? Id equidem non credo: qui si responsionem nullam in promptu haberem, hoc potius dicerem, totam ejus rei culpam in scalptore residere, qui ut alibi non raro errorum orthographicorum manifestus deprehenditur, sic potuit & heic *N* scalpere loco *DP*. quod revera in auctoris autographo fortassis fuerat.

Verum quid si hic dies revera emortualis non fuit? Acta quidem Castrensis a pene suppare scriptore (qualem se auctor profitetur) per me licet, scripta fuerint: at eisdem tamen additamenta plura adfuta fuisset, vel ex eo liquidum est,

(14) In quibusdam vitae Castrensis apographis, apud Monachum & Henschenium, principium tale erat, quo significabatur, persecutionem illant in Africa sub Valentiano & Valente motam. In antiquo Breviario Capuano, quod petes me est, Lectiones S. Castrensis sic ordiuntur: *Temporibus Valentiani & Valentini (pro Valentii, ut Antonini pro Antonii &c.) comprehensae sunt multi Christiani in Libya...* Ex his fontibus Ferrarius hauriens, ait, *Castrensem unum ex in exsilium missis in persecutione adversus Catholicos sub Valente & Valentiano.* Quae sunt pluribus de causis ἀποπα, & a posterioribus adfuta. Hinc Baronius ad

quod Henscheniana Acta pluribus locis uberiora sunt, quam quae dederat Monachus. Itaque aevo posteriore sicuti huic vitae principium absurdissimum (14) adscitum fuit; sic eredo & finem fuisse adfuturum (15) quo dies obitus consignaretur. Hanc autem diei emortualis notationem IX. Saeculo abfuisse ab hac vita, ex eo clarum fit, quod Fastorum nostrorum auctor (cui incredibile est, haec Acta non visa fuisse, quippe in Campania diffusis quaquaeversum exemplis) in eis Actis diem obitus non legerit: quem si legisset, certe hoc die *DEP*. signandum sibi putasset, non vero *Natalis* notam.

Ceterum olim festum S. Castrensis diei XI. Februarii non aliam, opinor, ob causam affixum fuit, quam quia in eum diem celebris aliqua Translatio aut Ecclesiae Dedicatio aut quid simile incidere. At ubi semel in Kalendaris & Mrologiis Castrensis festivitas diei illi firmiter alligata fuit; jam tum vero dies ille pro emortuali, uti fieri consuevit, haberi coepit. Hinc postremo qui Castrensis Acta transcribenda sumpserunt, ea refareire cupientes, quae parte manca putarent, diem emortualem addiderunt, non qui revera fuerat, sed quem crediderunt: proclivi sane illorum temporum errore (in Graecorum metricis Ephemeridibus & alibi saepe obvio) ut dies festivitatis idem qui mortis existimatus fuerit. Memini me passim paria exempla notasse veterum Actorum, in quibus ad finem dies *θανάσιμος* posteriore manu accesserit, & quidem die festi pro die

hunc diem, quaedam in his Actis castigatione egere, pronuntiavit, illa certe quae a posteriore manu accesserunt.

(15) Nec illud temere est, quod finis, quem supra ex Actis recitavimus, non est integer: nam integra servarunt Lectiones Breviarii Capuani, quae etsi sunt brevissimae, ad finem plura habent in hunc modum: *plenus virtutibus bonorum operum; & confertus gratia Divinae pietatis; & fidei Catholicae munimine roboratus*: Quae eo notanda censui, ut appareat, amanuenses nihil sibi non licere in haec Acta existimasse: ut qui, cultu late pervagato, pluribus in locis ea describerent.

die depositionis accepto. Porremo etiam in Hieronymiano Mrologio Sancti saepe diebus non suis consignantur: ne te forte Epternacensis apographi auctoritas turbet.

5. Cultus.

De cultu S. Castrensis per Capuanam dioecesim atque provinciam longe lateque propagato videantur quae variis Sanctuarii locis affert Mich. Monachus, itemque Henschenius. Quibus addi & hoc potest, quod olim in Capuano territorio pagus erat dictus *S. Castrensis* cū cognomine Ecclesia inter Marcianisium & Magdalanum, quod didici ex Instrum. Thesauri Capuani an. 1323. notato ad oram Mich. Monachi apud me. Sed & Neapoli ejusdem celebritas mire increbuit, uti et ex hoc Calendario constat, & ex manu exarato altero, quod in Tutini chartis Rituali Neapolitano praestit. Exstat in dioecesis Neapolitanae oppido, cui *Marano* nomen, Ecclesia Parochialis in honorem S. Castrensis antiquitus dicata, quae & S. Episcopi os (16) tibiae majoris possidet: unde & oppidanis hic dies totus *ἀπαργατος* (*feriatus*) decurrit. Et quidem hoc etiam S. Castrensis merito tribuendum est, quod inter illos XII. extorres Episcopos, quorum nomina in Castrensis vita leguntur, is solus in his Fastis colatur: nam Elpidius, de quo sup. ad XV. Jan. alius est ab Elpidio Castrensis socio, uti vel ex eo constat, quod apud Mich. Monachum (in ad-

notatis ad Acta S. Prisci Junioris pag. 70.) utriusque tempora non conveniunt.

Sed Castrensis cultus antiquitatem nihil magis ostendit, quam quod, ut antedictum fuit, is antiquissimo Hieronymiano Mrologio inscribatur. In quo quia martyres tantum notabantur, hinc patet *Castrensem* primitus martyris cultum obtinuisse. Revera affert Henschenius antiquum Kalendarium exaratum ante annū 741. itemque Mrologium S. Martini Trevirensis, in quibus *S. Castrensis Martyr* hoc die inscribitur. Item in Mrologio MS. Capuani Monasterii S. Joannis, itemque in Casinenfi (utroque apud Monachum pag. 18.) scriptum fuit: *Campaniae* (17) *S. Castrensis Episcopi & Mart.* Eodem & illud pertinet, quod Petrus Diac. in lib. de viris illustr. Casinenfibus. de Laurentio Casinenfi, qui circiter saec. X. floruit, habet: *Castrensis Episcopi PASSIONEM versibus adornavit.* Re enim vera Africani XII viri pro fidei causa varie torti fuerunt, et si tormentis non immortui: quod genus *Confessores* vocabat antiquitas. At *Episcopi & Confessoris* titulum in posterioribus monumentis junctim legitur.

6. *S. Castrensis inventio, ac prior translatio ex Radiperti tumulo illustratur.*

In Cathedrali Calinulensi (vulgo *Carinolensi*) reperitur Epitaphium marmoris inscriptum, quod (apud Mich. Monachum pag. 79.) tale est.

R esplendens nitida germen de prole parentum, *Hac clausum nixea mole nitendo micat.*
A lipotens cujus iudex cum venerit orbis, *Flos hinc perpetuus surget ad astra volans.*
D ignanter dignis rutilans qui moribus olim *Obtinuit dignum pontificale decus.*
I stius hic sedis retinens & jura potenter, *Ecclesiam hanc compsit cultibus ipse novis.*
P erspicuo argenti nam sacrum Altare metallo *Rufini eximit struxit in omne decus.*
E xtulit altissimam praecelso culmine turrim, *Qua resonent horis signa sonora sacris.*
R eddidit & pulchram templis ac moenibus arcem, *Quae sita Vulturini amnis ad ora manet.*
T empli hujus pariter sacro sub culmine Sancti *Castrensis studuit condere membra sacra.*

E rexit

(16) Hoc non monerem, nisi & apud Mich. Monachum, & ex eo apud Henschenium, aliasque plures scriptum fuisset, Maranensem Ecclesiam brachii partem possidere. Atqui ex authenticis monumentis demonstravit mihi vir eruditus Ant. Antinorus litteris ad me datis, dum ille apud Maranum rusticaretur, os illud partem esse non brachii majoris sed tibiae, ex Ecclesia Montis Regalis illuc delatae; idemque a me pe-

tiit, ut de eo mentio haec existeret: quod amico petenti, praesertim in Maranensium gratiam, non erat cur denegarem.

(17) Satis apparet, horum Mrologiorum auctoribus tunc temporis non innotuisse locum sive episcopatus, sive incolatus aut depositionis S. Castrensis, eoque possuisse locum provinciae pro loci nomine, quem ignorabant: qui olim Hieronymiano Martyrologio innotuit.

*E vexit necnon praesens quod cernitur Altar Illius ad nomen atque dicavit ovans .
P ercipere ex hujus meritis precibusque per aevum Ut gaudens possit praemia celsa poli .
I nde etiam supplex ejus sociavit ad aram Quem cernis tumulum lector amantle suum .
S i nosse satagis cujus hic membra quiescant , Grammaticis indicio signa priora lege .*

Ex cujus ultimo disticho vides , esse id epigramma ex acrostichorum genere , cujus initiales litterae simul collectae ostendunt , fuisse RADIPERT EPISCOPI tumulum . Ex eo vero titulo intelligitur , Radipertum quamdam Ecclesiam novis ornamentis ditasse , atque in primis S. Rufini Episcopi Capuani Altare argento exornasse , turrim campanariam construxisse , arcem Castri Vulturni restituisse , S. Castrensis ossa in S. Rufini Ecclesia sub epside h. e. sub Ara maxima a se facta collocasse , eique Arae suum tumulum admovisse . Et ex nominis quidem indole , fuisse hunc *Radipert* generis Langobardici proditur : verum cujus urbis Episcopus fuerit , quando vixerit , quamve Ecclesiam tantopere exornaverit , incertum volunt . In cujus intellectu epigrammatis inter Mich. Monachum (qui primus id evulgavit in Sanctuar. Cap. p. 79.) & Camillum Peregrinium in Campan. Fel. pag. 179 & sequ. minime convenit .

Nam existimavit Monachus , Radipertum non Calinulensem (h. e. ejus loci , in quo lapis proit) fuisse Episcopum , (quippe Calinulensibus nihil commune esse poterat cum *Arce Vulturni* , sive Castro Maris Vulturni , quod ut ante dictum , pertinebat ad *demanium Ecclesiae Capuanae*) verum fuisse Episcopum Capuanum , cui Vulturicense oppidum suberat : imo eundem plane ac *Radelbertum* illum sive Radelpertum S. Paulini Episcopi Capuani , qui medio IX. saeculo obiit , decessorem , cujus Radelperti in Actis S. Paulini fit mentio . Ex Monachi igitur inter-

pretatione Ecclesia a Radiperto exornata apud Capuam veterem (cujus S. Paulinus ultimus antistes exiit) erat , in eaque & S. Rufini Altare , & S. Castrensis ossa , & ipsius Radiperti sepulcrum posita fuerunt . Verum qua occasione postea lapis ille in Calinulensem Cathedralis , quae 20. miliaribus ab vetere Capua distat , immigraverit , ignorare se fatetur . Monachi sententiam postea Vghellus atque Henschenius secuti fuerunt .

At vero Peregrinius ridiculum putat , potuisse hunc lapidem ex urbe Capua Calinulum usque abduci : cui bono ? Itaque jam ab initio oportuit , eum tumulum ibi jacuisse , ubi nunc visitur , aut certe in vicinia : proinde illud *Istius hic sedis* pertinere ad Calinulensem Cathedram , aut vero potius ad Sinuessanam (nam Sinuessa , hodie *La Rocca di Mondragone* , in Calinulensi territorio est ; nec multum a Calinulo abest ; eademque *Rocca di Mondragone* hodiernum Ecclesiam habet S. Rufino Capuano dicatam , h. e. illam quam Radipertus ornaverit) proinde Radipertum istum diversum omnino fuisse a Radelberto Capuano S. Paulini decessore .

Mihi sane si litis hujus arbitrium permittatur , lapis iste videtur ibi ab initio stetisse , aut in vicinia , ubi nunc existat : & nihilominus Episcopus ille nec Calinulensis , nec Sinuessanus , sed Capuanus fuisse , S. Paulini decessor . Quam universam tractationem , itemque illud , cur quarto disticho illam Ecclesiam sedem suam Episcopalem vocet , nequem forte morer , subjeci in subjectum (18) commentariorum .

Is

(18) *In Radiperti titulum Commentarius .*

Hujus epigrammatis auctor , ceteroqui ut illis temporibus minime ineptus , miram ubique *κρητολογίαν* , qua potest tamen & pro suo capto , affectat : id quod ex dicendis conitabit .

Resplendens nitida germen de prole parentum) Est hoc initium ex Langobardorum in-

genio , in suis tumulis a nobilitate plerumque ordientium .

Dignanter dignis rutilans qui moribus olim Obtinuit dignum pontificale decus) Conjugatorum usus heic non vacat , ac simillimum hoc prorsus est illi Baronii elogio , quo Bellarminum Capuana cathedra donatum ornasse dicitur :

tur: *DIGNVS DIGNAE*, supple *Ecclesiae datus*. Ergo *dignum pontificale decus* non temere heic ponitur, sed ea locutione notatur, Radipertum non quemvis pontificatum, sed *dignissimum dignis moribus dignanter* fuisse nactum, Capuanum scilicet qui tunc maximus habebatur: ut prorsus Baronii apophthegma non tantum verbo tenus, verum etiam in eadem re atque episcopatu heic tanto ante expressum videatur. Mirum ni poeta iste, ut illa lectici aetate haud plane infelicissimus, Plautum lccitauerit, qui per conjugata perpetuos ludos facit.

Istius hic sedis retinens & jura potenter.) Hujus vero verliculi sententiam viri docti non sunt affecti, quos fugit vis Monosyllabi ET, quod heic minime redundat (quod illos suspicatos puto) sed pro *etiam* ponitur. Ordo & sensus est. Non tantum ille *dignum pontificale decus* h. e. Capuanam cathedram dignissimam est consecutus, sed ET (i. e. etiam) *istius sedis* (Sinuessanae scilicet ubi tumulus positus erat) *retinens jura* &c. Nihil verius. Et ex hoc discimus, Capuanos episcopos, illa saltem aetate, etiam Sinuessanam Ecclesiam, tamquam alteram secundariam sedem, rexisse. Non errat ergo Peregrinus in eo, quod Radiperto Sinuessanam cathedram assignaverit, sed in eo quod hanc unice in eo agnoverit, quem de Capuana primaria dejecit. Nec novum est olim uni episcopo plures urbes paruisse, quod ne nunc quidem exemplis caret, imo ita interdum ut sub uno episcopo plures sint *conatbedrales ecclesiae*, uti vulgo loquuntur. Exemptis quae sunt passim obvia, supersececo. Sed illud non est omitendum, quod ante hominum memoriam Capuanus Archiepiscopus praeter primariam cathedram, quam in Nova Capua habet, etiam apud S. Mariam i. e. in Vetere Capua Cathedram non temporariam, sed perpetuo erectam habet: id quod ex eo manasse credo, quod in veteris Capuae reliquiis aliquando episcopus peculiaris sederit, distinctus ab eo cui Nova Capua suberat (nota sunt Landuli & Landenulli exempla vergente IX. saeculo) ex quo factum puto, ut postea Capuanus Praeful, quasi qui duos episcopatus gereret, utrobique cathedram fixam habuerit. Illud IVRA POTENTER, quo hexameter clauditur, notare videtur, Radipertum in Sinuessano oppido sive *Rocca di Mondragone* non tantum spiritualia sed & saecularia *jura retinuisse*.

Ecclesiam hanc compfit cultibus ipse novis. Quam Ecclesiam HANC vocet, patet ex sequente disticho, ubi S. Rufini altare argento exornasse dicitur. Ac valde notandum est, ibi non otiose S. Rufinum EXIMII epitheto donari: sane κατά κυριολογίαν, nam Latinis *Eximius*

dicitur ab *Eximo*, quasi extra ceteros pontus (Graccis eodem significato ac derivatione εἰσπερος) atque omnino idem est ac *praecipuus*: quo significatur, eam Ecclesiam, de qua ibi sermo est, S. Rufinum habuisse titulari suum, ac de hujus nomine appellatam fuisse *S. Rufini ecclesiam*. Ergo secundaria illa Cathedralis per Radipertum novo cultu aucta, erat S. Rufini episcopi Capuani Ecclesia, quae hodieum Sinuessae, sive *nella Rocca di Mondragone* existit: in cuius die festo, quod agitur die XXV. Augusti, oppidani ab antiquissimo tempore nundinas celebrant. Atque hinc potest vera detegi causa, cur ante dicta S. Rufini Ecclesia sit ante hominum memoriam hodieum Metropolitanam Capituli Capuani patronatus, cujus Ecclesiae Parochus ab eodem Capitulo eligitur: id quod probe scio, ut qui olim illius Illustrissimi Capituli Decanus fuerim. Veram inquam ejus patronatus causam hanc puto fuisse, quod illa olim Cathedralis secundaria Episcopi Capuani fuisset. Cujus rei plane germanum exemplum Neapoli suppetit, ubi postquam nova Cathedralis ante hos quadringentos annos existit, vetus (quae nunc *S. Restituta* vocatur) Metropolitana Capituli patronatus evasit. Sed antequam a S. Rufini Ecclesia abeo: sciendum est, illam antiquam a Radiperto exornatam interivisse, cujus loco parva nunc aedificula supereit: quam optandum esset in antiquitatis memoriam a Metropolitanis Canoniceis, olim collegis meis, mihi que dum vivam multo reverentissimis, restitui ac decorari.

Mox sexto disticho turrim campanariam vocat *altissimam*, quod epitheton ab *alte fluentibus* fontibus, quibus campanae impelluntur, ad ipsam turrim poetica licentia transtulit. Ibidem *Quae resonent horis signa sonora sacris*. Nimirum enim ad singulas curias Ecclesiastici horas suis distinctis temporibus signa personabant.

Reddidit & pulchram templis ac moenibus arcem, quae sita Vulturini amnis ad ora manet. Ubi Vulturinum oppidum Punico bello celebre ad sinistram amnis sese exonerantis ripam antea steterat, ibidem ac proxime ejus urbis ruinas (quas hodie *Civita* vocant) Arcem *Castri Maris Vulturini* aut primus aedificavit, aut frequentari a veteris Vulturini incolis coeptam, *templis ac moenibus*, ita ut hodie visitur, ad justae urbeculae modum Radipertus οὐρακιστ. Jam tum (ait Sirmondus ad Ennodii Epigr. 110.) *ob militum praedonumque infestationes Castellis aedificare coegebantur episcopi*: quum praeter tum temporis Campania principum Langobardorum, Graecorum, Saracenorum cruentis incursionibus confisteretur; unde & vetus

Is ergo Episcopus quum *Arcem Vultur-
ni*, sive ut hodie dicitur, *Castrum maris
Vulturni* aedificaret, in veteris Vultur-
ni rudibus S. Castrensis (qui Vultur-
ni Episcopus aut saltem incola existerat, ibique
sepultus fuerat, ut ante dictum) sacras
Reliquias reperit; quas ille transtulit in
Ecclesiam Cathedralis suam, non quid-
em primariam Capuae positam, sed alte-

ram secundariam apud Sinuessam, S. Ru-
fino sacram; easque sub Ara maxima col-
locavit, prope quam & se sepeliri iussit.
Hinc ergo discis & tempus (ann. VIII.
exeuntis, aut potius IX. incuntis saeculi)
& simul auctorem tum Inventionis S. Ca-
strensis, tum etiam prioris Translationis
in Ecclesiam Sinuessanam S. Rufini.

At postea Gulielmus Bonus Rex Sici-
liae

Capua jamdiu fatiscens, tandem foederatis Lan-
gobardorum Beneventani Ducatus ac Saraceno-
rum armis conflavit; ex quo factum, ut
medio IX. saeculo Landulfus Capuanus episco-
pus a Radiperto tertius novam Capuam in vete-
ris Casilini ruinis ad sinistram amnis ripam com-
muniverit. Sed quam arcem Radipertus ad Vul-
turni ostia imposuit, ea ob eandem causam
usque ad citinam aetatem sub episcopi Capuani
dominio perduravit, uti constat ex inscriptio-
ne, quae me puero supra Cathedralis Capuanae
portam legebatur in hunc modum: CASTRUM
MARIS DE VULTURNO QVOD EST DE-
MANIVM ECCLESIAE CAPVANAЕ: de
qua vide quae Peregrinus adnotavit pag. 178. Ca-
strum vero illud a Radiperto non aliunde quam
ex veteris urbis rudibus fuisse aedificatum, ne-
mo inficiabitur: quod & incolae norunt, qui
propter structilis materiae inopiam caro cogun-
tur aedificare: & vis ingens veterum saxorum
idem demonstrat. Ergo dum Radipertus vetus
Vulturum eruderet ad condendum novum,
tunc certe incidit in S. Castrensis arcam antea
ignotam; quam & in S. Rufini Sinuessanam Ec-
clesiam transtulit; quocirca statim sequitur:

*Templi huius pariter sacro sub culmine (i. e.
sub apside) Sancti CASTRENSIS studuit con-
dere membra sacra (quae proxime detexerat)
Erexit necnon praesens quod cernitur Altar
[Aram maximam intelligit, quippe sub apside
positam] Illius ad nomen atque dicavit ovens.
Cui Arae etiam tumulum suum idem Radiper-
tus se admovisse dicit.*

Extrema carminis illa sunt. *Si nosse satagis,
cujus hic membra quiescant, GRAMMATIS in-
dicio signa priora lege.* Quod *Gramma* vocaverit,
non cuique expeditum est. Non enim haec
litteram significat (sicuti Graecis τὸ γράμμα
plerumque id notat) quia sequitur SIGNA
PRIORA, per quod primores litteras designat.
At apud Graecos aevi sequioris scriptores
γράμμα extremum vestis limbum notat, qua
notione apud Vghellum in charta an. 1197.
Gramata num. plurativo reperitur; de quibus vide
utrumque Cangii Glossarium. Si quaeris cau-

sam, cur *γράμμα* limbum vestis notaverit;
eam tradet Suidas in *Τριβάνιον*, ubi scribit:
*Τριβανόφορος, ὁ φορέων σολῆν ἐχούσαν σημεῖα,
ὡς γράμματινα.* i. e. *Tribanophoros* est qui ge-
stat vestem habentem signa (*clavos* Latini vo-
cant, quae Graeci *σημεῖα*) tamquam *litteru-
las*. Clavi illi ad oram praetexebantur, qui
quum litterarum speciem praeferebant, hinc &
ipse limbus *γράμμα* *Gramma* vocabatur. Ergo
haec GRAMMATIS tantumdem est quod *limitis*
extremi. Solebant autem in acrostichis initiales
litteras aut transversim notare, ne quem nomen
ibi latens esurgeret, aut certe eandem stantes quid-
em, sed paululum a sequentibus absitas scalpe-
bant, ita ut limbus quidam spectantibus videretur.
Vtro ex his modo hoc epigramma incisum
fuerit, ignoro, quippe nondum illud conspicatus.
Verum hoc certo scio, non aliud *Grammatis*
nomine, quam quod dixi, haec venire. Et *signa*
quidem priora *grammatis* indicio *vestis* red-
dunt nomen RADIPERT EPISCOPI. Hunc
vero quando eundem ac *Radepertum* S. Paulini
decessorem, cuius exstat in Breviario Capuano
mentio, fuisse docuimus; octavo exeunte saeculo
& nono incunte is floruerit oportet. Atqui
eodem plane tempore fuit Sangallensis Mona-
chus RATPERTUS Turegientis, nostro Prae-
suli δρόνουμος [nam T & D in his nominibus al-
ternant, & vocales facile absorbentur aut mu-
tantur] & aequalis, quippe qui Sangallense
Chronicon ad an. 783. perduxisse reperitur.
Quod eo notavi, nequa forte cum Peregrinio
ostendat tantulum id discriminis, quod inter
Radipertum [verum nomen in marmore
contignatum] & *Radepertum* [quomodo
id nomen a Breviarii amanuensibus post plura
saecula interpolatum fuit] intercedit. Verum
de praeclaro hoc monumento satis: cui non pi-
guis plusculum immorari, quod ci S. Calceus
Inventio in veteris Vulturni rudibus, &
Translatio prior in Sinuessanam S. Rufini Ec-
clesiam, accepta sit referenda: quorum utrum-
que octavo desinente aut incunte nono saeculo
accidit.

liae Metropolitanam Ecclesiam Montis Regalis decoraturus, ante finem saeculi XII. eas Reliquias in eam Basilicam transtulit. De qua Translatione quia jam alii plura scripserunt, dicere supercedeo. Ac me quidem plura jam quam putaram de Beatissimo Africanorum Confessorum antesignano commentatum esse non poenitet: necdum enim pleraeque illius res, eae maxime, quas heic expendimus, satis elucidatae fuerant.

Vnum heic addo iis quae de die emortuali cap.4. pag. 44. dicta sunt. Etenim illa diei *θανάσιμος* in fine Aetorum notatio non more V. & VI. saeculi scripta est: quo tempore usus Nonarum, Iduum, Kalendarum nondum exoleverat. Ergo scribi debuisset III. Id. Febr. non autem, *Vndecimo die mensis Febr.* quod est longe posterioris aevi indicium. Dicitur non potest autem quantopere aevo sequiore peccatum sit in hac parte; quando dies festus in aliquibus Kalendaris notatus pro emortuali est habitus: idque satis fuit, ut ea notatio ex Kalendaris in Mrologia transfunderetur, ac postremo ex utrisque

desumpta, ad calcem vitarum in supplementum, uti falso putabant, adfueretur.

Quamquam vel si verum fuerit, Castrensem die XI. Febr. ad caelum emigrasse, non continuo sequitur, male in hoc marmore *Natalis* notam fuisse inscriptam. Nam *Natale* vox est generalis, quae festum quodcumque anniversarium notat, sive Translationis, sive Passionis, sive Depositionis. Verum hujus Kalendaris consuetudo est ut in diebus emortualibus peculiaris nota adponatur DP. aut P. illud vero *γεννηώτερον* N. diebus non suis reservetur. Ceterum si quando die suo praefixum reperiatur, tunc intelligendum est *Natale Depositionis*, aut *Natale Passionis*: quemadmodum hoc alterum discrete notatur die X. & XIII. Augusti, quibus praescribitur N. PAS. i.e. *Natale Passionis*. Vide ad XXI. Jan. illud *Nat. Agnae de Passione & Natale de Nativitate*; & quae plura de hoc genere in Praefatione Deo opitulante addentur. Atque hoc mihi semel monuisse satis sit.

XII D QVO ELECTVS EST S PETRVS PAP

S Alebrofa admodum festivitatis Cathedralae Petri tractatio est, quamvis doctissimorum (19) virorum scriptis illustrata. Jam heic breviter quid mihi probabilius videatur, aperiam.

Ac primum omnium in Bucheriano laterculo, quod medio IV. saeculo conditum fuit, id festum sic notatur: *VIII. Kal. Mart.* (h.e. XXII. Febr.) *Natale Petri de Cathedra*: i. e. Cathedralae Petri festum, nam sic etiam ceteri Episcopi *Natalem* h.e. festum *Cathedrae* suae quotannis celebrabant. In hoc Petri festo S. Leo sermonem 96. habuit, quem primus edidit Quesnelius. Eodem die id & in Gregoriano Sacramentario celebratur. Haec sunt Cathedralae Petri initia: quae tamen ita tunc colebatur, ut de Antiochena aut

Romana fede nihil peculiare celebraretur, sed *γεννηός* Petri Episcopatus honoraretur.

At eodem tempore in Galliis, quamdiu certe ibi ante Carolum M. Ritus Gallicanus viguit, festum Cathedralae (nec Antiochenae nec Romanae, sed communiter acceptae) non die XXII. Febr. sed XVIII. Jan. agitabatur; id quod ex Gallicanis Ritualibus libris eo tempore conditis intelligitur. Et haec tunc Cathedralae festum generale fuit: nisi quod quam celebritatem Romani die XXII. Febr. agebant, eam Galli antevertebant die XVIII. Jan.

Atqui haec cum Hieronymiano Mrologio (quod volunt sub Gregorio M. jam Romae usurpatum fuisse, uti constat ex

G ejus

(19) De ea consulti possunt Baronius, Consius, Tillemontius, Quesnelius ad S. Leon.

Hom. 96. ac postremo ad utriusque Cathedralae diem Bollandistae, Bailletus, Castellanus.

ejus epistola ad Eulogium) minime stare posse videntur; quippe in eo Mrologio jam distincta duo Cathedrae festa enuntiantur, *Romanæ* die XVIII. Jan. & *Antiochenæ* die XXII. Febr. Verum hanc distinctionem Cathedralium dierumque non e prima manu in illud Mrologium investam, vel ex eo patet, quod Romæ ante Paulum IV. altum de festo Cathedrae Romanæ silentium fuit, & quod festum illud, quod Romæ die XXII. Febr. agebatur, olim indistinctum erat, nec Antiochenæ nec Romanæ Cathedrae peculiare; idq. saltem usque ad Rosveidanum Mrologium, quod parvum Romanum vocare solent, quod Ado Viennensis Aquileiæ reperit. In hoc enim festum diei XXII. Februar. primum cernitur Antiochenæ Cathedrae attributum. Sed vereor ut ibi quod ad Antiochiam pertinet, e prima manu sit, ac non potius pro ingenio IX. sæculi, quo ea distinctio investa videtur, additum.

Nam eo inclinat animus, non ante IX. sæculum inter festa Romanæ & Antiochenæ Cathedrae distinctionem fuisse factam: nam antea tantum quod Romani die XXII. Febr. colebant, hoc Galli die XVIII. Jan. Itaque nec Beda nec Florus id discrimen agnoscunt: quod tamen in posterioribus Adonis, Vsfuardique Mrologiis palam visitur.

Nec aegre admiserim, quod viri docti sunt suspicati, sub Carolo M. ea primum festa discriminata fuisse. Nam sub eo Rege Romanorum libri Liturgici abo-

litis Gallicanis usurpari a Francis coepere. Itaque quum in iis libris dies XXII. Febr. Petri Cathedrae assignaretur, apud Gallos vero jam antea ea sollempnitas die XVIII. Jan. occupasset; placuit utrumque diem retinere, sed cum hoc temperamento, ut prior Romanæ Cathedrae, posterior verò Antiochenæ addiceretur. Nec id vero statim & ubique obtinuit (quantum equidem ex codicibus a Thomasio (20) editis perspicio) sed sensim sine sensu, ut fieri assolet. Verum ubi id receptum fuit, jam tum vero in Mrologia ea discriminatio investa fuit, nec in ea solum quæ ab integro compilabantur, sed & in antiquiora, ubi ea transcribi opus esset. Itaque jam tum in Mrologio, quod sub Hieronymi nomine circumfertur, ea duplicis festi distinctio locum invenit. Nam revera eam festorum Cathedrae duplicationem in Hieronymiano non e prima manu fuisse, ex eo existimari potest, quod immanis sit verborum varietas in Hieronymianis (21) apographis. Atque hæc de Cathedrae Petri festo apud Latinos.

At interim apud Graecos mirantur non injuria viri doctissimi, quid sit, cur qui Chrysostomi, Basilii, aliorumque natalem cathedrae colerent, in Episcoporum principe id neglexerint. Nec enim usquam est hujus festi vestigium in Graecorum libris Liturgicis. Verum equidem id non miror. Nam quantum est hodie sacrorum Graeciae librorum, id omne haud magnam antiquitatem praefert, quo-

(20) In Gregorianis inquam codicibus a Thomasio editis nonnumquam Cathedrae festum indistinctum in provinciis Francicae ditionis reperio. Sic in eo libro, qui inscribitur *Antiphonarius S. Gregorii Papae* pag. 166. notatur ex *Sangallensi* Cod. *XV. Kal. Febr.* [i. e. 18. Jan.] *Cathedra S. Petri* sine ulla discretione Romanæ aut Antiochenæ. Sic etiam indistincte idem festum notatur in *Lectionario Nissæ* pag. 100. num. CCCVIII. ex *Sangallensi* MS. Idque ad XVIII. Jan. pertinere ex eo ostendi potest, quod mox iterum pag. 101. *Cathedra S. Petri*, etiam indiscriminatim colenda proponitur. Vide etiam in *Capitulari Evangeliorum*

pag. 15 utrumque festum sine sedis discrimine.

(21) Eam apographorum variationem heic exhibere non pigebit. Etenim ad XVIII. Jan. in *Epternacensi* tantum legitur, *Cathedrae Petri in Roma*: at in *Lucensi*, *Dedicatio S. Petri Apostoli, qua primo Romae Petrus Apostolus sedit*: & in *Corbejensi*, *Dedicatio Cathedrae S. Petri Apostoli, qua primo Romae sedit*. Ad XXII. vero Febr. in *Epternacensi*, *Cathedra Petri in Antiochia*: in *Lucensi*, *Natalis S. Petri Apostoli Cathedra* (corr. *Cathedrae*) *quam resedit apud Antiochiam*: & in *Corbejensi*, *Natalis Cathedrae S. Petri Apostoli qua sedit apud Antiochiam*.

quorum qui sunt paullo antiquiores, Ba- filio Porphyrogenetae aequales sunt; ce- teri multo recentiores: omnino autem omnes sunt schismate posteriores. Atque praecipuum inter utramque Ecclesiam di- scidii caput in Papae Romani primatu versabatur. Pro hoc quidem quum occi- dentales acriter decertarent, eorum in- tererat Petri Cathedram impense colere. Contra vero id Graecis curae non erat, quippe CPolitanam sedem extollere, Ro- manam deprimere, qua possent, adni- tentibus. At ante schisma festivitatem illam a Graecis omissam non fuisse, imo eam hodierno potissimum die fuisse ce- lebratam, hi Fasti marnorei testificari possunt; qui quum pleraque festorum suo- rum de Graeco ritu in suum Kalendarium transfuderint; hanc etiam celebritatem illinc arripuisse videntur. Quam quidem si ab Romana Ecclesia adscivissent, eam cum Romanis in XXII (22) Febr. con- jecissent. Nunc quia diverso prorsus diei illam adfixerunt; permagno id argumen- to est, Neapolitanos & festum & festi diem ex Ecclesia CPolitana illa antiquiore & Romanae sedi obsequentiore arcessi- visse.

Nunc ad inscriptionem hujus diei pro- pero, quae talis est: D.QVO ELECTVS EST S. PETRVS PAP. Quod videbatur legi posse: *Dedicatio, quando electus* &c. Cur primam singularem litteram inter- preter *Dedicatio*, facit Mrologii Hiero- nymiani inscriptio, quae die XVIII. Jan. in apographo Lucensi, quod edidit Flo-

rentinius, talis est: *Dedicatio S. Petri Apo- stoli, qua primo Romae Petrus Apostolus sedit.* In Corbejensi vero haud multo aliter: *Dedicatio Cathedrae S. Petri Apo- stoli, qua primo Romae sedit.* Qua in in- scriptione *Dedicatio* non id est, quod ibi somniat (23) Florentinius, cui & alios haecisse video, sed est *ἐγκαίνισις* Ca- thedrae, seu ut cum Augustino loquar, *Encaeniatio*. Sane si pro QVO sculptum esset QVA, aut si certe supra illud QVO transversa lineola (index nota *α* QVAN- DO) immineret, de tradita interpreta- tione nullus dubitarem. Nunc satius est aliter illud D solitarium exponere, quam fallentem sculptoris manum culpare.

Ergo illud D *μοναδικόν* non est aliud, quam *Dies*. At cur, inquis, duodeci- mum Februarii vocat *Diem quo Petrus electus est Papa?* Vbi quaeso id Noster scriptum invenit? Equidem suspicor, hoc totum ex Graecorum libris schismate an- tiquioribus esse; in quibus & duodecimo Februarii id festum adnectebatur, & idem vocabatur *DIES quo Petrus Episcopatum iniit*. Id vero quum Graeci dicerent, non id volebant, pro comperto se habere, Pe- trum prid. Idus Febr. primo Episcopum processisse; verum, quicumque is fuisset dies, ejus diei commemorationem pridie Id. Febr. sibi agendam putarunt. Sic De- dicationes anniversarias tum profanas, tum etiam Ecclesiasticas interdum diei non suo adfixas fuisse, alibi a me obser- vatum fuit.

Postremo quocumque modo inscriptio- nis

G 2

multum in eo aestuat, ut definiat, cujusnam Ecclesiae dedicatio sit intelligenda. Sed frustra laborat cum is, tum alii post eum. Vide quae ad *Titulum Amphitib. Campani* necnon in *De Dedicazione sub Ascia* de vera *Dedicationis* no- tione fuse disputavimus: ex quibus intelliges, *Dedicare* tantumdem esse quod *ἐγκαίνισιν*, sive *encaeniare*; idque non tantum de Templis aliisque fabricis usurpari, verum etiam de quacumque re alia. Itaque *dedicare magistratum* est eum inire. Apud Cyprianum Lector nescio quis *dedicare lectionem* dicitur i.e. tum primum suo muneri admoveri. Ita etiam Petrus *dedicare episcopatum* sive *Cathedram* tunc dictus est, quum primum auspiciatus episcopale munus fuit.

(22) Nec enim illud excipi potest, diem XXII. Febr. Neapolitanis alio potiore festo occupatum fuisse, eoque coactos Cathedram ante- vertere: nam in his Fastis dies XXII. Febr. *Natali* (quae vox diem non suum arguit) S. The- clae assignatur; de qua iterum sit die XXIV. Septemb. & quidem praefixa *Passionis* nota. Ex quo vides Theclae *Natalem* i.e. diem non suum Cathedrae Petri cedere debuisse, si Romanos ac non potius Graecos imitari Neapolitanis propositum fuisset.

(23) Florentinius ad XVIII. Jan. *Duo*, in- quit, in Mrologio nostro videntur recoli, *Ded- icatio templi S. Petri Apostoli, & memoria ejus Cathedrae, qua primum Romae sedit.* Mox

nis hujus initium se habeat; certum est heic Cathedrae Petri festum agi, & quidem nec Antiochenae, nec Romanae; nam olim PAPA vox erat non Romanae sedis peculiaris, sed Episcoporum com-

munis: id quod in hoc ipso Calendario observari potest, ubi quis PAPA ROM. inscribitur, quod additamentum redundaret, nisi *Papa* nomen generale esset.

XIII N S TIMOTHEI PATR

Timotheus diei hujus fuisse dicitur PATRIarcha, sed cujus sedis, non adnotatur. Quocirca praestabit sedes omnes patriarchales percurrere, ut tandem quisnam is fuerit, certo eliciatur. Ac magna habenda est viris doctissimis gratia, quorum labore series patriarchales descriptas habemus.

Jam primum omnium Timotheus nosser nec Antiochenus, nec Hierosolymitanus esse potuit, quippe in neutra serie Timotheus ullus occurrit. Ac ne CPolititanus quidem: in quorum catalogo duo quidem Timothei recensentur; at posterior ultimae aetatis est, quippe an. 1617. sedem illam adeptus; de priore vero nullo modo est cogitandum, ut qui haereticis manifestus fuit & Synodi Chalcedonensis hostis, qui anno 511. S. Macedonio exsuli subrogatus fuit, cognomento *Litrobules*.

Refero me igitur ad Alexandrinos Patriarchas, in quorum catalogo omnino quatuor hoc nomine episcopatum gesserunt. Ex his vero eximendus est Timotheus Aelurus, qui astu & praestigiis illam sedem invasit, vir execrandae memoriae (etsi a suis pro sancto habitus) unde nec ejus in catalogo ratio ulla habetur. Eximendus est Timotheus III. haereticus, qui an. 537. obiit. Restant duo alii Alexandrini *Timothei*; quorum qui an. 460. in locum impii Aeluri successus fuit, nomine *Timotheus Salophaciolus*, magnas laudes non tantum a Catholicis antiquae aetatis scriptoribus, sed etiam ab haereticis meruit, eo quod mitissimus in omnes esset. Sed ista semper-

lenitas ei fraudi fuit. Itaque *tamquam nimis remissus* (uti loquitur Liberatus Diac.) accusatus fuit apud Imperatorem: deque insigni ejus socordia, qua sivit, ut Dioscori nomen ad altare inter Catholicos antistes recitaretur, a Simplicio Pont. perstrictus, errore correxerit, ac veniam petiit: vir plane absque hac una labe sanctissimus, eoque nullum cultum in Ecclesia obtinuit. Proinde de hoc *Salophaciolo Timotheo* Fasti nostri hodie non sunt interpretandi.

Restat ad ultimum Timotheus Alexandrinus hujus nominis primus; qui procul dubio is est, qui hodie in hoc Calendario colitur. Is fratri suo Petro in sede Alexandrina successit, ac CPolitano I. Concilio subscripsit, gestoque per quinquenniū patriarchatu, an. 385. die xx. Julii vivere desit. De quo praeter Baronium Pagiumque consulendus est clariss. Jesuita Sollerius olim amicus meus, dum viveret, in serie Patriarcharum Alex. pag. 50. Qui num. 265. queritur, *apud Graecos aut Latinos Hagiologos* nihil reperiri de hoc Timotheo, quem tamen Copti & Habessini maximo in pretio habuerint. In quorum Hagiologio is ita invocatur apud Sollerium: *Salutem Timotheo fratri Petri ejus, qui ante ipsum fuerat Urbis Alexandrinae Archiepiscopus, qui Conc. CPolitano praesedit* (saltem ante alios subscripsit) *una cum aliis tribus SS. Patriarchis &c.* Sed & erectae in ejus honorem Ecclesiae idem Hagiologium apud Sollerium meminit in haec verba: *Veneror dedicationem pretiosae tuae aedis, Pater Timothee... quae tibi exstructa fuit.* . . (24). Quum hunc igitur tan-

(24) *Quae tibi, inquit, exstructa fuit, postquam tempus afflictionis praeterit.* Ibi

Sollerius nescire se ait, utrum illud tempus afflictionis exactum, designet Arianorum persecutio-

tantopere Habessini coluerint, recte mirandum Bollandianis videtur, cur non eundem, si minus Latini, at Graeci saltem in suis Officiis, celebrarint. At mirari desinerent, si in hocce Fastos incidissent, in quibus is colitur: etsi die non suo (25) eoque huic diei non *DEPOSITIONIS* sed *NATALIS* nota praescripta fuit, pro nostri Calendarii more. Ex horum autem Fastorum indicio, facile suspicor IX. saeculo, quando *Timotheus* huic marmoris inscribatur, eundem ne a CPolitanae quidem Ecclesiae (a qua suos plerosque Sanctos nostri adsciscebant) hagiologis abfuisse, sed eundem gliscente (26) schismate mox forsan fuisse detractum.

cutionem desitam, an finem persecutionis Catholicorum adversus Chalcedonensis Synodi adversarios: nam certe istud Hagiologium Jacobitam alicum auctorem habuit, quod ex cultu *Timothei Aeluri*, & aliunde ostenditur. Verum parcat sinisterioribus istis conjecturis Sollierius. Quid enim *Timotheo* illi cum Monophysitis longo intervallo recentioribus commune esse potuit? aut quae ratio fuisset, cur sedata adversus Eutychnianos procella, *S.Timotheo* Ecclesia dedicaretur? At prius illud verisimum est. Nam quum *Timotheus* ab *S.Athanasio* in sede Alexandrina tertius, *Arianorum* hostis intensissimus fuisset; hinc ubi dira *Arianorum* adversus Catholicos tempestas refedit, *S.Timotheo*, utpote acerrimo *omosis* defensori, Ecclesia publice extructa fuit. Quae eo heic notavi, ut appareat, *S.Timotheum* apud Habessinos *Koptos*que jam tum tempore suae *orthodoxias* cultum obtinuisse, proinde *Jacobitarum* de eo testimonium minime suspectum esse debere.

(25) Nam *S.Timotheus* mense Julio occubuit: & quidem die XX. ejus mensis potius, quam alio die, uti ex Orientalibus monumentis colligit ibidem Sollierius.

(26) Fortassis enim CPolitani praesules schismate posteriores, quum ne Romano quidem episcopo concederent, aegre ferebant, *Alexandrinum Timotheum* CPolitanae Synodo ante *Nectarium* subscripsisse. Sed conjecturis parcendum.

(27) *De Rhodismo seu Rosalibus S.Timothei, deque S.Januarii* Inghirlandata.

Bollandista is, qui *Praetermissos* diei 1x. Maii recensuit, ubi in pluribus *Synaxariis* inscribi dixisset illud, (*S.Timothei Patriarchae*

Quamquam, si verum fateri volumus, ne nunc quidem *Alexandrinus Timotheus* a Graecorum libris, saltem manu exaratis exfulat: idque miror Sollierio non venisse in mentem; cui feriem *Patriarchar. Alex.* scribenti jam antea *Maius Bollandianus* praecesserat, ad cuius diem 1x. in *Praetermissis* pag. 359. sic scriptum reperio: *S. TIMOTHEI PATRIARCHAE ΡΟΔΙΣΜΟΣ* notatur hodie in *MSS. Synaxariis Mediolanensibus, Taurinensibus & Claromontano*. Ibidem Bollandista post suam de (27) *ροδισμῶ* conjecturam; fassus, hunc *Timotheum* non alium posse intelligi quam *Alexandrinum* illum, de quo tamdiu loquimur, ad haec addit,

Ροδισμὸς) adnotassetque, verbum *ροδίζω* odore aut colore (quam ipsam notionem firmaverat *H. St. in Thes.*) postremo *S.Timothei Rhodismum* inde appellatum conjicit, quod eo die in aliqua Ecclesia mos fuerit *consecrari & distribui rosas*. . . idque fieri vel ex *institutione vel ad memoriam S.Timothei Patr.* Haud plane felicissima conjectura, futura aliquanto felicio, si conjector *Glossas antiquas* consulisset.

Nam ab antiquo *Cyrilli Glossario* petenda erat ejus vocis notio, in quo sic legitur: *Ροδισμὸς, Rosalia*. Sed junctim est legendum *Rosalia*. Et quidem ex vocabuli Latini terminatione licet intelligere, id fecti nomen fuisse, nam *Rosalia* sic dicitur, quemadmodum *Floralia, Terminalia* &c. Quocirca *Glossographus* ille hoc sibi vult: *Ροδισμὸς (Rhodismus) est festum illud, quod Latini ROSALIA nuncupant*. Ceterum illud *Rosalia* in his *Glossis* non est debium quin neutrum plurale sit. Id enim ex eo constat, quod in alio veteri *Onomastico Rosalia* tantumdem est, quod *Ροδισμῶ*: & quod locus, quem ex *Cyrilli Glossis* adscriptissimus, in *Cod. Sangermanensi* sic habet: *Ροδισμὸς, Rosalia, hoc Rosalium*. Nimirum enim sicuti aevo sequiore plurale *Altaria* arcessebatur ex recto singulari *Altarium*, sic sciolus ille qui *Cod. Sangermanensem* descripsit putavit *in Rosalia* venire ex sing. hoc *Rosalium*. At qui id erat ex eo nominum genere, quae partim ad secundae, partim ad tertiae declinationis normam pluraliter inclinantur, ut *Bacchanalia, Bacchanaliorum, Bacchanalibus*, & sexcenta in eundem modum. Et haecenus tradita Latini nominis constitutio placente clamat, *Rosalia* sic fecti aut ritus ethnici nomen fuisse, sicuti *Vinalia, Cerealia*, & quae plurima sunt

addit, ejus festum notari in Calendario Kopto (quod Seldenus in de Synedriis evulgavit) die xxx. Abibi i. e. xxiv.

Julii; ad quem diem lectorem ablegat; Verum ad xxiv. Julii Bollandiitae in *Practermissis* scribunt, non constare de cul-

211

sunt alia ejusdem modi. Accedit, quod in Glossis illis veteribus vix umquam nomina alia praeter profana occurrunt. Fuerit ergo *Rhodismus* celebrataris paganicae nomen, quam ROSALIA Latini, imo & Graeci posteriores vocabant, ut ex illustri Theod. Balsamonis loco ostenditur.

Quem Balsamonis locum non pigebit heic adscribere, quum ex eo simul intelligatur *Rosaliarum* caeremoniam ex ethnicismo olim fuisse in Ecclesiis suburbanas diffusam. Exstat autem is locus ad Concilium VI. in Trullo habiti Can. I XII. quo canone ethnica quaedam festa vetantur. Ad quem sic inter cetera optimus is Scholiastes commentatur. *Τοιαύτη πανήγυρις ΑΛΛΟΚΟΤΟΣ* (istud *αλλόκοτος* quod ex Bevregiana editione heic necessario suppleri, omiserat Cl. Cangius in Gr. Glossario in *Ρουσία*, credo quod in aliis codicibus desit) *ἐστὶ καὶ τὰ λεγόμενα Ρουσία, πᾶ μετὰ τὸ ἅγιον Πάχα ἀπὸ κακῆς συνηθείας ἐν ταῖς ἕξω χωραῖς γινόμενα. Ex istarum, inquit, monstrorum (seu hybridarum) celebratarum genere sunt & ea quae ROSALIA vocantur, quae post Sanctum Pascha ex prava consuetudine in suburbanis locis aguntur. Ad quem locum notari velim, eam celebratam dici *αλλόκοτον*, quasi *αλλόπονον* (uti grammatici interpretantur) i. e. alieno partu editam, sive hybridam; sic enim ii ritus dici debent, in quibus ethnicae caeremoniae cum Christianis coeunt. Deinde in suburbanis locis *Rosalia* celebrari dicit; quia in pagis paganicae reliquiae diu subsisterunt, inde & a pagis, *paganismus* nomen invenit, ut ad S. Castrensis Acta sup. ad XI. Febr. notabamus.*

Verum ne sic quidem, ecquid apud gentiles, & horum imitatione apud Christianos *Rhodismus* & *Rosalia* fuerint, plane liquet. Scio apud gentiles plurimum rosae aliorumque florum ulum fuisse in coronis & sparsione: cujus moris supervacuum est exempla proferre in amantibus, in conviviis, inque honore deferendo tum vivis tum etiam mortuis. Ad vivos illa pertinent. Florus II. 7. 14. *Quid florum in consulem profuderunt?* Ovidius IV. 2.

Quisque tibi manibus circumplaustrere tuorum,

Vndique jactato flore tegente vias.

Apud Herodianum lib. IV. Alexandrini florum sparsionibus (*ἀνθέων βοκαῖς*) imperatorem (Caracallam) honorabant. At in mortuos mul-

to id usitatus fuit, tum dum efferebantur, (quod passim legitur) tum etiam in sepultos. In Ravennate inscriptione sic scribitur: *Vi quotannis ROSAS ad monumentum ejus deferant.* Et alibi passim in lapidibus ac libris. Atque haec apud profanos.

At etiam apud Christianos plurimum florum ac praesertim rosae usum fuisse, vel ex eo potest colligi, quod festum Pentecostes apud Italos *Pascha Rosafa* dicitur. Ac memini, me puero, in Capuana dioecesi in Dominica Pentecostes inter Missae sollemnia consuevisse Presbyteros Ecclesiae pavementum rosis conspergere; qui mos postea exoluit. Sed eam sparsionem aequae antiquam fuisse atque ipsum *Pascha Rosafae* vocabulum, minime dubito. Appellatio vero illa etiam in Historia S. Leonis Papae IX. num. 21. occurrit: *Dominica quae dicitur Pascha Rosafa.*

Jam vero sicuti apud profanos in clarorum mortuorum elationibus sparsiones hujusmodi copiosae fiebant; idem & in Sanctorum Translationibus apud Christianos factitabatur. Quo spectat quod apud Neapolitanos S. Januarii, itemque apud Capuanos S. Stephani Protom. Translario (utraque nunc colitur ineunte Majo, quum maxime rosae vigeat: at de S. Januario olim XI II. Apr.) dicitur *l'Inghirlandata*. Cujus vocabuli originem inde reperunt, quod tum in eorum Translatione prima, tum in anniversaria memoria, clerici fertis floribus redimiti occurrerent, ac passim rosae ac flores spargerentur. Ac vide ut mutuam sibi lucem affundant S. Januarii *l'Inghirlandata* a nostris Graecis celebrata, & S. Timothei Rhodismus.

Nec enim aliud, nisi vehementer fallor, est *Rhodismus* sive *Rosalia S. Timothei Patriarchae Alex.* quam festum Translationis ejusdem: quod quia die IX. Maii celebrabatur, quando maxima est rosae ubertas, credibile est, multum jaciendis rosis, fertisque nectendis tunc fideles indulisise, in lactitiae argumentum, sanctique Antistitis honorem. Sicuti ergo apud nostros homines *l'Inghirlandata* tantumdem valet ac festum Translationis; non abnuerim & apud Graecos *Rhodismum* ejusdem festi fuisse vocabulum, a rosarum usu quaesitum. Et hic quidem *Rhodismus* legitimus ac laudabilis erat: ac *Rosalia* illa, quae Balsamon criminatur, superstitione aliqua paganica non caruisse crediderim: alioqui a mero rosarum jactu, aut roseis coronis quid fuisset periculi?

tu catholice illi umquam exhibito ; quippe Koptos & Habessinos pro Catholicis non habent. At cur non saltem Synaxariis modo laudatis adhibetur fides ? Verum non dubito, quin Bollandiani socii saltem postquam eundem Patriarcham in Fastis hifce marmoreis signatum animadverterint, abstenturi sint a severitate formulae, NON LIQVERE : etfi passim alibi iidem viri doctissimi longe se faciliores praebent in Sanctorum cultu asserendo .

Ex dictis autem intelligitur, hunc Timotheum & apud Koptos & Habessinos (& quidem tempore suae ὀρθοδοξίας) invenisse cultum, & apud Graecos in Synaxariis suis (ut omittam quod hujus Timothei epistolam Canonicam Graeci nobis adservarunt ; quod etiam ad maximam de eo existimationem facit : de qua Epistola vide Sollerium loc. cit.) ac postremo hoc die apud Neapolitanos nostros, quos Myxo-Graecos licebit appellare .

XIII N S VALENTINI

Hic Vic marmori concinit Neapolitanum manu exaratum Kalendarium, quod Ms. Rituali Neap. praecit inter Tutini chartas, ubi hoc die scribitur: *S. Valentini M.*

Et si autem plures numero Valentinos, & plerosque eorum martyres, Bollandus & Henschenius huic diei inseruerint: non est tamen dubitandum, quin nostri Kalendarii *Valentinus* aut ille sit Interamnensis Episc. & Mart. (cujus hoc die meminit Hieronymi Mrologium) aut ille alter presbyter ac Martyr Romanus, de quo Breviarium ac Martyrologium Romanum hoc ipso die. De utroque Martyrologia Rosweidi, Vsuardi, Adonis, aliorumque passim loquuntur. At praeceteris genuinus Beda post Romanum Valentinum illius alterius Interamnensis Ep. & Mart. sane quam copiosum elogium pertexuit .

Et vero nomen, item loci (uterque enim *Via Flaminia* passus dicitur, sed unus prope Romam, ad Interamnem alter) diei festi, ac nonnulla etiam temporis convenientia quosdam in eam suspicionem impulerat, fueritne unus idemque Valentinus in duos postea distractus. Sed conjecturarum tenuis res iteterat. Verum Cl. Castellanus (cujus peculiariter est, ut ille ait, ex semita viam facere) non esse dubitandum statuit, quin unus idemque Valentinus (ille Interamnensis scilicet) cuius meminit hoc die Hieronymianum

Mrologium) in duos postmodum pullulaverit. Atqui quam vellem, vir clariss. & de hoc studio optime meritus aut minus proclivem se ad antiquitatem everendam praerberet, aut saltem idoneas rationes suae severioris censurae afferret: qui heic certe nullam affert .

At equidem, ut cetera praetermittam, scio diversas duorum Valentinorum Inventiones fuisse factas: & Interamnensem quidem Valentinum an. 1605. reperiunt Interamnae fuisse (de quo vide quae hoc die Henschenius p. 756. n. 9. ex Ferrario & Vghello profert) Romani vero Valentini corpus ex ejus Ecclesia, quae extra Urbem in Via Flaminia nobilis quondam erat, in S. Praxedis, caput in S. Sebastiani fuisse translatum. Ita, nisi Valentinum bicorporem fuisse dixerimus, duos diversos Valentinos fuisse oportebit, Romanum unum, Interamnensem alterum. Nec quidquam utrique commune video praeter nomen, Viam Flaminiam (sed remotissimis ejusdem viae locis; nam LXIV. ab urbe Roma milliarium Martyr Interamnensis ponitur in Hieronymi Mrologio) diemque festivum. Verum id passim factitabatur, ut cujus Sancti dies emortualis ignoraretur, is in eum diem conjiceretur, quo cognominem alium colli contigisset: cujus rei documentum vel hic ipse dies suppeditat, quo die praeter hos duos, alii plures cognomines apud Bollandistas occurrunt .

At uter hoc die in hisce Fastis colitur? Romanum dices, quippe viciniorem, & aevo hujus marmoris satis celebrem; praefertim quum hinc absit *Episcopi* dignitas, qua pollebat alter. At equidem in Interamnensem sum longe inclinatio. Ac primum hic multo quam Romanus celebrior extra Romam erat: quippe unius Interamnenfis Hieronymianum (28) Mrologium meminit; Beda vero quum utrumque admiserit, in Romano jejunos, in altero multus est. Deinde si de Romano agerent hoc die Fasti marmorei, non *Natalis* notam (quam diebus non suis ap-

ponunt) heic praescripissent, sed *Passionis*: etenim Athletae Romani Acta (non *σύγχρονα* illa quidem, sed tamen venerandae antiquitatis) XVI. Kal. Mart. (i.e. XIV. Febr.) eum *decollatum* diserte praedicant; quum interim alterius dies *Passionis* ignoretur, nec aliunde is videatur in hunc diem conjectus, quam alterius *δμωνίμω* gratia. Ceterum quod pontificalis dignitas hinc absit, id nihil est; quae in Martyribus vix usquam in hoc marmore scalpitur, & hic idem Interamnensis in Hieronymiano mentionem episcopatus nullam habet.

XV N S PANTALEONIS

Idemne est, an diversus ab illo *Pantaleone* Medico Nicomediensi qui apud Graecos Latinosque, imo & in hoc ipso marmore consignatur die XXVII. Julii? Prorsus idem. Nec enim illustris alius Pantaleon agnoscitur, Qui quidem in *Vsuardi* *Auctariis* *Sollerianis* etiam hesternio die ponitur, & diversis Februarii diebus in nonnullis veteribus scriptis consignatur. De hoc redibit sermo ad XXVII. Julii, quo die is iterum, uti

diximus, in his Fastis signatur. Celebris ejus cultus in hoc Regno fuisse cernitur, cujus & sanguis alicubi, ut dicemus, magnae venerationi est. Sed & Neapolitani erat olim oratorum *S. Pantaleonis R.* (i.e. regionis) *Termontis*, quod ex Tutini chartis deprehendi. Cetera ad 27. Julii videantur; ubi & illud quaeretur, cur utroque Kalendarii loco *N. i.e. Natalis* nota praefigatur.

XVI N S IULIANES

Scribitur heic ejus nomen Graeco modo (utpote apud Neapolitanos, quos *bilingues* licebit appellare) nam sicuti rectum *Agne* obliquum *Agnes* gignebat (uti supra ad XXI. Jan. monuimus) sic patrius casus *Julianes* fiebat ex recto *Ἰουλιανῆ* *Juliane*. Nec aliter locu-

tum reperio Petrum Subdiaconum Neap. in Act. Prologo apud Bollandum: *Quia beatae & gloriosae Mart. IULIANES Sacratissimum corpus...*

Haec est autem celeberrima (29) illa Virgo & Martyr Nicomediensis passa sub Gal. Maximiano an. 294. aut non diu post;

(28) In Epternacensi apographo omnium antiquissimo sic legitur: *Interamne via Flaminia Natalis Valentini*. Quod *Valentini* nomen in Corbejensi & Lucensi ita in *Vincenti* transit, ut tamen depravationis origo sit manifestata, praefertim in Lucensi exemplari, in quo *Valentini* nomen loci nomini praecit, & luxuriae indicia sunt manifesta.

(29) Sanctam Julianam fuisse in Ecclesiis omnibus celebratissimam, illud declarat, quod in libris omnibus Ecclesiasticis tum Graecorum tum etiam Latinorum reperitur; & quod pluribus in locis ejus reliquiae ostenduntur; postremo, quod Act. illorum, quae Bollandus avertit, exempla innumerabilia manu exarata longe lateque profeminata Bollandistae repererint.

post ; quam Graeci (30) die XXI. Decemb. at Latini (31) hoc die colunt: utri rectius ac die suo, id vero sedulo inquirendum arbitror. Equidem univérse sic statuo, in Sanctis natu Graecis plus esse Graecorum quam Latinorum monumentis tribuendum. Atqui ex Graecorum liturgicis libris nullus est, in quo Julianae festum alio die quam XXI. Decemb. signetur: quo die in eorum libris praescribitur *Ἀθλησις*, quod tantumdem est, quod Latinis *Passio*. Accedit marmoris nostri auctoritas, in quo hoc die non P. h. e. *Passio*, sed N. h. e. *Natalis* nota praefigitur, quae diebus non suis in hoc monumento adpingitur. Quominus autem hanc Neapolitani die suo celebraverint, id impedimento esse potuit, quod dies XXI. Decemb. potiore festo S. Thomae Ap. plenus erat. Ceteroqui apud nostros Translationis dies, quippe rei apud nos gestae, quam Passionis, quae Nicomediae contigit, celebrior esse debuit.

Contra hanc vero sententiam quid afferri possit, videamus. Ac primum in calce Actorum, quae primo loco affert Bollandus, diserte scriptum est: *Passa est autem B. Juliana die XIV. Kalendar. Martiar. a praefecto Eleusio . . .* Is autem est XVI. Febr. Verum jam pridem istorum

(30) De ea die XXI. Decemb. agit utrumque Menologium: nisi quod in Sirletiano scribitur *Commemoratio S. Matris Julianae &c.* Sed in Basiliano rectius *Ἀθλησις* i. e. *certamen* seu *passio*. De eadem eodem die Anthologium, Maximus Cyther. ac Iuse Menaea magna, in quibus scribitur, *Sollemnitatem ejus celebrari in aede ipsi dicata, quae est juxta Templum S. Euphemiae in Petrio, ἐν Πιερρίῳ*. De aede S. Euphemiae in Petrio videatur Cangius in CPoli Christiana lib. IV. pag. 146. ubi unum fuisse dicit ex Sanctimonialium Monasteriis *βασιλικῶν* i. e. imperialibus.

(31) Pro Latinorum consensu in hunc diem plura inferius monumenta adscribemus.

(32) Everterat istorum Actorum fidem Jo: Hesselius Lovaniensis: cujus objectis respondit postea Bollandus: sed quam recte, alii viderint. Atqui negari non potest, quin plurima in his Actis sint, quae concoqui vix possint, in primis autem narratio de daemone ab Juliana vici-

Actorum fidem viri docti (32) suspectam habent: & ut inculcata esse, Bollandus dem, at dies certe Passionis non uno modo in manu exaratis (33) scribitur: ac postremo certum est, Faistorum nostrorum auctorem hanc diei *ἑορτή* consignationem in hisce Actis, (in Campania, opinor, tunc longe lateque diffusis) non legisse; alioqui *ω P* non autem *N*. hoc die scalpi justisset. Ac vereor ut ea Passionis consignatio antiquior sit saeculo (34) XI. exeunte.

At gravius fortassis illud videbitur, quod in Hieronymiani Mrologii apographo Corbejensi hoc die sic scribitur: *Nicomediae PASSIO S. Julianae Virg. & Martyris*. Verum a posteriore manu id accessisse, recte ostendit hoc die Castellanus, idq. ex additamento MARTYRIS. Nam primitus in Hieronymianum non nisi martyribus patebat aditus, nec proinde *martyrii* titulus addebatur. Accedit, quod a Lucensi apographo abest hoc die Juliana; & quod in Epternacensi sive Antuerpiensi ita signatur, ut mihi prorsus videatur ejus Translationem intelligere: de quo mox. Haec de die Passionis eo pluribus firmavi, ut marmori huic suae constet fides, in quo hoc die N. praefigitur, diebus non *ἑορτή* in his Fa-

H stis

cto, & longa illa Martyris cum diabolo colloquia plena *περιεργίας*, ac multa episodica ad ornandam narrationem per otium adiecta. Quae tamen non efficiunt, quin fundus historiae verus sit, & Acta ipsa sint Martyrologiorum (excepto Hieronymiano, cujus auctori ea ignota fuerunt) aetate antiquiora: quod & stylus ostendit.

(33) Nam ad eum Actorum locum Bollandus adnotat, in quibusdam MSS. notari VII. Id. Febr. & in MS. Cufano, V. Id.

(34) Nam quum Petrus Subdiaconus vitam S. Julianae scripsisset [quam Petro Archiepisc. Neap. dicavit, qui delinente saec. XI. sedid] & ad ejus vitae finem posuisset: *Passa est autem B. Martyr Juliana quartodecimo Kal. Martiar.* (proclivi sane errore, quo dies festi pro die emortuali sumitur) verisimile est, tunc primum eam diei emortualis notationem ex Petri illius vita in Acta antiquiora transfusam fuisse.

fitis praeponi solitum ; simul ne quid de Rom. Mrologii auctoritate quidquam decedat .

Nam in Romano hoc die scribitur: *Cumis in Campania Translatio S. Julianae Virg. & Martyris* . . Idque verum est . Nam eo spectat non tantum *Natalis* nota quae in hoc marmore nostro scalpitur , sed & quod in Epternacensi Hieronymiano notatur in hunc modum : *In Campania Cumbas* (i.e. Cumas) *NATALIS* (35) *Julianae* : & id genus (36) alia quae huc affertur possent , quae sunt Translationis Cumanae , non vero diei Passionis indicia .

Res enim sic se habuit . Auctor Actorum priorum apud Bollandum num. 21. S. Julianae reliquias *post paucum tempus* (eadem haec verba in pluribus Mrologiis in proxima Adnotatione observavimus , quorum auctoribus haec Acta visa fuisse , hinc intelligitur) *post paucum tempus* translatae narrat *ad fines Campaniae* . *Posita est autem* (ut ibidem in fine legitur) *B. Juliana* prope *territorium Puteolanum* , *ubi habet mausoleum uno miliario a mari* . Haec est prima Translatio , cujus etiam Petrus Subdiaconus in Vita hujus Sanctae meminit ; qui tamen & secundam Translationem in calce vitae his verbis describit . *Postea vero imminente ethnica feritate* (Langobardorum incurSIONem haec designari putant Bollandus & Henschenius , quae gens anno 568. primum in Italiam inundavit) *ne talis tantusque thesaurus* (quippe in agro & extra moenia

positus) *dehonestaretur ; translatum est corpus ejus in civitatem Cumanam , ibique in ipsius & in B. Maximi basilica cum gloria collocatur* . Hujus alterius Translationis occasione suspicatur Bollandus , reliquias nonnullas Neapolim ablatas fuisse , de quibus Gregorius M. in epistola ad Fortunatum Episc. Neap. Postremo exstant apud eundem Bollandum Acta tertiae Translationis S. Julianae , quae an. 1207. facta dicitur , quando Sancta haec Martyr cum S. Maximo Neapolim abducta fuit , & illa quidem in Asceterium Domnae Romitae , hic vero in Cathedrale Templum .

Sed illud scire interest , eequam Translationem ex illis tribus Facti marmorei colant . De tertia nefas est cogitare , quae prope quadrigentes annis recentior hoc marmore fuit . Ac ne prima quidem est intelligenda , quum primum S. Julianae Reliquiae ad Puteolanum littus appullae fuerunt . Sed secunda Translatio colitur , qua *translatum est corpus ejus in civitatem Cumanam* , quando & partem aliquam sacri pignoris Neapolim abductam fuisse , praediximus . Hanc secundam Translationem intelligi inde colligo , quod non tantum in Romano diferte scribitur , *Cumis Translatio S. Julianae* , sed quod in Hieronymi Epternacensi Mrologio , ceterisque (quae in Adnot. 36. citavimus) S. Juliana Cumis celebratur .

Atque ea sunt quae de hac apud nostros celebratissima Martyre mihi necessario

(35) Vox NATALIS haec eadem notione accipitur , qua in hoc marmore , pro *Festo* felicet sive Translationis sive alterius generis : quo tamen significatu haud passim eam vocem in Hagiologis reperies .

(36) Kosvveidnum , Centulense , aliaque Mrologia : *Et in Cumis S. Julianae Virg. Vinarudus : Civitate Cumis S. Julianae Virg. . .* In quibus Mrologiis *Cumanae* civitatis mentio manifesto est argumento , de Translatione Cumanas facta , non vero de Passione , quae Nicomediae contigit , id festum esse intelligendum : quomodo in hodierno Romano recte distinguitur . Nec aliud sibi volunt Ado , Beda Vulgatus , Rabanus , Notkerus , MS. Lactienfe , & S. Mar-

tini Tornacensis , in quibus scribitur in hunc modum : *Et in Cumis S. Julianae Virg. quae tempore Maximiani imp. &c. . . Quae passae est quidem in Nicomedia , sed post paucum tempus Deo disponente in Campaniam translata* . Quae plane clamant , hodiernum festum Translationis esse , non Passionis , uti recte in Romano monetur .

At Felicius , qui priora illa monumenta , in quibus Juliana Cumis ponitur , non autem haec posteriora , in quibus ejus Translatio ex Nicomedia in Campaniam detegitur , viderat , suspicabatur aut fuisse domo Cumanam , deinde Nicomediae passam , aut duas fuisse Julianas , Cumanam unam , Nicomediensem alteram .

fario animadvertenda duxi : ceteris superfedeo, quae, ne actum agam, legi possunt apud Engenium, Ant. Caracciolum, aliosque, sed praecipue apud Bollandum hoc die. Nisi quod illud mihi nolenti exciderat, quod in manu exarato Calendario Ritualis Neap. inter Tutini

chartas hoc die legitur : *Julianes* (Graeco casu ut in hoc marmore) *Virg. & Mart.* E regione vero in margine notatur, id in autographo notatum fuisse *littera rubra*, quo modo dies *ἄπρακτοι feriati* olim lignabantur.

XVII DP PAVLI EPI IVNIORIS

Episopus hic noster fuit, etsi desit *πὸ* NOSTRI. Sic enim habeto. In hoc eodem marmore die III. Martii legitur DP. S. PAVLI EPI NRI MAIORIS. Ex quo intelligitur, hujus diei *Paulum*, qui *Junior* dicitur, sic fuisse appellatum comparate ad alterum Paulum qui *Major* h. e. senior vocatur. Quandoquidem igitur Paulus major diserte *noster* dicitur, etiam hic alter *Junior* inter nostros SS. Episcopos est numerandus. Nam illud NOSTER hujus monumenti auctor pro sua maxima voluntate modo adposuit, modo omisit, ut ex pluribus episcopis certo nostris, in quibus illud *Nostri* abest, infra constabit.

Tres autem omnino in Episcoporum

nostrorum ferie Paulos novimus, unum qui Joanni Diacono quintus ab Aspreno ponitur; alterum qui medio VIII. saeculo floruit, tertium qui exeunte eodem saeculo. Et quidem si ejusdem Jo: Diaconi auctoritate stamus, nemo est eorum trium, qui non virtutum suarum (37) merito cultum adipisci jure potuerit. Sed quando Kalendarium duos tantum in albū retulit, existimari posset, non esse alios capiendos, quam priores duos, tertium autem idcirco non fuisse adnumeratum, sive quod is recentior hoc monumento fuerit, sive quod tum, quem hoc construebatur, nondum is coli coepisset. Et sic quidem olim conjiciebam.

H 2

Ve-

[37] De Paulo, qui ab Asprenate quintus numeratur, haec habet Jo: Diaconus : *Mirabilis in opere, mirabilis in factis, mitis in prosperis, prudens in adversis; post diuturna tempora gaudens & ipse migravit ad Dominum.*

De Paulo secundo, qui circ. an. 756. sedit, longum elogium idem chronographus pertexuit. Omnia ejus gesta sanctitatem redolent; atq. illud in primis, quod ipsa die *sancti Paschae, Missarum sollempniis pene completis cunctos osculatus est clericos, & omni populo exhortato, spiritum migravit ad caelos.*

Huius Paulo II. Stephanus successit, Stephano Paulus III. vergente VIII. saeculo. Cujus electio mira profus fuisse videtur. Defuncto enim Stephano episcopo, Eupraxia Theophylacti Ducis Neapolitani uxor diu obstitit, quominus quisquam ex Clero eligeretur Episcopus. Postremo tumultuanti populo, ac pastorem sibi dari petenti, Eupraxia Paulum hunc laicum comprehendens [quo verbo utens Chronographus, satis innuit, moti illi illatam velle, nec eum ullo modo promotioni suae velificatum] tradidit eligendum. Quamque Neapolitani laicum (*illico ronsum*) engere renuerent; Adria-

nus Papa [nimirum non sine Numine id factum interpretatus] illud ratum habuit, ac Paulum Neapolitanum episcopum consecravit. Neque is vero expectationem de se conceptam fecellit; nam & in sacra aedificia, & ecclesiasticam superfluum plures quam quivis alius sumptus fecit, & Eupraxiam ad bonam frugem conversam, Abbatissam Asceterii cujusdam ab illa exstructi ordinavit. Haec sermo de illo Jo: Diaconus habet, qui ceteroqui non solet episcoporum virtutes describere, contentus fabricas enarrasse, quaeque sunt his similia. Sed tamen illud animadvertione dignum videtur, quod Jo: Diaconus hujus electionem narraturus, tali prooemio utitur, quo minime usus fuisset, nisi Paulus hic III. compertae sanctitatis fuisset. Sic enim incipit : *Scribere autem incipientes, qualiter iste pontificali culmine sit sublimatus, studiosos precamur lectores, ut non aegre accipiant, & nobis imputent aliquid narrasse ineptum: quia utilius est veritatem proferre, quam vitantes quicquam, ire per anfractam locutionem.* Re enim vera vitiosa habebatur electio, si laicus assumptus fuisset. Verum haec Divino judicio evenisse, Adriani Papa ratihabitio declaravit, ut ante dictum fuit.

Verum ubi postea in manu exaratam (38) Homiliam incidi, quae est de miraculis S. Agrippini; ejus me auctoritas compulit, ut nostri Kalendarii *Paulum Majorem* eum esse, non qui primo aut altero CHRISTI saeculo, sed qui medio octavo sedit hujus nominis secundus, certo pronuntiarem; quandoquidem id digito intento ea Homilia demonstrat. Nam inter cetera S. Agrippini miracula hoc ibi narratur de quodam, cui *Maura* nomen, quem aegrotantem & ad S. Januarii tumulum orantem S. Martyr secundum quietem apparens jussit, S. Agrippini in eadem Ecclesia conditi ambire tumbam, ab eo sanitatem consecuturum: id quod evenit. Id vero accidisse dicitur *temporibus beatae recordationis domini Pauli PRIMI sanctissimi & SENIORIS nostri episcopi*. Recitat quidem haec verba Chioccarellus pag. 78. & tamen, cur Paulum in hac Homilia nominatum is interpretetur Paulum tertium, qui circ. an. 795. episcopatum iniiit, non intelligo: nisi hoc est, quod haud raro in luce clara caecutumus. Quo enim pacto voculae illae PRIMI & SENIORIS in eum convenire possunt, qui tertius & ultimus inter Paulos numeratur? At ne primus quidem Paulus is, qui aevo Apostolico suppar fuit, ibi intelligi potest; quia illic agitur de S. Agrippini jamdiu tumulati miraculo, qui Agrippinus Pauli illius antiquissimi successor fuit. Non aliud igitur relinquitur, nisi ut is Paulus qui in laudata Homilia PRIMVS & SENIOR vocatur, is plane sit qui circiter an. 757. sedit, qui tamen revera ejus nominis *Secundus* erat. Atque is idem est nostri Kalendarii *Paulus Major*.

At enim, inquires, quo pacto is *primus* & *senior* in Homilia, in marmore vero

nostro *Major* vocatur, cui ante septingentos ferme annos Paulus ille antiquior antecesserat? Respondeo, nomenclationes istas plerumque ex vulgi ore prodire. Apud vulgus autem Pauli illius antiquissimi memoria plane obliterata fuerat, qui vix ab eruditis & antiquitatis studiosis tenebatur. Hinc nihil proclivius fuit, quamut, quam duo Pauli, brevi inter se intervallo disjuncti (quorum unus medio VIII. saeculo, alter eodem exeunte vixerunt) in hominum memoria vigerent; alter eorum & *primus* & *senior* & *major*, alter *junior* nuncuparetur. Maneat igitur, *Paulum Majorem* (qui die III. Martii in hoc marmore consignatur) esse illum Paulum, qui anno circiter 757. sedit; *Junio*rem vero dici hujus esse illum qui an. 795. episcopus creatus fuit. Vtrumque sane suis laudibus non fraudat Jo: Diaconus, ut plane videantur coli pro caelicolis potuisse. At revera eos cultus possessionem apud Neapolitanos adeptos fuisse, antehac ignorabamus: ac nunc primum id ex integerrimi hujus marmoris auctoritate discimus, collati cum manu exarata Homilia de miraculis S. Agrippini.

Quae haecenus de duplici Paulo commentati sumus, ea mire confirmantur inscriptione quadam, quae corporibus SS. Maximi & Fortunati superposita erat. Verum & hanc inscriptionem, & plura alia quae huc pertinent, copiose exposuimus in Dissertatione Italica, quae in Academia Historiae Ecclesiasticae apud Oratorianos S. Philippi Nerii Patres ab hoc Eminentiss. Archiep. JOSEPHO SPINELLO instituta, nuper a me recitata fuit: quam ad calcem dabimus. Vide quoque infra ad XIV. Junii, ubi de S. Fortunato: nec enim actum agere in more habeo.

Ex

[38] Eam Homiliam servabat apud se Chioccarellus. Eamdem aut ejus exemplum habuit etiam Bibliotheca SS. Apostolorum [teste Ant. Caracciolo pag. 137.] ubi & hodie dum exstat. Et Caracciolus quidem ab Jo: Diacono auctore Chronici Episcoporum Neap. Homiliam illam scriptam putavit nullo tamen argu-

mento producto. Vt ut est, non ante tempora Athanasii III. qui ibi memoratur, scripta fuit, nec ante an. 961. Eam in festo S. Agrippini publice in coetu fidelium lectam fuisse, intelligitur ex illis verbis, *Qui devote ad ejus [Agrippini] sollemnia convenistis*.

Ex hætenus dictis etiam marmoris hujus ævum deprehendi potest. Nam quandoquidem in eo S. Paulus Junior consignatur, qui ab an. 795. ad usque initia noni sæculi Neapolitanis præfuit, necesse est, hoc Kalendarium novo ineunte sæculo haud fore antiquius. At ne recentius quidem nono sæculo fuerit: nam in eo tacetur B. Tiberius, qui an. circiter 818. noster episcopus est consecratus: tacetur hujus successor S. Joannes Aquarius: tacetur postremo Aquarii successor S. Athanasius, qui medio nono sæculo Neapolitanum pontificatum iniiit. Et quidem hi duo ultimi inter illustres hujus sedis sanctos Antislites adnumeratî fuerunt: ac certum habeo, S. Athanasium paulo post mortem coli coepisse, saltem post ejus Translationem e Monasterio Casinensi, quæ quinquennio (39) post mortem con-

tigit. Ergo videtur hoc Kalendarium inter annum 818. (quo Vrfus Paulo Juniori successit) & annum circiter 830. (quo S. Athanasii cultus satis increbuerat) fuisse constructum.

At enim scrupulus hæc est avellendus oppido quam molestus. Quid enim? si res sic se habet; Paulus ille ab Asprenate quintus, de quo mira prædicat Jo: Diaconus, cultu spoliabitur. Verum ne is quidem ab aris removebitur. Est enim ille ipse, cujus Depositio in his Fastis notatur die XXIII. Augusti. Vide ibi dicenda. Quibus si addas Paulum de Arretio; jam quatuor Paulos habebimus viros sanctissimos. Nec plures quam hi quatuor eo nomine Neapolitanam Cathedram tenuerunt. Cetera plura quæ huc spectant, in ante dicta Dissertatione Italica videantur.

XVIII N S PIMENI

Hvjus Sancti nomen in marmore sic sculptum cernitur, ut transversa lineola sinistro litteræ N hastili non tantum insistat, sed plane artissime adhaereat, ita ut videatur monogramma compositum ex T & N. Sed tamen vox PIMENI nihil est. Quocirca lineola profus redundat: nec est dubitandum, quin hujus Sancti rectus casus sit PIMENIVS (nam quæ in IVS exeunt, olim in casu patrio cum uno I scribebantur) & quin is idem sit ac *Epimeneus* Martyr, cujus corpus Brixiae quiescit in sacrarum Virginum coenobio S. Juliae dicato, quemque Brixienfes eodem hoc die colunt. Aequum forte diversitas nominum *Epimenei* & *Pimenii* turbet; sciendum est hujus martyris nomen tribus saltem modis scribi consuevisse, EPIMENEVS, PIGMENIVS, PIMENIVS, quarum scriptio primam rectissimam judico, quippe ἀγαλογικην, & Graecis usitatam,

& suo significato præditam; itemque secundam, si cū Y scribatur. Nam tertia ab alterutra videtur detorta. Nunc singularum nomenclationum testes advoco Kalendariorum & martyrologiorum libros, & quidem omnes hoc eodem die XVIII. Februarii.

Epimeneum hoc die exhibent Tabulae & Martyrologium Brixienfe, Galefinius, Ferrarius; apud quem in Catalogo generali sic reperio: *Brixiae S. Epimenei presbyteri & martyris*: qui & in Adnotationibus conqueritur, Maurolycum perverse pro *Epimeneo* scripsisse *Pigmenium*: quæ est hujus nominis scriptura altera.

Atqui non tantum Maurolycus sed & Felicius isto modo scripserunt, apud quos sic legitur hoc die: *Item Pigmenii presbyteri & martyris*. Qui videntur existimasse hujus diei martyrem non alium esse sive a *Pigmenio* qui sub Juliano, sive ab *Epigmenio* qui sub Diocletiano, decertarunt, uti

(39) S. Athanasius an. 872. demortuus, an. 877. sollempni pompa, cujusmodi solis Sanctis tribuitur, ex Casinensi Monasterio translatus Neapolim fuit. Cujus Translationis ex-

stant Acta ab aequali aut suppare scriptore composita. Sed de his videatur sæpe memorata Italica Dissertatio.

uti infra ex Martyrologio Romano demonstrabimus.

Postremo PIMENIVS testium multitudinem ceteras duas appellationes superat. Sic enim scribitur in nostro marmore hoc eodem die, quo Brixiae *Epimeneus* colitur. Adhaec duo antiquitus scripta martyrologia apud Bollandum haec, unum Ultrajectinum S. Mariae, alterum Trevirense S. Martini, hoc die XVIII. Febr. sic habent: *Item Pimenii Martyris*. Item M. S. Richenoviense: *Alibi S. Pimenii Martyris*. MS. Aquifgranense hunc eundem primo loco ponit his verbis: *XII. Kal. Martii: Natalis S. Pimeni Presbyteri ad sanctos duos senes*. Postremo Greven in Auctario Vsuardi *Pimenio* Faustum hoc die adjungit: *Romae, inquit, Pimenii presbyteri & Fausti martyrum*.

Hactenus de scribendi modis: ex quibus primum necnon & (40) alterum, modo cum Y scribatur, sincera esse, originatio & analogia fuadet: nisi quod haud raro in marmoribus optime scriptis corrupta nomina reperiuntur; utique quia sic etiam vulgo ea nomina usurpabantur. Vbi quae non *Philuminam* pro *Philumena* reperias in marmoribus. & libris, ut & alia plura nomina depravata? Sicuti autem infra die VI. Martii BASILIVS pro BASILEVS scriptum fuit; sic etiam haec pro *Epimeneus* primo dici coepit *Epimenius*, mox abolita primore vocali, *Pimenius*. Nisi vero placeat hunc *Pimenium* depravatam ac detortum fuisse a *Pygmenius*: de quo nomine vide substratas Adnotationes 40. & 41.

Venio nunc ad cetera martyris hujus, quae obscura esse omnia expostulant viri docti: inter quos Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae sic scripsit: *Epime-*

neus Presbyter Brixianus, quo tempore martyrium passus sit, nondum legi. Sed equidem non dubito, quin Brixienfis hic martyr cum alteruto eorum sit confundendus, qui in Romano Martyrologio die XXIV. Martii inferuntur, in quo sic scribitur: *Ibidem (i. e. Romae) S. Epimenii presbyteri, qui in persecutione Diocletiani sub Turpio iudice gladio caesus, martyrium consummavit*. Item *Romae passio beati Pimenii (41) presbyteri, qui sub Juliano Apostata pro fide Christi praecipitatus in Tiberim, necatus est*. Vbi Baronius in adnotatis testatur, mentionem de Epimenio (h. e. Epimeneo) fieri in Actis S. Crescentii Martyris, quem Epimenius baptizavit (de quo Crescentio vide eundem Baronium die XIV. Sept.) *Pigmenium* vero agnosci ab Vsuardo, Adone & aliis, cujus res gestae in Actis S. Bibianae etsi depravatis legantur. De hoc Pigmenio videantur Bollandistae ad XXIV. Mart. pag. 481. Ergo, si me audis, Brixienfis martyr idem plane fuerit, ac alteruter eorum qui Romae passi dicuntur in Rom. Martyrologio, sive sub Diocletiano, sive sub Juliano. Vterque presbyter & martyr fuit haud fecus ac Brixienfis. Ceterum in Romano Martyrologio eorum dies passionis colitur; at Brixiae dies Translationis: nam verisimile est, illum non alio die Brixiae celebratum fuisse, quam quo ejus Reliquias adepti fuerunt, quod & passim usuvenit. Adde quod & *Pimenius* ille, quem Greven supra laudatus Auctario Vsuardi die XVIII. Febr. inseruit, *Romae* itidem ponatur; quia ibi scilicet passus, deinde Brixiam advectus fuerit die XVIII. Febr. quo die postmodum a Brixienfibus colli coepit. Quae non temere a me dici locus hic Fastrorum nostrorum ostendit, ubi hoc

(40) Nam *Pygmenius* cum Y significabit, pugilem, a πυγμαῖον pugilatus.

(41) An est Presbyter ille *Pygmenius* [ca enim recta scriptura est, ut sit a πυγμαῖον] cujus mentionem reperio in Epistola Eugippii ad Pascasium Diaconum [praefixa vitae S. Severini apud Bolland. pag. 485. num. 4.] ubi scriptum est: *Tandem Pimenius* [pro quo in optima notae MS. Belfortii legitur PYGMENIVS] *quidam*

Presbyter Italiae, nobilis & totius auctoritatis vir, qui ad eum [Severinum] confugerat tempore, quo Patricius Orestes iniqui preceptoris est, interfectores ejus mœuens, eo quod interfecti velut pater fuisse diceretur &c. Verum hic sub Juliano pati non potuit; quia Orestes occisus fuit an. 476. Basilisco 11. & Armato coss. h. e. diutissime post Juliani Apostatae tempora.

hoc die non *Passionis* nota praeponitur, sed *Natalis*, quae diebus ferme non suis

in hoc marmore praescribi solet.

XVIII DP QVODVULTDEI EPI

Est ille celebris Quodvultdeus Carthaginensis Episcopus, dux eorum sacerdotum & Clericorum, qui persecutione Vandalica navibus rimosis impositi, ad Campaniae littora egesti leguntur. Ea res sic se habet. Genfericus Vandalor. rex, ubi sensim Africam sibi omnem subiecisset, tandem *Theodosio XVII. & Festo coff.* (is est annus 439.) *Carthaginem dolo pacis invasit*, uti testantur Prosper & Marcellinus. Quae tunc persecutionis procella in Catholicos defaevierit, executus est tribus libris Victor Vitensis (qui male antea *Vitensis* vocabatur) apud quem inter cetera sic legitur lib. I. n. V. *Tunc vero (rex) memoratae urbis Episcopum, idest Carthaginis, Deo & hominibus manifestum, nomine Quodvultdeum, & maximam turbam clericorum navibus fractis impositos, nulos atque expoliatos expelli praecepit. Quos Deus miseratione bonitatis suae, prospera navigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus est civitatem.* Agit de his etiam Romanum Martyrologium die XXVI. Octobris, ubi etiam Quodvultdeum cum suo Clero Neapolim appulisse dicit. Et quidem quum alii in alia Campaniae loca se diffudissent; Quodvultdeus & Gaudiofus cum aliis Neapoli subliterunt. De Gaudiofo agit nostrum hoc marmor die XII. Julii (ubi sic legitur N.S. GAVDIOSI ET RELI i.e. *reliquorum*, quasi si Gaudiofus dux plurium fuerit, uti suo loco dicetur) atque iterum die XXVII. Octob. ubi ejus *Deposito* consignatur. At Quodvultdei depositio non tantum in hoc nostro

marmoreo Calendario huic diei XVIII. Febr. affigitur, sed & olim Ant. Caracciolus pag. 319. in vetusto Neap. Ecclesiae Calendario sic se legisse hoc die XIX. Februar. testatur: *S. Quodvultdei Patroni Neapolitani Episcopi*. Ex quibus diversis ac diverso tempore repertis monumentis intelligitur, Neapolitanis hanc a patribus acceptam traditionem infedissee, Quodvultdeum non alio die ad caelum commigrasse, quam die XIX. Februarii. Nec sum nescius in Calendario Carthaginensi, quod Mabillonius edidit, eandem depositionem diei VIII. Januarii assignari his verbis: *VI. idus Januarii depositio Quodvultdeus Episcopi*. Atqui equidem de Sancti Antistitis hujus die emortuali non alii testi magis, quam Neapolitanae Ecclesiae (in cujus sinu is beato sine quievit, sacrumque corpus honoratur) marmoreo monumento credendum arbitror; magis certe quam Carthaginensibus (42) hinc remotioribus. Quare habenda est huic marmori gratia, cujus ope verus Depositionis dies S. Quodvultdei cum aliis veteribus Calendariis Neap. consentiens jam tandem pro comperto habetur. Cum veteribus, inquam, Calendariis consentiens: nam in posterioribus id festum aut die uno antevertitur (sicuti in quibusdam Otterii membranis a Tutino excerptis, in quibus pridie id festum signatur) aut uno die postponitur, sicuti legitur in Calendario Ms. Ritualis Neap. inter Tutini schedas, ubi hoc quidem die notatur *littera rubra: Barbari Episcopi*, vigesimo autem sic scribitur: *Quodvult Dei Episcopi*.

Ex

(42) His accedit, quod mihi videantur Episcoporum Carthaginensium depositiones e posteriore manu Calendario illi accessisse. Neque enim credibile est, usque ad V. saeculum tam paucos Carthaginis Episcopos a Carthaginensibus inter caelicolas cultos fuisse. Verum illud Calendarium initio Martyrum tantum festa continebat, cui postea placuit Episcopos

aliquot adnectere. Quorum depositiones utrum accurate diebus suis ubiq. respondeant, valde dubito. Illa certe copulatio *IV. Kal. Sept. Depositionis Restituti & Augustini Episcoporum & Non. Jan. Depositionis S. Deogratias & Eugeni Episcoporum*, haud videtur veros emortuales dies indicare.

Ex quo vides, *Barbati* festum eiecisse loco suo Quodvultdeum in recentioribus Kalendaris.

Agit de S. Quodvultdeo Ant. Caraccio-

lus pag. 315. & seq. Verum plura in eo corrigenda arbitror, eaque poteris, si lubet, ex supra adnotatis ad XI. Febr. de S. Castrense, commode refingere.

XX S C I N D I N V

SIC Graeco more casu patrio pro *Cindini* scribitur pro consuetudine hujus marmoris. Ceterum si scriptio recte habet, videtur idem fuisse ac *Cendinus* ille, cujus mentio est in Hieronymiano Epternacensi apographo ad XVI. Jun. his verbis: *In Sicilia civitate Misana* (i.e. Messana) *Saturnini, Cendini*. Et Epternacensi quidem apographo, utpote antiquiori, magis credo, quam Lucensi, Blumiano, & Richenoviensi (apud Henschen. ad 16. Jun.) scribentibus CENDENI; quod & longiuscule recedit a nostro marmore. Et dies quidem Martyrii in Hieronym. Mrologio signatur XVI. Junii. At interim de eo Neapoli hoc die sine commilitone Saturnino memoria fiebat, propter aliquam antiquam Translationem nobis incompertam.

Ceterum CINDINVS aut CENDINVS nihil Graece aut Latine significat: quo fit, verum nomen esse potuisse CINDYNVS a *κινδυνος*, i. e. *periculum*.

Verum inauspicata nomina imponi per raro solebant: quocirca, si refingendum hujus Messanenensis Martyris nomen sit, dictus videtur ACINDYNVS, *κινδυνος* i. e. *expers periculi*: familiare admodum apud Graecos nomen, quod & in marmoribus saepissime occurrit: & in Basiliano Menologio tres Sanctos nomine *Acindynos* reperio. At saeculi barbaries fortassis effecerit, ut Messanenensis *Acindynus*, passus apocopam, heic quidem *Cindinus*, in Hieronymianis vero Mrologiis *Cendinus*, *Cendemus*, & *Cendeus* (tot enim modis reperitur scriptum) evaserit.

Quum autem hic Pugil domo Messanenensis fuerit, miror, nullam ejus memoriam apud populares mansisse nec hoc die nec XVI. Junii aliove tempore. Certe apud Canonicum Joannem de Joanne, qui in *De Divinis Siculorum officis* libros omnes suae gentis Liturgicos excussit, nullum ejus vestigium reperio.

XXI DEP VRSI EPI NRI

DVAS mihi difficultates objicit hodiernus dies, in majores concijciendo, nisi opportune additum fuisset *EPIscopi NRI*. Quos nodos duos heic breviter expedire est animus.

1. *Fuerit ne hic Vrsus quinti, an noni saeculi episcopus.*

In ferie Episcoporum Neap. quam scripsit Jo: Diaconus unus Vrsus compareret, qui sub Damaso Papa sedit initio V. saeculi. At in ea ferie quam concinnavit Chioccarellus agnoscitur & ineunte IX. saeculo alter Vrsus Pauli Junioris successor, decessor autem Tiberii. De neutro autem Sanctitatis indicia a nostris scri-

ptoribus afferuntur, uti infra dicetur. At nunc demum Kalendarium istud nos minime dubitare sinit, quin aliquis *Vrsus episcopus noster* pro Sancto agnitus fuerit. De utro sit intelligendum, id vero sedulo est inquirendum.

Ajo, Vrsum posteriorem (quem IX. ineunte saeculo vixisse volunt) aut omnino nullum fuisse, aut si fuit, tantum *Electum*, non item sacratum fuisse, proinde non potuisse in hoc marmore *episcopum* appellari. Et quidem verisimile est, Vrsum juniorem nullum omnino fuisse; qui si existisset, nae is ab Joanne Diac. (qui scriptor eodem aut seq. saeculo post alterum istum Vrsum Chronico scribendo

do operam dabat) minime ignoratus aut praeteritus fuisset .

Atqui Chioccarellus nonnisi ex Heremperto (cui eam narrationem (43) imputat) Vrsus juniorem in episcoporum Collegiū cooptavit . Ea narratio sic habet : *Tunc VRSVS ELECTVS praedictum Siconem jam satum principem* (Beneventanum , qui tunc Neapolim obsidebat) *deprecatus est , ut etiam amplius malum non perveniret , neque sanguis effunderetur Christianorum . Sed Sico Longobardorum princeps admonitionem praedicti ELECTI audiens , destitit , & pacem inientes &c.* Ex his vides , fuisse Vrsus quemdam *Electum* , qui certe inter Neapolis episcopos est adnumerandus .

Verum quisquis Auctor narrationis illius fuerit ; *Vrsi Electi* nomine Ant. Caraccioli (in *Sac. Eccl. Neap. monumentis* pag. 195.) Ducem Neapolitanum intelligit : cui opinioni favent quae in illo Anonymo sequuntur : *Et pacem inientes &c. Spondit ipse* (Caraccioli pag. 194. pro *Ipsa* edidit *Idem* in hunc modum : *Spondit vero idem Neapolitanorum Dux &c.* quod ad Vrsus referri necessario deberet) *cum univrsis suis hominibus . . . se duros illico omni anno tributum &c.* Quamquam vel si legatur *ipse dux* (non autem *idem dux*) tamen videntur haec non ad alium referri posse quam ad Vrsus paullo ante nominatum ; nec enim in illa narratione fit ducis alterius mentio . Verum , fateor , etsi Vrsus dux fuerit , non continuo fit , eundem eligi episcopum nequivisse . Nam fuere & alii , qui simul ducatum & episcopatum Neapoli

gesserint . Quamquam si Chioccarellum (in Vrsus Juniore pag. 79.) audimus , videtur per haec tempora non alius quam *Bonus Consul & dux Neapolitanus* fuisse .

Jam vero missis spinosioribus ; Vrsus quidem ille de quo Pseudo-Herempertus , sive verius Anonymus Salernitanus loquitur , quum *Electus* dicitur , non potest intelligi aliud quam *electus Episcopus* . Verum quia idem numquam sacratu fuit ; idcirco ab Jo: Diacono omitti debuit ; qui auctor nullum ex his qui dumtaxat *Electi* fuerint , suo Chronico adtexuit . Atque eadem ratio facit , ut *Vrsus* nostri Kalendarii (quippe qui *Episcopus noster* diserte appellatur) longe sit alius ab Anonymi Salernitani *Vrsus Electo* . Qui quidem posterior Vrsus (ut id obiter moneam) anno 818. vivebat , nam eo anno S. Januarii corpus Sico Neapoli Beneventum transfuit ; de qua Translatione agit in recitata narratione Anonymus ille Salernitanus , & Leo Ostiensis I. 20.

Ex dictis omnino sequitur , Vrsus Kalendarii marmorei alium esse non posse quam priorem alterum , qui ineunte V. saeculo successit Severo : de quo Vrsus haec habet Jo: Diaconus . *Vrsus Episcopus sedit annos IV. Fuit autem temporibus Damasi Papae et Valentiniani Aug. . . Ipse vero Vrsus Episc. sepultus est in Cymiterio foris ab urbe , ubi & B. requiescit Ephebus.* Corrige *Ephebus* .

2 *An Vrsus Kalendarii idem sit ac Antipapa Vrsicinus .*

At heic negotium faceffit , quod Anastasius in vita Damasi , narrato Vrsicini I schisma-

(43) Quae Chioccarellus ex Heremperto recitat , ea quidem in Ant. Caraccioli *Quatuor Chronologis* exhibentur ad calcem Heremperti , & quidem tamquam fragmentum fusioris Heremperti historiae . At Camillus Peregrinus ea non esse ex Heremperto sive Erchemperto statuit , sed ex historia fusiore cujusdam Anonymi Salernitani Erchemperto recentioris ; cujus historiae septem inignes partes edidit Peregrinus in *Historia Princ. Langob.* in quarum secunda leguntur ea quae supra ex Chioccarello adscriptimus . Et quidem Chioccarello (qui

totam eam narrationem de Sicone Neapoli obidente , ac S. Januarii corpus auferente ex Erchemperto citat) imposuerat Leo Ostiensis qui I. 20. eandem historiam Erchemperto auctori tribuit . Verum quo sensu Erchempertum auctorem laudat Ostiensis , jampridem notavit ibi Abbas de Nuce ; nim. quia is codex (in quo Erchempertus agitur ducebat) ejusdem nomine circumferebatur , etsi alia plura opuscula ibi essent , inter quae Anonymus Salernitanus , & quo est ista de Sicone narratio .

schismate, haec subijciat: *Et factò Concilio sacerdotum, constituerunt Damasum, quia sortior & plurima multitudo erat, & sic constitutus est Damasus: & Vrsicinum eiecerunt ab urbe, & constituerunt eum Neapoli episcopum*. Eadem reperiuntur in Liutprando Ticinensi, Abbone Floriacensi, & aliis (apud Chioccarellum pag. 38.) qui ex Anastasio sua hauserunt. Incidunt autem haec in Vrsi Neapolitani (quem Jo: Diaconus sub Damaso ponit) tempora. Quare quem Joannes Diac. Vrsum vocat, is paullo aliter *Vrsicinus* sive *Vrsinus* ab Anastasio vocatus videtur. Quo posito, absonum videbitur, a Neapolitanis inter Sanctos relatum fuisse eum, qui aliquando Antipapa fuisset.

Respondeo, non esse profus absurdum, Vrsicino isti (si modo sit idem ac Vrsus noster) post dilutam poenitentia salutari schismatis culpam, & actam sancte vitam, aliquando etiam, poscente id ejus merito, inter Sanctos fuisse apud Neapolitanos locum.

Sed valde laetor, hac me responsione non indigere. Nam nego, umquam Vrsicinum illum Damasi aemulum Neapoli confedissee: id quod & ante me negarunt Baronius, Chioccarellus, Ant. Caracciolus, Vghellus, alii. Scimus Vrsicinum in Galliis exfulare coactum. Quo igitur pacto idem Neapoli federit? Respondet Muratorius (in Adnot. ad Chron. Jo: Diaconi in Vrsò hoc, de quo agitur) Vrsicinum tero admodum in Galliis exfulasse, proinde potuisse ante id exilium Neapoli episcopatum gerere. Atqui si ita res habet, jam Vrsicini Episcopatus in-

cidet in S. Severi tempora; quem tamen Severum necesse est saltem usque ad ann. circiter 387. vitam produxisse, quo anno Ambrosii ad eum Severum exstat epistola. Multo id est incredibilius (44) quod ibidem Muratorius conjicit, nim. Vrsicini episcopatum praecessisse episcopatu Severi. Ergo si me audis, nec ante nec post Severum est huic Vrsicino locus. Adde quod Faustinus & Marcellinus in *Libello precum*, etsi Vrsicino impense fauent, tamen de hujus episcopatu Neapolitano tacent. Adde hoc etiam quod in vita S. Severi (quam dedere Bollandiani die XXX. Aprilis) Vrsus qui apud Joannem diac. Severo successit, S. Severi *Nepos* (45) & *Successor* dicitur: quae in Vrsicinum convenire non possunt. Ergo numquam Vrsicinus Neapoli gessit episcopatum: ac facilius est Anastasium (nec enim Damasi vita Anastasio est antiquior, quantum ex stylo conjicere possum) Vrsicinum cum Vrsò nostro perperam confudisse, quam nostratrem Joannem Diaconum aut ignorasse Vrsicini antipapae Neapolitanum episcopatum, aut Vrsum Severi nepotem pro Vrsicino lectoribus propinasse.

Postremo vel si hoc demus (quod tamen esse falsissimum demonstravi) Vrsicinum ante S. Severum Neapoli confedissee; jam ejus episcopatus diversus ab Vrsi Episcopatu foret; sicuti & diversa essent amborum nomina, cognatio, ac tempora. Proinde S. Vrsus, de quo hoc die in nostro Calendario agitur, *successor ac nepos* S. Severi erit, & ab Vrsicino Antipapa diversus.

XXII

(44) Ejus conjecturae ansam Muratorio praebuit Vghellus, qui in serie Episcop. Neap. Chioccarellum imitatus, ante Severi episcopatum, Vrsicino Antipapae locum dedit: sed uterque magis, ut eum rejicerent quam ut adluerent. Verum quidquid hujus rei fuerit; manifesta res est, ante Severum Vrsicino locum esse non posse. Qua de causa? Quia Severo Jo: Diaconus ann. XLVI. imputat: quae annorum periodus si circiter anno Christi 387. [quando Ambrosius ad Severum scripsit] terminari suzatur, eadem

auspiciabitur ab anno circiter 341. h. e. 25. ante Damasum electum annis. Ex quo sequitur, Vrsicini episcopatum Neapolitanum non in schismatis remedium potuisse adhiberi, quippe longe antiquiorem schismate. Ut cetera interim ἀποπαι multa omittam.

[45] In vita S. Severi apud Bollandianos die XXX. Aprilis num. 7. *Tunc unus ex circumstantibus, Vrsus diaconus nepos ejus (Severi) qui post ejus transitum ipse episcopus ordinatus est &c.*

XXII N S T H E C L E

DE illa celeberrima Apostoli Pauli discipula agitur in his fastis die XXIV. Septembris. Quocirca videri poterat longe alia esse hujus diei *Thecla*. Estne ergo illa *S. Thecla* Sanctimonialis Benedictina, quae huic diei affigitur apud Bollandum in hujus diei *Practermissis* pag. 281. col. 1? Verum quum de ea taceat hoc die Mrologium quoddam Casinense, quod penes me habeo, quanto minus inscribi huic marmoribus debuit? Adde quod haec *μοναστήρια* saec. X. labente floruit, nostrum autem monumentum est centum annis antiquius.

Verum quid operam ludimus? Non est ambigendum, quin hodierna *Thecla* sit illa eadem *πολυβρύχνητος* aevi Apostolici Martyr. Quae quidem in Rom. Mrologio diei XXIII. Septemb. inseritur, ut & in Beda, Ufuardo, Adone: in Basi-

lii vero Menologio postridie, ut & in his Fastis: at eadem in omnibus Hieronymianis apographis huic diei (XXII. Febr.) inscribitur, ut & in Greveni & Maurolyci Mrologiis, & in Mss. Richenovienfi, Laetienfi, Tornacensi, Aquigranensi.

Itaq. de hac celebratissima Martyre bis Neapoli *Synaxis*, seu *Panegyris* (utroque modo Graeci id vocabant) cogebatur: semel die XXIV. Septemb. in Graecorum Ecclesiis; rursus autem hoc die in Latinis. Sed illa die *Passio* recte in his Fastis praescribitur, quippe eo die *Thecla* consummata creditur: hodie vero *Natale*, quippe die non suo. Etiam in Hieronymianis hoc die vox *Natalis* de *Thecla* usurpatur. Cetera, quae ad hanc Heroïnâ pertinent, expediuntur *ὄν* *Θεσ* ad 24. Septemb.

XXIII P S P O L I C A R P I E P I

ESt ex Graecis, qui in Basilii Menologio, in Menaeis, Calendariis, & Anthologio hoc die ponunt Polycarpum Smyrnae Episcopum. Cum Graecis consentiunt Moscovitae in suo effigiato Calendario: ex Latinis autem Martyrologia Hieronymi, Rabani, Galefinae &c. Adde & cetera Mss. Martyrologia apud Florentinum, in quibus constanter Polycarpus huic diei inscribitur: etsi in MS. Centulensi apud Bollandum pag. 428. ejus festum die 24. Febr.

(46) *Valesii locus de die Passionis Polycarpi. Quid in Smyrnaeorum Epistola sit Magnum Sabbatum.*

Doctissimus Valesius ad Eusebii IV. 15. sine Epistolae Smyrnenfis Ecclesiae recitato, immoratur plurimum verbis illis, *Μαρτυρεῖ ὁ μακάριος Πολύκαρος μνήος Ξανθικῆ δ' ὁπίερα ἰσαμῆνε, πρὸ ἐπιπέ καλαυδὼν Μαίων, σαββατῶ μεγάλῳ*; in quibus pro *Μαίων* scribendum esse *Μαργίων* contendit, atque ea verba interpretatur: *Passus est autem beatus Polycarpus die secundo mensis Xan-*

thici, ante diem VII. Kal. Martias, magno Sabbato. Praetabit autem virum ipsum cruditissimum loquentem sicere.

I 2 nem

thici, ante diem VII. Kal. Martias, magno Sabbato. Praetabit autem virum ipsum cruditissimum loquentem sicere.

Postremo notandum est quod Polycarpus passus esse dicitur die II. mensis Xanthici, i. e. ante diem VII. Kal. Martias. Vsserius quidem tum in not. ad Epist. Smyrncor. tum in lib. de anno solari Macedonum & Asianorum cap. 1. affirmat, Smyrnaeos praeter morem reliquarum Asiae civitatum mensem Xanthicum exorfos fuisse a die XXV. mensis Martii. Sed quum ad id probandum nullam rationem afferat; in

eo non possum illi assentiri. Quis enim credat, Smyrnaeos in mensum Macedonicorum dispositione a reliquis Asiae civitatibus dissentisse? Certe si ita fuisset, Smyrnaei. . . ad vitandam ambiguitatem adiecissent καὶ ἡμεῖς αὖς Σμυρναίων. . . Quum igitur Smyrnaei non aliter menses suos ordinaverint, quam ceteri Asiani; apud Asianos vero mensis Xanthici initium in XXII. Februarii diem incidit; idem quoque Smyrnaeis observatum sit, necesse est. At heic conqueritur Florentinius (in Dissertat. quam de hoc ipso argumento dici XXIII. Febr. subjecit, pag. 343. statim post medium) nullam a Valelio rationem fuisse productam, qua conficeret, Asianorum Xanthicum incepisse die XXII. Febr. Quare conatur ibidem vir doctus id ex Galeno demonstrare, apud quem Artemisus mensis cum aequinoctio incipit, h. e. (secundum antiquos) die XXIV. aut XXV. Martii. Ex quo sequitur Xanthicum, qui proxime praecit Artemisio, inire debuisse die XXII. Febr. Quae quidem pluribus ibi a Florentinio deducta lectores reperient, si tanti videbitur.

Pergit autem Valelius. *Quare in epistola Smyrnaeorum de martyrio Polycarpi scribendum est ἐπὶ ἑπτα Καλανδῶν Μαρτίων, ut legit vetus interpres (ita quidem legitur in quibusdam codicibus veteris illius interpretationis, ut & apud Bollandum: sed in Ruinartii editione aliter exhibetur) nam secundus dies mensis Xanthici apud Smyrnaeos & Asianos cadebat in VII. Kal. Martias. Certe eo die (XXIII. scilicet Febr.) & Smyrnaei & omnes Graeci memoriam S. Polycarpi semper celebrarunt, ut constat, tum ex Actis Pionii Mart. (at in Pionii Actis de natali genuino Polycarpi fermo est, idque festum in melioribus codicibus apud Ruinartum signatur IV. Id. Mart.) tum ex Menaeis Graecorum. Quod si quis cum Vsserio nobis objiciat, diem magni Sabbati, quo passus est B. Polycarpus, numquam posse cadere in VII. Kal. Martias; respondebimus, obscurum nobis esse, quodnam fuerit illud Sabbatum magnum, cujus a Smyrnaeis facta est mentio, tum in Epist. de Martyrio Polycarpi, tum in Actis Pionii. Ingens est certe virorum doctorum de hoc Sabbato Magno discidium: de quo vide plura apud Florentinium in modo laudata Dissertat. Deq. eo equidem quid sentiam, dicam mox pauca.*

Sequitur. *Sed quum diem quo passus est B. Polycarpus tot tantisque testimoniis designatum habeamus (VII. scilicet Kal. Mart.) praestat meo iudicio eam sententiam tueri, quae tum Smyrnaeensis Ecclesiae, tum omnium orientalium tabulis confirmatur, quum incertis de Magno Sabbato conjecturis, & Judaeorum*

traditionibus inniti. Haecenus Valcius; apud quem plura videri possunt. Adeatur & Tillemontius Not. 5. ad S. Polyc. qui more suo copiose discussa hac de Polycarpi die θαλασίμω in omnes partes quaestione, tandem in Valcii sententiam non invitabitur.

Nunc ad Sabbatum magnum redeo, quod viris doctiss. fraudi fuit; qui quod pro Paschali Sabbato id acciperent ex Jo. XIX. 31. (cui addi potest Trullani Canonis 89. μέγα σάββατον pro Paschatis pervigilio sumptum) hinc Polycarpi Passionem de die XXIII. Febr. machinis omnibus deturbare adnisi sunt. Verum quid apud Joannem illud sibi velit, *Erat enim magnus dies ille Sabbati*, dicam ad eum Evangelistae locum, Deo opitulante. At vero heic Sabbatum magnum nihil minus est, quam Paschale Sabbatum. Nam mirandum profecto fuerit, in nullis hujus diei factis distique Polycarpi ad Paschale Sacramentum minimam allusione m fieri, aut ad jejunium sacerrimi bidui, ut infra ad calcem explicabitur. Imo vehementer dubito, utrum omnino Sabbatum h. e. septimum hebdomadae dies tunc decurrerit, quum Polycarpus combustus est. Quid ita? quia quidvis potius credam, quam Judaeos (quorum in Sabbatis ἀπραξία ad superstitionem usque ridiculam degeneraverat) licere sibi arbitratos ligna & famenta ad pyram simul cum gentilibus convellere, uti narratur in ea Epistola apud Ruinart. num. 13. Quid ergo Sabbatum magnum vocarunt? profecto non aliud quam diem Dominicum: quem diem ut Judaico Sabbato Christiani Smyrnenfes opposerent, Sabbatum non quaecumque sed magnum nuncupabant; Sabbati vocabulum non pro die septimo, sed pro quolibet festo accipientes, more Judaeorum, qui teste Suida, Σάββατον πάσαν ἑορτήν ἐκάλον, omne festum Sabbati nomine donabant. Jam autem ab initio Christianis intellectum fuit, Judaici Sabbati sollempnitati diem Dominicum subrogatum fuisse, h. e. parvo Sabbato Magnum. Omnino autem necesse est huic Sabbato magno Christianam, uti fecimus, non autem Judaicam significationem tribuere. Nec enim verisimile est, Smyrnicos Christianos Polycarpi martyrium festi mere Judaici nota fuisse consignaturos. At Evangelicus ille magnus dies Sabbati longe est aliud (ut in loco dicitur) sed tamen significatu consentaneo.

Haecenus dictis si forte illud objiciatur, quod dies huic Sabbato magno praecedens num. 7. vocatur παρασκευή Parasceves facile respondebimus, proprie Parasceves Graeco nomine non diem Veneris venire, sed praeparationem, festivitatis scil. Quare si Smyrnaei diem Dominicum Sabbati magnum nomine donarunt; non est absonum,

nem hac die pag. 340. Quibus nihil addere volo, nisi tantum metricarum Ephe-
meridum (apud Papebroch. to. I. Maii)
hunc versiculum :

Εικάδι ἐν τριτάτῃ κατὰ φλόξ Πολύκαρπον
ἔκαυσεν .

*Te, Polycarpe, dedit vigesima tertia flam-
mis.*

Proinde rectissime in nostro marmore
non *Natale* (i. e. *quodvis festum*; id enim
passim *Natale* significat, quod saepe di-
ximus) sed *Passio* ipsa S. Polycarpi huic
diei addicitur .

sonum, ab eisdem diem praecedentem fuisse
Parasceven vocatum : in utroque enim nomi-
ne sese Iudaeis ἀντιστοιχως gerere debuisse vi-
dentur .

Atque hanc quidem qualemcumque de Ma-
gno Sabbato & Parasceve conjecturam videbar
mihi aliquo ex antiquitate testimonio posse ut-
cumque firmare : nam aliquid certe, quod co-
spectet, legisse memini . Interim casu incidi
in Vsserii de Epist. S. Ignatii Dissertationem ;
in qua initio cap. XI. aperte, quod res est, fa-
tetur Orientales tum sacris Synaxibus publicif-
que Scripturae explanationibus, tum etiam
exclusionem jejunii, non solum *Dominicam*, sed
etiam *Sabbati diem* honorasse : non quidem
(addit) ut *Sabbatum Judaicum*, sed ut *Chri-
stiani Sabbati παρασκάλῳ* . Quibus verbis
(nisi *Christiani Sabbati* nomine *μυσικώτερον*
aliquid intellexit) quid aliud vult dicere : nisi
Christianum Sabbatum esse *Dominicam*, prae-
qua dies ipse Sabbati dicendus sit *Parasceve* ?

Jam vero quod supra tetigi, in his Actis,
nullam jejunii biduani (quod per ὑπέρεσειν
suprapositionem h. e. continuatam in diem primi
Christiani celebrabant) fieri mentionem :
addo etiam constitutum esse contrarium, si re-
cta sit Cotelerii interpretatio num. VII. Nam
ibi *diogmitae Polycarpum* invenerunt ἐν πυ-
λωματῶ κατὰ κειμένον ὑπερέσειν : quod Co-
telarius vertit in quodam superiore cubiculo
DISCUMBENTEM, idque non tantum die
sanctae Parasceves, verum etiam ante solis
occasum, quantum quidem ex postea gestis in-
telligitur . Verum fatendum est, illud *κατὰ
κειμένον* non esse heic *discumbentem* (si hoc
pro *cenantem* ponitur) sed, quod recte vetus
Interpres reddidit, *se prementem* i. e. clam-
jacentem, Italice *appiattato* : quod cum *Ev-
angelico Polycarpi martyrio*, in his Actis laudato,
consentit . Locus antiqui interpretis sic habet :
Invenerunt eum nocte (istud *Nocte* male se ha-
bet pro ὀψιῖς πῆς ὥρας, quod est *post cenam*)

Heic autem notasse proderit, Smyr-
nenfes tanti Polycarpum fecisse, ut etiam
diem anniversarium, quo in lucem edi-
tus fuit, quotannis celebrarent . Id quia
non video ab aliis animadversum ; affe-
ram ex Actis S. Pionii Mart. verba quae
huc attinent ; sic enim prope initium
scribit. *Secundo itaque die sexti mensis* (illud
sexti in aliquibus scriptis deest, & recte,
quia non bene *secundus sexti* componitur
cū *IV. Id. Mart.*) *die Sabbati majore* (47) *NA-
TALE Polycarpi Martyris celebrantes* (48)
*GENVINVM, Pionium, Sabinam, Ascle-
piadem*

horam, de qua proxime praecessit) in *tegulis
se prementem* . Δωματῶν ὑπερέσειν est quid-
dam sub tegulis & contignatione cenaculum,
quod nostri vocant *Soppigno* . Ibi se Martyr
premebat . Confer geminum locum ad 26. Febr.
in Adnot. ad Vit. S. Porphy. num. 97 .

(47) Vox ista *Majore* ab sciolis est ; sicuti
et quod ejus loco apud Bollandum legitur,
Quum Sabbatum magnum intraret ; nam ad
XI. Martii in S. Pionio ostenditur, hunc pas-
sum fuisse die Sabbati vulgaris Judaici, non
Sabbati magni .

(48) Ita quidem in melioribus MSS. codi-
cibus legitur, & in Ruinarti editione : at in-
terim est nonnulla in aliis varietas, inde orta,
quod non intelligentes quid sit *Natale genui-
num*, putarint de Natali Passionis agi . Hic
autem quum in XXIII. Febr. incideret ; hinc
in aliquibus editis hic locus longe aliter legitur
in hunc modum : *Vigesima tertia mensis Febr.
die* (qui modus putandorum dierum, nulla
habita Calendar. Nonar. Iduum ratione, est
ultimorum temporum, & ab iis profectus, qui
in Natali Passionis S. Polycarpi captum Pio-
nium crediderunt, non intelligentes quid es-
set *Natale genuinum*) *Vigesima*, inquit, *ter-
tia mensis Febr. die*, quum *Sabbatum magnum
intraret*, *Natali scilicet B. Martyris Polycar-
pi vigente Decii Imp. persecutione, Pionius pres-
byter &c.* Quis autem sibi persuaserit, in eum-
dem diem, quo captus est Pionius, concurrif-
se non tantum diem anniversarium Passionis
Polycarpi, verum etiam mobile illud Sabbati
magni festum ; quae duo itidem illo anno con-
currerant quo passus est Polycarpus ? Itaque
nemo non videt, cur in hunc locum debacchati
sint sciolii . Causam jam proxime attulimus,
quod existimarent, non aliud fuisse Natale
quam Passionis, idque incidere debuisse in
XXIII. Febr. Non est ergo aliter legendum,
quam quo modo supra ex Ruinarto recita-
vimus .

piadem &c. *vis persecutionis invenit*. At Polycarpi *Natale passionis non IV. Idus Mart.* sed VII. Kal. Martias h.e. hodierno die colebatur; quo die virū illum admirabilem esse passum, testatur Epistola Smyrnenfis Ecclesiae Valesio iudice. At in IV. Id. Mart. (i.e. XII. ejusd. mens.) S. Polycarpi *Natale genuinum* incidebat. Egimus

de *Genuini* vocabulo supra copiose ad XXI. Jan. in Adnot. 19. ubi de Agnetis genuino agebatur: quo loco piget non venisse in mentem S. Polycarpum adnumerare iis, quorum duo Natalia celebrarentur, unum de Passione, alterum de nativitate carnali.

XXIII INVENTIO CAPITIS S IO BA

E St ex Graecorum libris, puta Menaeis, Anthologio, & Basilii Menologio, in quo plura de prima Inventione & variis Translationibus dicuntur, hoc eodem die. At iidem Graeci die XXV. Maii de Inventione sacri capitis agunt, qua Comanis repertum, CPolim translatum fuit. Hoc autem die non tantum Graeci, & Moscovitae, sed & Latini (uti Beda, Vsuarius, Ado) de

eadem Inventione agunt. Verum nihil necesse est de Inventionibus ac Translationibus capitis S. Jo: Baptistae diverso tempore factis heic plura dicere; quando hoc totum argumentum exhaustum fuit a Cl. Du-Cangio in Gallico opusculo, quod de eo argumento conscripsit, ex quo sua decerpit Papebrochius ad 24. Junii pag. 711. & seq.

XXV S THEODOSII EPI

T Acent de hoc libri omnes Graecorum ac Latinorum hoc die. Nec vero in toto Menologio Basilii ullus mihi occurrit Theodosius Episcopus. Nec omnino aliunde ullus mihi innotescit Theodosius Episcopus praeter Antifiodorensis, qui sub Clodoveo interfuit Concilio Aurelian. 1. de quo Martyrologium Rom. die XVII. Julii & eodem die Notkerus, Additamentum Adonis, Galefinius, & ipsum Hieronymi Mar-

tyrologium, verum ex additamento, uti certo judicat Florentinus, quem vide ad XVII. Julii. Antifiodorensis igitur Theodosii claritas efficit, ut de alio ullo, quam de eo hodierno die cogitare non liceat. Non puto autem hunc diem Theodosio emortualem fuisse (qui in Mrologiis signatur die XVII. Julii) sed Translationis, Dedicationis, aut omnino alterius festivitatis.

XXVI N S PORPHIRII

S Porphyrus Gazae Episcopus qui circ. anno 421. ex hac vita migravit, non tantum apud Graecos & Moscos in suo figurato Calendario Papebrochiano, sed & in Rom. Martyrologio hac die colitur: qui dies ei re vera emortualis fuit; quippe quum mensis Dystri secundus dies, quo migrasse dicitur, incidat in

Februarii XXVI. Ac poterat sane in hoc Calendario pro *Natale* (quod est γενεώτερον, & univarse quodlibet festum anniversarium sive depositionis, sive Translationis, alteriusve generis notat) scribi *Depositio*. Nisi vero bissextilis anni (49) intercalatio uno die Porphyrii mortem rememorata fuit; aut nisi illud intercessit, quod

(49) In ceteris quidem annis primus mensis Dystri dies in 25. Feb. incidebat: at anno bissexto (cujusmodi is erat, quo Porphyrius occubuit:

qui meo iudicio an. 420. hinc emigravit, ut in seq. Adnot. dicimus) videtur primus Dystri in 26. Febr. incurrisse, ac secundus in 27.

quod fortassis mensē Dystrum pari passu cum Martio progredi sunt olim suspicati, unde reperitur ejus memoria in Canisii Menologio die II. Martii. At metricae Ephemerides (apud Papebr. to. I. Maii) hunc sepultum hoc die volunt.

Πορφυρίου νέκυν χθὼν ἔκρουψ' εἰκάδι ἔκστη.

Porphyrii exuvias vigesima sexta inhumavit.

Hujus celeberrimi Antistitis exstat hoc die apud Henschenium Vita fide dignissima, a Marco Porphyrii discipulo conscripta, non sine maximo fructu legenda, quam Gentianus Hervetus Latinitate donavit. Sed dolent interim antiquitatis amatores, Graecum ejus vitae textum intercidiſſe, aut certe quid eo factum sit, ignorari; praesertim quum interpretatio ipsa valde inconcinna sit. Verum quo aequiore animo jacturam Graeci textus feramus, ea ipsa interpretis rudis simplicitas efficit: qui quum fidissime verbum verbo appendat; ubicumque Graecum adire fontem usus poposcerit, haud difficile fore auguror ex Latinis Hervetianis Graeca Marci scriptoris restituere. Illud magis molestum est, quod hoc quantivis pretii monumentum multis difficultatibus ex historia petitis intricatur. Verum ne sic quidem quisquam minus (excepto fortassis Castellano) reper-

(50) Quod sic ostenditur. Mortuus est B. Porphyrius die 26. Febr. an. 420. de quo anno v. Tillem. Not. 2. Jam si ab eo anno retro numeres annos 23. ac menses prope 11. (etenim a Marco scriptore mortuus dicitur *anno episcopatus ab eo gesti vigesimo quarto, mense undecimo*, h. e. anni vigesimi quarti mense undecimo, quum is scil. in episcopatu degisset annos 23. mens. 10. ac dies aliquot) jam is ordinatus reperietur Episcopus mense Aprili aut extremo Martio anni 396. Atque huic supputationi non parum favet, quod Tillemontius ad calcem Not. 2. assert de Hunnis exeunte anno 395. Orientem instantibus: vide locum. At idem Porphyrius triennio ante episcopatum sacratum presbyter fuerat: quod necessario incurrit in annum 393.

(51) Inter quas primam refer priorem Henschenii conjecturam: videri scil. Pray-

tus est, qui de hujus monumenti sinceritate dubitare animum induxerit: tanta est ejus historiae bonitas, gravitas, simplicitas, atque in oculos incurrens εὐλαξίνας. Ex iis autem difficultatibus eam, quae maxima planeque insuperabilis habetur, expositam atque ita, ut ego judico, expeditam heic haberi volui: nam ceteras copiose complexus est Tillemontius not. 1.

Παρεμβασις. *Quo pacto Praylii, qui S. Porphyrium presbyterum ordinavit, episcopatus Hierosolymitanus cum Joannis item Hierosolymitani temporibus componatur.*

Quum Porphyrius in sanctis Hierosolymorum locis degeret, ab ejus loci episcopo invitatus presbyter ordinatur. Ea promotio si recte annorum Porphyrii calculi ineantur, incidit non in annum 392. (quod plerique censent) sed in annum potius (50) 393. Quo anno non est dubium fuisse Hierosolymorum Patriarcham Joannem illum, qui Cyrillo successerat. Et tamen Marcus in ejus vita num. 10. narrat, eum a Praylio sacratum fuisse: qui Praylius haud citius an. 416. Joanni succedere potuit.

Heic ego, missis inutilibus hujus nodi (51) solutionibus, Henschenianam in medium afferam; cui mox & meam comitem.

lium Joannis Patriarchae Syncellum fuisse, sicque Porphyrium Joanni ordinandum proposuisse, atque hinc a scriptore eam ordinationem Praylio tribui. Verum bis mox injecta *Praylii Episcopi* mentio aliud longe suadet. Verum Henschenius ipse huic solutioni parum opinor fidens, alteram meliorem, uti jam exposuimus, attulit de chorepiscopatu Praylii.

Adhaec Bailletus sic scripsit in Tab. Critica ad 26. Febr. *On croit, qu'une main postérieure y a ajouté le nom de l'évêque de Jerusalem; mais qu'il a pris Prayle pour Jean.* Sed non est verisimile, id tribus locis, iisque inter se conspirantibus, a manu posteriore tentatum. Deinde ea est Marci scriptoris in hoc opusculo diligentia, nullos ut paullo clariores viros nisi de nomine appellet: qui praecipuus est veritatis character.

Verum perbelle accidit, quod quisquam tam

item adjungam . Henschenius igitur ad Porphyrii Vit. n. 10. conjicit , Praylium sub Joanne Patriarcha Chorepiscopi jure ac potestate usum , Porphyrio manus imposuisse . Hanc suspicionem usque adeo probavit Papebrochius (in Hist. Chronolog. Patriarch. Hierof.) ut pro certo statuat , Praylium ex Chorepiscopo sui Patriarchae , postea ad ipsum Patriarchatum fuisse promotum . Hanc eandem conjecturam Bailletus Petavio ad Epiph. haer. 79. auctori tribuit in margine vitae Porphyrii : sed Papebrochii verbis (52) aliorum acceptis falsus .

Illud interim doleo , quod haud infelix Henschenii & Papebrochii de Porphyrii chorepiscopatu conjectura Tillemontio displicuerit , excipienti , Chorepiscopos non fuisse , *que pour la campagne , comme leur nom mesme le porte , & non pour les villes , bien moins encore pour une Cathedrale . . . telle qu' estoit l' eglise de la Resurrection de Jerusalem , dont il est parlè*

audax fuerit , ut in hanc vitam violentas manus intulerit , non effugit Canonici Castellani sagacitatem ; qui hoc die pag. 777. sic scriptum reliquit . *Mais celle (vite) que nous avons aujourd' huy ayant passé par les mains de METAPHRASTE , & n' étant point venue a nous comme elle étoit sortie de celles de l' Auteur , on y trouve certaines additions absurdes . . . car (Marc) ce témoin oculaire ne peut avoir avancé que Prayle Eveque de Jerusalem (qui ne fut fait eveque que l' an . 417) ordonna Porphyre prêtre , qui l' étoit dex l' an 392 .* Id ipsum Castellanus & pag. sequens inculcat , Metaphrastem quasi hujus criminis manifestum accusans ; idque non modo sine ullo teste , sed omnino sine ulla veri specie : quid enim obsecro , in tota hac vita usquam Metaphrastici occurrit ? cujus stylum potius anti-Metaphrasticum vere licebit appellare . Quocirca ad alias solutiones me refero .

Tillemontius Not. 155. sic censuit . *J'aime-rais mieux avouer que la memoire de l' auteur s' est troublée en cette rencontre . . . Le nom de Prayle qui vivoit encore lorsqu' il écrivoit (ac Porphyrius Praylio superstes fuit ; nec nisi post Porphyrii mortem videtur haec vita consecrata) ou qui n' estoit mort que depuis peu , estani plus present a sa memoire , s' est glissé insensiblement dans son écrit .* Miror sane , in

ici . Verum nusquam hoc a Marco dicitur , Praylio quidquam fuisse juris in Ecclesiam Resurrectionis : hoc solum narratur , eum *Sanctorum locorum sacerdotem* fuisse . Atqui pleraque sanctorum locorum extra urbem Hierosol. erant , quorum tutela atque administratio procul dubio sacerdotem optima lege praepositum h. e. Chorepiscopum requirebat . Quid enim aliud quaeso hoc sibi vult quod a Marco auctore vitae num. 10. scribitur : *Quum . . . audisset autem S. Porphyrii nomen & vitam , qui erat SANGTORVM LOCORVM SACERDOS Praylius , eum arcessivit , & invitum ordinavit presbyterum ; quin etiam ei credidit custodiam venerandi ligni Crucis .* In his inquam verbis , ordinandi presbyteros in Praylio potestas , eum presbytero majorem fuisse arguit : at eundem Patriarcham nondum fuisse , id argumento est , quod vox *Sacerdos* (quod ceteroqui etiam de episcopis usurpatur) restringitur additamento *locorum sancto-*

eas angustias haec se Tillemontium conjecisse , in quas vix quisquam , ubi conelamatum sit , se conjiceret . Miror etiam , si tribus hujus vitae locis Marcus auctor , qui rebus omnibus interfuerat , memoria lapsus fuerit . At illud in primis miror , si Marcus memoria lapsus impune id tulerit , nec a quoquam aequalium crassissimus is error correctus fuerit . Nemo vero non videt , eequam viam vir summus patefaciat ad eludendam gravium scriptorum auctoritatem , ubi forte aliquid se dabit *εὐαννοφανές* . Nam quid facilius , quam memoriae lapsum caufari ?

(52) Sane quidem Baillet (aut quisquis ea margini Bailleti illevis) errandi animum praebuit , quod in Papebrochio loc. cit. legisset haec verba : *Pridem tamen Chorepiscopum eum (Porphyrium) oportet fuisse ordinatum cum ea potestate , quam Petavio noster explicat in Adnot. ad Epiph. haer. 79 .* Quibus verbis nihil aliud sibi Bollandista voluit , nisi ibi a Petavio demonstratum fuisse , Chorepiscopis nonnumquam Episcoporum permittu licuisse non tantum inferiores minitros , sed etiam Diaconos & Presbyteros ordinare : nec enim ibi apud Petavium de Porphyrio vola aut vestigium . At Bailletus ex non adito Petavio (quem etiam cum Papebrochio falso citavit ; nec enim ad Haer. 79. sed 69.)

sanctorum. Graece sane heic scriptum oportuit (quantum quidem fidelissimae interpretationis vestigia indicant) ὁ πῶν ἀγιῶν πῶπων ἱερεὺς γενόμενος Πραύλιος : qui locus si de episcopo primario intelligendus esset; concipiendus erat, ὁ πῶν ἱεροσολύμων ἱερεὺς, *Hierosolymorum Sacerdos*. Deinde quod additur, ei a Praylio Sanctissimi Ligni custodiam fuisse concreditam, id primum potest ostendit, in hoc Porphyrium fuisse ordinatum, ut ei custodiae praeesset; deinde non de Cathedrali Resurrectionis ibi agi, sed de Ecclesia quae in Golgotha erat, ubi & sacrosanctum illud Lignum fuisse adservatum, in antiquis quibusdam Hierosolymorum descriptionibus legi. Itaque paulo post in Calvariae monte (ubi ea Ecclesia erat) dormienti Porphyrio visio oblata fuit, ac fanitas restituta. Nec omnino aliam Chorepiscopalem Praylii Ecclesiam fuisse reor, quam Golgothae Basilicam.

Atque haecenus exposita Praylii chorepiscopatum prope certum efficerent, nisi illud intercederet quod in eadem vita num. 12. scribitur. Nam Joannes Caesareae Metropolitana quum triennio post quam Porphyrium presbyter factus est, Deo revelante didicisset, hunc nutu Divino Gazae Episcopum a se ordinari oportere; Scribit epistolam ad sanctum Praylium **EPISCOPVM HIEROSOLYMORVM**, *cujus fecimus antea mentionem, ut ad ipsum mitteret B. Porphyrium*. Ecce quem antea *sanctorum locorum Sacerdotem* dixerat, nunc sine ambagibus *Episcopum Hierosolymorum* vocat; ac ne forte diversum ab illo suspicaretis, addit, *cujus fecimus antea mentionem*: imo & quod additur, ei Porphyrium ligni S. Crucis claves restituisse, non alium ostendit ab eo qui ante triennium eas concrediderat.

Heic omissa Henschenii (quem semper

(53) *Bollandum* vocat heic Tittlemontius) responsione, sive id prolepsi tribuentis, quia scribente Marco jam Praylius patriarchatum fuerat consecutus, sive in textu male scriptum fuisse *Hierosolymorum* pro *sanctorum locorum*: his inquam haud pessimis responsionibus superfectis, alia mihi tentanda est via. Ajo igitur, Praylium tum quidem quum Porphyrio manus imposuit, tantum Chorepiscopum sanctorum locorum fuisse: at eundem triennio post (i. e. anno 396.) ipsam Hierosolymitanam cathedram adeptum, eoque *Hierosolymorum Episcopum* discrete appellari. Quem ne diversum a *chorepiscopo* crederes, addidit, *cujus fecimus antea mentionem*. Etenim sic se res habet. Joannis Patriarchae episcopatus sex annos Nicephori chronographia attribuit; quod sexennium ab anno 389. aut 390. incipiens, anno 395. aut 396. terminatur, quando jam Praylius eam sedem adeptus in hac Vita deprehenditur. Rursus Praylii episcopatus ejusdem Nicephori chronologia annos XX. (omisso, opinor, eo quod excurrit) imputat: quod spatium si anno 417. (quo Praylii mentio alicubi facta occurrit) terminetur, ab an. 397. ordietur; sed additis praeterea fractionibus numerorum, quas chronologus neglexerat, in annum 396. incurret, quo ab Joanne Caesariensi scripta ad Praylium Hierosolymorum Episcopum epistola fuit, teste Marco in hac vita.

Et haec quidem pulchre procederent, nisi aliunde Joannis Hierosolymitani vitam longius esse producendam, illius cum Hieronymo notae contentiones ostenderent, & id maxime quod idem Joannes an. 315. Hierosolymis & Diospoli Pelagius impense favit. Imo sub ejusdem anni exitum idem Joannes adhuc in vivis erat, quippe ipso die natali S. Stephani Protom. Translationem ejus reliquiarum

K

(Lu-

Petavius de Chorepiscopis disserit) haud paucis posthaec similiter errandi occasionem offeret, quasi eruditissimus ille Epiphanius enarrator, primus auctor Chorepiscopatus Praylii fuerit. Haec obiter.

(53) Fortassis enim ut Castor pro Polluce, Caesar pro Bibulo audiebar; & nunc quoque, ut Calepinus pro omnibus eum secutus Lexicographis; sic Bollandus instar est omnium collegiarum suorum.

(Luciano presb. de ea re per visum admonito) celebravit. Ex quo sequitur, non ante initium an. 416. Praylium Joanni suffici potuisse.

Hic sane eo loci rem deductam vides, ut Joannis episcopatus ex certis monumentis omnino usque ad totum annum 415. sit prorogandus; itemque in eadem sede Praylius ab anno usque 396. (teste Marco aequali scriptore, & Nicephori calculis) sit agnoscendus. Quid ergo est, nisi quod anni XX. (qui a 396. ad totum 415. fluxerunt) utrique Antisliti quavis commoda ratione sunt imputandi? Nec alia ad hoc via patet, quam si dixerimus Joannem, sive ob de-vexam aetatem sive propter necessitatem aliam, sibi vivo ac videnti Praylium (satis antea in chorepiscopatu probatum) collegam & *coadjutorem* sociasse. Id quidem eodem plane tempore & Aurelius

Hipponensis fecit, qui sibi urgente necessitate Augustinum in coepiscopum ad-scivit. Nec usquam dicitur id tum primum fuisse factum: imo a Possidio, & ipso Augustino praecessisse plura & Africana & TRANSMARINA (54) exempla narrantur.

Praylii autem an Augustini coepiscopatus praecesserit, haud habeo dicere. Sed temporum discrimen si intercessit, permodicum (55) sane id fuit.

Haecenus difficultatem maximam earum, quae S. Porphyrii vitam obsident, pro viribus profligasse sufficiat. Nec quemquam impensae qualiscumque operae poeniteat; nam incredibile dictu est, quanta antiqui moris penus ex hac vita depromatur: in quam paucas admodum (56) animadversiones (missis aliorum observationibus) haec raptim adspergi non piguerit.

XXVII

(54) Possidius quidem cap. 8. sic ait. *Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiae (trium scilicet & communem) suo vivente episcopo presbyter recusabat; dumque illi fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro (eidem Augustino) TRANSMARINIS & AFRICANIS Ecclesiae exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit. . . . Quod in seipso postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, & dixit & scripsit; propter Concilii universalis (Niceni) vetitum: ne duo nimirum Episcopi una in urbe ordinarentur. Ad haec ipse Augustinus Epist. 31. ad Paulinum & Therasiam: Quod quidem quia tanta ejus (Aurelii) caritate tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam EXEMPLIS praecedentibus, quibus mihi omnis excusatio claudelatur; vehementer timui excusare. Ac miris laudibus extollit id factum Epist. seq. Nolanus Paulinus. Qui in eo, ubi ait, NOVQ MORE proventum, ut non succederet in cathedra episcopo, sed accederet: ibi novus mos est is qui a trito recedit, etsi alias inductus alicubi fuerit.*

(55) Incidit is Augustini Coepiscopatus in annum 365. ex Prosperi Chron. & quidem exeuntem, quum Christi Natalis immineret ex August. Hom. 26. inter 50. At Praylius anno 396. (i. e. triennio post Porphyrii presbyteratum) jam Hierosolymorum Episcopus Marco

in vita Porphyrii nuncupatur. Quem coepse anno Joanni collegam accessisse, chronographia Nicephori suadet, XX. annos Praylio assignantis. Sed a Nicephoro annum unum, & quod excurrit, omissum oportuit; quippe Praylius an. 417. in vivis erat, ut ostendit Papebrochius in serie Patriarch. Hierosol.

(56) In S. Porphyrii Vitam Animadversiones aliquot.

NUM. 16. *Rapientes (Gazaei) B. Porphyrium, ordinaverunt eum episcopum Gazae. Ordinandi verbum apud praeci aevi scriptores est eligere, creare, & de dignitatibus usurpatur. Id Graecis est χαροτοειν: quod verbum haec Graece orat. Tam χαροτοειν vero, quam ordinare ministros sacros olim populo & clero tribuebatur: at manus imponere & χαροδετειν Episcopi consecrantis erat. De his plura accurate, & praeter vulgi opinionem, adnotavimus in nostris Biblicis observationibus ad N. T. Deo dante evulgandis.*

NUM. 19. *Congregati autem idololatrae (Gazaei) in Marnio, multa sacrificia & multas preces faciebant ea de causa (ad impetrandas patvias scilicet) Dicebant enim MARNAM esse DOMINVM IMBRIVM: Marnam vero dicunt esse Joem. De Marna Gazaeorum peculiari numine videatur Josephus, Historiae Eccles. scriptores, Stephanus ethnographus*

in Gaza, Hieronymus, alii. Omnes autem consentiunt eundem fuisse ac Jovem. Sed de etymologia non una est opinio. Stephanus loco cit. putat Marnam Graece significare Κρηναίην i. e. Jovem cognomento Cretagenem sive in Creta genitum. Et si autem ex nomine Marnas ea significatio nullo modo exculpi potest; satendum est tamen, Gazaecos Marnam cum Jove Cretagene confudisse: quod testatur Vita haec num. 64. *Marnion, quod dicebant esse Critae generis Jovis*: ubi Graece certe erat Κρηναίην Διός i. e. Cretagenis Jovis; quod & Henschenius vidit. Altera nominis hujus interpretatio ab auctore Bocharto profecta ea est, ut sicuti בָּרְנָשׁ barnas est filius hominis, sic מַרְנָשׁ Marnas sit dominus imbrium: notum est enim מַר Mar apud Syros dominum notare. Tertiam demum interpretationem hic Vitae Porphyrii locus suppeditat, ubi ad eliciendas pluvias Gazaei suo Marnae supplicant; cujus facti haec ratio traditur, *Dicebant enim Marnam esse dominum imbrium*: esse scilicet Jovem ὀρέων pluvium. Et ea quidem verba (fateor) minime cogunt, Gazaecos Syros in Marna agnovisse pluviarum significantiam, sed tantum Marnam eundem ac Jovem fuisse, quem tamen Deum aliunde scimus habitum esse Dominum imbrium. Verum quid si populares sic existimant, Marnam significare non tantum Dominum, sed etiam pluvium? Ac Marnas quidem Syris Gazaeis non מַרְנָשׁ Marnas, sed מַרְנָה Marna opinor dicebatur (sine sibilo, quod videtur ad Graecam terminationem pertinere) quae vox proxime quidem venit a מַר maran, dominus: at ipsum Maran mihi videtur ab Heb. מוֹרֵה moreh (i. e. doctor) factum, verso ex Chaldaica dialecto O in A, & adscito N terminali. Quod vero Maran a Moreh veniat, inde intelligitur, quod τὸ Mar (quod est Maran decurtatum) Babylo-nii, teste Elia, pronuntiabant Mor, quasi cum vocali Cholem: de quo vide Buxtorf. Lex. Chald. in מַר Mar. Ac plura equidem afferre possim, quare Maran (ex quo fit Marna) ex Heb. Moreh sit arcessendum: maxime quum significatio conveniat, quia Moreh Hebraeis est Doctor, & Maran apud Judaeos est doctorum illustrium titulus. At vero Hebraicum מוֹרֵה Moreh non tantum doctorem significat, verum etiam pluviam ex Joel. II. 23. Quare hinc factum puto, ut τὸ Marna (sive etiam Marnas cum Samech non radicali, sed terminali) putarint Syri notare deum pluvium, seu dominum imbrium, ut eum haec vita nuncupat.

Ibidem paucis interjectis narratur iidem Gazaei in eadem calamitate egredientes extra

civitatem in locum, qui vocatur Orationis. Id Graece procul dubio erat εἰς τὸν λεγόμενον τῆς ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ τόπον. Quod debuisset Hervetus (qui in hac interpretatione amat τεχνικά vocabula potius intacta relinquere, quam Latina veste donare) reddere In eum qui dicitur PROSEVCHAE locum. Nam & Juvenalis de Judaeorum profuechis loquens, id vocabulum non immutavit: etsi Vulgatus N. T. interpres Orationem vocaverit. De Judaeorum profuechis quaedam haud proterita scripsimus in nostris ad N. T. adnotatis, atque inter cetera profuechas extra urbium moenia constitui consuevisse, quod & ex Act. XVI. 13. constat. Id vero heic salivam movet, cur idololatrae (nam de his sermo est) in Judaicam profuecham convenerint, quibus ceteroqui scimus Judaeorum genus ludibrio fuisse. Et tamen haud semel in meis ad N. T. observatis ex variis poetarum locis ostensum fuit, gentiles valde se pronos ad Judaicas caeremonias praebuisse. In Judaeorum conventus ethnici religiosiores perreptare satagebant apud Hor. extrema Sat. lib. I. Et Juvenalis:

Ede ubi consistas: in qua te quaero profuecha?

Verum quid si profuecha ista, in quam Gazaei gentiles coibant, non Judaica (nec enim Marcus diligentissimus scriptor id dissimulasset) sed pagana fuerit? Id viderur verisimilius. Scio Julianum Apostatam plurima Christianorum & Judaeorum instituta (ac praesertim quae ad preces & ἀσκησιον spectant) ad gentiles transfudisse, quo moratiorcs viderentur. Itaque Gazaei sive jam antea profuecharum usum ab Judaeis vicinis edidicerant, sive saltem sub Juliano. Vt ut est: illud pro certo habuerim, istam Gazaeorum profuecham fuisse non Judaicam sed idololatricam, verum ex Judaeorum imitatione constitutam: quae si Judaica fuisset, id Marcus pro sua consuetudine λεωτολογία (cujus illustre specimen infra ad num. 61. edam) minime siluisset. Quid si vero & poetae Juvenalis profuecha ethnica fuerit? Verus quidem ejus Scholiastes dubitat, an non fuerit locus, ubi mendici stipem efflagitabant, potius quam Judaeorum profuecha. At hic Marci biographi locus (in quo profuecha gentiliū sacris precationibus inserviebat) & Juvenalis verticulus mutuam sibi lucem affundunt.

Num. 22. narratur Barochas Porphyrii discipulus (de quo multus in hac vita sermo est) ivisse aliquando in vicum propter canonem Ecclesiasticum. Canon est praesertatio, quam qui exigebant, vocantur in legibus Canonarii. At hinc discimus, quarto saeculo Palaestinae Ecclesiae praediis fuisse dotatas, pro quibus

bus canonem dictum *Ecclesiasticum* [quae vox sedulo est notanda] a conductioibus aut potius emphyteutis exigebunt . Quas non Ecclesias Constantinus dotavit ? Vides praeterea , agricolam illum , a quo exigebitur canon , fuisse idololatram ; qui & Baroch in verberibus usque adeo contusum reliquit , ut mortuus haberetur .

Num. 64. *Egimus autem* [loquitur autem Marcus de se ac B. Porphyrio , & Jo: Caesariensi] *in civitate* [C. Poli] *tres dies , donec accepimus legationem quadragesima librarum* , ex imperiali largitione scilicet in usus Ecclesiasticos , ut constat ex praecedentibus liberalitatibus . At quid proprie heic sit *legatio* , obscurum quum sit ; tamen tum Henichenius in adnotatis ad vitam , tum Tillemontius securi praetervehuntur hunc locum . At Castellanus id ita vertit : *une Ordonnance pour quarante livres* : quod nimis vagum est . Verum quid moror ? In Graeco Hervetus repererat *Αγαπῶνα* , aut *Αγαπῶνα* : sed fidus interpres pro suo more vocem *τεχνικήν* immutare superfedid ; quam Latine non *legationem* [id enim heic nihil est] sed *delegationem* reddere debuisset . Nam militem in libris juris *Delegare* aut *delegare debitorum* est vice sua alium reum creditori dare . Notum est illud juris effatum : *Delegatio vicem solutionis continet* , l. 37. §. 4. D. de op. libert. Et *delegatio nominum* ubi non in jure nostro legitur ? Itaque vult dicere Marcus , principali rescripto delegatum fuisse debitorem , qui in Palaeestina Porphyrio libras XL. perfolveret . Hinc , credo , aliquis collegerit , in Graeco textu defuisse primam hujus vocabuli syllabam . Verū nihil prorsus in Graeco deest . Nam Graecis juris Romani scriptores primam ejus nominis syllabam omisissent ex Glossis Nomicis colligo , quas Car. Labbaeus ad calcem vet. Glosar. edidit , in quibus scribitur : *Αγαπῶν , ἢ ἐκ προσώπου μεταπέθεῖσα πὸ χρέος εἰς πρόσωπον* i. e. *Legatio* [quae Latine est *Delegatio*] *est quae transfert debitum de persona in personam* . Porro *libras non argenti sed auri* heic intelligere par est , quantum singulae olim aevo Constantiniāno quatuor & octoginta solidorū sive aureorū erant : at eadem libra postea ad duos & septuaginta solidos redacta a Valentiniano Seniore fuit ; unde & *Librae occiduuae* (nam *Occiduum* apud sequioris aevi scriptores idem est quod imminutum) nomen invenit in Aetia S. Marcellini Papae , & in Synodo Sinuessana , ubi copiose docuit Jac. Gothofredus ad l. un. *de Oblat. vot.*

Num. 61. ad finem . *Et corruens Veneris statua unius quidem caput fregit in duas partes , alterius autem humerum & brachiale* . Repererat enim in Graeco interpres *βραχιάλιον* . In

Glossis Cyrilli *βραχιάλιον* est *Veriola* , quod Itali vocant *brucianito* . Ac vide de hoc vocabulo utrumque Cangii Glossarium . Illud autem scire retort , cur istam brachialis comminutionem dignam existimavit Scriptor , cujus mentionem commentario suo intexeret . An ut effeminati illius mollitiem ostenderet , qui ad Veneris adorationem cum cultu muliebri accesserit : quam dissolutionem Deus discernere eo ipso ornato aperte improbaverit ? Nisi tale quiddam Marco scribenti obversatum fuit , videbatur minutioribus istis notandis superfedere debuisset . Sed ut ut est : hinc certe & ex aliis sexcentis hujus Vitae locis Auctoris hujus *λαπτολογία* [*rerum minutissimarum narratio*] cognoscitur : quae tamen non minimus veracitatis ac simplicitatis character est .

Num. 64. in urbe religionibus supra quam dici potest deditissima , octo non amplius numerantur *Simulacrorum templa publica* : quibus numeratis additur , *Erant autem alia quoque plurima simulacra in aedibus* [privatorum scilicet quibus opponuntur illa *publica templa*] *& pagis , quae nemo posset numero subjicere* . At octo illa *simulacrorum publica templa* sic numerantur : *Solis & Veneris & Apollinis & Proserpinae & Hecates* , & quod dicebant *Hieron* seu sacerdotum [videtur Marcus tantum *πὸ καλίσμενον* *Ἱερείων* scripsisse deinde fort. ab sciolo additum *ἢ πῶν Ἱερέων* : putavit enim sicuti *Tychion* sit a *Τύχην* , sic *Hieron* dictum fuisse ab *Ἱερός* : quod si e Marci manu illud sive *Sacerdotum* prodiit , aliquid ibi certe retrusioris antiquitatis latet] *& Fortunae civitatis* [quod Latine dicendum erat *Genii civitatis* ; nam qui Latinis *Genius* , is Graecis *Τύχην* *Fortuna* nuncupabatur] *quod vocabant Tychion* ; *& Marnion* , quod dicebant esse *Critae generis Jovis* [sive potius *Cretagenis Jovis* , ut supra innuimus] *quod existimabant esse gloriosus omnibus templis quae sunt ubique* . Jam vero sicuti haec tantum *publica templa* erant , sic eorum numina *publica* dicebantur , quia publico civitatis decreto publicum cultum consecuta erant : quum contra in Larariis plura alia privata religione colerentur . In scripto Capuae in foro dimidiata visitur , in qua quaedam [sive *Laberia* sive *Faberia* : nam tantum *ABERIA* superest] fuisse dicitur *SACERDOS PVBLICI NVMINIS CAPVAE* [nisi major *τὸ PVBL.* interpretari *Sacerdos publica* ut alibi *Sacerdos publicus*] *electa a splendidissimo ordine Decurionum* . Dianae Tifatinae templum omni aevo Capuae celebratissimum fuit ; cujus ista sacerdotioungebatur .

Num. 66. Deliberantibus , quid Marnio fieret , puer CHRISTI spiritu afflatus edicit , cre-

cremandum esse solo tenuis, illitis prius foribus pice, sulphure, & sevo porcino in unum commixtis. *Afferte* inquit *PICEM HUMIDAM, sulphur, & sebum porcinum...* In Graeco erat *πίσσα τὴν ὑγρὰν*: quod reddere debuisset *picem liquidam, ut* eam Plinius appellat; nam in ea nomenclatione *ὑγρὸς* non pro *humidus*, sed pro *χρῆσις fluidus* sumitur, teste Nicandri Scholiaste, ubi ait cantharidum odorem similem esse *πίσση ΧΥΤΗΙ, ὃ ἐστὶ τὰ ὑγρὰ πύσσα, pici stuidae, sive hydropisso*. Apud Dioscoridem lib. I. c. 95. *πίσσα ὑγρὰ (pix liquida)* ex picea & pinu colligitur: cui cap. 98. opponitur *pix arida (ξηρὰ πύσσα)* quae quia coquendo spissatur, *palimpissam (παλιμπύσσα)* vocari ait. Plinius XXIV. 7. picem duum generum esse vult *spissam & liquidam*.

Num. 79. Lapidem ad aedificandum Ecclesiam convectantur, *ex tumulo* (tumulum Castellanus reddidit *tombeaus*; quum tamen heic collem modice assurgentem notet) *qui dicitur ALDIO-MA*. Vox *Aldio* formam habet Graecanicam, tamquam si sit ab *ἀλδιός*, quod verbum nusquam exiit: nec tamen ea vox ex alia radice hodie nota deduci *ἀναλογικῶς* potest: nam ex *ἀλθαίνω* oriri analogia vetat. Hinc de origine Syriaca merito mihi suspicio subit. Cujus opinionis certum me tandem reddidit Magni Etymologici auctor (etsi ipse in etymologia falsus) in *Ἀλδήμιος*, ubi sic scripsit. *Ἀλδήμιος, ἢ Ἀλθῶ ὁ Ζεὺς ὃς ἐν Γάζῃ τῆς Συρίας πύσσαις, παρὰ τὸ ἀλθαίνω, τὸ αὐξάνω. ὃ ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῶν καρπῶν. Μεθόδιος. h. c. ALDEMIOS, sive ALDOS est Jupiter, qui Gazae, (ea est urbs Syriae) colitur; a verbo ἀλθαίνω, quod est Crescendi verbum, de quo fructibus usurpatur. Auctor Methodius.* Haec Etymologus. Nunc illud dubitari potest, utrum ab Iove *Aldo* tumulus ille diceretur *Aldio-ma*, quod in eo deus *Aldus* coleretur, an contra ab *Aldio-mate* colle deus *Aldus* nomen sibi peperit. Prius si sequimur, Jupiter *Aldus* ab *ἄλδιος* *holad* i. e. *genitus* aut *in lucem editus* proficiscetur; itaut sub hoc nomine Jovis nativitas, de qua Cretenses gloriabantur, colatur, sitque *Aldus* idem plane qui *Κρηταγενής* (i. e. *in Creta natus*) sub qua appellatione intelligebatur *Gazaeorum Marnas*, sive Jupiter, uti diximus ad num. 19. Est & apud Isaiam LX. 6. *Holad* loci nomen iisdem litteris scriptum. Ex *Holad* autem (mutato O in A pro more Chald.) fiebat *ἡλδα Halda*, unde cum Graeca terminatione *Aldos*. Verum quid si potius id nomen, uti supra attigimus, primario tumuli fuerit, & ab eo ad Numen, quod ibi honorabatur, transfusum? Certe enim ex hoc diaconi

Marci loco discimus, in eo tumulo latomias fuisse, ex quibus Porphyrius lapides ad Ecclesiae constructionem convectari fecit. Erit igitur ea vox a Syriaco & Chaldaeo verbo *חלד halad* quod est *perforare, suffodere, perforare*; quod de fodinarum cuniculis usurpatur; ut & vox *bulda*, quae *talpam, muscellam*, & ceteras animantes, quae cuniculos suffodiunt, significat. Ab his igitur lapidinarum cuniculis *Aldio* sibi nomen quaesivit; unde & Jupiter ibi cultus *Aldus & Aldemius* vocatus fuit. At Graeculorum ingenium est ejusmodi, ut peregrina omnia vocabula ad suas origines qua jure quaque injuria referre aditantur. In *Aldi* autem & *Aldio-matis* vocabulis diutius me versatum, nondum sane poenitet: quippe quae monumento hujus eū Etymologico M. consentientis sinceritatem mire demonstrant. Confer & quae nomina propria infra exponentur ad num. 102.

Num. 80. quum pueri tres in pectum decidissent, Porphyrius *jussit aliquem descendere per funes cadorum & scrutari pueros*. Recte. Nam in tympano seu machina ad hauriendas aquas comparata funes, quibus *modioli* (uti vocat Vitruvius: at Hervetus appellavit *cadus*, secutus Marcum qui *τῶν κἀδῶν* scripserit oportet) ex intervallo inferuntur, ita sunt dispositi, ut non male scalarum vicem praebere possint.

Num. 84. inter columnas ab Eudoxia Aug. in Ecclesiae ornatu missas, *duae* inquit *vocantur CARYSTIAE: quae quidem sunt in sancta Ecclesia lucentes tamquam smaragdi*. Carystium marmor tum in erustis commendabatur, tum maxime in columnis. *Carystiarum* columnarum meminit Strabo lib. X. scribens, apud Carystum in loco qui *Μαρμάριον* dicitur, esse *λατόμιον τῶν Καρυσίων κιονῶν, Carystiarum columnarum lapidinarum*. Eisdem verbis utitur Stephanus. Meminit & Carystiarum Plinius XXXVI. 6. & alter Plinius X. 6. Tibullus III. 3 & alii plures. Atque equidem jam olim alicubi ex non obscuris indicibus deprehendisse memineram, non aliud fuisse hoc genus marmoris quam viride illud lucidissimum marmor, quod Itali appellant *Verde antico*. Verum hic Marci locus id jam diserte docet: eo enim spectat illa *smaragdi* comparatio, ad cuius colorem lucemque marmor Carystium, si sit optimae notae, proxime accedit. Cujus marmoris fodinas hodie ignorari vulgo exposulant. Sed eae in Euboea, uti dixi, qua parte urbs Carystus erat, quaerenda erunt. Eas latomias quanti olim Romani imperatores fecerint, ostendit Romanus lapis apud Aldum in Orth. p. 479. sic inscriptus. *Hymeneus Caesaris*

ris *ser. Thamyrianus a lapidinis CARISTIIS*
sec. sibi & Thamyro nutricio.

Num. 88. loquitur Marcus de Porphyrii disputatione cum Julia Manichaea, quam Cornelius quidam Diaconus notis exceperit: quam disputationem se seorsum evulgasse, idem Marcus affirmat. Utinam aetatem ferret ea disputatione: jungi enim posset cum ejusdem argumenti Disputatione altera auctore Archelao tertii vergentis saeculi Calcarorum in Mesopotamia episcopo, quae ad calcem Socratis & Sozomeni, ex Latina vetere interpretatione prius edita, deinde auctior a Zacagnio prodit. Quam ipsam quoque primitus notis exceptam fuisse oportet: quamque demum *Hegemonius* quidam, teste Photio, *perscripsit* h. e. ut ego interpretor, in eam formam, qua nunc cernitur, a se redactam sub Archelai nomine publici juris fecit: id quod & Marcus in Porphyrii disputatione praestitit. Archelai disputationem Syriace existare docet doctiss. Biblioth. Vaticanae praefectus Joseph Assemanus to. 1. Biblioth. Orientalis pag. 515. Jam vero ad *notas* quod attinet, de iis sic loquitur Marcus: *Frater autem Cornelius diaconus sciens notis scribere, QVIBVS VIVITVR IN IVRE, iussus a beato episcopo notabat omnia. De notis ταχυγραφικαῖς occuparunt jam viri eruditi optima quaeque decerpere. Verum haec illud tantum adnotasse sufficiat, ab Isidoro I. Orig. 21. 22. 23. tria notarum genera describi, Vulgares, Juridicas, militares. Sed idem quum de iuridicis accuratius agat, hoc ipso opinor praefetuisse videtur, has aetate suo utitiores fuisse: quod & ex hoc Marci loco colligitur. Plura harum exempla Isidorus affert (utinam omnes prodidisset) ad extremum addens *Has juris notas novitii imperatores (Justinianus & eum secuti) a codicibus legum abolendas sanxerunt, quia multos per has callidi ingenio ignorantibus decipiebant.* Hinc etsi extra leges in ceteris excipiendis nihilo minus iuridicae usurpari possent, paullatim tamen (maxime inundantibus barbaris) obsoleverunt tam Latinae iuridicae Isidori, quam quibus Graeci utebantur.*

Num. 92. *Et licebat (in nova Ecclesia a Porphyrio dedicata) videre choros angelicos, non solum in Ecclesiastica Consequentia, sed etiam in Horis, quanto fiebant. Pro Consequentia in Graeco erat Ακολυθία, Acoluthia. Ex his vides summam totius Officii Ecclesiastici partitionem in Acoluthiam & Horas. Et Horarum nomine non hodie solum, sed & olim veniebant Prima (pro qua in aliquibus monumentis numeratur ὄρθρος diluculum) Tertia, Sexta,*

*Nona, quas hodiernum Horologium complectitur cum suis Mesforiis. Meminit earumdem Horarum Pseudo-Clemens VIII. 34. qui & illarum mysteria vulgo nota exponit; Hieronymus locis pluribus, & alii veterum complures. Horarum distributionem ad Senioreni Theodosium auctorem esse referendam, VValafrido Straboni (de reb. Eccles. c. 25.) docenti haud aegre crediderim: unde non est mirandum, in hac Vita Horarum mentionem injici. Atque haec de Horis. At illud haud satis concoquo, cur haec Acoluthia ab Horis distinguatur. Nam jamdiu apud Graecos Acoluthia pro toto Officii cursu accipitur, quantum quidem ex nominis interpretatione licet colligere, quia, inquit, Officii partes una alteram sese invicem consequuntur) itant & Μεσονύκτιον & Ὄρθρον & Vesperam, adhaec autem & Horas & μεσπιδιπνον complectatur. An igitur aetate Porphyrii id consuetudo ferebat, ut quidquid praeter Horas i. e. Tertiam, Sextam, Nonam (nam Prima utrum initio Horis accenderetur, dubitatur) esset, id totum Acoluthia appellaretur? Id quidem a vero non multum abudit. An vero potius Horarum vocabulum totam Officii nocturni pariter diurnique distributionem complectitur (id enim videtur ex Pseudo-Clemente, Hieronymo, & aliis, ad haec ex VValafrido & recentioribus colligi, ac nominatim ex Zonara apud Meursium, qui in novenario, uti vult, Horarum numero mysterium accipitur) an inquam Horarum nomine totus Officii cursus venit; Acoluthia vero in hac Vita non aliud quam Hymnodiam & modulabiles quasdam partes designat? Modulabiles partes intelligit Stichera, Hirmos, Troparia, Canonem, Odas & quae plura sunt harum rerum vocabula in Ritualibus Graecorum libris. Cur autem Acoluthiam in hac Vita pro Hymnodia & modulatis cantionibus sumam, primum facit cuiusdam Gerasimi Vlachi Thesaurus quadrilinguis in quo (apud Suicerum) Ακολυθία est... Τρυφή, Τρυφός, Κωνών. Acoluthia est... Hymnodia, Hymnus, Canon. Deinde quod *Sequentiae* (quae vox τῆ Ακολυθία responder) vocabulum apud Latinos partes modulabiles tantum complectitur: unde & *Sequentiarius* is liber dicebatur, qui *Sequentias* contineret. Adhaec Typicum Sabae c. 12. Ανασάσιμος ἀκολυθία & ἱάλαται: ubi discrete Acoluthia est Hymnodia: nam ibi de *Canone ἀνασάσιμος* sermo est. Canon autem est illustris Hymnodiae pars, ex pluribus Odis constans. Quid multa? verba ipsa Vitae, quae supra recitavimus, id voce diserta clamant; ubi Angelicis choris similem fuisse dicit non tantum *Con-*
*sequen-**

quentiam, Graece *Acoluthiam* (quae per se nata sit echoros Angelicos referre, eoque minus mirandum) verum etiam *Horas* ipsas, nim. ab Hymnodia secretas.

Num. 97. Porphyrius ut tumultui propter se concito se subduceret, per tecta fugiens, *Sataphthae* puellae dixit: *Affer ad nos huc floream in hoc lectum, ut hic maneamus, donec sedetur tumultus civitatis: & ne renunties nos hic esse.* Quod lectum interpres reddidit, id credo Graece erat *δωμάτιον*. Omnino autem hic locus simili est illi in Actis S. Polycarpi num. 7. ubi *diognitae* repererunt Sanctum Martyrem *ἐν τινὶ δωμάτιῳ κατακειμένον ὑπὸ γῆρας*, i. e. in quodam consignationis cenaculo se prementem, aut clam facentem. Confer dicta ad hunc Actorum Polycarpi locum sup. ad XXIII. Febr. pag. 69. ad finem not. 46.

Num. 101. illud, *Postquam autem* (Porphyrius) *Sanctum deposuisset habitum*, aperte ostendit (id quod & aliunde ex antiquioribus monumentis constat) sacras vestes secretas a communibus tunc habuisse Ecclesiae ministris; & illis quidem tamdiu usos, dum sacris operarentur aliudve quid sacri peragerent, postea remotis illis induisse civiles, sed tamen clero consentaneas. Nam civilia clericorum indumenta diversa tunc fuisse a laicorum vestibus, ostenderem, si id agerem. Interim huc facit, quod in hac vita etiam pie illae feminae quae in domibus monasticam vitam degerent, diverso a saeculi puellis amictu contergerentur: id enim mox ostenditur num. 102. ubi Porphyrius virginem *Salaphtham* donasse dicitur *habitu regulari*, eamque diaconissae Manaridi commendasse, ut sub hujus ductu vitam sanctiorem caperent. Sed jam de *Manaridis* & *Salaphthae* nominibus aliquid est dicendum.

Num. 102. Dicitur Porphyrius arcessisse *piam Manaridem diaconissam*, quae interpretatur ipsa quoque Graeca lingua *φωτεινή* i. e. *lucida*. Illud ipsa quoque refertur ad *Salaphthae* interpretationem proxime traditam nu. 98. ubi *Salaphthae* vox *pacem* significare dicitur. Et *MANARIS* quidem cur *lucida* vertatur, facile dictu est: nam a verbo *מור* (quod apud Hebraeos, Chaldaeos, Arabes, & Syros Gazacis *מוֹרָאִים*, *lucere* designat) fit Hebraicum *מנורה* i. e. *lucerna*: ex quo fit Chaldaeorum (O in A mutantium) *Manar* aut *Manara*; unde cum Graeca terminatione *Manaris* oritur i. e. *lucida*. At *Salaphtha* quo pacto Syriace sive Chaldaice *pacem* designet, non video. Itaque suscipabar, a Marco scriptum fuisse *Salamtha*. Idque verum nomen ei fuisse, postea ex Castellano pag. 790. didici, testante in compendio Graeco hujus Vitae, quod in Regia Bi-

bliotheca aservatur, ejus nomen scribi *SALANTHA* cum N loco labialis P, eamque postea *ἱππὺν Ἰρενὴν* (quod *pacem* significat) fuisse vocatam. At, si me audis, ne haec quidem recta est nominis illius scriptio: quae *SALAMTHA* cum M appellanda fuit, si quidem ejus nomen *pacem* designat. Pronissimum autem fuit M in N a librariis mutari. Jam vero vox *Salom* (quae Hebraeis *pacem* notat) Syris dicitur *סלמח* *Selamtho* sive (Chaldaica pronuntiatione) *Selamtha*: ipsum scilicet hujus puellae nomen. Sed & *Barochas* (de quo multus est in hac vita sermo) est *ברוך* *baruch* i. e. *benedictus*, addita terminatione Graecanica. Quid *Marnas*, quidve *Albioma* Syriace significarit, jam supra ostendimus. Nec alium certe, quam Syrum sermonem Gazacis vernaculum fuisse, ex eo intelligitur, quod num. 66. quamdiu puer ille fatidicus Syriace vaticinabatur, minus mirandum id accidit. At postquam eadem illa (num. seq.) Graece est elocutus puer, id vero apud S. Porphyrium ceterosque miraculo fuit.

Atque haec in S. Porphyrii Vitam animadvertisse suffecerit. Illud tantum heic addendum est. Nam quod supra pag. 72. in Adnot. 51. inuebam, a Castellano sine ullo prorsus fundamento fuisse dictum, hanc Vitam a Metaphraste interpolatam fuisse, id mihi aliqua ex parte est retractandum. Nam incidit Castellanus in Vitae Porphyrii Graecum compendium manu exaratum in Regia Bibliotheca num. 2010. Id vero volumen non intus, sed in dorso Metaphrastis nomen inscriptum habebat: de quo vide eundem Castellanum statim initio pag. 790. Estne vero id satis, ut fufiori alteri Vitae ab Herveto Latine reddita, inquam commentati haecenus sumus, (quae veritatis caracteres ad miraculum omnes signatos habet, quaeque a stylo Metaphrastico abest quamlongissime) ex Metaphrastica manu fuci aliquid aut alienae incrustationis accesserit? Miſto, quod externae dumtaxat librorum inscriptiones (quas non ipsi librarii, sed ineptissimus quisque glutinator, aut quivis alius e trivio solebat dorſo illinere) plerumque fallunt, nec quidquam fidei merentur.

Postremo S. Porphyrii hortatu Theodorus Mopſuestenus scripsit commentarios in Ecclesiasten. Commodum dum in his eram, id didici ex Catalogo librorum Syrorum *Ebedjesu* apud eruditiss. mihiq. amiciss. Josephum Assemanum Bibliothecae Vaticanae praefectum to. 3. *Biblioth. Orient.* pag. 32. ubi is Syrus Theodori opera recensens, ait: *Ecclesiasten uno libro exposuit, deprecante [Porphyrios] Porphyrio.* Nec alium tum temporis Porphyrium novi: & Theodorus quia an. 403. commentari in Biblia adortus, Noſtro aequalis fuisse oportet.

XXVII N S HIERONTII

DE Hierontio nihil nec hoc nec aliis diebus apud Graecos ac Latinos usquam reperias. Imo nec omnino quisquam hoc nomine esse potuit (quippe quod nullam praefert Graecanicam (57) analogiam) nisi forte ex saeculi barbarie id heic accidit . Nam is qui hoc die colitur est *Gerontius* aliquis , qui tamen ex IX. saeculi & sequentium dialecto , (quam infra in mense Martio explicabimus) *Hierontius* vocabatur . Et quidem *Gerontii* nomen inter Caelicolas gesserunt sane quamplurimi . In Vsuardo die XXV. Aug. *Gerontius Ep. & Mart.* inscribitur . In Vsuardi Auctariis Sollerianis Die XXI. Sept. itemque XXX. Oct. agitur de *Geronte* Mart. ac IX. Dec. de *Gerontio* cum sociis .

Jam vero ut certiora persequamur : in Africa die XIV. Jan. *Gerontius M.* cum aliis inseritur Hieronymiano Mrologio , qui idem ne sit an diversus a *Gerontio* , item Afro Martyre qui cum pluribus aliis die XIX. ejusdem Mens. eidem Hieronymiano & pluribus aliis Mrologiis inscribitur , haud facile dixerim . Hoc tantum scio , posteriorem ex Mrologiorum consensu etiam Romani , valde illustrem videri : de quo vide Bollandum die 19. & 14. Jan.

XXVIII N S MARCELLI EP̄I DE SVRIA

IN voce SVRIA ferme corrupta vocalis primae syllabae in marmore cernitur . Sed V potius , quam Y heic exhibui ; quia passim alibi in hoc monumento V pro Y scalpitur .

Illud magis me angit , quod hoc die altum de hoc Syro silentium apud Latinos Graecosque . Ceteroqui quum scalpta

[57] Nulla inquam analogia : nam $\Lambda\epsilon\omega\nu$ *Leon* , $\Delta\rho\alpha\kappa\omega\nu$ *Dracon* &c. quia apud Graecos in obliquis interferunt T, ut $\Lambda\epsilon\omicron\nu\tau\omicron\varsigma$ *Leontos* &c. idcirco inde flectuntur derivativa *Leontius* , *Dracontius* &c. At vero ex $\text{I}\epsilon\pi\acute{\alpha}\nu$

In Aquicinctiensi & Marchianensi Mrologiis (apud Bollandianos die XXIII. Febr. p. 363.) agitur de Smyrnenfi Mart. *Gerontio* , uno fort. ex Polycarpi sociis , sed perquam obscuro .

Sed clarior haud paullo videtur *Gerontius* Mart. socius Basilidis , quem Henschenius Kal. Aprilis p. 10. ex Menacis editis, aliisq. manu exaratis Graecorum libris eruit : qui *Gerontius* in aliis Mss. Graecanicis die XIII. aut XIV. ejusdem mensis refertur .

Postremo die IX. Maii in Italia quidam *Gerontius* Episc. *Ficocclensis* & Martyr colitur , qui ineunte VI. saec. vixerit . De quo videatur Papebrochius ad IX. Maii p. 461.

Ex his paullo clariores sunt Afer (19. Jan.) Graecus (Kal. Apr.) & Italus (9. Maii) : quis verò eorum hoc die a nostris colatur , incertum . Sed quando is die non suo colitur (quod etiam *Natalis* nota ostendit) facile adducor , ut credam , hunc diem Translationis reliquiarum huc advectarum fuisse . Ac fortasse sive Graeci *Gerontii* , sive , quod facile fuit , *Ficocclensis* vicinioris Reliquias Neapolitani possidebant : qui *Ficocclensis* *Gerontius* etiam Rom. Mrologio inseritur .

heic *Natalis* nota diem non suum arguat , licebit undecumque illum arcessere . Et quidem in Basilii Menologio die 29. Dec. agitur de quodam Marcello Syro , h. e. Apameac in Syria nato . Verum huic nihil praeter nomen & patriam suffragatur . Nam noster episcopus fuit : at hic alter in Monasterio Acoemetarum monachus ,
mox

Hieron quia nascitur patrius casus *Hieronis* [quo nomine est ille in Basilii Menologio die VII. Nov. Martyr & duor. & triginta Sociorum dux, Melitinae in Armenia] idcirco derivativum inde fiet *Hieronius* , non *Hierontius* .

mox Abbas fuit . Sunt autem in hagiologis libris Marcelli martyres plane innumerabiles : & die XVIII. hujusmet mensis in Hieronymiani Mrologii apographis quidam Marcellus Mart. inscribitur , agmen post se ducens . Verum neminem ex tot Marcellis reperire potui , qui simul episcopus & Syrus fuerit , praeter *Marcellum Apameae in Syria* antistitem ; qui quod Jovis templum diruisset , furore gentilium occisus fuit sub exitum quarti saeculi . Praeter ea quae de hoc affert Basilii Menologium , ac Menaea die XIV. Augusti , videantur Sozomenus , Theodoretus , Nicephorus & alii , necnon Baronius ad eundem diem . In nostro autem Calendario cur die ultimo Febr. festum celebretur , fortassis aliqua Translatio , aut aliud in causa fuit . Nam *Natalis* nota , uti diximus , diem non emortualem indicat .

At etiam de vicino arcessi poterat alter *Marcellus Apameae* episcopus & Mart. cujus Menaea memoriam nudius quartus (h. e. die XXV. Febr.) inserunt , subiecto hoc disticho :

Σπένδεις Θεῶ Μάρκελλε θερμῶ τῷ πάθει
Θερμῶς σαλαγμῶς αἱματῶν ἐξ αὐχένους.
Marcelle , votis fervidis libas Deo

Stillas cruoris fervidas ex gutture .

Hic , inquam , videbatur noster Marcellus esse , nisi illud intercederet , quod hic tum in Menaeis tum in Maximo Cytheraeo non Apameae Syriae , sed Apameae Cypri Episcopus fuisse dicatur . Sed tamen quia in insula Cypro Apamea nulla fuit ; praestabit cum Bollando (in Praetermissis die XXV. Febr.) pro *Cypri* respondere *Syriae* . Quamquam praeter *Syriacam* novem , adhaec aliae cognomines Apameae fuerunt : sed *Syriaca* nobilior , ceterae ferme obscuriores .

Illa interim suboritur controversia , duo ne Marcelli (unus 25. Febr. alter 14. Aug.) an unus idemque sit habendus . Bollandus loco cit. ταυτότητα (eundem esse) tuebatur . At diversos fuisse censuit Bollandista Pinus ad XIV. Aug. in *Marcello* ; idque tribus de causis , 1. quod di-

versis diebus affixi fuerint ; 2. quod diverso martyrii genere excruciat ; 3. quod diversarum urbium Episcopi fuerint . Jam singula expendere operae fuerit , ac simul meum quaecumque iudicium interponere .

Ac primum festorum diversitas Sanctorum diversitatem non infert . Sexcenties id in Graecorum Officiorum libris occurrit : sive quia de eodem fit pluries , sive quod unum eundemque per errorem in plures distraxerunt , aut ex Actorum diversitate falsi , aut qua re alia . Quod & in Latinorum libris Ecclesiasticis hand raro accidit .

Ac ne martyrii quidem diversitas tanta est , quae diversos adstruere caelicolas cogat . Nam qui XIV. Aug. colitur de eo sic Sozomenus VII. cap. 15. καὶ πυρὶ ἐμβαλόντες ἀνεΐλον ; h. e. *rogo impositum interfecerunt* : quod dupliciter capi potest , sive ustulatione vitam finivisse , sive rogo impositum , occisum prius fuisse , mox igne consumptum . Hoc posterius alicubi legitur apud Pinium (ad XIV. Aug. p. 156. lit. F. κ' πυρὶ καπνικον πτωχῶντες ἐκασαν , h. e. *jaculis confossum concremarunt* . Quod cum Sozomeno collatum sic accipi debet , ut pyrae impositus & ad palum alligatus initio fuerit , tum jaculis confectus , postremo subjectis rogo facibus arserit . At , inquis , ille alter obtruncatus occubuit . Verum de jugulatione in disticho illo nihil : tantum dicitur guttas cruoris stillasse collum : quod de jugulo jaculis petito magis est ut intelligam . Nec enim de exsecta cervice stillae , sed fluenta manant .

Postremo urbium diversitas ex errore profluxit . Fortassis enim in codice , quo utebatur Menaeorum compiler , aut descriptor , Marcellus ille , qui XXV. Febr. inscribitur , *Apameae Syriae* tribuebatur : sed *Syriae* vox corrupta , divinandi ansam sciolo praebuit . At sciolus *Cyprium* , quam alias regiones mahit ; quia in Basilii Menologio ad XIV. Aug. Marcellus ille (qui postea Apameae pontifex fuit) ἐκ τῆς Κυπρίων ὀρμημένως νήστει , h. e.

ex Cypro prodiiſſe dicitur. Id inquam factis ſciolo fuit, ut ex evanidis litteris *Cyprum* potius, quam quidvis aliud extunderet: ignarus ſcilicet Apameam ubivis potius quam in ea inſula quaeri poſſe.

Haſtenus expoſitae opinioni meae maximum pondus additur hujus marmoris auctoritate. Nam hujus diei Marcellus facilius ex XXV. Febr. quam ex XIV. Aug. huc trajici potuit. Quod ſi Noſter idem, qui in Menaeis nudius quartus colitur; ex eo efficitur, hunc non alii Apameae tribuendum, quam quae Syriae Secun-

dae metropolis erat: quandoquidem in his Faſtis aperte ſcalpitur DE SVRIA. Vnus igitur Marcellus fuit, tum qui in Menaeis bis (XXV. Febr. & XIV. Aug.) inſcribitur, tum qui in hoc marmore colitur extremo Februario.

Jam vero illud non eſt praeter hujus Kalendarii morem, quod enuntiato epiſcopatu, de Martyrio tacetur: quod alibi non raro animadvertitur. Nec vero utrumque verſus hic capiebat, quum & SVRIA ſubſcribi neceſſe fuerit.

M M A R T I V S D XXXI I N S S O F R O N I I M O N

VAlde obſcurum eſt, equiſnam hic *Sophronius Monachus* fuerit. Die XI. Martii apud Graecos quidem & Latinos colitur S. Sophronius, qui prius Monachus, deinde & Patriarcha Hieroſolymitanus fuit, qui ubi contra Monothelitas ſtrenue decertaſſet, ante medium VII. ſaeculum ex hac vita migravit. At hoc ipſo die i. e. Kalendis Martii in Menaeis, & in Maximo Citheronum epiſcopo junguntur *Silveſter & Sophronius Martyres*: qui (Ξίρη πελαγονται) *gladii conſummati* dicuntur: quibus comites alios duos *Marcellum & Antoninum* praemittit Synaxarium quoddam apud Bollandianos hoc die pag. 22. Nec alios praeterea Sophronios novi, niſi Sophronium Conſtantiae in Cypro Epiſcopum, de quo tum Sirleti Menologium, tum etiam Romanum Mrologium die VIII. Dec. agunt, at Baſilii Menologium poſtridie: quem huc pertinere non arbitror: ſicuti nec huc pertinet neſcio cujus ſedis Epiſcopus *Sophronius*, cujus Μνήμη, *Memoria* tantum, ſine elogio exſtat in eodem Baſilii Menologio die XX. Febr.

Dubium eſt igitur, utrum *Sophronius* noſtri Kalendarii ſit martyr ille hujusmet diei, ac Sylveſtri commilito (quem nihil impedit quin & *Monachus* fuerit: quod

unum in marmore huic Sophronio tribuitur) an vero potius ſit ille celeberrimus Hieroſolymorum Antiſtes, qui & *Monachus* antea fuit, & celebris Jo: Moſchi diſcipulus. Poſterius ſi ſequimur; dicemus cum a die XI. Martii (quo hunc Sophronium Graeci & Latini colunt) merito dimotum fuiſſe propter concurſum Pionii Martyris longe clarioris: ſitum vero fuiſſe hoc die, in quem alter Sophronius martyr incideret. Nam id familiare Martyrologiis & Kalendariis fuit, ut quoties Sancto alicui ſedes quaerenda eſſet, in eum diem conferretur, in quem & homonymus alter incideret.

Verum ne ſic quidem animus conquieſcit meus. Quid ſi enim neuter eorū, quos modo deſignavi, verus eſt Kalendarii hujus *Sophronius*? Non prior; quem Monachum fuiſſe non conſtat; etiamſi vero fuiſſet, tamen eum *Martyrem* inſcribi (qui multo potior eſt titulus) quam *Monachum* convenientius erat. At ne alter quidem huc pertinere videtur. Qui eſti Monachus in Theodoſii Mandra prius fuit; ridiculum eſt tamen de ſtatu monaſtico, quem antea profeſſus fuerat, fieri mentionem, de clariffimae vero ſedis epiſcopatu, quem ad obitum uſque tenuit, taceri. An igitur illud MON. quod alibi

alibi *Monachum* in hoc Marmore designare solet, heic longe est aliud? Quid si enim sit Graecum hujus Patriarchae agnomen? In confingendis istiusmodi agnominis mire in Liturgicis libris luxuriant Graecorum ingenia: ut vix ullus sit Sanctus, quin *διακριτικῶ* aliquo agnomine ab aliis homonymis dignoscatur. Itaque quum hic Magnus Sophronius adversus *Monothelitas* acerrime depugnasset, fortassis *Μονοθελητικῶς* (ut est illud *Homero mastix*, Aristarchi agnomen) i.e. *Monothetarum flagellum* agnominatus fuerit. Aut verius dicebatur (usitatiore scilicet Graecanae compositionis genere) *Μονοθελητικῶς*, *Monothetomachus*; sicuti ille alter impiissimus dictus est *Iconomachus*, & plura in eundem modum. Hoc quidem genus fingendorum agnominum est ex Graecorum ingenio, in eorum vero libris liturgicis usitatissimum. Cujus noti agnominis satis heic fuit primorem syllabam scalpi; quia credo Sophronius sub *Monothetomachi* agnomento notissimus fuisset.

Age vero, sicui forte delicatiori, ut sunt hominum ingenia, id argutius quam verius videatur: illud MON. (esto) *Monachum* significet. At ne id quidem impediet, quo minus Patriarcha Sophronius longe clarissimus heic intelligi debeat. Nam marmoris hujus auctor in titulis subnectendis securiorem se praebere solet, quam pro morosa nostri saeculi diligentia. Etenim pluries in his Fastis *Episcopum* inscribi cernes, qui etiam *Martyr* fuerit; nec dubium est, quin longe praestabilius sit *Martyris*, quam Episcopi decus: ac memini alicubi MONachum nescio quem inscribi, potiore interim titulo dissimulato.

Sed ne causam quidem defuisse, reor, cur Sophronius MONachus potius quam Episcopus heic vocaretur. Causam vero auguror fuisse talem. S. Mariae Aegyptiacae cultus in urbe nostra mirum in modum increbuerat, uti ostendetur infra

ad IX. Aprilis. Ejus vero cultus celebritas accepta est referenda vitae, quam de ea Aescetria *Sophronius* Hiero solymitanus composuit. Papebrochius quidem (ubi de Maria Aegyptia) machinis omnibus eam vitam huic Patriarchae abjudicare nititur: sed frustra; ut in loco ostendetur. Eam vitam Neapoli manibus omnium tritam fuisse, vel id testatur, quod eam Paulus Neapolitanus Latinitate donavit haud diu post hujus marmoris structuram. Sed & idem Sophronius SS. *Cyri & Joannis* (qui in hoc Calendario pridie Kal. Febr. coluntur) *Encomium* scripserat. Ob has vitas a Sophronio scriptas factum est, ut & de iis Sanctis officium fieret, & simul de vitarum auctore. Quemadmodum non puto ob aliud meritum in his Fastis S. Polybium die XIII. Maii signari, quam quia Neapoli vita Epiphaniae quaedam sub ejus *S. Polybii* nomine (sive vero, sive falso) circumferretur. Jam vero in epigraphe vitae Mariae Aegyptiacae non aliud Sophronio agnomentum, quam *Monachi* tribuebatur, quia adhuc monachus eam scripserat edideratque. Hinc puto factum, ut in hoc marmore *Sophronius* non alio, quam *Monachi* titulo donaretur. Sed & *Limnarium*, sive *Pratum spirituale* aliquando sub Sophronii *Monachi* nomine ambulasse, certum est: nec enim aliter illud citat Damascenus Or. I. de Imag. & Conc. Nicen. II. Act. IV. Itaque Neapolitanos, quibus *Sophronii* opera (in quibus is *Monachus* inscriberetur) assidue ad manus essent, arbitror in sermone familiari non alio illum, quam *Monachi* titulo, ab aliis Sophroniis distinxisse. Eoque factum, ut is hoc die *MONachus* inscriberetur.

Quae haecenus dixi, etiam si Papebrochius demus Aegyptiacae vitam huic Sophronio abjudicandam, nihilo minus valebunt. Nam satis est, si ea vita sub ejus nomine vagaretur, sub quo illam & Paulus Neapolitanus Latine edidit.

II NT S ADRIANI ET NATALEE

Nihil de his hoc die nec apud Graecos nec apud Latinos. Quum plurimi autem sint Adriani martyres; heic sine controversia Nicomediensis ille Martyr *Adrianus* est intelligendus, de quo Latini ferme die VIII. Septembris (qui dies in nostro Calendario Nativitate B. Mariae Deiparae impeditur) quippe non alius quam ille Adrianus conjugem habuit *Nataliam*, quae heic S. Adriano comes adjungitur. Et vero idem Adrianus in pluribus Martyrologiis non tantum dici VIII. Septembris, sed & IV. Martii affigitur: in quem diem quoniam in hoc marmore S. Marcus Ab. incidit, hinc Adrianus loco motus, in hunc diem translatus fuit. Sane quod ad *Nataliam* attinet, ea ab Vsfuado Kalendis Decembribus inferitur: fort. ob eam causam, quod Ado (ad diem 1. Decembris) illam *sepultam Kalendis Decembris* dixerit. At in Romano parvo Martyrologio Rosveidano *Natalia* eodem die VIII. Septembris, quo & maritus, ponitur: de quo Vide Jesuitam Sollerium ad Vsfuardi VIII. Septemb.

Antequam hinc abeo, notandum est, censuisse Baronium (quem vide ad diem

IV. Martii & VIII. Septemb.) verum Passionis diem S. Adriani fuisse IV. Martii (in quem diem haud pauca Martyrologia edita & manu exarata *Adrianum* conjiciunt) die vero VIII. Septemb. ejusdem Translationem coli: a quo non abhorret Florentinus ad VIII. Septemb. At vero Bollandistae ad diem IV. Martii pag. 300. multo plura Martyrologia enumerant, in quibus NATALIS Adriani notatur die VIII. Septemb. Ex quo contendunt, eum diem triumphasse. At meminisse oportet, *Natalis* vocabulo non aliam notionem subjectam esse, quam festi anniversarii, sive id festum sit obitus, sive Translationis: uti in Praefatione dicemus, ac alibi saepe admonuimus. Ergo ubi festum alicui diei in aliqua Ecclesia affixum fuit, etsi is dies neque depositione nec translatione, alia memoria insignis fuerit; tamen *Natale* dicitur, h. e. festum anniversarium: id quod tum alibi animadvertere licuit, tum in hoc nostri Calendarii loco, in quo die II. Martii *Natale* Adriani ponitur, quippe die non suo. Concidit ergo Bollandistarum argumentum a voce NATALIS petitum.

III DP S PAVLI EPI NRI MAIORIS

Qvae huc pertinent, abunde explicuimus ad diem XVII. Februarii.

Ibi vide: ne crambe repetita, lectorem enecem.

III NT MARCI ABB

NE dubita, quin sit ille Marcus, de quo Basilii Menologium hoc eodem die. Is patrator miraculorum fuisse dicitur; cujus duo prae ceteris prodigia ibi narrantur, quod catulo hyaenae visum restituerit, quodque sacram communionem de manu Angeli accipere consueverit. At is in Menaeis die sequenti colitur; ubi eadem ac plura traduntur. Porro is quum quadragenarius vitam

eremiticam suscepisset, centenarius obiit. Quod de Sacra Eucharistia illi ab Angelo porrecta inuimus, id etiam a Sozomeno narratur; qui auctor in Sceti illum degisse cum Apollonio Juniore, Mose Aethiope, & Macario, tradit, ac Sacras Litteras memoria tenuisse. Plura apud Bollandianos die V. Martii de hoc S. Marco legi possunt tum ex Paradiso Heraclidis, tum ex Palladii Historia Lausica,

siaca, Petro de Natalibus & aliis. Et hunc quidem Marcum monachum fuisse Aegyptium, ex haecenus dictis intelligitur. At fuisse etiam Abbatem, id vero nunc

primum ex hoc monumento addiscimus. Hunc autem diem Marco *θανάσιμον εμortalēm* non fuisse, ex praeposito NT (non autem DEP) pronum est suspicari.

V N S I E R A S I M I

Hic est S. Gerasimus Abbas celeberrimus in Palaestina prope Jordanem. At auctor nostri Kalendarii G ita reliquavit, ut I consonum evaderet. Animadvertentes geminum dialecti hujus exemplum tum supra XXVII. Febr. tum infra ad XXXI. Martii: ac de ea dialecto vide inferne (1) adnotata.

Ad Gerasimum vero quod attinet; ejus res gestas collegerunt hoc die Bollandistæ partim ex S. Euthymii, partim ex S. Quiriaci vitis; at ex Jo: Moscho, id quod ad admirandam leonis cum S. Gerasimo familiaritatem pertinet, discere licet.

In utraque autem vita (tum S. Euthymii, tum S. Quiriaci) Gerasimus hoc ipso die V. Martii mortuus dicitur. Et in Euthymii vita additur hoc amplius: *Indictione XIII. in consulatu Zenonis Aug. secundo*; qui fuit annus 475. Ex quo vides rectissime in hoc monumento S. Gerasimi festum huic diei affigi: quo quod die de eo agit Rom. Martyrologium, ac Felicius. At Graeci minus recte, qui non die V. sed IV. Martii de Gerasimo agunt in Menaeis, in Basilii Menologio, An-

thologio & apud Maximum Cytheraeum, ut & in Moscorum Kalendario figurato apud Papebr. to. 1. Maii: forsitan quia hoc die illi S. Cononem Jsauricum colunt. Ad haec in Menaeis die XX. Martii rursus est de hoc Gerasimo memoria.

Ex hoc autem & aliis pluribus exemplis cerni potest, Kalendarium nostrum non *κατα πρόβα* ac per omnia Graecos sequi, imo rectius nonnunquam Sanctos suis diebus, quam Graecos recentiores affigere. Sed tamen etsi Gerasimi festum die emortuali in his Fastis consignatur; illud dolco, quod non *Depositionis*, sed *γεννηματέριον* illam *Natalis* notam (quae diebus non suis, aut non exploratae depositionis, praefigi a Nostris solet) heic adpinxerunt. Id vero totum hanc opinor causam habet. Nam Neapolitanos arbitror jam tum a prioribus illis saeculis Gerasimi festum diei V. Martii, tamquam vere emortuali addixisse: idque in hoc marmore non putarunt mutandum. At vero Graeci posteriores de S. Gerasimo pridie agere occuparunt: resque epaullatim evasit, ut etiam Metricae Ephemerides (etsi nostro Kalendario recentior-

(1) Aevo sequiore eadem dialectus apud Latinos scriptores obtinebat, quae nunc Neapoli apud vulgus est usitatissima, ut I consonum loco litterae G usurpetur. Nam sicuti nunc pro *Gennaro* vulgus effert *Jennaro*, pro *Giano*, *Jano* & cetera in eundem modum; sic IX. saeculo (quo sculptum hoc marmor fuit) pro *Gerasimus*, scribebatur *Jerasimus*; pro *Gerontius* (die 27. Febr.) *Hierontius*; pro *Glycerius* (die 31. Mart.) *Ilucerius*. Sed & sequentibus saeculis eadem consuetudo obtinuit. In Vsuardi Auctariis Sollierianis die I. & X. Jan. legitur *Jaspar* pro *Gaspar*, qui vulgo habetur unus ex tribus Magis.

At Papebrochius ad Metricas Ephemeridas, quas praeposuit tom. 1. Maii, ad diem IV. Martii, de *Gerasimo* sic adnotat: *Huic Ana-*

choretae ad Jordanem ministravit leo; qui errore vicini nominis ad S. Hieronymum (Italis S. Girolamus) transit. Verum si nostrum hoc marmor (ubi Jerasimi pro Gerasimi scribitur) inspexisset vir doctus, minime ille ad Italorum Girolamum recurrisset, sed potius ad medii aevi Jeronymum [cum I consono: sicuti & infra is 30. Sept. sine H scribitur] in quo prima syllaba eadem est ac in Jerasimo. Vel sic tamen satis inter utrumque nomen est discriminis: ut minime necesse sit ex Gerasimo ad Hieronymum insigne leonis fuisse traductum. Nam illud verius est, consuevisse antiquos sylvicolis Sanctis Leonem juxta adnectere ad genus vitae ab iis actum commonstrandum.

res) diem Martii quartum ut Gerasimi *Βουρασίου* (2) venditarint. Hinc opinor IX. saeculo, quando hoc marmor scalptum fuit, incertum habebatur, utrum Gerasimus die IV. an postridie obierit.

Inter ea opinionum incerta non est mirandum, si decreverit Kalendarii auctor viam tutam insistere, eamque notam inscribere, quae diebus sive suis sive non suis communis sit, cujusmodi est illud N.

VI P̄ S BASILI EPI CERSON

Basilius, de quo hoc die agitur, ne dubita quin sit BASILEVS Chersonensis Episcopus & Martyr cui sex comilitones adjunguntur; de quibus in Graecorum libris die sequenti agitur.

Atqui si ita se res habet; duplex in orthographia heic error deprehendetur. Primus quod BASILI scriptum sit pro BASILEI. Verum hanc pravam nominis

scripturam ex saeculi more manasse, certum (3) habeo. Alter error in urbis nomine commissus fuit, in quo deest aspiratio; non enim CERSON. sed CHERSON. i.e. *Chersonis* scribi oportuerat. Nam hoc pertinet ad eam Tauricae Chersonesi urbem, quae urbs antea quidem toti peninsulae cognominis erat, & ipsa quoque (4) *Chersonesus* nuncupabatur, postea vero

(2) Metricae Ephemerides, quas Papebrochius tom. 1. Maii praeposuit ad IV. Martii sic habent:

Τῆ δ̄ τετάρτη Γεράσιμος βίσιον ἀπέπτη.
Gerasimo sed quarta dies fuit ultima vitae.

(3) *Basileus* quidem [Gr. *Βασίλειος*] recta scriptura est. Quamquam quo tempore nostrum Kalendarium constructum fuit, eum mihi persuado passim apud Latinos *Basilium* fuisse dictum: nam in Martyrologio Rom. die IV. Martii sic legitur: *Apud Chersonesum passio SS. Episcoporum BASILII, Eugenii &c.* Quae videtur Baronius ex Menologio Sirleti quod edidit Canisus, hausisse: in quo is etiam *Basilius* vocatur, & diei IV. Martii item affigitur. Nec aliter in Pseudo-Dextro, ubi ex his collegis *Basilius* Carthagini Spartariae factus Episcopus dicitur. Ex quibus omnibus cum nostro marmore collatis mihi credibile sit, olim aevo sequiore a Latinis hunc Martyrem *Basilium* pro *Basileo* appellari consuevisse. Accedit, quod sicuti supra die XVIII. Febr. *Pimenius* dicitur is, qui revera Epimeneus (*Ἐπιμενίους*) esset; consimili heic errore (qui videtur ei saeculo familiaris fuisse) *Basileus* in *Basilium* degeneravit. In his dum essem, subiit animum meum suspicio nonnulla Menologium illud quod Canisus edidit tamquam ex Sirleti Card. interpretatione, revera ab antiquo alio interprete translatum fuisse: alioqui Card. doctissimus hunc Mart. *Basileum* non *Basilium* appellasset. Et sane hoc Menologium inter demortui Card. schedas repertum fuit sine ullo titulo, quo doceamur, id a Sirleto Latine traductum fuisse. Videtur ergo antiquior ea interpretatio fuisse.

Deinde si illa a Sirleto elaborata esset; nae doctis. Cardinalis Graecum mensum ordinem a Septembri incipientem non immutasset: nec enim eo saeculo tantum sibi licentiae in interpretando sumebant, ut ab ordine autographi recederent. Nunc antiquior interpretis non tantum ab Januario exorsus fuit, sed & pleraque in textu ipso immutasse videtur (teste Bollando to. 1. Mart. p. 862. col. 1. qui tamen a Sirleto eam traductionem profectam putavit) quippe alibi iusto longior, alibi nimio contractior. nullam aequabilitatem servat. Fiebat hoc pro antiquorum more & ingenio, quorum interpretationes auctorum suorum vestigia non fideliter premebant, sed pro suo arbitratu plura addunt detrahuntque. Itaque translatio illa utrum ex ingenio Sirleti prodierit, aliquando dubitavi. At vero Baronius in adnotatis ad 3. Jan. (ubi de S. Gordio Mart.) Menologii illius Latinam interpretationem a Sirleto elaboratam illiusque manu majori ex parte descriptam, ex ejusdem liberalitate ad manus habuisse se gloriatur: de qua usurpat quae Hieronymus de codice Pamphili dixerat: *Tanto amplector & servo gaudio, ut Croesi opes habere me credam.* Itaque curiosi rerum harum, quibus satis est otii, viderint, utrum Canisiana Menologii editio iis, quae membratim asert Baronius, per omnia conveniat. In *Basilio* certe hodierno convenit.

(4) Urbs illa, in latere occidentali Chersonesi sita, Plinio dicta fuit conjunctis nominibus *Heraclea Chersonesus*, quorum prius nomen eo pertinet, quod Heracleotarum Ponticorum colonia fuisset, alterum vero, quod esset Chersonesi Chersonesus, h. e. totius peninsulae

vero subsecutis temporibus contracto nomine (ς) *χερσών* Cherson est appellata. Ergo, uti dixi, in marmore CHERSON (i.e. Chersonis patrio casu) & quidem cum aspiratione scribendum fuisse videtur. At vero defectus aspirationis sinceritatem nostri marmoris maxime ostendit: etenim IX saeculo ac sequentibus ea urbs Latinis sine aspiratione, & ut primae declinationis esset, scribebatur. Anastasius in vita S. Martini Papae: *Deinde directus est praedictus Sanctissimus vir in exilium, in locum qui dicitur Cersona*. Sed & S. Clemens Papa *trans Pontum in eremo, quod adjacet civitati Cersonae, subire exilium* in ejus Actis dicitur. Nec alio modo eandem urbem vocat Abbo Floriacensis in Vitis Pontificum. Poterat his addi & tertius error multo gravissimus, quod quum in libris omnibus Graecorum ac Latinorum hic sanctus cum sociis septimo die Martii colatur; contra in nostro Calendario diei VI. affigatur. Verum mox ostendetur, diem verum Passionis ejus fuisse hunc, quem ei hoc marmor assignat, non vero sequentem.

Cetera vero quae ad Basileum ac socios attinent, videri possunt apud Bollandianos ad diem VII. Martii pag. 639. & seq. Et quidem Basilei socii modo plures, modo pauciores numerantur; & ita quidem, ut in Graecorum libris modo Ephraem, modo Basileus agmen sociorum ducat: at apud Galefinium, Molanum, Ferrarium Basileus tamquam dux praepositur ceteris. Nec aliter se res habet in Rom. Mrologio die IV. Martii. Id quod & in nostro Calendario fit; in quo mo-

ris est, ut quoties plures commilitones uno die coluntur, eorum primus dumtaxat consignetur pro ceteris omnibus. Itaque hoc loco solus Basileus nominatur quasi antesignanus scilicet. Ejus autem dignitas tantum episcopalis nominatur, omissa martyrii laurea, non praeter hujus Calendarii morem.

Restat id unum, ut de die festi loquar: quod festum in omnibus ferme Graecorum libris (Menaeis, Maximo Cytheraeo, Horologio, Anthologio) ut & in Galefinio, Molano, Ferrario diei VII. Martii affigitur: nisi quod in Basillii Menologio Urbini ante paucos annos edito id festum diei VIII. Martii adnectitur, ut contra in Sirleti Menologio apud Canisium & Rom. Martyrologio diei IV. Martii. Postremo in nostro Calendario hujus martyris *Passi* diei VI. Martii adpingitur. Quaerat haec aliquis quisnam ex his diebus Basileo emortualis seu potius triumphalis fuerit. Ajo, tantum in nostro Calendario eum diem recte consignari; nam die VI. Martii Basileus & Ephraem coronam acceperunt, quo eodem die post annum recurrente etiam Eugenius, Agathodorus, Elpidius martyrium consummarunt. Testes hujus rei Menaeorum auctorem & Maximum Cytheraeum advoco, apud quos (in Bollandistis hoc die pag. 642. num. 3.) legitur: *In hos quoque (Eugenium, Agathodorum, Elpidium) impii insurrexerunt, ac vivos, crudelissimeque verberibus laceratos mactarunt, anno uno post caedem SS. Basilei & Ephraem, sexto die Martii mensis*.

Quandoquidem autem horum pugilum

fulae (nam id *χερσόνησος* significat) Tauricae parva peninsula. A. que hinc puto intelligi posse, cur Strabo lib. VII. Tauricam Cherronesum appelleret *magnam*: non enim id ab eo factum comparate ad Chersonesos h. e. peninsulas orbis ceteras, sed comparate ad illam ipsulmet Tauricae Chersonesi parvam peninsulam, in qua urbs nomine *Heraclaea-Chersonesus* erat. Locus Strabonis sic habet: *ἢ δὲ μεγάλην χερσόνησος* &c. *Magna autem Cherronesus* (nam cum duplici R usurpat Geographus loco R & S) *αὐτὴ Πελοποννήσου ἰμαγινεῖται τὴν ἰσχυρὰν μεγάλου πρὸς ἀκτὴν*

[ς] Vrbs Chersonesus apud posteriores Graecos *χερσών* Cherson mutilato vocabulo dicebatur. Patet id non tantum ex Notitiis Episcopatum apud Carolum a S. Paulo, & ex Stephano Episcopo *Chersonis*, qui Synodi V. Collationi VIII. subscripsit, verum etiam ex Procopio IV. Gothico. 5. & I. Pers. 12. ex Zonara in Rhinotmeto, ex Eustathio ad Dionysii Verſum 140. ac postremo ex Menaeis, Menologio, Anthologio, ceterisque Graecorum libris, in quibus Basileus & Socii, *Chersonis* (*χερσώνος*) episcopi fuisse dicuntur.

lum Acta Bollandistae ex Menaeis desumpta dederunt; potuissent & eadem ex Basilii Menologio & Latina Clementis XI. Pont. Max. interpretatione heic ponere: nisi animadvertissem, ea iisdem plane verbis Graece constare, ac quae in Anthologio Antonii Arcudii apud Bol-

landistas pag. 640. num. 5. leguntur. At ab ultima Anthologii editione (Romae an. 1738) qua utor, ea absunt: in quo praeter aliquot senarios horum athletarum martyrium complexos nihil aliud de iis legitur.

VII N̄ A R C A D I E P̄ I

COlitur a Graecis hoc die cum *Nestore*, quorum uterque Trimethuntis in Cypro Episcopus fuisse dicitur. Et quidem in Menaeis & Maximo Cytheraeo Nestor Arcadio praepositur: at in Synaxario Claromontani Collegii apud Bollandistas ad hunc diem pag. 643. num. 3. Arcadius Nestori praeit; nec aliter in Menologio Basilii, in quo ad finem diei VII. sic reperio: *Et memoria SS. Arcadii & Nestoris Episcoporum Trimethuntis Cyprae, & certamen SS. Eubuli & Juliani medici &c.* Posteriores hunc ordinem videntur Fasti nostri marmorei secuti; in quibus moris est, ubi plures sunt collegae, primum dumtaxat adnotari, ceteros siqui sunt subaudiri. Itaque heic subaudire decet *Nestorem* eiusdem sedis Episcopum, nec non *Eubulum & Julianum* Martyres.

At fortassis de *Eubulo & Juliano* erunt qui dissentient; quos videtur idem Basilii Menologium non Arcadio Trimethuntis Episcopo (qui certe hoc die in nostro marmore colitur, quia additur EPISCOPI) sed Arcadio Monacho dedisse comites. Nam die sequenti in eodem Menologio exponuntur Acta Arca-

dii monachi & ejus discipulorum Eubuli & Juliani, qui sub Juliano Apostata obtruncati fuerunt. Ex quo vides Arcadium Monachum (de quo die VIII. in Menologio) distinguendum esse ab Arcadio Episcopo; illi vero, non huic, focios esse assignandos Eubulum & Julianum. Idque secuti sunt Bollandistae die VI. Martii pag. 426. ubi agunt de *SS. Juliano Medico & Eubulo martyribus & S. Arcadio Cyprae eorum Magistro*. Nec mirum, si Bollandiani focii in diem VI. (non VIII. ut in Menologio) hos Sanctos conjecerint; quia die VI. de iis omnibus Sanctis agitur in Menaeis.

Verum equidem suspicor, unum eundemque Arcadium fuisse: nam uterque Cyprius fuit, & utrique Eubulus & Julianus comites assignantur in Basilii Menologio, & ceteris Graecorum libris. Ceterum horum librorum auctores quum duas distinctas memorias de Arcadio reperissent, in quarum altera de Episcopatu tacebatur; sic negotium transegerunt, tamquam si duo Arcadii diversi essent, eosque diversis etsi contiguis diebus assignarunt; utrumque non praeter morem.

VIII

VAcant hoc die Fasti Marmorei nostri.

VIII P̄ A S Q V A D R A G I N T A

Merito in hoc Marmore PASSIO SS. Quadraginta hoc die confignatur, quia hoc ipso die IX. Martii martyrium illi consummarunt. Praeter

librorum omnium Liturgicorum Latinae Graecaeque Ecclesiae consensum in hunc diem, diserte hoc testantur eorum Acta apud Bollandistas ad X. Martii pag.

pag. 18. ex Armeno fermone traducta, brevitatis & gravitatis suae merito se plurimum commendantia, in quibus scriptum est, *Omnes simul animas suas ad Deum miserunt die nona Martii*. Hoc ipsum, nisi vehementer fallor, legebatur olim in alteris Aetis Latinis, in quibus nunc (apud Bolland. eodem die pag. 21. num. 13. in fine) legitur: *Compleverunt autem martyrium suum II. Idus Martii*. Mendose (6) ut arbitror. Ac facile restituenda ibi est nota quinarij quae exciderat, ac rescribendum *VII. Idus Martii*. Postremo eamdem passionis diem confirmant metricae Graecorum Ephemerides (apud Papebr. tom. 1. Maii) in quibus die IX. Martii scribitur:

Α' μὲν ἐνάτῃ εἰρήνη σκέλη ἀνδρῶν τριῶν
ράκοντα.

Crura quaterdenum contrivit nona virorum.

Nec aliter quam VII. Id. Martii de his agit in Hieronymi Martyrologio, in Beda genuino a Bollandianis edito,

ceterisque Mrologiis, & plurimis in Calendariis (etiam in illo, quod praepositum Rituali Neapolitano apud Tutinum, in quo horum festum littera rubra notatur) itemque in Basilli Menologio, Menaeis, Anthologio, &c. sed & in Romano Martyrologio etiam postquam a Baronio refectum fuit, eodem die hi pugiles inseruntur. Postremo in Romano Breviario olim eodem die de his Athleticis fiebat Officiū ante Innoc. X. At hujus tandem jussu iidem Quadraginta in gratiam S. Franciscæ Rom. ritu duplici celebrandae, suo loco moti, in diem sequentem perpetuo translati fuerunt. Praeter autem bina modo a me laudata horum Aeta, exstant & tertia ab Jo: Diacono Neapolitano (eodem, qui Chronicon Episcoporum Neap. condidit) de Graeco (7) translata, quae ex MS. Capuano ibidem pag. 22. edidit Bollandiani: ut eorundem martyrum laudationes a SS. Basilio, Greg. Nysseno, Gaudentio Braxiensi &c. pertextas taceam.

X N S P O P L I I E P I M A R

PER omnia hi facti graecissant. Itaque heic *Poplium* (8) Graeco more dixerunt pro eo, quem Latini *Publium* vocant.

[6] Mendose inquam, quia ex omnibus Graecorum Latinorumque libris apparet, eos non die XIV. sed IX. victoriam consecutos. Deinde facile fuit, una in autographo deleta numerica nota, ex VII. factum fuisse II. Postremo istud *II. Idus, II. Non. II. Kal.* haud passim reperitur alibi, quam in ultimae aetatis monumentis (nam antea scribebatur *prid. Id. prid. Non. &c.*) idque a Calendariis ortum habuit, in quibus numerorum notae suo ordine adscribuntur, gradatim decrecentes usque ad *II. e. g. V. Id. & deinceps IIII. III. II. Idus:* ac demum *Idibus*.

[7] Haec Aeta de Graeco fuisse transfusa, testatur Joannes ipse in Prologo [in quo & *servium S. Januarii Martyris* se vocat, h. e. ejus *diaconum* sive ministrum, ac facile in Diaconia S. Januarii, nunc *S. Gennaro all'Olmo*: sicuti quidam profanus sacrorum minister vocatur

Atque hoc quidem die nullus *Publius* visitur nec in Latinorum Martyrologiis nec in Graecorum libris. Et ex eo, quod in hoc marmore *Natale*, non *Passio* heic scri-

in faxo Neapolitano *SERVITOR DEORVM* testatur; & quidem, ut ibi ait, *accito Graeco peritissimo*; quibus verbis se Graeci sermonis non peritissimum arguit. Idem plura passim in medio & in fine pro ingenio illius aetatis de suo praeter fidem Graeci monumenti, quantum video, adtexuit. Hortatu Jo: Abbatis S. Severini hanc scriptionem ille suscepit. Postquam autem Aeta illa Jo: Diaconus Latine reddita divulgavit, horum XL. cultus Neapoli celebrior evasit. Hinc in Calendario manu exarato, quod Rituali Neap. praecit hoc festum rubro caractere perscribitur, ut supra admonui.

(8) *Publium* Graeci Πῦλιον plerumque appellant. Plerumque inquam; nam etiam Πῦβλιον dicunt in inscriptionibus sexcentis atque in libris: ut satis mirari non queam Harduini praecipis judiciū, quem memini alicubi [nam ubi id dixerit, promptum non habeo] damnasse

scribitur, satis elicitur, non hunc diem passionis fuisse, sed festi. Ac Publii quidem, sed tantum Martyres; sunt sane quamplures. Vnus tantum Episcopus simul & Martyr celebratur. Is est ille Atheniensis Episcopus & martyr Publius, qui in ea sede Dionysio Arcopagitae successit: de quo die XXI. Jan. Vsuarius, & Ado, quin & Hieronymi Martyrologium, sed omissa ejus Cathedra. Sunt qui hunc illum esse Publium (Πύπλιον) dicunt, cujus pater dysenteria laborans in inf. Melita a Paulo sanatus fuit: quod etiam in Adone reperitur. Miror apud Graecos nihil de hoc Atheniensi episcopo reperiri in Menologio. De Menaeis nescio. In nostris autem Fastis, quia dies XXI. Januarii festo S. Agnes occupatur, iccirco ejus *Natale*, h.e. festum quodlibet anniversarium, in hunc diem perpetuo translatum fuit.

Quod modo innuebam, hunc Publium eundem ac Melitensem pluribus fuisse visum; id jam accuratius est tractandum. In libello de festivitatibus Apostolorum, sic legitur. *XII. Kal. Febr. Natalis S. Publii Athenar. Episcopi: qui princeps insulae Melitae vel Militenae, quum navigantem B. Apost. Paulum Romam, sub custodia detentum, per triduum hospitio receptum humane tractasset, ut B. Lucas (Act. XXVIII. 7.) refert; patrem ipsius Publii contigit febribus, & dysenteria vexatum jace-*

re. Ad quem quum intrasset B. Apostolus, & imposuisset illi manus, & orasset, sanavit eum. Quem Publium adhaerentem sibi B. Apostolus postea ordinatum episcopum ad praedicandum direxit: qui postmodum Atheniensium Ecclesiam nobiliter rexit, & praeclarus virtutibus & doctrina praesulgens, ob Christi martyrium gloriose coronatur. Nam primus Dionysius, inde Publius iste Athenis praesuit. Eadem apud Notkerum, Maurolycum, Canisium, Vsuarii diversa auctaria, Bedam vulgatum (non illum sincerum) ad XVIII. Jan., apud Petrum de Natalibus, Galesinium, Felicium & alibi reperies. Nisi quod vetus Romanum Mrologium a Rosveido editum non Athenarum, sed ipsius Melitae insulae eum Episcopum facit, etsi eundem Athenis ponit, fort: quod ibi Martyr occuberit. Athenis inquit S. Publii Episcopi, qui MILITENUS a Paulo Episcopus ordinatus. Atque haec de hodierno Poplio dicta sufficerent; nisi & illud mihi adnotandum esse judicarem, nim. Publium illum, qui a Latinis die XXI. Jan. colitur, de quo haec locuti sumus, in Hieronymiano Epternacensi (quod inter apographa ejus Mrologii antiquissimum habetur) hunc Martyrem cum P non cum B scribi juxta cum nostro marmore, etsi cum vocali ultima, in hunc modum, PVPLI.

XI NT S PIONI MĀR

ESt Pionius ille celeberrimus Smyrnae Presbyter ac Martyr, de quo Graeci in Menologio Basilii, & Menaeis hoc ipso die: at Latini die I. Febr. Hujus Acta Passionis sincera apud Ruinarum legisse non poenitebit. Recte autem in

hisc marmoreis Fastis *Natale* i.e. festum, non autem *Passio* Pionii hoc die consignatur. Etenim vir sanctissimus revera die sequenti triumphum peregit, uti constat ex Actorum fine, ubi scriptum est: *Acta sunt haec . . . Consule imperatore Gajo*

ποβίας antiquissimam ac sincerissimam quandam Graecam Epigraphen Harundellianam, eo solo argumento itetum, quod in ea Πύβλιος pro Πύπλιος legeretur. Sed mirus in his est homo suavissimus. Quaerat heic aliquis, cur Πύπλιος plerumque Graeci usurparint. Quia, inquam, vetus Latium *Poplicum* non *publicum*

dicebat; & ex eadem analogia *Poplium* [a *Populus* pro *populus*] non *Publium* omnino usurpaverit. At observatum millics a me fuit, apud Graecos antiquas Latiales nominum priorum tam hominum quam locorum inscriptiones saepenumero perennasse, quae postmodum apud Latinos immutatae fuerunt.

Gajo Messio Quinto Trajano Decio, & Virio (corr. Virio) Grato (is est an. Christi CCL.) . . . III. *Idus Martii* h. e. die XII. Martii. Verum quia hic dies apud Latinos Graecosque festo S. Gregorii impeditur; ideo Graeci, & juxta cum Grae-

cis Neapolitani pridie occuparunt de S. Pionio agere: Ac sane possem in Acta illa sincera a Ruinaro edita afferre aliquid symbolae, verum nequem morer, praetabit id quidquid est in (9) *Adnotata* rejicere in cupidorum gratiam.

M 2

XII

[5] *De Actorum S. Pionii sinceritate & in eadem Adnotationes aliquot.*

Horum Actorum, quae ad manus habemus, sinceritatem ostendit prae ceteris Eusebii IV. Hist. 15. auctoritas, ubi ea omnia quae heic uberius exponuntur in breve compendium redigit, in eo tantum lapsus, quod Pionium inter Polycarpo supparem athletas numerat, quum tamen Polycarpum sub Marco principe passum hic alter longo post intervallo sit securus, quippe in Deciana persecutione combustus. Sed & Actorum sinceritatem demonstrat Latinae interpretationis antiquitas tanta, ut non dubitem eam tertio exeunti aut quarto Christi saeculo adscribere: tanta ibi passim sermonis nativa proprietates inter innumerabiles mendas [plerasque a libris profectas, nonnullas etiam ab ipso interprete non satis exercitatas, & tamen grandiloquo; ut facile juventutis in eo vitium & ingenium minime subactum agnoscat] intermicat. Atque haec privatim ad interpretem pertinent. Ne quem vero forte longissimae conciones offendant, quasi quae exercitationis gratia ab otioso aliquo confictae fuerint; sciat has ipsas allocutiones copiosissimas non tantum ab Eusebii testimonio praesidium sibi adsciscere, verum etiam dolendum esse, ni fallor, quod non integrae ad nos usque pervenerint, quod certe iis constabit, qui Eusebii epitomen eum Ruinarianis Actis conferet, in quibus, ut cetera non desunt, illas certe *Allocutiones & consolationes* [inquit Eusebius] *quas in carcere postus aduentibus ipsum fratribus adhibuit, frustra requirit*: quibus tamen cap. XI. locus esse debuit. Has autem conciones, & quidquid Martyres mutiebant, omnia a notariis fideliter excepta fuisse, & aliunde scimus, & ex his Actis intelligitur cap. IX. *Quum ceruae notarius quae respondebantur imprimeret*. Ac volupe sane est, eas ipsas voces cognoscere, quas fervor spiritus in conflictu exprellerit Sancto Martyri ac Doctori Pionio. Quem ne dubites inter Ecclesiae Doctores numerare, illud facit, quod in his Actis haud semel eo elogio donatur, & quod ejus conciones iustum Fidei nostrae apologeticum & institutionem complectuntur.

Passus est autem *die Sabbati*, quod non semel Acta testantur, praesertim cap. 3. *Innumerae*

quoque aderant feminarum catervae, quia erat dies Sabbati, & Judaeorum feminas ab opere diei festivitas relaxabat. At illud cap. 2. *quum Sabbatum magnam intraret* [quod ex Metaphrasae assertu Bollandus] veretur ne ab iis ortum sit, qui Pionio ac Polycarpo eundem emortualem diem (tametsi non eodem anno) tribuendum esse crediderunt, inducti scilicet ab injecta *Natalis Polycarpi* mentione. Atqui in Actis sinceris quae a Ruinaro habemus, Natale illud *genuinum* Polycarpi erat, non Natale Passionis. Verum de his vide dicta tum ad XXIII. Febr. in Polycarpo, tum ad XXI. Jan. in S. Agne, ubi de *genuino* plura. Atque ut eo redeam: dies emortualis Pionii Sabbatum vulgare Judaicum erat: quod pluries in his Actis dicitur, ac praecipue ad calcem: itemque id in Chronico Alexandrino diserte legitur. At quia Polycarpus *Sabbato magno* [qui ut ad Polycarpum diximus, est dies Dominicus] occubuerat; hinc scioli etiam Pionium *Sabbato magno* sive *majoris* combustum videri voluerunt: irritum sane conatu; nam Sabbati mobilitas nihil cum fixis diebus commune habet: ut omittam quod iidem illi scioli nihil interim fixum diem sollicitare sunt ausi; quippe Polycarpus VII. Kal. Mart., Pionius IV. Id. Mart. martyrium consummasse in suis quisque Actis narratur.

Illud errori non est adscribendum, quod cap. V. legitur, *PIGN obtempera nobis*: nam quia primitiva cum suis derivativis permutantur [uti ad XVII. Jan. notavimus] hinc Πίον *PION* [quod *pinguem* significat] & Πιονίος *Pionius* alternabant. Verum hoc levius.

Illud profecto gravius, quod cap. XIX. legitur: Tum Proconsul: *Quid autem aera aspicias? Sacrifica. Ille [Pionius] respondit: Non aspicio aera, sed Deum qui aera fecit. Rursus Proconsul: Dic quis fecit? Ille respondit: Non licet, prodi*. Sed removenda est meo periculo distinctio ante istud *Prodi* [ne videatur esse imperativus a *Prodeo*: quod ineptissimum fuerit] ac junctim uno spiritu pronuntiandum *Non licet prodi, a Prodo* scilicet. Alluditur enim ad arcam disciplinam, qua doctores Christiani quaedam sacro silentio premenda esse putant. *Dixerat Pionius, hunc aera a Deo factum.*

XII DE S GREGORII PAPE

Optime *Depositio* S. Doctoris huic diei affigitur tum heic, tum etiam in vero Bedae Martyrologio Bollandiano his verbis: *Depositio S. Gregorii Papae beatæ memoriæ*: ex quo eadem verba etiam in antiquiora Martyrologia sub S. Hieronymi nomine deinde manarunt. Sed & in uno prae ceteris ex Hieronymianis Martyrologiis an. circ. DCC. (h. e. ante illud Bedae) exarato sic Bollandistae scriptum invenerunt, *S. Gregorii Papæ Romanensis*. Deinde porro in omnibus Kalendaris, ac Martyrologiis librisque omnibus Graecorum, & Moscorum Kalendaris figurato tom. 1. Maii, hic Pontifex adscriptus fuit, & quidem non aliter

quam hoc die. Ac miror, Bollandianos heic pag. 121. num. 3. scripsisse in Basilii Menologio, hunc Papam pridie h. e. die XI. Martii celebrari. Fortassis ea luxatura fuerit exemplari ad Bollandistas submisso peculiaris. Ceterum in Menologio Urbini an. 1727. Graece & Latine summa cum accuratione edito id festum die XII. inferitur.

Postremo hic unus ex illis Caelicolis est, qui Neapoli majore ritu colebantur: quantum ex manu exarato Kalendaris, quod Rituali Neapolitano praepositur, existimare licet, in quo hodiernum festum rubricato caractere perscribitur.

XIII P S C R I S T I N E

Haec martyr ignota Latinorum fastis (nisi quod eam hoc die Baronius Rom. Martyrologio addidit ex Canisii Menologio) celebratur in Graecorum Menaeis in haec verba: *Eodem die Sancta martyr Christina* (*ἡ ἐκ Περσίδος*)

Quam. Instat Proconsul, ut nomen Dei qui fecit, expromat. Nam sicuti diis singulis apud profanos sua erant nomina, sic & Deo illi, cui Pionius aeris factionem tribuerat. Nec a vero aberrabat ille, quia revera Deo uni ac vero suū esse in Scripturis nomen inaudierat, illud scilicet *ἀνεκφώνητον & ἀεραγράματον* [*ineffabile, & quadrilitterum*] quod Divinam naturam exprimit. At Martyr, *prodi id non licere* respondit. Ex quo intelligimus, nomen illud non minus apud Christianos quam apud Judaeos silentio involutum fuisse.

Id tamen impedimento non fuit, quin ad curiosos rerum nostrarum rimatores nomen illud manarit: nec enim credo inter Judaeos defuerant, qui illud gentibus proderent; quandoquidem Porphyrius hostis Christiani nominis infensissimus palam scripsit, Judaeorum Deum *Jovo* appellari, qui aliis *Javo* aut *Jova* dicebatur. Id fortassis proconsulem non fugiebat, eoque importunis percontationibus eliceret nomen conatur, eo consilio, ut Christianorum *Jovam* cum gentiliū *Jove* re & nomine consulari demonstraret, ac proinde ei Deo ma-

ex Perside orta, flagris caesa (μαρτυρίαν) consummatur. De ea meminit & Canisii Menologium his verbis: *Eodem die Christina pro Christi Confessione apud Persidem martyr effecta migravit ad Dominum*. Eadem tamen a Basilii Menologio nuper edito,

rito esse sacrificandum. Sic enim spe sua dejectus proconsul demum institit: *Necesse est te IOVEM dicere, qui in caelo est ... Ergo sacrificata illi, qui est deorum omnium caelique regnator*. Vbi illud *Necesse est* Latina proprietate tantumdem est, quod *certum est, certum habeo*. Ac fortassis Pionius, qui has sibi notas gentiliū insidias praevidisset, per veram exceptionem illam [*Non licet prodi*] calumniandi ansam praecidit. Vides profecto, ut unius importunae distinctionis erasione locus longe pulcherrimus ac singularis sanitatem ac lucem est consecutus.

Ceterum veram nominis ineffabilis pronuntiationem non eam fuisse, quam nunc puncta vocalia Maforethica praefecerunt, sed eam, quae proxime ad *Jovis* nomen accederet, in nostris Bibliis, atque in Tyrrenicis ostendimus: proinde Tyrrenos ex oriente profectos veri Dei nomen detulisse in Italiam, quod postea in Jovis falsi numinis nomen degeneravit. Id quidem in locis liquido demonstratum fuit. Et ibi dicitur favet mirifice hic Actorum Pionii locus. Atque in ea quidem Acta, his paucis contentus, pluribus adnotandis supersedeo.

to, & Anthologio abest. At Christina, Virgo & martyr, de qua Latini passim in suis Martyrolog. die 24. Julii, longe est aliud. Hanc alteram porro Latino- rum Christinam Virg. ac Mart. martyro- logia omnia *Tyri* in Etruria ponunt. De

qua *Tyro* (usque ad hoc tempus pro com- menticia habita) alicubi plura a me dicta sunt, & ita ut posthac de ea dubitari non possit: pro quo initurum me a doctiss. Tuscis gratiam confido. Vide & tertiam Christinam die XXXI. Maii.

XIII

VAcant hoc die Fasti marmorei Nea- politani.

XV N S NICODEMV

NOn alius esse debuit, quam ille ce- leberrimus Christi discipulus, cu- jus tantum Inventio (una cum Stephano, Gamaliele, & Abibone) die III. Augusti celebratur; festum autem ab omnibus Martyrologiis librisque Graecorum abest. Ne Ferrarius quidem hunc catalogo San- ctorum extra Martyrologium inseruit: credo quod ejus nomen in S. Stephani In- ventione legeretur. Itaque habenda est Neapolitanis antiquis gratia, apud quos unus hujus tanti viri Apostolici, quem

Christus suo alloquio & discipulatu di- gnatus fuit, cultus hoc die viguit.

Fuit ceteroqui & alter obscurior *Nico- demus*, de quo inter Vsuardi Auctaria a Sollerio collecta, die XXI. Decembris sic legitur. *Romae Nicodemi, qui SS. Marty- rum corpora, scilicet Claudii, Nicostrati, Castoris, & Simplicii de fluvio extracta domi suae sepelivit, ut in gestis eorum legi- tur.* Eadem ferme reperies in Adone die VIII. Novembris.

XVI N S MONTANI M̄AR

I N toto Basilii Menologio nullius uspiam est Montani mentio. At in Latinorum Martyrologiis tot sunt *Montani Martyres*, ut incertum sit, quis potissimum is sit, quem hoc die Fasti nostri memorant. Itaque curabo Montano- rum martyrum, quoscumque reperire licuit, catalogum heic adtexere, ut dein- de, equis ille sit, de quo hoc die in marmore nostro festum agitur, faci- lius decerni possit.

Die 24. Feb. Montanus M. in Africa ex Martyrol. Rom.

Die 26. Martii Montanus presb. & Mart. cum focis Sirmii ex Martyrolog. Hieronymiano, Beda, Vsuardo, Adone, No- tkeri, Martyrol. Romano, & aliis passim. Vide & Martyrolog. Hier. die 11. Maii.

Die 23. Maii Montanus Martyr in Africa ex Martyrolog. S. Hieronymi. Is tamen obscuri est nominis, nec ducit agmen, sed miles gregarius est.

Die 17. Junii Montanus miles sub Ha- driano & Martyr Tarracinae, ex Rom. Martyrologio tantum, & quidem ex ad- ditamento Baronii.

Die 3. Julii Montanus M. Tarfi, ex Martyrologio S. Hieronymi.

Die 21. Julii Montanus M. in Africa ex Martyrologio Hieronymiano.

Die 17. Nov. Montanus M. in Africa in Martyrol. Hier. ex fide MS. Corbejensis.

Heic mihi si detur optio, sane non du- bitaverim (nisi si qua ratio occultior, ac Neapolitanae (10) Ecclesiae peculiaris, subest) quin ex Omnibus Montanis (ma- gnam

[10] Veluti si Neapoli reliquiae alicujus ex illis obscurioribus Montanis fuerint, quarum gratia officium de eo fieret. Verum donec docu- menta earum reliquiarum in lucem proferan-

tur, interim quid aliud relinquatur, nisi ut Montanus dici hujus sit ille Sirmien- sis longe cla- rissimus?

gnam partem obscuris) feligendus sit ille Sirmienſis Montanus preſb. & M. quippe omnium celebratiſſimus, idemque omnibus Martyrologiis (& quidem ut agmen poſt ſe ducens, aut faltem cum *Maxima uxore*) adſcriptus. De eo Hieronymianum Martyrol. ex fide MS. Lucenſis, & Blumiãni die 26. Martii hæc habet: *In Syrmia Munati & Maximæ uxoris ejus*. Verum pro *Munati* legendum eſſe *Montani*, elicitur ex ſociã *Maxima uxore*, quam omnia Martyrologia eodem die cum Montano jungunt: & ex MS. Corbeiienſi apud Florentinum, & ex codice Britanno-Saxonico apud Bollandiſtas ad 26. Mart. in quorum utroque martyr hic Sirmienſis non *Munatus* vocatur, ſed *Montanus*, eique *Maxima* uxor, & XL. aliî commilitones adjuunguntur.

Taceo quod in eodem Hieronymiano Martyrol. die XI. Maii ſcribitur: *In Syrmia natalis S. Montani*: quippe addubitante (11) Florentinio an ſit ille Maximæ maritus. Ad hæc Beda Genuinus (quem Bollandiſtæ to. ſecundo Martii præfixerunt) eodem die 26. Martii ſic poſuit: *In Sirmio Montani preſb. Maximæ uxoris ejus & aliorum XL*. VVandelbertus eodem die duobus his verſibus ejus meminit: *Septima* (ſupple *Kalendar, April.*) *Montanum memorat cum conjuge ſancta, Atque ſimul quadrageno cum martyre paſſum*. Vſuardus eodem die: *In Sirmio S. Montani preſb. & Maximæ in mare miferorum*: quibus verbis editio Coloniae & Lubecæ an. 1490. addit: *Corpora eorum non longe ab urbe inventa ſunt*. In aliis Vſuardi MSS. dicuntur *in fluvium*, non in mare proſecti. Ado in hunc modum eodem die: *Et apud Sirmium natale S. Montani preſb. qui cum Maxima uxore ſua tentus, & in fluvium præcipitatus eſt; corpora eorum nono ab urbe* (Sirmio ſcilicet non Roma; quia ſequitur, *ſepulta ſunt*, quippe adhuc inſepulta, ubi ex vicino

amne enataſſent) *lapide inventa & ſepulta ſunt*. Eadem in Notkero reperies. His concinit hodiernum Martyrol. Rom. in quo etiam *in flumen demerſi* dicuntur. Atque Vſuardus ipſe (ſi Bollandiſtis ad 26. Mart. pag. 616. credimus) *maris* nomine non aliud quam lacum Sirmienſem Sayo amni adjectum intellexerit; quippe quum ſermone *ιδιωτικῶ* lacus & *mave* pro ſynonymis habeantur. Atque hæc de martyrii genere. Ceterum hos Maurolycus & Felicius ſub Maximiano Imp. & Probo præſide, Galeſinius ſub Diocletiano ponunt, & *in Savum* (nominatim) proſectos narrant: ex quibus ſuſpicor his Acta illorum MM. innotuiſſe, quæ nuſquam hodie viſuntur. Apud hos eodem tres ultimos Martyrologos etiam *Demetrius Diac.* illis commilito adjuccit.

Cur tam multa, inquies, de his martyribus heic cumulata fuere? Nimirum ut ex eorum celebritate tanta, quantam vix in aliis uſquam reperias, intelligatur, Montanum, de quo Faſti noſtri marmorei, non alium eſſe poſſe, quam qui die XXVI. hujus ipſius menſis, in omnibus Mrlogiis agmen poſt ſe ducit: quum contra alii Montani longe obſcuriores ſint. Ceterum ſicuti alibi paſſim in hoc marmore choragus tantum adſcribitur, ceteri de choro tacitis nominibus ſubaudiuntur, idem proſus & heic factum vides, omiſſis *Maxima & XL*.

Reſtat unus tantum ſcrupulus evellendus, cur, quum in omnibus omnino Martyrologiis die XXVI. Martii de his MM. fiat, in noſtro marmore die XVI. conſignentur. Poſſem equidem conſuetam illam exceptionem obtendere; nempe quia dies XXVI. apud Neapolitanos feſto S. Sabini, de quo infra, impediretur. At potuit etiam luxaturæ hujus culpa in auctore hujus Kalendarii fortaiſſis reſidere, aut potius in codicibus quibus ille ute-

[11] Atqui *ιδιωτικῶ* eſt: nam is etſi die 26. Martii apud omnes colebatur; poterat tamen etiam die XI. Maii propter aliquam Translationem aut Inventionem &c. celebrari. Imo nomen

ipſum *Natalis*, in eo Martyrologio rarum, forſan feſta a die paſſionis diverſa delignat. Vide alibi pluries dicta de ſignificatione vocabuli *NATALIS*.

utebatur . Nempe ex illo Sanctorum syntagmate , quod noster hagiographus habebat ad manus , videtur nota denarii excidisse (sive illud librarii peccatum fuit , sive codicis senium) ac pro XXVI.

lectum XVI; unde idem error & in Kalendarium Neapolitanum redundavit . Verum quid pluribus opus est ; quum *Natalis* nota heic apposita diem non suum arguat ?

XVII PONISIMI ĒPI

NON dubium est , quin PONESIMVS (pro quo in marmore scribitur *Ponifimus* ; quia id aetatis jam pridem vocalis *Eta* pronuntiabatur ut I, ut alibi saepe in hoc marmore) sit ἀναλογικὸν ὄνομα vox regulariter formata . Nam quemadmodum a verbo ὄνημι fit ὄνησις & deinde ὄνησιμος *onesimos* i. e. *utilis* ; sic a πονείω fit πόνησις , & indidem porro effici poterat & πόνησιμος , *ponesimos* i. e. *laboriosus* : etsi posterius hoc vocabulum non reperitur in lexicis . Proinde potuit revera aliquis Episcopus hujus nominis esse : tamen quia nec in Latinis nec Graecis Fastis ullus usquam *Ponesimus* occurrit ; idcirco sine ulla titubatione affirmo , legendum heic esse , *Passio Onesimi Episcopi* . Nec novum est in hoc Kalendario voces inter se confertas , ac nullis spatiis aut punctis distinctas legi . Ergo ne dubita , quin PONISIMI scriptum sit pro P. ONISIMI i. e. *Passio Onesimi* ; & quin hodie agatur de *S. Onesimo Episcopo* eodemque (propter illud P. praefixum) etiam martyre .

Nunc illa inquisitio superest , ex pluribus *Onesimis* , qui in Fastis Ecclesiasticis leguntur , equisnam huc potissimum pertineat . *Onesimus* Suesfionensis episcopus quarti saeculi (de quo Bollandistae die XIII. Maii) huc non attinet , quia martyr non fuit . Adhaec ne *Onesimus*

quidem ille monachus , de quo Basilii Menologium die XIV. Julii , quidquam commune cum nostro habet , quippe episcopatu & martyrio carens ; nec *Onesimus* ille Martyr quidem sed non episcopus , natione Italus , sub Licinio martyrium Puteolis passus , de quo idem Menologium die X. Maii . Postremo poterat forte huc referri *Onesimus* Episcopus Byzantinus , tertius ordine , de quo Nicephorus episcopus in Chronico , & Nicephorus Callistus in VIII. Hist. 6. Verum nec de Martyrio , nec de (12) sanctitate hujus quidquam litteris proditum reperio .

His jam quatuor *Onesimis* remotis , restant adhuc duo alii aevi Apostolici cognomines viri . Quorum unus Ephesi episcopus fuit , in Ignatii ad Ephesios epistola summis laudibus exornatus : de cujus martyrio etsi nihil scriptum reperitur ; non est tamen difficile , illum hac aliquando laurea , ut illis temporibus , fuisse potitum . Alter est nobilissimus ille Philemonis servus , Paulique discipulus , idemque episcopus & Martyr . Nunc id danda est opera , ut statuatur , uter eorum sit hodiernus marmoris nostri *Onesimus* : quo labore nos quaedam Mrologia levarent , si eorum (13) valeret auctoritas , unum ex utroque constantium .

Equi-

(12) Nisi quod apud Castellatum in *S. Onesimo* ad XVI. Febr. quidam Philippus Cyprius [Equi an. 1645. catalogum Episcoporum CPolit. edidit] Stachyis in ea sede successorem facit *S. Onesimum* , illum credo intelligens Philemonis servum , de quo mox dicemus . Verum Philemonis *Onesimus* ubivis potius quam Byzantii sederit oportet .

[13] *Ephesinus Onesimus idem ne sit & an diversus a servo Philemonis .*

De Philemonis *Onesimo* Graeci die XV. Febr. at Latini nostri sic agunt . Sed de ejus Ephesino Episcopatu Basilii Menologium ceterique eorum libri tacent : tacent & antiquiores Martyrologi . Nam Beda genuinus sic orditur diem XVI. Febr. *S. Onesimi Apostoli* . Nec aliud quam

Equidem in Philemonis Onesimum sum multis partibus inclinatio, quippe multo nobiliorem, antiquioremque, & in omnibus Latinorum (excepto Hieronymiano) Mrologiis, Graecorumque libris decantatum, & *Apostoli* elogio donatum: eundemque non tantum (14)

Episcopum, sed & certo Martyrem: quum contra de Ephesini martyrio nihil proditum reperiatur. Postremo si Graecis (15) credimus, idem Philemonis servus Puteolis palmam est consecutus. Is quidem martyrii locus verus necne fuerit, (16) non interpretor. At certe quum IX.

quam unicum *Apostoli* titulum Rosveidanum Mrologium ei tribuit. Vandelbertus etiam & Rabanus de ejus episcopatu silent. Ac primi omnium Ado & Vitarus ita ejus elogium per-texterunt, ut videatur Philemonis Onesimus a Paulo & Episcopus ordinatus, & Ephesi [circ. an. LXIV.] ab eodem Paulo relictus, quando scilicet Romam martyrium consummaturus perrexit. Id vero clarius ab aliis secutus Martyrologis affirmatum fuit. Ac postremo Romanum Mrologium disertissime id testatur, sic ordiens diem XVI. Februarii. *Natalis B. Onesimi, de quo S. Paulus Apostolus ad Philemonem scribit: quem etiam post S. Timotheum Ephesorum Episcopum ordinavit, praedicationisque verbum illi commisit. Hic vincens Romam perductus, ac pro fide Christi lapidatus, primo ibidem sepultus fuit; inde ad locum ubi fuerat Episcopus ordinatus, corpus ejus delatum est.* Habes haec martyrem & Ephesi Episcopum. Atqui Ephesino Onesimi illius, qui Philemonis servus fuit, episcopatu non aliud ensam praebuit, quam Ignatii in Epist. ad Ephesios *Onesimi* cujusdam Ephesini Episcopi mentio. Ceterum [ait Tillemontius ad S. Pauli vitam Not. 70.] temporum ratio vetat, Philemonis Onesimum eundem fuisse ac Ephesinum ab Ignatio laudatum; quum Philemonis servus circ. an. LXI. Paulo se adjunxerit, Ephesini autem Onesimi meminerit Ignatius an. CVII. Verum non video, quid impediatur, quominus quis, etiamsi fuerit tricenarius major, ab an. LXI. ad CVII. vitam prorogare potuerit. Adhaec [pergit Tillemontius] Cedrenus & Nicephorus Philemonis Onesimum sub Domitiano martyrium consecutum testantur, h. e. facile decem ante Ephesinum annis. Atqui nec Cedrenus nec Nicephorus rei tam antiquae testes satis idonei esse possunt. His igitur argumentis non satis permovcor, ut duos fuisse credam: at illud dumtaxat unum suadere id plane videtur, quod auctor Constitutionum VII. 46. sine ullis ambagibus Philemonis servum *Beroeae in Macedonia Episcopum* factum prodidit: *Βεροίας δε τῆς κατὰ Μακεδονίαν Ονησίμος ὁ Φιλήμωνος.* Ergo quarto saeculo [nec enim serius illae Constitutiones prodierunt] Onesimus Philemonis Be-

rocae sedisse putabatur, diversus adeo ab Ephesino Onesimo. Hinc merito jam ante Tillemontium Vserius itemque Cotelarius duos fuisse Onesimos contenderunt; quos male antea Grotius ad Epist. ad Philem. in unum coegerat.

[14] Beroeae inquam in Macedonia episcopum; uti modo ex verbis Pseudo-Clementis VII. Const. 46. ostendimus.

[15] Basilii Menologium ad XV. Febr. haec praeceteris habet. *Post mortem vero S. Pauli a Tertullo Romae praefecto comprehensus, duellusque Puteolos, flagris saevissime caeditur: quumque a Christo ad idolorum cultum desciscere noller. . . ad iram Tertullum concitans, confusis minutim cruribus [crurifragio Onesimum vitam finisse, etiam apud antiquiores reperio, uti mox dicitur] ad Dominum quem dilexerat, migravit.* Eadem serme in Menaeis ceterisque Graecorum libris occurrunt.

[16] *De Puteolano S. Onesimi Pauli discipuli martyrio: deque ejusdem crurifragio.*

Hoc quidem decus, quod ad Puteolanos ex Onesimi sanguine apud se fuso redundat, nullo modo ornatisimis vicinis surreptum eo. Sed quam vellem, validiore tibi eam opinio fulciretur. Nam quod ad Puteolanum hujus Onesimi martyrium attinet, quis scit, an non ex altero Onesimo Mart. Italico [quem idem Basilii Menologium die X. Maii Puteolis cum aliis sociis coronatum statuit] id Graeci in Pauli discipulum transfuderint? Accedit quod aliorum opinio, Romae Onesimi passionem constitutum, haud paulo est antiquior. Ado in lib. de festivit. Apostolor. eum Romae lapidatum narrat. Id tamen totum Ado ex veteribus [non tamen illis sinceris] S. Ignatii Actis descripsit, in quorum antiqua interpretatione legitur, Ignatii reliquias Romanorum urbis tutelam futuras, in qua, inquit, *Petrus crucifixus, & Paulus decollatus, & Onesimus lapidatus.*

Et si, fateor, in Onesimi lapidatione falsus est vetus illorum Actorum interpres, in quibus Graece legitur *ἡ Ονησίμος τῆ πῶν σκελῶν κλάση πέλος ἐδέξατο* i. e. *Et Onesimus crurium confractio est consummatus.* Idem cruri-

IX. saeculo Graecorum mentibus ea persuasio de Puteolano Onesimi martyrio infedisset; non est verisimile, Neapolitanos tanti viri (in quem & Pauli discipulatus, & simul sanguinis in vicina urbe fusi fama, sive vera sive falsa, convenirent) festum fuisse omisuros.

Hunc autem Onesimum non alio quam hodierno die tulisse triumphum, ex suis & Puteolanorum memoris adducti, (ut eiqdem conjicio) persuasum Neapolitani habebant: eoque huic Sancto litteram P (tamquam *Passionis* huic diei affixae notam) praescripserunt. Quod videndum an non Puteolano Onesimi martyrio fidem sit majorem conciliaturum. Nam inde potest intelligi, non vagam & incertam sanguinis apud se ef-

fusi famam servasse Puteolanos ac vicinos Neapolitanos IX. saeculo, sed usque adeo stabilem, ut etiam Passionis diem consignatum in suis tabulis praeserferrent. Saltem hoc jure tunc nostri homines utebantur: qua illos possessione non temere deturbaverim, tuituros se Interdicto, *Vii possidetis*.

Illud supervacaneum est monere, hunc, de quo tamdiu loquimur, Philemonis famulum miris a Paulo laudibus cumulari, de quo tota est Epistola ad Philemonem (quam alibi Deo dante illustrabimus) tota Pauli manu perscripta (vide vers. 19.) uti moris est, ubi ad intimos familiares deque intimo familiari scribitur: in qua etiam in *Onesimi* nomine pulchre (17) ludit Apostolus.

XVIII N S CYRILLI EPI HIERV

A Graecis procul dubio hunc Sanctum sane quam illustrem habuit Neapolitanum Kalendarium; in quorum libris Ecclesiasticis omnibus hoc die de Cyrillo Hierosolymitano agitur. Eundem hoc die proponunt & Moscorum figuratae Ephemerides apud Papebr. to. 1. Mai. At apud Latinos veteres Martyrologiorum auctores nusquam comparet, praeterquam in Romano, & alicubi in Vsuarum Auctariis Sollerianis hoc eodem die. Is in Typico S. Sabae *Patriarcha* inscribitur, κατὰ ἀρχαίην scilicet; nondum

enim illo tempore Hierosolymitani Antistites *patriarchae* inscribebantur, sed tantum *Episcopi* usque ad hunc Cyrillum. At hujus successor Joannes primus omnium *Patriarchae* elogio donatur. Sed antequam a nostro Cyrillo abeo; nolo dissimulare, metricas Graecorum Ephemeridas hunc diem Cyrillo θανάσιμον facere; sic enim hoc die scribitur:

Ὁ γδοάτη δεκάτη θάνατος μέλας εἶλε
Κύριλλον.

Octava decima mortis rapit hora Cy-
rillum.

N

Cur

crurifragium in proxima Adnot. ex Basilii Menologio adnotavimus: Συμπριβείς πικρά κατὰ λεπτόν *contusi minutim cruribus*. Tamen quia difficile est Astorum Ignatii interpreti tam gravem veterum obrepisse, ut pro crurifragio lapidationem lectori propinaverit, id quod & Adoni & ceteris persuasit; haud aegre crediderim in Graeco exemplari, quo utebatur interpres, locum illum fuisse corruptum, ac divinandam ansam praebuisse, dum pro κλάσει (pereunte primore littera) legeretur fortasse λάσει, aut simile. Quod interpreti ad lapidationem pertinere est auguratus: quia λάσει est lapis, & λεῖόν lapido, & λάσεων (gen. plur.) apud Hesychium est *lapidum*. Ceterum crurifragium ad conficiendos noxios adhiberi consuevisse, res est satis protracta.

(17) Duplex est ea allusio, semel versu II. *Qui tibi aliquando inutilis fuit* [Gr. ἄχρηστος; quod verbo tenuis *inutilem* significat, sed heic etiam *damnosum* notat: in veteribus Glos. Ἀχρηστος est *Incommodus*, h. e. Molestus: & apud Italos *Disutile* de viro pernicioso usurpatur] *nunc autem tibi mihi tibi utilis*. Nam *Onesimus* Graece *utilem* notat.

Rursus autem versu 20. sic scripsit Apostolus: *Ita frater: ego te fruam in Domino*. Pro *Ego te fruam*, Graece est ἐγὼ σε ὀνάζομαι (in quo verbo pulchra est ad Onesimi nomen allusio) h. e. *hunc ex te fructum capiam*: ex te inquam, qui te ipsum mihi debes, uti proxime dixerat. Quando igitur tu καίσει meus es, cupio & χρήσει te meum esse; & in hoc facto te mihi ὀνάζομαι [Onesimon i. e. *utilem*] praestare.

Cur igitur non in his Fastis *Depositio* signata fuit potius, quam *Natale*? Ut ut se res habet; equidem nostrum marmor multo antiquius esse scio, quam illas metricas Ephemeridas: quibus ceteroqui sollemne est eos dies, quibus celebre aliquod festum a Graecis affigitur, pro *θανασίμοις*

emortualibus venditare. At nostri cautius *Natalis* notam adposuerunt; cujus vocabuli ambitu festum quodlibet quotannis recurrens continetur. Doleo interim quod hujus perillustris Doctoris Acta nulla habemus, ex quibus verum depositionis diem rescire possimus.

XVIII P̄ S CHRISANTHI ET DARIE

DE festivo horum sanctorum die discedium est inter Latinos Graecofque: apud hos enim hoc die de illis agitur in *Menaëis*, *Anthologio*, *Maximo Cytheraeo*, *Moscorum Kalendario figurato*, &c. etsi in *Basilii Menologio Vrbini* nuper edito dies XVII. Octobris eisdem dicatus sit. At vero apud Latinos Martyrologos non hoc, sed die XXV. Octobris ea Martyrum *ξυρωπίς* consignatur. Atqui Neapolitanorum Fastorum auctoribus quum propositum esset Kalendarium suum partim ex Graecis, partim ex Latinis Officiorum libris confarcinatum edere; utroque die hos ambos Martyres consignarunt. Sed tamen si uno loco *Passionem* praenotassent, altero *Natale*, (ut alibi fit, quoties duplici die de aliquo Martyre fit) id ferendum videretur. Nunc utrique diei *Passio* inscribitur. Estne hoc supinitati sive incogitantiae auctoris tribuendum? Non credo. Illud mihi fit verisimilius, Neapoli, (utpote Graeco-Latina tunc civitate) bis de his factum fuisse officium, priore quidem in Graecorum Ecclesiis, posteriore in Latinis. Nam crediderim de his SS. Neapo-

li tum Graecos tum & Latinos peculiaries habuisse Ecclesias. Ceterum de certaminis die puto fuisse olim dubitatum, quum Graeci passionem huic diei imputarent, contra Latini diei XXV. Octobris. Hinc inter partium inter se certantium studia, in his Fastis utriq. diei *Passio* praenotata fuit. Et alibi memini in simili inter Latinas Graecaeque Neapolis Ecclesias certamine, utrique diei *Natalis* notam praefixam fuisse, credo quod neutra ex parte idonea documenta afferrentur. At vero in hodiernis Martyribus pro Graecis stant metricae Ephemerides toties a me laudatae, quae hoc die hos conjuges *inhumatos* tradunt.

Χώσων Συζυγίω δεκάτη ενάτη ὁμόλεκτρον.

Concors conjugium undevicena aggere texit.

Atq. dies sepulturae ferme cū die *θανασίμοις* confunditur. At ne Latinis quidem arbitrator defuisse memorias, quibus horum *Passio* diei XXV. Octob. affigenda videretur. Marmor vero nostrum, ut in re dubia, utrisque obsecundat.

XX DĒ S GALVI EP̄I NRI

ESt ille Calvus, qui medio octavo saeculo Cosmae in sede Neapolitana successit: de cujus cultu nunc primum ex hoc monumento certiores evadimus.

(18) *Calvus*, inquit, *Episc. sedit an. XII. mens. IV. D. III. Hic inter cetera BONITATIS studia, S. Soffi (Diac. Misenatis & mart.) non longe ab urbe oratorium instituit, sic in sublimi erectum, ut universa quae in circuitu po-*

Ceterum is a Joanne Diac. in *Episcopop. Chronico* inter (18) *bonos* episcopos referatur. Verum quod magis mirere, solus inter Neap. Antislites bis Kalendario inferi-

sta sunt, conspicere possit. Id oratorium videtur fuisse in via qua ascenditur in clivum dictum *Capo di monte*, ubi dicitur hodie dum *S. Soffio*, ubi villam Jesuitae possident.

feritur, semel hodie, iterum die XVIII. Novembris: sed hoc die sub titulo *Depositio*, illic *Natalis*. Ex quo, ut alibi monuimus, elicitur hunc diem Calvo emortualem fuisse. Verum sive quia mensis Martius plerumque impeditus esset Dominicæ Passionis memoria, sive aliam ob causam, visum est alterum diem assignare, fortassis Translatione aliave S. Calvi memoria insignem, quo ejus *Natale* i.e. festum quodlibet a Depo-

sitione diversum celebraretur. Nec aliquis mihi excipiat, *Calvum* illum (de quo die XVIII. Novemb.) alium fortassis esse, quum illinc absit *ἡ* NOSTRI. Nam (praeterquamquod pronomen istud saepissime omittitur) nullus *Calvus* in omnibus Martyrologiis ceterisque Ecclesiae monumentis usquam occurrit, ad quem ille scilicet, qui die XVIII. Novemb. notatur, referri possit.

XXI DP S BENEDICTI AB

VNo ore in omnibus Martyrologiis hoc die Benedicti festum annuntiatur; etiam in Hieronymiano, a quo Confessores ferme absunt: etsi non ante Benedicti res gestas a S. Gregorio in Dialog. libris descriptas hunc Sanctum (celebriorem tunc certe factum) Hieronymiano adjectum fuisse sit verisimile. At in Menaeis, Menologio Canisii, Maximo Cytheraeo, Anthologio diei XIV. Martii Benedictus affigitur. Postremo in Basilii Menologio ex MS. Cryptae Ferratae nuper Urbini edito, ad hunc ipsum diem XXI. Martii sic legitur: *Commemoratio S. Patris nostri Benedicti Archimandritae Romae*. Sed tamen in ejusdem Menologii apographo ex eadem Cryptae Ferratae Bibliotheca eruto, quo utebantur Bollandiani, ea Com-

memoratio legebatur die XX. ante S. Thomam Patriarcham CPolitanum. An igitur hanc & hujus similes alias festorum luxaturas editores Menologii sustulerunt? An potius amanuensis incuria in apographo Bollandiano S. Benedicti festum loco motum fuit? Ceterum ex Auctore vitae S. Mauri (apud Bollandistas ad hunc diem pag. 276. num. 7.) constat, non alium quam diem XXI. Martii Benedicto emortualem fuisse. Quocirca recte in his Fastis marmoreis hoc die illius *Depositio* consignatur. Sciendum est autem, in Calendario Ms. quod Rituali Neapolitano praemittitur, S. Benedicti festum rubricatis litteris adnotari, ad diei majorem celebritatem notandam.

XXII N S THOME PAT

PAtriarcham fuisse dicit, sedem omisit, fortassis quia Regiae urbis Antiquitates consueverant a Neapolitanis (qui quidem etsi sub jurisdictione patriarchali Papae Romani essent, tamen quia imperatori CPolitano suberant, in ritibus plurimis etiam CPolitanae Ecclesiae politiam sequebantur) *κατ' ἐξοχὴν*, & sine addito sedis, simpliciter *patriarchae* vocari. Sic infra die VI. April. *Natale S. Eusebii Patr.* qui patriarcha CPolitanus fuit. Hic autem est ille Thomas, qui secundum Chronici Alexandrini rationes anno DCVII Cyriaco in sede CPolitana suc-

cessit, ac postmodum an. DCX ex hac vita emigravit. De hoc in Latinorum Martyrologiis nusquam agitur: at idem in Graecorum libris liturgicis (excepto Anthologio Romae excuso) passim reperitur: nisi quod de die festo non plane convenit. Is enim in Basilii Menologio est XX. Martii: alibi XXI. alibi XIX. ac postremo in Menaeis MSS. Bibliothecae Ambrosianae Translatio consignatur die XIX. Martii, at obitus sive *obdormitio* die XXII. In nostris his Fastis die XXII. non *Depositio* sed *Natale* (quod *γενικώτερον* nomen est) adnotatur. At

severa Thomas die XX. Martii mortuus, die vero XXII. terrae mandatus fuit, teste Auctore Chronici Alexandrini ferme *εὐχαρόνως*, ubi sic scribitur: *Hoc anno mense Dystro, qui est Romanis Martius, die XX. qui incidit in feriam VI. moritur Thomas Patr. CPolitanus, & XXII.*

ejusd. mens. die Dominico terrae mandatur. Inter illas vero dierum Thomae dicaturum varietates Ncapolitani, ut in re lubrica, caute heic maluerunt communem *Natalis*, quam peculiarem *Depositionis* notam adscribere.

XXIII P S CASTULI M̄AR

SVnt nominis hujus Martyres sane quam plures & in Hieronymiano Mrologio, & in Romano, & alibi passim. Verum hodiernus Marmoris hujus Castulus non est alius quam Romanus hujus nominis athleta; qui quum esset Palatii *Zetarius* (de hoc officio domus Augustae vide seq. *Excursum*) Christianos hospitio & omni ope fovebat. Qui demum sub Diocletiano principe, cui serviebat servitum, & sub Fabiano urbis praefecto nobile martyrium consummavit. De eo Latini in Hieronymiano & Romano Mrologio, & alibi passim non hoc sed die XXVI. hujus mensis agunt: at Graeci nullum Castulo diem dicatum habent; nisi quod die XVIII. Decemb. Sebastianum cum aliis focis memorant, inter quos & hic *Castulus* recensetur.

At illud heic scire interest, cur in hoc marmoreo Calendario PASSIO (quae vox diem martyrii in his Fastis notat, quod millies monuimus) *S. Castuli* diei XXIII. Martii affigatur: quum non tantum in Romano, sed & in antiquissimo Hieronymiano (19) & aliis Martyrologiis id festum diei XXVI. ejusdem mensis inscribatur. Heic satis erit de Hieronymia-

no tantum Mrologio respondere; nam ab hoc fonte cetera manarunt. Atque equidem censeo, quo tempore Hieronymianum illud confarcinatum fuit, diem Castuli triumphalem ignoratum fuisse (quid mirum, quando in Aetis sane quam antiquis, quae nunc extant, de die Passionis ne γρὺ quidem?) diem autem XXVI. ei dicatum fuisse propter aliquam Translationem, aut Dedicationem. Hinc in Hieronymiano non *Passio*, sed *Natale Castuli* ad diem XXVI. scriptum fuit. Atqui si ex nostro Calendario de ceteris conjecturam facere licet; *Natalis* vox aut diebus non suis praefigitur, aut certe non complectitur confesam diei emortalis notationem. At vero nostri Calendarii auctor nactus videtur sive Aetia sive memorias quaslibet (veras an falsas, non praestare audeo) in quibus Castulus hoc ipso die palmam consecutus diceretur. Non enim de nihilo hoc est, quod hoc die *Passionis* nota huic pugili praefigitur.

Habemus autem hodieum Aetia hujus Martyris apud Bollandianos die XXVI. Martii pag. 612. satis bona & antiqua, etsi non ab aequali (20) scriptore profecta; ex quibus plura liceat (21) addiscere.

[19] In omnibus ferme Mrologiis ejus memoria diei XXVI. Febr. inscribitur. Hieronymianum Epternacense sic eum diem orditur: *Romae Natale Castuli*. In apographo Lucensi edito a Florentino: *Romae in coemeterio via Lavicana Natalis S. Castuli*. In Rosveidano: *Romae S. Castuli Zetarii palatii*.

[20] Ad finem Aetorum S. Castuli legitur in hunc modum: *Et in eodem loco via Lavicana non longe ab urbe Romana ejus corpus re- quiescit humatum: in quo loco multa beneficia*

praestitit Christus . . . usque in praesentem diem. Quae scriptorem posteriorem notant. Etsi fieri potest ut non minus haec clausula, quae brevis initio Prologus [de quo mox dicam] ab Auctore recentiore, quam ipsa Aetia, prodierint.

[21] *Ad Aetia S. Castuli, apud Bollandianos pag. 612.*

Si ex Aetorum principio judicium de toto monumento ferre quis animum inducat, nae is toto caelo aberrabit. Nam brevis Prologus, qui praemittitur, siquid video, longe postero-

is est auctoris, quam quae sequitur tota narra-
tio. Nam quale est illud loquendi genus? *Itaut*
per uniuersum terrarum orbem eorum crudeliffi-
simam prouitulata [fort. praetitulata] *ferocitas*
permaneret [fort. permaneret]. Mox paucis
interiectis: *Nos ergo, FRATRES* [ex hac
προσφωνήσῃ licet, animadvertere, quorum
proocmium istud praefixum fuerit: nemp̄ ut in
Officii cursu, aut in conuentu fidelium Acta ista
legerentur] *quanta fecerit Dominus . . . ad glo-*
riosam beatiss. Castuli . . . passionem, ad auricu-
las reuocemus. Hic finis est Prologi: quem do-
leo Bollandianos non sejunxisse a cetero corpo-
re, saltem ut sectionem diuersam constitueret.

Acta vero ipsa ordiuntur a verbis illis num. 1.
Igitur dum multa turba credentium cresceret,
et tutus inueniri non poterat locus ad late-
bram conuendendam; apud beatiss. Castulum . . .
qui eo tempore Zetarius palatii exsistebat,
omnes hospitabantur: qui B. Castulus ibidem
prope palatium in superiori loco et valde alto
commanebat. Ideo autem haec ASCENSIO
[i. e. locus in quem ascenditur: sicuti *lauratio, cae-*
natio, ambulatio sunt locorum, non *πράξεων*
ἀκτιῶν nomina] *apta probabatur, quia de eis . . .*
qui Palatio adhaerebant, suspicio esse non pote-
rat. Haec pauca admodum mutatis uoculis lo-
guntur & in Actis S. Sebastiani (quae ibid. affe-
runt Bollandistae) num. 2. Atqui uel ea, quae
recitauimus, non uno loco graecisunt, quasi
de Graeco in Latinum sermonem transfusa
fuerint. Veluti illud *commanebat* est ex Gr.
συνέμενε: & quum pluribus sane locis superior
domus pars, quae Castulus incolebat, describatur;
semper circumloquendo ea pars indicatur, nus-
quam autem propria *cenaculi* uox usurpatur,
quae Latinum scriptorem non effugisset, si
quidem haec Acta Latino primum ore locuta
fuisent. Nam eodem pertinet, quod ibidem
mox legitur: *In locis superioribus Palatii*, quod
Graece fuerit *ἐν ὑπεράνω τῆς παλατίης* h. e.
in cenaculis Palatii: Sed & alibi idem locus
περὸ πρᾶξῆται, nusquam *cenaculorum* uocabulo
usurpato.

At illud, quod modo ex narrationis initio
deproptimus, *Tutus inueniri non poterat lo-*
cus ad latebram conuendendam, ita eleganter di-
ctum est, ut tamen id etiam ex Graeco man-
rit: quod & in Actis S. Sebastiani totidem uer-
bis Latine reperitur; quae tamen Acta hodie-
dum Graece exstare dicuntur manu exarata.
Itaque uerbum *Confovere* (Graece *συνθάπτειν*)
est idem quod *occultare*. Sumpta est metapho-
ra ab auibus, quae quum ova aut pullos confo-
uerat, ea simul expanfis alis occultant. Reperi-
tur apud Aeschylum in *Prometheo* *ἐκρύβειν*

μύθοις ψευδέσιν, confovere [pro occultare]
mendaciis. Sic etiam in Aristophane *θαλάφῃ*
λογοῖς.

Quum igitur Christianis haud usquam facile
esset latebram confovere; in B. Castuli cenacu-
la, quae Palatio adhaerebant, se contulerunt:
idque non tantum quia de Castuli aedibus, quip-
pe eidem Palatio ministrantibus, non poterat
suboriri suspicio, uerum etiam quia ipsa per se
cenacula tutam latebram efficiebant. *Cenacula*
(sic enim sine diphthongo in litteratis faxis et
melioribus libris plerumque scribitur: de cuius
uocis etymologia alibi disseram) dicebantur
pars domus superior, ad quam scalis ascendeba-
tur. Festus: *Cenacula dicuntur, ad quae scalis*
ascenditur. Itaque quot scalae, tot erant una in
domo cenacula. Martialis l. 118.

Et scalis habito tribus, sed altis.

Ita *tristegon* erat poetae huius conductum. Et
inquinistenuioris fortunae cenacula locaban-
tur: unde *cenaculariam facere* de iis diceba-
tur, qui ea re quaestum faciebant, pluris locan-
do, quae minoris conduxerant. S. Pauli condu-
ctum Act. XXVIII. cenacula mera fuisse, osten-
dimus ad eum locum. Ab eo factum, ut qui ibi
sedem habent, latere in tuto crederentur;
quod raro a principibus speculatores mitteren-
tur ad inquilinos egenosque in cenaculis consi-
dentes. Juuenalis Sat. X. 17.

. . . *Egregias Lateranorum obsidet aedes*

Tota cohors: rarus uenit in cenacula miles.
Hinc S. Polycarpus in huiusmodi cenaculis
(*ἐν δωματίῳ*) se praemebat h. e. latitabat;
uide quae ad ejus Acta notauimus. Et S. Por-
phyrius tumultuantem plebem declinaturus, in
cenaculis latebram sibi quaesivit, uti supra ad
ejus vitam obseruauimus. Eadem haec S. Cas-
tuli cenacula describuntur ad finem Actorum S.
Sebastiani post descriptam Castuli passionem,
his uerbis; *Relicta* (i. e. uidua) *Martyris Cas-*
tuli Zetarii nomine Irene, abiit nocte: ut cor-
pus S. Sebastiani tolleretur et sepeliretur. Et inue-
niens eum uidentem adduxit ad domum suam
in SCALA EXCELSA, ubi manebat ad pala-
tium; et ibi intra paucos dies salutem integeri-
ritam recuperauit. Verum de his satis.

Num. 2. *Cajus Papa . . . singulorum* (qui se
ad Christum converterent) *nomnibus acceptis;*
omnes baptizans, numero sanctorum sociabat.
Illud *nomnibus acceptis* a delectu militari est
sumpta locutio. In delectu enim iuuentum nomi-
na dabat, quae consul, aut qui delectui praeerat,
accipiebat. Idem & in Christiana militia lo-
quendi mos, quo conuersi *nomen Christo dare*
dicebantur, et Episcopus *nomina accipere.*

Num. 3. *Quum quidam de alto lapsus omnia*

re . Sed & in Actis S. Sebastiani , quae & ipsa bonae frugis plenissima sunt , plura leguntur ad hunc Castulum pertinentia , quae cum Actis modo laudatis probe (22) consentiunt . Vtra autem sint antiquiora , haud temere pronuntiaverim . Fillemontio certe non accedo , affirmate statuenti , antiqua Castuli Acta ab alteris illis S. Sebastiani hausta fuisse .

Atque haecenus dicta de hoc S. Martyre festinantibus fati esse poterunt . Nisi quod duo adhuc haerent scrupuli , haud facile evellendi . Itaque statui parumper de via desistere , ac duabus factis excursionibus , sive aliorum , sive meae cupiditati satisfacere . Quos *Excursus* si quis supervacaneos putaverit ; non morabor , quin eos nec de limine salutatos praetervehatur .

E X C V R S V S P R I O R
De S. Castuli Coemeterio via
Labicana .

IN Pauli Aringhi lib. IV. Romae Subter. cap. XI. de eo sic scribitur . „ Martyrologia sub die VII. Kal. April. Via „ Labicana eundem martyrio coronatum

membra quassasset . ita ut de sola ejus ageretur sepultura , ait B. Tiburtius : *Permittite me ei PRAECANTARE , & forsitan recipiet sanitatem . . . & super vulnera ejus dicebat leviter (i. e. secreto : notum est illud Catulli, Audibant eadem haec leviter & leviter : submissa vox haec arcani disciplinam designat , in his quae vulgo proli nefas erat) orationem Dominicam & Symbolum ; & solidata sunt membra ejus . Praecantatio praecantatrix & similia non nisi in deteriorem partem usurpata reperiuntur . Sed fortassis in medicina facienda honestum id erat verbum . Scitum est enim antiquos medicos plurimum praecantationibus tribuisse : et si reprehendat id Vegetius III. *Artis veterinariae* 44. *Aliquanti praecantatione tentant afferre remedia , quae vanitas ab aniculis solis diligenda est .* Vt est : jam supra admonui , de Graeco haec Acta translata videri : apud Graecos autem ἐπαδὴν & κατεπαδὴν verba sunt μέσα i. e. tum in bonam tum sequiorem partem accipi solita : de quibus H. Stephani Thesaurus exempli suppeditabit . At Latinus interpres praecantandi verbum usurpavit , quia id demum Graeco ἐπαδὼ e regione respondet . In Cyrilli Glossis ; Ἐπαδὼ , praecantatio .*

„ fuisse perhibent ; & in B. Notkeri Martyrologio de Coemeterio pariter mentio his verbis incurrit : *Romae Via Labicana in Coemeterio EIVSDEM natalis S. Castuli , qui quum esset zetarius Palatii , & hospes Sanctorum , ut in gestis B. Sebastiani legitur , a persecutoribus artatus , & tertio appensus , tertioque auditus , in confessione Domini perseverans , missus est in foveam , & dimissa est super eum massa arenaria , atque ita cum palma martyrii migravit ad Christum .* Quae quidem verba *In Coemeterio ejusdem* , intellectum duplicem fortiri queunt ; nimirum *in Coemeterio ejusdem Castuli* , vel *In Coemeterio ejusdem Viae Labicanae* . Apud omnes igitur indubitatum est , sacrum Martyris Corpus , vel in eod. arenario , ubi martyrium subierat , & ubi postmodum sub ejusdem nomine Christiani Coemeterium exstruxerint , vel certe in ipsius Viae Labicanae Coemeterio , ubi B. Tiburtii corpus quiescebat , pia fidelium manu reconditum .

Haecenus Aringus : quem nollem de eo dubitasse , quam in partem Notkeri verba

Ad finem Actorum S. Castulus *Missus est in foveam & missa est super eum massa arenaria . & ita cum palma martyrii migravit ad Christum .* Massa in Glossis antiquis idem saepe quod βῶλος , sive gleba . Itaque noli de fabulo aut arena dissoluta haec cogitare ; nam & terra subtilior , cujus partes cohaerent , arenae nomine veniebat : maxime quum *Harenam* cum denso spiritu antiqui scripserint , & ab *Haereo* derivaverint . Quo circa verius est S. Castulum telluri infortunatum obitisse , h. e. in foveam demisso glebam superjectam fuisse .

(22) In Actis S. Sebastiani (apud Bollandianos die 26. Febr. num. 4.) sic breviter Castuli martyrium describitur . *Posthaec autem Torquatus egit , ut Castulus Zetarius Palatii , hospes Sanctorum comprehenderetur : qui quum fuisset artatus & haec tertio appensus , tertio auditus ; in confessione Domini perseverans , missus est in foveam , & dimissa est super eum massa arenaria , & ipse cum palma martyrii migravit ad Dominum .* Haec eo haec adscripti , quia haec eadem tum in Adone & aliis Martyrologiis , tum etiam in Romano totidem ferme verbis repetuntur ; quae ex S. Sebastiani Actis manarunt .

verba sint accipienda. Estne enim credibile, hoc illi Martyrologo venisse in mentem ut *Coemeterium Viae Labicanae* usurparet? quis umquam isto modo locutus est? Aut si tamen nova appellatione uti voluisset, jam inde ab initio sic orfus esset, *In Coemeterio Viae Labicanae*, aut vero, *Via Labicana in Coemeterio*, quocumque nomine illud vocaretur. Nunc vero ineptissimae genus battologiae fuerit loqui in hunc modum, *Via Labicana in Coemeterio ejusdem* (*Viae Labicanae*). Quo circa non est dubium, illud *Ejusdem* referendum esse ad sequens *S. Castuli*.

Novum, inquis, istud fuerit loquendi genus. Fateor. Verum danda est faculo incondito venia. Repererat credo Martyrologus alicubi scriptum, *Romae Via Labicana natalis S. Castuli*; ac mox, *Cujus corpus pia fidelium cura in Coemeterio ejusdem* (*Castuli scil.*) *sepultum fuit*, aut tale aliquid. At is dum verba contrahere ac transponere fatagit, nec opinanti hoc excidit, ut EIVSDEM prius poneret, mox nomen *S. CASTULI* subiiceret.

In his porro dum eram, commodum incidit in Raph. Fabretti Inscriptionum. Caput VIII. quod Christiana elogia complectitur. Qui passim toto capite pluribus titulis a se tum primum editis subscribit in hunc modum: *Ex Coemeterio B. Castuli*. Ex quibus subscriptionibus fit manifestum, nobilem ἀρχαιολόγον non tantum habuisse exploratum, fuisse aliquod Coemeterium sub ejus Martyris nomine, verum etiam designatum habuisse locum, ex quo plurimas inscriptiones descripsit. Quam loci designationem vix tandem apud eundem reperi eod. capite, pag. 556. num. XXVI. ubi epigraphen affert hujuscemodi, sane quam obscurissimam, sed tamen ad rem, de qua quaerimus, indagandam opportunissimam & quantivis pretii.

[23] Difficultatem tantam hujus Christianae inscriptionis ibi Urbinae praedicat, ut sibi *inextricabilem* appellare non dubitet; eandemque cum illa LVCII BARBATI F. conferrat, quam Sirmondus feliciter exposuit, quamq.

Q V O R O S V N N O M I
N A E M A S I M E
C A T I B A T I C V
I S E C V N D V
M A R T V R E
D O M I I N V
C A S T V L V I S C A L A

Christi
Monogramma
adiacet.

Ad quam, de epigrammatis difficultate pauca (23) praefatus, sic demum adnotat. *Nisi quod ex ea verum Coemeterii B. Castuli situm accepimus, Aringho incompetentum, ut idem satetur lib. IV. cap. XI. In ipso ingressu (Coemeterii) lapidem hunc eruimus, in vinea scil. Patrum Tertii Ordinis S. Francisci ad primum lapidem Viae Labicanae post Portam Majorem: ubi κατάβαθμος, i. e. descensus (barbare hic CATIBATICV) ISCALA (i. e. per scalas) aperitur.*

Atqui nimis facilem haec se praestat follertissimus ceteroqui antiquitatum indagator. Quid si enim CATIBATICV sit Martyris alicujus nomen patrio casu, ut etiam SECVNDV & CASTVLV? & ut passim in nostris Fastis marmoreis Sancti gignendi casu in V desinunt more Graecanico. Itaque ea inscriptio (quae utrinque mutila videtur) sublatis tantum orthographicis mendis, sic videbitur refingi posse: *Quorum sunt nomina, Maximae, Catabatici, vel Secundi* (nam in ISECVNDI illud I respondere videtur Graecae conjunctioni ἡ) *Martyres Domini, Castuli in scala*. Cetera opinor desunt. Nam videntur hi martyres fuisse ex illorum numero, quos Castulus in suis cenaculis (quae haec designantur per illud ISCALA) hospitio acceperat. Notum est illud in Actis S. Sebastiani, (quod in Not. 21. recitavimus) *Adduxit in domum suam* (*Castuli scil.*) *IN SCALA EXCELSA*. Adde & illam cenaculorum periphrafin Martialis I. 118.

Et scalis habito tribus, sed altis.

Verum

apud eundem Fabretum licebit cognoscere pag. 461. Atqui quo istud Christiani tituli fragmentum pertineat, spero me non infeliciter auguratum, ne posthac terriculum lectori afferat. Vide infra.

Verum age, meliora proferamus. Nam volo hoc largiri, illud CATIBATICV non esse Martyris nomen, Quid ergo est? Quia *καταβατός* est quasi dicas *Descensilis*; sane τὸ *καταβατικόν* erit *Descensorium* (sicuti *Ascensorium* vox fuit aevi medii, qua singulae scalarum *directiones*, quae Italici dicuntur *Tese*, notabantur) est inquam *Descensus* seu *scalae*, quibus in cryptam sive *Confessionem* descendebatur. Nam & quam nos *Confessionem* dicimus, hanc Theophanes vocavit *κατάβασις*, quod ibi Anastasius *Descensum* interpretatur. Ergo istud Fabretti fragmentum complectebatur forsan indiculum eorum Martyrum, qui in ea crypta celebriores erant, cum locorum uniuscujusque designatione; in hunc modum: *Quorum sunt nomina: Maximae in Catabatico* (seu *Descensu*) *secundo, Martyris Domini*: (item) *Castuli in Scala*. Sequebatur *scalae* designatione, & porro cetera. Ex hoc autem interpretandi modo tantum sequetur, in ea crypta jacuisse *S. Castuli* Reliquias; at non continuo fiet, eam cryptam fuisse antiquitus nuncupatam *S. Castuli Coemeterium*. Aut si libeat, id ei vetus nomen fuisse; magis id ex Notkeri verbis illis, *Via Labicana, in Coemeterio ejusdem* (uti supra exposuimus) constabit, quam ex recitato lapide. Verum ubi semel ex Notkeri conspicerit, ei *Coemeterio*, in quo is Martyr humatus fuit, *S. Castuli* nomen haesisse; tum vero ex Fabrettiani lapidis indicio etiam ubi id *Coemeterium* fuerit, porro assequemur. Ergo libenter Fabretto assentior *B. Castuli Coemeterium* (aliunde ex Notkero notum) in superscripta vinea Patrum Tertii Ordinis ita-

[24] In cum censum referendi sunt *Torrentius* ad *Svetonium* in *Claudio* cap. 10. & quicumq. alii, qui negantes, *Zetam* a *Diaeta* detortum esse vocabulum, undecumque diversas *Zetae* etymologias venantur; uti *Coel. Rhodiginus*, *Fulvius Ursinus* aliiq. apud *Vossium* in *Zeta*.

[25] In *Actis* Graecis manu exaratis *S. Sebastiani* M. apud *Cangium*: *προευθισα ἢ τὸ διαταγῆς σὺντομος ἐπὶ τὸ πῆδιον* &c. *Πχor* *diactaris in campum profecta* &c. Ea autem est

EXCVRSVS ALTER

De *S. Castuli officio*, sive de *Zeta* & *Zetario*, *Diaeta* & *Diaetario*.

Nec quid sit *Zetarius* *S. Castuli officium*, nec omnino quid sit *Zeta* (unde *Zetarius* deducitur) recte affsecutos scriptores hagiologos animadvertenti mihi, ubi plura ad eam rem idonea collegissem, in manus incidit *Ant. Velferi* viri docti *Epistola ad Hicron. Fabrum* quae inscribitur, *De Zeta & Zetario*: cui (pergit *epistolae* inscriptio) *S. Castuli historia occasionem praebuit*: quae *epistola Pignorio de servis* adnectitur. Itaque ne actum agerem, omnem de ea re cogitationem abjeceram. Verum perlecta *Epistola*, quia ne is quidem mihi visus est rem acu tetigisse; vix tandem a me impetravi, ut in hoc argumentum e via longius aliquanto digrederer.

§. I.

De *Diaetae* sive *Zetae* significato.

Zetam idem plane esse quod *Diaetam*, & *Zetarium* tantumdem quod *Diaetarium* etsi sunt qui (24) dubitarunt; tamen hanc ipsa *S. Castuli historia* omnem dubitandi ansam praecidre debuisset. Nam qui in *Actis* Latinis *Zetarius* appellatur, is in *Graecis* *S. Sebastiani Actis* vocatur (25) *διατάριος diactarius*. Sed, & in *Romanis* (26) legibus qui ab uno *Jcto diactarius*; is ab altero *zetarius* nuncupatur. Ut omittam, quod in *Plinii epistolarum* manu exaratis codicibus alibi *zeta* pro *diaeta*, alibi contrarium legitur; ut plane liqueat, eam non fuisse vocum, sed *dialecti* varietatem. Nec vero mirum: nam *D* & *Z* apud antiquos permutabatur. Ad *Aeolicam*

Irene *S. Castuli Zetarii* vidua, de qua *Acta Latina* *S. Sebastiani* ad finem sic loquuntur: *Relicta* [h. e. vidua] *Martyris Castuli Zetarii nomine Irene*, abii nocte, ut corpus *S. Sebastiani* tolleret. Cetera attulimus supra in adnotatis ad *Acta Castuli*.

[26] Nam qui in l. *Quaestum* §. 42. de instr. leg. dicti sunt *diactarii*, prorsus iidem *zetarii* vocantur a *Jul. Paulto* *Sent. tit. VII.* Quae duo loca inferius comparabimus.

licam dialectum id grammatici referunt, qua Z loco litterae D usurpabatur, ut *ζαβάλλον* pro *διαβάλλον*, & *ζάκορος* pro *διάκορος*. Sic *Zabolus* pro *Diabolus* tritissimum est: & Antoninus in Itinerario Hipponem *Zarrhytum* pro *Diarrhyto* nuncupat: Et in inscriptione ad calcem Analektorum Mabillonii scribitur ZEBVS pro DIEBVS. Quo & illud pertinet, quod qui olim, teste Prisciano *Medentius*, is postea *Merzentius* audivit. Atque is mos non est mihi dubium quin ab oriente proflexerit: nam ubi Hebraei litteram Z usurpant, ibi Chaldaei Syrique ejus loco D saepissime perscribunt, ut pro *Zahab* (i.e. aurum) *dehab*, & quae sunt sexcenta ejuscemodi.

Sed, inquis, si a *Diaeta* fit *Zeta*, hoc cum diphthongo *Zaeta* scribendum erat. Verum sciendum est, Graecas voces antiquitus Romana civitate donatas haud raro a Graeca orthographia deflexisse. Sicuti ergo pro *σκηνή* veteres in faxis ac libris constantissime scribebant cum diphthongo *Scaena*: sic contra pro *δίαιτα* an-

tiqui *DIETA* cum E simplici scriptitabant (teste Gruteriano lapide pag. 201. 8. in quo ter ea vox scalpitur, nec nisi cum E solitario: ac testibus quoque antiquis libris (27) & incerta Varronis auctoritate) unde nil mirum si *Zeta* cum E simplici usurpetur pro *Zaeta*.

Ac ferme in iis maxime vocibus Latini a Graecanica orthographia interdum recedunt, quarum vocum significationem immutant. Nam etsi nomen, de quo agimus, Graeci juris est; tamen *δίαιτα* apud Graecos vagam & γενικὴν (28) *habitationis* notionem obtinet: at contra apud Latinos numquam eo generali significato *Dieta* (sic enim scribere sine diphthongo mallem, nisi ringentes Aristarchos vererer) sive *Diaeta* usurpatur, sed semper certam ac peculiarem domus partem designat: quae cuiusmodi sit, id jam investigare operae fuerit.

Sunt autem de *Diaetae* seu *Zetae* significato sententiae sane quamplures. Baccius & alii ad rem balnearem id vocabulum retulerunt. Credo autem eis imposuisse

O &

[27] In Glossis veteribus *DIETA* cum E simplici scribitur. Sic quoque in aliis manu exaratis codicibus. Postremo in eadem *γραφὴν* nos ducit id, quod ex Varrone asserunt, *Dieta* inde dictam videri, quod in ca PER DIEM EDATVR. Nec enim id quaero, utrum ca etymologia recta sit. Verum si quidem eam Varro uspiam tradidit, oportet acvo Varroniano ad *DIETA* sine diphthongo scriptitatum. Nunc autem Varronis auctoritatem Vossius reperiri negat: de quo postea vidimus.

[28] Quantum est veteris Graeciae non aliter *δίαιταν* quam generali significato pro habitatione aut sede usurpavit. Sic etiam ca vox plurics sumitur in Jobi Graeco interprete, ubi Vulgatus *Habitaculum* aut tale quiddam reddidit. Quocirca fugit eos ratio, qui ad illustrandam Latinam *Diaetae* significationem arcessunt sive illud Plutarchi, ubi *μίαν παλακίδα* *δίαιταν* a Domitiano exstructam cum Capitolii magnificentia comparat, sive similes locos alios: nam palam est, *pellicum habitationem* non vero *pellicum diaetam* ibi designari. Sicuti & quam Strabo lib. XIII. *δίαιταν Βασιλικὴν* vocavit, addens, *ἢν προσηγόρευσε τιμῶνιον*, hanc eandem Plutarchus *ἰκίσιον* nuncupavit

h.e. *habitationem*. Vnus tamen quod adhuc sciam, est Athenaei locus V. 10. ubi de mirifica illa Hieronis navi; in qua tricenae hinc atque inde *δίαιται* *diaetae* exstructae dicuntur. Quo loco *diaetas* eadem notione acceptissae videtur, ac apud Latinos; apud quos etiam navium *diaetae* memorantur, domorum diaetis non absimiles. Neque id vero vitio vertendum est Dipnosophitae, quasi qui a prisca Graeci sermonis mundicie deflexerit. Crediderim potius Graecos, qui in magna Graecia ac Sicilia degerent, proprium hoc habuisse, ut *δίαιταν* pro peculiari domus membro sumerent, eaque notione id vocabulum scriptores Siculos in vulgatis a se descriptionibus navis illius usurpasse: unde & Athenaeus eandem descriptionem ab iis mutuatus, etiam *δίαιταν* eodem significato retinuerit. Quocirca si a me quaeras, cur *Diaeta*, quae Graecis vox est generalis, apud Latinos peculiaris evaserit; praesidens dicam, Latinis Siciliam & majorem Graeciam ducem ejus usurpationis exstitisse. Atque haec *δίαιτης* acceptio referenda mihi videtur inter *Γλώττας Ἰπλιώπιδας*, quarum Catalogos veteres nonnulli grammatici evulgarunt, qui ab Athenaeo & aliis alicubi memorantur.

& Jcti *diaetas* (29) *hypocaustas*, & Lampridii *Zetas* (30) *vaporatas*. Quasi vero perpetua ac non potius *διοριστικὰ* haec epitheta essent. Ad summam non quia *zetae* aliquae *hypocaustae* erant, continuo universum *zetarum* genus ad *thermas* est amandandum. Simile iudicium esto de *Papiae zetis aestivalibus* (31) & *hyemalibus*. Et tamen balnearem istam *zetae* interpretationem secutus Tillemontius, S. Castulum vocat in Indice, *Commis aux euvres de l'Empereur*; nec aliter interpretatur istud S. Castuli officium ad S. Sebastian. Not. 5. Atqui Castulus Martyr Diocletiano famulabatur: cujus si *thermis* praeerat, inepte is adhaerentia *Palatio cenacula* infedisset; quum contra debuisset *Thermas Diocletianearum* incolere.

Est & altera opinio, quae plures & magnos patronos habet, Ant. Velferum (qui in ea tamquam a se reperta mirifice sibi placet) Vossium, & plures alios docentes *Diaetam* sive *Zetam* esse tantumdem, quod *caenationem*. Ac miror quosdam id in argumentum asserere, quod in veteribus Glossis *Dieta* & *Cenaculum* sint synonyma: nam *cenaculum* non est locus ad caenandum, sed superior domus pars, quam Graeci vocant *ὑπερῶν*: unde in antiquis Glossis *Dieta* Graece est *ὑπερῶν*. Verum de *dieta* quatenus *cenaculum* redditur, postea videbimus. Nunc qui *dietam* volunt *caenationem* esse, afferunt Sidonii locum II. ep. 2. *Ex hoc triclinio fit in diaetam sive in caenatiunculam transitus . . . in hac stibadium & nitens abacus*. Verum *dietae* nonnumquam *caenatiunculae* (non autem iustae *caenationis*) usum praebuisse, non eo inficias, sicuti & usus alios innumerabiles eadem praestabant: at omnino tantumdem esse quod *caenatio-*

nem, id vero pernego. Illud vero miror, quod etiam junioris Plinii loco abutuntur scribentis, *Hinc turris erigitur, sub qua diaetae duae, totidemque in ipsa, praerevea caenatio*. Nam intelligere hinc potius debuissent, *caenationem* a *dietae* illis manifeste distingui. Postremo & ex Varrone docent, *Diaetam* ab eo dictam, quod ibi per diem datur. Et plures certe ex Varrone id citant, sed iidem nec locum indicant, nec verba producant. Quumque Vossius neget se in toto Varrone id usquam reperisse; facile adducor, ut credam, Accursum omnium primum id ex Varrone citasse ad L. *aequissimum* §. *Si tamen D. de usufru*. Sed age, dixerit hoc Varro (nec enim id a Varronianis etymologiis ceteris abhorret) non aliud inde tandem efficietur, nisi quod supra ex Sidonio ostensum fuit, nonnumquam *dietae* (sive potius *dietas*, si vera sit Varronis etymologia) pro *caenatiunculis* usurpatas. At illud non intelligo, ecquid Vossio suaferit, ut in Etymologico suo *Diaetam* sic definiret: *Dicebatur Latinis caenaculum, in quo aestate ad umbram, hyeme ad solem caenabatur*. Etsi fati memini, id alios ante Vossium scripsisse. Sed & illud quoque stomachor, quod idem Vossius in ZETA, eam sic describat: *Zeta significat aedificium ac partem domus, quae cubiculum habeat ac caenationem*. Nam quaero, ecquis hoc veterum docuerit. Nec vero *zeta* sive *dieta* ex pluribus membris componebatur, sed & simplex erat, & exiguitate forsitan potius commendabatur, ut infra ostendemus.

At illam *Diaetae* significationem, quam modo ex Glossis antiquis produxi, nimirum ut *Dieta* (sic enim cum simplici E a Glossographis ea vox scribitur) idem quod

ὑπε-

[29] Earum meminit Vlpianus l. 55. §. lignis D. de leg. 3. ubi sic scribitur: *Lignis autem legatis, quod comburendi causa paratum est, continetur, sive ad balnei calefactionem, sive diaetarum hypocaustarum &c.*

[30] Lampridius Heliogabalo: *Odores Indicos sine carbonibus ad vaporandas zetas iurabat incendi.*

[31] Papias: ZETAEE, domus, quae sub-

tus pedes habent aquas: harum aliae hyemales, aliae aestivales. Zetae hyemales sunt, quas calidas facit subducta flamma. Zetae aestivales, quas frigiditas facit subducta aqua. Atqui harum nemo antiquorum meminit. Itaque est genus loquendi sequioris aevi; quo usus est Ordericus Vitalis lib. 2. In sexto Zetas aestivales.

ὑπερφῶν sive *cenaculum* sit, nihil moror. Nam aevo sequiore, quando illae Glos-fae conscribi caeperunt, ad superiorem domus partem *dietae* vox pertinebat. At eadem aevo meliore latius patebat, & honestissima domus pars habebatur. Ceterum plures nominum notiones infusa postmodum barbariae immutavit. Exemplo esse possit FABRI vox, de qua alibi (32) disputatum a me fuit.

Ac fuit sane tempus, quum *dieta* pro ea aedificii parte acciperem, quam Itali *Alcovam* vocant, quae ita cubiculo tamquam ejus pars adhaeret, ut tamen veli objectu ab eodem segregetur. Atque hanc opinionem pluribus olim persuasit Plinii alterius locus II. epist. 17. *Dieta*, inquit, *perquam eleganter recedit: quae specularibus & velis obductis reductisque, modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras capit.* Cui plane gemina est illa descriptio altera lib. v. ep. 6. *Mox diaetula refugit* (in superiore loco posuerat *Recedit*, a cubiculo scil.) *quasi in cubiculum idem atque aliud* (h. e. idem reductis, ac rursus aliud obductis velis) *lectus heic & undique fenestras* &c. Plane crederes cum Molano ad Vsuardum, Baronio, Cangio aliisque *alcovas* nostras ab eo describi. Verum *alcovas* nunc ad dormiendum paratas habemus, at illa priore Plinii loco non item; nam sequitur: *Junctum est cubiculum noctis & somni*: imo potius recessus erat ad meditandum, ac studiis vacandum, nam de eadem inferius: *In hanc ego dietam quum merecipio, nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obfirepunt.* Sed & *dieta* illa, de qua VII. ep. 5. scribitur, non ad dormiendum sed ad agendum erat comparata, quod cum locum consideranti patebit. Vfus ergo *dieta*rum ab usu *alcovae* diversus: tū in *dieta*is specularia ex omni parte admittebant lucē, quae in nostris *alcovis* aut nul-

la sunt, aut uno ex latere, qua aditur. Ceterum quod *specularibus & velis obductis reductisque* adjiceretur auferreturve cubiculo, id non commune omnium, sed Plinianae *dietae* peculiare fuit.

Ac videor sane opiniones omnes jam pervulgatas exposuisse ac simul refutasse. Poterat & illud dici, *dieta* tam plerumque pro cubiculo quovis acceptam; id enim videbatur innuere Vlpianus l. 1. §. 27. de S. C. Sillaniano his verbis: *EODEM autem TECTO qualiter accipiatur, videamus: utrum intra eosdem parietes* (extimos totius domus scil.) *an & ultra intra eandem dietam vel cubiculum* &c. Sed re melius perpenfa ibi VEL non est *ἐξηγῆσθαι* (quod nonnumquam solet) sed disjunctivum. Et haec tenus quid *Dieta* non sit. Age jam quid sit, adstruere experiamur.

Dietae autem τὸ αἰεῖναι h. e. *constitutio* ea maxime est, ut fuisse videatur *Recessus* quidam aut conclave *μοναδικὸν καὶ ἀνερχεῖς* solum & sibi relictum, ita ut in *dieta* commorantem nemo itu ac reditu obturbaret, videret nemo. Ac sane *dieta* cum iis recessibus comparari potest, quos Itali vocant *Gabinetti*, *Riciri*, *Foderi*, *Appartamenti* (etsi hoc ultimum Italis patet latius, atque interdum plurius simul conclavium compagem complectitur) quaeque sunt alia ejus rei apud Italos vocabula: quae quidem majoribus cubiculis praetendi solent, nequis meditantanti, aut lectitanti, aut quidvis clam aliis facienti obstrepant. Vno verbo hoc inter cubacula cetera & *dieta*s intererat, quod illa unum post aliud deinceps recto tramite adibantur: at in *dieta*s divertebatur; quippe quae cubiculis ex latere adhaerent, quaeque ab omni, ut ita dicam, servitute liberae, nec iter nec actum cuiquam deberent. Atque eo sane nos Plinianae *dietae* duplex descriptio (quam supra adscripsimus) ducit, nam illud lo-

O 2 quendi

[32] Vide ad calcem Epistolae de *Dedica* sub *ascia* Mantillam alteram, quae est de S. Josephi officio. Nempe ibi ostensum fuit, *Fabri* vocabulum aevo meliore materiariis juxta ac ferrariis commune fuisse: at idem postea no-

men IV. ac V. saeculo *ferrarii* proprium evasit. Ex quo manavit Latinorum illius aetatis opinio falsissima, Josephum [qui in Evangelii Vulgato interprete *Faber* nuncupatur] fuisse fabrum ferrarium.

quendi genus (33) *Diaeta recedit & resurgit* an non diaetam esse recessum docet? Et id vero etiam docet usus, quem ex eo Plinius capiebat; cui in illam se recipienti, ut studio se recrearet, nemo obstrepebat. Eodem spectat & tertia quaedam Pliniana descriptio II. 17. ubi diaetas duas caenationi cuidam praetendi (34) ait. Eodem nos ducit & JCTi Scaevolae (35) locus de *separata diaeta*. Eodem Suetonius Claudio cap. X. ubi de illius in (36) diaetam receptu.

Non tantum autem cubiculis, per quae transitus ultro citroque patebat, diaetae illae, non adeundae, adhaerebant, verum etiam ambulationibus (vulgo *Corridori*) utrinque aut ex uno latere adnectebantur (id quod ex Hieronis (37) apud Athe-

(33) Praestabit ea duo loca heic iterato adscribi, non sine insertis, sicubi erit opus, brevibus declarationibus, nec non interpunctionibus commendatis. Lib. II. ep. 17. longior quaedam *diaetae* (quam Plinius *amores suos* vocat) descriptio sic incipit. *In capite xyliste* incipit *cryptoporticus* (gignendi casu reor) *horti DIAETA* est, *amores mei: revera amores mei: ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alià xystum, [corr. In hac heliocaminus quidam. Alià xystum &c.] alià mare, utraq;e solem, cubiculum autem valvis [non sine specularibus, & velis, ut infra] cryptoporticium fenestras (auferendi casu) prospicit (illa diaeta scil.). Quia mare contra parietem medium, diaeta (illa eadem, opinor, quia modo *amores suos* vocarat) perquam eleganter *RECEDIT: quae specularibus [quae specularia valvis, de quibus supra, inseruntur] & velis obductis reductisque, modo adjicitur cubiculo, modo auferitur. Lectum & duas cathedras capit. . . Junctum est cubiculum [illud, a quo specularibus & velis diaeta secernebatur] noctis & somni. . . In hanc ego diaetam quam me recipio, abesse mihi etiam a villa mea videtur. . . Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Jam lector intelliget, hunc a me locum longe illustriorem factum, quam antea fuerit.**

Altera est descriptio brevior lib. V. ep. 6. *Mox diaetula REFFUGIT* [quod tantumdem est atque illud *Recedit* loci alterius] *quasi in cubiculum idem atque aliud* (h. e. idem reductis, aliud obductis specularibus & velis, ut in superiore loco). *Lectus heic & undique fenestrae,*

naeum nave pulchre intelligitur) quas in Monasteriis medio aevo interdum *Zetas*, nunc *cellas* vocant. Quumque Romanorum aedes *τετράζοοι* essent, ferme ut hodierna monasteria, crediderim iis porticibus diaetas longa seric adhaesisse. Ex quo factum ut *διατάρχης* & *διαταρί* in vet. Glossis tantumdem sit, quod *Atrienfis*. Eadem vero symmetria etiam in superiore domus parte processisse videtur. Ac de *diaetae* constitutione haec tenus. Possum etiam diversas diaetarum *ιδιόπταις*, adhaec & genera recensere. Verum ne plane obtundam, omitti ea praestabilius censo. Aut vero, si videtur, pauca admodum imae (38) cerae imprimuntur in cupidorum gratiam.

§. II.

& tamen lumen obscurum umbra premente. Nam laetissima vitis per omne tellum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi, quam in nemore jaceas: imbrem tantum. non sentias.

(34) In eadem illa epist. 17. libri II. *caenatio. . . CINGITVR diaetis duabus* (i. e. caenationi praetenduntur diaetae duae) *a tergo, quarum fenestris subjacet vestibulum villae, & hortus alius.*

(35) L. 66. §. ult. D. de don. int. vir. & ux. Scaevola ait: *Virgini in hortos deductae. . . quum in SEPARATA DIAETA. . . esset. . .* Vbi illud *Separata* non est *διορισμῶν* epitheton, sed perpetuum.

(36) Apud Suetonium Claudio cap. 10. *Exclusus inter ceteros ab insidiatoribus Caii. . . in diaetam, cui nomen Hermaeum, RECESERAT.*

[37] Athenacus V. 10. in descriptione navis Hieronis sic posuit. *ἦσαν δὲ τῆς μέσης παροῦς παρ' ἐκάτερον πῶν ποίχων διατα τετράκλινοι τοῖς ἀνδράσι τριάκοντα πλῆθῶς.* Quod sic reddidit interpres Dalechampi. *Ad utrumque parietem aditus medii diaetae fuerunt numero triginta viriles, quatuor (singulae) lectis stratae.*

(38) *Diaetarum primariae notioni adhaerentes quaedam ιδιόπταις sive Propria; tum & earum genera diversa.*

I. Diaetae ferme erant angustiores, quam cetera cubicula. Illa certe Sidonii II. 2. quam supra expendimus, justa diaeta erat; sed eadem, quum caenationis usum praeebat, non justa caenatio, sed *caenat iuncula* vocatur. Sic etiam

§. II.

De *Diaetarii seu Zetarii officio,*
& *conditione.*

Quorsum, inquires, haec tam multa de *Diaeta* sive *Zeta*? Nempe ut S. Castuli munus in apertum proferatur: quem Pa-

latii principalis fuisse *Zetarium*, ejus *Acta* docent, ut & illa altera S. Sebastiani: at ejusdem S. Sebastiani Graeca manu exarata *διαπίριον* vocant: voce procul dubio ex Latino [39] accepta. Quo tamen aperte docemur *Zetarium* & *Diaetarium* dia-

Pliniana Caenatio (vide Adnotat. 34.) diactis duabus a tergo cingitur; ut caenationis area quadrupla unius diactae fuerit. Sed tamen navales Hieronis diactas ceteris majores repetio, quippe *πετρακλίους* i. e. lectis quaternis fratas.

II. Amoenitate plurimum praestabant. Pliniana diactae id docere possunt; & quod Vlpianus l. 13. §. ult. *D. de usufr. & quemad. ait, Vel inter diactas amoenas*, consueto opinor epitheto usus. Eodem pertinent diactae hortorum, de quibus infra.

III. Ornamentis exquisitis instruebantur. Apud Ecclesiae scriptores nihil frequentius zetas cultu sumptuosissimo ornatis. Acta S. Sebastiani: *Triclinia . . . quae ex gemmis & margaritis habent zetas instructas*. Abdias lib. V. histor. Apoll. *Jam enim regnum paratum vobis, & ex coruscantibus gemmis zetas instructas*.

IV. Fuisse in eadem domo plurimas, & ex diactae constitutione quam supra asseruimus, & ex diversis ipsius usibus intelligitur, ad haec autem ex l. 34. *D. de usu & usufr.* ubi apud Scaevolam sic testator scribens inducitur. *Pactiae, & Trophimae diactas omnes, quibus uti consuevit, habitet*. Vides haec diactas sane quam plures in unius usum cessisse. Quid jam de tot aliis libertis libertabusque, de quibus ea lex loquitur, dicendum? Dixi illas *Diaetas omnes* uni in usum cessisse. Nec enim recitata verba recte se habent. In iis primum inducenda est copula ET, ac scribendum *Pactiae Trophimae*: quae enim quamdiu ancilla erat, *Trophima* dicebatur, mox a *Pactiae* gentis aliquo manumissa, appellari coepit conjunctis nominibus *Pactia Trophima*. Deinde & τὸ *Habitet*, de una fieri sermonem, docet. Atqui & interpunctione ea verba peccant, sic distinguenda, ut post *Trophimae* *συμὴ* major adhibeatur in hunc modum: *Pactiae Trophimae*: [supple ex vicino *dari volo*, id nempe quod sequitur: Deinde] *Diaetas omnes, quibus* [*Pactia Trophima*] *uti consuevit, habitet*. Quamquam fieri potest, ut *Quibus* ponatur pro *In quibus*, & *Vti* pro adverbio, non pro infinitivo *ut*; ac distingui possit: *Pactiae Trophimae* [*dari volo*] *diactas omnes*; [*in*] *quibus, uti* [h. e. sicuti] *consuevit, habitet*.

V. Eae plures diactae suum quaeque agnomentum a deo quopiam, qui diactae illius sive *ἰσίσσημον* *insigne*, sive tutela esset, sibi adsciscabant. Itaque illa in quam Claudius se recepit [Suet. in Claud. c. 10.] *Hermacum* a Mercurio vocabatur. Lapis Romanus apud Gruterum pag. 201. 8. *Gestatio circini exterior. a. DIETA. APOLLINIS. ad. DIETA. eandem.* Mox: *Gestatio interior. a. DIETA. eand. &c.* Etiam Lucullo *diactam* fuisse cognomento *Apollinis* dictam, apud viros eruditos passim legitur: sed falso. Nam quum viris doctis persuasum esset, *diactam*, tantumdem esse quod *caenationem*; hinc quod Lucullus [apud Plutarchum in ejus vita pag. 519.] *διωνυσίριον* (i. e. *caenationem*) cognomento *Apollinis* nuncupatum habuit, id iis placuit per summum errorem *diactam Apollinis* appellare. Vide Plutarchi locum lectu dignissimum, & de eo, quid apud Lucullum significaverit, *Caenare in Apolline*: ubi vocabuli *δίαίτης* nullum usquam vestigium.

Jam vero diversis diactarum generibus non immorabor, ad quae satis fuerit digitum dumtaxat intendere. Nam si locum diactarum spectes, illae & in domibus urbanis erant, & in villis (uti sunt, quas ab altero Plinio descriptas habemus) & in hortis (quarum meminit l. 43. §. 1. *D. de legatos.* & l. 41. §. In testamento *D. de legat. 3.* & l. 66. §. ult. *de don. int. vir. & ux.*) adhaec autem in atriis (inde in Glossis *διαπίριον, διαπίριχης* idem quod *Atrienfis*) in cenaculis, in navibus (cujusmodi illae in Hieronis savi) & , ut cetera mittam, in muris urbium: quo spectat quod Ordericus Vitalis saepissime in suis historiis murorum speculas (quas nostri homines vocant *Galitte*) *Zetas* nuncupet.

Postremo & si usum spectes, plura inde genera suborientur: nam erant, quas appellare possis *beriles* diactas, & *libertinas*, & *serviles*: id quod ex legibus supra citatis colligitur. Erant in usum studiorum, (ut illa Plinii II. 17.) in usum balnearem (uti *diactae hypocaustae* apud Ictum) erant & in caenationis usum, (ut illa Sidonii, de qua supra meminimus) ut omittam speculatorias Orderici zetas modo indicatas: & quae plurium generum aliae afferri huc possent.

[39] Quamvis *DIETA* origine sua vox Graeca fuerit: tamen ejus derivativum *Diaetarius*

dialecto, non significatu, diversa fuisse nomina, ut supra declaravimus.

Verum ne sic quidem *Zetarii* vox est extra omnem ambiguitatis aleam. Nam finita in ARIVS modo artificium ejus rei notant, modo praefecturam aut custodiam, modo quodvis aliud eo pertinens. Verum utut est; *Diaetarius* certe [missa commentitia [40] *suris* notione] nec *balneatorem* notat [uti falso interpretatur Tillemontius in hoc S. Castulo Not. 5.] nec quidvis aliud quam *custodem diaetarum*. Quae quidem significatio facile ex Vlpiani responso percipi potest l. 1. §. 3. D. *nautae carpones*, sic scribentis: *Et sunt quidam in navibus qui custodiae gratia navibus praeposuntur, ut ναυφύλακας, id est navium custodes, & diaetarii*. Quare sicuti in navibus diaetarii intelliguntur, qui diaetas navales custodiunt; sic non alii sunt in domibus diaetarii. Quamquam iidem non tantum custodes sed & curatores diaetarum videntur fuisse, earumque tum mundiciem procurasse, tum etiam ut rite instructae essent.

Ad conditionem vero quod attinet, sane quidem ii poterant ad id famulorum genus referri, quos nostri homines vocant *Camerieri*, nisi observassem, diaetarios nec ad familiam urbanam pertinuisse, & uni alicui domui aut villae affixos fuisse. Vlpianus l. 12. §. 42. *de instructo vel instrum.* ait: *Idem respondit, domo itaut instructa est . . . legata, urba-*

nus formam mere Latinam habet, sicuti sunt derivativa omnia in ARIVS desinentia. Nec retert, quod Theophanes & alii quidam Graeci aetatis mediae *διοταρίης* nomen usurparint: nam ita hoc adoptarunt, ut & complura alia officiorum domus Augustae Latina vocabula.

[40] Citantur quidem a nonnullis ex l. 7. D. *de extraord. crim.* & ex l. 1. D. *de effra. hor.* fures *diaetarii*: sed ibi in optimis quibusque exemplaribus legitur *Directarii* sive (ut in Florentinis exhibetur) *Derectarii*. In priore sic loquitur Vlpianus: *Qui directarii appellantur, qui in aliena cenacula se DIRIGUNT* (quo verbo JCTus etymologiam nominis tangit) *furandi animo, plusquam fures puniendi sunt*. In posteriori idem: *Simili modo & sacularii & directarii erunt puniendi*. Et quidem a Glossis

*nam familiam, item artifices, quorum operae ceteris quoque praediis exhibebantur, legato non contineri. Ostiarii autem [inquit] vel topiarii, diaetarii, aquarii, domui tantum deservientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falsum est, si ejus domus causa parati sunt, licet aliis quoque praediis commodabantur. Idem [et si diversus in speciem abire videatur] & Paullus in III. Sentent. tit. 6. §. 58. definitur, scribens: *Domo cum omni jure suo sicut instructa est, legata, urbana familia [sed illi domui serviens] item artifices, & vestiarii, & zetarii, & aquarii eidem domui servientes, legato cedunt*. Ex utroque igitur JCTo discimus, Diaetariis non tantum inter urbanam familiam locum non fuisse, verum etiam eosdem inter deterrimae conditionis servos [cujusmodi aquarii, ac prae ceteris [41] ostiarii habebantur] fuisse recensitos. Quocirca egregie religiosum prodit se Velferus, dum serio addubitatur, inter servos ne an libertinos S. Castulum zetarium recenseat. Quod enim libertatis acceptae signum in eo deprehendas? At, inquit, *ter auditus fuisse [in Actis] dicitur: quae cautio & moderatio in servum vile caput vix congruit*. Atq. si idem servus hero praecarus fuisset, ea Praefecti cautio necessaria erat, ut quacumque posset, eum Principi lucraretur. Etsi non diffiteor, Castulum nostrum supra diaetarios ceteros fuisse honestioris conditionis; quippe qui non villae alicui aut igno-*

bi-
Directarius exponitur, quo modo ab Vlpiano. Videndus de his etiam Paullus in V. sent. 4. §. 8. & Cujacius in X. Obser. 27. 34. De qua voce memini alicubi praeferre aliorum opinionem scripisse.

[41] *Aquarii* servi quam vili haberentur, ostendit quod eos Tertullianus per contemptum *aquariolos* vocat, & inter nequissimos numerat. *Ostiarii* vero miserima antiquitus conditio fuit, qui catena religatus ad ostium assidebat, teste Suetonio in de Clar. Gramm. & Ovidio. Vnde illud Afranii: *Ostiarii impedimenta* (i. e. catenas) *tintinnire audio*. Vnde janitor apud Plautum *Atiaria*: *Nolo ego fores, CONSERVAS meas, a te verberarier*: quod loquendi genus etiam Ovidius usurpavit.

biori praedio affixus esset, sed ipsi Palatio, unde & *Zetarius Palatii* in Aetis vocatur.

At etiam eo boni Velferi propendet animus, ut *diaetarius* ei fortassis videatur idem fuisse qui DIAETARCHVS: de quo officio existat Gruteri inscriptio pag. 576. 7. in hunc modum: DEXTERO. CAESARIS. SERVO. DIAETARCHO. DOMVS. AVG. TREBONIA. LAVDICE. FEC. CONIVG. B. M. &c. Verum diversum fuisse *Diaetarchum* a *Diaetario*, tum nomina ipsa satis per se pro-

dunt tum vero idem ex Theophane [42] ostendi potest. At interim si *Diaetarchus*, qui ceteris diaetariis praeerat, in recitato epigrammate *Caesaris servus* nuncupatur, an non multo magis & Castulus noster servus imperatoris fuerit? Cui fatis opinor decoris affert ea libertas, qua eum CHRISTVS donavit. Atque haec de S. Castuli officio habui dicere; plura omnino, quam opus erat. Sed si quando quid lucis hinc sacrae antiquitati affundetur; neminem, uti spero, longioris in hisce tricis studii poenitebit.

XXIII N S O C T O

VT illi, qui in his Fastis die VIII. hujus mensis coluntur, non alio nomine, quam QVADRAGINTA vocan-

tur: idem & Octoviris diei hujus contigit. Sunt autem illi celeberrimi Octo, quorum Eusebius in Historia (43) Martyrum Pa-

[42] Theophanes *διαταρίων diaetariorum* Latino vocabulo sic utitur, ut eos plures in Palatio Principis fuisse satis significet: veluti ubi ait: *ἐκ τῶν διαταρίων τῆ Παλατίου πολλοί*, Multi ex diaetariis Palatii. His autem unus praeerat, qui *πρῶτος* i. e. primus eidem dicitur, ad annum 8. Anastasi sic scribenti: *Εὐτυχιανὸς πρῶτος τῶν Διαταρίων*, Euty-chianus diaetariorum primus, h. e. Diaetarchus. In Veteribus quidem Glossis Philoxeni sic legitur: *Atrienſis lib. de Off. proconsulis, διαταρίων, διοτάρχος* (h. e. iis qui in lib. de Officio Proconsulis vocantur *Atrienſes*, respondent, quos Graeci posterioris aevi appellant *diaetarios*, aut *diaetarchum*) sed eo non efficitur *diaetarium* eundem fuisse ac *diaetarchen*, sed hoc tantum inde elicitur, utrumque ad atrienſem familiam referri, tum *diaetarios*, tum horum praefectum, qui *diaetarches* vocabatur.

[43] Ad Eusebii narrationem de Sanctis Octo.

Baronius in adnotatis hoc die ad hos Octoviros, eorum Acta ex Eusebii libro VIII. Hist. Eccl. cap. 15. peti jubet. Atqui in toto octavo Hist. Ecclesiasticae libro nec vola nec vestigium horum Martyrum existat; sed de his agitur in Historia Palaestinae Martyrum ejusdem Eusebii. Haec autem quia in Christophorsoni editione (qua utebatur Baronius) octavo Eusebianae Historiae libro ad finem ita adnectebatur, tamquam si pars aut supplementum ejus libri esset (quod & in manu exaratis factum reperitur) ad Baronio sic citandi ansam praebuit. Et in Va-

lesiana quidem editione octavus Eusebii liber ad caput usque XVII. progreditur, cui postea id supplementum de Palaestinis Martyribus seorsum adnectitur. At credo in aliis exemplaribus variasse capitum numerum, itaut Palaestinarum Historia haberetur pro cap. XV. Cave ergo ne supradictum citandi modum diligentissimo Cardinali vitio vertas.

De his autem Octo sic Eusebius incipit: *Ea quae postea subsequuta sunt, cui tandem visa aut audita stuporem non injecerunt?* Quid tanto dignum feret hic promissor hiatu? Putares enim hos athletas tormenta inaudita pertulisse. Et tamen non aliud, quam obruncati narrantur. Quo igitur magnificentum proemium? Quo tanta expectatio cietur? Nimirum quia illi (haud dubie Spiritu Sancto intus permovente impulsi) ultro se Praefidi obtulerunt. Quare de Eusebio mirandum videbatur, non tam quod hi ultro ad martyrium profuerant, quam quod id contra Ecclesiae disciplinam (quae ultro se offerre vetabat) ausi, tamen auxiliante Dei gratia legitime coronati fuerint.

Jam vero inter hos Martyres duo sunt *Dionysii* duoque *Alexandri*: at vero *Romulus* unus est, unusque *Agapius*; & tamen de Romulo dicitur, *Ρώμυλος ἦν ΚΑΙ πάντα προσηγορία*, eademque copula in *Agapio* praeter morem additur, *Ἀγάπιος καὶ ἀπὸ ὄνομα ἦν*. Estne inducenda copula *Καὶ* h. e. *Et*? Non puto. Nam & Budaeus in Comin. plura antiquorum exempla afert, in quibus *Καὶ* illud *παράλειπε*. Et Eusebium perquam nitam esse in affectan-

Palaestinae tum nomina, tum etiam & martyrii genus describit. Passi sunt anno altero persecutionis, quam ibi Eusebius describit, h. e. anno 304. ex Ruinaro, at 305. ex Tillemontio, *Die vicesimo quarto IX. Kal. Apriles*: qui est hodiernus dies. Eorum vero nomina sunt *Timolaus, Dionysius, Romulus, Pausis*, (44) *Alexander, alter Alexander, Agapius*, alterque *Dionysius*. Et in Romano quidem Martyrologio hoc eod. die XXIV. ii Octo celebrantur: sed in Hieronymi Mrolog. tum pridie coluntur, [& quidem variatis aut corruptis diverso modo nominibus pro codicum MSS. diversitate] tum etiam hoc die recensentur, sed per errorem Africae adscripti. Venio nunc ad Graecos: in quorum Menaeis tum editis, tum scriptis hoc die *Octo Martyres Caesareae Palaestinae gladio interempti* coluntur, sed simpliciter *Memoria*, & quidem suppressis eorum nominibus. At vero de eisdem magnum Officium fit Idibus Martii, quo die non tantum in Menaeis, sed & in utroque Menologio [Basilii & Sirleti] in Synaxario Claromontani Collegii, & Anthologio Octo illorum nomina [nisi quod *Pausis* in *Publium* resignitur] & Martyrium describitur.

Verum illud heic scire interest, cur

hic dies [quem vere emortualem fuisse, ex Eusebio intelligitur, & ex consensu Latinorum, Aegyptiorumque imo & Graecorum, quippe qui hoc die saltem Memoriam illorum Octo signatam exhibent] *Natalis* non vero *Passionis* notam praefixam gerat: hoc enim consuetudini hujus marmoris adversatur, in quo *Natale* diebus non suis praemitti solet. Verum jam saepe monuimus, eandem notam generalem esse, & etiam ad dies *σωασι μης* pertinere. Adde quod heic plena scriptura esse debuerat NT. PAS. h. e. *Natale Passionis* [quod plenum loquendi genus in hoc marmore occurrit bis mense Augusto] verum compendii causa illud PAS. subaudiri placuit. Haec certe responsio mihi se magis probat, quam si dicerem, Neapolitanis imposuisse magnum horum Officium, quod in Menaeis fit Idibus Martii, itaut putarint, eundem, & certaminis diem fuisse. Nam [ut omittam, non constare an antiquitus id festum Graeci in Idus Martias conjecerint] Eusebii Historia Martyrum Palaestinae jam tum credo terebatur ab omnibus, libro VIII. Hist. Eccles. annexa; in qua horum triumphus in hodiernum diem conicitur, secundo persecutionis Diocletiani anno.

XXV ANNUNTIATIO DÑI IHV

Festi hujus in hunc modum inscriptio ut ad IESVM referatur festivitas, rarior est, sed tamen non sine exemplo. Beda genuinus: *Annuntiatio Dominica*;

sic quoque in Martyrol. Rosweidano: & sic ferme etiam Vsuardus, Ado, Notkerus, ut & quaedam Hieronymiani Martyrologii apographa: nam in optima

Flo-

da dictionis elegantia, in tantum ut ob idaldudium haud raro obscuritate laboret, nemo opinor inferabitur. Vel sic tamen nihil ad veteris Graeciae venustatem.

Fit autem in horum passionis historia mentio *κωνηγοσία*, quod bene Valefius *Amphitheatrum* reddidit: nam etii *κωνηγοσιον* proprie *venationem* significat; tamen apud posteriorem Graeciam etiam pro Amphitheatro, ubi venatio dabatur, accipitur. Fuit & CPoli Amphitheatrum nomine *κωνηγοσιον*. Et Eusebianum quidem Amphitheatrum non aliud fuerit, quana cuius alicubi Josephus aut quis alius meminit. In illis

porro verbis, *Ad Urbanum* (praesidem) *qui tunc forte ad Amphitheatrum proficiscebatur*, neglexit Valefius vim Graeci verbi *ἀνιέναι*, quae suasisset interpretari *Ascendebat*. Factum nollem. Nam ex ea proprietate addiscimus, id Amphitheatrum in edito loco fuisse. Sane ex N.T. patet, quam non temere Palaetini *ascendendi*, & *descendendi* verba usurparint.

(44) Qui *Pausis* in plerisque codicib. scribitur, is alicubi teste Valefio *Paeffis* (Πάφισ) vocatur. At prius illud tuetur Graecanica analogia, nam *Paeffis* nihil est. Hunc male Graecorum Officia *Publium* appellant.

Florentinii editione id festum sic ponitur ut *Mariae* nomen casu obliquo subnectatur: *Et in Galilea Civitate Nazareth Adnuntiatio S. Mariae de Conceptione*, quando ab Angelo est salutata: a quo optima manuscripta non longe absunt. Ad haec in Sacramentario Gelasiano Thomasiai: *In Adnuntiatione S. Mariae Maris Dñi nostri J. C. VIII. Kal. April.* In Gregorii Sacramentario: *Annuntiatio Angeli ad B. Mariam.* In Calendario Allatiano: *Adnuntiatio S. Mariae*: ac totidem plane verbis in Neapolitano manu exarato Calendario, quod Rituali Neapolit. praemittitur; ubi id festum rubris characteribus adnotatur. Imo nec aliter proponitur id festum in Graecorum libris. In Basilii Menologio: *Annuntiatio Sanctissimae Deiparae.* Sic quoque, sed paucis adjectis verbis, in Sirleti Menologio, in Menaeis, Synaxario Claromontano, & Anthologio: in quorum plerisque huic festo *προεορτία* praemittitur. At-

que haec de festi hujus inscriptione. Nam quae ad ejusdem historiam & antiquitatem attinent, ea satius fuerit ex Florentinio, Thomassino, Bailleto, aliisque Liturgicis scriptoribus peti, quam recoctae saepius crambe fastidium lectori creare.

Illud non omiserim, quod antiquum vulgo olim persuasum fuit, uno eodemque die tum Incarnationem Domini, tum etiam ejusdem sacratissimam mortem contigisse. Qui quum hoc die utrumque mysterium colerent; consequens fuit, ut post diem tertium Dominicam Resurrectionem festo immobili celebrarent, praeter mobilem Paschatis festivitatem. Eaque persuasio Neapolitanis saeculi circiter duodecimi infederat, in quorum saepe laudato Calendario, quod Rituali praecit, die XXVII. Martii sic scribitur: *Resurrectio Domini.* Habeo & Sicula Kalendaria testes moris hujus, & alia quaedam praeter illa quae Bollandistae ad hunc diem & ad XXVII. prodixerunt.

XXVI NT S S A B I N I

Innumeri sunt in Graecis ac Latinis libris Ecclesiasticis *Sabini* Martyres: sunt & Confessores haud pauci. Sed qui hoc die colitur, non alius mihi videtur quam celeberrimus ille Martyr Hermopolitanus in Aegypto nomine *Sabinus*, qui hoc eodem mense, verum non hoc, sed die XIII. Rom. Mrologio insertus a Baronio fuit, ex fide Sirletiani Menolo-

gii. Is vero in Sirleti Menologio *Sabinus*, *alias Abibus* vocatur. At Menaea eod. die XIII. ita ejus memoriam inferunt, ut solo *Abibi* nomine sint contenta: contra vero eadem Menaea mox die XVI. de eo Martyre Officium magis sollempne habent, sed sub solo *Sabini* nomine: ceterum ex genere (45) Martyrii fatis constat, in Menaeis tum *Abibum*,
p diei

(45) *De Abibo, aliter Sabino: de ejus martyrio, de Hermopoli & Scamandro.*

Abibum ac *Sabinum* Hermopolitanum unum & eundem esse, ostendit Sirleti Menologium, in quo is *Sabinus*, *alias Abibus* vocatur. In Menaeis autem idem Martyrii genus utriusque adscribitur. Etenim *Abibus* diei XIII. hoc disticho exornatur:

Βληθεὶς Ἀβιβὸς εἰς ποταμὸν σὺν λίθῳ,
Ἐκπλεῖ ποταμὸν σὺρφετῶδι τῷ βίῳ.

*Saxo alligatus, Abibe, in amnem mergeris,
Te enavigasse flumen hoc vitae, docens.*

Ac nihilo fecius *Sabinus*, cujus elogium in menaeis die XVI. continetur, post diversa tormentorum genera ad extremum dicitur *lapidi alligatus in Scamandrum* (de quo amne postea

viderimus) *immissus, ita demum martyrii lauream consecutus.* Menaeis consonat non tantum in duplici nomine, verum & in genere martyrii Menologium Sirletianum, uti diximus, in quo ad diem XIII. sic scribitur: *S. Sabini, alias Abibi, ex Hermopoli, qui saxo alligatus, & in flumen dejectus, martyrio consummatus est.*

Quod autem ad *Abibi* nomen attinet, id videtur homini Aegyptio peculiare fuisse. Nam quod primo mense *Abibi* nomen Moses (in Hebraeo textu Exodi XIII. 4.) imposuerit, mihi videtur vocabulum ab Aegyptiis didicisse. Fuerit ergo *Abibi* nomen Aegyptiis juxta atque Hebraeis usitatum. At idem Martyris *Abibi* nomen a Graecis Latinisque in usitatus *Sabini* vocabulum, idque finitimae pronuntia-

diei XIII. tum *Sabinum* diei XVI. unum & eundem esse. Cur autem Sabinus is, qui in Menaeis die XVI. celebratur, a nostris in diem XXVI. dilatus fuerit, curiosius rimanti poterit ea ratio succurrere, quod dies XVI. S. Montani potiore festo occupabatur. Ac perpulchre sane accidit, ut in his Fastis Montanus cum Sabino sedes permutari suas; dum Montanus de die XXVI. retractus est in XVI. ejusdem mensis, Sabinus contra de XVI. in XXVI. commigravit. Quid si enim Montani festum antevertere Translatio aut Dedicatio aliqua Neapolitanos jussit? quo facto Sabinus, qui ex die XVI. a Montano deturbatus fuerat, in vacuum Montani locum, quod reliquum unum erat, convolvit. Et haec ratio satis est verisimilis, praesertim quum utriusque diei *Natalis* h. e. diei non sui nota praescribatur. Hoc vero si placeat; ex eo poterunt quae diximus sup. ad diem XVI. illustrio-

tionis, abire. Atque haec de nomine.

Jam vero *Hermopolis*, Martyris hujus palaestra, in Aegypto triplex fuit, quarum unaquaeque Nilum, aut aliquod ex Nili brachiis vicinum habuit, in quod dejecti Sabinus potuit. Sed omnium celeberrima est *Hermopolis* illa quae Nomo *Hermopolitano* nomen indidit, quaeque *Ερμαπολις μεγάλη*, *Hermopolis magna* Ptolemaeo appellatur, ad discrimen illius quam *μικράν παραμυδαν* idem geographus dixit, adjacentem flumini quod per ostium Canopicum effunditur; necnon & tertiae *Hermopoleos* in Delta positae ad flumen Theruthiacum. Equa vero ex his tribus haec sit intelligenda, ignoratur. Verum quum absolute sine ullo additamento *Hermopolis* vocetur; erit fortassis illa *Hermopolitani* Nomī metropolis.

Verum quid titulus monstri est, quod in *Scamandrum* praecipitatus dicitur? Nec enim alium hujus nominis amnem ab illo Mysiae nominatissimo novimus. Nisi vero aliquod ex Nili brachiis *Scamandri* nomen tulerit; idque nunc primum ex Menaeis didicerimus. Atqui dare manus, si hoc genus librorum idoneum ad testimonium dicendum de his rebus esset, ac non potius millies caelum terrae jungeret. Mihi potius videtur *Scamandri* nomen ab illo manasse, a quo distichon ibidem adscriptum prodit ejusmodi.

Πείθορον Σκαμάνδρου τῆς ἐλέγξειος ὕδατος
Ευανδρίας ἐλεγχος ἢν τῷ Σαβίνῳ.

ra fieri. Atque haec prior esto sententia.

Verum quid, inquis, nitimur *Sabinum* hunc ex die XVI. hujus mensis machinis omnibus huc pertrahere; quum huic ipsi hodierno diei *Sabinus* suus apud Graecos non desit? Res enim sic se habet. In Synaxario Claromontani Collegii S. J. Parisiensis, itemque in altero codice Dominicano, alioque rursus Mediolanensi [apud Bollandistas ad XXVI. Martii pag. 619. n. 5.] hoc die sic legitur: Ἀθλησις τῶν ἀγίων Μαρτύρων Μανουὴλ, Σαβίνου, Κοδράτου, καὶ Θεοδοσίου, i. e. *Certamen SS. MM. Manuelis, Sabini, Quadrati, & Theodosii*: nec aliud ibi elogium adjungitur. An non igitur hic erit hodiernus marmoris nostri Sabinus? Nulla per me quidem mora erit. Sed tamen libere dicendum est, quid de hoc sentiam. I. Hodiernus Synaxariorum Sabinus est obscurissimus, nec aliud, quam ejus nomen adscribitur. II. Idque nomen abest hodierno

Quos versiculos ex Graecis haud sane bonis, sic poteris, si lubet, Latinos non deteriores facere.

*Flumen Scamandri, et Mosis explorans aqua,
Pescus Sabini explorat, an virile sit.*

Ceteroqui ad verbum ii senarii sic sonant. *Fluentium Scamandri, (veluti) redargutionis aqua* (alluditur ad aquam zelotypiae Num. V. quae a LXX. vocatur ὕδωρ ἐλεγμῶς i. e. *aqua redargutionis*) *Virilis animi Sabini in argumentum fuit*. Atqui verificator iste ut adlitterationes undequaque captaret, fluvium aliquem invenire voluit, qui *εὐανδρίας* (*virilitatis*) aliquid suo nomine praeferebat. Idcirco *Scamandri* nomen usurpavit (etiam licentia usus poetica, ac proprium pro appellativo nomine ponens, ut *Acheloia pocula*, & sexcenta hujus generis) quia *ἀνδρείαν* nomine ipso videretur gerere. Et poeticae quidem acumen ejusmodi fuit: putidissimum, sed tamen in versu ferendum. At is verificator antiquior Menaeis fuit: quae qui postmodum concinnavit, quum *Scamandri* mentionem in senariolis illis nactus esset, eo processit, ut historica sericate Sabinum Hermopoli passum in Scamandrum praecipitaret, proinde Mysiam cum Aegypto quasi Xerxeno ponte conjungeret. Ea enim est cruditio novae Graeciae. Quanto porro Basilii Menologium prae Menaeis gravius atque castius: in quo sic tantum legitur die XIII. Martii, τιμωρηθεὶς ἐρήσθη ἐν τῷ ποταμῷ, post tormentum in flumine projectus est.

dierno die a suprascripto Martyrum choro in ceteris Graecorum libris, praefertim in Menaeis, & utroque Menologio, Basiliano ac Sirletiano. III. Imo in Basilii Menologio pugilum illorum elogium non hoc die, sed crastino pertextitur, sed, uti dixi, sine comite Sabino; ac de *Quadrato* ibidem seorsum agitur. Ac sane quantum equidem ex horum Officiorum Graecanicorum lectione potui colligere, quoties de pluribus Martyribus memoria fit sine elogio, non necesse est illos simul depugnasse; sed plerumque in unam memoriam cocunt Sancti plures, martyrii genere ac loco diversi. Itaque nihil facilius fuit, quam ut *Sabinus* ille celeberrimus Hermopolitanus (de quo crediderim non tantum Neapoli-

tanos, sed & alias forsan Ecclesias hoc die XXVI. festum celebrasse) ex Kalendaris aliquot peculiaribus in Synaxaria immigraverit. Summa eo redit. Alter hic Synaxariorum trium *Sabinus*, nisi idem atque Hermopolitanus sit, obscurissimus fuerit oportet; proinde haud facile hoc die a Neapolitanis colendus. Interim prior ille celebratissimus ob cas quas dixi causas sedem suam cum Montano permutasse mihi videtur, eoque huic maxime diei adscriptus fuisse.

Ceterum *Sabinus* Episcopus (cujus corpus cum aliis pluribus ex oppido *Lesina* Regni Neapolit. exeunte saec. XVI. Neapolim in Aedem Annuntiatae translatum fuit, teste Caesare de Engenio pag. 404.) nihil huc attinet.

XXVII P S I S A C I I

Illud P. i. e. *Passio* designat, de martyre heic agi. Ac plures, sat scio, fuerunt hujus nominis martyres, qui ex Martyrologiis & ex Basilii Menologio innotuerunt: sed nemo eorum usquam hoc die colitur. Quo magis eo propendit animus, ut putem agi heic de illo *Isacio* Monacho, qui Catholicae fidei gratia a Valente verberibus affectus & longae carceris custodia maceratus, tandem extincto, uti praedixerat, imperatore, in pace quievit. De hoc quidem Confessore Basilii Menologium, ceterique Graecorum libri die XXX. Maii memoriam agunt: at Surius hoc ipso die XXVII. Martii. Itaque quae causae Surio fuerunt, ut hunc Sanctum huic diei assignaret, easdem & Fasti marmorei habuerunt, ut eum huic diei affigerent.

Atqui hausit hoc Surius ex vita quam ipse affert de Graeco translata: in cujus fine legitur, *Migravit ad Dominum . . . VI. Kal. Aprilis*. qui est dies XXVII. Martii. At Papebrochius ad 30. Maii pag. 247. num. 6. rejicit hanc diei emortualis significationem in errorem librarii Graeci, *ζ Μαρτίου legentis pro κς' Μαΐου: nam in altera vita longiore, quam edidit ibi Papebrochius, is mortuus dicitur die XXVI. Maii. Verum frustra erroris librarium a

Papebrochio coargui, ostendit hoc Marmoreum Kalendarium (si non antiquius vita longiore illa per Papebrochium evulgata, at certe non valde disparis antiquitatis) in quo ita diei XXVII. Martii hic B. Monachus affigitur, ut eo die is migrasse significetur, per appositam scil. *Passionis* (non vero γενικωτέρα *Natalis*) notam. Itaque non dubito, quin potius & ex vita Surii, & ex hoc marmore emendanda sit nota temporis in vita longiore apud Papebrochium pag. 258. ad finem, ubi pro *μηνι Μαΐω εΐκαδι ενκτη* puto scriptum antea fuisse *μηνι Μαρτίω κς* per arithmeticas notas, quas qui postea depravatas reperit, inde excudit *ολογράμματος* illud *εΐκαδι ενκτη*. Vide de hoc Martyre plura ad XXX. Maii.

Et quidem *passionem* huic, tamquam Martyri, tribui, non miror, ut qui revera cruciatus pro fide fuit. At vero quum hoc die is non per tormenta, sed in pace quieverit; convenientior forsan fuisset *Depositionis* nota. Ita sane. Verum postquam semel is pro martyre haberi coepit; etiam diem emortualem *Passionis* appellatione decorari placuit. De hoc Christi Confessore plura dicemus infra ad XXX. Maii, quo is iterum cum *Natalis* nota hisce Fastis inscribitur.

XXVIII DP ET VCHII EPI

SI recta est marmoris scriptura ; erit hoc profus novum in Curia Sancto- rum nomen : quod quidem nomen & ab analogia Graecanica multum abludit . Quocirca etiam atque etiam considerandum est , ecquid lapicida heic scribere in animo habuerit .

§. I. An ET VCHIVS idem qui Eutychieus .

Nihil autem esse videtur propius , quam ut lapicidae scripturo EVTVCHII h. e. Eutychiei posterior diphthongi vocalis exciderit . Nisi vero non tam errato id scalptoris , quam consilio est assignandum . Etenim in diphthongis nonnullis olim posterior (46) vocalis omitti dedita opera solebat . Sed & hoc ipsum (47) nomen reperitur aliquoties in antiquitus scalptis marmoribus cum E simplici . Itaque fit sane ET VCHII pro Eutychiei positum . Esto . At vero ex tot Eutychieis unum aliquem reperire , qui simul & Episcopus fuerit , & ejus Depositio (quae heic diserte in marmore notatur) in hunc diem inciderit , hoc opus , hic labor . Sane vero Episcopus hujus nominis tres omnino quatuorve reperio . Aut si quis forte alius in veteribus Fastis latet , nae is valde obscurus , & ἐπιχώριος (localis) Sanctus aliquis fuerit , nec certe talis , de quo se sollicitos Neapolitani praebere debuerint . Eorum vero , quos dixi , clarissimus omnium est Eutychieus Patriarcha CPolitanius . At is non hoc , sed die VI. Aprilis obiit , quo & in his Fastis inscribitur . Fuit & Eutychieus Episcopus Comensis in-

Italia : sed is in Latinorum libris liturgicis die V. Junii colitur . Sicuti neque huc pertinet Eutychieus Martyr , Melitenae Episcopus , de quo die 28. Maii . Multo minus Isichius (sic enim corrupte scribitur) Magnus Episcopus Viennensis V. saeculi , aut si quis forte alius rimanti occurrerit : quorum nemo hoc die obiit .

Illud fortassis unum relinquitur , ut fuisse videatur aliquis Neapolitanus ejus nominis Episcopus Joanni Diac. ignotus : nam vulgo volunt , nonnullos ex nostris Praefulibus ejus diligentiam effugisse . Huc sane animo propenderem , nisi grave mihi videretur , potuisse ex Episcopis Neapolitanis eum , qui non nomine tenus , sed etiam certo Depositionis die adnotato , huic Calendario insertus reperiretur , obscurum Jo: Diacono esse , qui haud diu post hoc marmor editum Chronico suo scribendo operam dedit . Itaq. ne ab hac quidem sacra anchora quidquam spei superest . Quocirca ad alias cogitationes animum convertamus licebit .

§. II. An ET VCHIVS idem qui ES VCHIVS sive Hesychieus .

Quid si enim qui hodie heic insculpitur , non Eutuchium aliquem designet , sed potius ES VCHIVM (T tantum pro Sposito , aberrante scalptoris manu) sive Hesychieum ? Nam de H initiali praetermissio nemo mihi litem intendet : quod omittere & huic (48) marmoris , & aevi medii scriptoribus familiare fuit , idque in hoc maxime (49) nomine . Quod si docue-

[46] Tritum est hoc in Graecis inscriptionibus marmorum ac nummorum , in quibus simplex O pro diphthongo u , ut Σαρακισίων pro Σαρακισίων ; & E solitarium pro diphthongo EI scribebatur . Adhaec occurrit in Latinis Mss. AGVSTVS pro Augustus : & nihil frequentius , quam nudum E pro diphthongo AE , priore omitta : nam & hoc moris fuit . Sic Egiptius pro Aegyptius in vet. codicibus scribitur : de quo ad diem crastinum .

(47) Apud Gruteram pag. 340. 4. & 1064. 12. ETYCHES pro Eutyches : & 773. 4. ETY-

CHIANVS pro Eutychianus scribitur .

[48] In hoc ipso marmore praeter diem XXI. Octobr. ubi S. HILARIV scribitur , a ceteris semper H initio abest , ut die 30. Sept. S. IERON. pro Hieronymi : die XI. Septembr. IACINTHI : die XI. Maii ILARIONIS . Pari etiam facilitate H in medio negligitur .

[49] Nihil frequentius in marmoribus medii aevi & in libris reperias , quam nomen hoc mille modis depravatum , ut Elycius , Elycius , Elycius , Elycius , Elycius &c. Quibus jam addetur istud hujus marmoris ET VCHIVS .

cuerimus, in hunc diem alicujus *Hefychii* Depositionem incurrere, nos omne punctum tulisse, laetandum erit. Atqui colitur hoc ipso die in Basilii Menologio *Hefychius* quidam *Presbyter Hierosolymitanus*: quem hoc die obiisse ejusdem Menologii auctoritas cum nostro marmore collata suadet. Is ergo erit, de quo quaerebamus, pro quo scalptor incuriosus posuit **ETVCHIVS**, una aberrans littera. Ac de Menologio quidem infra.

Interim meminit ejusdem, *Cyrillus* saeculi VI. scriptor fidelissimus apud Bollandum (in vita S. Euthymii ad xx. Jan. pag. 308. num. 42.) in haec verba ex Gentiani Herveti translatione. *Juvenalis Patriarcha* (Hierosolymitanus) *quum S. Passarionem, qui tunc erat Chorepiscopus, & Hefychium accepisset Presbyterum, accedit ad Lauram* (S. Euthymii) *& Templum quod est illic dedicat* (non anno Christi 429. ut ibi subnotat Jo: Bollandus, sed anno 428. uti emendat Papebr. in Histor. Chronol. Patriar. Hierosol. tom. 3. Maii num. 98.) . . . *Gaudebat Euthymius . . . maxime quod Passarionem cum Patriarcha & divinum Hefychium, qui in reliquo eorum, qui se exercebant, choro insignes erant, in Laura degentes cerneret. Sed Sanctus quidem Passarion, quum nondum septimum mensem ab illo tempore transegisset, e vivis excedit in profunda senectute. Anno scilicet 429. Passarion obiit.*

At S. Hefychius quinquennio post vita migravit. Theophanes (pag. 79. edit. Regiae Parif. an. 1655.) in eundem annum refert Valentiniani cum Eudoxia Theodosii junioris filia nuptias, & He-

(50) Theophanes pag. 71. obitum Theophili cum promotione tum Cyrilli tum etiam Hefychii nostri conjungit his verbis: *Dormitio Theophili Alexandrini, & [π ρ ο β ο λ η] promotio divini Cyrilli, & Hefychii Presbyteri*. Vbi & nullis interpositis voculis, statim idem inculeatur his aliis verbis: *Hoc anno Theophilus Alexandriae Episcopus excessit e vivis* [sexto Theodosii Jun. anno) *& in ejus locum Cyrillus . . . suffectus est, eodemque anno Hefychius Presbyter Hierosolymitanus litterarum doctrina florebat*. Vbi memini, adnotari a Jac. Goar,

fychii Presb. Hierosol. obitum his verbis: Τ ῶ δ' αὐτῶ ἔτε Η σὺ χ ι σ α ρ ε σ β ῦ τ ε ρ ο ς Ἱ ε ρ ο σ ο λ ῶ μ ω ν ἑ τ ε λ ε ῦ τ η σ ε ν. Eodem anno *Hefychius Presb. Hierosolymitanus suum diem obiit*. Is est annus 434. dies vero emortualis tum ex Basilii Menologio, tum vero etiam ex nostro Calendario innotescit, in quo ejus *Depositio* hodierno die **XXVIII. Martii** consignatur.

§. III. *An is Hefychius fuerit Presbyter tantum, an vero etiam Episcopus.*

Atqui existit heic non mediocris difficultas. Nam **ETVCHIVS** i. e. *Hefychius* is, cujus *Depositio* hoc die in hisce Fastis notatur, **EPISCOPUS** ibidem inscribitur. Quo posito, diversus sit oportet ab eo, de quo hoc die agitur in Basilii Menologio, qui tantum *Presbyter* insignitur. Nec aliud in vita S. Euthymii quam *Presbyter* fuisse narratur. Non aliud quoque a Theophane quam *presbyteratus* ei tribuitur, tum verbis modo de ejus obitu recitatis, tum pag. 71. ubi cum Theophili Alexandrini obitu, & Cyrilli electione hujus Hefychii Hierosolymitani promotio ad *presbyteratum* (50) componitur. Idem prorsus suadent operum ejusdem quae nunc existant, tituli, in quibus *Presbyter* inscribitur. Ac postremo Photius *Hefychio Presbytero Hierosolymitano* (sic enim appellat) cod. 269. *Encomium in S. Thammam*, cod. autem 275. aliud ejus opusculum in *Jacobum fratrem Domini & Davidem Christi patrem* tribuit. Sic etiam Bibliothecae Graecorum Patrum collector solam *presbyterii* dignitatem in eo agnoscebat. Plures similes operum inscriptiones cum *Presbyteri* elogio infra afferemus §. ult.

in plurib. scriptis libris hunc posteriorem locum deesse. Ac revera quid necesse erat Theophili obitum & quae sequuntur, iterato narrari? Itaq. facile, uti suspicor, haec posteriora sciolus margini illevertit, volens declarare, quo spectaret vox *π ρ ο β ο λ η* in prioro loco; nim. in Cyrillo ea voce designari *promotionem* ad Cathedraliam, at in Hefychio non *promotionem* ad *Presbyterium* (nec enim id tamquam memorabile adnotandum fuit) sed ejusdem *profectum* in sacra eruditione. Id vero postea librarii in textum intruserunt;

ult. Sed & Rabanus in Prol. ad Levit. ad Freculfum Lexovienfem, hunc Hefychium (auctorem Comm. in Levit.) diferte vocat, *Ven. Presbyterum Hierofolymorum.*

Quid in hac tanta difficultate statuemus? an errasse fcalptorem noltri marmoris, qui pro *PRESBYTERI* fcripferit *EPISCOPI*? At grave eil tertio quoque verfu lapidam reum peragere. Sane in Augullino fpei plurimum initio repofue- ram, cujus exilant duae ad *Hefychium* quemdam epilolae (tum 197. alias 78. tum etiam 199. alias 80.) ac rurfus alia Hefychii ejuifdem ad Augullinum (quae eil 198. alias 79.) quibus in epilolis mutuo fe ambo illi *coepifcopos & fratres* falutant, ut videri potuiffet Hierofolymitanus Hefychius tandem epilopalibus infulis fuiife decoratus. Verum perfpexi tandem eum, cum quo mutuum lilterarum commercium Augullinus exercuit, Salonitanum in Dalmatia Epifcopum fuiife, ipfo Augullino teile in XX. de Civit. 5. ubi poilerioris epilolae 199. ad illum a fe fcriptae meminit, quae in fcribitur *de fine faeculi*, ibique diferte eum *Salonitanum Epifcopum* vocat. Hierofolymitanum autem Presbyterum nemo fibi perfuaderit potuiffe ad Salonitanam Cathedram perreperere.

[51] Glosfari ad manus non habeo: fed tamen Xyltus Senenfis de eo fic habet: *Hefychius, Hierofolymitanus Presbyter, vel, ut in Glosfa Ordinaria fuper Leviticum fcribitur, Hierofolymorum Epifcopus &c.*

(52) Nam li Fafti marmorei nono faeculo fcalpti fuerunt, etiam VValaftridus Strabo, qui fuit Glosfae ordinariae auctor, nono faeculo floruit. Quo, inquis, hoc pertinet? nimirum quia li noilrum Kalendarium poft Strabonem conferiptum fuiilet, dici pollet Hefychii Epifcopatum a Strabone hauitum fuiife: proinde duos hoife teiles pro uno numerandos. Nunc aevo eodem hi teftimonium dicunt, & quidem permagno locorum intervallo difiuncti, ut unus alterius vocem exaudire nequeat. Proinde recte pro duobus teilibus habeantur licebit. Ex quibus liquet, nono faec. Hefychium pro Epifcopo fuiife habitum. Quod & quoniam placuit.

Nam anno circiter 1410. exiltit in Anglia *Postonus Burienfis* Monachus, vir eruditiff. qui

Hac fpe falvus, non continuo tamen animum despondeo. Adhuc enim nescio quid creperae lucis affulget.

§. IIII. De Epifcopali Hefychii dignitate duplex conjeclura.

Hoc primum ponendum eil, non tantum in hoc marmore, verum etiam in Glosfa ordinaria ad Leviticum, Hefychium *Epifcopum* appellari, imo *Hierofolymorum* (51) *Epifcopum*, li Glosfae credimus. At grave eil duos minime inidoneos teiles, ejuifdemque (52) aetatis refpungere. Quin multo praeflabilius eil viam quaerere, qua oflendi polfit, nec superiores illos fuiife falvos, qui eum *Presbyterum* in fcripferunt, nec noilram teitium bigam, apud quos idem audit *Epifcopus*. Non alia vero ad id via patet, quam li Hefychium ultimis annis *Chorepifcopum* fuiife dixerimus: nam Chorepifcopi faepe *Presbyteri* nuncupabantur, maxime fi epilopali (53) confecratione caruiffent. Ac rurfus eodem Chorepifcopos interdum fimpliciter *Epifcopos* fuiife appellatos, ex pluribus monumentis liquet.

Porro non aliud quam Chorepifcopus fanclorum locorum fuit olim exeunte IV. faeculo Praylius, quando S. Porphyrium epilopum ordinavit: de quo vide ad 26. Februar. fup. pag. 72. Praylio in

lultratis atq. excuffis innumeris bibliothecis, *Catalogum Scriptorum Ecclef.* compofuit, quem manu exaratum habuit Huflerius. Is igitur *Explanaciones in Leviticum* (Hefychii noltri Hierofolymitani opus) *Ilychio* [fic enim vocat] *Hierofolymorum Epifcopo* tribuit, teile Huflerio in Biblioth. Theol. MS. apud Guil. Caviium.

[53] Canon X. Antiochenus: *πῶς καλε- μένους χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληθότες &c.* Vetus interpres: *Chorepifcopi tametsi manus impositionem ab Epifcopo fufceperunt, & ut Epifcopi funt confecrati, tamen &c.* Verum pro *Tametsi . . . fufceperunt, & ut Epifcopi funt confecrati* verendum fuerat, *Etiamfi . . . fufceperint, & ut Epifcopi funt confecrati &c.* Nam Canon fupponit, non omnes Chorepifcopos fimul etiam epilopali confecratione donatos. Dum ergo Chorepifcopos frenis quibusdam coerect, id etiam de his intelligit, qui confecratione facti fuerint Epifcopi.

in Chorepiscopatu successisse mihi videtur Passarion, Passarioni Hesychius. De utroque mentionem facit Cyrillus in S. Euthymii vita, iis verbis quae §. 2. recitavimus. Ibi *Juvenalis Patriarcha, ad junctis sibi S. Passarione, qui tunc erat CHOREPISCOPIVS* (utique sanctorum locorum : quem unum Chorepiscopatum Hierosolymitanum ex vita S. Porphyrii novimus) & *Hesychio Presbytero*, accedit ad Lauram . . . *Sed sanctus quidem Passarion, nondum septimo mense transacto obiit*, anno, uti supra innuimus, 429. Quid ergo aliud relinquitur, nisi ut Passarioni in eo Chorepiscopatu Hesychius successerit? Id enim necessario suadet Episcopalis titulus, qui ei tum in hoc nostro marmore, tum ab auctore Glossae tribuitur. Adde quod eadem Glossa *Hierosolymorum episcopum* eum facit, h. e. revera non aliud quam Chorepiscopum sanctorum urbis illius locorum. Nam quominus ipsius sanctae urbis Patriarcha fuisse credatur, Episcoporum Hierosolymitanorum laterculum prohibet, a quo Hesychius is abest. Postremo Hesychio sub an. 434. demortuo successisse in chorepiscopatu videtur Anastasius is, qui postea Patriarcha fuit. Atque Anastasii chorepiscopatum confirmat ex vita S. Euthymii Pagius ad an. 398. n. 25. & 458. n. xi.

Nec sane aliud ad afferendam Hesychio Chorepiscopalem dignitatem restat, nisi ut revera eum sanctorum locorum praefectura donatum, doceamus. Id vero subobscure Basilii Menologium innuit ad hunc diem. *Quum vero fieri non posset, ut tanta virtus lateret, vi adactus ab eo, qui tum Hierosolymorum Archiepiscopus erat, Presbyter ordinatus est* : καὶ προσμένων τῷ πᾶσι Κυρίου πάφῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις τόποις, ἐν οἷς πᾶ ὑπερ ἡμῶν ἀγία πάθῃ ὑπέμεινον ὁ Κύριος . . . ἦν τὴν πηγὰς γνώσεως καὶ σοφίας : in Domini autem sepulcro, aliisque locis in quibus pro nobis Dominus . . . Sanctam passionem sustinuit, permanens, hausit fontes scientiae & sapientiae. Nam qui Presbyter ordinatus fuerat, cur extra urbem in Sanctis locis ageret, nisi forte

ut eorum curam gereret, eorundem scilicet Chorepiscopus post Passarionem factus? idque ab anno 529. ad 534. quo diem suum obiit. Atque ea est prior conjectura. Sequitur altera.

Nam fieri potuit, ut nono saeculo (quo & hi Fasti scalpti fuerunt, & Glossa Ordinaria prodiit) Hesychius Presb. Hierosolymitanus cum altero Hesychio, sive potius *Isychio*, qui revera Patriarcha Hierosolymit. fuit confunderetur. Summa eo redit. Qui hodie in his Fastis signatur, non alius revera fuit, quam Hesychius Presb. Hierosol. tot operum scriptor clarissimus; quippe is hoc die obiit, quo & in Basilii Menologio colitur. At vero quod idem in his Fastis *EPISCOPUS* inscribatur, id sumptum est ex *Isychio* Episcopo Hierosol. qui sexto incunte saeculo Amoso successit, atq. (ut in Chronico Alex. scribitur) an. 609. mortuus, successorem habuit Zachariam. Et hic quidem in Chronico Alex. & Nicephoro *Isacius* vocatur, quod verum ei nomen fuit. At idem in occidente vulgo *Isychius* corrupto nomine appellabatur; uti constat ex Epistola S. Greg. Papae IX. 40. ad eum scripta, ubi is in omnib. MSS. *Isychius* nuncupatur. Itaq. hinc fortassis factum, ut *Isychie* Episcopatus Hierosolymitanus S. Hesychio Presb. hoc die deposito affictus fuerit: praefertim quum Glossa Ordinaria & Bistonus Buriensis *Isychieum*, non *Hesychieum* nuncupaverint eum, cui *Explanationes in Leviticum* tribuerunt.

§. V. De Hesychie scriptis.

Primus qui de Hesychie Hierosolymitanum eruditione magnifice scripserit est Theophanes pag. 71. *Ἦνθη πῆς διδασκαλίας Ἡσύχιου προσβύτερου τῶν Ἱεροσολύμων, Hesychius Presbyter Hierosolymitanus litterarum doctrina florebat*: si modo ea verba ex Theophanis manu sunt, de quo vide dicta sup. in Adnot. 50. At plura affert Basilii Menologium in haec verba. *Sanctus Pater noster Hesychius, Hierosolymis & natus & educatus, Sacram. Scripturam omnem (εἰς ἄκρον ἐκμελετήσας) commentando perfecte assecutus, divina scientia dives fuit*. Post pauca: Ex locis, in-

inquit, sanctis, quibus diu haesit, *Fon-tes hausit scientiae ac sapientiae: unde & omnem scripturam interpretationibus dilucidis explanavit, quas & ad multorum utilitatem edidit, Quamobrem celeberrimus apud omnes, atque admirabilis effectus, ubi per omnia Deo servivisset, laetus ad eum convolvavit.* Jam vero Photius duo ejus opuscula recenset in Cod. 269. & 275. quae §. tertio indicavimus. Walafridus Strabo, uti jam diximus, commentariorum ejus in Leviticum meminit: meminit & Rabanus. Atque ea ex antiquis testimonia habeo.

At Trithemius de eo sic scriptum reliquit. *Efytius (sic) Presbyter & (54) Monachus, beati Gregorii Nanzianzeni Episcopi quondam auditor, & (55) discipulus, vir in Divinis Scripturis eruditissimus; exemplo sui praeceptoris admonitus fertur in Divinos libros multa explanationum scripsisse opuscula, & tam in Novum, quam in Vetus Testamentum varia lucubrasset volumi-*

[54] Monachum aliquamdiu fuisse Hefychium Basili Menologium aperte tradidit. *Καὶ μοναχὸς γενόμενος &c. Et monachus effectus, vitam in eremo duxit, accedens ad sanctos Patres ibi commorantes, & ab unoquoque in flar apis flores virtutum colligens.* Quae de ejus in S. Euthymii Laura commoratione sunt capienda, uti ex S. Euthymii vita sup. vidimus.

(55) De Hefychii sub Nanzianzeno praeceptore institutione, nihil est cur Trithemio affirmate idnarranti fidem derogemus. At ubi id legerat? An in Hefychii Commentario in Leviticum quod unum Hefychii opus se legisse faretur Trithemius? Alicubi certe id reperit.

(56) Guil. Cavius ad an. 601. pag. 372. praefatus, de hoc opere exstare quot homines, tot sententias, & in nonnullis Mss. id *Hefychio Salonitano* tribui, demum eo labitur, ut putet, fuisse quidem ab Hefychio Hierosolymitano [quem perperam quod *Ifacio* seu *Ifychio* Patriarcha, ad quem scripsit S. Gregorius, confundit] Graece initio conscriptum, sed postea ab Hefychio Salonitano Latine redditum; a quo Salonitano interprete profectum putat, ut Latini scriptoris personam induens, non tantum Hieronymi versionem his Commentariis aptaret, sed & de LXXviralibus, tamquam de externa ac peregrina loqueretur in iis locis, quae ab Hufferio excerpta in cod. Cavius videre potes. In quo quidem ut cetera ei largiar; at illud non possum, quod quae in *Hefychium Presb. Hierosolymitanum*, qui

na, quae necdum ad manus nostras pervenerunt. Legi tantum opus illud insigne & magnae quantitatis, quod scripsit ad Euty-chianum Venerabilem Diaconum in Leviticum. De ceteris nihil vidi.

Adhaec Xystus Senensis, ubi ex Glos-sa ordinaria de Hefychii Episcopatu (vide §. IV.) docuisset, & mox ea excrispisset quae Trithemius de ejusdem sub Nanzianzeno discipulatu affert, addit: *De quibus (operibus) exstant in totum (56) Leviticum ad Euty-chianum Diaconum libri septem, in quibus mysticam Moysi intentionem spiritualiter interpretatur, sectatus editionem ita temperatam, ut cum LXX. conveniat, & a nostra Vulgata non discrepet. Habet genus quoddam dictionis insuetum (57) atque affectatius, & a communi dicendi consuetudine abhorrens. Opus incipit: Venerabili diacono Euty-chiano peccator Christi servus Ifychius (58) presbyter in Christo salutem. Scripsit etiam consimili* *expla-*

hoc die colitur, conveniunt, ea omnia in *Ifychium*, seu verius *Ifacium* Patriarcham duobus saeculis recentiorum confert: deinde quod hoc opus, si eidem credimus, Salonitanus Hefychius Latine verterit. Nam Salonitanus ille Augustino amicus, aequalis Hierosolymitano Hefychii fuit, nisi etiam aetate provecior. Adde quod Hefychius Salonitanus Hieronymi Translatione (vix dum edita, nec nisi diu postea in usum recepta) uti non potuisset. Sed scio quid Cavius & alii reponant, nim. recentiorum alterum Hefychium Salonitanum id opus vertisse ac variis interpolationibus incrustasse. Ecquem? Nam alium Salonitanum Hefychium ab illo Augustini familiari nondum scio.

(57) Haec quae de stylo habet, in Latinam interpretationem, quam solum Xystus vidit, conveniunt, non secus ac superiora illa cum Vulgato interprete convenientia.

(58) *Presbyterum* se in operibus inscribit, quippe ante Chorepiscopatum (si modo Chorepiscopus aliquando fuit) scriptis. Atque hae operum inscriptiones fecerunt, ut solus ejus presbyteratus tandem innotuerit. Verum non obstantibus his inscriptionibus, adhuc nono saeculo Hefychii Episcopatus tum auctori Fastorum marmorcorum, tum longe, ut illis temporibus, eruditissimo Walafrido Straboni exploratus fuit. Nisi vero, ut ante dixi, confusus cum *Ifychio* Patriarcha recentiore fuerit.

explanationis studio in Ezechielem commentarios, quorum in Praefatione primi libri in Leviticum mentionem facit: item in Epistolam ad Hebraeos.

Sed & Bollandus ad supra recitatum de Hesychio testimonium ex vita S. Euthymii quaedam ejus opuscula affert. At eadem & alia plura a Bollandiis recensentur ad hunc diem pag. 713. num. 3. Existant, inquit, ejusdem S. Hesychii, presb. Hierosolymor. varia encomia seu vitae Sanctor. & ex his recensentur a Leone Allatio in lib. de Simeonum scriptis, quae composuit εἰς τὴν ὑπαπαντήν. In Occursum Domini, de S. Michaelē, de SS. Petro & Paulo Apost.; de S. Andrea Apost.; de Quatriduano Lazaro, & S. Procopio Mart. eorumque exordia Graeca, indicat. Franc. Combefis in sua Biblioth. concionatoria edidit Hom. duas in Annuntiationem Deiparae, aliam in Resurrectionem Domini: item de Jacobo Fratre Domini, & de S. Andrea Apost., quae apud Photium in laudem S. Thomae, perperam scripta dicitur. Edidimus & nos tom. 2. (Martii) ad diem XV. Encomion S. Longini Centurionis, duorumque socior. ab eod. S. Hesychio scriptum. . . . Ejusdem est sermo compendiosus animae perutilis ad Theodulum de temperantia & virtute h. e. ἀντηρητικὰ καὶ εὐχητικὰ, sive de ratione luctandi atque orandi, continens capita ascetica in duas centurias distributa: exstatque seorsum, & insertus Bibliothecae Patrum. Demum aliqua Historia Ecclesiastica a S. Hesychio conscripta est: cujus illustre fragmentum exstat in Concil. Oecum. CPolitano II. (an. 553. habito) in quo Theod. Mopsuesteni, Nestorianae haereseos primi inventoris, blasphemiae, rejiciuntur.

Postremo an. 1686. Parisiis prodit e Cotelerii manu Tomus tertius Monumentor. Ecclesiae Graecae: cujus tomī statim initio (a pag. 1. ad 52.) Graece & Latine exstat Συραγωγὴ &c. Collectio difficul-

tatum & solutionum, excerpta per compendium (ἐκ τῆς Ευαγγελικῆς Συραγωγῆς) ex Evangelica Consonantia Sancti Hesychii Presbyteri Hierosolymorum. Ex Regio Cod. MS. 2452. Ad id vero opusculum initio haec de Hesychii operibus editor eruditissimus adnotat. „ Plurima scripsit, Exegetica, Homiliatica, Moralia, & Ascetica, necnon Historiam Ecclesiasticam, quae citatur Collat. V. Synodi quintae; Pelagii II. Epist. VII. num. 13. & in Edicto Justiniani de Fide Orthodoxa, sub finem. Ex illius operibus multa edita sunt, etiam in Catenis, multa inedita, inter quae memorantur ab Hufferio, Hypotheses in Libros Sacros, a Possino, Commentarius in XII. Prophetas, ab aliis, alia. Nos quoque non pauca e variis Manuscriptis collegimus, eaque in lucem emissuros polliceremur, nisi jam longioris vitae spes decollasset. Quare volentibus lampada tradere cogimur. Ceterum Hesychianae Evangelicae Consonantiae (cujus haec est epitome) Fragmentum habes Tom. I. Auctarii, Combefisiani col. 773. & alterum inferius. „ Intelligit fragmentum, seu Quaestionem, quam Cotelarius exhibet pag. 52.

Sed & post Cotelarium & alios a Cotelario laudatos, non contemnendum spicilegium reperire licebit ap. Guil. Cavium loco sup. cit. Ex quo quae restant opuscula, decerpere supersedeo; quia is liber est ad omnium manus. Sed lector caveat, ne imponi sibi a Cavo patiatur, dum quae opera Hesychio nostro Theodosii Junioris aequali sunt tribuenda, ea omnia ad Isychium Patriarcham ducentis annis recentiorem transfert, qui revera non Isychius, sed Isacius vocabatur. Ac de S. Hesychio, qui hodie colitur, plura sane, quam pro consueta nostra brevitate. Verum sic sumus. Quaecumque nondum satis illustrata nanciscimur, in eam provinciam quasi vacuum irrumpimus. Qua de causa in Reduce, qui sequitur, multo adhuc longiores erimus.

XXVIII DP REDVCIS EPI

Neminem hujus nominis ad hunc diem reperire mihi licuit sive inter Caelicolis adscriptos, sive inter (59) Episcopos, aut omnino inter mortales, nec in scriptis libris, nec in litteratis faxis, praeter unum Neapolitanū Episcopum sexti saeculi. Quocirca scirpeus sit oportet, qui adhuc dubitet, utrum revera de Neapolitano Reduce agatur hodie. Nec quemquam id turbet, quod in marmore deest consuetum illud NOSTRI; quum alibi saepissime idem pronomen desit in iis, qui sine controversia nostri sunt. At ex hoc Kalendarii loco hunc fructum capimus, quod de *Reducis* cultu ejusdemque die Depositionis (quorum utrumque antea ignorabatur) certiores evadimus: deinde & rectam ejus nominis scripturam assequimur, alicubi (60) depravatam. Et haec tenus quidem ad institutum nostrum satis esse poterat. Verum quum *Reducis* hujus simulque *Eugipii* Abbatibus (quos ferme aequales fuisse reperio) aetas multis sit obstructa difficultatibus; non committam ut hoc loco quidquam eorum, quae criticae tractationis sunt, per me negligatur.

DISQUISITIO

De REDVCIS Neapolitani, deque
Eugipii Lucullanensis aetate.

§. I.

Reducis aevum ex Joanne Diacono.

Joannes Diaconus in Chronico Episcoporum Neap. sic scriptum reliquit: *RE-
DVX Episcopus sedit annos III. Dies*

(59) Non defuere quidem viri eruditi, qui praeter nostrum hunc Reducem, alterum adstruxerint Neapoli in Africa Episcopum. Ac primus quod sciam Chiocearellus noster id affirmavit in Catal. Episc. Neap. pag. 50. ubi de *Reduce* Chiocearellum sunt & alii postea secuti. At valde infeliciter Reducem istum toti antiquitati inauditum, ac mere commentitium induxerunt; nec nisi tamquam deum aliquem demissum de machina ad solvendum nodum peritum ab auctoritate Sigeberti Gemblacensis: cuius nodi solutione infra in subiecta *Disquisitione* afferemus in medium.

XXIII. Fuit autem temporibus jam dicti *Benedicti Papae usque ad exordium Pelagii Papae, & temporibus Tiberii Constantini* Has temporum notas si sequimur, Noster mori omnino debuit anno 578. die 29. Martii. De die certos nos reddit hoc Kalendarium, in quo eo ipso die *Depos-
tione Reducis* consignatur. Annum autem ex eo elicimus, quia teste Jo: Diacono vixit *Reduce usque ad EXORDIUM Pelagii Papae*. Quia vero hic Pontifex secundum Anastasii Bibliothecarii rationes videtur mense Novembri creatus, & quidem anno 577. (sive 578. si pro more tunc usitato annum a Septembri ordiaris) ex his sequitur, annum *Reducis* emortualem fuisse 578. quum quatuor paullo plus menses a Pelagii ordinatione numerarentur: eundem vero Reducem, (cujus cathedrae annos III. dies 24. Joannes imputat) anno 575. Martio ineunte ordinatum fuisse Episcopum.

Verum in eo, quod addit Diaconus, *Temporibus Tiberii Constantini*, nae is aliquantulum in eo rationes conturbare videbitur. Cur enim sicuti is sub *Benedicto & Pelagii exordio Reducis* episcopatum posuit, non eundem etiam sub *Justino Juniore* (quem turpiter praeterit) & *exordio Tiberii* constituit? Nam moriente *Reduce* (si quidem is Praeful, uti praediximus, exeunte Martio anni 578. obierit) non amplius quam quinque menses, & quod excurrit, ab obitu *Justini* numerabantur: quum *Justinus* die V. Octo-

(60) In pluribus Joannis chronographi Episcoporum Neapolitanorum apographis Noster hic uno elemento sit auctior, ac *RENDVX* pro *REDVX* scribitur. Eademque *γραφή* in Sigeberti codices manavit. Sed etsi non erat mihi dubium, quin ea scribendi ratio ex ea librorum consuetudine fluxerit, qua *VICENSIMVS* pro *Vicesimus*, & sexcenta ejusdem modi alia scribebant; tamen perconmode cecidit, quod recta ejus nominis scriptio sine liquidis confirmatur ab hoc marmore. Ceteroqui *Rendux* nihil est; at *Reducis* vocabulum sua se significatione erudito lectori commendat.

Octobris anni 577. sive (auspicando annum a Septembri more CPolitano) ejusdem anni 578. mortuus fuerit.

Atqui non modo non accusanda est Joannis Diac. negligentia, verum etiam accuratio laudanda. Quid enim? jam ante annos quatuor Justinus in phrenesim tantam (aut quidquid aliud id fuit) inciderat, ut ob eam causam Tiberium non tantum ut Caesarem adoptaverit, sed ei etiam ferme regni gubernacula concediderit. Quo fit ut Evagrius V. 23. sic Justiniani annos dispertiat, ut dicat eum imperasse solum an. XII. mens. X. & semis; cum Tiberio autem annos III. menses XI. Quae quidem Evagrii supputatio vera esse non potest, nisi simul fateamur, his fere quatuor Justiniani posterioribus annis Tiberium, etsi Caesar tantum erat, at ingravescente quotidie magis Justiniani morbo, summam ferme auctoritatem solum obtinuisse. En cur Reducem Joannes noster temporibus Tiberii dumtaxat sedisse dicat, quia jam tum propter Justiniani amentiam is & auctoritatem summam adeptus erat, & unus in imperiali culmine agnoscebatur.

Cum haec dictis congruit & Eugippii Ab. aetas, quem hortatu nostri Reducis Florilegium ex operibus S. Augustini concinnasse, auctor est Sigebertus Gemblacensis: quem Eugipium idem auctor

(nisi vero falsus ipse nos etiam transverfos agit) vixisse itidem ait sub Pelagio II. & imp. Tiberio. Verba Sigeberti quia ita positam Reducis aetatem confirmant, ut tamen pluribus alia omnia sentiendi occasionem obtulerint, haud gravabor huc afferre ex lib. de Script. Eccles. cujus caput XXXIX. sic habet: *Eugippius Abbas hortatu Renducis (h.e. Reducis) Neapolitani Episcopi, deflorans libros Augustini Episcopi Hipponensis, dedit codicem magnae utilitatis ad Probam Virginem; & per manus ejusdem Renducis Episcopi obtulit Ecclesiae Neapolitanae. Fuit tempore secundi Pelagii, & imperatoris Tiberii Constantini.* Vides ut Sigeberto cum Joanne Neapolitano optime conveniat. Et tamen hic ipse Sigeberti locus viros eruditos inter sese commisit, eosque in plures sententias scidit; quas jam operae fuerit singulatim exponere ac simul expendere.

§. II.

De Eugipio Ab. Lucullanensi, & quo pacto ejus aetas cum Reducis aevo componi debeat.

Hunc Eugipium (cujus nomen non uno modo (61) scriptum reperitur) omnium primus Isidorus Hispal. cap. 13. inter Ecclesiae scriptores retulit his verbis: *Eugippius Abbas Lucullanensis, oppidi Neapolis Campaniae (62) ad quemdam Paschasium diaconum libellum de vita sancti monachi*

Q 2

Se-

(61) Abbatis Lucullanensis nomen varie admodum in antiquioribus Cassiodori, aliorumque ejus mentionem injicientium libris scribitur: facpius quidem *Eugippius*, alibi *Eugypius*, *Eugipius*, *Eugepius*, *Egipius*, *Evipius*. Verum, si etymologia & Graecanicam analogiam in consiliu adhibemus, videtur veru ei nomen fuisse *Eugypius* cum Pythagorica littera a γυ↓ *vultur*, & praep. ε↓ compositum. Aut vero potius AEGYPIVS scribendum fuerit, quae vox *vultur* notat, qui Graecis non tantum γυ↓, sed etiam αἰγυπῖος nuncupatur. Atque haec vera nominis hujus orthographia proxime abest ab EGIPIVS, uno scilicet ex scribendi modis, quos affert Dupinus, & quo modo in optimo codice infra producendo pluries reperitur. Ac ne *Evipius* quidem [modo P duplicetur] displiceret: sed semel tantum in quodam codice ea γραφῆ

deprehenditur. Itaq. AEGYPIVS [vulgo *Eugippius*] veram scriptionem complectitur. Ceterum aliae scribendi rationes nullam profus significationem Graece aut Latine praesferunt. Nos tamen veram scripturam adnotasse contenti, nemini ob hoc bellum inferemus, imo cum aliis *Eugipium* usitato more scribemus.

(62) Si me audis, aufer distinctionem, quam editi post *Lucullanensis* adpinnerunt, atque uno spiritu lege *Lucullanensis oppidi*; ut *Lucullanensis* cu *Oppidi* non cum *Abbas* jungatur. Nam Isidorus si iis, quae de *Oppidi* notione in XV. Orig. 2. inhaerere voluit, potuit optime *Lucullanum* vocare *oppidum*, quippe muro septum, quod unice ad *oppidi* constitutionem ibi requirit Hispalensis. At miror, si idem Neapolitanus nominis tunc republicam nuncupaverit *oppidum*. Quia tamen *Lucullanense oppidum* ad Neapolitanam

tanam

Severini transmissum brevi stylo composuit . Scripsit etiam regulam monachis consistentibus in monasterio (63) Sancti Severini, quam eisdem moriens quasi testamentario jure reliquit . Claruit post Consulatum Importunii (64) junioris , Anastasio Imp. regnante . Isidoriana ista sic breviter contraxit Honorius Augustodunensis III. 15. Eugipius Abbas composuit vitam S. Severini monachi, & regulam monachis. Isidorus cap. 13. Ex his vides nec Isidorum, ejusque deflorem

Honorium, de Excerptis operum Augustini ab Eugipio elucubratis inaudisse (quorum Sigebertus meminit verbis ad finem §. superioris recitatis) nec contra Sigebertum aliud vidisse ex operibus Abbatis Lucullanensis quam unum illud Florilegium . Atque id quidem nihil magnopere absurdi complectitur : nam quia scriptorum librorum maxima tunc erat ubique inopia ; Isidorus unum alterumve ex Eugipii operibus vidisse potuit , Sigebertus aliud

tanam remp. pertinebat ; idcirco ait , *Lucullanensi oppidi Neapolis Campaniae* , ita ut Lucullanense oppidum Neapoli tribuatur . Qui si scripsisset , *Abbas in Lucullanensi oppido Neapolis Campaniae* ; omnem prave distinguendi ansim posteris praecidisset . Dices , *Lucullanum* insulae exiguae impostum longe minus fuisse , quam pro justis oppidi modulo . Equidem non repugno : nam in media aevi monumentis non aliter ferme quam *Castrum Lucullanum* id nuncupatur . At ignoscendum est Isidoro in Hispaniis scribenti ; cui parvitas Lucullani ignota erat : sed qui sciret , illud muro septum , hoc satis habuit , ut *oppidum* appellaret . Quamquam nolim lectorem ex hodierna Lucullani parvitate quid olim fuerit aestimare . Nam olim aliquanto explicatior , opinor , ea insula fuit . Rox sensum promotis proximae continentis littoribus , ac pontum recedere cogentibus (quod alibi passum contigit) mariq. proinde asurgente , etiam , quod consequens fuit , exteriora eademq. humiliora insulae quaquaversum sub urdis deliquerunt . Quod & alibi factum scio . Certe Lucullanum mediae aevi scriptores *insulam* appellant , non *scopulam* , cui nunc similior est .

(63) Cave intelligas illud nobilissimum *S. Severini* Monasterium , quod hodieum Neapoli floret , a Monachis S. Benedicti Congr. Casinensis frequentatum . Hoc enim Isidoro scribente vel nondum erat , vel certe (si quod ibi sive oratorium , sive coenobium fuit) nondum *S. Severini* nomen adeptum fuerat : quod tum demum sibi peperit , quando in id anno 910. *S. Severini* Noricorum Apostoli reliquiae e Lucullanensi Monasterio translatae fuerunt . Et si satis scio , non deesse qui ibi *S. Severini* Ecclesiam antiquiorem agnoscerent , a *S. Severino* Episcopo Neap. appellatam . Fabulae . Quos ergo heic vocat Hispanensis *Monachos consistentes in Monasterio S. Severini* ? Sine ulla controversia Monasterium Lucullanense intelligit quod ab aliis passim *Monasterium S. Salvatoris* vocatur (sicuti & alieubi *S. Salvatoris insu-*

lam nuncupatam reperi) cui Monasterio Eugipius praefuit . At hoc idem etiam *Monasterium S. Severini* vocatum fuisse , ex hoc *S. Isidori* loco discimus , utique ob recondita ibi *S. Severini* Norici pignora . Atque hinc profecto luculentius liquet , unde hodiernum *S. Severini* coenobium id nomen sibi tandem quaesierit , tum scil. ab illato *S. Severini* corpore , tum etiam quia simul tota *Monasterii S. Severini* Lucullanensis familia in alterum hoc urbanum decimo ineunte saeculo immigravit .

(64) Non *Importunius* sed *Importunus* (nonnullis *Opportunus*) dicebatur is qui anno 509. solus consul processit . Is autem nusquam *Junioris* agnomento notus est , quum nemo sit alius ejus nominis *senior* . Omnino scripserat Isidorus P. C. IMPORTVNI II. h. e. post consulatum *Importuni* (anno) *secundo* , qui est annus DXI . (quo anno & postconsulatu consignatur epistola Eugipii ad Paschasium praefixa Vitae *S. Severini* , quantum meminisse possum ; nam ea nunc quidem ad manus non est) at posteriores librarii ex duabus notis numericis (II) priorem *Importuni* nomini ad finem importune profus admovent , ex quo factum est *Importunii* ; posteriorem autem notam I ita sunt interpretati , quasi *Junioris* significaret . Hinc natum est monstrum lectionis illud , *Importunii Junioris* . Et hoc omnino verum arbitror ; non quod ex *Garzia Loaisa* assertur , legendum esse *Importunii & Decii Junioris* . Istum quidem *Garziam* ad manus non habeo ; sed nec ullum *Decium* *Importuni* collegam novi . Nisi quod post annos viginti quidam *Decius Junior* solus Consul processit : & quod hic *Importunus* a *Panvinio* junctis nominib. dicitur *Importunus Decius* ex *Paulo Dia.* & *Cassiod.* Sane in optima , quam habeo , operum *Isidori* editione Parisina an. 1601. pro *Importuni* est *Mavortii Junioris* : ad quae *Grialus* in adnotatis nihil affert . Sed , uti dixi , *Eugipii* ad *Paschasium* epistola docet , legendum esse *Importuni* .

aliud ab illis diverſum . Verum illud eſt maxime arduum , quod tempora ab utroque designata difficile eſt poſſe in unum eundemque Eugipium congruere . Nam qui Eugipius anno 511. vitam Severini ſcripſerat , quo pacto anno circiter 576. per manus Reducis Epifcopi Florilegium ſaepe laudatum Eccleſiae Neapolitanae obtulerit ? imo quo pacto ipſe vitam uſq. ad Pelagii II. pontificatum produxerit ? Ad hunc vero nodum ſolvendum tres ab eruditis rationes excogitatas reperio .

Ac Roſweidus quidem (quem deinde Aub. Miraeus , Jo: Bollandus , Guiliel. , Cavius , & plerique alii ſecuti ſunt) Proleg. ad Vitas Patrum duos uno eodemque ſexto ſaeculo Eugipios , quorum unus alterius aetati ſucceverit , floruiſſe putavit : eorum priorem Monafterii Luellanenſis prope Neapolim Abbatem fuiſſe , ac vitam S. Severini ineunte VI. ſaeculo a ſe ſcriptam reliquiſſe ; alterum , vero Africanum Abbatem , & Reducis alterius (h. e. non Neapolis Campaniae , ſed Neapolis in Africa Epifcopum , ut quidam ſomniarunt) aequalem , qui demum S. Auguſtini Theſaurum ſive Florilegium , ejuſdem Africani Reducis hortatu , vergente eodem ſaeculo conſarcinaverit . Et hoc commentum diu ſe viris doctis probavit . Atqui mitto quod ridiculum eſt , ubi nodus aliquis exiſtit , non eum aliter expediri poſſe , quam cognominibus ſcriptoribus atque Epifcopis per ſummam licentiam multiplicatis . Verum , ut cetera miſſa faciam , Eugipium hunc Auguſtini deſloratorem & vidiffe ſe teſtatur Caſſiodorus , & eo familiariter uſum , quandoquidem eundem *non uſque adeo ſaecularibus litteris eruditum , ſed Scripturarum Divinarum lectione pleniffimum fuiſſe ſcribit* . Quo fatiſ ostendit , deſloratorem illum in Italia potius , quam in Africa fuiſſe verſatum . Iniquus ſane ſim , niſi Senatoris locum huc integrum afferam . Cujus caput 23. Divinarum Lectionum in hunc modum habet : *Convenit etiam , ut presbyteri Eugipii opera neceſſario legere debeatis , quem NOS quoque VIDIMUS , virum*

quidem non uſque adeo ſaecularibus litteris eruditum , ſed Scripturarum Divinarum lectione pleniffimum . Hic ad parentem noſtram Probam Virginem ſacram , ex operibus S. Auguſtini altiffimas quaefiones ac ſententias ac diverſas res deſlorans , in uno corpore neceſſaria nimis diſpenſatione collegit , & in CCCXXXVIII. capitulis collocavit . Qui codex , ut arbitrator , utiliter legitur , quando in uno corpore diligentia ſtudioſi viri potuit recondi , quae in magna bibliotheca vix praevaleret inveniri .

Nec commodior eſt altera illa ratio , quam primus omnium , quod ſciam , ſecutus eſt noſter Bartol. Chioccarellus in Antiftitum Neap. Catalogo ; cui mox & Ferd. Vghellus , & Cl. Muratorius in Adnot. ad Jo: Diaconi Chronicon Epifcopor. Neap. adhaeſerunt . Hi nimirum Reducis hujus epifcopatum ſic inſigniter anteverterunt , ut a temporibus Pelagii II. ad initia ſexti ſaeculi retracto locum inter Stephanum & Pomponium aſſignaverint . Sane vero ſi iſtos deſignatores ſequimur , & Joannem Diaconum & Sigebertum erraſſe oportebit , quorum ille Reducem ſub Pelagio II. & Tiberio Conſtantino poſuit , hic Eugipium (quem ſub eiſdem conſtituit : recte an ſecus , poſtea videbitur) Reduci aequalem facit . At illud gravius , quod etiam neceſſe erit , ab eodem illo chronographo Joanne ſeriem Neapolitanorum Antiftitum fuiſſe turpiter perturbatam , idque in iis maxime epifcopis , qui propius ab Joannis aetate aberant . Porro ſi ita ſe res habeat , quae mora eſt , quin caelum terrae pernifceatur ? quandoquidem tantum ſibi Chioccarellus & ex eo Vghellus tribuerunt , ut levi tantum conjectura ducti , ordinem Antiftitum , qui ante mille & ducentos annos floruerunt , ſperent ſe verius recenſituros , quam Joann. ille , qui antiquiores Neapolitanorum Praefulum catalogos videtur ob oculos habuiſſe , trecentis ipſe annis Reduce poſterior .

Tertia eſt illorum ratio , qui culpam omnem in Sigebertum conferunt ; quem apparet deceptum eſſe , quum Eugipii

aetatem ad tempora usque Pelagii II. prorogavit, eundemque Reducis Episcopi hortatu deflorasse Augustinum dixit. Hujus opinionis fundamenta primus, opinor, jecit Elias Dupinus, opportune simul admonens, Eugipium antiquiorem videri Cassiodoro, quippe qui in lib. Divin. Lectionum fecerit Excerptarum ab Eugipio Augustini sententiarum mentionem.

Sed excipere quis posset, incertum esse, quo anno Cassiodorus Divinas Lektionen conscripserit. Hujus vivacitas mira profus fuit; nam annos tres & nonaginta natus librum de Orthographia elucubravit. Divinas autem Lektionen post librum de Orthographia fuisse conscriptas, infra ostendam. Et Cassiodori quidem dies natalis juxta atq. emortalis ignoratur: sed tamen qui ei plurimum vitae tribuunt; ad ann. usq. 575. ejus vitam promovent, quem & prope centenarium obiisse volunt. Quod si quis paullo ulterius laxare ejus vitae terminos animum induxerit, jam argumentum, quod ex Cassiodoro (Eugipii Florilegium laudante) petitur, fortassis evanescet. Fateor quidem, hanc exceptionem haud videri satis firmam. Sed talis certe erit, quae nondum Sigebertum falsi coargui posse ostendat; maxime si longaeva Senatoris aetate haud multo inferior Eugipii vivacitas fuerit. Etenim fingamus animo, Eugipium tum, quum anno 511. vitam S. Severini, Presbyter jam ipse, conscripsit, annos non plus triginta natum: cur non idem usq. ad annum 578. h. e. usque ad Pelagii pontificatum, prope centenarius quivisset advivere? Rara haec quidem vitae diuturnitas: sed quam in monachis non inusitatam fuisse, vel *συγχρόνως* Cassiodori exemplo docemur.

Verum age, erraverit Sigebertus: nec mirum, qui nimium sane ab sexto saeculo absuit. Sed ejus tamen erratum mollius evadet, si statuerimus, Gemblacensem reperisse alicubi scriptum, *Reducis* Neapolit. hor-

tatu Eugipium excerptasse ex Augustino sententias. Hoc vero sic acceperit Sigebertus, quasi Redux jam episcopus ad id Eugipium impulerit, quum contra ante episcopatum hortari pro amicitia illum monachum potuisset. Id ubi semel imbiberat Sigebertus; reliquum illi fuit, ut Eugipii aetatem figeret. Hanc vero ex eo quod ante statuerat, (de Reducis nimirum jam episcopi hortatu ad scribendum) facile collegit. Nam quia Gemblacensis ille in nostro Joanne Diacono legerat, Reducem sub Pelagio II. & Tiberio Constantino vixisse, eam ipsam temporum notationem in Eugipium suum transtulit. Nam totum illud de Pelagio & Tiberio, sub quibus Eugipium posuit, ex nostro Chronographo Joanne hausit; sicuti & Isidorus ejusdem Eugipii aetatem ex Eugipii ad Paschasium epistola, quae Vitae S. Severini praeit, desumpserat. Sic erant tunc homines (65) uno ex monumento aliquo, in quod forte fortuna incidissent, de hominum aetate univrsa decernebant.

Vt rem in pauca contraham: Reduce hortante fortassis Lucullanensis monachus Augustinum sublegit: verum id ante Reducis episcopatum contigerat, pro mutua inter utrumque familiaritate. Quocirca non sequitur, ut si Redux ad usque Pelagium II. pervenerit, idem sit de Eugipio statuendum; quem necesse est diu ante episcopalem Reducis cathedram diem suum obiisse.

Ita equidem augurabar. Sed jam reperta fruge, glandem relinquamus necesse est. His enim jam scriptis, pervenerunt ad manus meas Mabillonii *Analecta*: in quibus sic demum lis ista dirimitur, ut plura praeterea ad antiquitates patrias pertinentia inde doceamur. Quae nihil est causae, quin cum nostris hominibus communia faciam: praesertim quum *Analectorum* illius opus Neapoli sit raro obvium.

§. III.

[65]. Etiam a nostro Jo: Diacono sic saepe factum in notandis Imperatoribus aut Pontifici.

bus Rom. sub quibus Episcopos Neap. statuit, aut in cathedrae annis, licet animadvertere.

Joannis Mabillonii verissima de Eugippii & Reducis aetate sententia, ex subscriptione Collectanei Eugipiani manu exarati eruta.

In Joan. Mabillonii initio tom. 2. Analectorum exstat quaedam Dionysii Exigui Epistola ad hunc *Eugipium Presbyterum* scripta, quae interpretationi cuiusdam Greg. Nysseni opusculi *de Opificio hominis* per Dionysium elaboratae praeit. Ibi ex occasione vir doctissimus omnem de Eugippii & Reducis aetate dubitationem eximit, idque ex quadam veteris codicis Clausula. Missis igitur iis, quae de Dionysio praefatur, ad rem nostram haec habet.

, Haec Dionysii versio primum typis, vulgata est Colon. an. 1538. tum Basil. an. 1562. At utrobique absque Epistola, translatoris Eugipio Presb. inscripta, imo etiam absque versione praefationis, Greg. Nysseni. Vtrumque, idest Dionysii, *Et (67) orationibus beatae & gloriosae semper Virginis Mariae hunc codicem Excerptorum, quae ex opusculis S. Augustini beatae (68) recordationis Egipius (69) Presbyter & Abba (70) fecit, & eum codicem Dei aspiratione pro amore Divinarum Scripturarum adhuc in laica vita constitutus Redux misericordia Dei Episcopus (71) conscribi fecit, & privatu* (lege (72) praefatus) *Redux Dei gratia (73) faciente in eadem Neapolitana civitate a viro,*

bea-

[66] Imo multo ulterius vitam prorogare potuit, ut ostendunt rationes §. superiore in itae, modo fingamus an. 511. (quando is vitam S. Severini scripsit) fuisse circiter tricenarium.

(67) Nec Mabillonius, nec Marca quidquam abesse initio monuit. At quo, inquires, pertinet abruptum istud initium? An Notarius aliud peritodi initium, quam *μὲρ τῶν* ET, prorsus nesciebat? Hoc verissimum est: nam in sequentibus comprehensiones ferme omnes ab ET ordiuntur. Ex Biblico stylo adoptavit hoc aevi simplicitas.

[68] Istud *beatae recordationis* non ad Augustinum refertur, sed ad Egipium, jam diu notum, quum haec scripsit notarius.

[69] Haud aliter quam *Egipius* semper in hac subnotatione is scribitur; prorsus ut verum sit, quod ante dicebam, legitimam ejus nominis orthographiam fuisse *Aegyptius* h. e. *vulturius*. At aevo posteriori E simplex pro diphthongo, & I pro littera Pythagorica ponebatur.

(70) *Abba* sine terminali sibilo usurpabatur tum sexto saeculo, quando haec adnotatio scripta fuit. In Facundo Hermianensi occurrit quidam *Abba Felix*. Posteriorum scriptorum

, sive epistolam nuncupatoriam & Gregorii praefationem Latinam ex veterrimo, Cod. Corbejensi litteris Langobardicis, ante annos octingentos scripto eruit notiter Mich. Germanus, studiorum meorum socius & adjutor. . . . Quo anno, condita sit haec versio, non facile definierim. . . . Certe Eugipius Presb., cui Dionysius opus suum inscripsit, vix, ad annum DXXX. (66) pervenit, uti inferius demonstrabo.

, Ad Eugipium revertor, cui Dionysiana versio praemissa Epistolam nuncupata, est. Fuit is Presbyter, & Abbas Lucullanensis, qui librum de gestis S. Severini Noricorum Apostoli composuit, idemque qui Collectaneum ex libris S. Augustini defloravit. Huic rei probandae affero Clausulam, seu subscriptionem, quae dicto Collectaneo jussu Reducis Episcopi Neapolitani subjecta, est.

, Ad Eugipium revertor, cui Dionysiana versio praemissa Epistolam nuncupata, est. Fuit is Presbyter, & Abbas Lucullanensis, qui librum de gestis S. Severini Noricorum Apostoli composuit, idemque qui Collectaneum ex libris S. Augustini defloravit. Huic rei probandae affero Clausulam, seu subscriptionem, quae dicto Collectaneo jussu Reducis Episcopi Neapolitani subjecta, est.

exempla vide in Cangii Glossario. Huc etiam pertinet *Abba Cyrus*, de quo ad XXXI. Januar.

[71] Legerat hanc Notarii subnotationem procul dubio Sigebertus. Quumq. ibi reperisset, *Redux . . . conscribi fecit*, putavit, id opus *hortatu Reducis* initio scriptum fuisse, sicq. in Eugippii clogio posuit. Sed magis est ut *conscribendi* verbum haec pro *describo* usurpetur.

[72] Mabillonius, uti vides, pro PRIVATVS jubet legi *praefatus*. Cave credas. PRIVATVS tantumdem haec est quod *In laica vita constitutus*, quod proxime ante dixerat. Sciendum est autem ab Ecclesiae scriptoribus locutiones complures fuisse ex laica politia arcessitas. Eo pertinet quod sicuti in coloniis & municipiis summa esset civium divisio in *Ordinem* i. e. curiam, atque *plebem*, sic & apud Tertullianum sexcenties *Ordo* & *plebs* tantumdem est, quod Clerici & laici. Sicuti ergo *Privati* opponuntur *Senatoribus* in l. 4. utroq. Cod. *de Naufrag.* & in Leg. Vvisigotorum [l. 5. tit. 4. §. 19.] *Civitatibus* opponuntur *privati*, qui scilicet nullum in civitate munus obeunt; sic ex hierarchica loquendi consuetudine *ordo*, *curia*, *senatores* sunt Ecclesiae mini-

, *beatissimo Pelagio* [74] *Sedis Romanae Pontifice est Episcopus ordinatus : & eo jubente ,*
ego

ministri ; laici autem , quantumvis saeculi dignitatibus insigniti, *privati* vocantur. Sane doctissimus Marca , qui hanc eandem clausulam non tantum ex Germanensi , sed & ex Rivipulensi codice eruit , tamen *PRIVATV* edidit , nulla adjecta nota , per quam de eo vocabulo dubitationem ingereret .

Hinc autem rem seitu pulchram de Reduce nostro discimus ; eum scilicet adhuc *in laica vita constitutum* , seu *privatum* , electum fuisse Episcopum & a Pelagio Pont. ordinatum : id quod etiam de S. Paulo Jun. (ejus in his Fastis notatur depositio die XVII. Febr.) refert noster Jo: Diaconus . Ac Petrus notarius putavit hoc ad Reducis laudem pertinere , quod adhuc *privatus* sive laicus , talis sit habitus , ut Episcopus a Pelagio ordinari mererit .

Sane vero tum ante istud & *privatum* superius ante & *eum codicem* , & infra ante *Et eo jubente* , ubique *ἀλλοῦ στυμνῶν* , majorem distinctionem adpingi jubeo (& ita ut monosyllabum *ET* tantumdem sit sermone *ἰωαννῶν* , quod *Et postea* seu *mox*) in hunc modum . . . *hunc codicem . . . Egiptus . . . fesis . Et* (postea) *hunc codicem . . . adhuc in laica vita constitutus Redux misericordia Dei Episcopus conscribi fecit . Et* [*mox*] *privatu Redux . . . a viro beatiss. Pelagio . . . est Episcopus ordinatus . Et* (postea) *eo jubente &c. emendavi* . Ergo per hos gradus Collectaneum illud in Neapolitanæ Ecclesiæ forulos illatum fuit . Principio id Lucullanensis Abbas elucubraverat , & ad Probam miserat . Postea *Redux* laicus illud *conscribi* h. e. *describi* fecit . Deinde factus Episcopus id a notario emendari jussit . Postremo emendatum Ecclesiæ suae obtulit .

(73) Videtur non vox *Faciente* prodiiisse e Notarii manu , sed *Favente* : deinde ubi minusculi characteris usus invaluit , facile librario fuit evanidum (u) perinde accipere , ac si esset (ci) . Simile certe quiddam in Tertulliano lib. *de patientia* cap. V. accidit in illis verbis : Porro *quum Deus optimus , diabolus e contrario pessimus ; ipsa sui diversitate restantur neutrum alteri facere* . Vbi in Vrsini codice legi *Favere* , monet Rigaltius . Aut certe utrobiq. *Facere* idem est quod *συνεργεῖν* *cooperari* : nam Tertulliani argumentum nui videtur illo , *Omne regnum in seipsam divisum desolabitur* . Ad summam aut *Favente* fuerat e prima manu : aut vero *Faciente* idem quod *Favente* sive *opitulante* .

[74] *De Reducis anno & die ordinationis , & quamdiu sederit .*

Pelagius II. ann. 577. exeunte (sive in-

cunte 588. more CPolitano) factus est Pontifex . Quare non ante id tempus ponenda est laici Reducis ordinatio . Ex eo vero quod praecedit , *Dei gratia faciente , IN eadem Neapolitana civitate a . . . Pelagio . . . est Episcopus ordinatus* , fortassis colligi possit , Pelagium tunc temporis forte fortuna Neapoli commorantem , ibidem Reducem ordinasse . Hanc enim intelligentiam ingerit praepositio *IN* . Quamquam ne id quidem necesse est . Nam illud *IN Neap. civitate* referri fortassis possit non tam ad *Ordinatus* , quam ad *Episcopus* . Itaq. *Ordinatus est Episcopus IN Neap. civitate* tantumdem erit , quod *Episcopus Neapolitanæ civitatis* , vel *pro Neap. civitate* . Sicuti quando in Pontificum vitis dicitur , *Episcopos per diversa loca* ordinavit tot ; non necesse est , illa loca omnia circumvisisse Pontifices ; sed idem est atq. Episcopos diversorum locorum tot ordinavit . Accedit , quod in hujus Clausulae exemplo , quod edidit Marca , scribitur accusandi casu , *In eadem Neapolitanam Civitatem* ; sed tamen etiam aevo politico esse *in potestatem* pro potestate , & ejusmodi sexcenta usurpabantur . Omnino prior interpretatio (de Reduce *in eadem* [h. e. ipsa ἐμφατικῶς] *Neap. Civitate* ordinato) multo prioriore alveo fluit : quae utinam & ab historia fulciri possit . Nam in Anastasio nihil aliud legitur , quod eo trahi utrumq. possit , praeter illud : *Hic ordinatur absque suffragione Principis , eo quod Langobardi obsiderent civitatem Romanam* . An ea obsidio Pelagium compulit , ut sive suppetias a vicinis peteretur , sive qua alia gratia , Neapolim digrederetur ? Hae quidem merae sunt ariolaciones . Quae tamen si verae essent , Pelagii Neapolim adventus una cū Reducis ordinatione referendus esset ad an. 578 .

Ex his autem discis , errasse Jo: Diaconum , qui Reducis Episcopatum sub Benedicto & exordio Pelagii poluit ; quum is non nisi a Pelagio ordinatus fuerit ; nam sub Benedicto laicus erat .

Supereff expendendum , utrum in colligendis annis Episcopatus Reducis Jo: Diaconus erraverit . *Sedit* , inquit , *annos III. dies XXIII* . Ista *λεπτολογία* , qua etiam dies in numero habet , plane persuadet , patuisse Chronographo antiquiores memorias , proinde haud temere ei fidem esse derogandam . Ordari a diebus , mox de annis dicam . Ex nostro hoc marmore discimus DEPositionem Reducis in XXIX. Martii incidisse ; a quo die si detrahas dies XXIII. [qui numerus supra annos episcopatus excurrit] jam constabit , Reducis ordinationem in V. ejusdem Martii incurrisse . Quod si anno

ego Petrus (75) Notarius S. Ecclesiae Catholicae [76] Neapolitanae, ut potui, emendavi
R
sub

anno 578. (uti mox cojicicbam) die V. Martii ordinatus fuit, nec plus quam an. III. dies XXIV. sedit; fit ut idem Reduc decesserit anno 581. die XXIX. Martii. At Clausula ista, in quam tamdiu commentamur, scripta fuit [uti ostendetur] eod. anno 581 exeunte, h. e. Id. Decemb., dum adhuc viveret Reduc. Quo circa aut dicendum erit, eumdem serius sacratum fuisse [nim. die V. Martii an. 579.] aut, quod magis credo, deesse in annis Reducis primam arithmeticam notam (antiquitate scil. in autographo deletam) sive I. fuerit, sive V. sive X. itaut Reduc in universum sederit annos sive IIII. sive VIII. sive XIII. & quod excurrit. Ac sanc Demetrii, qui Reduci successit, notitia non ante S. Gregorii pontificatum, h. e. non ante an. 590. [non 580. quo anno Vghellus exordia Demetrii ponit] occurrit. Quo fit, nihil impedimento esse, quominus Reduc totos annos XIII. dies 24. in Episcopatu transegerit; modo ostendi possit, denarii notam potius quam quinarium, aut μονάδος, in Jo: Chronographo desiderari.

[75] Quo sensu heic Notarii vox usurpetur, non est aestimatum difficile Gregoriorum legentibus, apud quem II. Ep. 54. occurrunt Ecclesiae Romanae Notarii: qui quidem ex IV. Ep. 25. Epistolas Pontificum Rom. subscribebant [ut heic Petrus justii Reducis huic codici a se emendato subscribit] fortassis ad ἀρθρογράφων conciliandam. Hinc qui Latinis Ecclesiae scriptoribus Notarii, ii Graecis ὑπογραφεῖς aut ὑπογραμματῆς vocantur, quasi si subscriptores aut subscribas dixeris; quod & exceptoris notionem habere possit. Nam id quoque unum fuit ex notariorum officii, quod & Notarii nomen ipsum declarat, a notis, per quas excipiebant, deductum. Vnde in gestis Collationis inter Catholicos & Donatistas legitur: Excipientibus quoque Januario et Vitale Notariis Ecclesiae Catholicae, Victore & Crescentio Notariis Ecclesiae Donatistar. His notariis praeerat Primicerius notariorum, itq. ferme Presbyter; quum ceteri notarii solerent simul lectores esse, ut censet Valesius ad Socratem V. 22. ubi plura huic pertinentia reperies. Praeterea ad eisdem pertinebat (saltem apud Latinos) virgam seu baculum ante Episcopum portare: quod Notariorum officium fuisse, discrete legitur lib. 2. de Vita B. Caesarii Arelatensis. Postremo eorumdem munus erat libros a librariis exscriptos emendare, & emendationis ejus sua subscriptione fidem facere; ut ex hac pulcherrima Cod. Eugipiani subscriptione discimus. Quod quia singulare

eruditionem requirebat; ex eo factum ut Episcopi doctissimum quemq. ex Clericis ad id munus deligerent. Sic Athanasius Alexandri [apud Sozom. lib. 2.] Proclus Attici (apud Soer. lib. 7.) notarii fuerunt. Vide apud Reinesium Cl. XX. n. 62. epitaphium EVGENII NOTarii, cujus doctrina disticho 2. & 4. extollitur, & ita ut hymnographus fuisse mihi videatur. Sed & ead. Cl. n. 57. legitur: LOCVS DVLCITI ET EVTICHITIS NOTariorum ECCL. ROM.

(76) Notanda est haec inscriptio, Notarius Sanctae Ecclesiae CATHOLICAE Neapolitanae: ubi videbitur Catholicae tantumdem esse quod orthodoxae, ut opponatur haereticae. Nam ea notione quaevis particularis paroecia (quam nunc dioecesim vocamus) Catholica dici poterat. Idque usurpavit Athanasius tom. 1. pag. 779. ubi Constantinus scribit τῶ λαῶ τῶ κατὰ Ἀλεξάνδρῶν καθολικῆς Ἐκκλησίας, populo Catholicae Ecclesiae Alexandrinae. Eod. tom. pag. 797. Episcopi Aegyptii Tyri congregati scribunt: Animadvertimus namque multa in gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias [τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀγύπτῳ] Catholicae in Aegypto Ecclesiae, sub nostris nominibus agitari. Vide & Augult. contra epist. Manich. cap. 4. ubi Quaerenti peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus haereticorum Basilicam suam, vel domum audet ostendere. Vbi Catholica est orthodoxorum conventus. Et ea quidem notione Clerus & populus Neapolitanus dici Ecclesia Catholica poterat.

Sed magis est, ut Catholica hoc loco idem sit quod Cathedralis, cujus tantum Petrus iste, non vero universae Neapolitanae paroeciae dicebatur Notarius. Et exempla quidem notiois hujus plura apud Cangium reperies: ut quod Majorum Alexandrinam Ecclesiam Epiphanius in Haer. Arian. καθολικὴν vocet. Sic etiam Damascena major a Theophane; Sophiana Ancyrae ab Eleusio; Magna CPolitana Ecclesia a Nicephoro XV. 22. nuncupantur Catholicae. Sed & in hodiernis Athenis Cathedralium vulgo appellant Catholicon. Et in vita S. Nili Jun. καθολικὴν ἐκκλησίαν Matth. Caryophilus p. 72. reddidit Episcopalem, & p. 123. Cathedralium.

At diu post VI. saeculum, quando haec Petrus Notarius exaravit, etiam baptismales Ecclesiae vulgo Catholicae dicebantur. In Trullana Synodo [septimo exeunte saeculo habita] hac primum notione vox ea reperitur, cujus Canon LIX. vetans in oratorio domestico celebrari baptismum, simul praecipit, ut baptizandi πάντες καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις) ad
ca-

, sub die Iduum Decembrium, Imperatore Domino nostro TIBERIO Constantinopolis Augusti [77] anno septimo, post consulatum ejusdem Augusti anno tertio, Indictione quinta, 10 decima, obsidentibus Langobardis [78] Neapolitanam civitatem. Quem codicem pro memoria recordationis nominis sui praedictus Episcopus devote Sanctae Ecclesiae Neapolitanae cui praest, pro aedificatione populi Christiani noscitur [79] obtinuisse. Et obrestor
 , vos

catholicas accedant Ecclesias: ubi vides, non aliter sic appellatas, quam ut *privatis oratoriis* opponantur. Haec vera est hujus notationis origo, non quam tradit Cangius in Glossario, nimirum quod quum olim ab Ecclesiis Monachorum femininae, a Monialium viri arcerentur, solae parochiales dictae sint *Catholicae* h. e. generales. Atqui quod dixi verum est. Nam quum Trullano canone *Catholicae* (in quibus baptizare liceret) opponerentur *privatis* (ἀκριβοῦς) *oratoriis*; ejus canonis celebritas, praetertim apud Graecos, fecit, ut omnes *Baptismales* [sive Parochiales] Ecclesiae deinceps *Catholicae* dicerentur. Primus hoc significatu post Synodum Quinisextam haec vocem usurpasse reperitur notter Jo: Diaconus, qui de Sotere (quinti saec. Neapolitano Episcopo) sic scripsit: *Hic Ecclesiam CATHOLICAM beatorum Apostolorum in Civitate constituit, & Plebem* [h. e. *Plebem* sive parochiam, Italici *Pieve*: cuius vocabuli cum ea notione vide plura exempla in Cangii Glossario in *PLEBES*] *post S. Severum secundum instituit. Qui* (cor. *Quae* cum Muratorio) *usque nunc, Domino propitio, sedulo laudes Christo referre non cessat.* Vult chronographus a Sotere exstructam fuisse *Ecclesiam Apostolorum* [non a Constantino, quod quidam ab Ant. Caracciolo citati commenti fuerunt, tacente Anastasio] sicuti a Severo *Severianam*. Porro sicuti Severus in sua *Severiana Plebem* i. e. plebis conventum sub suo Curione primus instituerat; ita & Soter hoc idem in Ecclesia Apostolorum fecit, post Severum scilicet secundum. Hinc Jo: Diaconus illam Apostolorum Ecclesiam vocat *Catholicam*, i. e. baptismalem, non quod jam inde a Soteris aeo *Catholica* vocaretur, sed quod ipsius Johannis aetate eam appellarent jam vulgo obtineret. Atque hinc discis, primam omnium Neapoli *Plebem* [i. e. Parochiam] fuisse *Severianam* (hodie *S. Giorgio*) a Severo constitutam IV. saec., mox alteram *SS. Apostolorum* a Sotere V. saeculo factam.

(77) Istud quidem *Augusti* [gignendi casu] facile quivis intelliget verendum esse in ablativum *AVGVSTO*. At illud quis concocerit, quod is Princeps haec nuncupetur *Constantinopolis Augustus*? Quis umquam in nummis, in marmoribus, in literis, sive hunc, sive alios imperatores sic vocatos reperit? Atqui scio *Tiberium* hunc in nummis sic plerumque inscribi:

D-N. TIB. CONSTANT. P-P. AVG. (interdum tamen unalabiali littera P. AVG.) h. e. *Domini noster Tiberius Constantinus Perpetuus Augustus*. Nec aliter notarius haec debuit scribere, quam auferendi casu in hunc modum: IMP. D. N. TIBERIO CONSTANTINO PP (aut cum simplici P) AVG. At vero postquam posterior aliquis librarius *δλογραμματος* [integrus omnibus litteris] haec scribere pensi sui duxit; rarus illud *CONSTANTINOP* non aliud significare quam *Constantinopolis* (quis id non credidisset? nam & olim & nunc ea civitas sic etiam solet per compendium notari) initurum sese a lectore gratiam existimavit, si plena scriptura exhiberet *CONSTANTINOPOLIS*. Itaque id lectionis portentum semel admisit, in omnia deinceps apographa ex illo scoli exemplo propagata profeminatum fuit. Nec enim aliter *Marca* exhibuit: quod argumentum est, & in Germanensi & Rivipullensi sic repertum. Ceterum vera loci hujus lectio ea est, quam indicavi, *Imperatore Domino nostro Tiberio Constantino Perpetuo Augusto*. De quo nemo nisi stipes dubitaverit.

(78) Si non aliud ex hoc monumento commodi consequeremur, at hoc certe pulchrum est, quod inde discimus, an. 531. Langobardos Neapolim obsedisse. Et quidem tertius decimus is numerabatur annus ab ingressu Langobardicae gentis in Italiam, regnoq. Alboini: at vero idem obsidionis Neapolitanae annus in decimum incidit Zottonis primi Beneventanorum Ducis; cuius primus annus a Camillo Peregrinio [cui Langobardica historia debet plurimum] componitur cum ineunte anno 571.

(79) Scripserat Notarius *Obtulisse*, pro quo mox librarii supinitas substituit *Obtinuisse*. Huc pertinet, quod infra legitur, *Sic haec OBLATIO codicis*, quod manifeste refertur ad praecedens *Obtulisse*. Imo non aliter, quam *obtulisse*, Sigebertus in suo Eugipiano Codice legerat. Nam sicuti is hanc Clavulam prae oculis habuit, quum *Hortatu Reducis* Eugipium deflorasse Augustinum scripsit, ut ante animadvertimus; sic indidem illud transtulit, *Et per manus Reducis*. *OBTULIT* Ecclesiae Neap. Ac sero tandem animadverti, hanc mendam [quae obtinuisse pro obtulisse] peculiarem Germanensis Codicis, non item Rivipullensis. Nam *Marca*, qui utrumque vidit, edidit *Obtulisse*.

, vos sanctos successores (80) Ecclesiae suprascriptae, Dei gratia succedentes, in diversis ordinibus constitutos, per Dei nostri omnipotentis adventum, ut hic codex in Ecclesia Dei semper, 15 per valeat permanere, ut quomodo fides aeterna est Christiana, sic haec oblatio codicis in Ecclesia (81) jure Deo custodienda, & . . . vobisq. servientibus ibidem semper servetur. Testes sitis etiam vos per confessionem meritoq. beati [82] Januarii Martyris, ut sub nullo (83) argumento, nulla alienatione, nulla commutatione de archibo Ecclesiae (84) vel jure aliquo modo discedat, ut cum praedicto Pontifice Reduce in divino judicio causas reddere videamini.

FINIT. AMEN.

, Cassiodorus Senator in lib. de Div. Lectionib. cap. 23. commendat opera Eugipii Presbyteri, quem sibi visum testatur. *Hic ad parentem, inquit, nostram, Probam virginem sacram ex operibus S. Augustini valde beatissimi quaestiones ac sententias, ac diversas res deflorans, in uno corpore necessaria nimis dispensatione collegit, & in trecentis triginta octo capitulis collocavit.* Eugipii librum excerptorum continet bibliothecae nostrae Germanensis vetus codex, ab annis fere octingentis exaratus: in cujus fine legitur subscriptio praemissa, quam *Redux* Neapolitanus Episcopus exemplari se jubente descripto apponi curavit. Hinc intelligimus, codicem Germanensem exemplum esse [85] Neapolitani. Porro ad hanc clausulam respexisse videtur Sigebertus Gemblacensis Monachus, cujus

, haec verba sunt in lib. de script. Eccles., cap. 39. *Eugipius Abbas hortatu Reducis, &c.*, Quae verba haec praetermittimus, quia supra §. 1. ex Sigeberto attulimus.

, Hic duo peccat Sigebertus, & quod Eugipii excerpta Reducis seu Reducis hortatu deflorata scribit, & quod Eugipium ait vixisse tempore Pelagii II. & Tiberii Imp. Et quidem Reducem transcribendi Collectanei Eugipiani auctorem fuisse, demonstrat superius fragmentum: at vero exemplum Reducis longe post conditum ab Eugipio librum prodiit, immo post Eugipii obitum, quippe qui in eadem clausula *beatae recordationis Presbyter* appellatur. Certe Eugipius ipse in operis sui Praefatione ad Probam, ait se ad id impulsus fuisse hortatu non Reducis, sed Marini [86] Abbatis, ejusq. Monachorum. Sic enim praefatur: *Do-*

R 2 minae

(80) Quos successores intelligat, patet ex eo quod sequitur, in diversis ordinibus constitutos. Omnes Clericorum successores alloquitur, quibus eum codicem contrectare permillum erat.

(81) Pro *In Ecclesia jure* [quo modo etiam Marca exhibet] legendum cenſeo, *In Ecclesiae jure*. At quae sequuntur, nec Oedipus expediverit. Verum restituenda sunt in hunc modum: *In Ecclesiae jure, Deo custodiente, vobisque serviantibus, perseveret.* Hanc verissimam lectionem magna ex parte Marcae debeo (quam credo in Rivipullensi deprehendit) nisi quod pro *custodiente* [quod unum sententia requirit] in suo exemplo edidit *Custodiend.* . . . & pro *Ecclesiae jure* posuerat *Ecclesia jure*.

[82] Quod supra innumimus, Petrum fuisse notarium *Catholicae* h. e. Cathedralis Ecclesiae, confirmatur ex mentione *B. Januarii Martyris*, in cujus Ecclesiae tabularium inferebatur codex. Ac volupe est antiquam ejus tutelam hinc discere.

(83) Idem astu, vel artificio. S. Greg. V. ep. 31. eisdem verbis utitur: *Sub quolibet ingenio vel argumento.* Passio SS. Perpetuae & Fe-

lic. *Est victus argumenti Diaboli.* Ac vide porro Salmasium ad Tertulliani Pallium p. 79.

[84] Post *Jure* est leviter distinguendum, ut ea vox referatur, non ad *Aliquo*, sed ad *Ecclesiae*. *De archivo Ecclesiae vel jure, aliquo modo &c.* Atque hactenus in monumentum, quod quantalibet gaza Neapolitanis carius esse jubeo. A quo sicuti plurima in rem nostram commoda consecuti sumus, sic ei vicissim decuit quam potui parem commentando gratiam referre.

[85] Hoc vult Germanensem, cui ea clausula subnectitur, olim ex Neapolitano propagatum.

[86] De *Marino* hoc Ab. memini me alicubi apud antiquos reperisse mentionem: sed frustra id nunc quaero. Sed & *Marinus* ille nobilissimus philosophus & geometra, qui Proclo in cathedra Atheniensi successit, *Neapolitanus* inscribitur, verum ex Flavia Neapoli Samaritae. At *Marinus Neapolitanus* ex genere magistrorum militum sub Alexio Commeno, is venire ad nostram Neapolim pertinet. Hunc Anna in Alexiade pag. 400. vocat *τον Νεαπολίτην Μαρτινον Μαρτινὰν Νεαπολίτανον*; quem & tupe-

, *minae merito venerabili & fructu sacrae*
Virginittatis in Christi gratia semper inlu-
stri PROBÆ EVGIPIVS omnium ser-
vorum Dei famulus in Domino salutem di-
cit. Excerptorum codicem, quem de non-
nullis operibus S. Augustini, cohortante
Domno meo Marino Abbate, vel ceteris
eius sanctis Fratribus, quomodocumque
compegeram, continuo transferri vobis san-
cto, quo polletis, studio voluistis &c. Ex
quibus verbis corrigitur Sigeberti pri-
imum erratum; quod alteri mendae
occasionem dedit. Cum enim Reducem
Eugipio scribendi Collectanei auctorem
existimaret Sigebertus, consequens fuit,
ut Eugipium Reducis [87] aequalem
fuisse putaverit. At sicuti falsum est Si-
geberti fundamentum, ita etiam con-
secutio falsa.

, Eodem affectus praejudicio Roswei-
 dus in Prolegomenis ad vitas Patrum,
 duos distinguit Eugipios, unum Luculla-
 nensem in Italia Abbatem, qui teste
 Isidoro Hispalensi Episcopo libellum de
 vita sancti Monachi Severini composuit,
 & post consulatum Importuni seu Op-
 portuni, h. e. post an. Christi 509. cla-
 ruit; alterum Abbatem Africanum ab
 Sigeberto laudatum, qui temporibus Pe-
 lagii Papae secundi, & Tiberii Augusti,
 i. e. sub annum 580. librum Excerpto-
 rum ex Augustino conflaverit. Roswei-
 dum secuti sunt Jo: Bollandus tom. 2.
 Januarii ad vitam S. Severini Presb. &
 Aub. Miracus in notis ad cap. 39. Sig-
 geberti. Hanc duorum Eugipiorum distin-
 ctionem, & Sigeberti cui innititur fun-

, damentum paucis refellere juvat.
 , Vnum & eundem fuisse Eugipium &
 , qui librum de gestis S. Severini edidit,
 , & qui Collectaneum Augustinianum fe-
 , cit, arguunt patria, dignitas, atque
 , aetas utrique Auctori communis. Eugi-
 , pius quippe Severini laudator Italus
 , fuit, deguitque apud Lucullanum in
 , Campania: ubi sine dubio etiam vixit
 , Excerptor Augustinianus, unde tamquam
 , ex vicino (88) loco Redux Neapolita-
 , nus Episcopus exemplar Excerptoris ac-
 , cepit. Presbyter & Abbas fuit Eugipius
 , Severini Encomiastes: Abbas quidem
 , testante Isidoro in lib. de Scriptorib. Ec-
 , clef. cap. XIII; Presbyter vero, ut te-
 , statur Paschafii Diaconi epistola, quae
 , vitae S. Severini praemissa est, *Domino*
 , *sancto semperque carissimo Eugipio* inscri-
 , pta. Vtrumque nomen Presbyteri &
 , Abbatis Excerptori asserit fragmentum
 , nostrum. Denique Eugipio utrique (sic
 , interim loqui liceat) eadem aetas con-
 , venit. Eugipius enim vitam S. Severini
 , scripsit biennio post consulatum Impor-
 , tuni h. e. anno DXI. ut ipse testatur in
 , Epistola ad Paschasium Diaconum. Eo-
 , dem tempore Augustiniana excerpta
 , condidit Eugipius: siquidem opus suum
 , inscribit Probæ virgini, quae ineunte
 , saeculo sexto florebat. Hujus rei cer-
 , tum nobis argumentum suppeditat Ful-
 , gentius Ruspensis Episcopus, qui Tra-
 , ctatus duos de Jejunio & Oratione
 , eidem Probæ nuncupavit sub annum
 , Christi quingentesimum quintum. Cer-
 , te Cassiodorus Senator quum librum In-
 , stitu-

Superius appellaverat πῶν ἐκ Νεαπόλεως Μα-
 ρινον πῶν Σεβασόν. πῶν Μαῖσρομιλίων
 [sive potius Μαῖσρομίλων] ἵστος ἱπῆρχε
 τῷ γένος. h. e. *Marinum* (dignitate) *Sebastum*,
domo Neapolitanum, ex genere Magistror. mi-
litum. De his Μαῖσρομίλοις, *Magistris*
militum nostris pulchra ibi avert Cangius; ubi
 & hoc monet, tunc temporis Sergium genere
 Graecum fuisse Neapoli Magistrum militum,
 ex cujus dono videtur fuisse *Marinus*. Qui
 idem fuerit necesse est, atque is qui subscripsit
 Diplomati Rogerii Ducis Apuliae Calabriae &
 Siciliae an. 1073. pro Ecclesia Cosentina apud

Vghellum tom. IX. his verbis: *Ego Marinus Im-*
perialis [hoc respondet voci *Sebastus*] *Magis-*
ter atque *Stratigo*. Ac mansit hodieum in
 quibusdam procerum domibus *Marini* nomen:
 quod originae Syriacum est; qua lingua *Mar*
 (unde *Maris* & *Marinus*) significat *dominum*.
 (87) At si Redux ante Episcopatum, adhuc
 juvenis, senem Eugipium ad id impulisset; non
 continuo sequebatur, aequalem, sed supparem
 Monacho fuisse.

(88) Lucullanum vix uno milliario ab ve-
 tere Neapoli aberat: nunc, prolatis pomoeriis,
 urbis pars est. *Castrum Ovi* impositum habens

stitutionem scriberet (scribebat autem ante ann. DLX. (89)) de Eugipio Excerptore non secus, quam de mortuo agit his verbis: *Convenit, ut Presbyteri Eugipii opera necessario legere debeatis, quem nos quoq. vidimus* &c. Quum ait *Vidimus*, (90) satis indicat, Eugipium hunc jam vivere desiisse eo tempore, ac proinde longe ante pontificatum Pelagii II. qui sedem Rom. iniiit ab an. 577. uno anno [91] ante Tiberii principatum. Ex his omnibus certo, ni fallor, conficitur, non duos, sed unicum fuisse Eugipium, cui liber de vita S. Severini cum Regula Monastica ab Isidoro memorata, atque Excerpta Augustiniana tribuenda sunt. Jam vero ex superiore fragmento discimus, Reducem Episcopum, qui exseribendi Augustiniani Collectanei auctor fuit, non Neapolis in Africa, ut suspicatus est Chioccarellus, sed Nea-

polis in Campania Episcopum fuisse: ut, qui in praemissa Clausula oblationem suam commendat Ecclesiae Neapolitanae sub obrestatione beati Januarii Martyris, quem Neapolis Campaniae patronum agnoscit.

Postremo ex praemissis constituitur tempus, quo Redux Ecclesiam Neapolitanam rexit, nim. Pelagjo II. Pontifice, imperante Tiberio Augusto: & quidem mandante Reduce, librum Excerptorum Eugipii scriptum (92) fuisse Tiberii Augusti anno septimo, post Consulatum ejusdem anno tertio, Indictione quinta, obsidentibus Langobardis Neapolitanam Civitatem: qui characteres conveniunt in annum Christi (93) DLXXXII. Ergo in serie Neapolitanorum Antistitum collocandus est Redux, non inter Stephanum & Pomponium, ut apud Ferd. Vghellum [94] in Italia Sacrae

(89) Numquam hoc assentiar, Divinas Lectiones a Senatore scriptas ante an. 560. Sic enim rationes inco. Liber de Orthographia a Cassiodoro scriptus est annos nato tres & nonaginta, ut ipse in Praefat. testatur. Atqui post id tempus *Divinar. Litterar. sive Lectionum* librum fuisse exaratum necesse est; quippe quum in *Divin. Lect. cap. XV. & XXX.* mentionem libri de Orthographia fecerit. Ergo prope centenarius *Divinas Lectiones* scripserit oportet, & sub ipsum obitum. Sane qui serius Cassiodori obitum protrahunt, ad an. usq. 575. eum vixisse putant.

(90) Nunc quidem, post Clausulam Petri Notarii detectam [ex qua caligo omnis depulsa fuit] facile possumus intelligere, Cassiodori illud *Vidimus* de vita sancto usurpari. At antea quis praestare potuisset, an non idem *Vidimus* ad vivum, etsi longe absentem, referretur?

[91] Hoc dupliciter falsum est: nam eo ipso anno, quo Pelagius pontificatum iniiit, Tiberius solus regnare coepit; & quadriennio ante cum Justino regnaverat. Vide sup. §. 1.

[92] Non scriptum, sed emendatum voluit dicere. Nam is liber jam antea Justin Reducis adhuc laici exscriptus fuerat.

[93] Pagius ad an. 581. nu. XVI. hujus Clausulae, cui tamdiu immoror, parte hac, quae temporum notas continet, recitata, haec subjicit. Arbitratur Mabillonius, hos characteres in annum 582. convenire. Verum Indictio XV. Kalendis Septembris hujus anni Christi (581)

coepta, eam Clausulam praesenti anno die XIII. mensis Decembris scriptam esse, & Petrum notarium in numerandis Postconsulatibus modo loquendi Victoriano usum esse, certo nos edocet. Modum numerandi Postconsulatus Victorianum quemnam intelligat Pagius, peti potest ex iis quae idem monet ad annum 542. num. 1. qui annus vulgo signatur, *Post consularum Basilii V. C.* sine ullius notae numericae additamento: at a Victore Tununensi sic: *Post Consul. Basilii V. C. anno II.* Ex quo vides Victorianos Postconsulatus anno uno semper auctiores procedere. Sequuntur porro ibidem apud Pagium consuetaria quaedam Chronologica & historica ex Clausula illa Petri Notarii fluentia; quae cupidi apud eundem legere poterunt. Ecce enim Pagii opus ad manus non est?

Ceterum non intelligo, ecur Pagius Mabillonium in eo reprehenderit, quod hinc annua per notas Chronologicas a Petro Notario designatum pro 582. habuerit. More quidem vulgato quo annus usque ad prid. Kal. Jan. decurrit, is erit annus 581. At vero quia Indictio XV. a Kal. Septembr. ejusd. anni 581. procedit; more CPolitano a dictis Kal. Septembr. novus annus 582. auspiciabitur. Proinde Idus Decembres (quibus eam Clausulam exaravit Notarius) incident in annum 582. more CPolitano.

[94] Vghello ducem se antea praebuerat Chioccarellus noster, qui in Catalogo Episc. Neap. primus Reducis Episcopatum antevertit.

, Sacrae tom. VI., sed inter Vincentium
, & Demetrium . Ceterum observatu di-
, gnae sunt praemissae chronologicae no-
, tae ; ex quibus intelligimus , Tiberium
, dictum fuisse Augustum triennio (95)
, ante initum a Iustini morte imperium,
, & Neapolim a Langobardis obsessam
, fuisse anno DLXXXII. (96) qui In-
, dictione XV. praeditus erat ,

, In fine nescio , an operae sit pretium
, monere , Eugipii Excerpta typis edita
, prodiisse Basileae ann. 1542. & Venetiis
, anno sequenti cum hac inscriptione : D.
, (97) *EVGIPII ABBATIS AFRICANI*
, *thesaurorum Tomus primus* . Nam divisi-
, est liber in tomos duos , qui in scriptis
, codicibus una serie procedit a capite ad
, calcem , *in trecentis triginta octo Capitu-*
, *lis* , ut observavit Cassiodorus Senator.
, Fallit etiam inscriptio , ubi Eugipium
, Abbatem vocat *Africanum* : quum di-
, cendus sit Abbas Italus Monasterii Lu-
, cullani (98) prope Neapolim Campa-
, niae , non Africae , ex dictis .

, Postea quam haec scripseram , obser-
, vavi superiore Clausulam a Philippo
, Labbeo in Addendis ad Dissert. Histo-
, ricam de Scriptorib. Eccles. editam fuis-
, se cum Epistola Illustriss. Petri de Mar-
, ca tum Archiepiscopi Tolosani , qui
, fragmentum istud ex nostro Germanen-
, si Codice descriptum Labbeo submitit ;
, erratum inde emendans Sigeberti , Eu-
, gipium ad Pelagii Papae & Tiberii Im-
, peratoris tempus referentis . Quo per-
, lecto gavifus sum , me nec opinantem in
, Viri Cl. sententiam ac mentem conven-
, nisse : nec mihi visum est supprimendum,
, quod ea de re ante animadverteram .

§. IV.

De eadem Reducis & Eugipii aetate &
subscriptione Codicis Germanensis
Petri de Marca iudicium .

Verum in publica commoda peccave-

(95) Imo solido ferme quadriennio , uti §.
1. ex Evagrio ostendimus .

[96] Anno, inquam , 582. sed more CPoli-
tano , ut ante dictum in Adnot. 93.

(97) Idem DOMNI , Regula S. Benedicti
cap. 63: *Abbas autem , qui vicem Christi credi-*

rim , nisi & Illustriss. Petri de Marca
Archiep. Tolosani modo indicatam a Ma-
billonio epistolum de ea re ad Philippum
Labbeum cum subiecta codicis Germanen-
sis Clausula (quam Marca primus
omnium evulgaverat) & ejusdem ad eam
subnotatis deprompsero . Exstant ea-
quae dixi apud Labbeum in Addendis ad
Dissert. Historicam de Script. Eccles. to. I.
pag. 775. edit. Paris. Ibi Epistola talis est .

, Ex adnotatione , quam ex Cod. S.
, Germani Parisiensis & Monasterii Rivi-
, pullensis in Catalonia descriptam ad te
, transmissi , potest error Sigeberti & e-
, mendari , & unde ortus fuerit , perspicui
, quum Eugipium ad tempora Pelagii
, Pontif. & Tiberii Imp. refert. Confun-
, dit quippe tempus exscriptionis , vel po-
, tius emendationis codicis Eugipiani cum
, Auctoris Eugipii temporibus . Redux
, quippe adhuc laicus volumen illud ex-
, scribi procuravit ; deinde Neapolitanae
, Ecclesiae a Pelagio Episcopus ordinatus
, idem volumen corrigi & emendari jussit
, a Petro Notario Ecclesiae Neapolita-
, nae , qui diem suae emendationis adno-
, tavit , nempe Idus Decembris , & an-
, num VII. Tiberii , adjecta quoque Lan-
, gobardorum obsidione , cujus tempus
, hoc testimonio evidenter ostenditur .
, Quanti autem Redux faceret hunc co-
, dicem , colligi potest ex eo , quod tam-
, quam munus pretiosissimum Ecclesiae
, suae illum contulit , in ejus archivis per-
, petuo custodiendum , adjecta gravium
, poenarum comminatione , siquo prae-
, textu aut colore alienaretur , Ceterum
, ex ista Petri Notarii observatione tem-
, pus Eugipii antierius quidem Tiberio
, esse demonstratur , una cum Sigeberti
, lapsu . Sed vera Eugipii epocha aliunde
, colligenda est . Pronus sum in eam sen-
, tentiam , ut hunc putem eundem cum
, Eugipio a Cassiodoro commemorato ,
, Valc

tur agere , DOMNVS & Abbas vocetur . Odi-
lo in vita S. Majoli : Et ab omnibus DOMNVS
& Abba honoratur .

[98] Sive potius *Lucullanensis* : nam *Ca-*
strum Lucullanum insulae nomen erat , cui Mo-
nasterium *Lucullanense* inerat .

, Vale V. C. & amicissime .

, Marca Archiepiscopus Tolofanus .
Haftenus epistola . Mox statim subne-
fitur tota illa codicis Germanensis sub-
scriptio quam s. superiore ex Mabillonio
recitavimus . Sed ex Marcae exemplo va-
riantes lectiones excerpsi , quas lector
in ima (99) cera reperiet , praesertim
quum Marca etiam Rivipullensem codi-
cem viderit . Post eam Clausulam , &
quasdam Marcae adnotatiunculas , se-
quuntur ex Labbei calamo ista .

, Duo quoque hic adungere non gra-

, vabor . I . Editionem Basil . apud Rob .
, Winder duob . tomis studio Jo : Heroldi
, fuisse procuratam : II . exstare inter ope-
, ra S . Fulgentii Ruspensis Episc . ad Egip-
, pium Epistolam de charitate & ejus di-
, lectione : unde etiam argumentum duci
, possit de aetate nostri Eugippii , quem
, anno Christianae erae praeter propter
, DXXX . floruisse arbitror ; non vero an-
, no circ . 580 . quo nos pertraxerat Sige-
, berti hallucinatio ab eruditissimo atque
, humaniss . Praesule deprehensa & emen-
, data . Haftenus Labbeus .

XXX N̄S MENANDRI

Non est Menander ille Martyr Afer,
qui cum pluribus fociis die XXIII.
Febr. in Fastis Latinis colitur : nec qui
inter Martyres Romanos Kal. Augusti in
eisdem Latinis refertur . Nec aliud pro-
fecto restat, nisi ut sit ille Menander, qui
cras i. e. die XXXI. hujus mensis memo-
ratur in Synaxario Parisiensis Collegii
Claromontani S. J. & alio MS. Cryptae
ferratae apud Bollandistas ad 31. Mart.

pag. 906. Vtrum autem Menander iste
idem sit ac ille focius S. Patricii Marty-
ris, de quo die XIX. Maii agit Basilii
Menologium, Menaea, & laudatum Syn-
axarium, incertum est. Patricium istum
Menandri & aliorum signiferum Fasti
Marmorei infra eid. diei XIX. Maii juxta
cum Graecis inseruerunt, omissis de mo-
re commilitonibus .

XXXI N̄T S ILVCERII

Et heic I pro G positum fuit, secun-
dum eam dialectum, quam ad V.
Martii explicuimus, ubi *Ierastimi* pro *Ge-
rastimi* scalptum fuit . Vide ibi dicta . Ec-
quis autem hic *Glycerius* fuerit, haud
facile praestiterim . Atqui inter duos po-

tissimum lis tota vertitur . Quorum prior
est *Glycerius* Georgii focius in Basilii
Menologio ad diem XXIII. April. De
hoc ibi Menaea distichon adscribunt :
quod quia mendosum ibi legitur ; hunc
in modum restitui poterit .

Act.

[99] Non piguit in nostrorum hominum
gratiam cum Mabilloniano exemplo, quod supra
adscriptimus, alterum a Marca editum conferre,
& lectionum variantias ad numeros versuum
exempli Mabilloniani recensitas heic subjec-
se .

Ac primum omnium in titulo Codicis fuisse
scriptum *Evipii* pro eo, quod nunc vulgo dici-
mus *Eugipii*, admonet . Mox sequitur ipsa sub-
scriptio . In qua versu 2. *Quae opusculis S. Au-
gustini* . Ibid. *Egippius* . v. 3. *Et eumdem codi-
cem* . v. 5. *In eandem Neapolitanam civitatem* .
v. 6. *Sedis Romae* . v. 9. *Augusti* : et sic mox
Harim . v. 11. *Dictus Episcopus* . v. 12. *Pro acdifi-*

catione & populi . Ibid. *Obtulisse* . v. 13. *Deest Vor-*
v. 15 *Christi una* . Pulchre . v. 16. *Custodiend .*
vobisque servantibus ibidem perseveret . v. 18.
archivo . v. 19. *discedere debeat , nec cum* .

Ad eam subscriptionem haec subnotat Mar-
ca . Eadem verba habentur in codice MS. B.
Mariae Rivipullensis in Dioecesi Vicensi , ubi
etiam nominatur Evipius , sic : Hic est liber
Sancti Evipii de diversis Doctoribus .

Idem & Egipius ni fallor scribitur in l'bro
MS. Bibl. Casinensis 232 . in quo reperitur liber
S. Greg. N. sseni de conditione hominis ex ver-
sione Dionisi abb. cum esusdem epistola ad Egi-
pium presbyterum . Haftenus Marca .

Ἀμμόν σὸν ὡς γῆν, ὡς ὕνι τε τὴν σπάθην,
Γεωργε Γλυκερίε (penult. producta, non prae-
ter Graecor. morem) προσφόρω χρίνω .

*Guttur tuum arvo simile, vomeri spatham,
Glyceri colone, haud absone putaverim.*

Ex quibus senariolis eum & professione fuisse agricolam, & gladio jugulatum oppetiisse, discimus. Eundem a S. Georgio ad Christi fidem fuisse conversum, omnia S. Georgii Acta, & S. Andreas Cretensis (apud Henschen. ad 23. April. p. 164.) testantur. Glycerio in Menaeis *Donatus*, & *Therinus* focii adjunguntur. De hoc vero Glycerio si quis Fastos nostros hoc die loqui contendet, non vetabo: nam & *Natalis* nota, adsciscendi ex diebus aliis Sanctos potestatem facit.

Atqui si quidem verisimiliora sectandi sit voluntas, potius est, ut *Glycerium* Mart. Neapolitanum hoc die coli existimem; qui in Hieronymi Mrologio diei XIII. *Januar.* cum aliis adscribitur, qui Martyr

a Neapolitanis ob aliquam credo Translationem in hodiernum diem prolatus fuit. Et Epternacense quidem seu Antuerpiense Hieronymiani apographum, ceteris antiquus, die XIII. Jan. in hunc modum habet. *In Campania Neapolim, Zotici, Herisi, Glyceri, Felicis, Januarii*. Sic etiam in Corbejensi, nisi quod pro *Glyceri* corrupte legitur *Clereri*, ut & in Florentiniano edito pro eod. *Glyceri* exhibetur *Clasceri*. Sed hoc vicissim ex Florentiniano commodi consequimur, quod duo plus Martyres numerantur his verbis: *In Campania Neapoli, Cyriaci, Cimini, Zotici* &c. ut VII. viri pro quinqueviris sint habendi. Ex quorum numero *Glycerius* hoc die in his Fastis extra ordinem colitur, ob aliquam credo Translationem, aut Ecclesiae ei dicatae Dedicationem. De his septemviris videantur adnotata ibi a (100) Florentinio viro in his studiis versatissimo.

[100] Florentinius ad XIII. Jan. ubi expositulasset, abesse hos Martyres a Neapolitanorum Fastis, & ab Ant. Caraccioli *Sacris Monumentis*, haec insuper addit. *Narrant sane S. Sebastiani M. Acta, multa Christianorum milia B. Caji Papae monitu, duce Chromatio, ad Campaniae littora secessisse. Bis mille quingentos nonaginta septem necatos per diversa loca Campaniae ex MS. Cod. Fundanae Ecclesiae elicit, qui supra Caracciolum. Sed hos Neapoli praecise Martyres fuisse non constat, quamquam civitas illa inter littorales Campaniae urbes nu-*

meretur: Triginta & sex SS. Martyrum sine nomine corpora in Monasterio S. Gaudiosi Neap. requiescunt: in S. Pauli Majoris LII. In Ecclesia S. Mariae de Salute extra urbem antiquissima & olim S. Gaudioso dicata corpus adhuc S. Cyriaci M. colitur, ut in Neap. Sacra Caesaris Engenii video observatum; sed hunc Roma allatum habet inscriptio an. 1656. relata a Car. de Lellis par. 2. Sac. Neap. Haec ibi vir doctus minus expostulaturus, si in hoc marmor incidisset, in quo festum Glycerii notatur.

M A P R I L I S D XXX

I P S C A L L I N I C I

DVbium est, utrum sit *Callinicus* Martyr Apolloniae [quem Rom. Martyrologium, non secus ac Latinorum ceteri, cum *Thyrso* & *Leucio* jungit die 28. Januar., at Hieronymi Martyrologium pridie ejus diei, & rursus die 31. Jan. postremo Sirleti Menologium die XIV. Decembr. teste Baronio] an vero sit is *Callinicus* Galatiae Martyr, alibi (1) *Callinica* dictus, sub Decio cura Basiliffa passus [de quo Basilii Menologium die 26. Martii] an vero sit *Callinicus* magus, Sarapionis episcopi commilito [de quorum martyrio idem Menologium die 24. Maii] an postremo sit *Callinicus* Martyr Gangrensis, cujus passionem idem Basilii Menologium die XXIX. Julii describit. Mihi sane nullum adhuc argumentum suppetit, quo ad unum aliquem recensitorum pugilum prae aliis inclinatio fiat: etsi apud Latinos ille primus Apolloniates est sane quam celeberrimus.

mus. Quamquam & illud fieri potest, ut is qui hodie in nostris fastis signatur, novus sit aliquis *Callinicus*, adhuc ignotus. Quid ita? quia hujus non *Natale* [quod potest festum quodvis designare] sed ipsa *Passio* Kalendis Aprilis imputatur: quum interim nemo ex illis superioribus eo die passus prodatur.

Hoc ultimum mihi proximum vero videtur; maxime quum in Campaniae littus olim sub S. Caio Pont. innumeri sancti athletae, duce Chromatio, secesserint, ut in Actis S. Sebastiani legitur: quos ad mille & quadringentos fuisse Petrus de Natalibus, nescio ex quibus monumentis, prodidit. At innumerabiles certe fuerunt; qui tandem martyrium consecuti, nomina etsi obscura nobis, in caelo tamen descripta habent. Quod si *Callinicus* hodiernus unus ex eorum numero fuerit; non est mirandum, ejus diem passionis Neapolitanos compertum habuisse.

II N S P O L I C A R P I

Non est ille Smyrnensis episcopus aevi Apostolici, de quo egimus die XXIII. Febr., sed alius quidam Alexandriae sub Maximiano passus: de quo,

Latinis tacentibus, agitur hoc ipso die apud Graecos in Basilii Menologio, [in quo & acta (2) recitantur] Menaeis, & Maximo Cytheraeo. Eidem Synaxarium

S

MS.

(1) Basiliffae socius, qui in Basilii Menologio *Callinicus* vocatur, in ceteris Graecorum monumentis sexus sequioris nomen habet. Sic in Sirletiano Menologio ad diem XXI. Mart. legitur: *Certamen SS. MM. Callinicae, & Basiliffae, & Sa. rosancti Mart. Birilli Episcopi Cataniae*. At in ceteris Graecorum libris de *Callinica* & *Basiliffa* die XXII. agitur. Sic in Menaeis tum exculis, tum MSS. Mazarinianis, & Ambrosianis eo die *Callinica* & *Basiliffa* gladio interimuntur: ut & in Synaxario Collegii Claromont. Soc. Jesu, itemque in Rom. Menologio & Galefio. In hac vero sexus controversa [nam cetera conveniunt] plusne dandum uni Basiliano Menologio sit, an ceteris

Graecorum libris, non desinio.

(2) Ex quibus constat, eum sponte se praefidi obtulisse, & post cruciatus capite obruncatum fuisse. Hinc eidem Polycarpo in Menaeis hoc distichon accinitur.

Τρυφείς ὡς κλίμα Πολύκαρπος Κυρίου,
Πλείονα καρπὸν αὐτῶ ἀπολόχην φέρει.
*Polycarpus amputatus, instar palmitis,
Cum foenore fructum vinitori fert Deo.*

Alliditur ad *Polycarpi* nomen, quod *multiplacem fructum* significat, & ad genus martyrii. Cur in hisce senariolis vocalis *Omicron* ter producat, rejici potest causa in sequentem liquidam, sive Δ, sive Ν: in quo mire licentiosa est recens Graecia.

MS. Collegii Parisiensis S. J., quod Clairomontanum dicitur, *συνοδίαν* h. e. solios adjungit (3) ut & in aliis Graecor. libris ecclesiasticis manu exaratis apud Bol-

landianos ad hunc diem pag. 58. At Fasti nostri *Natalis* non *Passionis* notam heic posuerunt, quod diem Martyrii comperitum minime haberent.

III DP S IOHANNIS EPI NRI

Non est Joannes IV. qui vulgo *Aquarolius* cognominatur, sed ejus nominis primus, S. Paulini Nolani aequalis, & ab eo ad Paradisum evocatus. Quod quia a nonnullis in controversiam vocatur; sequentem Dissertationem heic inserendam putavi.

D I S S E R T A T I O

De duplici Neapolitano Joanne, I. & IV.

Antequam de hujus diei festo disputationem instituo; quia quatuor Joannes mihi assidue nominandos esse video (quorum duo Episcopi Neapolitani fuere, duo alii scriptores) ne eadem semper nomina inculcando tenebras lectori offundam, sic rem trasigam, ut Episcopus quidem suo appellem nomine, puta *Joannem I.* & *Joannem IV.*, aut brevius illum *Primum*, hunc vero *Quartum*. At vero in duobus illis scriptoribus laudandis gradum, quem in Ecclesia Neapolitana tenuerunt, usurpabo. Itaque Joannes ille Diaconus, qui IX. saeculo Neapolitanor. Antistitum Chronicon contexit, *ἀπλῶς Diaconus* heic a me appellabitur: at vero ille alter multo recentior Joannes, qui saec. XIV. S. Joannis IV. vitam a se scriptam reliquit, a me posthac *Cimeliarcha* vocabitur; hoc enim honore in Capitulo Neapolitano potiebatur. Nunc ad festum diei hujus propero.

§. I.

Joannem I. non IV. hoc die in Fastis signari.

Quatuor in serie Neapolitanor. Antistitum a *Diacono* Episcopi nomine *Joannes* referuntur, quorum primus inter *Vranio* & *Nostrianum* medius, S. Paulini

Nolani aequalis fuit, provecto jam saeculo V. mortuus. Mox duo alii Joannes, ambo saec. VI. decurrente hanc cathedram tenuerunt. Postremo Joannes IV. inter Tiberium & Athanasium medius sedit, medio IX. saec. mortuus, qui olim cognomento *ad Aquavolam* dicebatur, nunc vulgo *Aquarolius*, qui hodie a nobis die XXII. Junii colitur. Sed & ille Joannes I. haud dubie olim inter Sanctos numerabatur, quandoquidem (testibus *Vranio* presb. aequali scriptore, & *Diacono* chronographo) a Paulino Nolano ad Paradisi gaudia secundum quietem evocatus fuit. Vter porro ex his duobus in nostro marmore hoc die consignetur, id vero est quod nunc quaerimus.

Equidem citra omnem dubitationem affirmo, agi hodie de Joanne illo primo, cui Paulinus apparuit. Etenim nostrum hoc Monumentum in Sanctis episcopis consignandis non ultra S. Paulum Junio-rem qui IX. ineunte saeculo emigravit, progreditur; ut ad diem XVII. Februarii demonstravimus. Hinc de B. Tiberio Joannis IV. decessore, & de S. Athanasio ejusdem Joannis IV. successore (qui quidem Athanasius, ut ibidem ostendimus, quinquennio saltem post mortem coli coepit) in his Fastis siletur. Deinde etiam si Kalendarium hujus Auctor post Joannem IV. incidi hoc marmor fecisset; non continuo tamen Fastis inscribere debuisset, quem non est verisimile tam cito fuisse Ecclesiae judicio inter Sanctos relatum. Contra vero idem Kalendarium auctor Joannem illum primum non debuit praetermitte-

(3) In Clairom. Synaxario: *Καὶ ἀθλησὶς τῆς ἀγίας μάρτυρος Πολυκάρου, καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ*. Quid sit *συνοδία* i. e. *comitatus*, dicitur ad Luc. II. 44. Idem porro *comi-*

tatus [nusquam tamen enuntiatis comitum nominibus] additur in MS. Mazariniano, Ambrosiano, & Arabo-Aegyptio apud Bollandianos hoc die.

mittere, cujus sanctissimus exitus B. Paulini apparitione testatus, & minime inficiandis monumentis consignatus reperiretur. Postremo, ut cetera nunc taceam, de Joanne IV. sicuti nunc festum die XXII. Junii agitur; sic eundem olim si minus eodem die cultum oportuit, at certe (si Chioccarello credimus) die I. Aprilis, aut ejusdem die II. aut Martii XXXI: de quo infra disputabimus. At vero qui in his Fastis hoc die occurrit, ejus *Depositio* die III. Aprilis signatur: quocirca non alius esse potuit ab Joanne I., ut qui ab Vranio & a *Diacono* Sabbato Sancto mortuus, die vero Sancti Paschae sepultus refertur. Et recte calculi procedunt. Nam anno CCCCXXXII. (qui fuit alter a S. Paulini morte) Pascha in diem (4) tertium Aprilis incidit: quo die sanctus episcopus traditus est sepulturae, eoque recte in his fastis ejus *Depositio* (quae vox modo diem emortualem, modo sepulturae notat) die III. Aprilis signatur. Ceterum cur Cl. Papebrochius audiendus non sit, qui hujus Joannis I. obitum ad usque annum 440. distulit, infra videbimus.

§. II.

Diluuntur objectiones.

Et haecenus quidem dicta aequis rerum aestimatoribus satis esse poterant, nisi narrationi Vranianae de apparitione S. Paulini Joannem ad Caelum evocantis, dicam impigissent primum Chioccarellus, atque Caracciolus, deinde hos secuti Vghellus, aliique. Putat igitur Chioccarellus, narrationem de S. Joanne Neapolitano per Paulinum ad caelum evocato, quae passim Vranii epistolae de Paulini obitu adtextitur, esse alienum pannum purpurae adutum. Quid enim? se aliquot vidisse vetustos codices, in quibus ab Vranii epistola ea narratio abest: adhaec Gregorium Turonensem,

quum exeunte VI. saeculo Vranianae epistolae narrationes, & quidem iisdem ferme verbis, intexuisset suae historiae, de Joanne Neapolitano per Paulinum ad Caelum accessito verbum fecisse nullum. Addunt alii, ei narrationi tempora non cohaerere; quippe quum Joannes I. Neapolitanus sub Damaso & Siricio sedisse a *Diacono* dicatur, h. e. non ultra annum 398. processisse, quo usque Siricii pontificatus extenditur. Quam igitur fieri potest, ut eum ad caelum invitaverit Paulinus, qui nonnisi an. 431. caelesti curiae adscriptus fuit?

Quibus per singula respondeo. Ac primum sciendum est, ad exitum vergente saeculo XIV. existisse Joannem Cimeliarcham Neapolitanum (quem deinceps *Cimeliarcham* vocabimus) qui S. Joannis IV. Neapolitani episcopi vitam scriptam reliquit; quam Henschenius die I. Aprilis pag. 32. inferuit. Is ut eam vitam optimiorem faceret, totum id, quod ab Vranio ac postea a *Diacono*, de Joanne I. ad caelum Paulini voce invitato scriptum fuerat, id (fortassis vulgi permiscens omnia traditione fretus: hoc enim credibilius puto, quam ut Cimeliarcham malae fidei accusem) Joanni IV. attribuit, ac totidem fere verbis Vranianam narrationem illam Joannis IV. vitae intexuit. Id vero postquam factum fuit, quum insuper circiter ea tempora, oblitterato Joannis I. cultu, tantum de IV. officium fieret; ex eo inquam tempore ab Vranianae epistolae descriptoribus omitti ea narratio coepit, tamquam absurda scilicet, quippe quum Vranius, plus quatuor saeculis Joannem IV. antegressus, id narrare de Joanne IV. nequivisset. Valde igitur vereor, ne codices a Chioccarello producti recentiores Joanne Cimeliarcha fuerint: quorum descriptores non ab simili paralogismo usos, ac

(4) Annus 432. bissextilis erat: proinde ab exeunte Februario coepit decurrere littera Dominicalis B. Numerus porro aureus fuit XV. Luna vero quattredecima Paschalis incidit in

Kalendas Apriles. Quumque in eas Kalendas incidit eo anno FERIA VI; sequitur, eodem anno Dominicam Paschalem incurrisse in III. Aprilis.

quo postea Chioccarellus (5) atq. Caracciolus usi sunt, eã narrationem refecuisse cenſeo : maxime quum Neapoli tantum eos codices mancos Chioccarellus homo Neapolitanus viderit ; exterorum autem nemo , quod ſciam , Vranianam epistolam ea narratione defectam se reperisse conqueratur , non Mombritius , non Surius , non Chiffletius , non Papebrochius , qui omnium ultimus Vranii epistolam cum MSS. contulit. Imo , in quo caput est , Petrus Franc. Chiffletius in Paulino illustrato laudat Trecentem codicem (quem putat Joanne IV. Neapolitano antiquiorem) in quo Vranianae epistolae narratio illa controversa (de Joanne Neapolitano Paulini apparitione invitato) integra reperiebatur . Ex Gregorii autem Turonensis silentio nihil colligitur : nec enim omnia in rem suam vertere Turonensis satagebat . Age vero : demus tantisper , hanc Joannis a Paulino arcessiti historiam ab Vranio aequali scriptore non fuisse scriptam (de quo nolo heic Caraccioli (6) conjecturam infarciendo , morari lectorem) at certe satis antiquum additamentum fuerit , & quidem *Diacono* nostro multo antiquius , qui quae de Joanne I. Paulini apparitione dignato paucis verbis attigit , ea sine controver-

sia ex longiore illa narratione hausit , quae nunc in Vranii epitola legitur . Adde quod idem *Diaconus* aequalis sine dubio S. Joannis IV. fuit , aut ejus certe aetati succrevit : & tamen apparitionem illam non Joanni IV. sed primo factam esse , narravit . An ullum argumentum aeque palmarium excogitari potest ? Estne enim credibile , *Diaconum* qui Joannis IV. laudibus supra ceteros velificatur , aut voluisse Pauliniana apparitionis decus *Quarto* eripere , atque in *Primum* transfundere ; aut vero in Vranii epistola recens additamentum non animadvertisse ? Quid nunc Cimeliarcham istum audimus , qui episcoporum chronographo totis quinque saeculis recentior fuit ? qui duos Joannes in unum conflavit , aut certe jampridem ab vulgo conflatos ineptissime in suam vitam admisit ? Quae quidem aetate pessimo publico ubique gentium grassabatur id vitium , dum quae uni vitae , minus quam vellent copiosae , deerant , ex Sancto alio cognomine arcesserent , atque isto modo terrae caelum permiscerent : in quo sua morosa diligentia id postremo sunt assecuti , ut nostra haec aetas de sexcentis historiis dubitare mauerit , quam illudi sibi ab impostorib. pati.

Venio nunc ad gravem illam objectionem-

(5) Ant. Caracciolus scriptor eruditus , sed parum accurate naris pag. 354. ubi narrasset , Joannem IV a S. Paulino ad caelestia regna fuisse evocatum , haec subiecit : *Idem legitur in Appendice vitae S. Paulini ab Vranio scriptae : quae certe (appendix) Vranii ipsius esse non potest , quum ejus (Vranii , tamquam sui aequalis) meminisset Paulinus epist. XVII ; sed recentioris auctoris conperitur esse , quum obitum Joannis [IV. seu Aquarolii] nostri narret , qui vixit multo [i. e. quadringentis annis] post Paulini tempora . Et huc usque docti scriptoris miserebar : at quae sequuntur , multo sunt deteriora . At eamdem appendicem , esse Vranio recentiorem , *Diacono* tamen antiquiorem fuisse [quem *Diaconum* alibi Caracciolus recentiorem aliquanto , quam revera fuit , sine ulla ratione facit] quippe quum , [inquit] *Diaconus , quae de Joanne hoc [IV. seu Aquarolio] dicuntur (in illa Vranii appendice) perperam Joanni primo Episcopo contigisse dicat . At Ca-**

racciolo praeciverat Chioccarellus ; qui rarus narrationem Vranianam de Joanne IV. (nam de Primo hi nostri ne cogitabant quidem) loqui , ob hoc ipsum illam *noticias* damnavit . Ejus verba pag. 85 . *Non enim Vranii est vel esse potest id , quod ibi de Joanne episcopo (per Paulinum invitato) habetur , quum Vranius per multa saecula Joannem hunc (Quartum) praecesserit .* At quanti laboris erat ad alium antiquiorem Joannem cogitationem convertere ? Tantum praecjudicata opinio apud hos aeque , ac apud librariorum illos a Chioccarello memoratos Vranianae epistolae mutilatores , valuit .

(6) Conjicit ibid. Caracciolus , in antiquis Lectionariis (quae solebant ex pluribus auctoribus , tacitis nominibus , confarcinari) cum Vraniana epistola coaluisse alterius auctoris supplementum : eoquo factum ut narratio de Joanne per Paulinum vocato Vranianae postmodum epistolae tamquam ferruminata adhererit .

tionem, quae ex perversa temporum *συνεχεία* petitur. Equidem ultro fateor, Joannis I. aetatem male a Diacono fuisse consignatam sub Damaso atque Siricio. Nec melius ab eodem chronographo in ceteris priorum quinque saeculorum episcopis tempora ordinantur. Culpa vero omnis in eo residet, quod chronographus iste trium priorum saeculorum episcopos paucos admodum tenuerit, sed & quarti nonnullos ignoraverit (ignoravit certe, ut alios taceam, Calepodium; unum ex patribus Sardicensibus) & tamen seriem ita perpetuam recensuit, nemo ut deesse videatur. Id autem ut faceret, nonnullorum quarti saeculi antistitum tum episcopatum (Severi prae ceteris, de quo vide dicta ad XXIX. Aprilis in fine) longiorem fecit, tum etiam, ne lacunae intercederent, eorum tempora antevertit. Ita factum, ut Joannes primus sub Damaso & Siricio positus fuerit, qui revera sub Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Caelestino (7) ponendus erat, idque juxta ejusdem chronographi Joannis calculos, qui eum annos 27. sedisse vult, & a S. Paulino recens mortuo ad caeli gaudia arcessitum. At in VI. saeculi ac deinceps Praefulibus hujus Chronographi calculi rectius aliquanto procedunt, etsi nondum plane recte: vel vide quae ad diem 29. Martii de Reducis (8) episcopi notatione temporum observavimus. Itaque in (9) Demetrio demum Reducis successore aetas incipit recte habere.

§. III.

Vraniana narratio observationibus illustratur, & cum Cimeliarcha confertur.

Quando autem epistolae Vranii presb. quam de obitu S. Paulini scripsit ad Pacatum, saepe mentionem injecimus; non

ab re erit ex ea partem illam haec recitare, quae ad obitum nostri Joannis I. pertinet; quam deinde Cimeliarcha sublegit, eamque historiam suo Joanni IV. attribuit. Ita facile & de stylo (Vranio ne an Cimeliarchae, qui eam eisdem verbis compilavit, sit convenientior) dijudicabitur; & quaedam observabuntur alia ad hanc causam facientia. Et jam quidem de Paulini obitu finierat Vranius; quem tamquam resumpto in manus calamo (non enim negarim, quum novem amplius menses inter Paulini & Joannis I. obitum intercefferint, fortassis Vranium ea, quae de Joanne sequuntur, post aliquod temporis intervallum epistolae jamdiu absolutae adtexuisse) sic praefatur.

Verumtamen & hoc quod ad meritum Sancti Paulini pertinet, Veneratio tua debet agnoscere, quod etiam Sanctus Joannes Neapolitanae urbis episcopus a Domino Paulino de hac vita ad Christum accessit atque evocatus agnoscitur. Hactenus prooemium est, quod cum praecedentibus probe suaviterque cohaeret: in quo quod Paulinum *Domnum* appellat; sciendum est, & ipsum S. Paulinum *Domni* praenomen episcopis tribuisse; quod mox & Gregorius M. & alii passim de episcopis usurparunt. Atqui id prooemium Cimeliarcha ineptissime refinxit: nam ubi proxime ante dixisset, Joannem IV. *sensisse sibi diem adesse extremum*, sic pergit: *Verumtamen & haec quae ante finem suum de Beato Paulino Nolano viderat, duxi necessario adnectenda.* Atqui isto prooemio Vranius opus habuit, ne ad aliena digredi videretur: at Cimeliarcha (qui hoc ipsum agebat) nullo modo: ac multo minus ab adversativo *μογιω* *Verumtamen* incipere debuit. Pergit autem Vranius.

Nam

(7) Joannes I. anno 432. mortuus, Caelestinum ultimum Pontificum Rom. vidit. At si Papebrochii rationibus stemus, (qui vult Joannem I. anno 440. obiisse) eum oportebit ad initium usque Leonis M. advixisse. Quod cur minime sequatur, infra exponetur. Ceterum paria sunt Diaconi peccata in Imperatoribus adnotandis, sub quibus Joannes I. sedit: de quo nihil necesse est haec plura dicere.

[8] Vide supra ad XXIX. Martii; ubi ostendimus, male a Diacono Reducis episcopatum sub Benedicto & Pelagio poni; quum revera S. Redux a Pelagio II. ordinatus fuerit, uti ex subscriptione Petri notarii ad calcem Eugipini codicis luculenter constat.

(9) Qui revera sub S. Gregorio I. sedit (a quo & depositus fuit). Sub quo Pontifice etiam a Diacono ponitur.

Nam ante diem tertium, quam de hoc mundo Sanctus Joannes ad Dominum migraret, retulit (addit heic Cimeliarcha, omnibus suis Clericis) se vidisse Sanctum Paulinum, angelica dignitate vestitum atq. ornatum, totum niveum, totum sidereum, atque odore ambrosio renidentem: favum etiam candidissimum mellis in manu tenentem, ac dicentem sibi, Frater Joannes quid heic facis? solve vincula taediorum tuorum, & jam ad nos veni (Cimeliarcha, ac veni ad nos) haec enim esca, quam in manu teneo, apud nos satis abundat. Haec quidem verbo tenus Cimeliarches descripsit, nisi quod illud odore ambrosio renidentem, quod prae saeculi barbarie non intelligebat, corruptit, substituens, odore roseo renitentem; quo uno indicio, vel si cetera desint, agnoscitur, quid distent aera lupinis. Sequitur.

Et quum haec dixisset, complexus est eum, & immisit in os ejus partem savi illius: cuius dulcedinem atq. odorem ita sanctus Joannes concupisse se dixit, ut si sibi in ipsa revelatione potestas fuisset (Cimeliarcha potestas fuisset, & quidquid Latinum est, non intelligens, substituit possibile fuisset) ab ejus vestigiis nullo modo (Cimel. nullatenus) recessisset. Et, tamen non diu dissimulavit (deest hoc membrum in Cimeliarcha) nam excitatus a somno, eadem die ideest Quin-

(10) Remuneror aut Remunero aevo Theodocis, quo haec scripsit Vranus, non est referre gratiam, sed simpliciter Largiri, ut & hodie apud Italos Rimunerare. Hinc Sacrae Largitiones in l. 20. de Palatinis, & l. 41. de Appellar. Cod. Theod. vocantur Remuneraciones sacrae. Occurrunt & Comes privatar. remunerationum in l. 2. cod. Cod. de Commeatu. Apud Grut. 449. 7. Petronius Maximus fuisse dicitur SACRARVM REMUNERATIONVM COMES, & imperatores ibidem vocantur REMUNERATORES VIRTUTVM. In episcopali autem aula ferme eadem vocabula, quae in imperiali; usurpabantur. Ex hoc porro Vranii loco discimus veterem consuetudinem, qua episcopi Feria V. majoris Hebdomadae in Clericos itemq. pauperes largitiones (quas remunerationes vocabant) effunderent.

ta feria, juxta consuetudinem suam remunerans (10) omnes Clericos atq. pauperes (Cimeliarches, remuneratis omnibus clericis atque pauperib.) sanus Dominicam cenam celebravit: Sexta vero Feria orationi vacavit (hoc de Sextae Feriae oratione abest a Cimeliarcha) Sabbato autem secunda (Cimeliarch. sexta) hora dici ad Ecclesiam laetus processit; & ascenso tribunali, ex more populum salutavit: refalutatusque (abest a Cimeliarch. enclitica: salutabatur autem populus consueta formula Dominus vobiscum, aut Pax vobis; qui refalutans respondebat, Et cum spir.) a populo, orationem dedit, & collecta oratione, spiritum exhalavit. Hoc ultimum Cimeliarcha sic refinxit, Super altare spiritum exhalavit: imperitissime: quia praecesserat ascenso tribunali: nisi forte tribunal & altare duo ejusdem rei synonyma esse putavit. Atqui sicuti apud gentiles tribunal fundum basilicae obsidebat, & in medio hemicycli; ad quod magistratus per plures gradus conscendebat: idem prorsus locus, forma, usus tribunalis erat in Christianorum basilicis. Episcopus autem non de Altari, sed de tribunali (ut hodieum fit) populum salutabat, & orationem dabat, & colligebat (11). Jam vero sequitur.

Ea tamen nocte in Ecclesia vigilatum est.]

Recte:

(11) Quid apud Vranium sit Orationem dare & colligere, non dicerem, nisi doctissimus Papebrochius parum heic vidisset. Qui in adnotatis ad Vranium (ad 22. Jun. p. 201.) orationem colligere interpretatur, pluribus precibus recitatis demum subjungere PER DNVM NOSTRVM &c. atque hinc Collectas esse dictas, quia post (orationem) principalem sic COLLECTIM leguntur sub uno PER DOMINVM &c. Atqui sic se res habet. Orationem dare est praefatione uti per quam argumentum oraturis suggeritur (ut Fer. VI. Majoris Hebdomadae. Oremus & pro beatissimo Papa nostro N. ut Deus & Dominus noster... saluum atque incolumem custodiat &c.) quod totum tono Praefationis canitur. At vero oratio COLLIGITVR (unde collecta nomen invenit) ubi post operam tacitae orationi a fidelibus impensam, pontifex sic colligebat orationem: Omnipotens sempiternus

Recte : nam ea nocte tota , quae Sabbatum Sanctum & diem Paschae intercedebat , vigilabatur : imo ea nox tota in officio Sabbati Sancti impendebatur . At Cimeliarches , cujus aetate jam Sabbati Sancti cursus ex nocturno diurnus evaserat , haec non intelligens , sic interposuit : *Et tandem per totam noctem in Ecclesia vigilatus est*, ipse scilicet defunctus Joannes IV. Porro autem apud Vranium sequitur .

Postero autem die , idest Paschae , illuminatis lampadibus] Hoc quidem pertinet ex mente Vranii ad eam nocturni officii Sabbati Sancti partem , qua sub diem , extinctae triduum lampades accendebantur : at Cimeliarcha ad exsequiarum lumina id pertinere ratus , majoris claritatis gratia de suo addidit : *ac vereis* : ineptissime .

Cum ingenti Neophytorum pompa , (jam ante me vidit Chiffletius , istam neophytorum multitudinem aetati Joannis I. optime convenire , non item Joannis IV. quando rarissimus erat adultorum baptizatus , nec ferme nisi unius interdum aut alterius Judaei aut Musulmani ; nec nim gentiles jam ulli supererant) *prosequente etiam multitudine populorum usq. ad sepulcrum* (addit Cimeliarcha *deductus* , quod fort. est Vranio restituendum , ex ejus textu exciderat) *gloriosam atq. laudabilem sepulturam adeptus est* .

Haestenus Vranus , ejusque corruptor Cimeliarcha . Atqui ea narratio in Vranio quidem optime cum praecedentibus

committitur , imo & cum sequentibus : addit enim , & in exposita narratione posse Pacatum *meritum Paulini agnoscere* ; eumque postremo iterum adhortatur , ut a se scripta ipse *versibus* , uti promiserat , illustret . Quae Vranii *επίανθοδος* (*regressio*) quum ex praecedente narratione nascatur , eam a *vobis* suspicione tutam praestat . At in Cimeliarcha eadem narratio si cum praecedentibus comparatur , luxaturae indicia manifesta prodit . Mitto de stylo dicere , qui ceteraē Vranianae epistolae tam similis est , ut non ovum ovo magis : at eadem narratio in Cimeliarcha tam a reliqua vita ac praesertim a Praefatione (in qua depositis mutuatitiis pennis , risum profecto corniculafelix ciet) dissentit , quam a caelo terra . Mitto quae cum Joannis IV. aetate non consentiunt , quae bonus Cimeliarches interpolare debuerat , si mens non laeva fuisset : at idem quae pro suo captu interpolavit , ea pessime corruptit . Non est ergo amplius dubitandum , quin ea tota narratio ex Vranii manu fuerit : quam ille alienorum laborum fucus , Cimeliarcha (ratus scilicet obsequium se praestare Deo in eo , in quo revera nec Deum nec homines reverebatur) furrripuit , tantum ut suam Joannis IV. vitam opimiosem efficeret . Id vero postquam aggressus est ; etiam majus flagitium admissum sive ab ipso sive ab aliis fuit . Nam quaecumque tum temporis Vranianae epistolae exempla in Neapolitanis forulis delitebant , *sive flamma , sive mari*

Deus , cujus judicio univēsa fundantur &c . exemplum ex Fer. VI. majoris Hebd. desumptis ; quia in ea vetus mos *orationem dandi & colligendi* adhuc superest . Et *orationem* quidem dante usurpavit Diurnus Rom. cap. VII. tit. 8. deinde Episcopus Portuensis dat *orazionem secundam* . At *orationem colligere* saepius legitur . in Concil. Agathensi can. 30. *Plebs collecta oratione , ad vesperam ab Episcopo cum benedictione dimittatur* . Sed & Cassianus lib. 2. de rat. nocturna cap. 7. sic posuit : *Quum autem qui orationem collecturus est , e terra surrexit , omnes pariter eriguntur* . In eum finem er. VI. in Parasce. finita Praefatione Diaconus

monet , *Fleamus genua* ; deinde ubi oratum fuit , Subdiaconus submonet , *Levate* ; atque omnibus erectis , oratio colligitur . Quod dixit , eam orationem , qua praecedens precatio tacita colligebatur , hinc dictam fuisse *Collectam* (quasi *collectionem* scilicet sicut *Missam* pro *missione* , *Ascensam* pro *Ascensione* , & millena plura in hunc modum) id optime Micrologus explicat de *Observat. Eccles.* cap. 3. *Collectam* sic appellatam dicens , *Eo quod Sacerdos qui legatione fungitur pro populo , ad Dominum omnium petitiones* (nempe quas proxime pro se quisque apud se fuderat) *ea oratione COLLIGAT atque concludat* .

mari libet Adriano perdidit, quorum loco nova exempla substituta fuerunt, a quibus illa de Joanne I. per Paulinum accessit narratio abesset: nimirum ne apud suos cives tam gravis imposturae biographus ille manifestus evaderet. Eoque factum, ut ab iis Mss., quae Chioccarellus vidit, ea exfularet historia. Quamvis siquis ab omni (12) flagitio immunem Cimeliarcham praestare se posse confidat, non repugnabo.

At eam Vranii narrationem & se legisse *Diaconus* Neapolitanorum episcoporum chronographus innuit; & quum Joannis IV. aequalis esset, aut certe superpar, tamen, ut supra monuimus, S. Paulini apparitionem non Joanni IV (cujus vitam & obitum ignorare nequibat, & in quo exornando multus est) non, inquam, Joanni IV, sed Primo diferte tribuit. *Diaconi* vita Johannis I. sic habet. *Johannes episcopus sedit annos XXVII. Hic tantae severitatis* (in se, non in alios, id intelligit: nam aevo sequiore vitae austeritatem appellabant *severitatem*: in Glossis Cyrilli *severitas* tan-

tumdem est quod *σεβερως, ἀστυβερως* &c.) *plenus fuit, ut etiam S. Paulinus Nolanus sedis episcopus, sicut in vita sua legitur* (ea est Vranii epistola) *eum accersiret atque vocaret ad Christi gloriam intuendam. Post triduum autem DEPOSITO corpore* (ea est *Depositio* nostri marmoris, die Paschali facta) *Neophytorum pompa prosequente* (verba Vranii usurpat) *in eo Oratorio, ubi manu sua dicitur condidisse beatissimum Martyrem Januarium a Marciano sublatum* (ea est Ecclesia S. Januarii extra moenia, sive prope *Coniclos*, vulgo *la Conocchia*: haec Translatio, quae alibi Severo tribuitur, quo sensu heic Joanni adscribitur, exposuit Caracciolus pag. 243.) *Et ipse parte dextra humatus quievit. Nunc in Ecclesia Stephaniana* (transferente S. Joanne IV. ut auctor est in hujus vita hic idem *Diaconus*) *ubi Beatus Fortunatus, similiter parti dextrae quiescit. Deinde pontifices Rom. atque imperatores, sub quibus vixerit, notat: quae notatio ἀναρχονισμῷ laborat, uti supra observatum fuit. Postremo more suo ad externa digreditur.*

Et tamen Cimeliarcha (qui *Diaconi*, etsi

(12) *Cimeliarchae defensio.*

Quem a plagii crimine (ex compilato nimirum Vranio, cujus nullam mentionem fecisset; sicut *Diaconi* Chronographi fecit) nemo facile absolvet, hunc eundem a falsi saltem accusatione (nimirum quod gesta Primi in Quartum transfuderit) pro Christiana caritate purgare, qua possum, adnitar. Etenim sic componi res potest. Verisimile est, jam ab eo tempore, quo primum coepit Quartus cultus inerebescere, ejusdem cultum Primi ostendisse luminibus. Sic enim sumus. In novellos Sanctos multo, quam in antiquos, sumus propensiores. Tandem gliscente in dies barbarie eo ventum arbitror, ut, quia *Diaconi* Chronicon (quod jam aetate sua rarissimum fuisse, attentionibus saltem lectoribus Cimeliarcha subindicat) nemo in manus sumeret; ex illis duobus Sanctis unus confaretur, transfusa in Quartum Paulini apparitione. Et jam saeculo XIV. in eo errore Neapolitani versabantur; quum Bernardi Archiep. hortatu Quartum Legendam Cimeliarcha aggreditur. Tum hic si criticum professus esset, nae is ex *Diaconi* Chronico, quod non obscure citat, animadvertisset, ὁρασιῶν (apparitionem) illam non Quar-

to, sed Primo convenire. Verum vulgi opinione abreptus ipse, etiam posteros abripuit, & in iis Chioccarellum & Caracciolum, haud spernendos scriptores. Itaque quae in Vranio [quem sive bonus Cimeliarcha Quarto posteriorem, sive illam narrationem Vranio asutam credidit] de quodam Joanne per Paulinum invitato legebantur, vulgi opinione occupatus, ea ad Quartum eisdem verbis transtulit: idque is adeo non illibenter: nempe ut Quartum Legendam spissorem ac simul venustiore[m] efficeret.

Quae si ita se habent; tum etiam gravius illud de mutilata Vranii epistola crimen non ad ipsum Cimeliarcham, sed ad alios rejici potest. Postremo cujuslibet ea culpa fuerit, at innocens culpa fuerit, nec tam falsi crimini, quam infertiae adscribenda. Nam si Chioccarellus & Caracciolus, qui in litterarum tanta luce vixerunt, eam narrationem [quam putarunt de Quarto loqui] Vranio utpote antiquiori abjudicarent; cur non potuerunt & illi in tanta saeculi caligine errare; ac etiam citra falsi erimen Epistolam Vranii mutilam repraesentare ea parte, quam asutam putarent? Et haec tamen Cimeliarchae defensio est.

etli tacito nomine, CHRONICAM fecutum se ab initio profitetur, cujus & verba plerumque usurpat) celebrem S. Paulini apparitionem a Primo in Quartum mira hallucinatione (nequid gravius suspicer) transfudit.

§. IV.

De diebus olim festivis utriusque Joannis.

Nunc ad Joannis tum I. tum IV. festivitatum dies progredior. Hic autem & sequens §. tuto praeteriri ab incuriosis rerum nostrarum possunt, quum sint spinosiores.

Ac Joannem I. Scriptores nostri, ut quibus Cimeliarchae Legenda imposuerat, ne suspicati quidem sunt, fuisse aliquando inter Sanctos numeratum; tantum abest, ut de antiquo ejus die festo investigando laborarint. Ac Papebrochius (ad 22. Jun. p. 201. E) conjicit, *vetustiorem cultum Primi obliteratum fuisse cultu Quarti, cujus notior erat, quam Primi vita... sed actate Cimeliarchae fuisse institutam venerationem annuam Quarti* [imo Cimeliarcha in Praefat. (13) diserte supponit festum Quarti jam ante statutum] & *quidem cum praesudicio Primi.*

Adhaec Chioccarellus Joannis IV. (quem unum scilicet venerationem adeptum putavit) festum varie notatum reperiri observavit. Qui ubi de die XXII. Jun., quo nunc colitur, suam conjecturam aperuisset, haec subjicit pag. 86. *At vero vetera Ecclesiastica officia ejus diem varie indi-*

(13) Cimeliarcha in Praefatione ait? *Et quum vita ejus... in Chronica haberetur antiqua (intelligit Diaconi Chronicon) nec tamen Legenda, quae ad honorem ejus in FESTIVITATE SUA (quam his verbis ante se statutam innuit) legeretur, scripta aliquatenus appareret; dixit dictus Bernardus Archiep. (quem jam antea mortuum significavit: fuisse autem ille Bernardus a Chioccarello creditur, qui ab an. 1368. ad 1378. sedit) se pro bono habere, si Legenda... scriberetur.*

[14] Quin & in Ms. Kalendario, quod Rituali Neapolitano praevium exhibet Tutinus in suis chartis Brancatianis, Kalendis Aprilis affigitur festum *Joannis Neap. Epi. Confess.* & quidem litteris rubricatis. In eod. Kalendario die sequenti fit de S. Maria Aegyptiaca.

*cant. Comperimus enim, priscais temporibus a Neap. Ecclesia, & finitimar. quarundam urbium Ecclesiis, S. Joannis Neapol. Episcopi festum celebrari solitum die I. Aprilis, ut ex complurib. antiquis Mss. brevianis & Eccles. officiis [14] deprehendimus: etsi in uno ex eis die II. (15) Aprilis celebrari comperiat, in alio vero die ultimo Martii. Eadem ferme in aliis ex Chioccarelli fonte potantibus reperies. Quae Papebrochius loco cit. sic accipit, quasi id festum, quod Chioccarellus sic varie notatum reperit, non ad Quartum sed ad Primum Joannem sit referendum: quem quidem Joannem I. idem Bollandista vult mortuum non anno CCCCXXXII. (ut supra posuimus) sed CCCCXI. die XXXI. Martii [nam hoc posteriore anno Pascha in Apriles Kalendas incidit, Sabbatū autem Sanctum in XXXI. Martii] unde etiam, ait ibi Papebr., *Kalendarium unum, quod vidit Chioccar. ipsum ponit die ult. Martii, licet alii maluerint diem sollempnis Depositionis tenere, h. e. Kalendas April. Atq. ea est Papebrochii sententia, qui etiam, ut ante vidimus, Quarti festū sub Cimeliarcha primum institutū credidit: in utroq. (siquid video) falsus.**

Etenim jam proxime animadvertimus, Quarti festivitatem tamquam jam statutam supponi a Cimeliarcha. Ceterum nec dies ultimus Martii nec primus Aprilis ad Primum pertinere potest. Nec enim is anno 440. [quo Pascha in Kalendas

T

Apr.

[15] Huic, quod citat Chioccarellus, monumento addi potest Kalendarium membranicum olim in cella Gabrielis Lotterii Cler. Reg. repertum, in quo Tutinus [in Brancatiana Biblioth. manu exaratus pag. 113.] die 2. April. sic scriptum reperit: *S. Joannis Neap. Epi. Etri, fateor; festum quod in his duobus monumentis die 2. April. signatur, dubitari potest, ad Quartum ne an ad Primum pertineat. Nam Aprilis secundus dies Primo emortalis revera fuit; qui die 2. mortuus, die 3. sepultus fuit. Sed potuit etiam ad Quartum referri; quem quum ex errore credidissent Sabbato Sancto emigrasse, & seq. die sepultum [quod tamen Primi peculiare fuit] hinc quia an. 853. Pascha incidit in 2. Aprilis; non immerito Quarti festum ei dici aliquando fortassis affixerunt. De quo infra.*

Apr. incidit] emigravit; ne, quem Diaconus sub Damaso & Siricio sedisse tradit, ejus obitus plus nimio differatur usque ad Leonis M. pontificatum h. e. post annos amplius XL. ab eo tempore, quo eum potuerat Diaconus. Quo posito Papebrochii ratiocinatio concidit. Quamquã quid opus est argumentis, ubi marmor hoc nostrum diferte loquitur? In quo Joannis I. *Deposito* die III. Aprilis signatur: ex quo fit, eo die aut mortuum aut sepultum. Atqui eo die non obiit; quia nullus est circiter Joannis I. tempora annus, quo Sabbatum Sanctum (quod ei *θανάσιμος* fuit) in III. Aprilis incurrerit. Ergo relinquitur, ut die III. sepultus fuerit: quod & verissimum est. Nam anno 432. [qui alter ab excessu S. Paulini fuit] sanctum Pascha die III. Aprilis celebratum fuit; eoque die Joannes I. [qui pridie obdormiverat] sollempni pompa depositus Vranio dicitur: eoque mansit, ut die III. Aprilis ejus *Deposito* celebraretur; quae vox modo emortualem, modo sepulturae diem notat, ut alibi ostendemus.

Jam evicimus, recte in his Fastis Primi depositionem die III. signari; Kalendas vero, aut praecedentem Kalendis

diem nihil habere cum festo Primi commune. Relinquitur ergo, ut hi dies [ultimus scil. Martii & primus Aprilis] ad Quartum sint referendi. Ac si verum amamus; res ita se habuit. Quum vulgo jam ante Cimeliarchae aetatem h. e. ante saeculum XIV. crederetur Quartum Sabbato Sancto ad caelum evocatus; nullo modo is poterat die XXII. Junii [quo die cur hodie ejus festum fiat, infra dicitur] coli, ne *ἀσώτα* admitterentur. Ergo quaerendus ei fuit dies aliquis, qui potuerit emortualis esse, in quem scil. Sabbatum Sanctum aliquando per id tempus incurrerit. Ac pulchre se res habuit. Nam anno 853. [quo anno Quartum sive revera mortuum, sive obiisse creditum (16) oportuit] Pascha celebratum fuit postridie Kal. Aprilis, Kalendis vero Sabbatum Sanctum fuit: quo proinde die Quarti festum consignarunt, ne fabella de Joanne IV. per Paulinum arcessito sua verisimilitudine careret. Nam olim Ecclesiastici viri cyclos Paschales apprime callebant; erantque praeterea in rudiorum commodum tabulae expansae compositae, ex quibus poterat quivis stans pede in uno animadvertere, quo die Pascha hoc aut illo anno fieret.

§. V.

(16) Quis Joanni Quarto dies lethalis fuerit, inter eruditos non convenit. Annos VII. ejus Cathedrae attribuit Diaconus: sed hos numeros mendosos esse, ac notam quinarum resignandam esse in X. (ut omnino is annos XII. & quod excurrit, federit) alibi ostendimus. Eundem sanctissimum Episcopum *Indictione decima* (idque non arithmetice notis, sed integris litteris in MS. Vaticano perscriptum fuit) mortuum Diacono tradidit. Atqui *Indictio decima* in annum 847. nos ducit, quo obiisse Quartum oportebit. Nec video cur Vghellus ex ead. *Indictione* annum 848. aut Chioccarellus ann. 849. elicerint. At Cl. Muratorius ad Diaconi Chronicon mavult annum 850. *θανάσιμος* lethalem Quarto fuisse; id quod ex successoris Athanaei annorum supputatione colligit. Quod si verum fuerit, in Diaconi textu pro *Decima* legendum fuerit *Tertia decima*.

Verum quocumque ex dictis annis obierit Quartus, Paschale festum longe abest ab iis diebus, quibus olim S. Joannis festum celebrabatur. Nec nisi anno 433. Pascha in diem II.

Aprilis incurrit: qui dies pulchre conciliatur cum festo S. Joannis IV. sive die 2. Aprilis, sive Kalendis ejusdem: nam putabatur Quartus [ut saepe diximus] Sabbato Sancto defunctus, Paschali vero festo sepultus, quorum dierum alteruteri festivitati Quarti assignari potuit. Atque ob eam causam Henschenius (tom. I. April. pag. 31.) Quarti mortem in eum annum conjecit.

Verum huic Henschenii opinioni refragatur supputatio annorum S. Athanasii, ac multo magis *Indictio Decima*; quae integris litteris in Diacono scripta reperitur. Nam anno 853. decurrebat *Indictio prima*. Atqui sive per numeros, sive per litteras scripseris, non video quomodo ex *Prima* fieri *Decima* poterit.

Id tamen ultro assentior, circiter Cimeliarchae aetatem (quando Vraiana narratio ad Joannem Quartum trahi coepit, hujus autem festum sive Kalendis Aprilis, sive postridie celebratur) vulgo a Neapolitanis creditum fuisse, Quartum anno 853. obiisse; nempe ut videri posset Quartum Sabbato Sancto mortuum, sequenti vero die sepultum fuisse.

§. V.

Varia diversis temporibus utriusque festi fortuna.

JAm ut ex dictis aliquid explorati colligatur: quatuor sunt contigui dies (nim. XXXI. Martii, & I. II. & III. Aprilis) quorum dierum alius alibi festo alicujus *S. Joannis Episc. Neap.* notatur. Ex his autem diebus tertius Aprilis (qui in his Fastis eo festo insignitur) non nisi in Primum convenire potest: sicuti contra ultimus Martii & Kalendae Aprilis (qui dies alibi cum hoc festo notantur) non nisi in Quartum congruent. Postremo dies secundus Aprilis (in duob. scriptis eo festo insignitus) in utrumque Joannem quadrare potuit: in Primum, si ejus diem mortis pro die depositionis colere voluerint: in Quartum vero, si hunc anno 853. denatum statuerint, ac proinde die II. Aprilis (in quem diem eo anno Pascha incurrebat) sepultum.

Ex omnibus autem monumentis (in quibus, uti diximus, festa *S. Joannis* sive primi sive quarti per quatuor dies illos vagantia reperiuntur) omnium antiquissimum est hoc marmoreum Kalendarium: pone succedunt membranæ Lotterianæ a Tutino laudatæ, ut ego existimo: mox cetera monumenta, in quibus passim *S. Joannis* festum Kalendis April. assignatur. Nam illud singulare MS. in quo, teste Chioccarello, die 31. Martii *S. Joannes* signabatur, quam antiquitatem praeferulerit, ignoro. Sed facile ceteris recentius crediderim.

His animadversis, per hos maxime gradus utriusque festum decurrisse mihi

(17) Vtrumvis potuit accidere. Nam si confusio antiquior transpositione fuit; tum eadem confusio suasisse videbitur, ut festum *S. Joannis* (qui Quartus habebatur) in II. Aprilis transponeretur: quia Quartus non nisi postrid. Kal. April. sepeliri potuit, anno scil. 853. in festo Paschali. Quod si transpositio festi antiquior confusione fuit, tum vero sic res transigetur. Aliqua prius debuit incidere causa, quæ festum Primi ex III. Aprilis in praecedentem diem trajiceret. Id ubi factum, quum postea jam ipsam Primi memoria evanida fieret, Quarti

videtur. Nono saeculo, uti ex his Fastis constat, Primi tantum festum agitabatur, & quidem die III. April. quo die is an. 432. sepultus fuit: idque diutissime, ante & post hoc marmor, observatum fuisse, reor. At postea (quo tempore, incertum: sed certe ante Cimeliarcham, sub quo jam abolito Primi cultu, de solo Quarto agebatur, & in eum Vraniana narratio transfundebatur) *S. Joannis Neap. Episc.* festum in II. April. aliquando transiit, testibus membranæ Lotterianis, & altero apud Chioccarellum monumento. Ecqua causa ejus mutationis fuerit, non habeo dicere. Sed quaecumque ea fuerit, certe is dies utrique *S. Episcopo* communis esse poterat: Quarto quidem, si is poneretur an. 853. mortuus, ac proinde postrid. Kal. April. in festo Paschali sepultus: Primo vero, si pro die sepulturae (quem ante coluerant) dies mortis (qui an. 432. in II. April. incurrit) coli aliqua de causa coepisset. Atque is primus gradus ad confusionem fuit. Jam tum enim Vranianam historiam Quarto (quippe cujus recens vigeat memoria, dum interim Primi evanuerat) assignare coeperunt, quem finxerunt anno 853. mortuum, ac proinde die Paschali postrid. Kal. April. sepultum. Et haec quidem Quarti cum Primo confusio videtur Cimeliarcha (ut antea in Adnot. 12. diximus) aliquanto antiquior: verum, utrum eadem confusio praecesserit festi ex die III. in II. transpositionem, an subsequuta fuerit, haud satis queo [17] discernere.

Atqui non diu *S. Joannis* festum in ea

T 2

sta-

vero utpote recentioris viresceret; eo tandem ventum videtur, ut is festi dies non Primo, sed Quarto tribueretur. Eique errori velificabatur annus 853. quo anno fingebatur (etsi falso) Quartus obiisse. Nam quum eo anno Pascha in II. Aprilis incidere; facile inde errandi ansam arripuerunt, ut Vranianam Paulini apparitionem *S. Joanni* factam in Quartum traducerent, quem unice noscent, & in quem videbatur dies festus cum die sepulturae (quem sibi finxerant) optime congruere.

statione diei II. Aprilis consistere potuit. Nam posteaquam festum S. Mariae Aegyptiacae (quod antea tum Neapoli ac Romae, tum in cetero occidente die IX. Aprilis agitabatur) in II. ejusdem mensis retrocessit; sane id festum, Neapoli eum primis celeberrimum, coegit S. Joannem eo die cultum [quem jam pro Quarto omnes agnoscebant] inde dimotum in Kalendas recedere. Idque in plerisque monumentis reperitur, quae videntur Cimeliarchae aut ferme *σὺγχρονα*, aut etiam posteriora fuisse. Nam jam ante Cimeliarchen, ut saepe monui, ex omnium memoria Primus exiderat.

Postremo aliquid incidit necesse est, quod S. Joannem Quartum, tunc unice cognitum, ex Kalendarum April. statione dimoverit: quod ejusmodi fuerit, juxta eum ignarissimis scio. Sed aliquid certe fuit, quod ad id impulit. Etenim in uno apud Chioccarellum monumento reperitur id festum die Martii ultimo consignatum. Verum nec diu id stetit. Nam postea convenientius visum fuit si Quarti festum in XXII. Junii rejiceretur ob eam congruentiam, quod eo die de S. Paulino festum fieret, a quo Paulino Quartum evocatum errore populari statuerant.

Ac ne illud quidem, quo primum tempore Quarti festum dici XXII. Junii assignari coeperit, compertum habeo: nec initia transpositionis hujus sive Caesar de Engenio, sive Chioccarellus, sive Ant. Ca-

raeiolus perfecta habuerunt. Sed jam ante prope ducentos annos Surius [in indice mens. Junii] Quarti festum dici XXII. Junii affixum agnoverat [qui Surius an. 1572. Junio mensi infudabat] post quem Baronius eodem illum die Mrologio Romano inferuit. Ac videtur intra XV. saeculi ambitum aut incunte XVI. ea trajectio festivitatis facta fuisse.

Quid quod ne id quidem perpetuum fuit? Nam sub Archiep. Decio Carafa, & mox sub Francisco Bonecompagno ante hos CXX. annos Quarti festum Kalendis Aprilis principio restitutum, mox in XXII. Aprilis ut antea, revocatum (18) reperio. Atque ea est, nisi vehementer fallor, festivitatum utriusque Joannis fortuna.

§. VI.

De Joannis I. cultu restituendo.

Nunc quando Divini Numinis bonitate praeclare nobiscum agitur, qui non jam per ambages Joannis Primi cultum extundimus, sed ejus festivum diem ex minime insciando Factorum marmoreorum testimonio [praesertim cui eyelus Paschalis & cetera mire consentiant] jam certo tenemus; quid aliud restat, nisi ut hoc bono divinitus oblato fruamur? Nam equidem auctor fuerim, Joanni I. pristinum cultum die III. Aprilis esse restituendum, cum bona Eminentiss. Archiepiscopi, aut etiam, si sit opus, Sedis Apostolicae venia: in cujus Officio ea Vranianae epistolae pars, qua Paulini appa-

(18) Decius Card. Carafa an. 1619. edidit Catalogum Sanctor. Neapoli celebrandorum. In quo die 1. April. notatur S. Joannes Episc. Neap. Dupl. x . . . sine Credo . . . Quibus haec subnotantur. *Hac die celebrabatur olim . . . ut patet ex Kalendario Ms. Ecclesiae Neap. De eo Mrologium Rom. & Baronius in notationibus. Vitam ejus scripsit Jo. Cimeliarcha jussu Bernardi Archiep. Sequitur narratio de S. Paulini apparitione ex Cimeliarche desumpta. Ad extremum sic scribitur. Sacra ejus ossa sunt in Aede S. Restitutae sub Ara maxima. Quae adnotationes in Quartum certe conveniunt. Eum Catalogum mihi nuper commodavit vir pereruditus Carolus Blafchius.*

Sed & vir sacrae antiquitatis studiosissimus Cyrus de Alteriis in *Ordine Divini Officii* anno 1627. jussu Bonecompagni Archiep. edito reperit festum S. Joannis Episc. Neap. ritu duplici signatum Kalendis Aprilis, idem vero festum ex XII. Junii ejectione. At idem vir amicissimus in Ordine annor. 1623. & 1624. in neutro eorum dierum S. Joannis festum invenit: qui tandem in Ordine anni 1635. diei XXII. Junii idem festum restitutum observavit his verbis: *Fer. VI. Joann. Episc. Neap. Dupl. Cujus sacrum corpus est in Ecclesia S. Restitutae. Eidemque porro diei in sequentibus Ordinibus haec illi eam festivitatem comperit. Haec mecum vir eruditus communicavit.*

apparitio describitur , lectiones secundi Nocturni *αὐτολέξει* suppeditabit. Ceterum a Quarti lectionibus eandem narrationem , quam ei Cimeliarcha attribuit , prorsus detrahendam esse judico . Nec enim falsis laudibus Sancti indigent . Imo Quarti lectiones , quas nunc ex Cimeliarchae Legenda decerptas esse conitat , ita refingendas esse censuerim , ut potius ad eam Quarti vitam , quam Diaconus longe integrioris fidei scriptor in suo Chronico pertexuit , conformentur .

§. VII.

De hujus S. Joannis Ecclesis .

Baronius ad XXII. Junii de eo S. Joanne agens , qui a S. Paulino ad caeli gaudia evocatus fuit (qui , uti vidimus , primus esse debet , non quartus) haec subiicit : *Scimus , Neapoli nobilissimas Ecclesias S. Joannis nomine Deo dicatas esse (etsi revera una tantum nobilissima exitat , quae nunc S. Joannis Majoris nomen praefert) quod autem nulla illarum Joannis Episcopi , sed Joannis Baptistae nomine nuncupetur ; id injuria temporum factum puto , & veterum monumentorum inopia , ut hujus Ecclesia dicta S. Joannis (omnino celebrem Basilicam S. Joannis Majoris intelligit) transferit in nomen S. Jo: Baptistae : cujus quidem rei & in aliis locis alia invenimus exempla .* Haec nunc eruditissimus Caesar (19) Baronius . Ac fateor mihi quoq. jam antea venisse in mentem , Collegialem nobilissimam S. Joannis Ecclesiam olim S. Joanni primo fuisse dicatam , & ob id S. Joannis Majoris appellatam , quod quum duo essent Joannes sanctitate conspicui , eorum antiquior diceretur fort. *Major* , alter vero

Minor : id quod & in duobus Paulis usurpatum vidimus , ut ad XVII. Febr. dictum fuit . Quocirca & idem prorsus de S. Pauli Majoris Ecclesia judicium tuleram , forsitan ad Episcopum Paulum referenda , dictum *Majorem* comparate ad *Minorem* alterum , ut is in hoc Marmore nuncupatur . Verum quidquid de S. Paulo Major sit : S. Joannis certe Majoris Basilica jam inde a saeculo X. ad Jo: Baptistam referebatur : quod postea didici ex *Eufimiae* epitaphii (quod refert Chio-carellus in Stephano III. pag. 107.) disticho octavo : *Inclyte Praeursor Domini & Baptista Johannes* . Illa autem *Eufimia* (sic in illo marmore scribitur pro *Euphemia* ; sicuti & alibi passim) quippe Stephani III. ante episcopatum uxor , jam ipso exeunte IX. saeculo , aut ineunte X. mori debuit . Accedit , quod discrimen *Majoris & Minoris* in duob. Paulis , utpote fere *σὺν ἁποστόλῳ* , usurpatum fuit , non item in duplici Joanne .

Interim tamen non negaverim , fuisse olim sine dubio unam aliquam aut plures Ecclesias sub hujus S. Joannis primi celeberrimi nomine . Praeter autem plures , quae nunc S. Joannis nomen praeferunt , partim antiquas partim novas , in Tutini chartis Brancatianis vetus Oratorium reperi [quod nunc non exstat] *Sancti Joannis ad Calcariam* : nisi potius vetus nomen fuerit *ad Caldariam* , nomen scilicet ex re balneari petitum , & in nostris memoriis alibi usurpatum . Quenam autem ex Ecclesiis S. Joannis nomen gerentibus ad Joannem primum sit referenda , ex monumentorum inopia definire non possumus .

IIII

(19) Non possum heic nec debco dissimulare , ea quae sup. in Adnot. XI. de oratione *data* & oratione *collecta* animadvertimus , fuisse a doctissimo Baronio multo antea indicata ad 22. Junii ubi de Joanne Neap. Quae si an-

tea legissem , quum ea scribebam ; aut ea adnotare superedissem , contentus tantum citasse Baronium ; aut ejus saltem commeminissem . Interim gaudeo , easdem ac mihi , viro magno cogitationes tanto ante occurrisse .

III P S THEODULV MÄR

DVx, pro more horum Faſtorum, ſolus adſcribitur: ſocius *Agathopus* ſupplendus relinquitur. De his duobus hoc eodem die in omnibus Faſtis Latinis, Graecisſque agitur: ex quibus apparet, Theodulum lectorem fuiſſe, Agathopodem autem Diaconum, Theſſalonicae ſub Maximiano Galerio ob Chriſti fidem in mare demerſos. Hoc tantum intereſt, quod in Baſilii Menologio, in Martyrologio Romano & in aliis quibuſdam, Agathopus Theodulo praeponitur: at vero quod ad S. Hieronymi antiquiſſimum Martyrologium attinet, variant circa ordinem manu exarata exemplaria, ſed ita tamen ut in longe plurima ſcriptorum codicum parte Theodulus alteri (cujus nomen varie corruptum reperitur) praeſeat. Poſtremo ſi Aſtorum ſane optimorum (quae antea Lipomanus Suriuſque, mox Graece & Latine Papebrochius edidit ad hodiernum diem) ratio habeatur, Theodulus (20) per omnes partes Agathopodi praeponendus eſt. Niſi quod qui hunc alteri praetulerunt, ii longe proveſtioris aetatis & diaconatus rationem ſibi habendam cenſuerunt. Jam vero in eiſdem Aſtis diſerte conſummatis dicuntur (ex fide Veneti M. S.) *ἑρὸ πῶν Νοννῶν Ἀπριλίῃς* (21) i.e. *pridie Non. Aprilis*. Qui paſſionis certus dies quia hujus Kalendarii aſtori exploratus erat; ideo notam *Paſſionis* non vero *Natalis* heic praefcripſit, pro conſueta ſcil. hujus monumenti accurratione, mihi paſſim alias experta. Poſtremo tum Aſtis, tum compertae toties noſtri marmoris fidei adſtipulantur Metricae Ephemeres, quae hoc die eos

demerſos affirmant.

Ἀγαθόπυς Θεοδῦλος συνείδους γὰρ τῆς πάρετῃ.

Mergitur Agathopus quartâ, ſimul & Theodulus.

Ceterum horum Martyrum Aſta equidem ſatis bona & antiqua reor. De quibus Animadverſionem Syllogen heic ſubjicere operae pretium duxi.

SYLLOGE ANIMADVERSIONVM

In Graeca SS. Theoduli & Agathopi Aſta.

HAec Aſta ex Veneto reor aliquo MS. jam pridem verterat Zinus. At Bollandiani eadem in Vaticano Codice Graece deſcripta naſti, novam interpretationem huic diei inferuerunt, non ſatis accuratam illam quidem, quantum ex nonnullis locis deprehendere licuit. Nec enim, fateor, Latina Bollandiana, ſed Graeca ad calcem ejuſd. tomi edita legere mihi penſi fuit: nec niſi paucis in locis paullo difficilioribus, infra a me adnotatis, ad interpretem recurri. Ceterum quum Latina translatio a Graeco textu diſtracta apud Bollandiſtas reperitur (quod inſtitutum nemo, opinor, probaverit) quis hunc laborem ſuſtinere poterat, ut inter codicis ſatis ad tractandum ponderoſi initium atque finem, diſperſitas manus, oculos, atque curas haberet?

Ac de his quidem Aſtis (ſive potius Elogio: nam ad elogii imaginem ſtylus ambitioſior conformatus cernitur potius, quam ad Aſtorum ſimplicitatem) nec prorfus abjeſte, nec nimis magnifice ſentit Tillemontius: cujus difficultatibus, uti

[20] Non eſt dubium, quin Aſtorum auſor Theodulo priores detulerit, Agathopodi ſecundus. in iis certe Theodulus utramque paginam ſcit: de Agathopode ſermo rarus. Sed & num. 2. Agathopodem *γενναίον συνοδικῆν γενερόſον commilitonem* diſerte vocat.

[21] Illud *ἑρὸ πῶν Νοννῶν Ἀπριλίῃς* in MS. Vaticano, ex quo Graeca Aſta erui curavit Bollandiſtae, deſcripſit: at in Veneto tale

aliquid fuiſſe oſtendit Zini interpretatio. Sed & ex Vaticani exemplaris fide hunc titulum Papebrochius exhibuit, *Μαρτύριον πῶν ἁγίων Θεοδῦλου &c. πρὸ μιᾶς Νονῶν Ἀπριλίῃς. Martyrium SS. Theoduli &c. prid. Non. Aprilis*. Vbi notandus eſt inſolitus numerandi modus *πρὸ μιᾶς* pro eo quod paſſim alibi uſurpatur *πρὸ δῦο*. Nam ceteroquin in hiſ uterque terminus numerabatur.

uti res feret, respondebitur. Interim huic monumento non aliud mihi deesse videtur praeter simplicitatem. At, siquid video, stylus ipse cultior & elaboratior eisdem scripto antiquitatem non mediocrem conciliat. Nam quarti aut summum quinti ineuntis saeculi mihi videtur opus. Quis enim post ea tempora tantum ubique dictionis antiquae, imo retrusioris saepe Atticismi, haud facile apud Christianos obvii, studium adhiberet? Omitto argumenta cetera, quae ex subjectis animadversionibus sponte fluent. Ex scriptionis vero antiquitate sequitur, facta esse vera (sive saltem scriptoris aevo pro veris habita) non item conciones plane omnes; quarum saltem longiores scriptoris ingenium sive protulit, sive verius rhetoricis pigmentis ornavit. Verum de his Actis tum credo, iudicium a me incorruptius ferri posse, ubi ea ab initio ad calcem commentando percurrero.

§. I.

Ad Actorum Sectiones primas duas. Tillemontii criminatio diffatur. Equites qui? Textus παρόρθως tollitur. Quid sit ἐπί aut ἐκ μέρας.

Jam primum omnium illud de Actorum proemio conqueritur Tillemontius, quod de gloria pugnantium pro patria magnifice loquatur Auctor (quod Christianis sensibus adversari, quos ab humana gloria alienos esse oportet, criticus putat) id nihil est: nam tantum ibi comparatio instituitur defendentis patriam, *ἵνα τὸν πῆς εὐδοξίας ἀναδύσῃται στέφανον, ut gloriae corona redimiri possit*, cum eo qui pro Fide Christi decertat. An non pares sunt Apostoli comparationis petite a palaestritis, qui ab omnibus se abstinent, ut corruptibilem coronam accipiant?

Num. 2. dicuntur *ἵππεις*, equites ultro citroque discurrere, ut aut ad desertionem Christianos compellerent, aut abducerent. Quos non diversos accipio ab iis, quos illa tunc aetas modo *Fruentarios*, modo *Curiosos*, alibi *Curagenarios*, *Agentes in rebus*, *Exploratores*,

aliique pro tempore nominibus nuncupabant. Per hos discursatores omnia ad Principem deferebantur: per eosdem rei conquirebantur. Chrysofostomus apud Suidam dicitur *Tractus a Curioso in mediam civitatem*. At Noiter *ἵππεις equites* appellavit: sane proprie & antique, & ut scriptorem decebat, qui barbara verba aspernaretur. Qui sic etiam in Actis S. Polycarpi vocantur num. 7. *ἔξῆλθον διαγωμίται καὶ ἵππεις μετὰ τῶν συνήθων ἀσπίς σπλων*. Egressi sunt *Diogmitae* (ea vox persecutores sonat) & (pro sive: nam *diogmitae* iidem, qui equites) equites cum *consuetis armis* &c. qui tandem S. Martyrem abduxerunt.

Ibid. in fine. *οἱ δὲ τὸν λογισμὸν ἐπὶ μέρας ὑγιαίνοντες, ὑπὸ βασάνοις καὶ ἀντοπι διπλέγοντο, τὸν ὄντως Θεόν (μὴ) ἀρνέμενοι*. Bollandistae addiderunt initio *ἐκ* ante *ἐπὶ μέρας*, ac reddiderunt. *Isti vero, quibus sanior omnino firmiorque inrecta fide sensus erat, nequaquam induci poterant verum ejurare Deum, sed ipsos se probabant cruciatibus sustinendis*. Verum tantum abest, ut initio *ἐκ* addendum fuerit, ut potius in fine *μὴ* (quod intra parenthesis coercui) induci debuerit, si unquam in MS. fuit. Certe neutrum *σερητικὸν μόριον* in suo reperit Zinus, sic interpretatus: *Qui autem parum erant in fide salubri confirmati, cruciatibus victi, verum Deum negabant*. Vbi illud *parum* optime respondet Graeco *ἐπὶ μέρας*, quod significat *ex parte tantum* h. e. *imperfecte*; sicuti 1. ad Cor. XIII. 9. *Ex parte [ἐκ μέρας; quod significat imperfecte, nam sequitur Quum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est] credimus, & ex parte prophetamus*. Accedit, quod *διπλέγω* nusquam significat *probare*, sed *reprobare, redarguere, convincere*; ut omnino utraque negatio abesse debeat. Postremo Auctor hoc loco non aliud, quam Christianorum ferme communem desertionem, notat, dum alii nullis tormentis tentati, ultro a fide deficerent, alii vero tormentis succumberent: unde & statim diabolum laetantem inducit, quod *ἀσθενείων ἰσχυρο-*

rioribus (hi sunt illi posteriores *parum in fide confirmati*) superior evaserit . His opponuntur hi SS. Martyres , qui ob eam causam infra num. 18. ἀπελεσμένοι h. e. *perfecti* vocantur ; unde nullis tormentis vinci potuerunt . His intellectis, loeum, in quo versamur, totidem his verbis reddes, si voles : *Qui vero mente ex parte (tantum) sani erant , sub tormentis & ipsi reprobi evadebant , verum Deum negantes .*

§. II.

Ad Sectionem tertiam. Διὰ πείρας (quod heic vertitur *FIDENTER*) quid sit . De urbicis *Thessalonic. magistratibus, de Strategis duobus, unoque Logiste . Locus difficillimus Actorum enucleatur . Quid ibidem sit ἐπὶ κεφαλῆς . Plurativum πατέρες non utrumque parentem , sed majores seu ascendentes notat .*

Num. 3. Tillemontius difficultatem objicit de his Martyribus in Domo Dei versantibus (quum tamen claudi ab initio Eeclesias ex Edicto oportuerit) & Dei verbum praedicantibus ; sed eam ipsemet V. Cl. solvit exemplo S. Philippi Heraeliensis . Quamquam illud *hautement* (quod expressit Tillemontius ex interpretis voce illa *fidenter* : *Quod Dei verbum FIDENTER praedicarent*) abest a Graeco textu ; imo ejus loeo , ponitur *διὰ πείρας* , quod contrarium prorsus significat . In Axiocho (qui Platonis scriptis inseritur) reperitur *διὰ πείρας ἰόντες* (ad verbum , *per experientiam euntes*) de iis usurpatum , qui loeum difficilem ingressuri, suspenso ambulantes gradu, perterritant prius, ubi vestigia ponant . Sic & hi SS. Martyres *διὰ πείρας ἐκέρυττον* , i. e. *tentabundi praedicabant* : tantum abest ut *fidenter* , sive *hautement* id fecerint .

Ibid. dicuntur Martyrum horum libertatem admirati οἱ περὶ αὐτῶν στρατιῶται, ἡ αὐτῶν ἐφεσώπει Λογιστὴν : quod interpres Bollandianus reddidit, *Milites eorumque duces atque aetarii praefectus* . Verum nullum heic militare nomen est, sed utraque vox urbicum magistratum *Thessalonicensium* notat . Ac sicuti *στρατηγός* π. ἰ. ἐργ. in N. Testamento *Magistratus Templi* redditur ;

sic *στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλονικέων* erunt *Magistratus Thessalonicensium* . Quod si peculiari vocabulo eam vocem reddere velis , non dubitabo *Praetores* interpretari . Romanos praetores a Graecis *στρατιγός* dictos vel pueri sciunt . Quemadmodum, ergo qui in eeteris coloniis *duoviri* vocabantur , ii Capuae teste Cicerone *praetores* nuncupabantur ; ita eisdem a *Thessalonicensibus στρατιγός* fuisse appellatos, certissimum est . *Strategos* hujusmodi in Graecarum urbium marmoribus atque nummis passim animadvertere licet . Vailantius porro ad CCL. *strategos*, qui in nummis Graecis occurrunt, recensuit . Fuerint ergo *Thessalonicae Strategi* seu praetores duo ; sicuti & duos fuisse *Templi Hierosolymitani Strategos* erediderim, ut in loco ostendemus .

Sequitur ut & de *Logiste* dieam , qui major *Strategis* erat , ut ex horum *Actorum* ejusmodi verbis intelligitur , καὶ τὸν ἐφεσώπει Λογιστὴν , h. e. Ὁ [cis] *praefectum Logisten* ; & infra num. 10. *Urbanus tunc λογιστῶν* (i. e. *temporis illius Logistes*) cum praefide Rom. pro patriis institutis strenue agit . Et Athenis quidem λογισταὶ dicebantur ii , apud quos rationes reddebantur administrationis magistratum ; id quod discere licet ex *Harpocrate* , *Polluce* , *Suida* , *Etymologico* . Nee tantum Athenis , sed ubilibet id genus magistratus erat , sed alio atque alio nomine . *Aristoteles* in VI. *Polit.* cap. ult. praefatus , esse oportere in qualibet civitate magistratum , apud quem ratio administratae reip. redderetur , subdit , *Hos autem alii εὐθύνας vocant* , alii λογιστὰς *logistas* , hi rursus ἐξεπιστάς , illi συνηγόρους .

Ibid. *Theodulus* vix pubertatem ingressus dicitur ; & tamen eum *Leكتورum* fuisse ex n. 4. discimus : id quod animadvertisse proderit , nequis putet , eo tempore majorem quam nunc aetatem ad *Leكتورatum* fuisse necessariam . Verum huic loeo retrusior quidam sensus inest . Ἦν γὰρ ὁ Θεόδουλος ἀνήρ , ἄρτι μὲν τὸν ἕβλον ἐπαρθῆναι κατὰ αὐτῆς γενεῆς [cor. γενεῆς]

γεννάδος] ἔχων; ἄλλως δὲ παῖς ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος ἀδεκάστου παπυνοφροσύνης. Tres in Theodulo aetatis gradus admiratur: virilem enim is aetatem moribus, primam adolescentiam recenti adhuc lanugine, ac postremo pueritiam sui demissione praeferebat. Hoc ultimum sumptum est ex Matr. XVIII. 4. *Qui humiliaverit semetipsum, sicut parvulus iste* &c. His praemissis, locus modo recitatus ad verbum sic sonat. VIR (ἰμφοπικῶς) quippe erat Theodulus, recentem quidem lanuginem efflorescentem per genas habens, ceterum adhuc puer, quod attinet ad corporis incorrupti demissionem, seu humilitatem. At haeret adhuc in ultimis verbis nodus. Cur enim παπυνοφροσύνην animi demissionem corpori tribuit? quum contra eandem menti adscribendam esse ex ipso nomine fidem faciat Chrysofostomus Hom. VI. in Ep. Ad Philip. dicens: παπυνοφροσύνη sic dicitur, ὅτι πᾶς φρονιματός ἐστι παπεινώσις, quia mentis est (non corporis) demissio. Sed manifestum est alludi ad σῶμα παπεινώσεως, i. e. corpus humilitatis, quod legitur III. ad Philip. 21. Quamquam ne sic quidem nodus expeditus est. Sed piget heic immorari diutius. Quae restant vide ad paginae (22) calcem: ex quibus intelliges, quam non pronum sit Auctoris hujus sensus alicubi abstrusus pervadere.

Statim sequitur: πατὴρ πατέρες ἦσαν ἐπὶ τῆς Θεσσαλονικέων κεφαλῆς. Haec apud Bollandianos sic redduntur: *Erantque ei in Thessalonicensium urbe genitores.* Ad calcem vero adnotat vir eruditus, illud ἐπὶ κεφαλῆς diversis conjecturis ansam praebere, sed sensum nullum suggerere; quocirca in interpretatione a se omissum fuisse. At ibid. adnotatur, Zinum haec ita vertisse, *Huic*

parentes Thessalonicenses erant, viri illustres. Nam quia caput est membrum princeps, idcirco Zinus putavit, quod Graece dicitur, *hujus parentes erant in Thessalonicensium capite*, tantūdem esse ac si diceretur, erant viri primarii, & quasi Thessalonicensium vertex. Sed longe aliud secutus est Graecus Auctor. Sciendum est, apud Graecos κεφαλὴν caput pro eo, quod est carissimum, poni; sicuti & Oculi eodem sensu apud Latinos usurpantur. Itaq. Homerus Iliad. Σ. *Quem ego πῶν Ἴσον ἐμῇ κεφαλῇ, honoravi aequae ac caput meum*: pro quo Latinus poeta, *Ni te plus oculis meis amarem.* Hinc Plato in I. de rep. scripsit, *Ὁβὴν ἡμῶν sapientiam tanto eos amore prosequuntur, ut tantum non (ἐπὶ παῖς κεφαλῆς περιφέρουσιν αὐτῶς) in capitibus eos ferant amici*: pro quo Latini usurpant *In oculis ferre.* Eadem prorsus in his Actis locutio, ἦσαν ἐπὶ τῆς Θεσσαλονικέων κεφαλῆς: ad verbum, *Erant in capite* (i. e. magno in pretio) *apud Thessalonicenses*, h. e. *in oculis*, uti Latini loquuntur. At hodieum vulgo τὸ *Supra caput*, veluti proverbiale, usurpamus de iis, quae magni nos facere significamus. Ac ne illud quidem est omitendum, quod πατέρες hoc loco non significat genitores aut utrumque parentem, (nusquam enim, quod sciam, una haec vox patrem simul ac matrem notat) sed προγόνους i. e. majores, sive agnatos in gradu ascendendum: qua notione ea vox plurative usurpatur. Hinc discet, Theodulo non tantum patrem, sed & avum paternum fuisse superstitem.

§. III.

Ad sectionem quartam. De S. Theoduli annulo morbis auxiliante. Loci Actorum obscuri emendatio atque expositio. Evolvuntur

V

tur

[22] Ac primum illud ἀδεκάστου cum παπυνοφροσύνης ne (quod fecit interpres, scribens, *intemperatae modestiae*) an cum σώματος est jungendum? Non est dubium, quin ad corpus sit referendum: nam id epitheton a demissione est alienissimum. Cur autem Theoduli corpus *incorruptum* vocat? primum quia nulla se carnis spurcicia contaminaverat, quae puerorum propria laus est ante pubertatem, unde &

Martyrem hac parte *puerum* appellavit: deinde, ut antithesis sit cum Apostoli indicato loco. Nam Chrysofostomus in eum Pauli locum *corpus humilitatis* idem esse putat ac *corruptionis*, & corpus humile dici ait; quia τῇ φθορᾷ ἐστὶν ὑπευθύνον, *corruptioni est obnoxium*. At contra Noster, in omnibus rhetoricans, corpus ἀδεκάστον *incorruptum* Theodulo tribuit, ut id opponat *corpori humilitatis* h. e. *corruptionis*.

eur Auctoris hujus ambages circa Dei nomen quadrilitterum annulo inscriptum : deque eo nomine Christianorum silentium . De paganis ac Basilidianis eodem nomine abutentibus . De anno passionis horum Martyrum .

Num. 4. Narratur Theodulus annulum, in cujus pala quaedam signa insculpta essent, per quietem divinitus digito infertum adeptus fuisse, per quē mox curationes plures perfectae fuerint. Hoc totum Tillemontio fabulam subolet. Esto. Sed tamen quarto saeculo, quando hoc Elogium perscriptum oportuit, id pro vero habebatur. Quamquam non video, quid in ea narratione fidem superet; quum sciamus per sudaria & semicinctia Pauli aegrotantibus admota, plures, vel absente Apostolo, convaluisse. Nam & tale quiddam in eo annulo eveniebat; quod nondum intellectum fuit. Scribitur enim de hoc annulo : *εἰ γὰρ, ὁ σὺν πᾶσι μόνον, ἦν ἐπιφανεὶ ἀνδρὶ πάθος ἀνίκητον ἀποδεδυρόμενον, μὴ τῇ παρυσίᾳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἤρχη πῆς νόσου*. Bollandiani correxerunt, *μόνη τῇ παρυσίᾳ*, ac verterunt : *Si enim hunc (annulum) solum habenti illustri viro gravis ac desperatus morbus obvenisset, sola ejus praesentia sufficiebat ad morbi depulsionem*. Sed quanto facilius fuit pro *μὴ τῇ παρυσίᾳ*, levissima mutatione scribere *μὴ τῇ* (quod *Nesum* significat) *παρυσίᾳ*, recto casu, &

adjecta ὑποσημα. Deinde sic totus locus verti ad verbum potest: *Vel enim cum hoc (annulo) tantum, si cui illustri viro morbus insuperabilis ac deploratus incidisset, nedum [Theoduli] praesentia, ad morbi depulsionem id satis erat. Illud σὺν πᾶσι μόνον est quasi παρεπιθεμενον, ac valet, annuli tantum auxilio [sicuti σὺν Θεῷ est cum Dei auxilio, Deo bene juvante] ac sine Theoduli praesentia.*

Atqui hoc loco etiam de signis in pala annuli scalptis est aliquid mihi dicendum, in quibus retrusius certe aliquid latet. Ante modo recitata verba descriptio annuli talis est : *Annulus quidam ex insolita materia, habens in pala (σφραγιδας) signa h.e. sculpturas seu characteres. Cujusmodi autem hi characteres fuerint, non dicit, quia arcani religione prohibebatur auctor. Sed ex sequentibus id augurari licet : δι' ὧν, οἱ μακαρῶν, καταμένοντων ὁ πῶν ὄλων Θεός, ἔπα παρ' αὐτῶν τῶ δῶρον, πῶ πᾶ τέτραρα σοιχεῖα διοικῶντες*. h.e. *Per quos characteres hujus universitatis Deus, ut opinor, significavit, ab eo munus esse profectum, qui quatuor elementa administrat*. Aut ego fallor, aut his verborum involucris datur intelligi, nomen Dei ineffabile quadrilitterum in annuli gemma scalptum fuisse : de quo videbis inferne (23) adnotata. Ad finem autem sectionis hujus dicitur Theodulus verbo tan-

[13] De $\Gamma\eta\eta$ Dei nomine quadrilittero in Theoduli annuli gemma inciso.

Ut σφραγιδας sive caelaturas, quas Auctor in annulo misse dicit, de Dei Hebraico nomine quadrilittero interpreter, facit I. Christiani hujus scriptoris silentium, cum quadam subobscura tamen multitudine conjunctum. Nam nominis hujus mysterium ad arcani disciplinam pertinuisse, tum sup. ad XI. Martii in animadvertens ad S. Pionii Acta opportune docuimus [vide ibi dicta] tum id vero ex hoc loco magis confirmatur. Id autem arcanum necessarium fuit, quippe tum Paganis, tum etiam Basilidianis haereticis eo nomine sive pronuntiato, sive in gemmis insculpto, ad superstitionem & amuleta abutentibus, ut infra dicemus.

II. Tametsi vero Auctor, cujusmodi characteres illi fuerint, non edidit, id tamen

attendenti satis per aenigmata adumbrat in eo, quod sequitur : *Per quos, inquit, characteres hujus universitatis Deus, ut ego interpreter, significavit, ab eo munus esse profectum, qui elementa quatuor administrat*. Nam ea scriptoris interpretatio non nisi in nomen tetragrammaton quadrat. Putavit enim, quia id nomen per quatuor elementa h.e. litteras perscribatur, ea scalptura significari verum Deum, cui quatuor elementa sive ipse mundus famulatur. Huc mirandus ille Pythagoreorum Quaternio [τετρακτύς] per quem illi sanctissime jurabant, pertinet : & quae plura huc afferri possent.

III. Et quidem Origenes in I. contra Celsum testatur, ethnicos eo nomine abufos fuisse tum ad immundos spiritus ab infestis corporibus depellendos, tum etiam pro amuleto ad mor-

tantum (καὶ σφραγίδι αὐτοῦ Παντοκράτορος) & signo Omnipotentis , iussisse Daemones ab obsessis abscedere . Ibi σφραγίδα signum Crucis interpretes reddidit . Et id quidem pluries significat : at heic additum Παντοκράτορος Omnipotentis , (non vero Christi) & superior de annulo narratio suadet , ut de annuli sculptura nomen Dei quadrilitterum exhibente , vocem Graecam illam intelligamus : quam ne Tillemontius quidem est assecutus , qui reddidit : *par le signe du Sauveur* .

Ibidem v. 12. ὁ δὲ αὐτῶν (syntaxis iubet scribi αὐτῶν) συμπλέων , huic conspiciens Agathopus .

Heic vero praeterire non possum , huius sectionis initio Martyrum horum passionis tempus non obscure designari . Est enim hoc in Martyrum historiis tritissimum , consuevisse eis Deum futuri certaminis significationes dare , easque non diu ante , sed sub ipsum pugnae tempus . Et Theodulus quidem datum sibi divinitus annulum in arham accepit , fore se sponsum sanguinum . Atqui hoc praesagium ei oblatum dicitur πρὸ πάσης ἀπορίας ante passionem , sive sub ipsam passionem : statim vero subjicitur , ἔγω γὰρ &c. Nondum enim impio Edicto peragente , eam praesagitionem Theodulo divinitus obvenisse . Ex quo licet colligere horum Martyrum passionem statim Edicta consecutam fuisse , propterea quod heic passio cum Edicto componitur . Atque id etiam ex eo intelligi potest , quod quo tempore passi sunt hi Martyres , adhuc Ecclesiae patebant

(uti colligitur ex initio num. 3. vide ibi dicta) utique quia recenti adhuc Edicto nondum ad eas evertendas ventum fuerat . Quorsum haec inquires ? Nempe ut appareat non esse dubium , quin horum Martyrum triumphus anno 303. sit consignandus , quo & Edicta proposita fuerunt : cui anno etiam Tillemontius recte hos Martyres assignaverat , sed tantum ex conjectura quadam . Qui etiam Not. XII. recte eas diluit difficultates , quae adversus hanc temporis consignationem obijci possent .

Porro autem Terminalibus h. e. exeunte Februario Diocletianae persecutionis (quae & Maximiano ut praecipuo incentori tribuitur) edictum propositum . Nicomediae fuit : at Thessalonicae & in aliis provinciis aliquantulo ferius : ita ut horum Martyrum certamen , quod die 3. Aprilis contigit , recte cum initiis persecutionis Macedonicae componendum sit .

§. I V.

Ad sectionem quintam. Faustinus Praefes fortassis idem ac Dulcicius , qui anno seq. Thessalonicae praesidebat . Aliquot loci illustrantur aut sanantur .

Num. 5. de Faustino praefide nihil habeo explorati . Anno Christi 210. Manius Acilius Faustinus cum Triario Rufino consul processit . Verum hic noster prope centum annis consule illo recentior , utrum ejusdem gentis fuerit , quis divinando assequetur ? Atqui equidem eo sum inclinatio , ut existimem , hunc praefidem cognomine quidem *Faustinum* , gentili-

V 2

tili-

morbos persanandos . Mitto heic quaerere , unde gentiles id arripuerint , a Christianis ne , qui ad talia eo nomine sancte uterentur , an a Judaeis , an postremo a Basilidianis . Nam unde id gentiles imitati fuerint ; satis id erat , ut Christiani id nomen celandum esse ducerent . Sed eo sum inclinatio , ut nec a Christianis , nec ab Judaeis (utrisque in eo nomine celando religiosis) didicisse id gentiles putem , sed a Basilidianis ; qui certe ad edendum id nomen ducere se praebuerunt . Hodiedum teruntur omnium manibus innumerabiles Basilidianorum geminae id nomen caelatum gerentes , sed tamen cum portentosis imaginibus , cumque aliis ignora-

bilis significationis nominibus conjunctum : quorum nomen est illud celeberrimum AB-RAXAS . Atque ea heic attingisse tantum satis fuerit .

Interim ex hoc loco scriptoris nulla , ut satis patet , lae infecti intelligimus , sanationes admirandi illius Nominis ope perfectas , non fuisse a Christianis damnatas (modo abesse superstitio) alioqui numquam hoc Theoduli factum a scriptore orthodoxo laudes extorsisset ; in elogio praesertim , quod publice in coetu fidelium in festo horum Martyrum fuisse lectum , ex sine huius scripti colligitur .

tilicio autem nomine *Dulcicium* fuisse appellatum: itaut idem plane fuerit ac qui anno sequenti in eadem Thessalonicensi metropoli praefes erat, uti constat ex Actis SS. *Agapes, Chioniae, & Ivenes* Thessalonicae anno 304. crematarum sub *Dulcicio* praefide, uti is appellatur in Actis sincerioribus a Ruinaro exhibitis. At in Actis earumdem Henschenianis (ad 3. Aprilis) idem *Dulcicius* nuncupatur: quam rectam esse scripturam, suaderc poterit marmor Lugdunense apud Reinesium Cl. XVI. 6. in quo occurrit quidam DVLCICIVS CLAVDIANVS. Sed quidquid de orthographia sit; fuerit hic praefes (gentilicio nomine *Dulcicius* sive *Dulcinius*, cognomine autē *Faustinus*) idē qui legitur in Actis SS. *Agapes & Soc.*

Timuisse autem praefes dicitur, quum in SS. Martyribus miram oris mentisque confensionem animadvertisset. Ea confensio Graece sic exprimitur, ὡσπερ ἐξ ἑνὸς σώματος ἢ μιᾶς γνώμης εἰς εἶδη διάφορα μεμωρφωμένως: quod interpres reddidit, propter idem animi propositum facie lucenti transformatos; pro eo quod verti multo aliter debuit, nim. illos Martyres quasi ex uno ore (ut qui unam ambo hanc vocem emitterent, *Christiani sumus*) & mente una in formas diversas (duas) figuratos fuisse. Id nempe est, quod de amicorum biga usurpamus, *Vna sol' anima in due corpi*. Versu hinc altero addenda est copula Καὶ ante illud γενναίω λογισμῷ. Porro ea quae in hac sectione tota criminatur Tillemontius, ea nauci non sunt, nec reiutatione indigent. Jam vero illud Ξένος malim appellative sumi, alioqui sequens vox ἀνὴρ quid heic faciet? τίς ξένος ἀνὴρ, vir quidam peregrinus. Versu tertio ante finem Theodulus ait; ἀλλ' ἡ σοφῶν δυνήσεται φόβος. Quam lectionem ratam habuit interpres, vertens, *Nona usque adeo formido commovet*. Sed nemo non videt, scribendum esse δυνήσεται i. e. *valetur*. Nam illud δυνήσεται i. e.

agitabit aut *agitabitur* hic locum nullum habet: nec hujus verbi forma media in usu esse cernitur.

§. V.

Ad sectionem sextam. Adverbium παιθοῖ, & διαλλάττει pro fatius est, & μεμεληκῶς notione ἀβία. Κρείττων pro Deus Σφραγίς baptismus, qui & σφραγίς πίσεως. Quid ἕξις αμα, & διασύρω, & πῶφρα, & ἐπικείμενος. Inhonestioris cavilli explicatio. Διάκονος generaliter pro Clericus. Locorum plurium enucleatio & emendatio. Tillemontii criminatio diluitur.

Num. 6. Statim initio. Παιθοῖ δὲ πάλιν εἰπόντος πᾶ Φαυσίνω, Αἰ δὲσον διαλλάττει λόγισμα, πὸ ζῆν μετὰ λαμπρότητα, ἢ πεινάει μετὰ κολάσεως. In his πειθοῖ est datus adverbialis, & διαλλάττει ponitur pro praestat (sicut & διαφέρει idem saepe significat) uti constat ex sequenti ἢ: quae Graccac linguae studiosi haud facile alibi reperient: sicuti nec illud obvium est, quod in fine sectionis hujus μεμεληκῶς activo significato ponitur; nisi quod tantum medium μεμηλῶς & passivum μεμελημένος perraro active ponitur pro sollicitus. Ergo autem superior locus verbo sic redditur: Porro apposite ad suadendum rursus dicente *Faustino, Reputa quanto sit praestabilis cum dignitate vivere, quam in supplicio mori*. Mox Theodulus ait: *Ignem corpus meum probato, statim enim animadvertes, ut in eis meum invidiosum, φαρτῶν ὄν, ὑφ' ὁμοίων καταναλισκόμενον, illud quidem (corpus) succumbere quum sit corruptibile, a sui similibus (corruptibilibus) consumptum*. Quae in interprete nō belle habent.

Ibid. *Faustinus* ait: Καὶ τίς ἔπος, εἰπέ, πρὸς πᾶ κρείττωνος &c. Vbi interpres adnotat, id sensum integrum non facere: unde & correxit πρὸξενος πᾶ κρείττωνος; & hac scriptura in textum recepta, locum interpretatur, *Ecquis, obsecro, ille tanto majoris boni conciliator?* Verum si, nunquam ei vox κρείττων (24) pro *Deus* occurre-

(24) At Κρείττων ea notione usurpatur a Plutarcho in Pyrrho, ὡς κρημ πᾶν κρημτῶ-

ων θαυμάσιοντες, ut unum aliquem ex deorum numerum admirati. Heliodorus dixit Nilum

currerat; at in hoc saltem elogio pluries usurpatam reperisset. Sic enim n. 4. initio Theodulus *arrham futuri certaminis a Deo* (Gr. *παρα κρείττονος*) accepit. Sic etiam num. 7. & 8. quibus in locis peculiarem ejus vocis usum adnotabimus. Itaque heic *αρός πῶ Κρείττονος* est jurandi formula (nam *αρός* cum gignendi casu passim iurijurando servit) i. e. *Per Deum*.

Ibid. *σφραγίδα*, *signaculum*, quo se a teneris unguiculis signatum Theodulus dicit, non aliud quam Baptismum (qui passim trito significatu *σφραγίς* vocabatur: imo & ad finem sectionis hujus eadem *σφραγίς* usurpatur cum additamento *πῆς πίσεως*, *signaculum fidei* h. e. ipse baptismus, qui *Fides* ab antiquissimis Patribus vocabatur) intellige; & hinc disce illis temporibus usitatum fuisse infantium baptismum. Mox idem Martyr Praefidi dicit: *βάπτον γάρ καί πῶ σώματος*, ἢ *σαύτης σοι καί τῷ τυράνῳ πῆς θεοσεβείας ἐκνήσομαι*. Quae in interpretatione Latina non recte habent in hunc modum: *Citius enim per te omnis religionis inimicum tyrannum ab hoc corpore, quam ab illa (signatura, de qua prius) dejiciam*. Putavit, *σαύτης* referri ad *σφραγίδα* ante positum, quum referatur ad sequens *θεοσεβείας*; deinde hunc genitivum regi a *τυράνῳ* credidit. Adde quod *ἐξίσταμαι* cum genitivo rei & dativo personae est *Cedere* alicui re aliqua, ut via aut provincia alicui cedere. Exempla apud meliores Graecos hand rara sunt. Verti ergo debuit: *Nam corpore citius, quam hac Divina religione, tibi & Tyranno cedam*. At Tillemontius nollet, a Martyre imperatorem *Tyrannum* vocatum. Potuit quidem haec vox a scriptore proficisci. Verum ne a Mar-

tyris quidem libertate id alienum erat, ut Galerium impietatis monstrum eo nomine appellaret: sicuti & diserte num. 12. Theodulus *Maximianum TYRANNVM saepius inclamabat*. Exemplum similis *παρησιας* & ex Sacra historia, & ex Scripturis plura suppetunt.

Verfu seq. *διασῶραι* non est *confutare* (quod ferietatem complectitur) sed *cavillari*, traducere, elevare, calumniari, nec sine amarulentia aut sarcasmo; qui certe sarcasmus Faustini praefidis dicto inest, si recte intelligatur, quod tale est. *Καλῶς ἡμῖν, ὦ νεανία, πῆφνης, ὁ καί σοι κλεισθρα καί πάς πῶ Θεῶ σφραγίδας ἐπικείμενος*. Interpres: *Pulchre, inquit, o adolescens, & claustra & signacula Dei tui commentus es*. Sed nec verba [25] nec sensus hanc interpretationem ferunt. Puto igitur *Καλῶς* recto casu esse legendum, ac porro sic esse reddendum locum: *Speciosus nobis, o adolescens, videris, ut qui & claustra & sigilla Dei imposta habeas, sive praedices*. Dixerat Martyr Deum omnia naturae lege conclusisse; ac mox *sigilli* (h. e. Baptismi) a Christo accepti meminerat. Hinc occasionem capit non satis honesta in Martyris formam cavillatione utendi. Gentilium diis fuisse amantissimos suos, nemo ignorat. Vel quod sequitur Martyris responsum positae interpretationi velificatur. *Καί μάλα γε ἀξιοπίστος πῆς θεοσεβείας διάκονος* &c. Ita sane, utpote *fidelis Religionis minister* . . . Negat se talem Dei *ministerium* esse, qualis Ganymedes Jovi praesto erat, ejus pinxerna factus; sed se Divinae Religionis *ministerium* in Ecclesia ordinatum praedicat. In hoc vero responso vox *Διάκονος diaconus* notione generali sumitur, quatenus

lum uti *κρεττόνων πῶν μέγιστον, deorum maximam*, a Aegyptiis habitum. Athanasius Orat. contra gentes (tom. 1. p. 31.) *συγγνώμην δὲ ὁ λόγος ἐχέτω παρ' αὐτῶ πῶ κρείττονος*. Sed pace Numini sit v. n. d. t. s.

(25) Praeteritum med. *πέφνηα*, ubi rectum casum post se gerit, eleganter significat *apparere* aut *videri*. Sic apud Nanzianzenum *πέφνησσι κρείττους ὡς ἰσὶν meliores*. Ex Pitarcho affertur *πέφνηός πολέμιος*, i. e. *hostis*

manifestus, vulgo *Nemico dichiarato*. Jam vero *κλειθρα* (quo Lucianus utitur pro *κλειθρα*) sunt *claustra* sive *serae*, & quidquid ad claudendum valet, sicuti & *σφραγίδες*, sunt *sigilla*, quibus clausa signabantur. Postremo *ἐπικείμενος* cum accusandi post se casu est aliquid impositum habere. Sic *Καύσαν*. Eliae. prior. de Onomasio: *ἐπικείμενος κράνος τῆ κεφαλῆ & γαβάκην habens impositam capiti*.

tenus omnes ministros (hoc enim ea vox notat) sive Clericos designat (nec aliam ob causam ea voce utitur , nisi ut Faustini conviciam retunderet) quum ceteroqui non *Diaconus* ordine esset Theodulus , sed tantum Lector.

§. VI.

Ad sectiones 7. & 8. Qui dii duodecim ? Cur Deus Κρείττων sit appellatus, quaeque sit plena locutio . Neutrum Κρείττων eodem significatu . Christianis pro confesso habebatur , nullam simulacris inesse vim mentis internam . Manuum lotio ante precationem .

Num.7. versu 8. τὴν δια λόγων θυσίαν intellige quod alicubi in Scripturis vocatur *Sacrificium laudis*, non quod in interprete legitur . Mox v. 12. praefes ait , τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀνάξει θυσίαν, diis duodecim (Theodulus) offeret sacrificium . Heic Tillemontius scire se negat , quosnam deos duodecim praefes intelligat . At Romanus praefes non nisi Romanis diis cultum impendi jubet, qui duodecim numero erant , *Dii Consentes* vocati , *Quorum* [inquit Varro de R. R. I. 1.] *imagines ad forum auratae stant , sex mares & sex feminae* . Eos Ennius apud Appuleium & Martianum Cap. hoc disticho complexus fuit .

Juno , Vestā , Minerva , Ceres , Diana , Venus : Mars , Mercurius , Jovis , Neptunus , Vulcanus , Apollo .

De quibus nihil attinet plura dicere .

Ibid. vers. 17. Agathopus ait : *Hos ne deos appelles , quos homines suis manibus a se formatos , μάχ (ὡς κρείττους ἐαυτῶν βραχέωςιν ;) ut seipsis praestantiores colunt* . Hinc plane intelligi datur quare sup. num.4. & 6. κρείττων sit *Deus* ; sic enim vocatur cum homine comparatus . Deus igitur *homine praestantior* aut ἐλλώτερος Praestantior a Graecis eleganter dicitur . Plena autem locutio , quae heic occurrit , etiam apud Xenophontem reperitur in Cyri Paedia lib. VIII. κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον , *homine melior , supra hominem* . Sicuti & in homine pars melior intelligitur animus . Post tres ver-

sus idem Martyr Agathopus ait : *Τυπὲς deos appelles οὐδ' . . . πᾶν αἰσθητήριον ὄντως εἰκὴ κατὰ τὸ σῶμα σὸς κειμηλίαν* ; Interpres : *Nec ullo sensuum munere sunt praediti* . Ad sententiam si spectes, non male : sed verba ipsa sic sonant . *Qui quidem sensus omnes per corpus (diffusos) habent , sed plane frustra , ac temere , & sine interno animi iudicio* . Vbi praepositio κατὰ cum gen. pro per usurpatur, sicuti etiam sup. num.2.v.5. Statim sequitur : *Quos (deos) antiqui (Gr. οἱ παλαιοί , quibus mox opponuntur οἱ νῦν) antiqui quidem gentiliū animatos sibi visos (Graece est ἐμψύχους εἶναι δοξώμας ; quod si legas δοξώματες , tunc erit , animatos esse arbitrati) moechorum & paediconum crimine obstrictos pronuntiarunt : at qui nunc sunt (gentiles) qui quidem has artes in manibus habent , pecunia illos quatuorque obolis distrahunt* . Ex his intelligitur , aevo horum Martyrum desuisse paganos docere , simulacra sensu animaque esse praedita : maxime quum ab oraculis edendis jam ferme idola cessassent . At olim simulacra , simul ac consecrata fuissent , animari ab ipso numine , persuadere volebant . Primi vero gentilium non tantum animatos deos suos crediderunt , verum etiam probris ac turpitudinibus humanis obnoxios .

Num.8. v.1. οἱ περὶ τὸν ἡγεμόνα non sunt *qui praesidi assistebant* (quod praefert interpretatio) sed simpliciter *Praefes* . Nota est locutio ; eaque significatio confirmatur ex ἐκέλευσαν jesserunt , quod solius est praesidis , non autem assessorum . Paulo post medium dicuntur hi duo Martyres εἰς μόνον τὴν εἰς τὸ κρείττον εὐσέβειαν ἀφορῶντες . Vbi τὸ κρείττον est *Numen* sive *Deus* , uti constat ex sequenti voce εὐσέβειαν ; nam pietas in Deum fertur . Hinc ergo discite , *Deum* non tantum masculino genere τὸν κρείττονα , (de quo vidimus ad num. 6.) sed etiam neutraliter τὸ κρείττον huic scriptori appellari : quod non alibi credo reperies .

Ibid. v. 12. gentiles Agathopodem alloquentes ajunt : *Numquid tu quoque* ,
Aga-

Agathope, adolescens es (και τὸ συμφορῶν
 &c. scribe ὅς και τὸ . . qui . . aut ὅς και τὸ . .
 ut . .) qui vel quid expediat, ignores ?

Ad ejusdem sectionis finem Martyres
 ante orationem lavant manus: quod non
 video cur Tillemontium offenderit. Id
 apud gentiles in usu erat. Horatius II.
 Serm. 3. v. 282. *Lavis mane senex mani-
 bus . . . orabat*. Vbi vetus interpres:
*Solebant deos precaturi manus & pedes ab-
 luere*. Sed apud Christianos ea consuetudo
 sancte observata ab omnibus fuit.
 Chrysofomus Homil. 43. ad 1. ad Cor.
 ἢ ἂν ἔλθοι χερσὶν ἀνίπτοις ἐῤῥῆξαι .
Illotis manibus orare non sustineres. Hunc
 in finem fontes & labra in Ecclesiarum
 atriis prostant. Ac vide plura Chryso-
 stomi & aliorum loca de hoc more apud
 Suicerum in *Διπλ.* Hinc Clemens Rom.
 ad Cor. ἀγνάς και ἀμιάνας χεῖρας πρὸς
 αὐτὸν ἀίροντες, puras & immaculatas ma-
 nus ad eum (Deum) tollentes. Clemens
 alter Strom. VI. *Manus in caelum (καθαρὰς)
 puras extendere dixit*. Quo & illud perti-
 net quod 1. ad Tim. II. 8. χεῖρας ὁσίως
 ἐπαίρειν, manus puras levare oraturi ju-
 bentur. At miratur Tillemontius, unde
 Martyribus in custodia positis aqua sup-
 peteret. Quasi vero Equotutici morarentur,
 ubi *Vilissima rerum* (ut ille ait I.
 Serm. 5.) aqua venalis erat.

§ VII.

Ad Sectionem 9. *Opificii sex dierum de-
 scriptio. Motus diurnus primi mobilis. Quid
 καταμιξας: γενεάς: καθαρὸς: ξυνοπισ &c.*
Emendationes & interpretationes aliquot.

Num. 9. satis longa & erudita Mar-
 tyrum oratio continetur. Haec au-
 tem sectio locis partim corruptis,
 partim alioqui difficilibus scatur. Sta-
 tim initio: ὁ Θεὸς πῆς πάντων γενέ-
 σεώς τε και ὀψέως. Deest, opinor,
 δημιουργος aut tale aliquid. *Deus univer-
 sorum generationis & aspectus artifex h. e.*
*qui omnia a te creata collustrasti luce, ut sub
 aspectum venirent*; idque primo die. Aut
 si vero nihil in Graeco deest; tum erit
 locutio Ecclesiastica ex Scripturis petita;
 sicuti dicimus, *Deus totius bonitatis, mise-*

ricordiae &c. Sequitur: *Naturae discretor.*
 Opus id alterius est diei. Deinde de tertio
 die addit, και χάος ἀφανίστας, qui abyssum
 διέσπαστι. At in quarto est obscurior, nisi
 addatur δρόμων aut tale aliud: ὁ τάξας
 ἕραν μὲν πῶλον ὑπὲρ πῶν ὄλων διωνῶν
 ἐκάστοτε (πῶν δρόμων). Sermo est de pri-
 mo mobili, sic enim verba sonant: *Qui
 mundi* (nam ἕρανός mundum significabat
 olim, teste auctore libri de Mundo) *po-
 lum pro universis sibi subjectis cursum inde-
 finenter perficere constituisti*. Mox aliorum
 dierum opera ita percuruntur, ut tamen
 pennati generis ortus videatur ex aere
 magis, quam ex aquis, repeti. V. 16.
 κατηλιμμένον cor. κατηλημμένον.

Ibidem pag. XLIV. v. 2. πῶν ἀθάνατον
 λήξιν *Divinam conditionem* (id enim
 λήξις significat) sive *substantiam* intellige.
 Ibidem illud καταμιξας miscens non de
 Eutychno dogmate (quo hic auctor
 multo sane antiquior) fluxit, sed incaute
 simulque innocentissime ac μεπεφορικῶς
 usurpatum fuit: quod ipsum declarat, haec
 ante *Eutychnianas* turbas conscripta fuisse.
 V. 4. Δίγος . . . δι ὃν ἐπραττει: cor. ἐπρα-
 τεις, & adde αὐτῶς, aut πᾶ πάντα aut quid ta-
 le. V. 8. μεθειρμωσας, cor. μεθέρμωσας,
 transtulisti. Hoc leve: at in Lazaro aqua
 haeret interpreti, de quo Lazaro dicitur
 πᾶ δεσμά πῶς γενιάδος ἀπορρήξας [cor.
 γενιάδος ἀπορρήξας] ἐξ αὐτῶν ἀνέβησαν.
 Interpres ad calcem adnotat, *Γενεάς quid
 sit, nusquam reperiens, suspicor scribendum
 γενεας, ut sit . . a γενναῖος robustus . . .
 Ita significaretur mors omnibus praevalens*.
 Eique fundamento interpretatio nititur.
 At γενεάς tum heic, tum supra num. 3.
 [vide ibi adnotata] est *facies*, ac respon-
 det Latinorum GENIS. Verte igitur:
*Disruptis faciei vinculis, ex sepulcri pene-
 tralibus prodiit. Faciei vincula est sudari-
 um, quo Jo: XI. 44. facies illius . . erat
 ligata*. Heic quid. m ab Evangelii littera
 paullum aberrat sive Martyrum sive scri-
 ptoris concio: nam Lazarus ligatus pro-
 diit, mox aliorum ministerio solutus.
 Statim de eodem sequitur, γελᾶσας δια-
 σε και φύσεως νεμῶ . . cor. διασε δε νόμου.

Et naturae lege [necessitate] & mortis potestate per te ridiculo habitis . Post tres versus pro καθαρῶς cor. καθαρῶς : hoc autem cum casu patrio idem est quod vacuus . Aristidi in Panath. dicuntur, ni fallor, Athenienses καθαρῶι ξένων, vacui peregrinis . Plutarchus in Numa dixit καθαρῶις ἴσων ὁδῶις, vacuas strepitu vias. Nec Latini aliter interdum usurpant nomen Purus, quod respondet Graeco καθαρῶς . Horatio Sceleris purus est vacuus . Idem : Purae (i. e. vacuae) sunt plateae, nihil ut meditantibus obstat . Sic etiam hoc loco caecus ille luto a Domino illuminatus, πῶ πάθος ἐκείνη καθαρῶς ἀπαλλάττεται h. e. morbo illo vacuus dimittitur . Απαλλάττω heic est dimittere non liberare . Versu tertio ante finem : ἔγω καὶ νῦν ἐπαρκέσαι τῇ καθ' ἡμᾶς ξυνορῶιδι μὴ μελλήσας . Interpres : Nunc igitur complacete etiam tibi, Deus, in hac nostra societate . Verum ξυνορῶις est biga, quae vox etiam de hominibus eleganter usurpatur, tum alibi, tum saepe in hoc scripto, ac Par significat, Vna coppia . At ἐπαρκέσαι cum dandi casu est auxiliari . Pro μελλήσας scribendum est μελλήσας; ac reddendus est locus : Ita nunc quoque auxiliari utrique nostrum ne morare . Illud διενεγκόντες, quod statim sequitur, est perferentes, non autem superantes .

§. VIII.

Ad section. 10. & 11. Multiplex Tillemontii reprehensio refellitur . Emendationes aliquot . Quid sit ἀπὸ δίκων : quid ὁ καὶ in binominibus usurpatum : quid columbae instar & spiritu caelum penetrare . Impersonalis Hebraici vis . Plurium ab his Martyribus ad Christum converforum nomina & passio ex Myrologiis Hieron. deteguntur .

Num. 10. Subita victorum conversio & accurrens extrinsecus multitudo negotium Tillemontio faceffivit. Ac fieri forsitan possit, ut scriptor aliquid amplificationi dederit . Quid si vero Auctor nihil de suo addidit ? Nam is tantum aliquot una cum Martyribus tentos ad poenitentiam se convertisse, dicit, non item externam multitudinem : quae quidem au-

data subita conversione accurrit, & perfracto carcere, rei admiratione percussa stetit : in quorum utroque nihil est, quod fidem superet . Quid si vero eorum, qui hac occasione Christo nomen dederunt, imo & martyrium subierunt, nomina ex antiquissimis Myrologiis dederit ? An non sic saltem criticis os obstruetur ? Verum de his praestabit ad finem §. hujus differere .

Nunc Graecae dictioni, quam possumus, medicinam faciamus . Versu 1. ἴσω : & sic pluries in his Actis scribitur pro ἴσω . V. 3. τῶν κακῶν αὐτῶν δίκων . Poterat corrigi, ἀπὸ (aut ἀπὸδι) δίκωντων ; sed hoc nimis a scripti vertigiis recedit . Quocirca levissima mutatione tantum pro αὐτῶν scribe ἀπὸδι . Sicuti autem Ibi locorum Latine dicimus ; sic Graecus auctor ἀπὸ δίκων usurpavit, tamquam si Ibi domorum dicas . Maleficorum ibi domorum morantium . V. 11. Ουβανός τις, ὁ καὶ Εὐψήφιος, πότε λογιστῶν &c. Interpres : Urbanus quidam, cognomento Eupsephius, tum temporis Quaestor . De Logistae Thessalonicensis magistratu vide dicta sup. ad num. 3. Ceterum Logistes iste binominis erat, non vero nomini cognomen (ut apud Romanos) superinductum gerebat . Vertendum ergo est, Urbanus quidam, qui & Eupsephius . Plures collegit alicubi inscriptiones binominum Fabrettus pag. 145. & sequ. in quibus est illud sollemne QVI ET: sicuti in Graecis marmoribus hoc idem dicitur, O KAI. At etiam Tillemontius (quem vide Artic. XI.) sic ea duo nomina recepit, Eupsephius Urbanus, quasi vero Urbanus fuerit ei cognomen, at Eupsephius (quippe desinens in IVS) gentis Romanae nomen . Atqui gentilicia nomina nihil solent Graece significare . Verum quid moror ? Urbanus a gesto recte magistratu hoc alterum sibi nomen Graecum quaesivit . Nam Εὐψήφιος reddi potest bonus calculator: quod muneris ejus laudem complectitur .

Num. 11. v. 2. πῶς λέγει, corr. λέγει : quis diceris ? Debuisset Praesidem in prima

interrogatione percontari nomen, expostulat Tillemontius. At prior interrogatio non ad juris tramites exacta fuit; sed ibi iudex *αἰθῆρ* (vide ad num. 6. initio) animum juvenis pertentabat. Quare nunc primum illum legitime interrogat. V. 9. *Τίς γάρ ὁ τὸν ἔσανὸν ποιήσας, Quis ille est qui caelum fecit?* Intempestiva haec sciscitatio Tillemontio visa fuit. At qui nectitur cum superioribus: nam profitentem Theodulum, se tantum *CAELI Domino* parere per omnia, Caesari autem ita, si iusta praecipiat; opportune praefes interrogat, *Ecquis caelum fecerit.* In Actis S. Pionii num. 19. Proconsul ait: *Quid autem aera aspicias? Sacrifica.* Ille respondit: *Non aspicio aera, sed Deum qui aera fecit.* Rursus Proconsul: *Dic, quis fecit (aerem scilicet.)* &c. Vide quae ad hunc locum die suo adnotavimus.

Ibidem versu 17. scribitur Christus *columbae instar* in caelum ascendisse: quod non probat Tillemontius. Verum hoc sumptum est ex Ps. LIV. 7. & LXVII. 14: quae loca de Christi ascensu capi solent. At quid illud est, quod ibi Christum *instar columbae* (τῷ ἀνεύματι) *SPIRITU* in caelum ascendisse narratur? nonne & cum corpore ascendit? Plane quidem. Verum τῷ ἀνεύματι *SPIRITU* in hac locutione tantumdem est, quod *virtute Divina*.

Atqui praestabit heic totum hunc locum describere, qui verbo tenus talis est: *Quem [inquit Theodulus] cruci affixerunt illi (Judaei) & mox VIDERUNT ex vita casto corpore in viventem naturam traductum, deinde instar columbae spiritu in ipsum caelum ascendentem.* At enim horum neutrum [urget heic Tillemontius] viderunt Judaei, sed dumtaxat discipuli. Cui respondeo illud *VIDERVNT* non ad Judaeos referri, sed ad eos qui videntur, atque omnino impersonalis Hebraici vim habere, cujusmodi illud est, *Neque accendunt lucernam & ponunt sub modio i. e. accenditur, & alia plura in N. T.* Ergo illud *Viderunt* tantumdem est, quod *visus fuit*, aut *viderunt*, quibus hoc datum fuit.

Nunc utriusque sectionis explicatione expedita, fidem meam liberare cogor, ac de SS. Theoduli & Agathopi sociis dicere, quorum notitiam Mrologiis Hieronymianis acceptam refero: in quibus tum II. tum IV. die Aprilis de SS. Theodulo & Agath. agitur. Sed huic quidem quarto diei duo hi tantum, de quibus tamdin loquimur, Martyres inferuntur, & ita ut *Agathopus* (qui in *Agathonem* refingitur) praeceat hoc modo: *In Thessalonica natalis sanctorum Agathonis diaconi. Theodoli; &c.* In Epternacensi tamen antiquiore *Theodolus* prior ponitur.

At vero postrid. Kalendas constanter *Theodulus* praeit, quem mox *Agathopus* ac plures alii sequuntur distributi in turmas octonarias duas, quarum prior in exemplari Lucensi sic habet: *In Thessalonica Macedoniae Theodoli* (at in Epternac. & Chorbejen. *Theodoli*) *Agathopi* (in Epternac. *Agathopidae*) *Mastisi* (in Eptern. *Mastesi*, in Corb. *Martis*) *Publi* (in Ept. *Puplii*) *Valeri cum aliis III.* (in Eptern. & aliorum *iii*). Heic definit turma prior octonaria Martyrum, ex quibus sex posteriores puto ex iis vinctis fuisse, qui audita Martyrum oratione, ad Christum se converterant. Cur sic exultem, primum illud facit, quod nusquam alibi horum victorum exstat mentio, quibus non est verisimile, apud Praesidem impune fuisse. Deinde suadet me turma altera sub *Vrbano* signifero: quem *Vrbano* non alium fuisse suspicor, quam illum qui alio nomine *Eupsephius* dicebatur, ac *Logites* Thessalonicae erat.

Sed jam praestabit hunc alterum manipulum cognoscere, qui in Lucensi sic recensetur: *Vrbani* (Eptern. *Orbani*) *Juliani*, *Proculi*, *Gagi*, *Agapitis* (in Eptern. *Agapetis*, ut feminae nomen sit, cujus rectus *Agape*: at in Corb. *Agapiti*, ut masculi fuisse videatur) *Dionysi*, *Cyriaci*, *Zonisi*. Et in hisce octo desinunt Lucense, & Epternacense; nam sequitur & *ALIBI Gordiani* aut *Gortoniani* At in Corbejen. si pro & alibi legitur, & aliorum. *Gordonioni*, *Magni*, *Julii*, *Donati*; ut dubium

relinquat, an illis octo quatuor alios ibidem passos admetiatur. Haec autem turma altera videtur ex iis constare, qui effraeto carcere ad rei miraculum procurerunt.

Dixerit aliquis, si ita uti conjicio se res habeat, scriptorem nostrum victorum praeclaros exitus non fuisse indictos relaturum. Respondeo me in scriptore hoc silentium rerum plurium, quas ornare magnifice potuisset, magis exosculari, quam illa ipsa quae artificiose amplificat. Deinde sicuti in Hieronymiano Mrologio bis de his agitur, semel die IV. (quo hi duo tantum duces coluntur) iterum die secundo, cui tota cohors inferitur; sic & Thessalonicae totidem paria festa fuisse credo. Nunc Noster in eo elogio, quod die quarto legendum in Ecclesia erat, non nisi de duobus agendum sibi putavit. Vtinam vero exstaret ejusdem aut alterius elogium alterum in universam simul Martyrum phalangem: non in inserto sane conjecturarum luderemus.

§. I X.

Ad section. 12. & 13. Tillemontii difficultatibus occurritur. Quid βασανιζόμενοι ἀνάγκαι ὁσον ἰσοπέδισμαρῆς &c. plura loca illustrantur, corriguntur, aut falso suspecta vindicantur.

Num. 12. v. 11. displicet Tillemontio, quum jubente Faustino plures Christianorum tormentis coacti in conspectu Martyrum immolatis vescerentur, Sanctos Martyres nihil de tanto facinore interloquentes a Scriptore induci. Atqui non omnia Martyrum dicta Noster intexere historiae suae voluit: ac solent critici magis redundantiam concionum, quam taciturnitatem pugilum suspectam habere. Deinde siquid eis eloquendum fuit, magis id in defectores Christianos metu percussos, quam in praesidem, intorquendum fuit. Cujus ingenium mitius, quam pro more ceterorum, fuisse reperio; non enim Christianos istos cruciaverat, (quod putat Tillemontius) sed minarum tenus steterat. Locus sic reddi verbo potest: *Ἰμῆσι* (Faustinus) *alios quosdam in conspec-*

tu ipsius (Theoduli) *examinatos* (Graece βασανιζόμενοι) *immolatis vesci, sustinere necessitates* (Gr. ἀνάγκας i. e. metum intentatae calamitatis) *non valentes*. Illud Tillemontio fraudi fuit, quod vocem βασανιζόμενοι reddidit interpres *victi tormentis*. At βασανίζαν apud Atticos non est *cruciare* aut *flagris caedere*, sed *sine verberibus ac plagis inquirere*, & *verum per verba elicere*, teste Suida, & Aristophanis Scholiaste in Ranis. Nec aliud apud antiquos Latinorum erat *torquere*. Quare haec βασανιζόμενοι non aliud sunt, quam qui *in judicio interrogantur*. Ceterum his intentatos fuisse cruciatus, ni parerent, colligitur ex eo quod sequitur, eos sustinere ἀνάγκας h. e. metum cruciatuum non valuisse.

Ibidem v. 14. εἶθε ἢ καὶ μείζον καθ' ἡμῶν ἀφῆρες, *Vtinam majus aliquid in nos excogites* &c. Interpres longius recessit. Versu tertio ante finem: Τὸ μὲν σώματος... ἔξῃςιν. Mira syntaxis: quo enim casus hic patrius? Sed refertur ad superiora. Judex dixerat, ἢ φείσομαι σε τὸ σώματος, *non parcam tuo corpori*, sive [ut maneat casus patrius] *nulla per me habebitur tui corporis ratio*. Respondet Martyr, eandem dictionem eodem casu repetens, τὸ μὲν σώματος... ἔξῃςιν, *Corporis, sane quidem: . . . age, licebit*. Pergit Martyr: πάντων δὲ [ἀδικῶν] δὲ αἰσθησομαι, καὶ πικρότερα . . . νεανιεύσῃ. Illud ἀδικῶν addidit Interpres, qui & vertit. in hunc modum: *Iis, quae INJUSTA sunt, numquam assentiar* &c. insuper ad calcem adnotans, se id addere coactum *ad explendum sensum, alias hiantem*, & quod ex Zini priore translatione, aliquid deesse colligeretur. Zini interpretationem ad manus non habeo. Sed nihil certe deest; nam πάντων δὲ est Atticismus (quo scetet hoc scriptum) pro πάντων δὲ. Verte igitur: *Haec autem* [tormenta quae minaris] *non sentiam, vel si acerbiora . . . pro tua petulantia moliaris*. Id fraudi fuit Interpreti, quod αἰσθησομαι putavit esse *assentiar*.

Num. 13. Interpres: *Tunc Faustinus, simul-*
lato

lato ad terrorem quantū potuit nutu, signum dans liëtoribus, Theodulum capitali iussit puniri SENTENTIA: qui Martyr, ostentato sibi tantum ad terrorem iëtu, mox incolumis reductus fuit. Hoc non concoquit Tillemontius: nec enim Romana gravitas finit, ferri a Praefide simulate sententiam. Sane quidem Judicis gravitatem heic, tū alibi saepe multis modis desidero. Poterat is quidem heic prorsus a simulatione abstinere: at levitas non eo usque processit, ut sententiam simulatam ferret; qui quidem SENTENTIAM heic nullam tulit [tulit autem ad finem num. 17.] sed tantum voce ad furorem composita, Martyrem obtruncari iussit, interim percussori innuens, quid facti opus esset. Totum eum locum ἀντιλεξεί sic reddito: *Tunc Faustinus obscuriore nutu carnificibus significans, se ad metum dumtaxat [incutiendum] id facere* [Graece id sic ponitur, ὅσον ἐπὶ φόβῳ πᾶσι ποιεῖν: ubi ὅσον idem est quod tantum, ut ὅσον tantum non, quae sunt plenae elegantiae] *Theodulum gladio puniri iussit. Iussit autem verbis, non scripta sententia. Versu 12. τὸ πρὸ corr. τὸ πρὸν. V. 13. Theodulus dicitur ἰσορήσας ἐπὶ σφαγῇ πῶν ἀνχένα. Vbi ἰσορήσας est animadvertens. Ad verbum sic redde, Cernens in jugulatione [h.e. sub iëtu] collum. Quamquam videtur pro σφαγῇ legendum prorsus esse σφαγίδι, quod cultrum designat: Noscens, inquit, in cultro [sive juxta cultrum; ut ἐπὶ ποταμῷ pro παρὰ] cervicem. At Interpres pro ἰσορήσας [quod in MS. se reperisse fatetur] reposuit ἰσορήσας, quod nihili est: nam sternere collum pro porrigere nemo opinor Graece aut Latine dixerit. Et hanc quidem cervicis inflexionem non omisit Auctor statim initio num. 14. sed propria locutione usus, dixit τῷ ξίφει πῆν κεφαλῆν ὑπέκλινεν, gladio inclinavit caput. Ad finem sectionis illud πασισηντος convenit cum praecedente παθόντος, atque intermedia interim παρεπιθέμενα [interposita] intelliguntur in hunc modum: Gloria tibi Pater ejus, qui passus est pro nobis (ecce enim & ipse tecum ero) ejus*

qui conculcavit mortem &c. Qua doxologia pium latronem, qui Deum glorificabat, imitatur; interposita autem sententia alludit ad illud, *Hodie mecum eris in Paradiso*. At in Interprete haec non belle habent.

§. X.

Ad section. 14. 15. Locus falso suspectus defenditur. Μάπν sine verbo substantivo. Rectus & accusativus absoluti promiscue usurpantur. Idiotismus difficilis enodatur.

Num. 14. v. 8. ἢ καὶ γένος καὶ φύσιν ἐστὶ καὶ τῷ αὐτῷ (cor. εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ) ὑμᾶς συνήγαγεν. Συνάγειν heic est conciliare, & conjungere. V. 14. ὑφ' ἐνὶ συνθήματι (usitatus συνθήματι) & mox ὑφ' ἐνὶ νεύματι sunt sub uno signo, & sub uno nutu: quae duo aliofsum accepit Interpres, reddens eodē modo. Vers. 5. ante finem Agathopus dixit: ἐμάπν ἐπὶ χρισῷ προσδοκίαν. Interpres autem locum mancum esse causatus, correxit, ἐμαπῶς ἔχων πῆν ἐπὶ χρισῷ &c. ac porro transtulit, *Nequaquam decipior, meam in Christo expectationem frustra ponens*. Sed μαπῶς nihil est [nisi quod solum μαπῶν apud Homerum reperitur, quasi a μάπν derivatum; quod huc nihil attinet] & locus erat sanissimus. Tantum fortasse inducta ultima litterula lege προσδοκία. Tum vero subaudito verbo substantivo, valebit, *Haud frustra (est) in Christo spes*: sicuti Plato de leg. μάπν ἐστὶ πόνος, frustra est labor. Quamquam, quia verbum substantivum abest, retinendus videtur accusandi casus, qui absolute positus sexcenties tantumdem quod rectus valet. In auctioribus apud scriptores Historiae Aug. res venales modo recto, modo quarto casu permixtini efferuntur. Cicero in II. de Divin. 40. *Quum M. Crassus exercitum Brunlusi inponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, CAVNEAS (quarto casu) clamitabat, qua voce putabatur admonere voluisse, ne ireret: quasi diceret CAVE NE EAS*. Quod & pro laevo auspicio habitum fuit. Versu seq. προελιλυθῶτα cor. προελίλυθα.

Num. 15. v. 5. locus est difficilis, si mo-

io fanus . Praefes Theodulum monet, ne se Agathopodis aetate provecti exemplo abduci sinat. Quid enim mirum, inquit, si canus ad finem (ἐπιήνηται cor. ἐπείγεται) properat? Ac statim addit : Σὺ δὲ μὴ τε π, μὴθ' ἔπερόν τι σαυτῶ παρακείμενον ἀφαιρέθης . Mira sane locutio . Atqui μὴ τε π, μὴθ' ἔπερόν τι videtur idem esse ac *Nec hoc nec illud*, idque omnibus casibus, ut *tristis est aliquid* apud Terentium. Deinde ἀφαιρέσθαι est *auferri* sive *abduci ab te quariam* . Postremo vox παρακείμενον si cum antecedentibus nequitur; erit haec sententia, *Nec hoc nec illud tibi* (ab Agathopo) *propositum* , absoluta syntaxi scilicet . apud Graecos non inusitata, sicuti etiam ex Terentio proxime monebam. Quod si παρακείμενος legas, commodior erit constructio. Quare is locus sic reddi potest verbo tenus : *Tu vero nec huius nec illius rei causa a proposito abducaris*. Propositum autem illi a Praefide fuerat sacrificare . At Interpres haec quod voluit, chartae illevisit. Versu penult: πῶτοις corr. αὐτοῖς . Nisi malis πῶτον, ut jungatur cum sequenti λογισμῶν .

§. XI.

Ad sect. 16. §. 17. Textus pluries corrigitur, alicubi a prava emendatione vindicatur. Procellae descriptio explicatur. 1° μνος de profaico carmine. πρῶσω πὲ χρόνος. Christi λόγος προφορικός. Sententiae iudicialis formula.

Num. 16. initio pulcherrimus locus est, sed foedissime inquinatus. Narratur enim utriusque Martyrum unum idemque visum Dominus exhibuisse . Si quaeras, qua de causa; respondebit Scriptor v. 2. εἰς ἰκεσίαν πὲ μέλλοντος h. e. (ad verbum) *ad supplicationem futurorum* . Hoc autem nihil est . Et tamen eam lectionem ratam habuit Interpres, qui sic reddidit, *De eo, quod secundum ipsorum PRECES futurum erat* . Mira interpretatio . Verum ne dubita pro ἰκεσίαν scribere εἰκασίαν : tum sententia recte fluat . Nimirum εἰκασία est *conjectio*, usurpaturque de somniis & ostentis . Verte igitur, *Ad conjectionem futuris eventus* . Est hoc in Martyrum hi-

storis tritissimum, ut *martyrii genus eis paullo ante ex visu significetur*. Mox v. 3. pro κατὰ πῶτον scribes κατὰ παινῶν, i. e. *pariter* .

Ibid. sequitur procellae secundum quietem Martyribus oblatae descriptio misere tum in Graeco tum in Latino contextu corrupta. V. 7. λύεσθαι πῖν τρώσων, corr. τρώσιν i. e. *solvit carinam* . At interpres, *Remorum ordinibus . . confraetis* . V. 8. ἄλλον δὲ ἀλλαχόσε προσρηγνύμενον . At ultima vox (statim etiam ante usurpata) haec locum non habet . Scribe sis *προσπηγνύμενον* . Vult enim, vectores alium alio *impraetis* : quod praeterivit Interpres . Sequentia reddes: *Et illos quidem fluctibus demergi, alios piscium instar scopulis transfigi* . Vult enim scopulis, quasi verubus trajectos . Sequitur, solos Martyres vivos fuisse servari candida veste indutos, & montem conscendere quemdam . De eodem sic in MS. legebatur, *προσβαίνοντες ὄρη καθῶ τε καὶ πρὸς αὐτὸν πον ὑρανὸν ἀνατινηομένους* . Ibi Interpres voces duas in textu ipso refinxit, pro καθῶ scripsit καλῶ, & in ultima voce mutato casu exhibuit ἀνατινηομένους, ut ad montem referatur . Sed neutrum necesse erat, nisi tantum pro καθῶ τε, (cognatis litteris invicem permutatis) scribendum est κάπθεν . Sic vero totidem verbis traduces eum locum, vivos *montem conscendere, ab imo usque ad ipsum caelum sese attolentes* . Huic interpretationi adstipulatur Basilii Menologium, in quo hoc die hoc visum brevissime exponitur, sed ita ut Martyres ipsi in caelum ascendere, non mons, vivo significantur . Vide sis locum .

Mox versu 20. experrecti Martyres carmen eucharisticum decantaverunt . Hoc vero, quod dixi, Graece sic concipitur: ἐπὶ πὲ πρῶσω, ὕμνον πῖν τῶ χρόνῳ πῖς ὄψεως ἔλεγον . Si verbum verbo appenderis, Graeca sic reddes, *Postea hymnum quemdam tempore visionis dixerunt* . Nec enim *Tempore visionis* verti potest, quia dicendum erat *διὰ χρόνον* : nec tempore ostenti, sed post ipsum, laudes sunt decantatae . Quid ergo est? Le-

vicula mutatione locus sanabitur, si scribas πὸ χρόνα, hoc vero regi finas ἀπρόσω, ut ἀπρόσω πῆς νυκτὸς, ἡλικίας &c. Nec trajectio verborum talis, qualis heic, quarti faeculi scriptoribus (Eusebio prae ceteris) insolens est. Ea est ergo huius loci sententia, *Quod reliquum fuit post oblatam visionem noctis (sive temporis) hymnum talem pronuntiarunt.* Sicuti autem *Carmen* Latinis etiam de profa usurpatur, sic & *Hymnus* hoc loco. Quamquam vero apud Graecos non memini nomen ὕμνος de laudatione profaica usurpari; at verbum ὑμνέω millies de exornatione numerorum lege soluta intelligitur. Eius carminis initio illud εἰάν est δυνηπκόν; in cuius sententiae fine illud ἀναπαύεται est refrigeratur h. e. recreatur. *Refrigerandi* verbum ea notione & in Actis SS. Perpetuae & Felicis. & Tertulliano, & Historiae Aug. scriptorib. aliquoties reperisse memini, ac requiem a laboribus aut doloribus notat. In altera carminis periodo πρὸς loco πὸ πρὸ, sive mendum typographicum est, sive ipsius MS. In tertia ejusdem carminis comprehensione ὁ λόγος Ἰησοῦ χριστοῦ *Verbum Jesu Christi*, non est Λόγος ἐνυπόστατος, *Verbum personale* (nam ea notione dicitur Λόγος πὸ Πατρὸς, *Verbum Patris*, non *Jesu Christi*) sed est ἀποφορικός i. e. prolatum sive externum verbum, quo Christus coronam hinc Martyribus ostentavit.

Num. 17. v. 12. illud ἀποδώρεσθε non absolvere debet sententiam (quod fecit Interpres) sed suspensam relinquere. *Sin autem invidia moti de aliorum prospere factis conquerimini; commune pietatis stadium (omnibus) proponitur.* In fine sectionis formula sententiae latae a Praefide non abludit ab aliis quibusdam Graecis Actis fide dignis.

§. XII.

Ad section. 18. 19. 20. Loca plura explicantur, emaculantur, vindicantur. Quid κάλος, quidve κάλον. Ανάγω, & ἀναπλέω. Gens Futia & Fucia. Duplici Tillemontii criminationi respondetur. vixit pro corona vitoriae. Peculia filiorum familias damna-

torum legibus Romanis non publicabantur. Invocatio vita sanctorum Martyrum. De usu verbi ἀναπέμω.

Num. 18. v. 3. satellites utriusque Martyri saxum ingens alligarunt, ἀπὸ ἀνχέρος καὶ νότιο τὴν πῶν κάλων συνοχὴν ἀπαρτίσαντες &c. Hoc ultimum Interpres sic reddit, *Cervicibus dorsisque eorum appensa lignorum commissura*, simul in subjecta adnotatione expositulans, hoc in Zini interpretatione deesse. Et certe deesse debuit; nec enim ligna (ipsa naturae suae impulsu supernatantia) valent ad demergendum cetera; & in Graeco textu κάλων non est a recto κάλον i. e. lignum, sed a κάλος, quod rudentem sive funem nauticum designat. Ergo is rudentium nexus ad suspendendum de cervice saxum necessarius fuit. Eod. v. pro βάρη legendum est βάρη. V. 6. Ολκάδες ἐν πανταχόθεν ἀναπλεόντων ἐπισημαίων &c. Vox penultima in duas, quae male coaluerant, scindenda est hoc modo, ἀνέπλεον πῶν &c. Id ni facias, non est ut sententia absolvi aliter queat. V. 10. Ἀναχθέντος ἐν πὸ σκάφος &c. Haec sententia male in Latino se habebat. At refinxit eam periodum interpres ipse ad calcem Graeci textus. Sed ne sic quidem Auctoris mentem expressit. Reficta sic incipiunt: *Reducta autem scapha ad mortis supplicium destinata.* At contrarium prorsus est ἀναχθῆναι, quod (non fecus ac ἀναπλέω quod sequitur) est sursum h. e. e portu in altum provehi, usurpaturque de solventibus, non de redeuntibus. At Interpres putavit, sicuti ἀγω est duco, sic ἀνάγω esse reduco. Redde, si lubet, *Progrediente autem navigio sub comminatione mortis, rursus gentiliū quidam adnavigarunt, Faustini iussu subdole quaedam exegitantes adversus (sive ad expugnandum: Graece est πρὸς) inconcussū cordis propositum, sive consilium.* Quod statim sequitur, ἐπέμπε, id verbum referri debet ad Faultinum: at versu antepen. lege προτρεπόμενον quarto casu, quum referendum sit ad *Phucium*. Gens *Fucia* in marmoribus haud usquam occurrit. Nec Φέκιος Graecum est, aut quidquam Grae-

ce significat. Quare videndum est an non scribendum sit Φεύον *Futium* [nam gens *Futia* reperitur apud Fabretum pag. 221. num. 587. & pag. 485. num. 161. ac postremo pag. 623. num. 204.] aut vero Φερύκιον *Fuscium*: gens enim *Fuscia* in Gruterianis est passim obvia, derivaturque a *Fusia* gente notissima.

Atque heic gravem Tillemontii criminationem eluere necesse habeo, ex eo petitam, quod hoc loco narrantur quidam hos Martyres praedicasse beatos, quod pro pietate mortem obirent. Id quum reprehendit vir doctus, de gentilibus id narrari existimasse putandus est: nam Christianos [aut ceteroqui alios ea occasione de Christianismo amplectendo cogitantes, aut postremo Christianis faventes] ita secum reputasse, aut etiam id musitasse, quis incredibile dixerit? Atqui Auctor hos Martyrum admiratores gentiles esse nusquam dixit, sed tantum επιπιδείας φίλους i. e. non tantum *amicos* sed & *necessarios*, quod plus est. Nam Cicero haec duo distinxit, ubi in ea pro Cluentio ait *Amicum necessariumque communem*, itemque pro Sylla initio, *Familiaris ac necessarius meus*. Fortassis & in his Actis copula [και] eas duas voces media intercefferit. Verum quid moror? Non videtur mihi dubium, quin hi Martyrum adprobatores aliquatenus diversi a gentilibus fuerint. Nam eos, qui ad martyrii spectaculum adnavigarunt, Auctor in duas classes dispefcuit. Prior amicorum & admiratorum tuit, altera gentilium eos adducere a proposito conantium. Locus sic habet. Ολκάδες εν πανταχόθεν αναπλεόντων [dixi jam scribendum esse ανέπλεοντων] επιπιδείων φίλων &c. Itaque *amicorum necessariorum undiq. aetvariae adnavigabant, qui humanitate quidem naturae collacrymare cogebantur, at iidem generosos athletas contra draconem decertantes ob mortem pro pietate obitam beatos praedicabant*. Huic priori classi statim adnectit alteram dicens: *Quumque navigium proveheretur, πάλιν έπείροι υπης πών ελληνών ανέπλεον &c.* *RVRSVS* [sive potius *ex diverso*,

nam hoc quoque *πάλιν* significat] *alie GENTILIVM adnavigabant*, quibus scilicet Praefes id negotii dederat, ut in Martyribus de sententia deducendis opram suam ponerent. Ex his intelligis, illos priores aut non fuisse gentiles, aut saltem Christianis aequos existisse.

Num. 19. v. 6. ante αποθέσθαι praestabit reponere articulum ω, qui in talibus gerundii circumlocutionibus raro omititur: *Ad deponenda &c.* V. 8. επιηγόμεθα, corr. επιηγόμεθα. V. 10. ύπώρ θεοσέβειαν corr. θεοσεβείας. Ibid. νίκην i. e. *victoriam* pro *corona victoriae* posuit; non secus ac Nanz. dixit πς ασεβείας κραπς [i. e. *victoria ab impietate parva*] *coronari Maximinum*: nam *κράπς* est ubi pro *victoria* sumitur. Versu 5. ante finem πος ορφανών δυσυχυσιν ita dictum est, ut *δυσυχω πιν αρωαδίαν*.

Postremo in fine sectionis hujus merito videbatur illud Tillemontium offendere, quod Theodulus domesticis suis post martyrium apparsens substantias suas viduis & orphanis distribui iussit: id quod Romanorum legibus contrarium est. Legge sis Pandectarum & Codicis titulum *De bonis damnatorum*: plane comperies horum bona publicari debuisse. Quare nullum in ea jus Theodulo fuerat. Sed respondeo, Theodulum fuisse filium familias, uti diximus ad num. 3. Eo fit, alias Theoduli substantias intelligi non posse praeter cujusvis generis peculia. Atqui filiorum damnatorum peculia non publicabantur, sed in ejusmodi pater damnato filio, in sua potestate posito, succedebat: id quod elicio ex l. 4. Cod. *de bonis damn.* Quare quas Theodulus post suum obitum *substantias suas* vocat, eae revera in patris aut potius avi [nam uterque advivebat] dominium jam transferant. Verum beatissimus Martyr ex parentum explorata jam apud se indulgentia de eo peculio, tamquam si sui adhuc domini in morte fuisset, disponit. Quid plura? *εαυτε εσίαν* i. e. *quam substantiam* vocat, quae olim sua fuerat. Distribui vero non juris rigore jubet, sed oraculo monet.

Num.

Num. 20. initio : *Horum igitur merito quotannis convenientes* (*ἀν μνήμην ἀναρέμεθα*) *memoriam renovamus.* Ultima locutio de festo anniversario usurpari solet. Hic vero locus ostendit, non alia de causa hoc scriptum prodiisse, quam ut quotannis die suo in conventu fidelium legeretur. Quocirca persecutione finita hoc elogium ad actorum originalium fidem fuisse elucubratur oportet.

Post recitata verba statim sequitur praeclarus de Sanctorum invocatione locus : *Justum est enim illis* (SS. Martyrib.) *εὐχὰς μετὰ πόν θάνατον ἀναπέμψαν, preces post mortem fundere, sive* (si vocis ultimae proprietatem sequimur) *sursum mittere.* Nam id proprie esse ἀναπέμψω, declarant Luciani ἀναπόμπιμοι, h. e. qui ab interis sursum ad vitam evocantur, & quae plura afferre ex antiquis possem. Atqui id verbum apud vetustissimos Patres pecuniare *precum, hymnorum, laudum, gratiarum actionis*, & quaecumque talia laborum sacrificia ad Deum sursum versus diriguntur, evasit. Exempla plura ex S. Justino M. ex Clem. Alex., Basilio. Chrysostomo Suicri Thesaurus suppeditabit, sed de vocis non nisi Deo fufis usurpata. At hic locus docet, etiam Sanctis, tamquam Dei amicis nostrisque interventoribus, talia ἀναπέμψοσθαι.

Atque haec in pulcherrima bigae Martyrum Acta animadvertisse sufficiat. Nec

me qualiscumque hujus laboris poenitet. Nam si quando sive mihi sive aliis ea Acta recudendi cupido incesserit, facile erit has quascumque animadversiones subnotare locis suis.

§. XIII.

De Actis hisce judicium accuratius.

Ex huc usque dictis dignitas ac pretium scripti hujus facile potest intelligi. Nec enim solum Tillemontii difficultates facile expeditimus, verum etiam praeclaros veritatis characteres in hoc monumento mihi videor deprehendisse. Nulla in his Actis miracula : lux nulla in carcere oboritur : nulla ex tormentis ope Divina evasio : nulla παραπληθει (*universae multitudinis*) conversio : praesidis aut gentilium punitio nulla divinitus : non idola everfa, non templa nutu diruta : nihil adeo prorsus eorum legitur, quae ad ciendam admirationem in spuris historiis decantari solent. Num. 13. narratur Judex composito ad terrorem vultu, obruncari Theodulum simulate jussisse. Quis non heic expectasset, hanc simulationem Martyri fuisse divinitus patetactam? Atqui nihil tale Auctor commiscitur. Postremo ne tormentorum quidem atrocitas (26) ulla ad excitandas tragoedias describitur. Adde, quod pulchre huic monumento cum Actis SS. Agapes, Chioniae, & Irenes in eadem Thessalonicensi persecutione anno sequenti

[26] Absit ab hoc scripto feralis ille sexcentorum cruciatuum, sibi invicem succedentium, apparatus. Sane quum initio num. 12. Faustinus nudari Theodulum jussisset, putares ventum iri ad cruciatum. Ac fortassis illud, περιέσπων οἱ δορυφόροι πόν νεανίαν πικρῶς, de membrorum distractione capiendum videbitur. Verum spoliatioe tenuis ac minis fuisse processum, nec ulla lanienae instrumenta admota fuisse, demonstrat S. Martyris responso ejusmodi : *A corpore quidem detrahere tunicam potes, at vero menti fidem in Deum non eripies in aeternum.* Ex quibus verbis colligitur, verbum περιεσπῶ non distrahendi aut ullo modo cruciandi notionem heic obtinere, sed tantum spoliandi : quo significatu ab optimis scriptoribus usurpatur, praesertim ubi cum vi & amarulentia (πικρῶς) denuda-

tio conjungitur. Confer & adnotata de βασανιζομένοις ad num. 12.

Ad haec num. 15. v. 10. Sanctos Martyres non cessantes Christum confiteri, satellites ερεβλώσαντες inducuntur. An non hoc saltem verbum de cruciatibus capiendum erit? Minime vero. Nam etsi ερεβλώω saepe est cruciozaz nonnumquam est *oborto collo* [uti Romani loquebantur] *trahere*, sive ut Pacuvius apud Nonium loquitur, *Torto distrahere*. Eaque significatio heic locum habet. Nam totus is locus sic verti potest : *Hacc illos dicentes & Christum inclamantes ministri oborto collo trahentes* [sive, ut optime reddidit interpres Bollandianus, *corripientes*] *rursus in custodiam abduxerunt.* Itaque hi SS. Martyres non alio, quam solo ultimo supplicio affecti fuerunt.

quenti (h. e. 304.) combustarum convenit . Utrobique Christiani Scripturas tradere , & *μιαροπαγειν* i. e. *immolatis vesci* jubentur : utrobique ea persecutio Maximiano Galerio imputatur : utrobique Christianorum plurimi ex metu tormentorum a Fide Christi deficiunt . Confer si lubet Acta SS. Agapes & soc. apud Ruinartum . Ut & quae de urbicis Thesalonicensium magistratibus, quae de diis Consentibus duodecim, quae de *equitibus* discursantibus, quae de precaturis manus abluentibus dicuntur, ea cum antiquitate fatis apte cohaerent . Tametsi in lucubrationibus elegantiore stylo conscriptis pauca ceteroqui deprehendi solent vestigia prisci moris ; quae in scriptis simplicioribus sunt confertissima . Adde & ityli antiquitatem tantam , quae non nisi ab aequali scriptore , aut certe suppare proficisci potuit : de quo viri Graece doctissimi facile ex ipsius scripti lectione iudicabunt .

Quamquam in stylo discrimen quoddam animadvertere mihi videor . Etenim, si quid recte iudico , concionum dictio ab narrationum solita elegantia aliquantulum diffidet . Quorsum hoc ? Nimirum quia in narrationibus Auctor ornatum, quem voluit, adhibuit, modo ne quidquam de veritate decederet : at in allocutionibus aut responsionibus vestigia eorum, quae a Praeside aut Mar-

tyribus pronuntiata fuerunt, sequi debuit . Simile quiddam in S. Lucae Actis Apostolicis posse animadverti, in loco ostendimus . In quem autem finem haec Auctor scripserit, ex ultima sectione intelligitur, nim. ut in Natali horum Martyrum haec historia legeretur .

Atq. initio quidem hujus *Sylloges* dixi, hanc lucubrationem IV. saeculo scriptam videri : sed ut ad initia potissimum IV. saeculi referatur, illud suaderi forsitan potest, quod quum Auctor pluries de Divino Verbo magnifice loquatur ; nulla tamen *ὁμωσις* mentio, nulla ad Nicena dogmata allusio reperiatur : ut fortassis conjici possit ante-Nicenis temporibus hanc scriptionem, & ab aequali scriptore, prodixisse .

Quae quum ita sint ; parum huic scripto aequi mihi videntur Kuinartus ac Bailletus fuisse ; quorum ille id inter Acta Martyrum non recepit, quum potuisset eo saltem jure admittere, quo aliquot elogia ab non aequalibus Ecclesiae scriptoribus composita suo Syntagmati inseruit ; alter vero horum Martyrum nememinit quidem . Verum hi silentio suo tantum huic monumento nocuerunt . At Tillemontius (ceteroqui de hoc studio optime meritus) paullo inclementiorem (27) sententiam de eo tulit : quam iuste, ex haecenus dictis lector dijudicabit .

V P S T H E R M I M A R

Hic etiam nostri Kalendarii auctor habuisse Acta aut memorias S. *Thermi* Mart. deprehenditur, ex quibus contaret, eum Nonis passum fuisse, eamque ob causam *τὸ Π*, h. e. *Passionis* notam hoc die praescripisse . At hodie nulla hujus Martyris acta supersunt ; ac ne nomen quidem apud Latinos superest : nisi quod

tantum in Graecorum Menaeis tam excusis quam Divionensibus MS. de eo agitur hoc die, tamquam per ignem martyrium passo . Eundem exhibet & Maximus Cytheraeus . Aliud vero est Sancta *Therme* cum sorore & ancilla, de quibus Vsuardi Solleriani auctaria hoc die ; etsi earum Acta Bollandiatae exhibent die XXII. Aprilis . VI

[27] Tillemontius in *Persecut.* Dioclet. Artic. IX. de hic Actis sic iudicat : *L'air est elevé, & le style grave & majestueux : il y a mesme de beaux endroits . Mais il y a aussi diverses choses qui donnent lieu de douter, s'ils sont*

tout à fait fideles . Et ad finem Not. XII. suspicatur, que ces actes n'ont pas toute l'autorité, que l'on pourroit désirer ; ce qui fait qu'on peut presumer des fautes, & que l'on n'y sauroit rien fonder de bien certain .

VI N S E V T I C H I I P A T R

Hic est Eutyechius Patriarcha CPolitani; qui heic κατ' ἐξοχὴν Patriarcha simpliciter dicitur: non quod sedes Neapolitana Patriarchae CPolitano subjaceret, sed quod quum faecularis tunc Neapolitanor. respublica saltem honore tenus principi CPolitano subesset; eo fiebat ut Regiae urbis Antistes a nostris ἐπὶ πᾶσι Patriarcha vocaretur: quod etiam sup. die XXII. Martii in S. Thoma animadvertimus. Eutyechius iste ab an. 552. ad 582. sedit. De eo Graeci in Menaeis editis & manu exaratis officium hoc die maxime sollempne celebrant. Eod. die de eo legitur in Basilii Menologio, in Calendario Moscovitico effigiato, in Anthologio. At abest a Sirleti Menologio, & Latinorum Martyrologiis usq. ad Molanum, qui primus omnium eum Vsuardi auctario inferuit eodem die.

Illud vero miror, quod quum Eutyechius hoc ipso die migrasse dicatur, tamen hujus marmoris auctor non *Depositionis* notam sed *Natalis γενικωτέρων* heic praefixerit. Nec aliud respondere possum, nisi quod auctori aut sculptori, quod saepe fit, una nota pro altera excide-

rit; aut vero auctori dies emortalis nondum plane exploratus fuerit: nec enim legerat Theophanis chronographiam, (in eunte IX. saeculo scriptam, h.e. eod. tempore, quo hoc marmor sculptum fuit) in qua ad an. Tiberii quartum & ultimum scribitur: *Die VI. Aprilis, Ind. XV. Eutyechius Patr. diem extremum clausit*. Is dies an. 582. (qui S. Eutychio ultimus vitae fuit) incidisse dicitur in Fer. II. post Octavam Paschae. Haec inquam monumenta auctori nostro obscura opinor fuerunt, eoque contentus *Natalis* nota, in tutum se recepit. At vero metricarum Ephemeridum [quas habes apud Papebr. tom. I. Maii] auctor, utpote Theophanes posterior; non ignoravit, Eutyechium hoc die emigrasse, eoque hunc hexametrum de eo posuit:

Ψυχὴν Εὐτυχίου οὐλὴ γὰρ πόλε ἀγέει
ἔκτῃ.

*Lux sexta Eutyechium bipatenti inducit
Olympo.*

Quamquam si quod res est fateri volumus, Eutyechius non VI. Aprilis die, sed pridie obdormivit: quod quale sit, videbis inferne (28) adnotatum. Vel sic ta-

Y

men

(28) Exstat Eustathii cujusdam [qui S. Eutyechii μαθητὴς discipulus intcribitur] vita hujus S. Patriarchae factis longa, quam Graece & Latine Bollandistae hoc die dederunt. Hanc etsi legere non sustinui [quippe non magno tum judicio scriptam, quantum ex paucis hinc atque inde delibatis potui intelligere] tamen ejus aetatis historiam illustraturis usui permagno fore non dubito. Is num. 95. de Patriarchae obitu sic scribit: *Permansit . . . mente firma usque ad horam septimam [τῆς δευτεροπρωτης Κυριακῆς] Dominicae secundoprimum* (eam uile Dominicam octavam Paschae, ex toto morbi decursu intelligitur: ceterum allusio est ad Judaeorum *Sabbatum secundoprimum*; qua allusione Dominica quae post primam, i. e. Paschalem, *secunda* est, *Secundoprimum* vocavit hic auctor) *omnibus benedicens . . . pedesque extendens . . . circa nonam aut decimam horam in manibus Dei spiritum suum commendavit*. Idq. accidit, quū eod. ferme tempore in Ecclesia

Lucernarium officium persolveretur. Ex his vides S. Eutyechium ipso die octavo Paschae circa horam nonam aut decimam obiisse. At anno 582. quo is obiit, quia Pascha incidit in XXIX. Martii, ejus Octava in V. Aprilis incurrerit oportet: qui revera dies obitus S. Eutyechii fuit. Nec video quid venerit in mentem Henschenio [ad hunc diem pag. 548. ad finem col. 1.] Auctorem vitae sic loquentem inducere, *Circa nonam aut decimam NOCTIS horam* (quam jam spectasse ad . . . VI. Aprilis, aduertat) . . . *ex hac vita discessit*. Atqui illud NOCTIS Bollandista de suo addidit: & cetero qui Eustathius non NOCTIS sed diei horam nonam aut decimam intellexit; id quod ex officio Lucernario per id tempus persoluto, dat intelligere: quod officium sub diei, non vero noctis, finem canebatur. Et Eustathio quidem aequali scriptori unice credendum est. At Theophanes, trecentis annis posterior, diem sepulturae & festivitatis cum die emortalis confudit.

men poterat in nostro marmore *Depositi*o signari; nam qui V. Aprilis obierat, is die VI. aut VII. sepultus fuit. Totum autem id tempus, quod ab obitu ad se-

pulturam intercedit, vocabuli *Depositi*onis ambitu contineri solet: id quod alibi animadvertisse memini.

VII P̄ S R V F I N I M A R

Praeter *Rufinum* Mart. cum sociis quem profert Henschenius die IX. April. pag. 82 I. qui parum aut nihil huc attingit: duos hoc ipso die *Rufinos* martyres reperio, Afrum unum & hunc Epiphanio episcopo cum Donato, & aliis XIII. succenturiatum [de quibus hodiernum Romanum Mrologium, Vsuardus aliique: et si Hieronymiana Mrologia de eisdem heri] alterum vero *Rufinum* cognomento *Thaumaturgum* ac Diaconum, Sinope ad Pontum Euxinum cum Aquilina & CC militibus martyrio coronatum sub Gal. Maximino; de quibus hoc ipso die Basilii Menologium, Menaea tum edita, tum etiam MS. Mediolanensis, Synaxarium Colleg. Claromontani Parisiensis, Maximus Cytheracus. Plane vix est dubium, quin in hoc marmore posterior Rufinus sit intelligendus, non tantum quia celebrior, verum etiam quia maximum apud Graecos cultum habet, quibus Neapolitani in suis officiis ple-

rumque concinunt. Adhaec ille alter Rufinus in Hieronymi Martyrologiis heri colitur, & quidem ut commilito, non ut dux: at vero Sinopenfis ut antesignanus & dux ducenarius (si sic licet appellare, qui ducentis militibus ad agonem praecivit) & Thaumaturgus, praecipuo in honore habetur. In nostris hisce fastis sollemne est, ut saepe vidimus, ducis tantum nomine signato, reliquum agmen sociale tacite intelligendum relinqui.

Ceteroqui dici & illud possit, hodiernum hujus monumendi *Rufinum* esse illum Episcopum & Martyrem, qui circiter an. 359. ob fidem Nicenam, quam Arimini constanter defenderat, martyrium subiit: de quo paucis meminit epistola Marcellini & Faustini scripta ad Augustos de schismate Vrsicini. Ibi legitur, furentissimus quidam Arianus nomine *Epictetus*, episcopus Centumcelleus hunc sive *Rufinum* [29] sive *Rufinianum*, quod Arianorum formulae subscribere re-

cu-

[29] *Rufinum* scripsit Antonius Caracciolus [quem vide in Monum. Eccl. Neap. pag. 304.] quia sic credo in suis libris, unde id hausit, repererat. Ceterum in ejus Libelli editione Sirmondiana is non *Rufinus*, sed *Rufinianus* vocatur. Verum jam supra ad XVII. Januar. & alibi passim animadverti, nomina derivativa inter se impune permutari. Ita *Rufus*, *Rufinus*, *Rufinianus* unum & idem erant.

Ceterum in nostrorum hominum gratiam totum eum locum ex editione Sirmondi Parisiensis (to. 1. col. 235.) heic adscribere non pigebit; maxime quum ibidem etiam de S. Maximo Mart. Episcopo Neapolitano legatur; de quo sic incipit. „ Maximus quoque de Neapoli si Campaniae, eo quod esset inhabilis stomacho & corpore delicatior, primum quidem ut caederet, diu afflictus injuriis, deinde ubi ob animi contentantiam fideique virtutem, carnis infirmitate non vincitur; ductus est in exilium, & atque illic Martyr in Domini pace requievit. Sed & RVFINIANVS, mirae quidem sim-

plicitatis, sed admirabilior in tuenda fide, effusione sui sanguinis praeventit exilium. Denique quum pro fidei integritate persistit, hunc Epictetus atrox ille & durus de Centumcellis Episcopus, ante rhedam suam currere coegit; & quum diu currit, sic in via rupis vitalibus sanguinem fundens exspiravit. Sciunt hoc Neapolitani in Campania, ubi reliquiae cruoris ejus in obfessis corporibus daemonia affligunt. Pro gratia utique fidei illius, pro qua sanguinem fudit. Fuerunt & alii Episcopi & c.

Rufinianum aut *Rufinum* istum, Centumcellesem fuisse prius episcopum, ex intrusi Epicteti in eum saevitia suspicatur Caracciolus. Verum non tantum de Epicteti intrusione in locum Rufiniani non constat, sed contrarium videtur ex libello Marcellini & Faustini demonstrari, in quo ille discrete vocatur *De Centumcellis Episcopus*. Ceterum Rufinianum fuisse alicubi episcopum, ex toto contextu declaratur, in quo episcoporum fidei causa acrimias referuntur.

cusasset, ante suam rhedam tamdiu curre-
re coegisse, donec disruptis praecordiis,
& affatim effuso sanguine exspiraret. Vbi
haec tandem subiiciuntur: *Sciunt hoc*
NEAPOLITANI in Campania, ubi re-
liquiae cruoris ejus in obsessis corporibus dae-
monia affligunt. Ex his vides, quarto saeculo
hujus *Rufini* cruorem Neapoli maximo
in honore fuisse; ac proinde debuisse
Neapolitanos anniversarium ejusdem festum
colere. Fuit autem semper usitatum,
ut cujus passionis aut depositionis dies
ignoraretur, is in eum diem rejiceretur,
in quem alius cognominis sanctus concurreret,
uti ex omnibus Martyrologiis constat.
Quare valde credibile est, *Rufinum*
hodie in hisce Fastis signatum esse fidei
Nicaenae Martyrem gloriosissimum, cujus
Neapoli sanguis *θαυματουργος* erat
quarto saeculo: quem apud Neapolitanos
anniversario festo caruisse non puto.
Nec mirum, si ejus Episcopatus in

marmore reticetur: nam & alibi id non-
numquam observatur. Atque haec in gratiam
Rufini seu *Rufiniani* nostri: qui si revera
is est, qui hoc die signatur; necesse erit,
Neapolitanis notum fuisse, diem Passionis
ejus in hodiernum diem incurrentis, eo-
que notam P. heic scalpi voluisse. Et si
eodem plane die duos diversos *Rufinos* pro
fide occubuisse, non est factu facillimum.

Quare ut ingenue fatear, qui hodie in
hoc Calendario signatur, eum multo est
verisimilius esse Sinopensem *Rufinum*
Mart. clarissimum in Graecor. Liturgicis
libris hoc ipso die. Nam illum sive *Ru-*
finum, sive *Rufinianum*, cujus olim cruor
Neapoli venerationi erat, nono saeculo,
quo hi fasti constructi fuerunt, ex fide-
lium memoria excidisse, perquam credi-
bile videtur, praesertim post immane an-
norum quingentorum intervallum.

VIII DP CEEESTINI PP RŌM

IN ejus nomine errore sculptoris tripli-
catum E cernitur, quorum alterum
litterae L vicem gerit. At conqueren-
tur alii, ejus festum male diei VIII. af-
fixum fuisse, quod in Rom. Mrol. & ali-
bi (30) VI. die notatur. Verum sciendum
est, hujus festum varie omnino notatum
reperiri. Nam praeter ea Martyrologia,
quae diei sexto illud inscripserunt; in-
nonnullis Adonis & Vsuardi MSS. Mar-
tyrologiis, in Bedae auctariis, Greveno
ad Vsuardum, & Martyrologio Coloniae
& Lubecae an. 1490. edito, de S. Caele-
stino fit die VII. Adhaec autem in Basi-
lii Menologio diei VIII. ejusdem satis
copiosum elogium adtexitur, eodemque
die in aliquibus Vsuardi auctariis, & ali-
bi. Poutremo & in MS. Vaticano Eccle-
siae S. Petri & Vsuardo Reginae Sueciae
[utroque apud Bollandistas ad IX. April.
p. 809. in praetermissis] & in aliquibus
Vsuardi auctariis eia. pontifici dies IX,

assignatur. Quum per hosce quatuor dies
hujus Papae festum veluti erraticum di-
vagetur; nemo mirabitur si in hisce fastis
die VIII. signetur, quia non alio die de
eo, uti vidimus, Graeci agebant. Acces-
dit quod inscriptio eisdem plane verbis
atque heic, in Basilii Menologio concipitur:
Κελεσίνος (sic sine diphthongo, ut
etiam in hoc monumento) *Πάπας Ρώμης*.
Sic etiam in his Fastis: *S. Celestini Papae*
Romis. Nam sic *όλογραμματος* [*integre*]
ROMIS Graeco more pro *ROMAE* &
alibi signatur, & hoc mense die XXII.

Verum illud gravius, quod hujus Pa-
pae nomini, heic praefigitur *Depositionis*
nota; quam tamen Anaitasius (cui Luit-
prandus, Abbo Floriac; Gesta MS. pon-
tificum aliique adhaerent) die VI. Aprilis
contigisse scribit; quod etiam scribitur in
antiquiore Catalogo Rom. Pontificum
apud Bollandistas ante tom. I. Aprilis pag.
XXXIII. his verbis: *Sepultus est in coe-*

Y 2 me-

(30) Sic etiam VI. die in antiquo Missalis
& Breviarii Mediolanensis Calendario, & in

Martyrol. Bellini, Maurolyci, Felicii, Gale-
sinii, Canisi, & in aliis MSS.

meterio *Priscillae via Salaria VIII. Idus* (31) *Aprilis*. h. e. die sexto ejus mensis . Huic objectioni non aliud habeo quod respondeam, nisi Graecos aliter in suis

chronicis scriptum reperisse, eoque hujus Papae depositionem in *VI. Idus* rejecisse h. e. Octavum Aprilis diem .

VIII DP MARIAE AEGYPTIAE

QVi plura de Maria Aegyptiaca nosse cupit, adeat Theophili Raynaldi spissum opus *De Maria peccante ac poenitente*, quod tom. IX. operum ejus extare ajunt : tum qui selectioribus rerum capitibus gaudet, legat censeo Danielis Papebrochii *commentarium* (32) *praevium* hujus Sanctae Actis ad diem II. Aprilis pag. 67. non sine fructu ab ejus lectioe discessurus . Nisi quod ab eodem in plerisque criticis capitibus dissentio : quae bona cum venia tanti viri, in sequenti Dissertatione proponere est animus .

D I S S E R T A T I O

De S. Maria Aegyptiaca.

C A P. I.

De die emortuali .

A die *θαλασσιμω* ordior tum in nostri marmoris gratiam, tum quod huic funda-

mento, quae de Mariae aetate dicemus, non male superstruentur . Res autem in hunc modum habet. Graeci in Basilii Menologio, Menaeis, Synaxario, & aliis officiorum libris, de hac Maria Kalendis Aprilis agunt . Graecos proxime videntur secuti Vsuardus (33) hodiernus, & Rom. Mrologium, in quibus posttridie Kal. Mariae festum consignatur . At olim in omnibus Latinorum Kalendariis & Breviariis die IX. (34) Aprilis de ea fiebat . Heic dubitari possit Graecine, an Latini veteres rectius hoc festum signaverint : quisve revera dies *θαλασσιμω* [*letalis*] fuerit, primus an nonus . Atque heic Papebrochius hunc canonem statuit, quoties Sanctus aliquis Latinus est, a Latinis petendum esse verum depositionis diem [quem ipse *Natalem* appellat] ubi

(31) Et tamen Henschenius [in de Caelestino ad VI. April. p. 546. n. 15.] memoria lapsus affirmat, in eo antiquiore Catalogo scriptum esse VII.

(32) Hic primus ex Papebrochii ingenio fetus in opere Hollandiano prodiisse Bailletto dicitur : quod de longioribus commentariis potest intelligi ; nam ceteroqui in eod. tomo Kalendis April. exstant tres quatuorve inscriptiones Papebrochio inscriptae .

(33) Vide sequentem Adnotationem .

(34) Videatur de iis Papebrochius in *cit. Comm. praevio* ad linem n. 16. ubi fatetur, *die nono in pluribus, & antiquioribus variarum Ecclesiarum Breviariis notatum officium* hujus inveniri . His adde quod non certum sit, utrum Vsuardus Aegyptiacam die II. Aprilis consignaverit : nam etsi in plurimis manu exaratis ejus Mrologiis eo die posita reperitur ; tamen in Vsuardi codice Herinicensi, Rosveidano, Antwerp. Max. in Aquicinctensi & aliis Maria a festanda die Aprilis abest, & die IX. refertur . Vide Sollerii observationes ad Vsuardum ; nec non & Auctaria ad diem IX. Aprilis : nam in Centulensi & Bruxellensi die IX. sic legitur : *Transitus beatiss. Mariae Aegyptiaca* &c. At

in Grevenensi eodem die : *Depositiō B. Mariae Aegyptiaca*, quam Vsuardus IV. Non. April. ponit . Molanus eodem die : *Apud Palaestinam, secundum historiam, Depositiō S. Mariae Aegyptiaca*, quae a nonnullis, hoc die recolitur, ab aliis IV. Non. April. ubi ab Vsuardo est adnotata . Sane quum sciam ab omnibus antiquioribus & aequalibus Vsuardi Martyrologis omissem fuisse Aegyptiacam [etsi in Adone Mosundri, teste Sollerio, ea reperitur IX. die] suspicari quis possit, eam & ab Vsuardo omissem : deinde, uti sit, a posterioribus additam, ab aliis quidem secunda, ab aliis IX. die .

Nolo heic praetermittere, in MS. Kalendario Neap. quod Rituali praecit, Mariae festum posttrid. Kal. notari, itenque in quibusdam Siculis monumentis relatis a Johanne de Johanne ad 2. April., ac postremo in Capuanis Kalendariis & Mrologio apud Monachum in Sanctuar. Capuano id festum partim Kalendis, partim posttrid. signari . Ex quibus conjicio antiquitus id festum a Latinis die IX. celebratum, mox ab eo die in Kalendas immigrasse, postremo in sequentem diem ab eisdem ex aliqua obscuriore causa fuisse conjectum .

ubi vero Graecus, a Graecis. Itaque in hujus Graecae Sanctae die emortuali assignando praefereandos esse Graecorum fastos, in quibus Kalendis Aprilis ea Sancta affigitur: quum ceteroqui Latinis aliqua reliquiarum Translatio causa esse poterit, ut IX. die ejus festum perage- rent. Haec Papebrochius.

At majoris forsan momenti videri de- beat marmoris hujus auctoritas, quam quantum est recentiorum Graeciae li- brorum. Nam primum si Graeca aucto- ritate stamus; Ecclesiam Neapolitanam *Greco-Latinam* h. e. ex utroque tempera- tam, licebit nuncupare. Deinde si anti- quitate certamus; nostrum hoc mar- mor nono medio saeculo sculptum fuit: quum interim Basilii Menologium deci- mo exeunte aut potius ineunte undecimo compositum fuerit, ceteri vero Graecorum officiorum libri (saltem in quam formam nunc refecti cernuntur) ferme sint recen- tiores. Neque vero in his Ecclesiasticis libris Mariae *depositio, obdormitio*, aut quid simile adnotatur, sed *Μνημν* i. e. *memo- ria* [vide Menologium die I. Aprilis] quod genus festorum sic praenotatorum saepissime in his libris a vero die emor- tuali aberrat, ut ferme est vox *Natalis* in hisce Fastis. At vero in hoc Kalenda- rio diserte ejus DEPOSITIO diei IX. af- figitur: neque id temere, arbitror; nam magno cum judicio *depositionis* vox heic usurpatur, nec nisi diebus iis quibus revera convenit, quum alias *Natalis* vox passim praescribatur: quod centies ani- madvertimus.

Fortassis quis objiciat, in binis manu exaratis Actis diem mortis diserte notari in hunc modum, *ὁ ἡμέραν κατὰ Ρωμαίους Ἀπριλίῳ πρῶτην*, Idest secundum Roma- nos Aprilis prima. Verum hoc addita- mentum ineptum esse, recte ipse Pape- brochius ostendit num. 5. quod & ab exemplaribus antiquissimis abest, in qui- bus mensis Aprilis [respondens scilicet Phar- muthi Aegyptio] tantum ponitur, sine die mensis. Ac mihi certum videtur, id non antea in quosdam codices irrepsis-

se, quam id festum jam in Ecclesiasticis Graecorum libris affixum Kalendis esset: quod additamentum margini principio illitum, postea textum invasit. Deinde si pergat aliquis huic additamento inniti; ei a me opponetur alterum, quod in Actis antiquitus de Graeco translatis reperitur, ex quo intelligas, Mariam emigrasse *Transeunte mense Pharmuthi secundum Aegyptios; Quod est secundum Romanos Aprilis dies nona, idest V. Idus Aprilis no- tae salutiferae Passionis* &c. h. e. ea nocte, quae diem Sanctum Parasceves anteces- sit. Haec vero verba in Latinis Actis non heri aut nudius tertius addita fuere, sed interpretem ipsum auctorem agnos- cunt, Paulum scilicet Diaconum Neapoli- tanum, (qui, ut dicemus, nono saeculo, sed ante hoc Kalendarium floruit) aut etiam si quis forte alius jam ante hunc Paulum haec Acta traduxerat. Etenim praeter Acta Latina quae passim in MS. codicibus Paulo Neapolitano tribuuntur; in S. Maximini Treverensis vidit Acta, fortasse antiquiora Papebrochius [quem v. num. 35.] ac simpliciore stylo de- currentia. Atqui in his ipsis antiquiori- bus Latinis [si recte capio Papebrochii verba initio num. 6. collata cum num. 35.] legitur illud de Maria mortua die nona Aprilis. Sed facile est, haec ipsa quae antiquiora vocat Papebrochius, ex ejus- dem Pauli manu prodiisse; quem laben- te IX. saec. interpretationem hanc pro- cuditse, Cap. V. ostendam.

Ex huc usque dictis colligendum videtur, diem Mariae emortualem fuisse revera nonum Aprilis; sic enim in antiquioribus illis Latinis Actis a Pape- brochio memoratis reperitur: sic in illis alteris, quae Paulo Neapolitano interpreti adscribuntur: sic in hisce marmoreis Fas- tis: sic in veteribus Breviariis & Kalen- dariis ante & post Vsuardum. Ceterum cur postea apud Graecos saltem a Basilii Porphyrogenetae aevo Kalendae Apri- les potissimum hujus Mariae commemo- rationi sint assignatae, hanc suspicabar causam esse potuisse, quod Aegyptiacae

officium longissimum esset [de quo officium vide scripta a Papebrochio num. 12. 13. 14.] quocirca vacuum ei diem assignari decuisse [nam dies nonus Sanctis pluribus in Basilii Menologio, & aliis liturgicis libris occupatur] nec alium quam primum Aprilis, quem in eodem Menologio sola Aegyptiaca implet. Atqui haec vera ratio non est, cur Graeci maluerint Kalendas festo Aegyptiae addicere; ac tentabimus cap. sequenti causam alteram multo probabiliorē; ex qua constabit, nec Graecis, nec Latinis hanc litem abjudicari posse.

At apud Latinos non idem dies ubique & semper observatus fuit. Olim, uti vidimus, nonus dies Mariae dicatus erat. At postea nonnulli cū recentioribus Graecorum Kalendis Aprilis de ea fecerunt [uti reperio in Calendario I. II. & III. ex jis quae Michael Monachus in Sanctuario Capuano edidit] alii plures cum hodierno Vfuardo & recentiori Rom. Mrologio die sequenti, ut & in Capuano Martyrol. & aliis duobus Kalendariis [de quibus vide Monachum pag. 481.] & alibi passim. Cur, inquis, Latini posteriores a Kalendis ad diem sequentem fecere gradum? Dierum luxaturae istae a Kalendariis in Martyrologia redundarunt. In Kalendariis autem non semper dies *θαρσινμος* observabatur, sed is dies cui officium Sancti affixum erat. Sane quia apud Latinos posteriores Kalendis Aprilis celebrabatur Theodoraē Mart. officium; hinc forsan in quibusdam

Kalendariis Aegyptiacaē festū diei sequenti addictum fuit: id quod postea ex Kalendariis in Martyrologia transit. Simile quiddam Neapoli accidit: nam Decius Card. Carafa quum Monasterium S. M. Aegyptiacaē hujus urbis an. 1622. visitasset; mox in sua Synodo officium de ea Sancta die tertio April. per totam hanc Dioecesim celebrari iussit, propterea quod dies secundus officio S. Francisci de Paula impediretur: de quo vide nostrum Caesarem de Engenio pag. 426. Post hanc Decii sanctionem siquis porro Martyrologium in usum Ecclesiae Neapolitanae scribere [ut olim fiebat] instituisset, haud dubie Aegyptiacam diei tertio Aprilis inferuisset.

Atque ea, quae de Aegyptiacaē letali die diximus, luculentiora fient ex ejusdem emortuali anno: de quo quidem sic disputabimus, ut appareat, tum Graecos tum Latinos probabilem sui facti causam habuisse, ut illi in Kalendas, hi olim in IX. Aprilis Mariae depositionem conferrent: ac postremo liberum esse utramvis opinionem sequi cum minimo anni tantum unius aetatis Mariae discrimine.

C A P. II.

De temporibus & anno emortuali Mariae Aegyptiae.

Nemini ad hunc diem venerat in mentem dubitare, quin obitus Mariae Aegyptiae in regnum Justinī Senioris ac circ. an. 520. incidisset; praeunte Nicephoro Callisto (35) non antiquissimo illo quidem scriptore, sed qui tamen eam

tem-

(35) Nicephorus lib. XVII. [non VII. uti quidam citant] sic caput quintum orditur. *Alter vero [diversus a superiore Zosima solitario] tunc quoque (i. e. sub Justinio seniore, in quo versatur historicus) enituit Zosimas... quem sacerdotio fungentem, Aegyptiacaē illi Divina mysteria perfecisse ajunt. Illi inquam Aegyptiacaē &c. mox pergit. Sed enim ut illa... divino nutu ad sacrosanctum lignum venerandum excita, in viam se dederit, atque inde divertens Jordanis quoque flumen transtulerit, & in interiorē solitudinem se abdiderit, neque cum quoquam homine praeterquam uno*

istō Zosima collocata sit; ciboque simul & vestitu abstinuerit: denique ut inter precandum in sublime sublata, cum Zosima hoc verba contulerit, vitamque hanc finierit; & de Divina communionē participaverit, necnon ut illi leo sepulcrum effossum a se paraverit, & vitae ipsa exemplum poenitentiam agere volentibus commodissimum reliquerit: Sophronio, qui olim Hierosolymitanam s. dem antistes exornavit, memorandum relinquemus; mihi namque ad alia properanti his immorari non licet. Ex his vides non aliam Nicephoro causam fuisse de Zosima hoc altero mentionis injiciendae,

cum-

temporis notationem ex antiquioribus haussisse putandus sit. Tandem sub finem saeculi superioris inventus est Daniel Papebrochius V.Cl. qui ea tempora insigniter turbaret: quumque critici in eam potius partem peccare soleant ut in posteriora ferme tempora Sanctos eorumque res gestas promoveant; is contrario instituto Mariam Aegyptiacam totis centum annis antiquiorem fecit, quam antea fiebat; fassus non levibus de causis adactum id se fecisse. Papebrochio Bailletus per omnia, Pagius aliquatenus, adhaeserunt. Ac de Papebrochii rationibus postea viderimus: nunc ad annum ejus emortualem expiscandum progredior.

Reperiendus est enim in toto Justini Senioris regno annus, in quem characteres ii conveniant, qui Mariae obitum comitati fuerunt. Obiit enim Ascetria in nocte quae salutiferam Passionem sive Feriam VI. majoris Hebdomadae praecessit, idq. die IX. Aprilis ex cap. sup. Atqui in toto Justini imperio non alium quam an. 521. reperire licebit, quo anno Pascha in diem XI. Aprilis incidit, sancta vero Parasceve in IX. ejusd. mensis. Is ergo Aegyptiacae annus emortualis fuerit oportet, si quidem vera sunt, quae cap. superiore de die letali Mariae differuimus. Quod si cum Graecis eamdem Kalendis Aprilis obiisse malis; tum minimo unius anni intervallo ejus obitum in an. 522. promoveas oportet: quo anno Pascha in diem Aprilis tertium, Sancta vero Parasceve in Kalendas incurrit.

Atque ea mihi videtur vera causa fuisse discidii inter Graecos Latinosque circa diem Aegyptiae festum. Res enim, nisi fallor, sic se habuit. A vita primitus scripta diem mensis, in quem obitus Ma-

riae inciderat, abfuisse, recte ostendit (36) Papebrochius: qui tamen dies, quamdiu sciebatur annus Justini in quem incidisset obitus, nullo negotio ex ejus anni Paschali die colligebatur. At ubi demum post ducentos amplius ab obitu Mariae annos de die ejusdem festo assignando cura subiit; non inter omnes opinor conveniebat, quoto Justini anno Ascetria decessisset. Latinis jam inde ab IX. saeculo visum fuit, eam tertio Justini anno emigrasse: eoque ejus depositionem IX. Aprilis die consignarunt, quia anno 521. (qui Justini tertius fuit) Pascha in XI. Aprilis incidit, Sancta vero Parasceve in IX. ejusdem mensis. At contra Graeci ejusdem transitum in quartum Justini annum h. e. Christi 522. conjiciebant: eoque quum eo anno Pascha in III. April. Sancta vero Parasceve in Kalendas incurrisset; hunc diem ejus festo assignarunt. Vtri rectius annum emortualem statuerint, & ex anno diem depositionis collegerint, non interpretor. Sed tamen antiquum id festorum discidium fuit; nec nisi ab eo inducta fuit etiam in Vitae exemplaria variatio. Nam quum primum id scriptum ab auctore suo prodii, aberat mensis dies, quo illa oppetierat: qui dies si ab auctore scriptus fuisset, numquam in assignando die festo (imo & anno Justini, in quem obitus Mariae inciderat) variatum fuisset. At postea ubi aliter Latini, Graeci aliter diem festivitatis statuissent; ea diversitas etiam in vitae codices redundavit. Nam quae exemplaria in CPolitano imperio describebantur, in eorum aliquib. assutum fuit glossema illud, *ὁ ἐστὶ κατὰ Ῥωμαίους Ἀπριλίῳ πρώτῳ*, de quo Papebr. n. 5. At vero in Latinis Pauli Neap. exemplaribus idem addi-

eumque in Justini aetatem conjiciendi, nisi ut de Aegyptiaca loqueretur, ejusque exitum (ad quem usque ejus res gestas compendio pertenuit) sub eodem imperatore contigisse ostenderet. Adde quod idem initio non obscure innuit, Zohimae cum Aegyptia colloquium [quando eum *φασὶ καὶ τῆ Αἰγυπτία πᾶ μυσικά τελεῖσαι*, Aegyptiae illi Divina Mystera celebrasse ajunt] in Justini imperium incurrisse:

ex quo sequitur, & Ascetriae mox beatum finem in eamdem aetatem esse conferendum.

(36) Vide Papebroch. num. 5. ubi liquido demonstrat, non potuisse ullo modo auctorem vitae diem mensis adscribere: ac sane in septem manu exaratis Graecis exemplaribus diem mensis deesse, nec nisi in duobus illud *Ἀπριλίῳ πρώτῳ* inventum fuisse.

additamentum ex opinione & calculis Latinorum adjunctum fuit. Atqui hoc festivitatum, imo & vitae exemplarium in assignando mortis die discidium (ex eo scilicet ortum, quod hi in tertium Iustini annum, illi in quartum Aegyptiae obdormitionem conferrent) hoc, inquam, siquid aliud, aperte ostendit, Aegyptiam alterutro ex iis annis contiguis obiisse (sive scilicet anno 521. sive 522.) nec licere ejus mortem citius aut serius figere; quia nusquam alibi in tota Iustini annorum enneade duos contiguos annos nascisci licet, in quorum uno Sancta Parasceve in Kalendas, in altero in IX. Aprilis (37) incurrerit. Dixit aliquis, has esse conjecturas. Fateor quidem: sed tamen conjecturas ajo tales esse, quae apud aequos rerum aestimatores proxime ad rei evidentiam accedant.

Nunc Papebrochii rationibus est respondendum, iis maxime, quae plus aliquid speciei plausibilis habent. Ac primum omnium chronotaxis rerum Mariae ponenda ob oculos est. Si vitae auctori credimus, Maria duodennis Alexandriam venit, ubi annos septemdecim impudice transactis, ita demum annos nata XXIX. in Sanctam urbem ascendit. Quibus si addas septem & quadraginta anachoreseos annos ante colloquium cum Zosima elapsos, & unum praeterea ab eo colloquio ad ejus obitum; consent in universum anni septem ac septuaginta, quos ea numerabat, quo tempore ex hac vita discessit. Cui Zosimas annos alios ferme XXX. superites, ita demum prope centenarius obiit. Jam vero ii anni in hunc modum a Papebro-

(37) Sane quidem occurrunt in annorum superscriptorum vicinia duo item anni contigui, in quibus Pascha in eisdem dies incidit: ii vero sunt anni 510. 511. in quorum item prior, die XI. Aprilis, in posteriori vero, die III. ejusd. mens. Pascha celebratum fuit. Verum ii duo anni sunt extra pomeria Iustini principatus: nec tamen siquis ostendere possit, eorum alterutro Aegyptiam obiisse, relustabor. Dicit enim hoc fortassis posset, a Nicephoro Zosimae quidem tempora ad usque Iustini prin-

chio ordinantur. Anno 421. ea obdormivit: anno 420. cum Zosima colloquens, de statu *imperatorum* plurativo numero eum interrogat (utique quia in oriente Theodosius jun. in occidente Honorius regnabat) a quo vicissim docetur, cunctis pacem stabilem dedisse Deum: id quod de pace tum imperii, tum Ecclesiae tunc temporis contigisse ostendit Papebrochius. Adhaec vero eadem conversa fuerit oportet anno 373. (non 383. ut supine initis calculis posuit vir doctissimus) quo tempore in oriente Valens (non Theodosius) in occidente Valentinianus cum Gratiano imperabant.

At vero secundum nostros calculos Maria anno 521. obiit: an. 520. cum Zosima verba commutavit: an. 473. Sanctam civitatem adiit, ibique compuncta tuit. Nunc videamus, quaequid in hac hypothese sit incommodi. Ut ab ultimo hoc ordiar; conqueritur Papebrochius, eo tempore, Vandalis Africam tenentibus, maria piraticis excursionibus infesta fuisse, nec licuisse tot peregrinorum turmis in Palaestinam adnavigare. At primum quid obsecro Africam cum Aegypto & Alexandria commune habuit? Deinde proxime antea (h. e. anno 469.) sub Leone imp. ita terra marique attritae ab Romanis Vandalorum vires fuerunt, ut eorum rex Gensericus pacem ab Imperatore petere coactus fuerit, obtinueritque. Videatur ea de re ad eum annum Theophanes. Quid igitur peregrinos Aegyptios in Urbem sanctam religionis causa anno 473. trajecturos Vandali, rupta recenti pacificatione, intestarent?

At

ciptum prorogata, ejus vero occasione eundem Nicephorum & de Aegypto locutum: quocirca fieri potuisse, ut Zosimas quidem sub Iustino dicem suum obicit, Maria vero sub Anastasio, & quidem sive anno 510. secundum Latinorum calculos, sive secundum Graecos anno 511. Hoc inquam dici posset. Interim nolo Mariae depositionem de antiqua possessione depellere, ut sub Iustino obdormiverit, sive anno 521. sive 522.

At illud gravior, quod in vita Mariae num. 14. ea Zosimam interrogat πὼς οἱ βασιλεῖς, quomodo se imperatores habeant; quum tamen Justinus consortem tum imperii nullum habuerit. Sed parata est responsio, βασιλείων nomine non tantum Augustum, sed & Augustam venire. Addit Zosimas, Deum Mariae precibus pacem omnibus fuisse largitum. Quod non video, cur in nostra hypothesi neget verum esse Papebrochius. Quin id sub Justiniani maxime imperio verissimum fuit, quippe qui semper alias pacificus, vix proxime ante mortem bello Persico sese implicuit. Idem vero imperator etiam Ecclesiae pacem mirifice conciliavit, quippe Synodi Chalcedonensis strenuus vindex, cujus causa relegatos revocavit, Manichaeos & Arianos est insectatus, nec quidquam omisit quod ad Ecclesiam pacandam pertineret. Adde quod non simpliciter pacata fuisse omnia, senior dixit, sed id mollivit addito temperamento, *Ἐν ὀλίγῳ* i.e. *propemodum*, quo sensu utitur Plato, & Act. XXVI. 28. ubi a Vulgato redditur *In modico*, sed idem est quod *Parum abest* quin.

At in eo maxime argumento exultat Papebrochius, quod, ut in vita auctiore S. Eleutherii Episc. Tornacensis legitur, circ. an. 518. (h. e. triennio ante eum annum, quo nos Aegyptiam obiisse statuimus) laudatus Episcopus Mariae Aegyptiacae reliquias ab Hormisda Papa obtinuit, easque Tornacum non sine pluribus languentium curationibus intulit. Hujus sane argumenti vis tanti visa est Pagio (ad an. 525. num. x. xi.) ut ob hanc unam rationem mihi videatur Aegyptiacae exitum solidis viginti annis praevertisse, & circ. an. 500. constituisse: quafi vero intra annos octodecim geri tot res confertim potuerint, ut vix hac mortua Ascetria, ejus reliquiae disperdiri coeperint, earum pars Romam usque venerit, quas Hormisdas cum Tornacensi Episcopo diviserit. Verum ejus vitae auctioris novitas pluribus jam de causis mihi suboluerat. Quid enim? *Ignis gehennae*

meminit, quo qui afflictabantur, ope reliquiarum Aegyptiacae sanati fuerint. Atqui id morbi genus (alibi *ignis inferni*, aut *ignis sacer* dictus, quo qui laborabant, *Ardentes* vulgo vocabantur) multo opinor serius sexto Christi saeculo Gallias infestavit. Verum quid plura? Henschenius (ad XX. Febr. ubi de S. Eleutherio Tornacensi) vitam illam auctiorem, in qua de Reliquiis Aegyptiacae ab Hormisda dono datis Eleutherio agitur, non ante annum Christi nongentesimum scriptam censuit. Adhaec in notis textui ejus vitae substratis pag. 191. dubitat de veritate narrationis ejus; quum Aegyptiaca videatur sub Hormisda adhuc in vivis fuisse. Postremo quum plures sanctae feminae *Mariae* nomen tulerint, suspicatur, eas reliquias alterius *Mariae* fuisse: quam suspicionem auget, quod in tractatu Ms. *de transitu S. Eleutherii* sic scriptum reperit: *Reliquias B. Mariae* (sine *Aegyptiacae* additamento) *illi* (Eleutherio Hormisdas) *obtulit*. Ergo siquid modo ejus vitae auctioris narrationi dandum est; aliam profus eam Mariam fuisse oportet, cujus reliquias Eleutherius Tornacum invenit. Haec tenus de Aegyptiacae Mariae aetate, ejusque anno emortuali.

C A P. III.

De quatuor eodem tempore sanctis poenitentibus, quae Mariae nomen tulerunt: tum de ea re conjectatio: deque Metanoecis.

Ab Aegyptiae vita apologi aut romanensis fabulae suspicio submoventur.

Plures uno simul tempore impudicas mulieres nomine *Marias* reperio, quae postmodum respiscentes ad sanctitatis apicem pervenerint; quas undecumque corrasas huc asferre proderit. I. Prima est omnium, tum tempore tum famae celebritate, nostra haec Aegyptiaca, de qua tamdiu agimus. II. Altera est *Maria Abramii Eremitae* ex fratre neptis, cujus in vitis Patrum exstat historia a quodam Ephraemo scripta. Hanc Pagius (ad an. 525.) nostra Aegyptiaca recentiorum fuisse censet, & usque ad medium sextum

saeculum vitam prorogasse. Ab hac non videtur Pagio diversa Maria illa, de qua loquitur Jo: Moschus Prat. Spir. cap. 68. in haec verba: *Quum audisset Abramius DVX S. MARIAE NOVAE, quod (Abbas Theodosius.) non haberet pallium, quo hieme uteretur; emit illi. Sed Graeca Moschi conferri necesse esset. Nam si scriptum sit, ἡ γέμενος τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς νέας* potest hoc intelligi de *juniore Maria* (comparata scil. ad seniore[m] alteram) Abrahæ hegumeni nepte; nam a fecetriae praenominari ὁσίω a Graecis solent. Quod si Graece sit *τῆς ἀγίας Μαρίας* tum praestabit intelligere *hegumenum monasterii, cui nomen S. Mariae novae*. Sed de hoc infra accuratius. III. Fuit quoque tertia S. Maria meretrix, postmodum poenitens in monasterio prope Aegae: quam Moschus (Prat. Spir. c. 3 r.) se vidisse anum, & ex ipsius ore se ejus resipiscentiam audisse testatur. Ita ex Moschi aetate facile erit hanc quoque intra sexti saeculi cancellos concludere: quae mihi videtur in ejus generis monasterio conclusa fuisse, quod *Μετάνοια Poenitentia* vocari solebat. IV. Fuit postremo & quarta S. Maria, quam discriminis causa *Cantatricem* licebit appellare, de cujus impudica vita, ac secuta postmodum ad sanio[re]m mentem reversione agitur in vita S. Cyriaci Anachoretæ; cujus vitae compendium Bailletus affert in fine vitae S. Mariae Aegyptiae; ubi & hanc cantatricem medio sexto saeculo sub Justiniano obiisse censet. Ita his omnibus ejusdem nominis poenitentibus feminis Aegyptia Maria aetate praecesserit necesse est.

Ac Bailletus quidem (num. X. & in Tab. crit.) inter Aegyptiam Mariam &

Cantatricem multa similia intercessisse animadvertens; suspicatur, non aliud Aegyptiacae vitam videri, quam longiorem (hoc est, ut satis innuit, fabulosam) verae historiae Cantatricis paraphrasin. Sed re vera ut multa utrique Mariae paria fuerint, plura sunt tamen diversissima: tempora, personae, conversionis modus, & sexcenta alia discrepant. Itaque nihil necesse est ex duabus unam facere; imo narrationem historicam in fabulosam convertere.

Non dissimile est illud, quod alii apud eundem Bailletum (ad finem num. IX.) censent, totam hanc Aegyptiae historiam, loco parabolicae narrationis habendam esse, ad id genus mulierculas de coeno vitiorum spe veniae avellendas (ferme ut Evangelica filii prodigi parabola se habet) compositae. Quos ab hujus historiae fide convellendam tum cultus Aegyptiacae antiquus, tum etiam Damasceni, & Nicenorum Septimae Synodi Patrum eam vitam citantium auctoritas deterrere debuisset. Etsi fieri potuisse non diffiteor, ut quum Auctor res gestas ex accepta per monachorum manus traditione plerasque acceperit (de quo vide Graecam vitam num. ult.) ea res scriptori credulo interdum fraudi fuerit; quippe quum *crefcant eundo fama*, ut ille ait. Sunt enim ardua non pauca in eo opusculo. Sed tamen quod ea traditio auctore scribente recens esset; non immensum a veritate aberrari potuisse arbitror. Omnino autem Aegyptiacae historiae non esse inter romanenses fabulas amandandam, pluribus (38) ostenderem, si id agerem. Vide cap. sequ. initium ubi huic vitae auctoritas ex Damasceno & VII. Synodo conciliatur.

Nunc

[38] *Apologi calumnia ab Aegyptiacae vita submovetur.*

Hinc S. Mariae historiam scripti parabolici haberi loco Auctor ipsius vetat, qui tum in proemio, tum num. 41. [vitae Graecae] satis dicit intelligere, se ad historiae veritatem [non quod volunt, ad poenitentis imaginem adumbrandam] calumiam attemperasse. Potuit quidem auctor nimiam suae credulitati indulgere:

at vera saltem scribere in animo habuit; idque graviter de se testatur. Nisi vero eum fallacissimi impostoris loco habere voluerimus, eoque modo injuriam irrogare Nicenis Patribus; apud quos quum satis longum vitae hujus testimonium [de quo vide cap. seq.] recitatum fuisset, nemini quidquam de scripti illius impostura suboluit. Imo fuit in ead. Synodo, qui illam Deiparæ imaginem, quam Aegyptia sibi opi-

Nunc illud potius, cujus gratia has omnes poenitentes Marias uno sub aspectu posui, conjecturae tantū loco afferam. Suspicio enim, has omnes sanctas faeculi sexti poenitentes, primitus quidem in faeculo suis quamque nominibus fuisse appellatas; postea vero a poenitentiae instituto, quod amplexae fuerunt, commune sibi *Mariae* nomen adscivisse, ab illa scil. Evangelica Maria peccatrice, mox poenitentē arcessitum; eamque nominis permutationem sexto maxime faeculo fuisse usitatam, quod crebrae eo faeculo fuerint meretricum ad meliorem mentem reversiones: id quod ex Justiniani fabricis cernitur; qui eod. VI. saeculo construxit *Metanoeam* i. e. *Poenitentiam* (nomen id monasterio poenitentium meretricum erat) in quo & quingenta scorta reclusit, teste Procopio in I. de Aedif. 9. & in Hist. arcana: ut de Constitutione de leonibus ab eod. Augusto edita taceam, quam sordium hujusmodi everriculum licebit appellare. Reperies porro & *Metanoeas* alias a Cansio memoratas in Glossario Gr. in eo vocabulo. Nec aliud quam *Metanoea* fuisse

videtur tum illud prope Aegae monasterium, de quo supra ex Moschi cap. 31; tum illud *S. Mariae novae* asceterium, quod ab Abramio (ex eod. Moscho cap. 68.) dirigebatur. Fortassis enim non tantum meretrices respicentes, sed & earum asceteria seu *Metanoeae* nomen Evangelicae *Mariae* poenitentis ferebant. Quocirca quum jam antea apud Aegae *Metanoea* una sub ejus *S. Mariae* nomine existisset; ubi altera mox aedificata fuit, eam *S. Mariam novam* vocari ad veteris discrimen placuit. Sicuti *ἡ ἁγία μετανόιας* i. e. *novae metanoeae* meminit Theophanes ad an. 1. Heraclii, ad discrimen alterius *veteris*. Verum conjectiones has omnes, donec validiore tibi cunctis fulcian- tur, interim in medio relinquimus.

C A P. IV.

De pretio Vitae *S. Mariae Aegyptiacae*, deque aetate & auctore scriptiois. Eam ab Hierosol. Sophronio potuisse quidem proficisci, sed non profectam, certis argumentis ostenditur: auctorem vero videri *S. Sophronium Monachum*, qui in his *Fastis colitur*.

Mariae vitam non esse piis romanen-

Z 2 sibus

opitulante experta fuit, adhuc in rei gestae memoriam monstrari, testificaretur.

Dixerit aliquis, hanc vitam carere passim temporum & aliarum circumstantiarum adjunctis, carere hominum locorumque nominibus, quaeque alia historicam narrationem comitantur. Atqui in ipsius *Mariae* factis id minus mirandum; de qua nihil, nisi ex ejus una confessione, eaque per manus tradita, scivit Auctor. At credibile ne est, Aegyptiacam in illo colloquio strictim res suas perfectentem de adjunctis temporum, locorum, personarum futuram fuisse sollicitam? deinde plura circumstantiarum adjuncta non exeidisse narrantibus? At in *Zosimae* rebus gestis narratio suis non caret adjunctis.

Postremo illud certe, si non aliud, ab Auctoris animo apologi conscribendi consilium abfuisse demonstrat. Ad finem num. xi. narratur *Zosimas* dum fugientem Aegyptiam assequi nititur, pervenisse in quemdam locum, qui fieri torrentis speciem praeferebat. Ibi scriptor leviter immoratur, adnotans, numquam ibi quidem torrentem ullum defluxisse (παρεπιθέμενος interponens hoc insuper: *ὡς γὰρ*

ἐν ταύτῃ τῇ γῆ φανίσεται χεῖμα ῥῶς, quomodo in illa regione torrens ullus existeret?) ad extremum vero concludens, dumtaxat loci illius situm fuisse talem, ut veluti torrentis alveum oculis objiceret. Est heic vero quidquam, in quo scripti parabolici characteres agnoscas? Mitto jam plura addere de hoc genere.

Ceterum quanto fuisset tolerabilis, nimiae credulitatis in aliquibus Auctorem arguere, in eoque non veracitatem, sed judicium require- re, quam cum impoitturae damare? Nam ceteroqui qui se veritati litaturum in limine & sine opusculi sanctissime profiteretur, quique insuper jam ab initio objectionem ab *impossibili* petitam, sedulo provisum diluit (vide locum cap. seq.) interim merum apologum scribens, nae is turpiter impoitturam facit. Confer dicta ad Acta *S. Nicophori* die IV. Febr., ubi id pulcherrimum monumentum a simili parabolicae narrationis calumnia vindicavimus. Quae contagio utrum non hodie serperet, per quam quae restant adhuc antiquitatis lacrimae, eae nec flamma absumptae nec arrosae tincis, nunc postremo cum *Pyrrhonismo* luctantur.

fibus fabulis accensendam, modo (in Adnot. 38.) demonstratum fuit. Nunc etiam eidem scripto dignitas est asserenda . Ad pretium autem ejus monumenti quod attingit, id inde elucet, quod adprobatores habuit Jo: Damascenum qui Orat. 3. de Imaginibus ex ea vita testimonium pro eisdem satis longum affert, uti ad eum vitae locum adnotabimus . Scripsit autem has orationes Damascenus circ. an. 730. h. e. centum multo plus annis post eam vitam elucubratam . Deinde eodem vergente VIII. saeculo in VII. Synodo Oecumenica idem testimonium & multo quidem copiosius productum fuit . Postquam autem a Paulo Neapolitano eadem Vita Latinitate donata fuit, omnes occidentis Ecclesias ac bibliothecas pervasit.

Sequitur interrogatio altera de tempore conscriptae vitae . Id sane tempus aliquatenus adumbravit ejus Auctor in prooemio hujuscemodi verbis, ex Pauli Diac. interpretatione : *Assumam de cetero narrationem, ipsam rem referens, quae in hac nostra generatione* (Gr. ἐν τῇ γενεᾷ τῇ κατ' ἡμᾶς) *facta dinoscitur; quam sacer vir, divina & agere & docere educatus* (Gr. ἐκ παιδότην μεμαδνηὸς i. e. a pueritia edoctus) *narravit . Sed ut supra dictum est, nullus haec ad incredulitatem trahat, considerans, impossibile fieri in hac nostra generatione* (Graece ut supra) *tam grande miraculum; quia gratia Dei per omnes genera-*

[39] Quid sit apud Ecclesiae scriptores *Γενεα*, ostendit huic, in quo versamur, simillimus alter Irenaei locus apud Eusebium in V. Hist. 8. ubi de Joannis Apocalypsi: *Nec enim ea multo ante tempore visa fuit, sed [σκεδόν ἐστὶ τὰς ἡμετέρας γενεάς] ferme nostra generatione* [h. e. aetate] *sub finem imperii Domitiani* . Nec longe ab hac servili interpretatione abit illa Valesii: *Neque enim dudum, sed nostra aetate MEMORIA* [sic γενεαῶν reddidit] *sub exitum imperii Domitiani visa est Revelatio* . At vetus Irenaei interpres aetate nostrum saeculum reddiderat *Γενεαῶν*, uti sunt *saecula ferarum* [i. e. generationes] apud Lucretium .

Atqui ab ultimo Domitiani anno [qui fuit Christi XCV. aut XCVI.] ad annum, quo haec Irenaeus scribebat, nonaginta plus anni inter-

tionem . . . amicos Dei facit &c. Ex his verbis, & ex Aegyptiacae obitu in annum 421. a se conjecto, Papebrochius censet, scriptam fuisse vitam circ. an. 480. h. e. quinquaginta post Aescetriae, triginta vero post Zosimae obitum annis .

Sane vero si *γενεάς* generationis fines intra spatium annorum triginta cum Herodoto concludendum esset; darem manus, imo etiam scriptionem hanc paullo propius mortem sive Mariae sive Zosimae admovendam esse dicerem . Nunc *γενεάς* generationis notionem praestabit ab Ecclesiae scriptoribus haurire: quos si sequimur, aliud ea vox non significabit, quam *nostram patrumve nostrorum memoriam* . Ita si intra annorum paullo minus centum cancellos ejus nominis ambitum coerceamus (de quo videbis Irenaei locum [39] inferne adscriptum) potuit ea Vita (ex nostra hypothese, qua Aegyptiam an. 521. aut 522. mortuam censemus) circiter sexcentimum Christi annum ab auctore suo produisse, h. e. octoginta ferme post Mariae obitum annis, post Zosimam autem quinquaginta, si quidem Zosimam triginta tantum annis Aegyptiae supervixisse cum Papebrochio volumus . Verum ad quadraginta annos hunc Mariae fuisse superstitem, infra cap. VII. ad Vitae sect. 3. docebitur . Quocirca obierit Zosimas circ. annum 560. a quo propius aberit annus Christi sexcenti-

cesserant, si quidem [ex Tillemontii calculis] libros de Haeresibus Irenaeus scripserit anno Christi 187. Adde quod idem Tillemontius duos posteriores libros [in quinto autem supra scriptum testimonium occurrit] scripsit aliquanto elucubratos alicubi censet . Nec refert, quod *γενεάς* spatium laxiore significato accepisse videatur Irenaeus addito *σκεδόν*; nam ea particula non semper de significato detrahit, sed modo redundat, modo valet *circiter*, ut & Latinum *Ferme* . Ex his vides multo longius spatium tribuisse *γενεαῶν* suae Irenaeum, quam quantum Auctor vitae Aegyptiacae eidem locutioni tribuit; quum ab exitu Mariae ad annum sexcentimum anni sint admodum octoginta . Quod si quis praevertere aliquantulum hanc scriptionem cupiat; non adnitar contentiosum suum, ut Tertullianus, in diversa distendere .

tesimus, quem circiter fingimus, hanc vitam fuisse perscriptam.

Nec si ad ultimam vitae sectionem attenderimus, minus spatii inter Mariae obitum & vitae scriptionem decurrisse suspicari poterimus. Ibi sic post narratum Zosimae obitum scribitur. Ἐμνησθε δὲ οἱ μοναχοὶ κατὰ διαδοχὴν ἀγράφως πῶς διδάσκοντες &c. Quae praestabit verbo reddere: *Persliterunt porro monachi transmissa per manus traditione ac sine scripto haec retinere infixae memoriae, ad communis utilitatis exemplum eam auscultationem cupidis proponentes: at qui eadem litteris consignaverit, ad hunc usque diem neminem ne fando quidem audiverunt. Ego vero quae tradita sine scripto accepi, ea scripta narratione prodidi. Ac fuerint fortassis alii, qui magnificentius hanc vitam contexuerint: verum nihil horum ad meam notitiam pervenit.* Haec inquam non modicum ab obitu Ascetriae intervallum effluxisse arguunt. At recitata verba in Pauli interpretatione non reperi, qui in Zosimae obitu vitam concludit.

Jam vero quis tandem verus ejus vitae auctor fuit? Insectatur Niceph. Callistum Papebrochius (40) quasi qui primus omnium eam vitam a S. Sophronio Patriarcha Hierosolymitano compositam, scripserit. At multo antiquior est ea opinio, quantum quidem ex manu scriptorum exemplarium Graecorum (41) Latinorumque inscriptionibus licet animadvertere, in quibus ea vita eidem S. Sophronio passim tribuitur. Nec ejus tempora repugnant: nam qui anno 634. Patriarchatum adeptus, anno vero 637. mortuus (ex Pagii calculis) dicitur, cur non idem circ. an. 600. quum monachus esset, ei vitae conscribendae vacare potuit? Accedit, quod similis argumenti opera ab eo prodierunt, quippe qui Limonarium

& SS. Cyri & Joannis miracula (laudata ab VII. Synodo) & alia ejuscemodi scripserit. Potuit igitur & hanc vitam a se compositam dare: quod Papebrochius, suae ut hypothesi serviret, vehementer negavit. Potuit, inquam, eam Hierosolymitanus Sophronius perscribere: at re vera ab eo profectam, praestare non audeo: imo contrarium mihi indicia non levia suadent, verum a Papebrochii argumentis diversa.

Etenim si quidem Sophronius Hierosolymitanus eam vitam elucubrasset, nemo id melius S. Joanne Damasceno scire debuisset; qui centum non amplius post illum Patriarcham annis orationes de Imaginibus contexit. Et quidem tam Joannes quam Sophronius ortu Damasceni fuerunt: uterque monachus, & opinor in sanctae civitatis vicinia, fuit. Postremo si Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus fuerat, Damascenus ejusdem Ecclesiae Presbyter ordinatus fuisse scribitur. Ob has rationes ignorare hic minime poterat. S. Sophronii scripta, & hanc maxime celeberrimam vitam, si quidem ex illius calamo prodisset. Et tamen, quasi si ea vita ἀδέσποτος (ignoti auctoris) esset, sic citavit, *Ex vita S. Mariae Aegyptiae*; qui tamen paullo ante S. Sophronii nomen non dissimulavit, sic ponens, *S. Sophronii, ex miraculis SS. Cyri & Joannis.*

Idem esto & de Patribus VII. Synodi judicium: apud quos etiam *Ex vita S. Mariae Aegyptiae*, tamquam scilicet ignoti auctoris, idem locus, sed multo copiosior refertur, tantum indicato vitae initio, *Μυστήριον &c. Secretum regis abscondere bonum est.* Nec ex Nicenis illis Patribus plane innumeris inventus est quisquam unus, qui id opus S. Sophronio Hierosolymitano vindicaret: quod & ad con-

(40) Quem vide num. 9. & seq.

(41) De Actorum Latinorum exemplaribus non est dubium, in quibus passim Hierosolymitano Sophronio id scriptum vindicatur. At etiam in Graeco vitae MS. Bavarico sic reperit Papebrochius (quem vide ad tom. 1. April. si-

nem pag. XXI. not. a.) Βίος . . . συγγραφέως παρὰ τὸ ἐν ἀγίοις Σωφρονίου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων. Vita . . . scripta a S. Sophronio Archiep. Hierosol. Nec dubito, quin in aliis pluribus Graecis apographis idem legatur.

conciliandam testimonio auctoritatem. conducibile erat. Atqui non multo superius ead. Actione 4. nominatim ex eod. Sophronio testimonia producta fuerant, tam ex *Limonario*, quam ex *Miraculis SS. Cyri, & Joannis*. Et tamen non desuere, qui ex auctoritate hujus VII. Synodi Aegyptiae vitam Episcopo Hierosolymitano (42) adjudicaverint, lapsi memoria scil.

Ergo octavo toto saeculo, hanc vitam a celebri S. Sophronio fuisse scriptam, nemo unus sciebat. Vnde ergo & in inscriptiones aliquot hujus vitae Graecas, Latinas vero ferme omnes, Hierosolymitani Sophronii nomen manavit? Vnde id hausit Nicephorus, qui tam fidenter duobus (43) locis id opus eidem vindicavit?

Dicam equidem quod sentio. Non ab Hierosolymitano quidem Sophronio ea vita prodiit; sed ab aliquo certe Sophronio scriptam fuisse, & jam pridem sub Sophronii nomine ambulasse necesse est, atque in eo solum falsum esse Nicephorum (aut qui jam diu antea primus eam historiam Hierosolymitano adscriperat) quod Sophronium aliquem monachum ejus vitae auctorem cum Hierosolymitano antistite, qui & antea monachus fuerat, confuderit.

Verum quid moror? aut ego fallor, aut vitae hujus auctor ille ipse est *Sophronius MONachus*, qui in hoc Kalendario Kalendis Martii colitur. Sane quidem, quem in eum locum commentarer, aestuavi plurimum, incertus animi, quisnam esset is *Sophronius*. Ac subiit tum animum cogitatio, an non diversus a Patriarcha esset, h. e. alius re vera Sophronius, qui Aegyptiacae vitam scripsisset. Augebat eam suspicionem, quod Neapolitani consueverint praecipuorum quorundam

[42] Rossvveidus ad calcem vitae Aegyptiacae notat, eam laudari *Sophronio auctore* ab VII. Synodo, & a Damasceno. At neuter, ut vicinus, ex *Sophronio* eam citaverant, sed sine auctoris nomine. Sed imposuit Rossvveido & aliis hunc secutis locus Baronii ad 2. Aprile male intellectus. Nam inde etiam, opinor,

Sanctorum etiam vitae scriptores colere. Sic in his *Faltis* non tantum Epiphanius signatur, sed & Polybius is, cui Epiphanius vita tribuebatur. Ergo in exemplari vitae Latinae, quod Paulus Diaconus suis Neapolitanis tradidit, ea vita S. *Sophronio Monacho* [diverso utique a Patriarcha] tribuebatur. Hinc Neapolitanis cupido incessit non tantum Aegyptiam, sed & vitae scriptorem, quem sanctitate floruisse scirent, suis *Faltis* inferendi. Ita quidem tum augurabar, eaque conjecturas etiam chartae illeveram: sed tamen ne levis augur viderer, in alia tunc omnia itum a me fuit. Verum ipse me nunc saltem recipio: ac marmore nostro praeunte ajo, Mariae vitam ab aliquo S. *Sophronio MONacho* primitus fuisse conscriptam, eique a Paulo interprete fuisse in inscriptione vitae tributam; unde & eum scriptorem apud Neapolitanos sacros honores reperisse: sed postea ejus scriptoris obscuritatem in causa fuisse, ut cum Hierosolymitano Praefule (qui & ipse monachus fuerat) confunderetur, eoque in vitae inscriptionibus additum fuisse *Hierosolymitano episcopo*; id vero tandem Nicephoro fraudi fuisse, qui tam aperte duobus locis eam lucubrationem Hierosolymitano antistiti vindicaverit. Atque haec de ejus opusculi auctore sufficient: quem quidem aequalem Hierosolymitani Praefulis fuisse, quae modo de aetate disputabam, suadent; sanctitate vero floruisse, etiam vita illa pietatem spirans persuaserit; postremo monachum fuisse, ex Vita ostendam cap. VII. Et hujus quidem monachi memoria jam pridem evanuit. At IX. saeculo idem in ore omnium erat, maxime Neapoli ob scriptam, ut ante dixi, Mariae historiam (quam Paulus Latinitate donavit)

citatur a Rossvveido VII. Nicephori liber, qui est XVII.

[43] Tum in Historiae scil. lib. XVII. 5. tum etiam in Synaxario. Synaxarii locum retulit Papebroch. num. 9. & eundem Graece adscripsit Rossvveidus loco cit.

vit) unde & sacris adscribi Fastis Neapolitanorum meruit .

C A P. V.

De antiquitate Neapolitani cultus S. Mariae impensi ; & de aetate nostri Pauli Diaconi & translatae ab eo vitae .

Neapolitanus Aegyptiacae cultus longe est antiquior Monasterio prope aedem Annuntiatae clarissimo sub ejus nomine , & cum ejusdem reliquiis : nec enim monasterium antiquius est saeculo XIV. medio , & Sancia regina ; in quod postea reliquiae illatae fuerunt , ut infra dicetur : quum contra Aegyptiam Mariam decurrente IX. saeculo jam Neapoli annum festum affecutam , ex his marmoreis Fastis certo constet .

Sed scire interest , quampridem ante hoc marmor ejus cultus Neapoli coeperit . Non ante opinor , quam Paulus Diaconus Neapolitanus ejus vitam de Graeco in Latinum transfudisset . Nec enim alia cultus causa afferri potest , quam quod ejus vita a Diacono Neapolitano Latine reddita manibus omnium in hac urbe tereretur . Atque hanc alioqui verisimillimam conjecturam id plane apud me certissimam reddit , quod in his Fastis non tantum Aegyptia sed & Kal. Martii *Sophronius Monachus* colitur , is, qui ejus vitam Graece scripserat , ut superiore cap. ostendimus . Atqui mona-

chi hujus obscurioris notitiam non aliunde haurire Neapolitani potuerunt , quam ex interpretatione Pauli , vitam illam Sophronio Monacho tribuentis .

Ac Pauli quidem hujus Sigebertus cap. 69. meminit ejusmodi verbis : *Paulus diaconus Neapolitanae Ecclesiae transtulit de Graeco in Latinum vitam S. Mariae Aegyptiacae* . Verum de ejus aetate nec ipse Gemblacensis , nec ejusdem Scholiastes Miraeus quidquam prodidit . Sed bene est , quod huic vitae in scriptis & editis epistola Pauli interpretis praefigitur *Domino Gloriosissimo ac praestantissimo regi Carolo* inscripta ; ex qua saltem inscriptione aetas elici posse videatur . Estne is igitur aliquis ex Carolis Neapolitanis regibus intelligendus ? Atqui eorum primus post dimidium XIII. saeculi claruit : Paulus vero antiquior fuerit necesse est Hildeberto Cenomaniensi , qui XII. saeculo ineunte Aegyptiacae vitam (a Paulo utique Latine redditam) versibus illigavit . Quare non nisi Carolo alicui Francorum regi ea vita ab interprete nostro nuncupata fuerit oportet ; nec alii certe quam Carolo Calvo , sed adhuc regi , nondum imperatori electo , h. e. eo temporis spatio , quod inter annum 840. & 876. intercessit , quo anno creatus est imperator : quod sane nuncupati a Paulo operis tempus ex minime dubiis (44) indicibus compertum habeo .

Quum

[44] Quatuor sunt in Carolingorum stirpe , de quibus possit esse quaestio , qui his cognominibus distinguuntur , *Magnus , Calvus , Crassus , Simplex* . Ex his eximendus est ultimus , in quem Epistola Pauli Diaconi convenire nequit , quae debuit unx̄ ex his regibus inscribi , qui litterarum & sapientiae studio teneretur : at hic *Simplicis* cognomen ex merito stupiditatis invenit . At nec Carolo Crasso inscriptioe epistolae convenire potest ; qui nusquam non Imperator inscribitur . Jam vero Caroli Magni formulae initiales [quas vide apud Mabillonium in II. Rei Dipl. 3. ante imperium quidem semper adjunctum habent titulum *Regis Francorum & Langobardorum , ac Patricii Romanorum* ; post imperium vero solent esse ejusmodi : *Carolus Serenissimus Augustus , a Deo coronatus Imperator . . . Rex Francorum & Langobardorum* . In epistolis & Capitularibus

paulo aliter , sed ut eodem res redeat . Ergo Pauli epistolae titulus nec Carolo Magno , nec Crasso convenit . At Calvo convenit ; cujus formulae initiales sic concipiuntur , ut ante imperium inscribitur , *Karolus gratia Dei Rex* [neque id solum in diplomatibus , sed etiam in capitularibus & epistolis] . post imperium vero *Imperator Augustus* . Ad Calvum igitur referenda est epistolae inscriptio ; ejus auctor , uti par erat , illum etiam *gloriosissimi ac praestantissimi* elogio cohonestavit . Neque id vero exemplo caret ; nam Capitularium hujus Regis apud Sirmondum initio to. 3. tit. 1. sic fert inscriptio : *Capitula . . . Domni Karoli GLORIOSI Regis . Tit. XI. GLORIOSI KAROLI , filii Hludovici* &c. & alibi passim . In eundem regem & eruditio & in litteras amor convenit , quae in Pauli epistola non obscure significatur .

Quum vero hoc marmoreum Kalendarium ab Episcopo Neapolitano Joanne IV. constructum fuisse, [h. e. intra annum 838. & 850.] alibi ostenderimus; ex eo fiet, Paulum quidem Diaconum aliquanto post annum 840. vitam Aegyptiacae Carolo Calvo dicasse: ex ejus vero vitae editione quum in Aegyptiacam studium Neapolitanorum magnopere accensum fuisset; hinc quum Fastos nostros marmoreos Joannes IV. scalpi ante annum 850. curasset; Aegyptiacae *Depositionem* diei IX. Aprilis (haud aliter atque in Vita a Paulo translata exponitur) inferi placuisse. Ex his vides, Vitae a Paulo editae & Kalendarii nostri tempora mutuam sibi lucem foenerari; atque intelligi ex his oportere, Vitam quidem sub initia Caroli Calvi [i. e. paulo post annum 840.] editam fuisse, quum ejus editio Fastis nostris praecedere debuerit; Fastorum vero marmoreorum scalpturnam non ad initia episcopatus Joannis IV. sed ad finem ejusdem [h. e. sub annum 850.] esse conjiciendos, quia editionem Vitae subsequi debuerunt; quum ea vita Neapolitanos impulerit ad inferendam Fastis Aegyptiam. Et has quidem conjecturas esse dices, sed tamen sane quam probabiles: quae multo certiores evadent, si cum ceteris argumentis jungantur, quibus hujus Kalendarii aetatem in saeculum IX. & in tempora Joannis IV. episcopi contulimus.

C A P. VI.

De translatione corporis Mariae Aegyptiae in Carbonense Monasterium, deque Capite inde Neapolim aucto.

Paulus Aemilius Sanctorius Casertanus, Cardinalis Julii Antonii, fratris

[45] Laudo quod Papebrochius num. 24. hujus Presbyteri factum purgat, quasi non luci gratia, sed religioso id animo admiserit; rem scilicet indignissimam ratus, eum thesaurum a Carbonensibus vili habitum, qui apud Neapolitanas Sanctimoniales maximo in honore siturus esset. Laudo id inquam. Est hoc enim liberalium ingeniorum res omnes, qua possunt, meliorem in partem trahere. At Sancto-

rius, Carbonensis monasterii Basilianorum in Brutiis Abbas commendatarius, mox ad Cosentinam, ac tandem Urbinate cathedram evehctus, primo ipso saeculi exacti anno historiam sui illius monasterii edidit. Ibi a Luca quodam ejusdem coenobii quondam Abbate, quum is anno 1053. sacra Palaestinae loca peragraret, Aegyptiacae pignora in suum monasterium translata fuisse narrat. *Avenit inquit, secum, in Italiam rediens, sacra pignora, corpus nim. S. Mariae Aegyptiacae, & caput magni Jo: Eleemosynarii: templumque beatissimo patri Lucae* (ejusdem monasterii fundatori, qui an. 993. mortuus, die XIII. Octob. colitur) *manibus operatus atque consilio, ibidem S. Mariae reliquias collocavit. Sed caput Sanctae quidam Presbyter furatus Neapolim detulit, acceptoque [45] pretio, sacratis coenobii S. Mariae Aegyptiacae mulieribus donavit. Nos* (pergit Sanctorius) *S. Mariae reliquias indecorae facientes honorificentius decoravimus, addita celebritate & pompa.*

Sed quampridem Caput Aegyptiacae Neapolim asportatum fuerit, silente Sanctorio, colligendum est ex Francisco Gonzaga in opere *De origine Seraphicae Religionis*, quod anno 1587. Romae editum; ubi reliquias in Neapolitano Aegyptiacae monasterio asservatas recensens, Caput illud *ANTE SEPTUAGINTA ANNOS ab incognito quodam sacerdote saeculari dono datum fuisse*, tradit. Ita si ab anno hujus libri editi retro numeres annos 70, reperiemus, circ. annum 1517. nostratis coenobii monachas sacrum illud caput fuisse adeptas. Porro qui totum Gonzagae locum nosse cupit, eum inferne [46] adscriptum reperiet, ex quo intel-

lio alia omnia monachi Carbonenses de presbytero narrarunt.

(45) Franciscus Gonzaga de eo S. Aegyptiacae Capite sic apud Papebr. num. 23. narrat. „ Ante septuaginta annos Sororibus ab incognito quodam sacerdote saeculari dono datum fuit; quod tamen, licet nullae existent testimoniales litterae, crebra miracula, quae per ipsum Deus Optimus Maximus operari digna-

intelliget, ejus capitis *κεφαλή* (*identitatem*) olim ante ducentos annos memorabili miraculo testatam fuisse.

Ad monasterium S. Mariae Aegyptiacae prope aedem Adnuntiatae quod attinet; sciendum est, id CCCC. annis antiquius non esse. Fundatum enim ac dotatum fuit a Regina Sancia Aragonia Roberti regis uxore anno 1335. ad impudicas mulieres e caeno libidinis emergentes recipiendas; quum alterum ab ead. Regina ante decennium sub nomine Magdalenae in usus eisdem fundatum conversis mulieribus quotidie confluentibus minime sufficeret. Vtrumq. nunc asceterium ab honestis ac nobilibus virginibus dumtaxat incolitur. Atqui in laudato Aegyptiacae coenobio non tantum caput Sanctae, sed & digitus colebatur, ab eod. Gonzaga inter ejus reliquias recensitus: qui digitus quum non tradatur e Carbonensi coenobio fuisse sublatus; facile conjiciemus a fundatrice Sancia huic monasterio dono datum fuisse. At Caesar de Engenio (in quo plerique eorum, quae hoc toto capite ex Papebrochio hausi, reperies) non tantum memoratas reliquias, sed & duo coxarum ossa ab eisd. Sanctimonialibus pos-

sideri docet, & eas simul omnes reliquias e Carbonensi coenobio arefficit: refragante interim Papebrochio. Nec immerito: quum Gonzaga caput tantum ex Carbonensi monasterio adsciscat, non digitum (quem tamen idem Gonzaga inter monasterii ipsius recenset) multo minus duo ossa cetera, quorum is ne meminit quidem in reliquiarum Aegyptiacae catalogo. At hodie Monachae a me consultae narrant paullo aliter. Caput, os unum coxae, & costas aliquot hujus Sanctae recensent: sed costas partim in Statua Theauri inclusas, partim monasterio Aegyptiacae ad Echiam (a se postea fundato) dono datas ajunt. De Aegyptiacae ad Echiam vide Carol. de Lellis in Supplem. Engen. p. 234.

C A P. VII.

Ad Graecam Aegyptiae Mariae vitam & veterem Pauli interpretationem animadversionum manipulus.

§. 1. *De Arabica Aegyptiae vita. De antiquorum scriptis una cum praeis eorum interpretibus conjunctim edendis.*

Praeter hanc quam terimus vitam, scio inter praeclara orientis spolia bibliothecae Vaticanae illata & alteram Arabicam scriptam reperiri: de qua sic apud vi-

A a rum

, tur, commendatissimum reddunt; insinuantque, non commentitium, sed verum gloriosae peccatricis praefatae caput esse: ex quibus unum tantum in hujus testimonium veritatis adducam. Antiquissimi moris est, ut venerabile hoc caput singulis annis, a primis vespers diei festi S. Mariae Aegyptiacae usque ad diei octavae solis occasum, argentea theca contextum summo altari a fidelibus prospiciendum venerandumque committatur; atque praefatis diebus elapsis, a loci Guardiano monialibus, Sacratio reddendum, restituatur. Cumque anno a Virgineo partu MDXLII. Patet Fr. Jacobus Matalonicus, Franciscanus Conventualis, hujus tunc loci Guardianus sacris vestimentis indutus, incensa huic sacro capiti, de religiosissimo more, ipso die octavae propinaret; intra se haesitare atque dicere coepit: quis novit sit ne hoc caput alicujus Sanctae, vel alterius potius, cui tantus honor minime debeatur? & ecce ex tempore amissa loquela, adeo graviter atque misere agitari consuetarique coepit, ut ipsum

, quam brevissime moriturum existimasset. Commoto itaque populo, qui ad sollempnitatem convenerat, atque de tanta rei novitate stupefacto, occurrit Fr. Caesar a Cajazo monialium Confessarius, praesagoque animo claudere coepit: Firmissime credo hoc verum esse caput S. Mariae Aegyptiacae: sumptamque ex ipso aquam, quam de industria esulderat, patienti obtulit, qua hausta illico convalescit, suamque incredulitatem publice fallus est: a quo etiam tempore tantum hoc pignus majori in veneratione a fidelibus haberi coepit.

Eandem plane narrationem & in nostro Casare de Engenio reperies, qui 46. post Gonzagam annis suam *Neap. sacram* edidit. In hujus narratione incredulus ille Guardianus non Jacobus vocatur; sed ille Padre Francesco de' Madaloni. Deinde illud Gonzagae obscurius, *Sumptamque ex ipso aquam, quam de industria esulderat* sic clarius eloquitur: *Pigliò l'acqua, con la quale industriosamente haveva bagnata la testa della Santa, e la diede all' incredulo monaco.*

rum doctissimum & amiciss. Josephum Assemanum Biblioth. Vaticanae Praefectum reperio to. 3. Biblioth. Orient. ad Catalogum π Ebed Jesu pag. 286. col. 2. initio. XXXV. *Vita S. Mariae Aegyptiacae, quae scripta dicitur anno Martyrum 1001. h. e. Christi 1286. Cod. Arab. Vat. 152.* Quod sic accipio, ut eo anno transcripta ea vita fuerit: sed quampridem & a quo fuerit eadem composita, & utrum de Graeca, quam nunc legimus, transfusa in Arabicum fuerit, an vero diversa, id vero juxta cum ignarissimis scio. Vel si vero non aliud ea sit, quam Graecae sive mera interpretatio, sive epitome, non parum inde utilitatis allatum iri puto, siquando Latine reddita lucem aspiciat.

Sicuti & Latina Pauli Neapolitani interpretatio quantum lucis afferre possit ad Graecum ejus vitae textum sive corrigendum sive elucidandum, ex paucis heic ad specimen subjectis animadversionibus perspici poterit. Nec enim persequi omnia curae fuit, sed ut quidque movere salivam maxime videbatur. Quae pauca non in alium heic finem posui, nisi ut existat aliquis nostrorum hominum (apud quos antiqua est cultus hujus sanctiss. Ascetriae possessio) qui Graecam ejus vitam ad Mss. codices & Pauli interpretamentum emaculatam junctim cum Paulo edat. Atqui operae pretium esset, si hoc omnes institutum sequerentur, ut in iis Graecis monumentis, quae veteres nacta sunt interpretes, eas potius prisca translationes e regione auctoris sui ponerent, quam quae heri aut nudius tertius prodierunt. Quantum vero translationes veteres illae, quantavis barbarie affluentes, in omnes partes utilitatis apportent, si solum judicare queunt, qui ex eis proficere consueverunt. Easdem vero alieno in loco sepositas (praesertim ubi volumina sunt ad tractandum ponderosiora) facile prae taedio contemnimus. Quod & usu heic mihi venit, carptim (nec enim passim id potui) Graeca cum veteribus Pauli Latinis comparanti.

Et Pauli quidem translationem ex

Rosveidi Vitae Patrum ad manus habui, ubi ea vita in XXV. capita dispartitur: Graecam vero vitam ex unica Papebrochiana editione ad calcem tom. 1. Aprilis: qua in editione eadem vita in sectiones XL. dispartitur. Haec altera divisio, utpote minutior, visa mihi fuit ad citandum commodior. Quocirca in sectionibus earumque versibus indicandis Latina Pauli ad Graeca Papebrochiana referri jubeo. Qui potuissim etiam Rosveidanae editionis numerum capitum indicare, si id initio providissem, quum ad commentandum accessi.

§. 2. *Photii locus: deq. styli diversitate inter Hierosolymit. Sophronium, & vitae hujus auctorem. De vitae hujus Graecae elocutione, & veteris interpretationis indole.*

Praeter ea argumenta, quibus sup. cap. 4. hoc scriptum Hierosolymitano antistiti Sophronio abjudicavimus, possum & hoc afferre, quod a stylo petitur. Nam de Patriarchae illius dictione haec apud non ineptum harum rerum aestimatorem Photium Cod. 231. (ubi epistolam ejus Synodicam ad Honorium Papan recenset) reperio: *Ενεωπερίζη τοῖς ῥήμασι, καθάπερ τις πῶλος γαυρῶμενος τοῖς σκιρτήμασι.* In verbis novitatis studio capitur, tamquam quis efferens sese in saltus equuleus. Hunc, inquam, characterem quum nusquam in hac vita liceat animadvertere; ex eo etiam merito Hierosolym. Sophronium de hujus scripti possessione dejecerimus. At fortassis respondebitur, non esse certum, utrum Sophronius jam Patriarcha factus suo ipse stylo eam Epistolam exaraverit, an alieno: deinde aliud esse vitam simplici dictione atque historica scribere, aliud de Fidei controversiis cum Rom. Pontifice agere. Verum etsi Hierosolymitani Praefulis scripta nulla ad manus habeo, tamen ex duobus ejusdem fragmentis in VII. Synodo recitatis facile quivis aestimaverit, primum immane quantum horum fragmentorum dictionem a vitae Aegyptiacae elocutione dissidere: deinde eorundem duo-

duorum Patriarchae illius fragmentorum dicendi genus tale sine ulla controversia videri, quale vivis coloribus exhibuit Photius. Quid enim aliud sunt tot illa incisa, quibus prooemium laudationis in SS. Cyrum & Joannem contextitur, nisi totidem *σκιρτήματα* (*saltus*) quibus veluti saltabunda ingreditur oratio? Deinde quid haec hyperbole audacius, ubi templum quoddam τῶ ὄψι πῶν κρητῶν ἀυτῶν ἐφαπτόμενον, *caelum ipsum culmine pertingens* (idque sine consueto ullo temperamento) dixit? Postremo in ead. laudatione verba nova non pauca numerare possum. Itaque talis omnino Hierosolymitae illius character scribendi fuit, qualem in ea epistola Photius deprehendit. Nihil vero tale in hujus Ascetriae vita usquam dignoscitur.

Nec continuo tamen vita haec genus dicendi abjectum aut plebejum complectitur, sed mediocre tamen ac temperatum, suaq. sponte fluens, & ad pietatem compositum. Cujus auctorem fuisse quemdam *S. Sophronium Monachum* in Fastis haece marmoreis signatum, sup. cap. IV. conjecimus. Et certe monachum fuisse hunc scriptorem, haud obscure ex rituum (47) monasticorum curiosa passim descriptione agnoveris; etsi non ejusd. (quod censuit Papebr.) monasterii prope Jordanem, in quod post annos 53. transmigrans Zosimas, in eo vitam finivit, incolam; quia de eis monachis sic (48) loquitur, quasi non unus ex illorum nu-

mero fuerit. Sed hujus tamen auctoris monasterium in Palaestina fuisse, non vana (49) est auguratio.

Neque is porro segnem, ut illis temporibus, interpretem nactus est Paulum Neapolitanum diaconum, de quo cap. V. praediximus. Is sententiae plerumque quam verborum tenacior, auctoris sensu non admodum infeliciter exprimit; a quibus raro admodum usque eo aberrat, ut id imperitiae, ac non potius diversae lectioni, sit adscribendum. Etsi tamen offendit interdum, quippe Graecae proprietatis haud admodum gnarus, in rarioribus vero dictionibus hospes, quas plerumque tentabundus cum Latinis permutat: omnino nec Graece nec Latine satis doctus, sed quales infelix illa aetas proferebat viros, non aliis ferme adjumentis ad haec studia instructos, quam jejunis quibusdam Glossariis; de quorum indole ex iis, quae adhuc restant, existimari potest.

Ceterum etsi inter hunc interpretem & Graecam Papebrochii editionem non parum discrepat; tamen id totum, quantum est discidium, non tam pugnantes sententias invehit, quam eo pertinet, ut modo plura in interprete sint quam in Graeco, modo contra quaedam Graecae legantur, quae interpres non attigit: a quo interprete etiam sectio 40. sive ultima Papebrochianae Graecae editionis abest.

A a 2

§. 3.

(47) Multus est hic noster in monasticis describendis moribus, ut in τῷ βαλεῖν μετάνοιαν, & petendae dandaeque orationis, & aliis sane quam plurimis ritibus, maxime posterioris monasterii Zosimae: quae vitam legentibus passim occurrent.

[48] In hac vita num. 41. sic scribitur: Ἐγγράφως δὲ ὠδένα ΗΚΟΤΣΑΝ πύπην παραδεδωκέναι &c. *Neminem vero* [monachi illius monasterii, in quo Zosimas obiit] *AUDIVERUNT* hanc (vitam) *scripto consignasse*. Vides ut sc̄ ab illius monasterii monachis discernat: alioqui scripturus, ἠκῆσα *Audivi*, aut ἠκῆσαμεν *audivimus*.

[49] Possunt Hierosolymitanæ locu-

tiones in hoc scriptore animadverti. Tale est illud ἀνέρχουμαι εἰς Ἱεροσόλυμα, *Ascendere in Hierosolyta*: quod bis legitur, num. 19. & 21. Quae κυριολογία [loquendi proprietas] peculiaris est scriptorum Hierosolymitanorum, etiam in N. T. usurpata. Vrbs enim sancta in edito eminebat, comparata cum ceteris Judaeae locis, maxime autem cum Aegypto; ad quam qui ex Aegypto pergebant, si descendere passim in scripturis dicuntur. Possim & alias huc locutiones afferre, quae videntur Hierosolymitis familiares fuisse. Cujusmodi & hoc est quod *Zosimus* haec *Zosimas* vocatur [de quo ad calcem Adnot. seq.] & quod num. 31. Judaea vocatur *ὀικημένη*.

§. 3. *Ad sect. 2. De duplici Zosima. De haeretico Zosima sive Zosimo.*

Paulus interpres num.2. sic incipit: *In Monasterio Palaestinatorum* (Gr. ἐν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην μοναστηρίοις, in Palaestinae monasteriis: at fort. Paulus scripserat, *In QVODAM monasterio &c.*) *fuit vir ... nomine Zosimas. Et nullus nos aestimet dicere Zosimam illum, in praedicationis erroneae dogmatibus accusatum SECTAE ALTERIVS* [sic verbo reddidit, quod Graece est ὡς ἐπερόδοξον] *alius enim hic & alius ille, & multa inter utrosque distantia; licet unum uterque sortiti sint vocabuli nomen. Hic itaque Zosimas ab initio in uno Palaestinatorum conversatus est monasterio &c.* Sane notandum est, auctorem heic nomen monasterii fuisse designaturum, si scivisset. Verum hoc fidem narrationi non derogat: nam Zosimas post elapsos annos LIII. monasterium prius reliquerat, & in aliud commeaverat, in quo ad finem usque mansit. Monachis autem posterioris monasterii, a quibus has narrationes scriptor didicit, latebat prioris monasterii nomen, quia illud patefacere Zosimas noluit. De quo vide num.4. medio. Verum haec obiter.

In discrimine autem *Zosimae duplicis*,

(50) In eo libello circa medium sic legitur. „ Sanctus vir Maximus Episcopus, cuius supra meminimus, (iis verbis, quae nos supra in *Adnotatis retulimus ubi de S. Rufino ad VII. April.*) „ fidem vindicans rectam, consortium, „ que reprobans haereticorum, ductus est in exilium. In loco ejus praevaticatores ordinant, „ nomine ZOSIMVM, qui & ipse prius quidem „ Catholica vindicabat. Res ista in Neapoli civitate Campaniae acta est. Cognoscit hoc S. Maximus, & de exilio scribens dat in eum „ sententiam, non solum Episcopali auctoritate, sed etiam emulatione ac virtute Martirii fruens in gloriam Divinam. Sed post aliquot annos B. Lucifer de quarto exilio Romanam pergens, ingressus est Neapolim Campaniae; ad quem Zosimus venire tentavit, illa „ forte fiducia, qua seil. jam de impietate cor- „ rexisse videbatur. Sed hunc Lucifer confessor suscipere noluit, non ignorans quae gesserat. Imo & S. Spiritus fervore Episcopi &

eadem formula Noster utitur, atque in optimis ejusdem & superioris aetatis auctoribus usurpatam reperi (ἄλλος γὰρ ἕως καὶ ἄλλος ἐκεῖνος &c. *alius hic, alius ille*) quoties unum, de quo loqui incipiunt, ab alio cognomine, sed tamen celebri, distinguere satagunt. Nunc illud est inquirendum, ecquis ille alter celebrior *Zosimas* haereticus fuerit, a quo monachum sedulo discernere Auctor pensit habuit: de quo nemo, quod sciam, se anxium praeslitit. Quaerendus est autem *Zosimas* qui hos characteres habeat, ut fuerit haereticus, ut non incelebris (alioqui non necesse erat inter utrumque distinguere, nullo imminente periculo, ne monachus cum alio obscuriore *Zosima* confundetur) & ut antiquior monacho fuerit. Hoc ultimum colligitur ex Gr. ΠΟΤΕ διαβληθέντα, *QVONDAM accusatum ut heterodoxum*. Is autem non alius mihi videtur, quam ille *Zosimus*, haereticus Arianus, urbis hujus Neapolitanae pseudoepiscopus, in locum S. Maximi Mart. intrusus circiter an. 359. Eum celeberrimum Divini Numinis animadversio reddidit, quam ex Libello precum Marcel- lini & Faustini [50] lector cognoscere poterit. Ea inquam Divina punitio sacerdo-

„ Martyris sententiam robustius exsequitur, di- „ cens quod episcopatum ipsum, quem sibi ut „ adulter vindicat, speciali Dei judicio non ha- „ bebbit, & sic quoque sentiet poenam suae im- „ pietatis. Sed non post multum tempus idem „ Zosimus, quum in coetu plebis vult exsequi „ sacerdotis officia, inter ipsa verba sacerdo- „ talia ejus lingua protenditur, nec valet eam „ revocare infra oris meatum, eo quod contra „ modum naturae extra os penderet, ut bovi „ anhelu. Sed ut vidit, se linguae officium per- „ didisse, egreditur Basilica, & res mira! for- „ ris iterum in officium lingua revocata est. Et „ primum quidem non intelligitur, in eum com- „ pleri sententiam Martyris & Confessoris. Sed „ quum hoc ipsum toties iterum patitur, quo- „ ties in Basilicam diversis diebus intrare tenta- „ vit, ipse postremo recognovit, ob hoc sibi „ linguam inter pontificii sollemnia verba dene- „ gari, ut sanctorum episcoporum in eum rite „ prolatam sententiam probaret. Denique ces- „ sit

cerdotem infelicissimum eo usque nobilitaverat, ut scriptor hic necessarium duxerit suum hunc Zosimam ab illo altero famoso sejungere, nequis nefarium haereticum heic laudari suspicaretur.

§. 4. *Ad priores tres vitae sectiones. Graeca ex Latino, ut & Latina ex Graeco, suppleuntur aut emendantur. Chronotaxis annorum Zosimae.*

Num. 1. v. 22. καὶ ἀπιστίη... ἔμοι δοκεῖ ἔχεν τὸ ἔυλογον. *Rebus talibus fidem derogare, non mihi videtur, rationi consonum.* At Paulus: *Ejus... qui incredulus est... non mihi pertinebit periculum: quid fecutus, non assequor.* An in suo libro legerat, ἐλόγως pro τὸ ἔυλογον? Atqui sic quoque ἔχεν ἐλόγως neutraliter erat *rationali consentaneum esse.* Verum Paulus sic verba fort. construxerit, ἢ ἐλόγως δοκεῖ ἔχεν μοι, non jure videtur ad me pertinere. Raro huic parem ἀσοχασίαν in hoc interprete reperies. Hinc poit tres versus plura in Graeco defunt, quae in Interprete in hunc modum habent, *Faciatque capaces sancti verbi, ne rei existant Dei miraculorum, quae plura in suis fieri praedestinavit electis.* Et in fine sectionis haec quoque in Graeco deficientia admittitur Noster: *Magnum virileque certamen venerabilis Mariae Aegyptiacae, videlicet qualiter expleverit tempora vitae suae.* Quae ex ipsius Graeci auctoris manu profecta censeo; alioqui hoc totum prooemium propositione carebit.

• sit episcopatu, ut lingua, quae cesserat, redederetur. Non res antiquas referimus, quae solent quadam ratione in dubium venire. Nam & Zosimus hodieque in corpore est, usum jam linguae non amittens, postquam maluit cū episcopatus amissione vivere dolens suis impietatibus.

Nec refert, quod is, de cujus fato Libellus Marcellini narrat, *Zosimus* (Ζώσιμος) vocetur, hic vero alter, inclinatione diversa, *Zosimas* Ζωσιμάς. Nam revera *Zosimus* & *Zosimas* unum idemque est nomen, solum dialecto varians. Nam quae apud Graecos in ΟΣ definiunt, ea solent a Syris, maxime Palaetinis in ἈΣ terminari, ut *Lucas* pro *Lucius*, *Theodas* pro *Theodorus*, *Epaphrus* pro *Epaphroditus*.

Num. 2. v. 13. vetus interpres de Zosima sic posuit: *Omne enim praeceptum sibi traditum canonis* (haecenus non male: quae sequuntur, non item) *ab his qui ab infantia educati sunt, lucetam perfectae disciplinae monachicae irreprehensibiliter conservabat.* Verum haec posteriora Graecis concipiuntur, ὑπὸ πᾶν πρὸς τὴν ποιήσασθαι αὐτῶν παλαιστρῶν παιδοτριβιστῶν, ἐφύλαττεν, h. e. (ut etiam superiora interpreter) *Omnem traditam Regulam ab iis, quibus ad talem sibi peculiarem palaestram instruere curae erat, custodiebat, ille Zosimas scil. At Paulus longius abiit.* Verum quo propius absit, tollenda est distinctio ante *Lucetam*; quae vox regenda est ab *Educati sunt*, non a *Conservabat*. Nam huic auctori *Educari* tantumdem quod *Edoceri*. Sic num. 1. *Divina agere... educatus* i. e. edoctus, Gr. μεμαθηκώς. Sic etiam heic, *Educati* (h. e. edocti) *sunt lucetam* &c. Sic omnia pulchre procedent: nisi quod in eo solum Noster offendit, quod illud παιδοτριβιστῶν passively transtulit, quum non sit neutrum, sed activum; nec sit *discere*, sed sit *docendi* verbum, idque ex palaestra translatum. Mox aliqua Paulus affert, quae Graecis non leguntur: quae adscribere non refert (sicuti nec illa quae interdum pluscula in Graeco sunt) nisi scubi id magnopere intererit, cujusmodi est quod sequitur.

Nam in fine sectionis hujus sic Graecis legitur, καθάπερ εἶπεν ὁ Κυριος, sicut

Neque ubi id accidit, semper pars ultima nominis abscinditur; quod censuit Grotius ad initium Evangelii Lucae. Nam & sine ullius syllabae detrimento ex *Ruso* immutatur *Rufas*, & heic ex *Zosimo* *Zosimas*. Quocirca ne dubita, quin uterque *Zosimas* (quorum heic instituitur comparatio) *Zώσιμος* *Zosimus* a nostris sit nuncupatus. Proinde nihil magnopere causae fuit, cur quidam Baronium reprehenderint, quod hunc *S. Zosimam* cum Aegyptia collocutum sub *Zosimi* nomine Martyrologio inseruerit; re enim vera *Zosimas* & *Zosimus* unum idemque est nomen, uti fitis ostendimus. Ceterum *S. Zosimas* [de quo haec vita loquitur] non tantum apud Graecos, sed etiam alicubi apud Latinos olim cultū obtinuit.

dixit Dominus, quum tamen nec superiora, nec quae sequuntur, ex Evangelio petantur. Quare deest Graece Evangelii locus, ex Paulo supplendus, qui sic posuit: *Si enim, ut ait Dominus, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt; quanto magis &c.*

Num.3. initio Graece scribitur, ἐξ ὀὐλῶν πατρικῶν ἀγκυλῶν, ex paternis ulnis. Sed in Bavarico legi μητρικῶν, subnotat Papebr. quod rectum esse Pauli interpretatio arguit, *Ab ipsis, ut ita dicam, maternis ulnis.* Verum quid hoc est *A maternis ulnis* Zosimam fuisse monasterio traditum? Laxe est hoc interpretandum, itaut septennis verbi causa, aut summum duodennis in coenobium intraverit. At Papebrochii rationes nimio laxiores quis admiserit, Zosimam septemdecim annos natum trudentis in monasterium? quem vide in Comm.praev.ad finem n. 8. Estne hoc, *A maternis ulnis* abstrahi quemquā? At inquit, de senio is conquerebatur in suo cum Aegyptia colloquio: quocirca necesse erit, tunc fuisse septuagenarium: totidem autem anni consent, si annis 17. addas alios 53. quos in priore coenobio vixit. Atqui nonne etiā sexagenarius, aut annos 65. natus, *senex* dici poterat, praesertim si vitam duriter h.e. ascetice transactam addas? Ex his autem intelligitur, non annos dumtaxat XXX, sed facile ad XL. aut saltem XXXV. Zosimam Aegyptiacae supervixisse (ut qui prope centenarius obiisse dicitur) proinde ab hujus morte aliquanto propius abfuisse scriptorem vitae, etiam si non ante annum Christi sexcentiesimum scripserit.

In eo autem quod statim heic sequitur, Zosimam usque ad tertium supra quinquagesimum annum in priore monasterio in asceticam vitam incubuisse; noli id de vitae totius summa accipere, sed de annis quos in eo coenobio traduxerat. Alioqui si tantum 53. aut 54. annos suae vitae in primo suo cum Ascetria congressu numeraret (nam ex num.6. & seq. colligitur in primum incolatus in monasterio posteriore annum conferri debere

iter illud Zosimae, in quo nactus est Aegyptiam) is tum dici senex minime potuisset.

§. 5. Ad sectiones 4. 5. 6. 8. 10. Quid βαλεῖν μετάνοιαν, & αἰτεῖν εὐχὴν: quid Psallentia, Regia, Occidens. Vterq. textus ex altero corrigitur.

Num.4. quid sit, βαλεῖν μετάνοιαν (quod passim in hac vita legitur, & alicubi ποιεῖν μετάνοιαν) notum est ex libris ritualibus Graecorum, quibus adde Rosweidi Onomasticon in *Metanoeam mittere*, Suicerum, Goarum ad Eucholog. & Cangium in *μετάνοια*. Sed vel si nemo id antea exposuisset; id optime ex hoc interprete disceremus, qui eam locutionem reddidit hac alia *Genu flectere* (at num. 13. *prostrare se*) qua genuflexione erga Hegumenum monachi tum discessuri, tum etiam accessuri utebantur. Ex quo interprete hoc etiam discimus, fuisse hanc μετάνοιαν majorem. Nam duum generum erant, *maiores* sive *συνταί*, & *μικραὶ* *minores*, quae capitis flexione perficiebantur. Heic etiam & in hac tota vita occurrit & alter ille ritus πρὸ αἰτεῖν εὐχὴν, h. e. *petendi benedictionem* ab Hegumeno, quod Paulo dicitur *petere orationem*; ut & *dare orationem* dicitur ipse Hegumenus. Nam ut Graecis in hoc ritu εὐχὴ est *benedictio* (quippe quae oratione, cujus infra specimen habes, perficiebatur) sic apud Latinos *Oratio* eo sensu usurpabatur, uti leges in Cangii Lat. Glossario in *Oratio*.

Num.5. quae Graece dicitur Ψαλμωδία, ea interpreti est *Psallentia*: quod & reperitur in Epist.3. Damasi: *Peto . . . ut . . . Graecorum psallentiam ad nos dirigere tua Fraternitas dignetur.* At posterioribus neutrum psallentium usitatum fuit.

Num.6. quam Auctor οὐλὴν portam monasterii vocat, eam vetus interpres *Regiam* appellat, ex more scilicet sui saeculi, quando *Regia* de porta primaria sive Basilicae sive monasterii usurpabatur.

Num.8. v.5. Paulus interpres ait: *Revertentibus autem, unusquisque habens proprii laboris restem propriam conscientiam.* Nam is in suo codice sic videtur legisse:

ἔχων πρὸς ἰδίαν ἐπισκοπὸν γεωργίαν [h. e. sui speculatricem laboris : pro quo nunc prave scribitur πρὸς ἰδίαν σκοπὴν γεωργίαν] πρὶν ἰδίαν συνείδησιν .

Num. 10. v. 9. πρὸς μεσημβρίαν βαδί-
ζουσα, meridiem versus euntem personam
ignotam Zosimas conspicatur. At Noster
reddidit, *properantem ad partem occidentis.*
Nec est verisimile in Graeco δύσεως &
μεσημβρίας vocabula, fatis inter se dis-
stantia, potuisse a librariis permutari.
Ceteroqui re vera meridiem versus ab il-
la itum fuisse videtur : alioqui quid Zosi-
mae opus fuisset eo versus currere, quam
manere venientem poterat ? Itaque *me-
ridiem* versus Aegyptia properabat : ac
fane videndum an non aevo Pauli *Occi-
dentis* vocabulum etiam meridiem com-
plecteretur ; maxime quum ex Scriptura
didicissent, meridiei horam dici *vesperam*,
ubi de agno *inter utramque vesperam* ma-
stando agitur . An potius ea fuit apud
quosdam cardinum summa divisio , in
orientem & occidentem ?

Ibid. v. ult. pro θεωρὸς καὶ ἐπόπτης
vetus interpres posuit *Profectus* . An scri-
pserat *Prospectus* , sive potius *Prospector* ?
Ita plane .

§. 6. Ad sectiones 11. 12. 13. 15. 17.
Variantes utrinque lectiones illustrantur :
textus uterque corrigitur : quid Divi-
nitatis, & σημιώσασθαι .

Num. 11. v. 3. ἐπὶ τὸ πρὸς ἐρήμῳ ἐνδο-
περῶν . At interpres, *Apud inferiorem so-*
litudinem . Cor. Interiorem .

Ad finem ejusdem sectionis, locum de
χημαρρονδεῖ alveo, de quo alibi diximus,
sic reddidit Paulus : *Venerunt currentes in*
quemdam locum, in quo quasi aridus torrens
designabatur (Gr. ἐπετόπωπο i. e. signaba-
tur aut speciem praeseferebat) haecenus
cum Graeco convenit , non item in iis
quae sequuntur Graece in hunc modum :
ἔμοι δοκεῖ ποτὲ γινάμενος χεῖμαρρος
(πῶς γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ γῆ φανίσεται
χεῖμαρρος ;) ἀλλὰ πῶτος ποιάτης ἔλαχε
θίσεως . Quae totidem verbis hoc sibi vo-
lunt : *Non mihi videtur umquam fuisse tor-*
rens (quomodo enim in illa terra apparet

torrens ? sed locus talem sortitus est positum.
At longius abiit Paulus sic transferens :
In quo fuisse torrentem consideravit : sed lo-
cus ille talem convenit , ut haberet similitu-
dinem, quomodo in terra illa apparebat .
Aut igitur Interpres ab auctoris mente
aberravit , aut Graeca sic paullo aliter in
suo legit : ἔμὲν ἐδόκει ποτὲ γινόμενος
χεῖμαρρος ὡς γὰρ εἰ ἐν ἐκ. τῇ γῆ φαν. χεῖμαρ-
ροι. ὁ ποτ. ἐλ. θίσε. Quae ad verbum sic
sonant : *Vbi quidem videbatur fuisse tor-*
rens : nam quasi si in illa terra apparet
torrens, talem locus sortitus est positum .
Quae sensu eodem , etsi verbis paullo di-
versis , in Paulo sunt .

Num. 12. v. 3. pro νεκμηκῶς i. e. *lassus*
legit in suo Paulus κερραγῶς , qui vertit
clamans . Vtrumvis autem contextus ad-
mittit : Ibid. v. 4. ante finem Zosimas
δξὺς ... καὶ πρὸς τὰ θεῖα σοφώτατος dicitur
 , eoque de Aegyptiae spiritu recte ju-
dicasse . Quae Graeca ita pulchre reddi-
dit Noster : *Strenuus . . . & DIVINITA-*
TIS dono prudentissimus . Quo loco *Divi-*
nitatis est facultas illa , quam nos *Theolo-*
giam vocamus : sed scriptores XII. sae-
culi ac deinceps eandem disciplinam *Di-*
vinitatem vocabant(id quod & hodie ser-
mo Etruscus usurpat) atqui jam tum IX.
saeculo eandem notionem ei voci subje-
ctam fuisse , hinc discimus .

Num. 13. v. ult. μετὰδος εὐχῆς τῷ θεο-
μένῳ πρὸς δὴς ἀντιλήψεως . Sed in Bavari-
co legi τελειότητος , admonet Papebr. Id-
que adprobat Paulus , sic transferens : *Et*
orationem tribue (i. e. *benedic* : vide sup. ad
num. 4.) *indulgentiae tuae perfectionis.* Ni-
si quod vicissim Noster ex Graeco est
corrigendus , scribendumque *Indigenti*
pro *Indulgentiae* , quod nunc in editis si-
ne ullo commodo sensu legitur .

Num. 15. v. 5. Graeca sic vetus inter-
pres transtulit : *Ad orientem conversa*
(Aegyptia) . . . *coepit orare motu tantum*
labiorum in silentio . At Graece ὑποψυ-
ρίζουσα h. e. *susurrans* aut *submurmurans* :
quam vocem non tenuit Paulus . Sequi-
tur : *Vnde et Zosimas nulla potuit verba ex*
ipsa Oratione agnoscere . At hoc ultimum

verbum Graece erat *σημνώσασθαι*, quod potest quidem id significare, quod vult Paulus: sed tamen videndum, an non heic tantumdem sit quod *per σημεία* h.e. *notas excipere*. Quod enim ex ea oratione nihil Zosimas notis exceptum referre in adversaria potuerit, hanc vitae scriptor causam affert, cur de ea oratione nihil in hac vita proditum fuerit. Quod si vera sit haec interpretatio; tum necesse erit, attulisse secum pugillares Zosimam, in eisque res Aegyptiacae leviter adumbrasse, quas suo tempore monachis edissereret. Ex quo sequeretur, quod num. 41. in Graeco dicit auctor, nihil dum scriptum de Ascetria fuisse, intelligendum esse de justa historia, nec exclusi commentaria, quae Zosimas a se notis tachygraphicis adumbrata in monasterium attulerit. Mox v. 7. ante finem pro *πτύχισμα* (quod nihil est) legit, opinor, Paulus *πτείχισμα*; nam reddidit *Circumdatus*, utique pro *circum munita*. In fine sectionis ejusdem notandus est ritus quo Aegyptia sibi crucem signavit, *Signat*, inquit, *se signo crucis in fronte, oculis, labris, atque pectore*.

Num. 17. v. 10. ad illa *σκεδός ἐκλογής* &c. mendum typographicum interpreti infidet: *Quid enim potero gloriari, quae diabolo vas tui (cor. sui) electionis effecta?*

[51] Videndum est, inquam, an non legendum sit *ὑπόσκαμμα*, ac reddendum, *Publicum prostans incontinentiae stadium*. Et *σκάμμα* *scamma* quidem est unum ex utilitatissimis palaestrae vocabulis, quo significatur locus, in quo athletae decertabant; quem S. Ephrem Syrus initio lib. *de lucta spirituali* sic definit: *Scamma est autem, fratres dilectissimi, medius locus, in quo athletae luctantur*. Atque ea vox Graece *fossam* proprie designat. Hinc quia locus agonis in fossae speciem depressior erat, hinc *σκάμμα* pro loco ipso certaminis usurpabatur. Quam vocem posteriores in Latinum intulerunt; nam utitur Tertullianus, Hieronymus, & Coelius Aurelianus. Qui plura de *scamma* scire cupit, adeat H. Stephani & Suetri Thes. Fabri Agonist. Vossii Etymologicon, & alios plures. Ut autem loci, in quo versamur, elegantiam proprietatemque

§. 7. *Ad section. 18. & 20. Uterque textus corrigitur & illustratur. Σεμνός pro Onerofus: quid ὑπέκκαμμα, & σκάμμα: novum jurisjurandi genus: εἰρημός pro Sequentia: πληροφορέω & Satisfacio: ἡλακάμη interdum est Fufus.*

Num. 18. v. 7. *πῶπο γὰρ νῦν εἰσεῖν ὑπάρχει σεμνότερον, hoc enim nunc grave ad dicendum (seu dictu) fuerit. Novus est vocis σεμνός usus, quae quidem de morum aut orationis gravitate usurpatur: at heic est gravis h. e. φορτικός onerosus. Vnde & Paulus reddidit, Hoc autem NON BREVE est dicere. Qui ideo sic vertit, quia illud sequebatur, Illud autem citius (imo brevius, Gr. συντόμως) dicam.*

Ibid. v. 11. Aegyptia ait, *Septemdecim annos perstiti, publicum prostans impudicitiae ὑπέκκαμμα*. Ultimam vocem videtur Paulus sive in suo legisse *ὑπόκαμμα*, sive ita legi debuisse arbitratus, nam reddidit: Decem & septem & eo amplius annos transégi publice IN INCENDIO (quod respondere voluit Graeco illi vocabulo) *jacens luxuriae*. Sed verius est, legendum esse *ὑπέκκαμμα* i. e. *fomes, suscitabulum, igniculus, fax*, quidvis demum quo ignis succenditur. In vetere Onomastico, *ὑπέκκαμμα*, est *Subustus* (substantive, scil. pro *Subustio*) *Incitabulum*. Ac suspicabar equidem etiam *ὑπόσκαμμα* heic legi potuisse: quod quale (51) sit, longum fuerit

pernoscas; sciendum est, eam vocem etiam in agone *πορνικῶ* fuisse usurpatam: cujus rei fidem facit Helychius, apud quem & *σκάμμα* sunt *ἀγῶνες*, *στάδια*; & *σκαμμαδες* sunt *πόρνοι*. Vnde apparet, apud Alexandrinos [unde domo Helychius erat] meretrices dictastuisse *σκαμμαδας*, *scammades*, utique a *scammates*, quatenus id vocabulum ad meretriciam trahebatur. A *σκάμμα* vero non video, quin pulchre formaretur compositum *ὑπόσκαμμα*; quod est, *ἐμρακώτερον*, & huic loco convenientius. Et id quidem vocabulum in re tali & in ore Alexandrinae oim mulieris non male heic locum habuerit; nec mirum a Paulo non fuisse intellectum, qui penitiora Graece linguae adyta non attingisset. Interim tamen hanc conjecturam abjicio; & eodem Paulo duce, *ὑπέκκαμμα* scribi malo.

fuerit dicere : sed praefendum est tamen ὑπὲρ κκαυμα . Post recitata verba statim subicitur, ἡ δὲ οὐραία μου, μὰ (52) τὴν ἀλήθειαν, ἔνεκεν : quod totidem verbis sonat, Non ullius mercedis gratia, non plane per (jurantis significatu) Veritatem, sed quo plures amatores allicerentur. Novum plane fuerit istud jurisjurandi genus, Per veritatem. At Paulus pro μὰ τὴν ἀλήθειαν videtur legisse μὰ τὴν παρθενίαν, qui sic posuit Virginitatem meam perdidit.

Num. 20. v. 3. ait Zosimas, Ne interrumpas τὸν ἔρμον . . . narrationis. Ἐρμος nihil est : nec dubium est, quoniam legendum sit τὸν ἔρμον i. e. seriem. Id vocabulum qua dixi notione apud profanos non est inusitatum : at apud liturgicos Graecorum scriptores tritissimum. Est autem ἔρμος hymni genus, seu Troparium dans normam cantus tropariis subsequentibus. Zonaras in prooemio commentarii in Canones Anastasimos Damasceni apud Allatum sic definit : Ἐρμος (Hirmus) appellatur, quod [ἀκολυθίαν] consequentiam quamdam ἔ' ordinem cantici ἔ' consonantiae tribuat consequentibus post se tropariis. Ac Meursius quidem in suo Glossario Hirmum Latinorum Tractui respondere iussit : quod non admittit Allatius, quum a Tractui (ita dicto, quod tractum caneretur) nihil normam modulationis accipiat. Itaque, opinor, magis est ut Graecorū Hirmus Latinorum Sequentiae equiparetur, tum quia in sequentiis ad primae strophae modulationem sequentes conformari solent, tum etiam quia in adscripto loco Zonaras Hirmum ἀκολυθίας sequentiae vocabulo declaravit, tum postremo, quia quod haec vitae Auctor ἔρμον i. e. seriem (nihil de liturgica significatione ille quidem cogitans) appellavit, id Paulus Latine Sequentiam (in editis est Sequentia neutraliter) nuncupavit, vertens, Ne praetermittas sequentia tam

salutiferae narrationis. Insueverant enim liturgico illi nomini interpretis huius aures; quod nomen quū Sequentiae apud aequales suos respondere sciret, ob eam causam haec quoque, [ubi tamen nihil liturgicae notiois ineit] sequentiae vocem usurpavit. Sic erant tum interpretes : eas Latinas voces e Graecarum regione ponebant, quae plurimum iis respondebant. Sic quia πληροφορία in vet. Glossis est Satisfacio, idq. revera pluries significat; hinc ibi etiam, ubi est Certum reddo, Noster satisfaciendi verbo utitur. Sic supra num. 15. v. 20. illud πληροφορήθη Paulus vertit Satisfactus esto, h. e. certum habeto. Sic quoque num. 24. v. 1. πληροφορίαν exposuit satisfactionem. Ac mitto de similibus interpretamentis plura dicere.

Ibidem v. 6. τὸ ἀίσχρὸν ῥήματων idem reddidit verborum meorum obscuritatem. Vbi Surius & aliae tres editiones habent Scurrilitatem. Sed Paulus [ait haec Rofveidus] Obscuritatem seu Obscuritatem a Scurra formaverit. Verum nihil eo acumine necesse erat, quum facilius fuerit, Paulum scripsisse primitus Obscenitatem [maxime quum in Cyrilli Glossis ἀίσχρὸς reddatur Obscenus] mox librariorum, mutatis duabus mediis evanidis litteris, id mutasse in Obscuritatem, ratos id quadrare in supra positum Aegyptiae dictum, quod subobscuram haberet obscenitatem.

Ibid. v. 7. ἡλακάτη [cum E pro A in altera syllaba, quomodo & in Hefychio reperitur] Paulus reddidit fusum, quum tamen Graeca illa vox colum designet. Et colum quidem huic loco convenientius erat : sed tamen est ubi ἡλακάτη fusum notet, unde & plurale ἡλακάτα Hefychius ἀτρακτων i. e. fusum exponit, nec immerito, quia apud Hom. bis illud ἡλακάτα cum vertendi verbo jungitur. Versu 12. vocem σφριγοντας [h. e. lascivientes] non satis tenuit interpres, qui tentando exposuit Acerrimos. Mox statim sequitur

B b ia

[52] Graecum μὰ est abnventis cum iurejurando; nec solum apud antiquos, sed etiam aeo posteriore in ore vulgi erat. In fragmento Limonarii S. Sophronii Hieros. recitato in

VII. Synodo, monachus quidam sic iuravit, μὰ τὸν ἐνοικῆσαι ἐν τοῖς ὑψίστοις, Non per eum qui in altissimis habitat.

in Papebrochiana editione parenthesis, [mendosa illa quidem, sed quae facilis ad corrigendum sit] in qua bis eadem sententia inculcatur ineptissime: sed posterius tantum incisum Pauli interpretatio agnoscit.

§. 8. *Ad section. 22. 23. 24. 25. Taxo pro πάσω . De Confessione & Communione Aegyptiae. Sanctum sanctorum non semper impervium feminis. Quid Fide dicere, Conventientia, Ducatrix. Paulus pluries emaculatur. Nicenae Synodi ex hac vita testimonium .*

Num. 22. descriptio illa ingredi conantis in templum & secutae saepius repulsa paullo infelicius Nostro processit. Versu 4. ante finem illud *παγαμίνος* vertit *Taxata*. Quasi, inquit, *militaris multitudo esset taxata, ut mihi ingredienti aditum prohiberet*. A fut. enim *πάξω* sibi formarunt verbum *Taxo* i. e. ordine. Huc pertinet, quod sicuti *πίσσεσθαι* est haud raro *constitui, censer*, sic etiam in l. un. C. Th. *de comit. & archiatr.* scriptum reperitur *Taxari (πίσσεσθαι) inter vicarios*. Ut jam olim videatur Graeco *πάσω* habitum fuisse *ἀναίσιοιχον* Latinorum *Taxo*.

Ibib. v. 6. Paulus: *Et quum venisset hora Exaltationis Divinae Crucis*, Gr. *ὥρα τῆς θέλας ὑψώσεως*, *hora Divinae exaltationis*. Hunc locum expendemus ad

[93] *De Confessione & momentaria Communione Mariae .*

De Confessione peccatorum post Baron. ad an. 56. praeclara habet Mabillonius in Praef. I. ad saec. 3. Bened. num. 80. & seq. Atqui in plerisque veteribus formulis ea Confessio Deo & sacerdoti fieri dicitur. Haec autem etiam Deipara, tamquam *ἐγγυμῆς* *fidelitator*, interveit: unde & eam Aegyptia alioquitur, *Percipe confessionem meam*. Merito in hodierna formula quae incipit *Confiteor*, Deo, Deiparae, aliisque Sanctis, postremo sacerdoti confitemur.

Quamvis autem vitae auctor de confessione Aegyptiae apud Sacerdotem facta nihil narret [certe quia in memoriis, quas de ea collegerat, nihil repererat, quod eo spectaret] fatendum est tamen, Aescetiam sive in ipsa Basilica, ubi conversionis compos evasit, sive in Ecclesia Praeceptoris prope Jordania, ubi sancto-

diem 3. Maii. Notandum est autem, a versu 21. sectionis hujus procedere initium testimonii illius longioris, quod ex hac vita, producitur a VII. Synodo Act. IV. quod incipit illis verbis *τὸς μὲν ἀλλος*, ac pertinet usque ad finem sect. 25. Quod sane testimonium contuli cū Gr. editione Papebrochii: & quamvis tertio quoque verbo utrinque variantes lectiones occurrant; nullam reperi tamen, quae sententiam immutet, aut ex qua pronuntiaveris, vel uno inciso auctiorem alterutrum codicem dici posse. Fatendum est tamen, in Nicena Syn. mundiora esse omnia, & aptiorem Graecam syntaxin; ut haud dubie totus hic locus ad Nicenum exemplum tuto conformari possit. Nisi quod Paulus hac quoque tota parte plura interdum habet, quaedam non plane assequitur, aut alioqui disconvenit: quae sicubi usus poposcerit, enotabimus.

Num. 23. v. 24. inter *μετάνοιαν & βοήθειαν* Paulus inserit, *Percipe confessionem meam*. Quod a Graeco primitus non abuisse, reor. Id vero ad laudis ne an ad peccatorum confessionem retulit? Posterius verum est: nam eo tota allocutio praecedens spectat. Verum de Confessione & Communione hujus Aescetriae videbis inferne [53] adnotata.

Num. 24. v. 15. *ἐν τῶς πῶν ἀγίαν γεγέννημα*. At in Nicena *τῶ ἀγίῃ πῶν ἀγίαν*: idque

rum mysteriorum effeeta est particeps, sua aucte crimina sacerdotis auribus commisisse. At erunt, quibus tam praepropera communio [infra num. 26. v. 12.] praeter antiquae Ecclesiae morem videatur. Fateor. Verum in hac vita, ut plura admiranda ac supra fidem, sic quaedam etiam praeter consuetum morem. Nec mihi haec aliud dicere in mentem venit, nisi ut, sicuti Aegyptiae conversio tota uno momento temporis simul incepta atque perfecta fuit, sic sacerdos ille, cui suam mulier ante aetam vitam patefecerat, interno lumine admonitus, nefas sibi esse duxerit eam diutius a sacra mensa abstinere. Postremo haec ipsa incunte VIII. saeculo a Damasceno, eod. vergente a Nicenis Patribus legebatur; nec tamen, quia praeter morem facta narrarentur, quisquam inventus est, qui ea ut absurda aut incredibilia contemneret. Nec pluribus haec opus arbitror.

idque adprobat Paulus, sic vertens, *Et sic intra Sancta sanctorum reperta sum*. Sed utroque modo id efferebatur, cum geminatione ac sine. Volunt autem, id locum fuisse sanctiorem, Clericis tantum, viris laicis raro, feminis numquam adeundum. Saec. id nec semper nec ubique obtinuit. Conc. Turon. II. vergente vi. saec. habitū cap. 4. & Capit. Car. M. lib. 7. c. 203. *Ad orandum vero & communicandum, laicis & FEMINIS, sicut mos est, pateant Sancta Sanctorum*. Ibid. v. 6. ante finem Interpretis: *Currens autem ad illam, quae me fidedixit*, Gr. ἐγγυσαμένην, Deiparam intelligit. Mox statim, *Conjuxi (54) igitur me in illum locum, ubi (πρὸς ἐγγύς) fide dictionis conscriptum erat chirographum*. Fidedicere pro fidejuberi non est usquequaque barbarum. Appuleius de deo Socr. *Quis pro te deus fidedicet?* Apud Augustinum, epist. 23. de bapt. pueris, pro his parentes, tamquam fidedictores, respondent. Quod autem Deiparam fidedictorem heic & infra pluries vocet, id ad sibi datam peccatorum veniam est referendum.

Ad Num. 25. v. 6. Pauli locus est iniquitior: *Tempus est jam implere* (cor. impleri, nam Gr. est πληρωθῆναι) *quae fidedixi* (scribendum fidedixisti ex Gr. ἐνεγγυήσω) *fide dilectionis* (Gr. ἐγγύς i. e. fidedictionis) *tuae placita*. Hoc ultimum Graece est πρὸ σύμφωνα i. e. pacta. Ac passim in juris Romani libris *Placita* sunt conventiones; ejusque vocis, quatenus id significat, Isidorus IV. Orig. 24. etymologiam affert. At infra num. 28. v. 15. ἀνεμίμνησκον πῶν συμφώνων, Noster vertit, *Me ipsam ad memoriam revocabam de*

(54) *Conjungere* proprie quidem videtur idem fuisse, quod *Reverti*; ac venit opinor ex Gr. ἀναζεύγγυμι, quod est *revertendi* verbum, ubi scilicet junguntur ad currum equi. Sic etiam infra ad num. 32. v. penult. idem hic noster, *Remeans . . . conjunxit in monasterio*. Quamquam utriusque loco in Graeco sunt *perveniendi* verba: & passim scriptoribus aevi medii *Conjugo* est simpliciter *Pervenio*: unde sit Italis *Giungere*.

[55] Ea vox est Syrae originis, apud quos

convenienti (i. e. conventis) *fidedictionis, quam feceram*. Quamquam non dubito, quin Paulus scripserit de *CONVENIENTIA*: quae vox passim in Capitularib. & alibi est ipsa conventio. Mox v. 9. Paulus sic reddit: *Esto mihi salutis ducatrix*. Poterat restitui *Educatrix*, quia Graece est σωπρίας διδάσκαλος, & apud Nostrum *Educare* idem esse quod *docere*, supra ostensum fuit. Tamen praestat retineri *Ducatrix* a *Ducator* pro *dux*: quod femininum Appuleio Scaliger ad Manil. ex vet. MS. restituit in de Dogm. Plat. *Illae vero vitiorum ducatrices iracundia & libido*. Maxime quum illud διδάσκαλος Noster non neglexerit, addens, & *veritatis magistra*. In fine sectionis hujus post δέσποιναι, plura Paulus admetitur, quam quae in Niceno testimonio & edit. Papebr. reperiuntur: non id praeter solitum. Atq. heic in illis verbis συνπάνας ἐβαδίζου definit testimonium ex hac vita depromptum in VII. Synodo: cui statim hoc ibi subnectitur: *Joannes Reverendiss. monachus . . . Talem imaginem nos vidimus in sancta Christi Dei nostri civitate, & crebrius eam salutavimus*.

§. 9. *Ad sect. 26. 27. 28. 29. De Ammae & Nonnae notione & origine*: Benedictio: Mi: Τρικρομία. *Uterque textus comparatur & explicatur*.

Num. 26. initio exeunti de templo Aegyptiae quidam tres folles largitur, sic eam compellans apud Interpretem: *Accipe haec, Nonna*. Graecum sane Ἀμμα (55) cui *Nonna* apud scriptores nostros responderet, vox honoris est, qua ascetriae aut sanctimoniales compellabantur. Vn-

B b 2 de

Ἄμμα imma sive amma est mater, estque ex Hebraeo propagatum nomen. Quumque ea vox passim in Ecclesiae scriptoribus de sanctimoniali aut ascetria usurpetur [quas nos etiam *matres* honoris gratia vocamus] omnino credendum est, in Palaestinae sinibus primum tum virginum, tum viduarum ascetiarum excoli instituta coepisse: quae ubi latius propagari contigit, etiam vox *Amma* simul inde diffusa fuit. Apud profanos olim, teste Etymologo, etiam Rhea dicta fuit Ἀμμα, nempe quod omnium nutrix

de possumus intelligere, sive hanc Aegyptiam statim a conversione sua se ad ascetriae cultum composuisse, ut talis jam videri illi homini potuerit; sive quod magis est [nam mora nulla ad se comparandum interposita ex narratione ipsa colligitur] id sine certo animi consilio ab homine illo dictum, acceptum fuisse in omen futurae ἀσκησίας *exercitationis*: eoq. ejus appellationis factam a scriptore mentionem. Ex iis porro tribus nummis tres sibi panes se comparasse narrat, & hos accepisse εὐλογίας εφόδιον h. e. in benedictionis viaticum. Vbi εὐλογία, sicuti & Lat. *Benedictio* est munus: quo sensu benedictio usurpatur Gen. XXXIII. 11. & passim ab Ecclesiae scriptoribus. Fortassis etiam ad *eulogias* h. e. panes benedictos alluditur. Aut postremo verius est *anna*, quam secum monachi daturi se in viam auferebant. Interpres paullo laxius: *Et hos [panes] accepi benedictioni mei itineris congruos.*

Num. 27. v. 6. ὦ κυρία μου, Paulus vertit, *O mi domina*. Nec alibi facile istud MI femininum reperias. Versu penult. *Semel enim in hoc (καπετηρώπησ) interrogavi te, ut de omnibus me doceas, nulla re praetermissa.* At Paulus heic mirus est: *Semel enim in hoc te manifestam cognovimus ordine, omnia te indimittite oportet nos edocere.* Nec video, quid fuerit secutus, quidve in suo repererit. Sed inquinatum esse locum interpretis, suspicor.

Num. 28. in fine apud scriptorem Aegyptia ait: *Et exinde stabilis serenitas [ἐκ τρικυμίας] ex decumani fluctibus mihi facta est.* Loco enim *decumani fluctus* [ut Latini usurpant] Graeci utuntur voce τρικυμίας, quasi si *tertianum fluctum* Latine dixeris. Atqui ad eam vocem sibi venitus ignotam, tamquam ad *Maleacum*, Paulus obstupuit, eoque vocem illam caute est praetervectus.

nutrix & mater esset. *Quamquam & Nonna* [qua voce Paulus heic utitur, & Hieronymus, & alii posterioris aevi; imo & Graecus scriptor Xiphilinus in Domitiano] nihilo minus indideta videtur profectum nomen. Fortassis enim

Num. 29. v. 8. Aegyptia loquitur: *Ipsam (Deiparam) mihi adesse putans, quae me fidedixit, ἴσως ἔροσανδα καὶ [istud καὶ vel est inducendum, vel est εμφορικόν pro Et quidem, aut Et hanc] παραβαθείσων, καὶ ποιῆσιν τῆς παραβασίας εἰσφραττῆσων, h. e. ut patronam & quidem (a me) violatam, & poenas transgressionis (a me) exigentem.* At Paulus sive plura in suo codice legit, sive [quod propius fidem est] ea non intelligens, inepte circumlocutus est in hunc modum: *Ipsam mihi veraciter ad stare sperans [h. e. reputans] quae me fidedixerat, minanti me compellatione exaggerare furentem, quasi praevaticanti, & poenas praevaticationis mihi imminentes ira mucronis contra me agentem.* Ante finem sectionis plura quaedam in Latino sunt quam in Graeco, quaedam etiam diversa.

§. 10. *Ad sect. 30. 32. 34. 35. Graeca pluries corriguntur & illustrantur. Quid οὐκ ἐμὴν Summa Judaeae divisio in habitabilem & desertam. Αποβάσα: Festinare: Ritum Communionis.*

Num. 30. v. 3. Ascetria narrat: *Panes illos [tres] . . . (ἀναλώσασα, πὰ δεκάεπτα ἐπι) ubi consumpsissem, septemdecim annis nutrita sum herbis &c.* Verum tollendam esse importunam distinctionem post ἀναλώσασα, eandemque post ἐπι reponendam, & ipsa narratio suadet, & Pauli interpretatio, quae talis est: *Panes quidem illos . . . decem & septem expendens annis, deinde nutrabar herbis, quae inveniebantur in solitudine.* V. 15. pro ἀμαρτωλῶν Paulus legit παλαίπωρον, quippe interpretatus: *Virtus Dei multis modis MISERAM animam meam . . . custodivit.*

Num. 32. v. 6. Aegyptia pergit alloqui senem his verbis: *Τὸ δὲ τὸν ἔχων ἐν εἰρήνῃ πορεύθη.* Non est dubium, quin legendum sit ἔχων neutro genere, estque elegans locutio pro eo quod nos dixerimus,

fuerit ab Heb. verbo יָן nin, quod est *subolescere, proliferare*. Sed autem medium cum *Vau* supcillime alternat. Et *Nonnae* quidem vocabulum hodiecum Italis in usu est.

mus, *Quod nunc est, vade in pace. At is error etiam Pauli codicem infederat, reddentis, His omnibus ACCEPTIS (i.e. auditis, quod posuit loco masculini ἔχων) in pace &c. V. 20. οἰκουμενὴν* i. e. *terram habitabilem* Paulus exposuit *saeculum*. Id ex eo venit, quod apud asceticos scriptores *mundus* (i. e. οἰκουμενὴ) & *saeculum* pro synonymis habentur, maxime quum Heb. *Olam* & *mundum* & *saeculum* designet. Verum hunc locum, quum sit apprimè notabilis, proderit adscribere. Jubeat ibi Zosimam Mulier, anno ab hinc altero cum Sacramentis Dominicis accedere ad eundem locum, addens, *Et expectato me cum his omnibus* [*eis τὸ μέγος τῆ Ἰωρδάνης τὸ προσεγγίζον τῇ οἰκουμενῇ*] *in parte Jordanis quae cum oecumene* (i.e. orbe, aut terra habitabili) *committitur, ut veniens vivificorum donorum particeps fiat.* Quid heic porro est οἰκουμενὴ? Non aliud, si me audis, quam Cisjordanica regio, quae a solitudine Jordane medio fecernebatur. Quum autem revera cis Jordanem terra tota habitabilis esset, hinc dicta Palaestinis est οἰκουμενὴ οecumene i. e. *terra habitabilis*, ac distincta a Transjordanica, quae ἔρημος *Eremus* h.e. *terra inhabitabilis* vocabatur. Ea ergo Palaestinis, maxime Hierosolymitis, erat in ore omnium summa regionis divisio in *Oecumenen* h.e. Cisjordanicam frequentem habitationibus terram, & in *Eremum* (quae vox tertio quoque verbo occurrit in hac historia) sive Transjordanicam solitudinem. Jam vero eas partes duas determinabat Jordanes, ad cujus dexteram ripam *Oecumene*, ad sinistram *Eremus* diffundebatur. Jubeat ergo Zosimam Aegyptia ad dextram Jordanis ripam [cui & Zosimae monasterium imminebat] consistere, se vero, quippe eremicolam, ad sinistram adstituram. Atque ea quae dixi, lucem non modicam Lucae affundent, apud quem II. 1. nondum plane constiterat, quid esset οἰκουμενὴ: de quo suo in loco videbimus. Jam vero quae v. 32. de Joanne Hegumeno narrantur, ea ab hac historia parabolicae

narrationis suspicionem amoliuntur.

Num. 34. v. 12. totam illud membrum [ἀγάγε &c. *An mea indignitas venire illam veavit?*] in Paulo deest; ut & illud huic respondens in fine sectionis [*Heu indignitatem meam!*] nihilo magis in eodem interprete reperies. Omnino videtur utrumque postea fuisse additum.

Num. 35. v. 14. Aegyptia super Jordanem ingrediens, ut ad Zosimam pervenit, ἀπόβασα τῆ ὕδατος [Paulo, *descendens de aquis*] dicitur. Atqui aquae inferiores ripa sunt. Sed hic scriptor eadem locutione uti voluit, atque ubi de appellationibus navim dicimus, eos ἀποβαίνειν, & in terram exponi. Quare illud ἀπόβασα non reddendum est *descendens*, sed *exposita*. Deinde illud σύνταξιμος, quod v. 16. legitur, Noster vertit, *Cum magna festinatione*: non male: nam sicuti *Trepidare*, sic etiam & *Festinare* interdum ad timorem refertur. Sallustius: *Festinantibus in magna inopia patribus*. Versu 6. ante finem Aegyptia ante communionem, *Sicut mos est* [uti vertit Interpres] *pacis osculum obtulit seniori*. In Graeco additur, *eis τὸ εἶμα, in os*. Notandus hic ritus: ut & recitatio Symboli & Orationis Dominicæ, quam ante suam communionem praemitti a Sacerdote voluit Mulier.

§. 11. *Ad sect. 36. 38. 39. 40. παπυρός. Vetus inscriptio exponitur. Brachia pro pedibus anterioribus. Dynamii testimonium spurium. Prisci interpretes interdum se ut primos auctores gerent. Festi Aegyptiae multiplex Neapoli translatio.*

Num. 36. v. 4. καὶ φάσας πρὸ σημεῖα. Videtur addenda negatio, καὶ ἡ φάσας, quam Paulus in suo cod. reperit, quippe interpretatus, *Et non inveniens aliquam cupiti loci indicantia signa*. V. 11. Δεῖξέ μοι . . . τὸν θησαυρὸν &c. haec periodus ab interprete abest. At v. 16. Graeca [quae leguntur hodie in hanc sententiam: *Et vidit ad eam ejus loci partem, quae ad orientem solem pertinet, jacentem Sanctam exanimem*] non affectus est Noster, qui fort. plura

plura in suo cod. nactus, locum sic reddidit: *Et in extrema ejus* [loci χαμαρρῦιδος] *parte superiore* [i. e. in ripa altera] *vidit splendentem* [Gr. ἀνίσχουσα orientem] *solem, & aspiciens vidit Sanctae mortuum jacens corpus.*

Num. 38. v. 3. Ἀρα θάψαι ... τὸ λείψανον; *Vtrumne Sanctae reliquias humare convenit?* Totum hoc in Interprete deest. In quo & inscriptio a Graeco aliquanto diversa est in hunc modum: *Sepeli, Abba Zofima miserae* [at Gr. ταπεινῆς i. e. (56) *humilis*] *Mariae corpusculum. Redde terrae* (57) *quod suum est; & pulveri adjice pulverem. Ora tantum pro me propter* [at Gr. ὡς i. e. apud] *Dominum transeunte* (quod refertur ad superius *Me*: i. e. *pro me quae transii*) *in mense Pharmothi secundum Aegyptios: qui est secundum Romanos Aprilis die nona, idest V. Idus Aprilis. . . salutiserae Passionis, post Divinae & sacrae Genae communionem. Vbi puncta apposui, ibi ex Graeco supplendum est, In hac ipsa nocte, quod in Paulo deest. Quae sequuntur statim apud Interpretem, in iis intra parenthesin interposui, quae plura quam in Graeco sunt: Has senex quum legisset litteras [cogitabat quidem prius, quisnam esset, qui scripsit: illa enim, ut dixerat, litteras ignorabat] in hoc tamen. . . gaudebat, quia ejus sanctum didicit nomen.*

Num. 39. Sectionis hujus Latina Pauli versio nullo non loco plura supra Graecum textum, qui hodie est, admetitur: itaque facile Latina haec sesquialtera

parte auctiora Graecis dixeris: quod invicem comparanti constabit. Adhaec v. 17. leo coepit προσάινειν h. e. *adulari* seniori: quod rectius est, quam προσεγγίζειν *appropinquare*, quod in Bavarico legitur; maxime quum Paulus verterit *Innuere*, adulando scilicet. At v. 27. ubi pedibus anterioribus leo sepulcrum effodit Sanctae, Interpreter pro ὡσίῳ non ineleganter *Braehis* scripsit. Hoc leonis obsequium testatum reliquit sexto exeunte saec. [h. e. ante an. 596. de quo vide Papebr. haec in Comm. praevio num. 2.] Dynamius Patricius, Patrimonii Rom. Ecclesiae Rector in Galliis, in vita S. Marii Bodanensis [apud Bolland. die 27. Jan.] ubi num. 9. sic loquitur: *Si quis autem non credit quod aliquando sylvestres bestiae, feritate deposita, justorum utilitatibus noverunt famulari; audiat Paulo primo Eremitae leones sepulcrum fecisse, & S. Mariae Aegyptiacae.* Ex quo colligit Papebrochius, vitam multo ante Dynamium scribi debuisse. Verum id non est necesse, quia ex fama id factum sciri in occidente potuisset ante conscriptam vitam. Tametsi quid diu dissimulo? Illud & S. Mariae Aegyptiacae, nemo non videt, extra locum esse positum, quia statim post Eremitae id scribendum fuerat. Atque omnino quovis pignore contenderim, id sero textui adutum fuisse, h. e. post Pauli nostri translationem, aut post Hildeberti Metricam Paraphrasim editam, nec esse e Dynamii manu. Adhaec VI. saec. *Aegyptia*, non *Aegyptiaca*, ea vocabatur.

Po-

[56] Sic etiam infra num. 39. v. 2. pro ταπεινῆ Paulus *Miser* reddidit. Nam etsi Ταπεινός idem est atque *Humilis*: at videntur Graeci nosstrates id pro *Miser* accepisse: quo fit, ut hodieum apud Italos *Tapino* & *Misero* sint plane synonyma.

[57] Totum istud, *Redde terrae, quod suum est*, a Graeco abest: nec necessarium erat, quippe satis id sequentibus verbis inculcatur. Videntur autem ex vita S. Pauli primi Eremitae haec verba huc adscita fuisse. Ceterum ea sententia etiam apud profanos tritissima fuit, cujusmodi est illud poetae apud Tullium, *Man-*

danda est terra terrae: quo & vetus ἀνιγματοδῶδης inscriptio pertinet, quae Capuae in pavimento Ecclesiae S. Benedicti adhuc legitur his verbis: TE. TIBI. VNA. QVAE. ES. OMNIA. DEA. ISIS. ARRIVS. BALBINVS. V. C. Ordo est: *O dea Isis* [i. e. o Terra] *Arrius Balbinus vir clariss. (dat) te tibi* [sive terram terrae] *quae una es omnia.* Hoc ultimum utrinque verum est, tum theologicè [nam ex profanorum theologorum sententia Isis, μωρολόγος dicta, nullum non numen in se continebat] tum physicè, quia ex terra communi matre cuncta gignuntur.

Postremo sectio 40. tota a Pauli interpretatione abest [58] praeter doxologiam in fine, quae & ipsa Latine multo brevior est quam Graece. V. 15. pro αὐτῶν legendum est αὐτῶν. Ibidem quis ille sit, qui hanc historiam scribi iussit, cuique [κελεύσαντι] bona imprecatur auctor, non dicitur. Sed facile fuerit Hegenus ejus Monasterii, in quo auctor degebat.

Ac de Maria Aegyptia multo jam plura attulij, quam initio praevideram: ac plura etiam attulisset, si haec animadversiones cum inetrica Hildeberti Paraphrasi conferre in mentem venisset; ex

qua Pauli lectionem juvari posse, non dubito. Sed aliis trado hanc lampadam. Interim hujus me cujuscumque laboris in antiqui apud Neapolitanos Aegyptiae cultus gratiam minime poenitet.

Porro hodie Neapoli die XXVII. April. ea Afcetria colitur. Nam de IX. April. jam olim in postrid. Kal. retracta fuerat; hinc a Decio Carafa in diem III. ejusdem mensis translata, postremo diei XXVII. [quam pridem, ignoro: sed id facile ex antiquis Ordinibus recitandi Officii colligere curiosi poterunt] affixa fuit. Eadem & inter SS. Patronos cooptata jam pridem cernitur.

X P S TERENTINI ET AFRICANI

VT die XVII. Januarii Antoninus ἱεροκορισικῶς vocatur is qui est celeberrimus Magnus Antonius, sic etiam qui non aliter quam Terentius in omnibus Graecis Latinisque monumentis & Calendario Moscovitico toties laudato vocatur, is hęc Terentinus dicitur. Horum autem duorum primus qui mentionem junctim faciat, est Theodorus Lector ad finem lib. 2. Collectaneor. his verbis: Ἐρμύλει Θεοδοσί Μὲνι τὸν ἑσθῆν κελύσει αὐτὸς εἰς τὸ Μαρτύριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῇ Πέτρᾳ πα

λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων Τερεντίου καὶ Ἀφρικανῆ, ἣν προδικατῆ καλανδῶν Οκτωβρίων, depositae sunt in Martyrio Sanctae Euphemiae (59) in Petra Reliquiae SS. MM. Terentii & Africani, ante diem X. Kal. Octobres. Ob eam causam celebris horum duorum cum aliis 38. aut 42. sociis festivitas in Ecclesia CPolitana fuit, uti patet ex Basilii Menologio, Menaeis editis & Mss.; Menologio Sireleti, Synaxario Collegii Claromontani Parisiensis, Maximo Cytheraeo, Anthologio: ubique autem hoc ipso die. Sed & hoc eodem

[58] Ex eo quod sectio ultima ab Interprete omittitur, non inde colligere, eam sectionem a Gr. codice illo, ex quo sua Paulus expressit, abfuisse. Nam ea pars praetermissa non alia de causa fuit, quia tota scriptorem Graecum tangit. Nunc veteres vitarum interpretes ea tantum in Latinum transfundere interdum amabant, quae unice ad historiae ἢ ὑποκείμενον pertinerent: atque omnino ita suas interpretationes adornabant, ut opus, non ex aliena lingua adscriptum, sed domi natum & αὐτοπῆς videretur.

[59] Haec Basilica per hoc cognomentum distinguebatur ab aliis S. Euphemiae Basilicis; quarum nobilissima erat, quae a Constantino M. in Hippodromo est aedificata. Fuit & illa S. Euphemiae aedes, quae vulgo τὰ Ολυβρίων, Ολυβρίων, ab auctore scilicet appellabatur. At duabus his aedibus antiquitate praestabat ea quae cognomento in Petra seu Petrio vocabatur.

Quam Codinus quidem ab Anastasio Dicoro & Ariadne Augustis aedificatam, in suis Originibus pag. 47. prodidit: verum non alia commoda ratione id explicari potest, quam quod, uti reor, eam Anastasius restituerit, ornaverit, amplificaverit. Ceterum S. Euphemiam in Petra ante Anastasium stetit, ex recitatis Theodori verbis intelligitur. Imo eadem & ante CPolim ipsam steterat, teste S. Nicephoro in Chronographia, qui eam a Castino episcopo Byzantino exstructam tradit his verbis: ἄτος ἐν Βυζαντίῳ, ἐν τῷ τόπῳ λεγομένῳ Πέτρῳ, εὐκλήριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἤγαγεν τότε μαρτυρησάσης, hic Byzantii in loco, qui Petrium dicitur, S. Euphemiae Oratorium, tunc passae martyrium, excitavit. Eadem omnia & in Niceph. Callisto VIII. Hist. 6. reperies, nisi quod episcopum pro Castino Constantinum vocat.

eodem die eorum meminit Martyrolog. Romanum, Galestinus, Molanus, & quaedam Vsuarii Auctaria. Omnes hi martyres Africani fuere, sub Decio passi, quorum antesignanus ubique *Terentius* ponitur, tum in Graecorum libris Ecclesiasticis, tum etiam in Actis (60) quae ex Graeco a Petro Franc. Zino in Latinum transfusa Lipomanus dedit: ex quo Surius, ac postremo Henschenius ad X. A-

pril. pag. 861. Postremo quod in his Fastis hoc die *Passio* consignatur, id, praeter omnium libror. Ecclesiasticorum consensum, diserte etiam confirmant metricae Ephemerides hoc hexametro:

Φαργάνα δεκάτη ὁ Τερέντιος εὐρατο
πέρμα.

*Ense cadens decimâ finem sortire, Te-
renti.*

XI DP̄ STEPHANI EPI NRI

Hic unus ex illis nostratibus Sanctis est, qui nunc primum ope hujus marmoris pristino cultui restituuntur. Ac nostris quidem hominibus ex quodam Menaeorum loco, quem infra excutiemus, jam olim suboluerat, Stephanum I. qui VI. ineunte saec. sedit, Sanctis esse adnumerandum: sed tamen Menaeorum locus, pluribus ipse difficultatibus impeditus, tanti visus non fuit, ut Stephano illi veteris comperti cultus possessio vindicaretur. Ex hoc autem marmore id tantum assequimur, fuisse olim Stephanum Episcopum aliquem caelitibus adscriptum: at quis is fuerit, argumentis aliunde conquisitis est colligendum. Jam vero inde ordiar.

Ex tribus Stephanis, qui in Neapolitanorum Episcoporum serie occurrunt, tertius, qui circ. an. 920. adeptus est cathedram, huc non attinet, quippe centum prope annis posterior hoc marmoreo monumento, quod medio IX. saeculo sculptum fuisse, demonstravimus. Reliqui sunt Stephani duo, primus & secundus: quorum uter hoc die colatur, nondum plane certum videri possit. Nam

[60] In iis Actis id bene se habet, & ad historiae veritatem, quod num. 1. quum Fortunatianus praefectus Christianos ad illicitos ritus adigeret, ii magnam partem jussis obtemperarunt, praeter hos quadraginta, quorum *Terentius* ubique habetur praecipuus. Hoc inquam fidei naufragium in ceteris Christianis, optime litat cum Deciana persecutione (ad quam in

Jo: Diaconus, qui post hoc Kalendarium ad Episcoporum Chronicon conscribendum incubuit, neutri certas sanctitatis notas attribuit; idque pro suo more, quo passim alibi Episcoporum suorum cultu ac sanctitate (quippe quae ex Ecclesiae Fastis tunc apud omnes comperta esset) supersedit. Atqui priori Stephano, uti diximus, Menaeorum locus favere videtur, posteriori vero fortassis *Stephaniae* nomenclatio. Quocirca sic equidem hanc tractationem instituam, ut ubi de *Stephania* primum, mox de loco illo Menaeorum dixero, postremo quis ille demum sit Stephanus qui hoc die signatur definire satagam.

§. I.

*A priore ne an a posteriore Stephano
Stephania nomen accepit.*

Veterem nostram Cathedralem Basilicam olim inter cetera nomina passim *Stephaniam* fuisse appellatam, praeter innumera monumenta, declarat hoc ipsum Kalendarium, in quo Kal. Decembr. legitur, DEDICATIO BASILICAE STEPHANIAE: De qua in loco plura dicemus. At ad etymologiam nominis, quod atti-

Actis refertur hoc martyrium) in qua innumerales Christianorum turmae iusto Dei judicio fidem prodiderunt. At cetera Actorum immani *παραδοξολογία* laborant: nec a stylo Metaphrastae, cui (apud Baronium hoc die) vulgo tribuuntur, abhorrent. Quorum Actorum compendium Menaea, & Basilii Menologium exhibent.

attinet, missa Chioccarelli (61) opinio-
ne, certum est, ab aliquo *Stephano* (62)
auctore id nomen sibi comparasse. Et
quidem uterque Stephanus veteris Cath-
edralis sive conditor, sive potius resti-
tutor fuit. At uter de se nomen Basilicae
fecerit, non aequum certum est.

Antonius Caracciolus in Mon. Eccl.
Neap. ad finem paginae 154. a Step-
hano I. id nomen (63) arcessit; idque se-
quitur Cl. Muratorius in Adnot. ad Jo:
Diac. in Stephano II. Huic opinioni vi-
detur velificari Jo: Diaconus de Stephano
I. sic scribens: *Fecit Basilicam ad nomen
Salvatoris . . . quae usitato nomine Step-
hania vocatur*, Itemque in Stephano II.
*Ecclesia Salvatoris, quae de nomine sui
Auctoris Stephania vocatur*.

Verum haec ipsa verba possunt sic ac-
cipi, ut id nomen non a Stephano I. sed
a II. restitutore Basilicae inditum fuerit.
Nempe quamdiu Ecclesia illa prior a
Stephano I. facta, sive potius amplifica-
ta, stetit, ea *Basilica Salvatoris* diceba-
tur. At posteaquam eadem sub Stephano
II. arsit, atque ab eodem restituta fuit,
tum demum *de nomine sui auctoris* h. e.

restitutoris Stephani II. *Stephania* voca-
ri, non abolito tamen priore nomine,
coepisse videri potest. Nec ullum vidi
monumentum Stephano II. h. e. octavo
saec. antiquius, in quo *Stephaniae* (64)
nomen usurpatum repererim. At post
Stephani hujus tempora nihil est eo no-
mine usitatus. Nunc operae pretium
fuerit utrumque Jo: Diaconi locum huic
alteri sententiae accommodare. De Ste-
phano I. sic incipit: *Sedit annos XV. mens.
II. Hic inter alia bonitatis studia (bonitatis
vocabulum Jo: Diacono, laudatori mo-
dico, non aliud, credo, quam sanctitatem
suo tempore compertam designat) fecit*
(i. e. amplificavit ornavitque: nam, ut
dicam ad Kal. Decembris, *Salvatoris
Basilica antiquior erat) Basilicam ad no-
men* (i. e. sub [65] nomine) *Salvatoris,
copulatam cum Episcopo; quae (supple
nunc) usitato nomine Stephania vocatur*.
Hoc est quae prius (ante & post Step-
hanum I.) dicebatur *Basilica Salvatoris*, ea
nunc (scribente scilicet hoc chronographo)
Stephania vocatur. Eandemque in par-
tem accipi non incommode ejusdem ver-
ba possunt in Stephano II. *His ita per-*
C c actis,

[61] Suavis est Chioccarelli originatio,
id nomen adsciscens a *Στέφανος Stephanos*,
corona: nimirum, quia in ejus Ecclesiae picturis XXIV
Seniores coronas Salvatori offerent. Eaque
etymologia eo est mirabilior, quod Chiocca-
rello obscurus non erat Jo: Diaconi locus in
Stephano II. scribentis: *Ecclesia Salvatoris*,
quae de **NOMINE SUI AUCTORIS STE-
PHANIA** vocatur. Poterat id dici clarius?
Et certe *Στέφανος* [unde flectitur femininum
Stephania, supple *Basilica*] est ex eorum
derivativorum genere, quae a nominibus pro-
priis propagantur, ut *Ἀλεξάνδρεος*, *Ἀριστο-
πέλειος* &c. At a *στέφανος* sive *στέφανη*, quate-
nus *coronam* notat, fiunt *στέφανις*, *στέφανιος*
(quod avertit Suidas) & *στέφανιαίος*. Ut omit-
tam, quod familiare est ab auctoribus quaeri
Basilicis nomina, ut Neapoli *Severianam* ab Se-
vero Ep., Romae *Liberianam*, & alia sexcenta.

(62) Ab auctore inquam Stephano Ep. sive
I. sive II. Vide locum Jo: Diaconi in Adnot. 61.

(63) Et si mox pag. 163. eo labitur, ut si-
militer etiam a Stephano II. & a *Στέφανος*, quate-
nus *coronam* notat, id nomen derivandum pu-

tet. Mira vero etymologias tradendi methodus!
quam si sequamur, necesse erit primos nomi-
num impositores id sibi proposuisse, ut non una
sed multiplici simul ab origine nomina petita
rebus inderent, eoque pacto jam tum oriturus
de etymologiis lites ipsimet in antecessum com-
ponerent.

(64) Nec enim Jo: Diaconum moror, qui
res narrans Stephano II. vetustiores, *Stepha-
niae* nomen usurpat, fort. *κατὰ τὴν ὁρμήν*, per
anticipationem: veluti quum in Joanne III.
ait: *Hic fecit consignatorium ablutorum inter
Fontes majores . . . Ἐκκλεσίαν Stephaniam*,
h. e. quae suo tempore *Stephania* dicebatur,
etsi forte ante Stephanum II. nondum id nomen
adepta esset.

(65) Sic semper loqui amat Jo: Diaconus.
In Vincentio: *Fecit praefulgidam Basilicam
ad nomen beatissimi Praecursoris Jo: Bapt. In
Agnello: Fecit Basilicam . . . ad nomen S. Ja-
nuarii Mart. In Stephano II. Tria fecit mona-
stera, quae ad nomen S. Festi, Ἐτ. S. Pantaleonis
M.M. Sanctiq. Gaudiosi Conf. praeritula-
vit. Ac passim alibi.*

atus, *Ecclesia Salvatoris*, quae (supple nunc) de nomine sui auctoris (h. e. si lubet, restitutoris Stephani II.) *Stephania* vocatur . . . igne cremata est . . . Sed . . . eandem (Stephanus II.) renovavit.

Ex hi: Chronographi narrationibus videtur jam non liquere, quid ipse senserit, utrumne *Stephaniae* appellationem ad priorem, an ad alterum Stephanum auctorem referat. Ac mihi quidem videtur ne ipse quidem Jo: Diaconus scisse, uter illorum *Stephaniae* nominis fons & origo fuerit, eamque ob causam ita ambigue locutus, ut utramvis in partem interpretari ejus verba lectori liceret. Verum si mihi detur optio, in Stephanum alterum priorior effem, non solum ea de causa, quod *Stephaniae* nomen apud nullum auctorem Stephano II. antiquiorem reperitur; verum etiam, quod Jo: Diaconus de *Stephania* loquens semper prae-

senti tempore utitur. In Steph. I. *Pecit basilicam ad nomen Salvatoris . . . quae usitato nomine Stephania vocatur*. Atqui si a primo Stephano nomen fluxisset, dicendum fuerat, *Quae de ejus nomine Stephania vocata fuit*. Sic etiam in Steph. II. (vide proxime adscriptum locum) pro *Vocitatur* scribere debuisset *Vocitata fuit*.

Ac plane quidem si certo conitaret, *Stephaniae* nomen ab hoc secundo Stephano manasse, videbatur is apud posteros (a quibus praesertim Kal. Decembris *Dedicatio Stephaniae* celebraretur) cultu non caruisse; maxime quum Jo: chronographus plura de posteriore (66) Stephano, quam de priore prodidisset sanctitatis indicia videatur. Sed haec quam sint incerta, nemo non videt. Refero me igitur ad Menaeorum locum antiquiori alicui, quam secundus est, Stephano faventem.

§. II.

(65) De Stephani II. rebus.

I. Noster Joannes Diaconus de Stephano I. nimis jejunè narrat, ut in antiquioribus praefatis solet: nec enim iis quae sup. recitavi aliud addit, quam temporum consignationem quam infra exponemus. At in Stephani II. laudes pleniore alveo diffunditur. Is Stephanus postquam *Parthenopensem ducatum* (uti Noster loquitur) *laudabili quiete duodecim rexerat annos; de saeviente clade inguinaria*, adhuc laicus & Consul, unanimi omnium voto, ac (inquit) *magnis precibus* ad episcopatum tunc vacuum expetit. Et numquam quidem hanc regulam fallere, & scimus omnes, & Stephanus Papa in primis animadvertit. Qui quam *tantam populi* (Neapolitani) *devotionem in eum* (ducem & consulem) *verneret, consensum atque regularem promotionem* (regularem promotionem intellige, qua is per singulos gradatim ordines decurrit, antequam episcopus ordinaretur: jam enim ordinationes per saltum delinverant) *episcopum consecravit*. Papa Stephanus Stephani nostri consecrator non alius fuit, quam cui Adrianus successit, tum nostro Joanne Diacone teste, tum etiam Anastasio: nisi quod is ab Anastasio *Stephanus III. inscribitur*, qui revera *Quartus* fuit: hoc ideo, quia Stephanus II. [triduanus Papa] eum Stephano tertio cohaeruit. Hinc vero apud Anastasium in eod. Stephano III. ordinationem subitariam suam Constantinus Antipapa ita defendebat, *Nihil novi se fecisse dicens, quia & Sergius Archiep. Ravennatium*

laicus existens, Archiepiscopus factus est; & Stephanus Neapolitanæ civitatis & ipse laicus repente episcopus consecratus est. Haec defensio in Romana Synodo anni 769. producta fuit. Quocirca Stephani nostri ordinatio ad initia Stephani Papae & ferme ineunte annu 763. est referenda. A quo si numeres annos 33. cum dimidio (quot ei tribuit Jo: Diaconus) recte ejus mors incidet in *Indictionem Octavam* [ut idem scribit] sed intellige finem Indictionis (quod notari volo, usui postea futurum) h. e. ante Septembrem (unde Ind. Nona currit) anni 800.

II. At noster Stephanus Neapolim rediens, a suis civibus *honorifice susceptus, sic de Divinis coepit studere rebus, ac si puerulus in eis suisset educatus*. In quo certe Divinae vocationis gratia luculenter se prodidit.

III. Pergit chronographus: *Romam direxit tres clericos, qui in Schola cantorum optime edocti, omnique sacro Romanorum ordine (Officiorum Divinorum ordinem intellige: unde celebris est libri inscriptio, Ordo Romanus) imbuti, ad propria redierunt*. Idem postea & Franci, & Angli & aliae orbis partes tacitarunt, ad Romanos plerosque ritus atque cantum se conformaturi: quod ex historiae monumentis luculenter patet. At hinc discimus, ante hunc Stephanum Ecclesiae Neapolitanæ ritum videri fuisse magna ex parte Graecanicum, etsi in latino sermone in plerisque Ecclesiis celebratum: at post hoc tempus priuarias Basilicas Romanas simul

§. II.

Menaeorum locus de S. Stephano expenditur.

Nunc illud examinabimus , quod pro Stephani I. sanctitate ex Chioccarello asfertur, ex iis scilicet quae de S. Patricio Prusae Episcopo & Mart. Raderus ex Menaeis in Latinum transtulit in I. parte sui Viridarii pag. 221. ubi sic Prusienfes affatur Patricius: *Quare testamur apud vos, iudicium per ignem a Deo olim peractum iri. Vidi enim Neapoli montem sex millibus passuum ab urbe distantem (is est Vesuvius) . . . ex quo divinus ille ignis erupit, & velut saliens unda, trecentas ulnas ultra montis verticem elatus, terram exussit, & saxa decoxit, quoad Stephanus sanctissimus illa tempestate pontifex cum-*

supplicatione sollempni egressus, numen caeleste deprecatus, flammam coercuit & exsintit. Heic autem Stephanum I. Chioccarellus intelligit, quo sedente videtur eruptio illa Vesuviana evenisse, de qua Cassiodorus IV. Variarum 50. Atque hic demum Stephanus vocatur Sanctissimus. Sane ob hanc unam auctoritatem Stephanum hunc, Ant. Caracciolus, & (67) Vghellus inter sanctos retulerunt, etsi nihil de hoc marmore rescissent.

Verum plura sunt, quae parum huic auctoritati fidere forsan suadeant. I. Ac primum dici hoc possit, illud Sanctissimus [ἀγιώτατος] olim merum titulum episcopalem fuisse. Fateor. Verum instari contra potest, heic non tituli vi-

C c 2

ce

nismum amplexas, pluribus interim relictis Graecae nationi Ecclesiis, in quibus Graecanicus ordo una cum lingua perennavit.

IV. Porro autem ex iis tribus Romae educatis clericis unum Leonem, cognomento Maurunsa (μαυρῦντα Graeci nominis formam habet) Cardinalem (vides initia Canonicoꝝ Cardinalium, ut hodie vocantur, Ecclesiae Neapolitanae) ordinavit Presbyterum. De ceteris duobus clericis tacet: nā, de quibus statim mox loquitur, alio pertinent. Pergit enim: *Alios deinde clericos in Monasterium S. Benedicti (Casinensis) Paulo Levitae [illum intelligit celeberrimum Paulum Diac. cognomine Vvarnefridum, qui circ. ann. 766. in Casinensi coenobio vitam monasticam est ingressus] destinavit (erudiendos scilicet): unus vero de istis Johannes nomine, qui post Diaconus ordinatus est, appreme eruditus effulsit.*

V. Postremo idem Stephanus tot praeclaras fabricas, tot opera reliquit, quot plures alii non modo perficere, sed ne aggredi quidem potuissent. In Episcopio quidem Apsidem cum duobus turribus, vasa, ornamenta, picturas, miri operis omnia, adhaec autem & tria in urbe monasteria construxit. Idem Basilicam Cathedralicam, ut ante dictum, in favillas redactam renovavit, non sine praesentis Dei auxilio, qui (ait Jo. Diac.) *triste cor TANTI PATRIS laetificare dignatus est.* In Nova Cathedrali ciborium (h. e. altaris umbraculum quatuor columnis sustentum) ex argento fecit, ibique SS. MM. Eutychetis & Acutii corpora condidit. Taceo ceteram viri hujus munificentiam. De quo sic noster Diaconus definit. *Fuit autem temporibus Stephani & Adriani Apostolicorum.*

Qui decurso septuagesimo aetatis suae anno, pacificus migravit a saeculo. Sepultus est autem in Monasterio S. Januarii in us Absidam Ecclesiae (h. e. aediculae, vulgo Cappellae : nam eo sensu Noster aliquoties Ecclesiam usurpat) S. Stephani Protom. currente Ind. Octava. Has temporū notas ad finē num. I. illustravimus. Vide quam curiose hujus Praefulis res praeclare gestas, atque tempora chronographus retulerit; praesertim qui in aliis mire se jejunum, exsuccum, ostitantem praestiterit. Quod miror, ni ejusdem non modo claritatem; sed & cultum arguat; maxime quum idem inter duos Paulos, (ambos caelicolis in hoc Calendario adscriptos, etsi Stephano II. longe minus celebratos) medius intercedat. Atque haec pro claritate & cultu Stephani II. necui is indicta causa postponatur, dicta sunt: quae tamen quam sint dubia, nemo non videt.

[67] Chioccarellus quidem, qui primus omnium, quod sciam, eum Menaeorum locum produxit, tamen de Stephani sanctitate nihil statuit. At Ant. Caracciolus pag. 343. Stephanum I. Caclitibus inseruit his verbis: *Stephanum nisi S. Patricius Prusae episcopus & Mart. qui Neapoli fuit anno 499. statim ut saepe monuimus; quia is aevo persecutionum vixit) in Menaeis a Radero translatis, Sanctissimum appellasset, nemo nostrum sanctum fuisse scivisset.* Idque libenter secutus est Vghellus. At Tillemontius [to. V. Not. X. in S. Patricio] conqueritur, ex Menaeorum tantum loco ab Vghello inter caelicolas relatum hunc Stephanum, quem Neapolitana Ecclesia inter Sanctos non numeret. Qui si hos factos vidisset, aliter, nunc certe censeret.

ce poni illud *Sanctissimus*, sed totum istud *Sanctissimus illa tempestate pontifex* *ααρεναθεαυ* (*interponi*) nec tam dicis causa usurpari, quam tamquam verum elogium, ac Stephani merito privatim attributum. Deinde non titulo tenus eum appellari *Sanctissimum*, sequens parati ignis factum suadet.

II. At illud gravius, quod nec magna Menaeorum auctoritas apud viros eruditos habetur, & quod in Actis S. Patricii sincerioribus (quae Bollandistae primum ad 28. Aprilis, mox & Ruinartus edidit) quum eadem illa, quae in Menaeis, quae fliio de thermarum & ignearum eruptionum origine copiose a S. Patricio pertractetur, nullum ibi tamen de Vesuvio, nullum de Stephano Episcopo verbum. Imo quae in Menaeis de Vesuvio afferuntur, his paria in illis Actis de Sicilia ignibus breviter attinguntur num. 5. his verbis: *πεισθητι δὲ καὶ (ἐκ) τοῦ ἐν Σικελίᾳ κατομένου πυρός.* (Haec ita se habere) *vel ex eo, qui in Sicilia exaestuat igne, persuasum habe.* Quocirca videtur haec tota de ignibus subterraneis dissertatio a Graeculo aliquo per otium pinguior, quam in Actis sinceris est, effecta, corralis undecumque ad rem facientibus documentis. Ac de hac tota S. Patricii disputatione videbis quae ad Patricii Acta ad XIX. Maii adnotabimus.

III. Age vero demus, quae Raderus de Menaeis transtulit, ea in omnibus sincera esse, imo etiam si lubet, ex aliis longioribus Patricii Actis bonae frugis haulta. Id vero si dabitur, tunc necesse erit antiquiorem aliquem Stephanum Neapolitanum admittere, qui non ultra tertium saeculum, aut quarti initia processerit (h.c. quousque persecutiones defaevierunt) atque huic demum Stephanum Menaeorum narrationem adpingere. Ceterum episcoporum nostrorum chronographo Joanni plures quatuor priorum saeculorum antistites ex monumentorum inopia ignotos fuisse, alibi saepe

demonstravimus. Quod si Episcoporum veterum catalogum hoc insuper Stephano auctiorem tegerimus, nae nos haud levem gratiam ab originum nostrarum studiosis inibimus.

IV. Nihil autem in eo ponderis est, quod Chioccarellus existimat: qui ut Menaeorum recitata verba de Stephano illo primo, qui VI. ineunte saeculo sedit, capi possint, S. Patricii martyrium ad eadem tempora prorogat, quem sub Theodorico rege passum statuit, sub quo celebris Vesuvii eruptio contigit a Cassiodoro memorata. Verum has meras esse nugas, S. Patricii Acta a Bollandistis & Ruinarto producta clamitant: de quibus ad XIX. Maii commentabimur.

§. III.

Quis demum omnino sit habendus is, qui hoc die colitur, Stephanus.

Ex haecenus dictis potest intelligi, a Neapolitanis hodierno die nostri alicujus antistitis Depositionem olim esse celebratam: verum utrum is fuerit octavi exeuntis saeculi praeful, an sexti ineuntis, an postremo antiquior alius, qui persecutionum aevo vixerit, id vero esse incertissimum, ac tamdiu certe fore, donec monumentorum inopiae saltem accuratio iudicii suppetias ferat.

Jam primum omnium, Stephanum hunc, qui Fastis adscribitur, fuisse aliquem priorum trium saeculorum antistitem, non mihi persuadeo. Nam quum Joannes chronographus haud multo posterior hisce Fastis fuerit, nae is non ignorasset, hodiernum Stephanum prioribus sedisse saeculis, proinde immanes chronici sui per illa tempora hiatus hoc saltem episcopo farcire minime neglexisset. Nec enim usquam facile in hoc marmore occurret antistes, qui ab Joanne praetermittatur. Deinde quae de supplicatione (68) ab hoc episcopo facta ad coercendam flammam Menaea narrant, ejusmodi supplicationum vix est ut persecutionum aevo vestigia reperiantur. Primum equidem suppli-

(68) At Graece est *ἐξελθὼν μετὰ λιτῆς*, *egrediens (Stephanus) cum supplicatione* sive

obsecratione: quod non necessarium est de hodiernis processibus, uti vocant, intelligere.

supplicationum (vulgo *Processionum*) satis illiure exemplum reperisse memini in S. Porphyrii Gazae episcopi vita , qui principio saeculi quinti floruit ; ad quam vitam commentarium non inutilem intulimus ad XXVI. Febr.

Reliqui sunt Stephani duo (sexti unus, alter octavi saeculi) quorum uter hoc die in Fastis Neapolitanis figetur , id vero sedulo examinari convenit . Et ex Joanne quidem chronographo nihil ad hanc litem dirimendam lucis affunditur ; apud quem sic justae utriusque laudes tribuuntur (citra ullam tamen confessae sanctitatis mentionem ; nec enim hoc ille affolet) ut aut utriusque aut neutri cultus sit tribuendus .

Ergo in tanta veterum memoriarum inopia non aliud relinquitur, nisi ut ad supra adscriptum Menaeorum locum tamquam ad sacram anchoram confugiam . Quem ego locum etsi non usquequaque inculpatum , at a fictionis certe suspicione alienum censeo .

Res enim sic se habet . Totum hoc quod in Menaeis de Stephano quodam Neapolitano Vesuviani incendii pacatore narratur, verissimum fuisse oportet . Quid enim ? omnia pulchre cohaerent , atque in Stephanum I. conveniunt . Re enim vera in hujus pontificatum , & in annum circ. 512. incidit nobilis illa eruptio [69] cujus Cassiodorus meminit . Adhaec supplicationum ritus , cujus haec in Menaeis fit mentio , jam post centum ipsos ante hunc Stephanum annos usurpabatur . Postremo & Stephani hujus vitam , & incendii illius , quod sub eodem Stephano accidit , narrationem habuisse prae oculis CPolitanos tum , quum haec in Menaeis scriberent , tum ex eo sua-

detur , quod quum Neapolis antiquitus Vrbi Regiae subjaceret , facile Byzantinis fuit res Neapolitanas callere ; tum etiam quod in ea narratione nihil est quod cum temporibus historiaeque non apte congruat . At vero in eo tantum Menaea (neq. id praeter solitum) peccant , quod humano capiti cervicem equinam , ut ille ait , copularunt : qui ut S. Patricii disputationes ditiores facerent , eis non tantum Vesuvianae cladis narrationes adpinxerunt , verum etiam de Stephano I. flammae illius sedatore mentionem injecerunt ; idque non sine turpi anachronismo , quum hic Stephanus ducentis saltem annis S. Patricio (cujus aetas etsi incerta , at in persecutiones incidere debuit) recentior fuerit .

Is ergo Menaeorum locus quum non nisi de Stephano I. (qui VI. saec. sedit) sit intelligendus ; tum ejus confessam sanctitatem docet , tum etiam non alium quam eum saeculi VI. antistitem hoc die Fastis inscriptum fuisse , ostendit . Atque haec dixisse de his sufficiat , nempe ut appareat , eum qui hoc die colitur , non alium quam Stephanum I. fuisse , qui Synodis Romanis sub Symmacho duabus , tum an. 499. tum 502. subscripsit .

His autem longe plus virium accedet , ex putatione annorum atque temporum hujus Stephani I. Qui calculi quum pulchre cum die Depositionis , qui hoc die in his Fastis signatur , cohaerent , hinc jam certo colligetur , eum qui hoc die colitur , plane non alium quam eum fuisse , qui saeculo VI. sedit . Verum haec paulo spinosiora cupidi nostrarum originum , si quibus ea res tanti visa fuerit , adumbrata in ima [70] cera reperient .

XII

(69) Videnda est Celebris Cassiodori epistola IV. Var. 50. qua remittitur tributaria functio ob agrorum vastitatem ex Vesuviana clade ; quam Sigonius & alii in an. 512. conferunt .

(70) Initium atque finis episcopatus Stephani primi demonstratur , cumque depositionis die in hisce Fastis signato , & anno Vesuvianae eruptionis apte componitur .

Ostensum alibi a me fuit Jo: Diaconi calculos in quatuor aut quinque priorum saeculorum episcopis mendosos esse ; quippe is ut illorum saeculorum lacunas replet , & praesulum tempora ad superiora retraxit , & eorum episcopatus plus nimio longiores effecit . A quo vitio posteriorum antistitem , ac maxime Stephani hujus , notatio temporum abest .

XII P S GERONTII MĀR

Praeter quosdam Gerontios Mart. quos huc pertinere [71] non arbitrator, ille unus heic est intelligendus *Gerontius* Mart. cuius castino die mentio fit apud Graecos. Nam in Mss. Menaeis [72] Mediolanensib. binisq. Taurinensib. eo die sic legitur: *Certamen S. Martyris Eleutherii* [73] *Persae*, & *S. Zoili Romani*, & *SS. MM. Theodosiae, Basilidis, & GERONTII*. Sed & apud Bollandistas (ad XIII. Apr. pag. 102. in Praetermissis) allegantur praeter supra laudatos scriptos libros, tres Graeci codices Parisini, in quibus

eodem die coluntur *Theodosia, Basilisus, & Gerontius Martyres*. Verum in his facile pro *Basilio* legendus fuerit *Basilides*: idque non solum quia in Synaxario Collegii Claromontani Parisiensis (apud Bollandistas ibid.) die XIV. Aprilis *Eleutherio & Zoilo* adiunguntur *Theodosius* (non *Theodosia*) *BASILIDES & Gerontius*; verum etiam quia die I. Aprilis in Menaeis Venetae editionis [74] & Synaxario Chiffetiano fit de *SS. Mart. Gerontio & BASILIDE* gladio peremptis.

Et quidem in hoc ultimo monumento
Ge-

De eo sic incipit: *Sedit annos XV. menses II.* Mox ejus gestis enarratis, quae supra recitavi, sic definit: *Fuit autem temporibus Anastasi & Symmachi Romanor. antistitum, atq. Anastasi Aug.* Et Anastasii quidem principatus nihil calculus juvat, quippe per amphora utrinque (h. e. tum ante Papam Anastasium tum post Symmachum) spatia excurrentes. Quare his tantum fundamentis putatio temporum niti debet: primum Anastasii Symmachique pontificatibus, tum annorum numero quos sedit Stephanus, deinde ejusdem die emortuali, ac postremo Vesuvianae vastitatis anno.

Atque ut inde ordiar: Stephanus quum duos menses supra annos XV. sederit, depositus vero dicatur (nam tantisper id mihi sumo, de Stephani I. *Depositione* loqui hoc die Fastos marmoreos) die XI. Aprilis; inire pontificatum debuit eire. diem XI. Febr. At annum ipsius initiae cathedrae hae maxime ratione tenebimus. Vesuviana clades in ann. 512. confertur, hunc vero non incipientem, sed live medium, sive jam vergentem. Nam ex ea flamma tanta est agris illata vastitas, ut apud Cassiodorum IV. 50. *tributaria agrorum functio*, h. e. pensitatio, emitti debuerit. Ergo non ante Aprilis sequentis anni 513. mori Stephanus I. potuit. At idem non ante Februarium anni 498. [qui fuit Anastasii Papae secundus atque postremus] consecrari episcopus debuit. Nam si priore illius Papae anno [h. e. 497.] adeptus episcopatum fuisset, jam hujus Stephani anni XV. cum mens. II. in Aprilis anni 512. (h. e. ante Vesuvianam flammam) desissent, nec Menaeorum narratio vera existeret. Proinde nos ter hic Stephanus mense Febr. anni 498. episcopatum assecutus, ubi annos XV. duosque insuper menses in episcopatu traduxisset, obiisse

reperietur mense Aprilis anni 513. qui fuit Papae Symmachi penultimus. Atque id, si non aliud, Chiocearellum refellet, qui Stephano huic Reducem [qui, ut ad 29. Mart. ostendimus, vergente VI. saeculo post Vincentium sedit] successorem dat, idque anno 510. usque ad 513. At hos annos certo certius est, Stephano esse impurandos. Verum id obiter.

Atque ea est temporum Stephani I. ratio: quae quum non tantum Jo: Diaconi numeris, sed & Vesuvianae eruptioni an. 512. & insuper diei emortuali in hisce Fastis signato innitatur; ex eo aequi estimatores colligit, hunc qui hoc die colitur, adhaec Jo: Diaconi Stephanum I., ac postremo Menaeorum Stephanum, qui flammam Vesuvii compefcuit, hos inquam tres unum eundemque fuisse.

Atque is quidem Depositionis dies in his Fastis inscriptus parum est, quod cum Stephani I. calculis aptissime coaruit, nisi etiam ab Stephani II. (quem unum prior Stephanus competitorum habet) annis dissideret. Atqui jam supra [in Adnot. 66. in fine num. I.] docuimus, hunc non incipiente, sed vergente ut medio anno 800. ex hac vita migrasse. Quae circa hic dies Depositionis, qui in XI. April. incurrit, in Stephanum II. conventre non valens, palmam Stephano priori sine controversa tribuet.

(71) Eos sieni forte cupido sit, videre licebit in Hieronymi Mrologio, in Vsfuardo, in indice generali Bollandiano ad finem Junii &c.

(72) Vide apud Bollandianos ad 13. April. pag. 130.

(73) Cujus meminit eod. die Basilii Menologium, sed sine foecis.

(74) Vtrumque vide apud Bollandistas ad 1. April. pag. 10.

Gerontius uti dux, Basilides vero uti socius ponitur, si recte distichon [75] eorum commemorationi adjunctum capio. Quam rationem Facti nostri secuti, Gerontium pro duce habuerunt; unde pro consueto more hunc tantum adscripserunt, suppresso socii nomine.

Illud magis miror, quod quum in Graecor. libris alibi alias, sed plerumque

die crastino, Gerontius cum sociis significatur; tamen in hoc Kalendar. o hoc die *Passionis* nota Gerontio praescribatur. Certe id non temere est: & habuisse olim Neapolitanos Acta, ex quibus id constaret, credo. Ceterum & hoc fieri potest, ut hic quidem dies passionis fuerit, sequens vero dies (quo eum plerique Graecorum colunt) sepulturae.

XIII TRANSLATIO BEATI IANVĀ

Videantur dicenda ad XIX. Septembris: in quem diem ea etiam, quae

ad Translationis S. Januarii Martyris festum spectant, rejicimus.

XIII N S TIBURTII ET VALERIANI

IN Frontonis Kalendario, & in omnibus antiquis Martyrologiis, Hieronymiano (76) Beda genuino, Rabano, Vsuarado, Adone, Notkero, adhaec Sacramentario Gregoriano, Missali Ambrosiano, in officio Mozarabico, & aliis pluribus Missalibus, Breviariis, aliisque Latino-rū (77) monumentis hic dies superscriptis martyribus assignatur. Contra Graeci in Menaeis & Menologio Sirleti de Caecilia, Valeriano, & Tiburtio die XXII. Novembris agunt, at in Basilii Menologio de eisd. die XXIV. Unde, ut in die incerto (quippe variantibus Graecis) heic *Natalis* non *Passionis* nota praepositur. Vna cum fratribus Valeriano & Tiburtio tum Maximus cornicularius, tum alii plures martyrium fecerunt: sed in hisce Fastis

perpetuum hoc est, ut duces tantum signentur.

Porro apud Graecos Valerianus Tiburtio praecit, fortassis quia ille a Caecilia sibi desponsa prior conversus ad Christum fuit, ac mox baptizatus. At Latini ferme Tiburtium praefereunt, credo quia prior coram Turcio Almachio Urbis Praefecto praeclearam confessionem edidit, ut ex Actis constat. Quae quidem Acta ex S. Ceciliae historia decerpta ita hoc die Bollandiani proferunt, ut plane pro sinceris habeant: at contra stat Tillemontius, cui criticorum natio adhaesit. Verum de his vide quae inferne (78) adnotavimus.

Postremo occurrit in his Fastis die XI. Augusti *Nat. S. Tiburtii*; sed ab hodierno alterius, ut ibi notabitur.

XV

(76) Distichon in hunc modum habet:

Σὺν Βασίλειδι Γερόντος ἐν ἔμφι

Γερῶν μετὰ χαρὰν ἀμειβασίλειος λόγῳ.

H. c. Gerontius cum socio Basilde gladio participes factus est praemiorum Verbi omnia gubernantis. In Graeco alluditur ad utrumque nomen: quae allusio in Latino deperit.

(76) In quo Hieronymi Mrologio etiam die XXI. April. inscribitur, *Via Appia Natalis SS. Valeriani, Maximi, Tiburtii*: diverso ordine & numero; nam hodierno die in eodem Mrologio & longe plures sunt socii, & omnibus praecit Tiburtius. Adhaec in eodem Hieronymi. no. ipso quoq. die 22. Novemb. Caeciliae virgini *Valerianus, Tiburtius, Maximus* socii adjunctantur.

(77) Notanda in primis est vetus inscriptio in coemeterio reperta, & in Confessionem S. Caeciliae translata; quam ex Bosio Florentinus ad hunc diem refert, his maxime verbis conceptam: *SANCTIS MARTYRIBVS TIBVRTIO VALERIANO ET MAXIMO QVORVM NATALE EST XVIII. KALEND MAIAS. i. e. die 14. April.*

(78) In Acta SS. Tiburtii & Valeriani Animadversiones aliquot.

§. I. De eisdem Tillemontii iudicium. Eorum antiquitas ex stylo & quibusdam veteribus locutionibus comprobatur. Cognatus & Cognata quid? Abellinas inscriptio exponitur & suppletur. Fovea latebram. Centenas exfolvere. Serta. Devotare se. Cornicularius.

De S. Caeciliae historia, ex qua excerpta quae ad hos Sanctos pertinent, in hodiernum diem Bollandistae intulerunt, Tillemontii (10.3. in Not. IV. ad S. Vrbanum) iudicium tale est, plura ibi ἀσυστα (sibi non constantia) contineri, proinde nec primigenia, nec sincera haberi posse; sed eadem tamen fatis antiqua videri, idq. vel ex antiquo Missali Gallicano per Eminentiss. Thomasiu edito posse intelligi, in quod [pag. 297. in *Immolatione Missae*] quaedam ex hac historia illata videntur. Hoc Tillemontii iudicium quum verius sit, quam ut de eo dubitari possit; potes hinc colligere, non tantum aetate media, verum etiam aeo antiquiore plures prodidisse parum fideles historias, non quidem, ut ego interpretor, mala fide, verum per homines huiusmodi scriptas, in quibus iudicium magis quam ingenium desiderares; quosque ut in popularibus παραδόξοις (traditiis) colligendis suae credulitati nimium tribuerent, sua ipsa, uti sit, in Martyres pia animi affectio stimulat.

Ceterum ejus monumenti antiquitas & ex styli elegantia, & ex pluribus aevi antiqui locutionibus potest intelligi: quarum proderit haec aliquas ad specimen subijcere.

Ac primum videamus quid illud sit, quod num. 5. itemque 6. Tiburtius & Caecilia invicem cognati dicantur, quum potius affines dicendi fuissent: nam revera Tiburtius Caeciliae levir, haec vero illius glos erat. Atqui affines istos primo gradu hodieque Itali cognatos vocamus. An haec igitur locutio ex hodierno Italico petita antiquitati hujus monumenti frangi erit? Minime omnium. Nam jam tum aevd Caesarum Cognati vox idem significabat. Apud Fabretum pag. 147. Aurel. Secundinus FRATRI (Zosimo) ET COGNATAE (Valeriae Victoriae fratris sui Zosimi conjugii) monumentum fecit. Apud Boissardum to. 2. p. 127. sub icone mariti scribitur: P. VEDIO. DIOGENI. FRATRI: sub uxoris vero: VEDIAE. FELICULAE. COGNATAE. Nam Vedius aliquis Publii frater, Feliculae levir, marmor ponere debuit. Apud Grut. pag. 1052. num. 11. Christiana quaedam inscriptio sic concipitur: B. M. IN. PACE. FLANNIGGO. SCVTARIVS... COGNATVS. DVLCISSIMVS. SORORIO (i. e. sororis marito) AMANTISSIMO. Atque ex his lux accedit Abellinatis sane non facii inscriptioni apud Grut. p. 434. 4. quae talis est: C. Mamercio. SP. F. (non Spurii filio, sed sine patre filio interpretare: at vulgus eam notam pro praenomine accipiens, tandem in causa fuit, ut illi naturales, iidem & Spurii jam olim dice-

rentur) Q. (quaestori) AEDILI. PRAETORI. Q. ET. (cor. Q. IT. i. e. quaestori iterum) P. Paccius. Januarius. Filio. naturali. et. Mamercia. Grapte. mater. infeliciss. FILIO. et. COGNATAE. piissimis. fecerunt. Obiter hoc est notandum, quod filius naturalis Mamercius non a patre naturali P. Paccio, sed a matre Mamercia & nomen & etiam Caji praenomen [nam matres etiam si herae non essent, tamen Caiiae sibi appellationem usurpabant] sibi adsevit: qui idcirco S. P. F. h. e. sine patre filius dicitur, non vero Spurii filius: nam pater Publius, non Spurius praenominabatur. Id, inquam, obiter. Verum illud COGNATAE quod demum refertur? Deest, opinor, inscriptionis initium, quod tale erat: PACCIAE, cui suum cognomen non deerat) SORORI, P. Paccii scilicet quam ipsam Mamercia cognatam suam vocat. Deinde sequebatur, Et C. Mamercio & cetera deinceps. Ita hanc inscriptionem & explicandam & supplendam censeo. De eo, quod praediximus, S. P. F. explicandum esse sine patre filium, memini nescio quid alicubi legisse; ne quis forte aliena me compilare putet.

His expositis, non ab re videbitur Actorum loca duo, quorum gratia haec attulimus, haec adscribere. Prior locus exstat statim initio num. 5. in haec verba: Tiburtius Valeriani frater... ingressus quasi ad cognatam suam (Caeciliam) osculatus est S. Caeciliae caput. Qui ritus est studiosis notandus, ut & quod sequitur de pectoris osculo. Nam alter locus initio num. 6. sic concipitur: Haec dicente Tiburtio, S. Caecilia osculata est pectus ejus (suo indutu contactum) & dixit: Hodie meum te fateor vere esse COGNATVM: sicut enim mihi amor Domini fratrem tuum conjugem fecit, ita te mihi COGNATVM contemptus faciet idolorum. Quae Caeciliae verba quum in Rom. Breviarium illata legantur; ea gratia non invitatus feci, ut in eam Cognati notionem (quam & olim Fabretus animadverterat) paululum digrederer: quam & Vandelbertus postea est imitatus, de Caecilia sic canens,

Virgo hinc cognato, sanctoque hinc fulta marito.

Eodem num. 6. v. 17. Papa Vrbanus dicitur, Latebram sui praecavere fovendo. Quid sit fovere latebram, notavimus ad 23. Martii (p. 201. col. 1. fin.) ad illa Actorum S. Castuli verba, Tutus inveniri non poterat locus ad latebram confovendam, h. e. occultandam. Verum in supra scriptis verbis pro Sui ne dubita suis aut sibi reponere: nim. Suis praecavere, fovendo latebram. Mox statim: Iste (Vrbanus) si inventus fuerit, atrocibus dabitur flammis, & ut dici solet, centenas exsolvet. Vides hoc pro-

proverbiale fuisse. *Centenas supple plagas*. At heic, uti cernis, proverbialiter ad alia quaevis supplicia extenditur, etiam ad combustionem.

Num. 11. ante medium pulchra est operis rustici descriptio, quam necesse est faculo minime barbaro elucubratam. Deinde illud eod. num. medio sequitur: *Crispas boiorum feras suo partu sarmenta.... gignebant*. De feras vide Vossium Etymol.

Extremo num. 14. *Tunc Maximus DEVO-TABAT se dicens: Fulmineis ignibus consummar, si. non illum solum Deum consistear*. Verum quid singulis immoror, quum dictio tota faeculi non infelicis se esse partum declaret? Verum de *Cornicularii* vocabulo non possum, quae sint e re nostra, non huc afferre.

Tiburtio & Valeriano commilitones plurimos Hieronymiana adiungunt, ex quibuscumque *Maximus CORNICVLARIUS* in Actis nominatum memoratur, ceteri sub *domesticorum* *Maximi*, aut sub *carnificum* (de quibus num. 15.) aut postremo sub *plurimorum* illorum, qui [ut dicitur num. 16.] *enarranti Maximo crediderunt, ab errore idolorum conversi*, nominibus veniunt. Nunc de *Cornicularii* munere videamus. Num. 14. scribitur: *Tunc gloriosi Martyres (Tiburtius & Valerianus) excepta sententia, a Maximo CORNICVLARIO PRAEFECTI ducebantur ad Pagum*. Extremo num. 16. *Eo quod Maximus Cornicularius cum suis omnibus factus fuisset Christianus; iussit eum tandem plumbatis caedi, quamdiu spiritum redderet*. Heic equidem non quaero, quid *Cornicularius* aevo antiquiore fuerit, quando *Corniculo merere* erat legionariae militiae locutio; sed quid ea vox fuerit aevo horum Martyrum, aut saltem aevo scriptoris huius, qui quantum video, nec Constantino M. antiquior, nec saeculo V. posterior esse potuit. Jam inde vero ab Alconii tempore *Cornicularii* nomen a legionaria militia ad palatinam, & ad praefectorum officia transierat; qui auctor ad Verr. III. sic scripsit: *Accensus nomen est ordinis, & promotionis in militia, ut nunc dicitur, Princeps, vel Commentariensis, aut Cornicularius: haec enim nomina de legionaria militia sumpta sunt*. Tria heic Alconius inuenit, primum haec tria nomina *principis* (officiorum) *commentariensis*, & *cornicularii* olim fuisse legionaria, postea ad praefectorum officia fuisse traducta: deinde eadem tria nomina olim vocis *Accensus* ambitu contenta fuisse: postremo inter *principis*, *commentariensis*, & *cornicularium* parum fuisse discriminis. Imo Julius Firmicus, qui sub M. Constantino scripsit, *corniculario* idem ferme munus, quod *commentariensis*

si adscribit. *Erunt* (ait III. Math. 6.) *exceptores earum sententiarum, quae de capitibus profertur, aut cornicularii, aut commentarienses*. Alibi: *Cornicularii aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularii, vel carcerum custodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur*. Quumq. *Commentariensis* pro carceris custode milites in Martyrum actis occurrat, etiam qui Maximus in hac historia *Cornicularius* inferibitur, is in Basilii Menologio ad 24. Novembr. *καρικλάριος* nuncupatur. Atqui *καρικλάριος* vox non aliud quam carceris custodem aut clauicularium notat; id quod innumera loca docent a Meursio & Cangio in suis Gloss. producta. Atque haec de *Cornicularii* in his Actis notione, quae nec Martyrum horum aevo, nec a quarto saeculo, quo hoc opus prodidisse videtur, abluat.

9. II. *An haec Acta de Graeco transfusa fuerint. Nonnulla ibidem prisca moris vestigia.*

Almacius, non Almachius, praefecti verum nomen esse debuit.

Est tamen, quod suspicer, hoc non primum opus fuisse, sed de Graeco iam tum saeculo meliorem transiitum. Sunt certe quaedam loquendi genera, quae Graecismum redolent. Sic num. 2. post medium: *Dabis eis [pauperibus] BENEDICTIONEM meam*. i. e. munus, eleemosynam: quae notio ex Gr. *εὐλογία* manavit. Et aevo quidem sequiore saepius Latini eo sensu *benedictionem* usurparunt, at non aevo meliore, quando haec scriptio prodidit: quod indicio est, haec ex Graeco traducta. Jam num. 6. v. 17. *fovere latebram pro occultare*, ex Graeco *βάπτειν* venire, dictum fuit ad Acta S. Castuli sup. pag. 201. Verum haec forsitan leuia. Illud gravius, quod extremo num. 7. scribitur: *Qui usque hodie sine causa [i. e. temere] vixi, jam non sit sine causa quod vivam*. Nam *Εἰκῆ* in Glossis tum *Sine causa*, tum etiam *Temere* redditur, h. e. *sine certo consilio*. Num. 9. med. *Vos nobilitatis titulus CLARISSIMOS fecit nasci*. Atqui *clarissimus* per honores acquirebatur, non per nativitatem transmittebatur. Verum Graece erat *λαμπροσπίς*, quod claritudinem generis, non titulum honoris in Graeco fonte notabat. Postremo num. 16. *Inuenire pro adipisci, & Suscipere pro Credere* meri sunt Hellenismi: sicuti & *Almachii* nominis interpolari origo de Graeco forsitan venit: de quibus omnibus mox dicetur. Verum si de Graeco haec historia manavit (quod est incertum: nam id genus Hellenismi, & inde profecti poterat, quod qui haec scripsit, is natione Graecus esset, puta libertinus aliquis Christianus) si inquam ex Graeco

eo fluxit; se certe passim gessit is, qui eam Latinam fecit, non tam ut fidum interpretem, quam ut primigenium auctorem.

Nonnihil etiam in hoc scripto prisca moris aspergitur: quod longe uberius esset, si haec non ad eloquentiae ostentationem composita essent, sed stylo simpliciore decurrerent. Vel sic tamen n. 7. v. 9. illud est scitu dignissimum, quod quum Tiburtius Valerianum neophytum de mysteriis scitaretur; *Caecilia dixit: De his mecum loquere, quia tirocinii tempus fratrem tuum sibi prohibet dare responsum*. Ex his vides Christianos pastores ἐχρησθίαν (taciturnitatem) Pythagoricae parem a neophytis observari iussisse.

Adhaec sciebamus quidem, in Christianorum arcis phoenicem scalpi consuevisse: at cur id fieret, docent haec Acta extremo num. 16. ubi *S. Caecilia (S. Maximum) . . . sepelivit in novo sarcophago, & iussit, ut in sarcophago ejus sculperetur phoenix, ad indicium fidei ejus, qui resurrectionem se inventurum phoenicis exemplo, ex toto corde suscepit*. Hoc ultimum *Suscepit* interpretare credidit; nam in Graeco fonte auctor repererat ὑπέλαβεν, quod tum *suscipiendi*, tum etiam *opinandi* verbum est. Sicuri & praecedens illud *Inventurum* idem est, quod *adepturum*: hoc ideo, quia Graecis εὐρεῖν passim est *adipisci*.

Restat de praefecti cognomine dicendum, qui in hac historia *Turcius Almachius* vocatur. Ac recte conqueritur Sirmundus, id nomen nec Latinum, nec Graecum videri. Fateor. At non continuo hinc invidia creanda est huic historiae. Nam unius aspirationis detractio, quam temere videntur librarii intrusisse, ex *Almachio* is evadit *Almachius*, quod puto verum huic praefecto fuisse Latinum cognomen. Sicuti enim ex *Scurra* fit *Scurracius* (quod nomen gentis est in Campano quodam marmore thepius repetitum) sic ex *Alma Almachius*. *Alma* autem primitivum nomen veteris Latii fuit, ex Hebraeo ortum, ut in Tyrrhenicis ostendimus; ex quo postmodum adiectivum *Almus* manavit. Tamen si quod modo cum librariis expostulabam, quasi nominis praefecti hujus corruptioribus: videndum an non potius in Graecum primigenium hujus auctorem historiae ea culpa sit conferenda. Nam Graeci amant peregrina nomina sic leviter interpolare, ut Graecae videantur originis. Itaque Ἀλμαχίος a μάχουα factum videri voluit: id quod & Latinus est imitatus.

De *Pago*, [sic locus is vocabatur, ubi SS. Martyres martyrium consummarunt, ut legitur num. 6. 11. 16.] eruditi Romanae topographicae indagatores viderint.

§. III. *De loco certaminis Caeciliae & sociorum - Siciliense Caeciliae martyrium refellitur. Nova Actorum defensio instituitur: nim. Caeciliam cum soc. non sub Alexandro, sed sub Marco & Commodo decertasse; nec sub Urbano jam Papa ordinato, sed sub eodem adhuc Presbytero Rom.*

Atque haec pauca norasse sufficiat in Acta horum Martyrum, excerpta, uti dixi, ex S. Caeciliae historia apud Bollandistas hoc die. Nunc de loco martyrii horum & ipsius S. Caeciliae videamus. Romae eos fecisse martyrium quum non solum haec Acta, sed & omnis simul antiquitas dixerit; nihil causae video, quin id eis accedam. Nam quod doctiss. Tillemontius ex Venantio Fortunato contendit, eos in Sicilia passos, id non assentior. Hexameter Fortunati sic habet:

Caeciliam Sicula profert, Seleucia Theclam.

Sed vereor, ut illud *Sicula* (parum apte hic usurpatum) ex auctoris manu sit: & ut locus sit inculpatus, sive Caeciliam dicendum est ortu duntaxat, non etiam passione, *Siculam* ab eo dici: sive postremo tam esse Siculam Caeciliam, quam alibi eadem ab hoc ipso Fortunato *Ravennae* adscribitur. Sic enim de Ravennae Ecclesia in I. 2. loquitur:

Incolit haec (templa) pariter Maturius atque Sisenus,

Quos genus atque fides, & tenet una salus, Sanctus Alexander, felixque Cecilia pollent.

Adhaec quum plures *Caeciliae* in libris Liturgicis adhuc supersint; cur non diversi ab Romana fuerit haec *Sicula* Fortunati *Caecilia*, tunc quidem celebris, nunc autem ignota prorsus? Ad ultimum quum in Canone Missae Sanctis Agathae & Luciae subiceretur *Caecilia*; difficile non fuit, ut pro illarum alterutra, quas *Siculas* fuisse certo scimus, incogitanti Poetae *Caecilia* obreperit. Fortunatus ipse, in eunte saec. VII. mortuus, non video cur quarti quintique saeculi monumentis sit anteferendus, quibuscum ne comparari quidem potest.

Remota igitur hac una difficultate, quae ex Fortunato creatur, nihil video, quare ventillas omnis sit deferenda, quae *Caeciliam* & socios Romae coronatos praedicavit. Hunc martyrii locum passim Acta eloquuntur: quae mihi videntur IV. aut V. saeculo scripta. Eundem locum Hieronymi Mrologium Lucense & Corbejense indicat hoc die his verbis: *Romae via Appia in coemeterio Praetextati natalis SS. Tiburtii, Valeriani, Maximi, & aliorum commilitonum: et si in antiquiore Antuerpiensi Romae tantum scribitur, omittit Via. & Coemeterio. Adhac die XXII. Novemb. in omnib.*

Hic-

Hieronymianis Caecilia Romae ponitur, ut & in Romano parvo, sive Rosveidano Mrologio.

Tillemontius quid ad haec? Nempse is suspicatur, quia horum MM. corpora Romam postmodum forsitan translata fuerint, ob eam causam a posteris fuisse creditum, eos Romae subuisse martyrium. Verum credibile ne est, non tantum Caeciliae, sed & Tiburtii, Valeriani, Maximi (quorum res gestae cum Caeciliae Actis non solum in hac historia, sed & in Missali Gothico Thomasi, & in omnibus Latinorum Graecorumque monumentis sunt implicitae) imo & plurium adhaec sociorum [quos Hieronymiana adnectunt] Reliquias advectas fuisse Romam? Demus vero ita factum esse. At eam certe tam opimam translationem non ante pacem Ecclesiae datam contigisse, opus erit. Jam vero post Ecclesiae libertatem quid opus fuisset ea corpora parum honorifice in coemeteriis abdere? an non sub Ecclesiarum altaribus primo appulsu condi debuissent? Ita sane. Nunc certo scimus, ea anno 821. a Paschali I. in Coemeterio Praetextati reperta fuisse [quod nec Tillemontius negat] imo & eadem coemeteria ad multam aetatem nomen S. Caeciliae, itemque SS. Tiburtii & Valeriani retinuisse, de quo vide Aringhūm to. 1. pag. 474. 478. Imo illud mirabilius est, jam olim sub Papa Symmacho h. e. ante saeculi V. finem memoratam reperiri Romae Ecclesiam S. Caeciliae dicatam; quam & longe ante id tempus sterilem, verisimile est. Cur non igitur Caeciliae corpus de Sicilia in eam Ecclesiam recto itinere invectum fuit, potius quam in coemeterium abderetur? Omnino autem quocumque te verteris, in monumenta de Romana Caeciliae & sociorum passione incurres: nec Acta quae terrimus, etsi non optima fide scripta, at pervetusta tamen, id tam fidenter & impune affirmare potuissent, nisi apud omnes confessum haberetur. Quocirca nullus dum Latinorum aut Graecorum fuit, qui alibi quam Romae Caeciliam, cum suis decertasse dixerit. Rem vero ita testatam negare, id, nequid gravius dicam, *Communi sensu plane caret*. Et tamen Tillemontii sententiam Baillerus, aliique passim Gallorum adhuc admirantur.

At videamus, quid ex Sicilia commodi apporret Cl. Tillemontius. Sic, inquit, sibi melius Acta constabunt, aliqui ruitura; quippe quae diram sub Urbano Papa (h. e. sub Alexandri principatu fautoris Christianorum) persecutionem plenis buccis decantant. Nam si Tillemontium audias, satis erit, si Caecilia cum sociis sub Urbano aliquo Siciliensi episcopo, & Almachio rectore Siciliae decertaverit: cetera deinde satis prono alveo fluent. Nihil enim

proclivius factu fuit, quam ut postea scriptor ille ex Urbano Siculo episcopo Papam Urbanum faceret, deque Almachio provinciae rectore, Almachium urbis praefectum interpolaret.

Equidem difficultatem, quae ex Urbani Papae & Alexandri principis pacatis temporibus petitur, esse gravissimam, nec sub ejus principatu tam saevam persecutionem admitti posse, fateor: sed eam tamen difficultatem aliunde dilui posse, salva hujus scripti in praecipuis historiae capitibus auctoritate, non diffido. Et Caeciliam quidem non Alexandri sed *Marci Aurelii & Commodi imp. temporibus passam*, tum Vluardus, tum etiam Ado diserte ad 22. Novemb. docuerunt. Sub eisdem nominatim principibus Caecilia cum sociis certasse dicitur in quibusdam Actorum exemplaribus. At in editis plurativo saltem numero alicubi imperatores designantur. At enim, ais, quo pacto sub Marco & Commodo Urbanum Papam reperimus; quem sub Alexandro sedisse, certissimum est? Verum equidem contendo, quae in Actis ab Urbano Papa gesta dicuntur, ea Urbano eisdem, verum adhuc Ecclesiae Romanae presbytero, esse tribuenda. Res autem quemadmodum mihi gesta videatur, ordine referam.

Quum Marcus atq. Commodus ab anno 176. ad 180. una regnaverint, intra id tempus coerceri omnino debet Caeciliae & sociorum passio. Atqui per eos annos non Urbanus, sed Eleutherus in cathedra Romana sedebat; quum contra in libris omnibus hagiographis sub Urbano ea accidisse dicantur. Fateor. Verum ea monumenta omnia intelligi oportet de Urbano presbytero, qui diu postea etiam Papa fuit. Hic igitur ille Urbanus est (qui merito in Actis num. 2. v. 6. *Senior i. e. presbyter* inscribitur) qui circ. annum 180. Tiburtium, & Valerianum baptizavit, quique in crypta coetui Christianorum praeerat. Et Acta quidem Christianorum multitudine gentiles ipsos tunc superatos fuisse narrant, dicente Valeriano [extremo num. 12.] *Innumerabilis multitudo Christianitatis est . . . vos pauci*. Id quidem falsum est: at certe quidem numerosior tunc erat plebs Christiana, quam ut uno contineri loco, unaque latebra contegi posset, & ab uno pastore doceri. Quocirca praeter Eleutherum Papam crediderim etiam unum aut plures presbyteros, annuente pontifice, coetus coegisse fidelium, erudivisse catechumenos, ac baptizasse. Etenim Presbyteris ut docendi, sic etiam cum iussione episcopi baptizandi jus atque morem fuisset, Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus, Canon Apostolicus XLIX. & veteres omnes consentiunt.

XV P S THEODORI MAR

ET heic quoque *Theodorus presbyter*, utpote dux, solus adscribitur: socius tacite supplendus venit, qui *Pausilypus* fuit. Qui posterior varie scriptus reperitur, cum duplici aut simplici P, aut cum inserto I. In Sirleti Menologio hoc die: *SS. MM. Theodori & Pausilippi, Hadriano imp. & Precio praefide Europae* (Europam Thraciae provinciam intellige, in qua CPolis). . *gladio caesi spiritum Deo commiserunt*. At in Menaeis excusis & MSS. focus *Παυσιλύπιος* vocatur, quem Maximus Cytheraeus *Pausalygium* nuncupavit. Postremo in Basilii Menologio

solus *Pausilypus* (sic recte scriptus) die VIII. hujus mensis colitur. Martyrologium Romanum (ex Sirleti credo Menologio) hoc die *Theodorum & Pausilippum* posuit. Jam porro alibi conjiciebam, hujus Menologii interpretationem antiquiorem Sirleto videri: quod vel hinc apparet; nec enim Sirletus Graecodotissimus hujus nomen corruptum dedisset, qui sciret illud ex *λύπη* venire. At medio aevo passim a librariis, imo & ipsi auctoribus in hac parte peccatum fuit. Tamen haec merae sunt suspiciones.

XVI

At, inquis, etsi *Vrbanus* alicubi in Actis *Senior* i. e. presbyter [quod tamen nomen etiam episcopi tribuitur] nuncupatur; at idem tamen [num. 3. v. 2.] *Episcopus*, & [num. 6. v. 13. itemque num. 8. v. 5.] *Papa* disertim vocatur. Equidem nolo heic excipere, *Episcopi & Papae* voculas a librariis intrusas fuisse, qui non alium quam Papam *Vrbanum* noscent, eundem autem antea presbyteratu fungi potuisse, non cogitent. Nam age demus, eas voculas e manu scriptoris Actorum fuisse. Tum vero sic se res habere debuit. In prioribus monumentis horum Martyrum, siqua hujus historiae auctori ad manus fuerunt, aut saltem in *Vrbani Papae* vita scriptum erat, *Valerianum* atque *Tiburcium* ab *Vrbano* Papa fuisse sacro lavacro tinctos: id quod hodieum apud *Anastasium* in *Vrbano* legitur. Et id quidem *κατὰ πρόληψιν* (per anticipationem) qua nihil est familiarius, intelligendum fuerat, h. e. id esse factum ab *Vrbano* adhuc presbytero, qui postmodum Papa fuit. At vero Actorum istorum conditor, qui id daret operam, ut per longiores sermocinationes eam historiam spissorem faceret, sic loquentem fecit *Tiburcium*, quasi si revera tunc *Vrbanus* pontificatu fungeretur. Quod unum veritatis historiae potissimum fraudi fuit; quam caetera susque deque haberi possint.

Verum, inquis, ab anno 180. (quo mortuus est *M. Aurelius*) ad annum 222. [qui primus *Papae Vrbani* fuit] plus annis quadraginta intercessit: nec videtur verisimile, *Vrbanum* jam presbyterum, ad alios duos & quadraginta annos advivisse antequam episcopus

fieret: illud vero multo est difficilius, eundem *Vrbanum*, cui sub saevissimis persecutoribus tam diu docendi ac baptizandi impunitas fuisset, demum post annos amplius quadraginta sub *Alexandro* pacifico principe Martyrem occubuisse. Fateor equidem, *Vrbanum* ad multam aetatem prorogare vitam debuisse, at non eo usque, ut ejus vivacitas fidem superet. Is aevorum Martyrum quinque & viginti annos natus esse poterat; per legis scilicet annariae gratiam: si modo Canon tunc ullus erat, qui presbyterorum aetatem definiret. Nam *Neocaesariensis* canon, qui trigessimum annum in presbytero requirit, longe est recentior; ac videtur credibilius, in Ecclesiae primordiis aetatem senectutis fuisse (ut ait Scriptura) *vitam immaculatam*. Secundum hos calculos *Vrbanus* minor septuagenario pontificatu iniisset, ac multo minor octogenario in pace occubisset. In pace, inquam: nam hunc non fuisse martyrio functum, recte *Tillemontius* ostendit. Jam vero fac, si lubet, *Vrbano* nonnisi tricenario manus ad presbyterium impositas fuisse: vel sic tamen, si paulo ante annum Christi 180. annos aetatis triginta numerabat; circiter octogenarius anno Christi 229. obiisset.

Ex haecenus dictis illud etiam constat, in his Actis [ubi a colloctionibus, quas auctor ex verisimili commentus videtur, amplificationibus, forsitan & epistodiis, disceseris] cetera videri vera; praesertim quae eadem Acta perquam antiqua fuisse ostenderim, quarto scilicet aut ad summum quinto Christi saeculo elucubrata.

XVI P S LEONIDI MAR

Non est *Leonides* Athenarum Episcopus, cujus pridie memoria fit in Menaeis tum editis, tum pluribus eorum manu exaratis & Maximo Cytherae (de quibus Henschenius ad XV. April. pag. 378.) quippe quum is martyr nusquam dicatur: sed est *Leonides* plurimum Martyrum Corinthiorum antesignanus, de quibus hoc ipso die XVI. April. agit Basilii Menologium, Menaea, & alii Graecorum libri; ut & Nicephorus Gregoras apud Henschenium hoc die, pag. 403. At in Synaxario Claromontani

Collegii Parisiensis de S. Leonide & Sociis agitur die sequenti. Nolo heic sociorum Leonidis nomina proferre, quae nonnihil variant in Graecorum libris. Plura qui de his scire cupit, adeat laudatum Henschenium loco cit. Illud non omittendum est, quod sicuti huic Martyri in his Fastis praefigitur P. i. e. *Passio*, sic etiam in Basilii Menologio praefcribitur Ἀθλισις, quod idem significat: ex quo colligas, hunc diem habitum fuisse pro horum militum triumphali die.

XVII N S AGAPITI P̄P R̄OM

A Latinis colitur die XX. Septembr. in Rom. Martyrologio, quo die is CPoli translatus, in Vaticana Basilica sepultus fuit. At Graeci in Menaeis, necnon in Menologio tum Sirleti, tum Basilii Porphyrogenetae de eod. agunt hoc die XVII. Aprilis. Quo argumento falso nituntur ii, qui hoc eod. die illum mortuum volunt: nam in Synaxario Claromontani Collegii Parisiensis non hoc die, sed sequenti is positus reperitur. Praeterea in Vsuardi auctariis a Sollerio editis, alibi die XXI. Aprilis, alibi (quod usitatus) ejusd. mensis die XXII. confi-

gnatur: ac in posteriorem hunc diem consentit apud Baronium Beda (Bedam auctum, non genuinum intellige) & MS. Vaticanum S. Petri, Barberinum, & alia apud Bollandistas ad 22. April. in praetermissis. Ex dictis constat, de hujus Papae die emortuali plane non constare, sed probabiliorem videri eorum opinionem, qui die XXII. Aprilis mortuum cum Anastasio Biblioth. censeant. Haec opinionum incerta nostrum marmor augeat potius quam tollat, in quo non *Depositio* sed *Natale* (h. e. merum festum) die XVII. consignatur.

XVIII N S ELEUTHERII

Noli *Eleutherum* Papam heic intelligere, de quo Romanum Martyrolog. die XXVI. Maii; sed alterum episcopum ac martyrem, ac plurium aliorum martyrum antesignanum: qui tamen focii in hisce Fastis omittuntur, duce tantum signato, uti semper alias. Et quidem Eleutherii cum Anthia tantum matre ejus hodie meminit Martyrol. Romanum, Florus, Vsuardus, ut alios taceam: at in Hieronymi Martyrologio legitur in hunc modum: *Romae natalis SS. Eleutherii & Antiae matris, Parthe-*

nii, Caloceri, Febi, Proculi, Apollonii, Fortunati, Crispini, Expediti, Mappalici, Victorini, & Gagi. Apud Graecos autem *Eleutherii* (quem Illyrici episcopum faciunt) & *Antiae* matris ejus ἀθλισις (h. e. quod Latinis *Passio* dicitur) omnis sociis, non hoc die sed XV. Dec. magno festo colitur in Menaeis, Basil. Menol. aliisque libris: idque festum antiquissimum videtur, ab eo saltem tempore repetendum, quo *Templum S. Eleutherii* (verba sunt Codini in Originib. CPolitans) tempore *Arcadii imp.* (V. ineunte

fac-

saeculo) *aedificatum fuit*; utique occasione reliquiarum Roma illuc translatarum, uti conjicit Papebrochius. Vides in Eleutherii festivo die a Latinis Graecos diversos abiisse. At Neapolitani, ut qui Graeco-Latini dici jure potuerint, duplex de Eleutherio festum in hisce Fastis consignarunt, semel cum Latinis hoc die, iterum cum Graecis die XV. Decembr. Non quod, uti ego interpretor, in una eademque Basilica bis illud festum ageretur, sed quod in Latinorum quidem Ecclesiae hodie, in Graecorum autem die XV. Decembr. officium fieret. Paria plura exempla passim in his Fastis obser-

vantur. Et puto sic fere semper factitatum fuisse, quoties in die assignando inter Latinos Graecosque dividiae occurrerent; modo ne duorum dierum alter alio Sancto (sive Graecorum sive Latinorum) occuparetur. Illud etiam heic reputandum est, nostri marmoris auctorem existimasse (recte an secus, non interpretor) diem Eleutherii triumphalem non hunc diem fuisse (quippe heic *Natale* praefigitur, h.e. *γιορτὴς festum*) sed XV. Decembris, cui diei *ω* P. i.e. *Passio* praenotavit. Nam ibi sic legitur: P. S. ELEV-
THERII EPI. De Eleutherio & soc. v. Papebr. hoc die p. 528. & Tillem. to. 2.

XVIII N S PHILIPPI EPI M̄AR

Non alius esse potest quam *Philippus* Heracleae in Thracia Episcopus, qui cum duobus sociis Severo presb. & Hermete Diacono Hadrianopoli martyrium consummavit; quorum Acta post Mabillonium in suis Analectis, postea Ruinartus pag. 409. correctiora dedit. Heic pro more dux tantum signatur, socii tacite intelliguntur. Miror autem unde Vsuardus & alii Martyrologi *Eusebium* etiam Philippi commilitonem faciant, cujus nulla in Actis fit mentio. Nisi quod suspicor praeter ea Acta sincera, fuisse alia adulterina a Martyrologis visa, in quibus plura praeter verum proderentur. Auctor certe Martyrologii ejus, quod falso Bedae tribuitur, non tantum *Eusebium* Philippo socium adjungit, sed & horum passionem sub imperatore Juliano (79) perperam ponit: quod argumento est, eo tempore fuisse alia horum Martyrum Acta, in quibus & de Juliani principatu, & de Eusebii commilitio scriptum esset. At Rabanus Acta Mabil-

loniana legisse deprehenditur, ipse in recensendis fociis satis verax.

Jam vero mirum id est, quod quum Martyrologia omnia tum antiqua (ut illud Hieronymi Florentinianum) tum recentiora hos Martyres die XXII. Octobris consignaverint: tamen non alius, quod sciam, quam Grevenus in Auctario ad Vsuardum de his Martyrib. hoc die XXII. Aprilis agat, vel sic tamen triduo intervallo ab his Fastis. At noster Auctor ceteroqui persuasum habuit, hunc diem non fuisse Athletis istis *θανάσιμων*: atq. ob eam causam non praefixit hoc loco *ω* P. i.e. *passio*, sed *Natale*, commune festis omnibus nomen; sive quod in hunc diem Translatio reliquiarum incidit, sive Dedicacionis Ecclesiae; sive quod, quum dies XXII. Octobris *Passione* SS. Cosmae & Damiani (vide infra eo die) occuparetur, visum fuerit S. Philippi & sociorum festivitatem loco movere, atque huic dici vacuo affigere.

Quamquam nec diem XXII. Octobr. his

[79] In Pseudo-Beda, uti dixi, horum passio sub Juliano Apostata ponitur: ex quo id hausisse videntur tum Molanus, tum etiam Baronius, quorum uterque in suis Martyrologiis eos pugiles sub Juliano signaverunt. At Ruinartus & Tillemontius Aetorum sinceriorum, quae

habemus, narrationes cum Juliani principatu cohaerere negant, quas Diocletiani temporibus convenire malunt. Itaque horum passionem ad annum CCCIV. conjecerunt: quod recte nec ne procedat, in Adnot. 83. expendatur.

his Martyribus emortualem fuisse suspicor : de quo videtis inferne (80) adnotata.

Cur vero de his MM. in Thracia passis, quorum dux Heracleae, quae est Thraciae Metropolis, Episcopus fuerit, nulla in libris Graecorum Byzantinorum (h. e. Thracum) liturgicis memoria consignetur, nihil habeo quod reponam. Idque eo mirabilius erit, si (quod pro certo ha-

bet Tillemontius in *Nota ad haec Acta*) quam nunc eorum Latinam terimus historiam, ea de Graeco transfusa in Latinum fuerit. Nam certe debuissent Acta Graece scripta in Thraciae Ecclesiis aservari. Tametsi vero praestare nequeo, Acta Latina, cujusmodi nunc leguntur, de Graeco (81) fuisse traducta; adhuc tamen Graecorum de hisce Sanctis silentium admirationem ciet.

Et

[80] *De die & anno emortuali hodiernorum pugilum.*

Non alioplane argumento Philippi & sociorum passio in XXII. Octobr. ab eruditis confertur, quam quia in Hieronymianis Mrologiis ceterisque posterioribus eo die de iis agitur. At eo argumento non aliud efficitur, nisi quod eo die festivitas illorum recurret. At festi diei origo potuit ex aliqua Inventione, Translatione, aut Dedicatione principio manare. Quid quod in Actis proxime finem reliquiae Martyrum mox ut a flumine extractae fuerunt, celatae primo narrantur in quadam professione ornata & *MESSIBVS & vineis*? At ubinam gentium extremo mense Octobri messes reperias?

Sed erit fortassis, qui pro XXII. Octobri sic rationes inerat. Circiter Epiphaniae festum Martyres primum interrogari torquerique coeperunt. Ab eo tempore facile legenti Acta menses duo tresve fluxisse videbuntur usque ad illud tempus, quo Bassi successor Justinus iterata quaestione jubet, ut iterum mittantur in carcerem (uti num. X. initio scribitur) & *SEPTEM continuos menses in illo custodiarum paedore conficiantur*. His porro septem evolutis mensibus, recte eorum consummatio in extremum Octobrem incidet. At equidem ante omnia inter primam Bassi interrogationem [quae non statim post Epiphaniam, sed aliquo post tempore contigisse videtur] interq. tormentosae diutinam detentionem, longe plus temporis exactum fuisse, ex Actorum lectione colligo, quam ut septem menses ab Iustini adventu ad exeuntem Octobrem superesse adhuc potuerint. Nec Justinum crediderim, quamdiu mare clausum fuit, in provinciam pervenisse. Nam Vegetio teste lib. V. c. 9. *Ex die III. Id. Novembr. usque in diem VI. Id. Mart. maria clauduntur*. Qui mox addit: *Vsque in Idus Majas periculose maria tentantur*. Itaque ferme non videtur ante mensem Junium Justinus in provinciam appulisse; imo nec pri-

mo statim appulsi Martyres (quasi si ejus tantum negotii causa venisset) interrogasse; nec postremo exactis septem custodiae mensibus, illico Adrianopolim abduci eos fecisse; nec ut eo abduxit, statim eos sibi silti jussisse ac damnasse. Quae omnia si ex intervallo, uti par est, facta intelligamus; non erit dubium, quin horum exitus gloriosus in ver saltem anni sequentis incidere debuerit, quando jam *sata messium* nomine appellari, & germinare vineae coepissent. Ex qua observatione si me audis, non modo emortualis dies ab Octobri mense dimovebitur, verum etiam annus passionis non 304. (quod huc usque persuasum eruditis fuit) sed 305. fuisse statuetur; etsi anno 304. primae quaestioni iidem admoti fuerint. Aut si vero sub Decio passi fuerunt (ut infra ostendam) eorum passio anno 250. incepta, postremo anno 251. consummari debuit.

Verum quae de die emortuali discevi, non eo dicta velim, quasi qui horum pugilum consummationem in hunc diem XIX. Aprilis (quod de S. Philippo in his *Factis* agitur) incidisse, perditae cupiam. Nam quum haec vaga *Natalis*, non autem *Passionis* nota peculiaris adponatur; parum mea interest, quis maxime dies athleticis hisce ultimis fuerit.

[81] *Vtrum haec Acta de Graeco reddita fuerint.*

Cl. Tillemontius in *Not. ad ea Acta* putat, hanc historiam de Graeco Latinam factam, idque extra controversiae aleam vult poni hoc uno iudicio, quod tale est, „ *Quidam vero circa beatum Philippum, au lieu de PHILIPPVS (οἱ δὲ περὶ τὸν Φίλιππον) suscit pour prouver, que cette piece est traduite du Grec, & mal traduite*. Equidem suspicor eum locum ut in Actis a Mabillonio editis exhibetur, Tillemontii conjecturae qualemcumque ansam praebere potuisse. At in editione certe Ruinartiana is locus belle se habet, nec potest ad Graecam locutionem οἱ περὶ τὸν Φίλιππον ullo modo referri. Sic enim in Ruinarti exemplo

Et plura quidem attulimus, ex quibus ea Acta illustrentur: cetera, quae adhuc

restant, contuli in subjectum (82) spicium.

Po-

emendatiore legitur num. V. v. 10. *Quidam vero circa beatum Philippum in foro sedebant, ubi venale quodcumque proponitur; ad quos cum pervenisset hinc [i. e. ab Ecclesiae incendio] nuntius, praesentibus exponebat (S. Philippus) dicens.* Ac porro sequitur S. Episcopi concio.

Quamquam si voluntas sit veros ceteroqui Hellenismos in his Actis scrutandi, hi potissimum rimanti se dabunt. Num. V. v. 9. *Tanta vero subito ad caelum flamma PRAECESSIT: pro PERVENIT, ex φθασε; quod tum praecessit, tum etiam pervenit significat.* Ibid. v. 14. ante finem. *Exussit eum, quem Ephesini DEVM habere se credunt:* Dianam scilicet. Nam Graecis passim [Latinis perraro] Θεός communis generis pro θεα dea usurpatur. Num. VI. v. 1. *Dum haec longo sermone MEDITANTVR:* i. e. concionantur, ex μελετώ; quod utrumque notat. Num. VI. v. 15. *Aut Bassus: Civitatis saltem sacrificia FORTVNÆ:* ubi sic posuisse videtur, quia in Graeco τύχη repererat, quod *Fortunam* significat. At si Latine haec primum prodissent; scribi debuisset *Civitatis Genio*. Nam tum in hac locutione *Genium* Latini vocant, quod Graeci τύχην, tum in aliis passim: id quod & ex marmoribus constat, & ex libris, & ex vet. Glossis, in quibus *Genius* redditur τύχη, & contra. Num. X. v. 13. *Vsq̄ ad PRAESENTIAM* (i. e. adventum) *praesidis servabantur:* nam παρωσία utrumque designat.

Non continuo tamen hinc colligendum est, quam terimus scriptioem, meram esse de Graeco interpretationem: tanta ibi profecto ubiq̄ orationis majestas, Latiniq̄ sermonis [ut illa acate] proprietates & elegantia micat. Aut si de Graeco haec tracta fuerunt; materiam inde quidem dumtaxat mutuatus est scriptor, at Graeci exemplaris vestigia minime pressit. Nam scriptum hoc αὐτοφωής [*primigenium*] esse habendum, sat scio, lectores mecum omnes stantent. Possum id quoque suadere ex Num. VIII. v. 1. *Annus successor advenit, IVSTINVS quidam nomine, sed mente perversus.* Verum (ut aequum me geram iudicem) nec Latina ad Iustini nomen allusio evincet, non fuisse haec de Graeco traducta; quia potuit eam interpres de suo adhaerere: nec Graecis illi, quos supra recensui, contrarium arguent; quia sicuti hodie apud Italos innumerabiles sunt locutiones ex linguae Gallicae aut Hispanicae in-

genio petita; sic quarto & quinto saeculo plurima scriptores verbis quidem Latini, sed notatione de Graeco petita eloquebantur. At vero id sanius est iudicium, quod ex dictione universa existit: quae dictio haec prope clamat, id opus pro primigenio haberi debere.

Quid li ostendero, non tantum hanc historiam Latine primitus scriptam fuisse, sed ipsum etiam S. Hermen Latine quaedam fuisse elocutum, quod argumentum, ne haec longum faciam, in sequentem Achnot. ad Num. XII. mihi reservo.

Illud tamen mirabile est, quod huius historiae scriptor adhaere videtur iis quae gesta sunt, magna saltem ex parte. Nam Num. III. v. 9. sic loquitur: *Mucroni tunc omnes fratres instantes, luctum atque angustias civitatis AGNOVIMVS.* Tametsi non est difficile, inter tot Christianos Heracliae degentes fuisse tunc aliquem Latini oris, qui haec a se viva scripserit. Porro autem utrum ob hanc usam Latinae descriptionis causam, S. Philippi notitia ad posteriores Graecos transmissa non fuerit, viri eruditi iudicaverint.

Postremo volo tantisper largiri, hanc historiam de Graeco fuisse transfusam. At illud certe censorium Tillemontii iudicium (nisi vero ad editionem horum Actorum Mabillonianam id referatur, quam minus emendatam esse ajunt; nec enim vidi) illud inquam (& mal traduite) quis ferat? Nam utrum quid elegantius scribi his Actis aut luculentius potuerit, lector iudicet.

(82) *Ad Acta SS. Philippi Ep. Heracl. & sociorum, praeter dicta in superioribus,*

Παραληπόμενα [relicta] plura.

9. I. *Adjectionis 2. 3. 4. Extremi iudicii propinquitas. Quid Epiphania haec. Quid Stationarii. Quampridem Perinibus Heracliae dici coeperit. Quid sit Colligere. Textus emaculatur. Quid Iniuria. Quid Scripturas olim vocaverint.*

Num. II. v. 8. *Praedictum jam (a Christo) tempus advenit. Nutantis saeculi extrema volvuntur* &c. Ex imminente extremo iudicio ad persequendum martyrium Philippum hortatur. Nam quae Christus de Hierosolymitana civitate tamquam vicina, praedixerat, ea plures Christianorum ad extremi iudicii tempus referebant. Quod quum instare crederent, ea persuasionem proposita plebem ad mundi contemptum & malorum perferentiam incitabant. Sic

Cy-

Cyprianus instante persecutione, Antichristum advenare monebat . Pluribus superfedeo .

Ibidem sic pergit sanctissimus antistes : *Epiphaniae dies sanctus incumbit : quae res adnotationem nobis praestat ad gloriam . Vix dubitaverim , quin id festum heic intelligatur , quod eodem sub nomine die VI. Januarii hodieque & olim celebratum fuit . At vero (ut ad VI. Januar. moncbam) fuere olim Ecclesiae , in quibus Natalis Domini die VI. Januarii celebraretur ; nihiloque minus id festum Epiphania vocabatur : quae vox praesentiam aut adventum Numinis ex usu Graecorum notans , Natalem sive Adventum Domini significare nata esse videbatur . Confer quae citato loco diximus ; nec non plurima Patrum Graecorum loca a Suicero collecta [in *Επιφάνια* num. II. 1.] ex quibus luculenter patet , eo vocabulo illos significasse priorem adventum Domini , nonnumquam & Domini Natalem ejusque festum . Heic equidem Heracleotas cum Aegyptiis , Cypriis apud Epiphanium , aliisque Natalem Domini die VI. Jan. [& quidem sub Epiphaniae nomine] celebrasse , plane non praesto . Quid enim id praestem ? quum Chryostomus tom. 5. Hom. 33. festum Natalis Domini in Thracia , ut & ceteris ad occidentem Ecclesiis die XXV. Decembr. celebratum fuisse , testetur ; idemque colligatur ex Nanzianzeni Hom. 38. quae CPoli dicta videtur . Tamen responderi potest , non nisi post sedem imperii CPoli fixam inductum fuisse , ut in Nova Roma aequae atque in Vetere , Natalis Dominicus die 25. Decembr. celebratur (id quod ibid. Chryostomus etiam in Syriam ex Vetere Roma propagatum , narrat) at antea Thracias Ecclesias forsitan die VI. Januarii ejusdem Natalis festum agitarise cū oriente . Ut ut est ; nescio quomodo hoc loquendi genus , *Epiphaniae dies sanctus incumbit* , id veluti intento digito indicat . Nec enim nisi sanctiora festa cura maxima de longinquo annuntiabantur , ad quae se fideles piis operibus comparare deberent . Jam vero li Heracleae scorsum Natalis Dominicus die XXV. Dec. celebratur ; debuisset Episcopus ab eo potius festo [sive imminente , sive nuper celebrato] argumenta ad martyrii cohortationem capere , quā ab eo festo , quo vix aliud olim quam baptismus Servatoris recoleretur . His intellectis , non necesse est , hanc a Sancto episcopo concionem incunte , uti volunt , Januario fuisse habitam ; nam & vergente Decembri anni praeteriti eidem concioni locus esse potuit .*

Num. III. v. 1. *Aristemachus stationarius* . De militibus stationariis multa est in utroque Codice mentio . Sunt ferme qui alibi *curiosi* ,

alii sive pluribus nominibus appellantur , omnia perferunt , & ad praedictos perferentes , horumque jussa exsequentes . De his vide Pancirolam ad Notitiam , & alios . Sit & stationariorum , tamquam carnicum , mentio in Actis Numidarum Martyrum .

Num. IV. v. 1. *Postea quum in Heraclea ad Dominicum convenissent* &c. *Heraclea* , cujus Philippus Episcopus fuit , Thraciae metropolis erat , antea *Perinthus* vocata , uti docuit Zosimus . Quampridem autem *Heraclea* dici coeperit , incertum est . Ac videbatur admodum recens id nomen Zosimi aetate fuisse ; qui de ea sic scripsit l. 6. quo loco ait , insidias Aureliano Imp. factas commoranti apud *Perinthus* , ἢ ΝΥΝ Ηράκλεια μετονομάσθη , quae *NYNC* (si verbum verbo appendas) *Heraclea transnominata est* . Verum & monosyllabum *ny* latiore interdum ambitum habet ; & haec ipsa verba possunt sic commode verti , *Quae nunc mutato nomine Heraclea dicitur* . Ceterum jam tum Ptolemaeo [qui sub M. Aurelio philosopho florebat] scribente novum id nomen sibi illa quaesierat , apud quem legitur , Περινθος ἢ πρὸς Ηράκλεια , *Perinthus sive Heraclea* . Quem sane Ptolemaei locū falso suspectum Cellarius habuit , quippe *Heracleae* nomen recentius Ptolemaeo esse suspicatus . Falso : nam Trajani numismata tria cum hac epigraphae , ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕΙΤΑΝ , *Heracleotarum Metropolitaram* [sicuti & Gordiani Pii unum eodem modo inscriptum] in Vaillantio reperio . At qui inter plures *Heracleae* nulla est alia hujus nominis *Metropolis* praeter hanc Thracicam : quam non aliunde quam ab eodem Trajano πρῶτον πρῶτον primatum illum obtinuisse , ex iisdem illis Trajani nummis suboritur mihi suspicio . Interim & *Perinthis* nomen diu in nummis perduravit , sane usq. ad tertii saeculi imperatores ; nam etiam sub Gallieno *Perinthiorum* numismata teruntur . Cur , inquis , saepius *Perinthis* se , quam *Heracleotas* in nummis vocabant ? An , quod πρῶτον νεοκορίας *Neocoriae* dignitas (quae passim in eisdem nummis legitur) *Perinthiorum* nomini illigata in decreto fuerat , hinc mansit inscriptio Περινθίων νεοκόρων , aut Β νεοκόρων , i. e. *Perinthiorum* (semel aut bis) *neocororum* ? Atqui etiam in Graecis S. Acacii Actis [apud Bollandianos die VIII. Maii] qui sub Diocletiano decertavit , ea urbs passim antiquiore *Perinthis* nomine donatur . Itaque utrumvis nomen ad multam aetatem viguit . Sed & utrumque nomen junctim usurpavit Sozomenus VI. 7. ubi Hypatianum Ηρακλείας πρὸς Περίνθη (*Heracleae Perinthis*) episcopum dicit .

Quid ita? Suspicio, ita appellatam, non tam ut a ceteris per orbem *Heracleis* distingueretur (nom satis id poterat adjuncto *Thraciae* praestari) quam ut ab altera ejusdem Thraciae *Heraclea* secerneretur, eam a Ptolemaeo prope *Apros coloniam* recenseri reperio. At ista altera, nemini quod sciam memorata, vix *ὑπερῶν* (*urbecula*) fuisse videtur. Itaque in Agathodaeonnis tabulis Ptolemaicis plane, ut oppidulum effigiatur; dum interim *Perinthus Heraclea* mole & ambitu supra ceteras urbes eminet. Quae & post Ptolemaeum magis increvit, postquam Severus Byzantium in vici formam redegit, ac Perinthus fervire iussit.

Ibidem v. 2. *Praefes Bassus* &c. In Gruteri indicibus plures sunt *Bassi* consules, alii sive honoribus tincti: sed utrum eorum aliquis huc trahi possit, in Adnot. sequenti discutiemus. Est & Graeci inscriptio apud Grut. 1090. 20. exhibens quemdam *Anicium Bassum ἀνδριανῶν Καμπανίας* Proconsulem Campaniae. Ibidem v. 6. praefes legem imperatoris memorat *subentis nusquam COLLIGERE Christianos*. Vbi *colligere* elegantius est, quam *convenire*, quod in Ms. Corbej. n. legitur. *Colligere* sic absolute dixit pro *collectis facere*, quemadmodum & Graecis id vocatur *συνάγειν*, unde *synaxis*. Tertulianus in de fuga in persec. statim initio capitis 14. *Sed quomodo colligemus, inquis, quomodo Dominica sollemnia celebrabimus?* Ad eum mox respondet: *Si colligere interdum non potes, habes noctem* &c. Id imitatus est postea Anastasius Biblioth. praefat. ad VIII. Syn. de Photio scribens, *Cum eis seorsum colligebat*. Mox illud sequitur in S. Philippi responso v. 16. *Facile enim nos, qui a vobis pellimur, ista (vasa) contemnimus*. Prior editio. *quae a vobis petimur*. . . quod tolerabilius est. Sed tamen ex utraque lectione sic sanari locus debet, *Facen. qui a vobis petimur* (i. e. impetimur) &c.

Ibidem v. 23. *Philippum* [praefes Bithus] *affligi praecipit injuriis*. Quid *injuriis* appellet, ex sequentibus constat. In Glossis a Carlabbaeo editis *Injuria* (praeter alias notiones) est *ἀδικία* i. e. *verberatio*. Et *ἀδικίας* dicitur Graecis est, quae in Latina juris prudentia *injuriarum actio* dicitur. Quamquam in nostro jure *Injuria* laetius patet; nec tantum ad verbera, sed & ad convicium, aliasve ignominias pertinet: quibus notionibus pleni sunt Ictorum libri. Verum haec *affligenti* verbum (quod propriam sustigationis est) vagam *Injuriae* notionem adstringit. Mox ex S. Hermiae verbis liquido apparet, *Scripturarum* nomine, quos tradere Christiani cogebantur, venisse non solum Divinis, verum etiam quaecumq. scripta

aut commentaria ab Ecclesiae doctoribus elucubrata, quae in Ecclesiarum armariis aservabantur. Atque earum *Scripturarum*, post illas divinitus inspiratas, prima erat penes Martyrum Passiones dignatio, ut ad initia Observationum Biblicarum ostensum a me fuit. Porro hinc factum, ut per haec incendia plerasque hujusmodi primigenias historias maximo cum detrimento amiserimus.

§. II. *Ad sectiones 5. 6. 7. 8. 9. Ecclesiarum tecti ornatus*. Expono pro dissero. *Quid Interrogare in judiciis*. *Heracleae nummi*. *De decurionatu S. Hermiae Diaconi pulcher locus exponitur*. *Decuriones qui fuerint in Graecis urbibus*. *Psalmi idiomatois*. *Magistratus pro Stratego*. *Quid Claudicare sit*. *Angelos Martyribus passim auxilio venisse*.

Num. V. v. 4. *Dominici tectum devoluto omni regularum fraudabatur ornatu*. Ille *Ornatus regularum* dat intelligere, non tantum gentium templorum regulas inaurari, aliove solido ex metallo conlari consuevisse (vel Panthei Romani regulas quis ignorat?) verum etiam ipsius tertii saeculi Christianos ornamentis hujusmodi studuisse. Item de vasis aureis & argenteis locutus est proxime auctor num. IV. Mox v. 12. *Praesentibus exponebat* [S. Philippi] *dicens*. Vbi *Exponebat pro disserbat* Graecitius est, ex *ἐξηγῆτο*, quod & *exponere* & *disserere* significat. Sequitur pulchra S. Philippi disertatio de igneis eruptionibus aliisve incendiis, ad quam commentabimur ad XIX. Maii, ubi de S. Patricii Actis.

Num. VI. 3. *Caenam istam, quam cernitis, diabolica est invocatio*, h. e. Diabolicam invocationem implicitam habet. In Actis SS. Theoduli & soc. sub Maximiano ad similem *μυαγοφαγίαν* Christiani compelluntur. Notanda haec est Latina syntaxis, *Caenam quam cernitis, est invocatio*. Cui simile est illud, *Urbeni quam statuo, vestra est*; cujusmodi & plura exempla enotantur grammatici. Ibid. v. 11. *Philippum sic praefes INTERROGAT dicens*. *Immola vestras numini*. Interrogare iudices dicuntur, quidquid reum alloquuntur, ac tum etiam, quum non sciscitantur, sed jubent, ut hoc loco. In Cyrilli Glossis *ἐξέταξω* [verbum iudiciale h. e. *examino*] redditur *Interrogo*. D. inde v. 19. *At Bassus: Moveat te vel praesentis Herculis tam pulchrum ac tam immane simulacrum*. Poterat *PRAESENTIS* pro cognomento *Herculis* accipi, qui alibi *POLLENS*, *POTENS* &c. in marmoribus cognominatur. Tamen sensus obvius non displicet. In foro haec dicuntur; in quo signa plura ad ornatum esse decuit, & inter cetera *Fortunae civitatis* (ad

(ad quam heic proxime v. 16. digitum intendebat praefes dicens: *Aspice quam pulchra, quam laeta est &c.*) itemq. Hercules ejus urbis tutelae, a quo & urbs *Heraclea* vocabatur. Merito in horum *Heracleotarum* nummis sub Trajano cultus Hercules stans, aut sicutans leonem, in postica parte apud Vaillantium exprimitur. Hinc autem occasione arrepta Philippus in simulacrorum vanitatem invehitur: inter cetera contendens, peccaturos gentiles, si quoad ligna in usus alios adhuberint, qui ex iis poterat fieri Deus. *Nam quum ad usus domesticos lignum aliquod incenditur, dei vestri corpus exuritur . . . Dicitis: Lignum illud non erat Deus. Respondebo tibi: Sed esse poterat, quum placuisset artifici.* Plena sunt Christianorum Apologiae talibus irrisionibus. Ac ne gentiles ipsi cordatiores a subannando sibi temperabant. Horatii Satira de Priapo sic incipit:

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum jover incertus, scamnum, faceretne
Priapum:*

*Maluit esse deum. Deus inde ego furum aviumq.
Maxima formido.*

Num. VII. v. 5. vides S. Hermen diaconum fuisse decurionem. Nam immunitas a decurionatu ceterisque publicis muneribus a Constantino primum clericis data fuit. At heic valde notandum est, S. Hermen quamdam quasi immunitatem, qua poterat sibi arrogasse, ubi ait: *Decurio sum, & [tamen] Doctori meo in omnibus obsecundo.* Quod hanc habet sententiam: Quamvis decurio sim, tamen nec publicis sacrificiis intersum, nec quietam eorum facio, quae paganicam impietatem secum involvunt; uti meus me antistes edocuit. Quum autem decurionem heic audis, noli hinc colligere, *Heracleam* fuisse Romanam coloniam. Nam qui *βαλευται* [i. e. senatores] in Graecis urbibus vocabantur, in Latinis reddebantur *decuriones*, uti constat ex Vulgato interprete, qui Josephum ab Arimathaea *decurionem* est interpretatus, quum Graece esset *βαλευταις*. Sic etiam in Glossis *βαλευταις* idem qui *decurio*. Tametsi *decurionis* vox Graecis urbibus, quam coloniis Rom. est convenientior. Quid ita? Quia in coloniis decuriones plures ferme erant; quum apud Graecos plerumq. decem tantum essent; qui & ex eo *δέκα πρώτοι* i. e. *decem primi* vocabantur. In Philoxeni Glossis: *Decuriones, δέκα πρώτοι*. V. 21. *Sed quasi nihil passus sanctissimus senex erigebatur a terra:* forsitan pro *Ipse se erigebat*: passivum pro verbo activo reciproco. Mox v. 24. *Tum psalmum dicentes Domino.* Noli heic de Psalmis Davidicis cogitare, verum de hymnis *ἰδωπκοῖς*, quos five

ex tempore pro re nata canebant, sive ex iis, quos memoria tenebant, aliquem propositio congruentem. De eo nos ad Pauli Epistolam. V. 7. ante finem FABVLIS pro *confabulationibus*.

Num. VIII. v. 5. *Tunc Zoilus Magistratus illic civitatis. ad tribunal eum (S. Philippum) praefectus jussit adduci.* Qui heic Latine *Magistratus* vocatur, non dubito, quin ab *Heracleotis* *Στρατηγός* *Strategus* vocaretur: quae vox tritissima est in Graecorum urbium magistratibus, uti patet ex nummis & lapidibus, & ex dictis ad Acta Ss. Theoduli & soc. ad IV. April. ubi & ostendimus, *Strategos* istos in N. T. & Latinis scriptoribus reddi *Magistratus*.

Num. IX. v. 6. ante finem. S. Hermes ait: *Ab hac (sede) claudicare non possum.* Pulchra translatio; sicuti & illud Ehae proph. *Quid claudicatis in utramque partem.* Eadem notione *claudicandi* verbo & Graeci utuntur, cumque ea praepositione, quae nostro huic AB respondet. Galenus in IV. Symptom. *πὸ χλωδῶν παρ' αὐτῆς τῆς λόγῃ.* Quae pars ab oratione (i. e. disputationis scopo) *claudicat*. V. aurepenit. R. sponais *Hermes: Quantumvis graves dolores a te impisus, per Angelos suos nobis, pro quo patimur Christus imminuit.* Locus est apprimè notandus; sicuti & infra num. X. v. ult. S. Philippus, *ctis delicatus ac mollis, nulla tunc sentiebat incommoda, ope testis angelica.* Quibus docemur, nihil esse causae cur critici fatidiosiores, ubicumque angelorum ministerio tormenta sive minui, sive etiam non persentire, aut omnino Angeli caelitus demissis leguntur, ea proinus naufragandi tanquam portentosa repadiant. Atqui Martyrum duci Christo non alta de causa apparuit Angelus confortans eum, nisi uti discamus, quid qui ei *συμπάχῃσι* (*compatiuntur*) expectare debeant.

s. III. Ad sect. 10. 11. 12. *Thraciarum alia aliis temporibus dispositio.* Tractare & Meditari. *Versus lectio textui affertur. Duplex linea. Lignis ambusiis utebantur statuarii.* Quid Tumuli & Carceres. *Heracleotarum in suis sacris illuvies quo spectat.* Participes quid. *Administrantium consilium ex adfessore uno & pluribus participibus constituisse, ostenditur.*

Num. X. v. 5. *Tunc (praefes) Adrianopolim eos (Martyres) praecipit adduci:* ubi & eos demum morte damnavit. Thracia univèrsa in Ammiano, Sexto Rufo, & in Notitia Imperii lex in provincias tribuitur, *Europam, Thraciam, Haemimontem, Rhodopam, Mysiam* sive Moesiam (inferiorem) & *Scythiam*; quae a totidem rectoribus regebantur, duobus consularibus Europae & Thraciae, quatuorque

praefidibus ceterarum provinciarum. Verum haec dispositio temporum posteriorum fuit. Sed aevo horum martyrum [quos medio tertio saeculo passos in seq. Adnot. dicam] una ne an multiplex provincia fuerit, nusquam proditum reperio: nec enim Ptolemaica illa *Straegiaram* (h. e. praeturarum) XIV. partitio ab Romanis est. Interim in his Actis praefidi uni non tantum metropolis Heraclaea, verum & Hadrianopolis (quae caput Haemimontis postea fuit) parebat; ut facile sit conjicere per haec tempora ac porro, saltem usque ad Constantinum, pleraque Thraciarum uni rectori paruisse. De Flaccino, sub quo *Europae proconsule* S. Acacius aevo Diocletiani deceravit, videbimus in seq. Adnot.

Ibidem v. 12. *In SEMPORI cuiusdam suburbanano*. Nec Graecum id nomen est, nec gentis Romanae alienius, ex iis certe, quae ex inscriptionibus aut libris innotuerunt: ut plane videndum sit, annon auctor SEMPRONI scripserit. Ceterum novae quotidie gentes ex detectis lapideis emergunt: nec difficile est, ex *Semper* defectu potuisse gentis, si ulla fuit, *Semporinae* aut *Semperinae* nomen. V. 15. *Quid huc usque (supple mente) tractasti?* Sic num. III. 12. *Tractare & Meditari*, uti synonyma ponuntur. Ac sicuti *Meditari* in his Actis pro concionari ponitur, sic etiam *tractare* apud Ecclesiae scriptores idem significat; unde *Tractatus* sunt conciones. Mox in Philippi verbis ad PVNISTI, quod in MS. legitur, rectius est, quam *posuisti*. Dixerat praefes: *Dilatatio ista [septem mentium, quibus in carcere macerari iussus est Martyr] ad mutandum tibi fuerat permessa consilium*. At simul diutius ille carcer in poenam irrogatus fuerat. Hinc Martyr apposite respondet: *Cur ad veniam tempus imputas, quod (i. e. qua parte) punisti? At posuisti, quod editum fuit, nihil est*. Huc pertinet illa in hodierno foro absolvendi formula: *Carcer cedat in poenam*, i. e. satis sit pro poena. V. 17. ante finem: *Pars lineae, quae bonestum (Philippi) pectus velabat, intacta permansit: illa vero quae dorsum tegebat, per partes rupta [virgar. scilicet. ictibus] discesserat*. At enim paulo supra, *Ei etiam linea corporis dicitur ablata*. Quid ergo est? an iterum reddiderant induendam? An potius duplex erat linea; & superiore ablata, interior manserat?

Num. XI. post medium S. Hermes ait: *Nonne hic torris ambustus abstractus de flamma est? Quae ergo ab hac hominibus est cupido, quasi ad lignum obtusum (sic enim melius in MS. legitur, quam in edito obtusum) ac letiferum confugisset? Quibus videtur innuere, lignis*

ambustis consuevit statuarios uti ad simulacra exculpanda, ad majorem nim. firmitudinem, & ne rimas agerent. Post duos versus S. Hermes sic pergit: *Vos autem qui cum ingenti illuvie vestis & corporis, capillis sordidis ac dimissis, quibus TVMVLVS & templi observatis & CARCERES, videmini mihi deos vestros non colere, sed lugere*. Quo loco *Tumulorum* nomine *λοφος* i. e. colles intellige, in quibus dii colebantur: *Carceres* vero nihil minus quam noxiorum custodiam designant, sed est *αἰσθηπία* sive janua aut linea, unde equi emittuntur ad cursum. Vide Servium ad Aen. I. 58. & V. 145. notantem, noxiorum locum dici num. sing. *Carceres*, at plurativum *carceres* esse id, unde emittuntur quadrigae. Confer & veteres Glossas. Circenses autem, ut & ceteri ludi, pars erant paganicae religionis, nec sine suis ritibus peragebantur. At miror, Perinthios in suis religionibus non tantum promississe capillum, sed & vestis illuviem affectasse. Huc spectant *μελανηφοροι* h. e. atrati ministri sacror. apud Grut. 84. 3. & Reines. I. 134. de quibus dicam ad Osce X. 5. Deinde v. 10. ante finem S. Hermes praefidi sic respondet: *Non te solum, sed & circumstantes singulos opto fieri Christianos*. Sumpsit haec ex Pauli responso Act. XXVI. 29.

Mox ibidem V. 8. ante finem: *Tunc praefes . . . communicato cum PARTICIPIBVS & adfessore consilio, talem edidit . . . sententiam*. Quotvis pretii locus: ex quo intelligas, quid praefidis consilium complecteretur, nim. unum adfessorem, non plures: nam ceteri qui in consilium adhibebantur, vocabantur *Participes*, sive *consiliarii*, minoris utique dignationis, quam adfessor erat. Atque hic locus plurimum utriusque Codicis lucis affundit. Hinc enim intelligitur illud l. un. C. si rector provinciae: *Quod ita patere volumus, ut non solum circa administrantes, sed etiam circa . . . participes (ideest consiliarios) . . . locum habeat*. Illud *ideest consiliarios* omnino videtur heic Tribonianus interposuisse: multo aptius *Participum* vocabulum interpretatus, quam Graeci in Eclog. dicto loco, ubi *συγκαθηδους* i. e. adfessores illos vocant. Non recte: quia *adfessor* omnis, simul *particeps* (supple *consilii*) erat: at non quivis *particeps*, continuo *adfessor* dicebatur. Nam, ut ex his Actis vides, *Adfessor* unus erat (cui supra extremo num. IV. *Publico* nomen fuit, surreptori vasorum sacrorum) *Participes* plures. Item *Administrantium* socii atque *participes* occurrunt l. Omnis 5. C. Theod. de iis quae administrantibus. Postremo *Participatus & Consilium* (tamquam synonyma) junguntur l. 3. C. Theod. de incest. nupt.

Num. XII: in oratione S. Severi. *Qui... Abrahamæ divitiis* (non alias quam pollicitationes intellige) *obtulistis*. In eadem: *Qui Judith armastis, qui liberastis Susannam* &c. quae quidem inter ea referuntur exempla, quae ex Scripturis petuntur. Vides, quid tunc Thracia de his libris senserit, quos novatores spernant.

§. IV. *Ad sect. 13. 14. 15. Visum Martyris exponitur. Eiusdem jocularè dictum explicatur, & plura inde colliguntur: praesertim de his Aetis Latine primitus scriptis, & cur hos Martyres Graeci ignorent. Pulcher locus de livore aurium Martyris explanatur. Vox Ogeti thyron quo pacto sit resingenda.*

Num. XIII. §. S. *Philippus manibus portabatur ad flammam* (h. e. quod antiquis dicebatur *inter manus*) *dolor enim pedum aliter eum ire non passus est*. Sic supra num. VIII. v. ult. idem *Philippus ad carcerem fratrum manibus reportatur*. Mox v. 14. *columba*, quae secundum quietem *escas gratissimi cibi* Hermeti offert, *Eucharistiam notasse Martyri* forsan videbatur (ac fuit tempus, quum in pendula argentea columba *Eucharistia* aservaretur) quod indicio propinqua passionis eidem fuit; quippe instante martyrio communio dabatur.

Ibidem v. 21. S. *Hermes* ubi jam in loco supplicii contitisset, *Fuste SVSTINENS trepida hinc inde vestigia*, (quippe laborans ex pedibus) *visu nimio sic locutus est dicens: Neque heic me, diabole, SVSTINERE potes*. Quid ritum Martyri elicuit? aut quid in his verbis falsi est? Luditur omnino in verbi *Sustineo* ancipiti significato. Nam in speciem videbatur sumi pro *Fulcio*, sicuti & priore loco accipitur: at revera Martyr accepit pro *Tolero*. Itaque & *ἀντανάλασις* in scriptore heic occurrit, a quo eadem vox alia atque alia notione usurpatur: at in solo Martyris dicto jocus est similis illi Augusti apud Mactobium II. 4. in Vettium monumentum patris exarantem: *Hoc est vere monumentum patris colere*. Hic autem locus, nisi vehementer fallor, aperte ostendit, hanc historiam non de Graeco transfusam, sed Latine primitus scriptam fuisse. Nam nullum, quod sciam, Graecum est verbum, quod duplicem illam verbi *Sustineo* significationem obtineat, tum scilicet *ἀντισταθμίζω* *fulciendi*, tum etiam *ἀνδύχομαι* *tolerandi*. Atqui scriptor priore loco unam, posteriore alteram secutus est notionem. At inquis, si haec ratio valeat, necesse erit & Martyrem Latine dictum illud usurpasse: nam sublato ancipiti verbi *Sustineo* significato, jocus deperit, nec erat cur ipse prior in risum solveretur. Fateor, ita prorsus fieri

debuisset, nisi scriptorem sive incitiae, sive impoitturae accusare velimus: quorum utrumque vel simplex horum Actorum inspectio amolitur. Quid ergo est? An revera sicuti Latini verbum *Sustineo* & pro *Sustento* sive *Fulcio*, & pro *Patio* sive *Tolero* usurpatur; sic etiam Graecis unum aliquid verbum fuit utroque significato praeditum? aut si non Graecis aliis, cur non saltem Heracleotis id in usu fuit? Id quidem fieri potuit. At postremo si nec Graecis communiter, nec privatim Heracleotis anceps id verbum suppetebat; quid in eo absurdum fuerit, si suspicemur, medio III. saeculo Heracleotarum cultiores non tantum Graeces, verum etiam Latine doctos fuisse? Mitto heic longius perita argumenta: quod post Antonini Caracallae legem totus orbis Romanus civilitatem Rom. adeptus, simul Romanam linguam videtur impensus excoluisse: & quod in Notitia Imp. sect. 56. mentio sit *Thracum civium Romanorum*. At certe ex eo tempore, quo Thraciae limes imperii factae, stativa legionibus praebuerunt, debuit Heraclea metropolis [quae etiam Romani praesidis, & tot dignitatum atq. officiorum sub dispositione praesidis, sedes erat] Romanam callere & interdum usurpare linguam, in tantum ut paulo politiores cives, si eum bilingues essent. Quid porro miramur, si B. Martyr, stipatus tot praesidis officiis Latini oris, jocularè dictum, non nisi Latina lingua effabile, Latine sit elocutus? Id porro si verum sit; tum illud minus mirabimur, fuisse tunc inter Christianos Heracleotas aliquem Latine doctum, qui horum Martyrum Aetia [quibus ipse interfuit, uti patet ex illo *Agnovimus* num. 3. v. 9.] Latino sermone conscripserit. Fuerint omnino & alii, qui eadem Graeco eloquio exornaverint, ut in coetu fidelium legerentur. At in Diocletiana persecutione, Scripturis undique conquisitis atque igni traditis, Graeca illa perierunt: his interim Latinis, quae extra armarium Ecclesiae servabantur, adhuc aetatem sercibus. His ita expositis, non valde mirabimur, cur Graecis CPolitani hi pugiles, quamvis in vicino passu, tandem omnino latuerint.

Ibid. v. 25. pro *Velogium* (quod neque Graecum neque Romanum est) *Corb. assert velociter, sed frigide*. Fortassis aut *Velocium* ex manu auctoris fuit [quod potuit Romanum huic fuisse nomen] aut *Eulogium*, si Graecum fuisse nomen mavis. V. 6. ante finem. *Juvenis es* &c. pulchre ex obliqua oratione ad directam transit: nam ad filium haec pertinent. Mox illud *Cum omnibus bene conversatum* idem est ac quod in faxis scribitur SINE QVERELA.

Num. XIV. v. antepen. S. *Hermes* post mor-

Postremo horum pugilum agonem-
cur in Deciana potius, quam Diocletia-

nea tempora incidisse, putem, videbis
in subiecto(83)Schediasmate adnotatum.

XX

tem reperitur *lividis paulisper auriculis, quasi ex certamine quodam*: nempe quia in pugilatu auriculae ab antagonista peti solebant, atq. contundi. Porro hanc esse veram loci huius pulcherrimi interpretationem, ostendunt *aurium fungi*, quos in pugilibus taxat Tertullianus in de spectaculis extremo cap. 23. Eleganti ironia usus: *Tales enim cicatrices caestuum, & callos pugnorum, & aurium fungos a Deo, quum plasmaretur, accepit. Vbi fungi sunt ex conuulsione tubereula callosa, quae & clavi (Gr. ἄλι) & fungi appellantur.* Plinius XVII. 14. *Olea . . clavum etiam patitur, sive fungum placet dici.*

Num. XV. v. 2. *Vt forti sanctorum corpora Hebro juberet (praefes) immergi.* Ne dubita, quin *fortium* scripserit auctor. Nam ad Hebrum id epitheton referre & frigidum & in-tempestivum fuerat. V. 7. ante finem Sanctorum corpora celata dicuntur *in villa, quae sermone patrio Ogetistyron, interpretatione vero linguae Latinae Locus possessorum vocatur. Ea possessio & fontibus abundabat, & nemore ornata & messibus & vineis.* Ultima verba longe aliam, quam extremi Octobris (quo conuulsiones eos voluit) notionem animo ingerunt, ut exposuimus in Aduot. 80. Nunc quid illud *Ogetistyron* sibi vult, aut vero, ut in Corbejensi scribitur, *Geistiron*? Cotelarius duce interpretatione Latina vult fuisse primitus scriptum *πόπος κτητόρων*. Verum haec longissime ab hodierna lectione abeunt. Quid si nomen villae fuerit, *ὄγμος κτητόρων*, aut Latinis litteris *Ogmos ceterorum*, sive (uti vulgo pronuntiabant) *ctitoron*? Deinde quum in vetere exemplari, ex quo cetera sunt propagata, primitantum & ultima syllabae illaefae manerent, mediae vero ferme evanuisent, hinc descriptor portentum illud *Ogetistyron* extudit. *ὄγμος* autem Eustathio interprete est *ὁ ἀροτριαδῆς πόπος*, aratus locus, itemque *ἐπίσιχος καὶ αὐλακῶδης φύσει* h. e. *passinatio ordine & persulfco facta.* Utraque notio convenit recitatae descriptioni auctoris huius historiae. Ceterum videtur is fundus antea incultus fuisse, nec ullius plane domini: deinde sic obtinuisse, ut cum qua parte quisque excoluisset, eam partem possessionem suam efficeret, & ad heredes transmitteret. Idcirco additum *κτητόρων possessorum*.

Tandem, ut semel dicam, quod plurib. in hoc, & huius similia monumenta commentari

animum induxi meum; id eo pertinere volui, ut lectori curam injicerem, cupidinemque ipsa monumenta, gaza quavis pretiosiora, visendi. Nec enim animadversa istiusmodi, non adito textu, cum voluptate leguntur. Ruinarti *Acta Martyrum* [ubi & horum haec historia legitur] sunt in omnium manibus.

[83] *Schediasma. Quod horum Martyrum passionem non in Diocletiani, sed in Decii tempora incurrit.*

§. II. *Ecclesiarum everfionem & scripturarum combustionem, non ita Diocletianae insectationi peculiare fuisse, ostenditur, ut non etiam Decianae convenerint.*

Ruinartus hoc Martyrium ad persecutionem Diocletiani, & annum 304. retulit: quod & secutus est Tillemontius in Not. ad S. Philip-pum, quippe huius historiae characteres ei potissimum tempori convenire arbitratus. Absq. ea una causa foret, in eadem Decianam & in annum 250. is propendisset.

Fateor equidem, demolitionem Ecclesiarum, sacrorumque librorum concremationem (de quibus sit in his Actis mentio) esse duos Diocletianae persecutionis peculiare indices. Sed tamen haec eadem non video quin fieri & in saevissima Deciana procella potuerint, si non ex edicti iussione, at sive instigantibus urbis magistratibus, sive ex praesidum *πολυαρχυ-μοσύνη*, ad mentem se principum magis quam ad edicti complexum & continentiam se conformantium; sive quod plura edictis iussa pro-re nata, & ex trumentariorum delationibus, superinducebantur per epistolas aut rescripta principum: quaeque id genus alia in hanc sententiam dici possint.

Verum quidquid id fuit: prope certum habeo, a Deciana persecutione Ecclesiarum rui-nis non desuisse: quod sic ostendo. Ex longa pace, quae ante Decium fuit; ubique passim Ecclesias fuisse constructas, Christoque propa-lam fuisse servitum, nemo ignorat. At vero sub Valeriani initia h. e. ante exortam procellam, reperio, Christianos non in Ecclesiis, sed clam in coemeteriis egisse conventus. Declarat hoc S. Dionysius Alexandrinus adversus Germanum apud Eusebium VII. 11. ubi Aemilianus praefectus sic alloquitur Christianos: *Ναλλένους αὐτὴν ὑοῖς ἑπιβίβειν ἐπιτρέποντες (ἢ εἰς τὰ καλέμενα κοιμητήρια εἰσιέναι) αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὡς ἐπιβίβειν ἐπιτρέποντες.* Eadem plane verba recitantur in Actis proconsularibus S. Cy-priani

priani extremo n. i. ubi Paternus proconſtat: *Praecepunt etiam* (Valerianus & Gallienus) *ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec coemeteria ingrediantur.* Atque ead coemeteria, necubi conventus fierent, ab eodem Valeriano Chriftiani ablata fuiſſe, ex eo offenditur, quod Valeriano capto, Gallieni contumelione [quae ab Eufebio indicatur VII. 13.] Epifcopis permiſſum fuit, *ut loca* (τῶν καλεσμένων κοιμητηρίων) *quae vulgo coemeteria dicuntur, reciperent.* Si ergo primis Valeriani annis, & ſub ipſum perſecutionis tempus fideles non in Eccleſiis, ſed in coemeteriis coetus agebant; an non id argumento eſt, ſub proximo perſecutore Decio Baſilicas magnam partem fuiſſe everſas? Dixerit aliquis, prioribus illis Valeriani annis Chriftianos ſe cryptis continuiſſe, non quod Eccleſiae deerant, ſed recentium malorum experientia doctos. Quibus ego reſpondeo, nullum fuiſſe tempus tranquillius Chriftianis, quam priores Valeriani annos, antequam is princeps a Macriano in Chrifticolas irritaretur. Nec enim ſolum noſtris is impenſe favebat, verum etiam domum Auguſtam totam Chriftianis repleverat, Eccleſiae quam aulae ſimiliorem. Quocirca ſi per id tempus alibi quam in Baſilicis lynxes noſtri celebrabant, non impediti timore, ſed ex temporum inopia, quae jam olim ſubruta fuerat, illo ſe modo gerebant: non aliter ac remittente Diocletiana perſecutione, adhuc tamen Chriftiani in coemeteriis conventus agebant apud Eufebium. IX. 2. Cur? nra quia Eccleſias Diocletiani procella iuſtulerat?

Jam vero ad ſcripturas quod attinet; earum *traditio* a deſectoribus Chriftianis facta, peculiaris aevi Diocletiani fuit [teſte Auguſtino in VII. de Bapt. contra Donat. 2. ubi a morte Cypriani ad *traditionem codicum* numerat quadraginta & quod excurrit annos] non item earum perquiſitio & concrematio.

§. II. *Praeſtatum nomina perſecutionis initium, quod eadem omnes complecteretur, ac ſuppliciorum lenitudo, non Diocletianae, ſed Decianae inſectationi congruunt. Ad hanc eandem Nucapor digitum intendit. Nucaporem hunc fuiſſe ſub Aureliano ducem Thracii limitis. Eundem Nucaporem in his Actis memoratum non eſſe alium ab Aureliani interfectore. Hinc ex elogio, quo is in his Actis notatur, tempus huius ſcriptae hiftoriae proxime conſtituitur, poſt annum ſcil. 275. De Baſſo & Juſtino praefidibus conſeſiones. Vetus elogium parum intellectum expeditur. Epitogus.*

1. Ceterum plura ſunt, quae vetant hanc paſ-

ſionem in tempora Diocletiani conferre. Quorum illud quidem leviſſimum eſt (quod urget Tillemontius in Nota ad hos MM.) quod his Actis parum conveniat cum Actis S. Acacii ſub Diocletiano in Thracia paſſi: nam in his Flaccinus tantum Europae, non item Haemimonto praefectus, quum in S. Philippi hiftoria rector unus utramque provinciam moderetur. Leve hoc inquam; nam ſatis ſcriptori fuit Flaccinuta Europae praefidem dicere, qua in provincia is Martyr pugnavit, ſuperſeſſa juridiſtinctionis parte altera, quae ad rem non faceret. Confer dicta in ſuperiore Adnot. num. IV. initio.

II. At illud gravius, quod Flaccinus is, quem modo nominavi, ſub quo paſſus eſt Acacius, videatur plane idem atque ille Flaccinus, qui (teſte Lacrantio) de mortib. perſecutor. cap. XVI. praefectus praetorio fuit, id vero ſub anno 305. aut 306. Id ſi eſt; neceſſe erit, Acacium non anno 306. [quod vult Tillemontius] ſed 304. ab eodem Flaccino rectore Europae ſive Thraciae fuiſſe damnatum. Ita enim facile intelligemus, hunc ex Europae rectore ad praefecturam praetorianam anno ſequenti fuiſſe promotum. Interim vero ſi anno 304. Flaccinus Europae praefuit; quo pacto eandem provinciam eodem anno in S. Philippi Actis Baſſus, ac poſt eum Juſtinus regere potuiſſet? Nec enim ſerius anno 304. S. Philippi quaestionem (in qua initia perſecutionis delignantur) licet figere. Quocirca non aliud relinquitur, niſi ut S. Philippi martyrimum ad Decianam initia retrahatur. Et haec, uti dixi, eatenus tantum valent, ſi modo Flaccinus Europae rector idem fuerit, ac qui poſtea praefectus praetorio fuit.

III. Adhaec ſi ad Diocletianeam denuntiatiorem S. Philippi quaestio pertineret; nimium ſupine ſe praefes geſſiſſet: qui quum exeunte Februario anni 303. edicta imperialia produiſſent, ad uſque Januarium ſequentis anni Eccleſiam Heracleae Metropolis claudere, ac perſecutionem inchoare diſtulerit. Nec ſupinitatem tantam mitiore tantum praefidis ingenio defendere poſſis. Nam quantavis Baſſi lenitas (cujus Acta mentionem faciunt) ut ſanguini, non ut fabricis & Scripturis parceret, ſtimulabat. At Decianis edictis haec pulchre quadrant, quibus ſub ſinem anni 249. propoſitis, quid mirum ſi non ante incenſum annum 250. procella detruerit Heracleae?

IV. Accedit, quod in his Actis num. IV. v. 7. & alibi edicta generalem ſacrificandi neceſſitatem omnibus Chriftianis imponunt. At in prioribus Diocletiani edictis ad paſtores tantum ea iuſſio pertinebat; nec niſi anno altero poſt Paſcha (uti Eufebium interpretantur) eadem iuſſio

justio ad omnes Christianos novo edicto prorogata fuit. Contra vero Decianum edictum initio jam universos complectebatur.

V. Deinde longissimae custodiae maceratio [cujusmodi in his martyribus cernitur: quos dicit a Baiso tentos, etiam ejus successor Justinus iussit iterum mitti in carcerem, & septem continuos menses in illo custodiarum paedore conficere, ut dicitur num. X.] carcer, inquam tam diuturnus, sicuti & lentiora supplicia, non sunt Diocletianae sed Decianae persecutionis character; uti constat ex Cypriani epistolis, & ex quolibet illo Decii Edicto Tolosae edito an. 1664. Id enim agebatur, ut longissimo carcere, aut lentiorum tormentorum diuturnitate lassati fideles, tandem victi succumberent. Hinc num. X. v. 15. Justinus S. Philippi animum adhuc perterrens, ait: *Quid tuc usque tractasti? nam dilatio ista (septem mensium) ad musandum tibi fuerat permessa consilium.* Nec in hac passione supplicia, nisi mitiora occurrunt. Vide praeter ceteris num. VIII. ante finem.

VI. Postremo loco id afferam, quod mihi eam curam iniecit, ut hos martyres sub Decio ponercm. Num. IV. medio sic scribitur: *Ad haec S. Martyris [Philippi] verba carnifices mox praefes iussit adduci. Tunc ipsius naturae expertus atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur.* Ex quibus verbis potest conjici Mucaporem istum carnificibus praefuisse, sive sub nomine principis officii, sive commentariensis aut cornicularii. Quumque Mucaporis nomen sit plane inuitatum; sicubi eodem tempore ac loco, nec dispari cum officio, id nomen reperiarit, non dubitaverim, quin unius ejusdemque hominis sit habendum. Atqui Vopiscus in Aureliano cap. 35. extremo sic ejus imperatoris mortem narrat. *Quum [Aurelianus] iter faceret, apud Caenophrurium, mansionem quae est inter HERACLIAM (hanc Thraciae metropolim) & Byzantium, malitia notarii sui, & manu MUCAPORIS interemptus est.* Ea nex incidit in annum 275. Nec quidquam causae esse video quin Aureliani percussor ille idem sit Mucapor, cujus in his Actis sit mentio. Ab anno enim 250. [quo Basilius Philippum quaestioni admovisse mihi videtur] ad 275. anni tantum 25. intercesserunt. Adhaec utrobique Mucapor circa Heracleam ponitur; nec dispar utrobique officium. At enim, inquis, etiam si Mucapor hujus historiae sit is, qui Aureliano occidit; cur is non potuit alios triginta annos post Aureliani necem advivere, nempe usque ad Diocletiani persecutionem? Nullo modo potuit; quia Aureliani successor Tacitus ducentesimo regni luce moritur [inquit Aurelius Victor cap.

36.] *quam tamen prius auctores Aureliani necis, maximeque MUCAPORUM DUCEM, quod ipsius ictu occiderat, ex cruciavisset.* Lthi, ut obiter moueam, Zolmus occisorum Aureliani necem ad Probum auctorem, ipso sui imperii initio, refert.

VII. Verum interim hunc Mucaporem vides a Victore Ducem appellari. Quae dignitas ejusmodi tertio saeculo fuerit, breviter dicam. *Duces* id aetatis non alii ferme vocabantur, quam qui *Duces militum in limitibus constituti* l. un. C. de venat. fer. dicuntur. Itaque Mucapor dux erat, uti non temere auguror, limitis Thraciae: Et ii quidem duo erant ex Notitia Imperfect. 1. his verbis: *Per Thracias (duces) duo: Moesiae secundae, Scythiae.* Sed sub Aureliano unius fuisse videtur, teste eod. Vopisco in ejus vita cap. 13. Assidente *Vlpio Crinito duce Illyriciani limitis & Thraciae.* Ex quo etiam assequimur, ineunte Aureliano imperium, ducem Illyriciani & Thraciae limitis non Mucaporem fuisse, sed Vlpium Crinitum. Quare non ab alio, quam ab Aureliano necesse est postea Mucaporem ad ducatum Thraciae (nisi forte alterius) limitis fuisse promotum. Certe Aureliano hunc Mucaporem iatimum fuisse eo potest intelligi, quod legitur apud eundem Vopiscum ibid. cap. 26. *Epistola ipsius [Aureliani] exstat ad Mucaporem missa* de bello, quod cum Zenobia gerebat: quam & ibi recitat. Ergo Mucapor is, qui Aureliani favore atque gratia ad limitaneum ducatum proreperat, idem ante sub Decio (quantum ex his Actis potest intelligi) sive princeps officii erat, sive commentariensis, aut cornicularius, aut tale aliquid.

VIII. Sed & illud heic magnopere animadverti velim, Actorum scriptorem hoc loco veluti intento digito non alium quam Mucaporem sui principis proditorem designare voluisse. Scripsisse videtur haec auctor haud diu post Aureliani ipsiusque Mucaporis mortem: quo tempore ex nece principis de se optime meriti homo scelestissimus ubique, sed potissimum Heracleae, summa invidia infamiaeque flagrabat. Itaque post ejus supplicium, uti damnatae memoriae viro, maledicebatur ab omnibus. Hinc etiam nolter auctor ei obrectandi occasionem arripit. *Carnifices, inquit, mox praefes iussit adduci. Tunc ipsius NATURAE EXPERTUS atque HUMANITATIS ignarus Mucapor [ille famosus tanto scelere scilicet: alioqui quorsum pertinebat unius e multis nominatim meminiscere?] ingreditur.* Ac vidus, ut eadem opera simul epocha conscriptae hujus historiae detegitur, nimis haud diu post Aureliani necem & Mucaporis supplicium, sive post anno. 275.

XX N S PAPHNVTII M̄ON

Hesternus dies apud Graecos in Menaeis & Anthologio dicitur memoriae S. Paphnutii ἱερομάρτυρος h. e. episcopi & martyris. Est & alter Paphnutius Aegyptius (& quidem Paphnutii nomen videtur Aegyptium) sub Diocletiano cruci suffixus; de quo plura Synaxaria MS. (apud Papebrochium ad XIX. April. pag. 623. num. 5.) etiam hesterno die agunt, at Menaea & Basilii Menologium die XXV Septembris. Fuit & Paphnutius vitae Onuphrii scriptor; & alii quidam, de quibus vide eundem Papebrochium ad

XX. April. pag. 75. num. 2. 3. Nec omittam Paphnutium Episcopum, qui Nicenae Synodo interfuit, eundemque Christi Confessorem.

Verum qui hodierno die in Fastis Neapolitanis proponitur, est idem ille, de quo hoc ipso die in Menaeis scribitur τῷ ὁσῖς Παφνουτίῳ τῷ Ἱεροσολυμίτῳ, i. e. *Sancti Paphnutii Hierosolymitani*. Ac recte se res habet: nam vox ὁσῖος est monachorum propria: & hunc *Monachum* revera fuisse marmor nostrum ostendit hoc die. Ac fortassis de hoc eodem

F f

dem

IX. Sicuti autem in Mucapore res feliciter processit, utinam & praesidium duorum, quorum in his Actis fit mentio, aetatem eandem fuisse, liceat demonstrare. Sed tamen in Baso id praeter propter tentare facilius, quam in Iuliano, licebit. Nam circiter Decii principatum plures fuerunt Bassi consules. Mitto *Pomponium Bassum* consulem anni 211. aut *Cesonium Virium Bassum* anni 271. quippe alterutrinque a Decio remotiores. Mitto quod anno 246. Albini collega, qui alibi *Praefens* dicitur, in Fastis Flor. Majorib. Βάσσοσ Bassus vocatur, fortassis quod utroque cognomine donaretur. Verum anno 258. Bassus cum Tulco, & anno sequenti Bassus alter cum Aemiliano consul processit. Nec difficile est, horum alterutrum fuisse illum ipsum, qui anno 250. dux erat Thracii limitis. At vero ne prope quidem a Diocletiani persecutione (non modo eadem saeviente) ullus usquam sive consul, sive vir illustis comparet, qui Bassi cognomen tulerit [uno excepto *Septimio Baso*, qui in antiquo latereulo praefectorum urbis recensetur, sed non nisi ab anno 317. h. e. tertio decimo post eum annum, quo vulgo S. Philippi martyrium statuunt; & exinde in Cod. Theod. pluries] multo minus *Iustini*. Nam Iulianorum inopia etiam Deciana aetas laborat. Nisi quod quendam *Ti. Claudium Iustinum* demonstrare licebit, qui anno Christi 183. alae equitum praefectus fuit; cuius *Iustinus* hic noster sive filius sive nepos esse poterat. Occurrit is apud Grut. pag. 1006. 9. in hunc modum: I. O. M. (i. e. *Jovi Optimo Maximo*) ALA. AVGVSTA. OB. VIRTVTEm. APPELLATA. CVI. PRAEEST. TIBerius. CLAVDIUS. TIBerij. F. I. [sed restituenda est media excisa littera, ac pro F. I.

legendum est FIL. h. e. *filius*) LING. M. (quod torfit eruditos, varie has duas notas emendantes: sed proum erat interpretari, *LINGonum Municipio*) IVSTINVS. PRAEFECTVS. FVSCIANO. II. ET. SILANO. II. COS. h. e. anno Christi 188. Haec tenus lapis. *Lingonum municipium*, unde domo hic Iulianus erat, ab Eutropio IX. 15. simpliciter *Lingones*, in Notitia autem provinciarum *Civitas Lingonum* appellatur, quae hodie est *Langres*. Sed idem oppidum municipii jure fuisse donatum [quae municipia non multa in monumentis reperuntur extra Italiam] ex hoc pulcherrimo lapide mecum viri eruditi discunt. Eiusque rei gratia magis hujus epigrammatis expositionem attuli, quam quod sperarem, Iustini inde nostri praefidis Thraciae majores ostendi posse.

X. Itaque ut rem in pauca contraham; non est dubitandum, quin hi beatissimi Martyres sub duobus Decii decertaverint (unde & plurativo numero imperatores in Actis designantur) eorundem vero haec historia tertio vergente saeculo, ac recenti adhuc Aureliani caede, scripta fuerit. Cui aetati dictionem scripti hujus convenientiorem, quam quarto saeculo, esse censeo.

Antequam manum de tabula, monuisse proderit, quod supra in Adnot. 81. (pag. 216. col. 1. circa medium) animadverti, Latinos vocasse *Genium* pro eo quod Graecis est τύχη h. e. *Fortuna*, id non esse prorsus perpetuum. Nam vel illa Reinesiana inscriptio Clas. I. 138. (quae sic incipit: *Numini. Serap. et. Genio. & FORTVNAE. Tulliae. INSVLAE &c.*) factis docebit aevo posteriore Latinos locis, ut etiam personis, *Genios* aequae ac *Fortunas* praeposuisse.

dem intelligendum est, quod in Synaxario Collegii Claromontani Parisiensis scribitur (apud Bollandianos hoc die p. 757. n. 1.)

πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν Παπῆντιον ἀναχωρη-
Sancti patris nostri Paphnutii Anachore-
tae.

XXI N S MAXIMI EPI CŌN

Maximus hic (sive Maximianus est) abest ab omnibus Latinis (84) Martyrologiis: at idem constanter in omnibus Graecorum codicibus liturgicis hoc die colitur, etsi nomen varie scribitur. Nam in Synaxario Claromontani Collegii Parisiensis, in Sirleti Menologio, itemque in Menaeis, *Maximus* [85] peraeque ut in his Fastis vocatur: at vero in Basilii Porphyrogenetae Menologio idem derivativo nomine *Maximianus* scribitur. Quod sane alterum usitatus ejus nomen fuit; quantum ex συγχρόνως monumentis potest intelligi, ut ex Actis Ephesinae Synodi, ex Socrate, epitomifq. tum Maximiani & Cyrilli ἀποβίαιος (*muris*) tum SS. Pontificum Caelestini & Sixti. Ex quibus monumentis constat, hunc [qui quidem nusquam aliter quam *Maximianus* vocatur] in Nestorii de sede dejecti locum sublectum fuisse. Incidit ea electio in annum 431. a quo usque ad an. 434. Cathedram tenuit, teste Socrate, qui & diem emortualem scriptum reliquit in VII. 40. in hunc modum: *Maximianus vero, quem biennium ac menses V. Ecclesiae pacate praesuisset, mortuus est Cos. Areobindo & Aspare, XII. die Aprilis. Accidit autem, ut hebdomada esset jejuniorum, Paschatis festo vicina: erat*

autem dies illa quinta vocata, i. e. Coena Domini; quae revera illo anno in diem XII. Aprilis incidit.

Atque hunc quidem episcopum Liberatus Diaconus in Breviario de causa Nestoriana cap. 7. & Socrates VII. 4. fuisse *sermone idiotam* narrant. Quod non eo pertinet, quo vult Henschenius: *Quod, inquit, ipse Romanus, non adeo exacte Graece loqueretur* (id quod amplectens Cuperus in Chronol. Patr. CPolit. tom. 1. mens. Augusti, hoc insuper addit, *se non mirari Maximianum linguam Graecam omnino non calluisse: quod cum non mirari, equidem magis miror) aut quod in controversiis fidei. non esset eminenter instructus. Verum, si me audis, sermo ἰδιωτικὸς prorsus non aliud est quam plebeius, quo vulgus hominum utebatur, quum contra sophistae cultiorem dictionem sibi sepositam haberent. Hoc puto Liberatum & Socratem Maximiano monachum profidenti laudi nō vitio vertisse.*

Illud autem non male conjecit Henschenius [quem vide hoc die pag. 849. num. 7.] quum Maximiani corpus diu inhumatum mansisset usque ad Procli electionem, qui illum sepelisse scribitur; hinc factum ut ejus seipsum die XXI Aprilis a Graecis celebraretur, quo scilicet veri-

(84) Nam *Maximus* ille CPolitanus episcopus, quem post alios Ferrarius Catalogo generatim inseruit tum die XXII. Januarii, tum etiam XIV. mensis hujus, est longe alius: ille scilicet quo Hieronymus de scriptor. Eccles. c. 127. in hunc modum scripsit: *Maximus philosophus (Cynicus) natus Alexandriae, CPoli episcopus ordinatus est, & pulsus, insignem de Fide adversus Arianos scripsit librum; quem Mediolani [an. 379.] Gratiano principi dedit. At de quo hodie Fasti marmorei, is plus annis quinquaginta recentior est, & sub juniore Theodosio sedet; cui verum nomen Maximiano fuit.*

(85) Nec dicat mihi aliquis, designari forsitan illum Gratiani aequalem, de quo in superiore Adnotatione dixi; nam diei hujus elogium in illum posteriorem ac Nestorii successorem unice conueniunt. Ceterum sicuti Antonius & Antoninus & alia plura eodem modo permutari vidimus; sic etiam in *Maximo* & *Maximiano* factum. Praesertim quum in ead. sede jam ante 50. annos *Maximus*, usque satis celebris famae, sedisset; id animum praebuit, ut hic alter *Maximus* pro *Maximiano* inscriberetur, non secus ac ille prior.

verisimile est illum sepulturae traditum. Hinc in nostro marmore non *Depositio*,

sed *Natale* ei praenotatum fuit, quem scilicet constabat non hoc die excessisse.

XXII P S GAI P̄P ROMIS

Merito heic ꝛ P. h. e. *Passio* (quae est in Martyribus dici emortalis nota) praepositur: nam S. Cajum sive *Gajum* (ut heic scribitur cum G more Graecorum: quod etiam in faxis sub Caesari- bus haud raro Latini sunt imitati) hoc die decessisse, ostenditur ex antiquissimo Catalogo Pontificum Rom. quem Bollandiani tom. I. Aprilis praeposuerunt: qui Catalogus medio IV. saeculo recentior esse nō putatur. In eo Catalogo haec de *Cajo* habentur: *Cajus annis duodecim* [errant Catalogi ceteri, qui undecim annos ei attribuunt: errat & Eusebius, qui quindecim eidem imputat: at Beda sincerus hoc die verum annorum numerum tenuit] *mensibus quatuor, diebus septem*. Nimirum enim creatus exeunte anno 283. [quo decessit Eurychianus ex eod. catalogo] h. e. die XVII. (non die XV. ut habet Fleury) Decembris, ad caelum emigravit anno 296. die XXII. Aprilis: sic non male sibi constant hujus Catalogi rationes. Nisi quod in Catalogo dies unus superat: quod & sanari potest, si pro *XVI. Kal.* legamus *XVII.* (quod & videtur fecisse Henschenius, qui in S. Cajum num. 1. diem XVI. Decemb. ordinationi assignat) tunc enim non a die XVII. Sed a XVI. Decembris calculi procedentes, numerato utroque termino, *dies septem* illos reddent. Ceterum dies tum creatio- nis, tum mortis in eodem monumento diserte exponuntur, sic enim pergit. *Fuit temporibus Cari & Carini, ex die XVI.*

(corr. XVII. ut intelligatur dies 16. Decemb.) *Kal. Januarii consulibus Caro II. & Carino, usq. in X. Kalendas Maii Diocletiano VI. & Constantio consulibus*. Cetera quae ad hunc Pontificem spectant, videantur apud Henschenium ad hunc diem pag. 13. & Tillemontium tom. IV.

Ex dictis vides, merito in his Fastis diem S. Caii emortalē hodie notari: in quo consentiunt omnia Martyrologia, ipsum etiam, quod sub S. Hieronymi nomine ambulat, ac praeterea Romanum Bucherii Kalendariū medio IV. saeculo scriptum, in quo sic notatur: *X. Kal. Maii Caii in Galliis*. Et de hoc quidem nemo dubitat. At martyrii palmam, quam ei marmoris nostri (cui consentit Beda cum secutis omnibus Martyrologis) nota P. vindicat, vetustiora monumenta modo nominata eripiunt. Catalogus, cujus verba supra recitavi, de martyrio pro more tacet. At Hieronymiana Mrologia *Depositio* vocē de S. Cajum usurpant. Bucherianum, quod modo laudavi, Kalendariū Cajum signat sub lemmate, *Depositio Episcoporum*. Et si tamen sub eodem lemimate notantur & *Lucius, Stephanus, Felix*, de quorum martyrio parum dubitatur. Quid ergo est? Conjicit Tillemontius Not. VI, Cajum iis martyribus videri annumerandum, qui quamvis multa passi, perfectum tamen martyrium suo per judicis sententiam sanguine non sunt adepti. Quod non possum non probare.

XXIII N S GEORGII M̄AR

Etsi Acta S. Georgii (quae tolerabiliora (86) ceteris protulit hoc die Pappbrochius) in fine pag. 122. num. 25. *vigesimo tertio die Aprilis* passum hunc

μεγαλομάρτυρα (quomodo eum Graeci appellant) testantur: tamen nec satis antiqua ea sunt, & eo quidem certe tempore scripta, quo jam ei diei affixa sol-

F f 2

lemni-

(86) Sed eadem tamen spuria & fabulosa: de quibus satis erit Tillemontium consulere,

tom. V. ubi de hoc S. Georgio martyre, Nota I.

lemnitas erat . Jam enim ab aevo S. Gregorii M. die XXIII. de eo fiebat, ut apparet non tantum ex ejus Sacramentario, verum etiam ex ejusdem Antiphonario per Thomasmum edito : quo etiam die illum antiquitus a Graecis cultum , ex hodiernis eorum libris Ecclesiasticis argui potest : ut facilis sit conjectura , idcirco Aetorum fabricatorem illius passionem in diem XXIII. Aprilis conjecisse , quia eo die fiebat de eo officium . Atqui his Actis tamquam fido duci , opinor , insitens Metricarum Ephemeridum (quas vide apud Bollandianos tom. I. Maii) auctor , diei XXIII. Aprilis hunc hexametrum adpinxit :

Ἡρε Γεωργίῳ δεκάτη τρίτη ἀρχὴνα χαλκός.
Messuit ense caput ternā & vicena Georgj.

Qui versus non pluris est faciendus , quam Acta ipsa , ex quibus expressus fuit . Sane quidem quos Papebrochius (in Comment. praevio num. 27. & 28.) in calculos , ex iis tantum ostenditur , potuisse S. Georgium die 23. Aprilis coronam adipisci , sed ita factum esse , non demonstratur . Illud fortassis aliquem moverit , quod Notkerus in Martyrologio [quod decimo ineunte saeculo scripsit] ad VII. Kal. Maii sic posuerit : *Cujus [Georgii] PASSIO apud Romanos et paene alios omnes IX. Kal. Maii (h. e. 23. Apr.) celebris habetur.* Sed laxè nimis Notkerus *Passionis* vocabulum sumpsit pro die festivitatis . Ceterum quum videam in veteribus Kalendariis ac Martyrologiis [etiam illo Hieronymiano] nonnullam in die festivitatis variantiam ; facile addueor , ut credam diem passionis olim ignoratum fuisse . Quem si nono ineunte saeculo [quo hoc marmor sculptum fuit] Neapolitani tenuissent , non *Natalis* notam [quod festum quodlibet, quocumque die

fiat , designat] sed *Passionis* heic praenotassent . Et certe Neapolitanis in hac re haberi fides nonnulla potuit , quippe hujus Martyris cuius deditissimis ; quod vel ex antiquissima Basilica , quae hodie existat , ejus nomini dicata potest intelligi : cujus meminit Jo: Diaconus in episcoporum Catalogo , ubi de S. Severo : *Prius , ait , foris urbem jacuit , nunc vero quiescit in ea ipsa Ecclesia , quam alii Severianam [sic appellatam ab auctore suo S. Severo , qui tempore S. Ambrosii Mediolanensis sedit ; non vero a Constantino constructam , quod quidam existimarunt] alii propter Oratorium S. Georgii ibi (87) factum , S. Georgium vocant.* Eodem spectat quod quidam *Petrus Parthenopenensis Ecclesiae Levita* Petri de Surrento Archiepisc. Neapolitani [qui medio saec. XIII. sedit] hortatu , hujus Martyris passionem *pluribus incongruis amputatis* , uti testatur in Prologo , composuit : de quo vide Chioccarellum , & Vghellum in Petro de Surrento , & Papebrochium heic pag. 104. num. 13.

Et huc usque dicta eo pertinent , ut de die passionis hujus illustris Athletae nihil constare putem : ad stipulante hoc nostro marmore , in quo diebus non suis solet *Natalis* nota praeponi , *θανασίμοις* autem *ἡ* DEP. aut , ubi de martyre agitur , PAS. sive *Passionis* nota . Cetera quae ad hunc *αολοθρύλλον* [*celeberrimum*] pugilem pertinent , videbis apud Tillemonium tom. V. & Papebrochium in laudato Commentario praevio ad hunc diem . Quo die vel ipsae Moscorum Ephemerides effigiatae (a Papebr. editae tom. 1. Maii) S. Georgium proponunt , non modo omnia passim Graecorum Latinorumque monumenta . Ac vix ullus est terrae angulus , quo non S. Georgii cultus per-

va-

(87) Fortassis non ab ipso S. Severo , sed postea id oratorium factum fuit : quod proinde postea S. *Georgii* appellationem Basilicae illi indiderit . Ceterum si ostendi possit , sive *S. Georgii* nomenclationem , sive oratorium , ad ipsum S. Severum tamquam auctorem referri posse ; nihil jam , post Ecclesias duas quas volunt in ho-

norem S. Georgii a Constantino [Diospoli unam , alteram CPoli] factas , antiquius hac Severiana prorsus esset . Nam ceterae vel antiquissimae [de quibus aliquid litteris extet] VI. saeculum non transcendunt ; quum contra Severus IV. saeculo sederit .

vaferit : in tantum ut & ingens Asiae tractus, qui inter Pontum Euxinum & mare Caspium protenditur, *Georgiae*

(incolis *Gurgistan*) ob eam causam sibi nomen imposuisse feratur .

XXIII P S INNOCENTII P̄P̄ R

DUae ultimae notae PP. R. quum significant *Papae Romis* (sicuti integris ferme litteris nudius tertius in S. Caio die 22. April. scriptum reperitur in hoc marmore, idque Graeco more pro *πάππας ρώμης*) aut *Papae Romani* ; dubitare non sinunt, quin S. Innocentius I. hoc die colatur is, qui SS. Hieronymi & Augustini laudibus fuit celebratus, cujus hodie dum exstant egregiae epistolae. At duo sunt quae difficultatem creant, I. cur qui in pace obiit, is uti Martyr colatur, nam illud P. non est dubium quin *Passionis* nota sit : II. cur huic diei praeter morem inscribatur, quum in aliis Liturgicis libris sive die XII. Martii, sive XXVIII. Julii, sive XXI. Decemb. signetur, nusquam autem hoc die : Quas duas difficultates discutere heic operae fuerit .

C A P. I.

De Martyris elogio, quod Innocentio, sed non praeter morem, tribuitur .

Non praeter morem id fieri, pluribus exemplis, etsi posterioris aetatis, ostendam : quae quidem Sollerii viri mihi dum viveret amicissimi diligentiae in Vsuardinis auctariis debeo . In eis auctariis ad XXVIII. Julii ex *Antuerpiensi Max.* ex *Ultraject.*, ex *Leydensi*, & *Lovaniensi* sic recitatur : *Item Romae ad Vrsum pileatum S. Innocentii Papae & Martyris .* Item in *Albergeni* eadem & plura insuper de Innocentio habentur . In *Bruxellensi* : *Romae ad Vrsum pileatum Natale S. Innocentii Papae & Martyris ;* & quae plura ibi sequuntur . In Bellino : *Et S. Innocentii Papae & martyris .* Grevenus : *Romae ad Vrsum pileatum S. Innocentii Papae primi & Martyris : hunc Vsuardus & Ado habent IV. Idus Martii .* Sed et praeter Vsuardi auctaria, in catalogo Petri de Natalibus idem S. Pontifex dicitur *martyrio corona-*

tus tempore Arcadii principis : qui tamen nec occidentem regebat, & diu ante Innocentium obiit . Galestinus in notationibus : *S. Innocentii Pont. & Confessoris, alias Martyris, ut in Mrologio Romano* (Bellini Mrologium intelligit, editum Venetiis ann. 1498. *secundum morem Rom. Curiae*) legitur ; quem tamen *Martyris* titulum refert ibi Galestinus *ad summam constantiam cum Martyrum fortitudine comparandam* . Quae ratio si valeret, quotusquisque Sanctorum Pontificum non esset inter Martyres referendus ? Itaque dum aliam magis idoneam causam inquiri, interim praestabit animadvertere, nullum esse ad hanc diem hoc nostro marmore antiquius monumentum, quo S. Innocentius Papa Martyris elogio cohonestetur .

At habet tamen idem elogium Innocentius cum pluribus aliis veteribus Romae episcopis commune, qui revera Martyres non fuisse putantur : de quibus mitto dicere, ne sim longior . Verum quod ad antiquiores Pontifices attinet, qui ante Constantinum rexerunt Ecclesiam ; ut ii inter martyres referrentur, quaedam anticipata opinio effecit, existimantium, eos omnes qui persecutionum aetate vixerunt, martyrio affectos fuisse : quod in Innocentio locum non habet . Quae ergo verior causa hujus erroris fuit ? Causas mihi duas in medium afferre posse video : quarum haec prima esto .

I. Persuasum olim fuit (idque verum est) Hieronymiano Mrologio non alios ferme Sanctos, quam martyres fuisse inscriptos ; unde & *Martyrologii* nomen ei primo quaesitum fuit . In eo autem Mrologio die XII. Martii sic legitur : *Romae S. Innocentii episcopi, Rasi episcopi .* De quoniam Innocentio, Romae ne an alterius urbis episcopo, id auctor ejus antiquissimi Mro-

Mrologii intellexerit, non est plane exploratum, deque eo adhuc [88] in utramque partem disputatur. Sed tamen jam ante IX. saeculum (quo hi Fasti marmorei scalpti fuerunt) Romana Ecclesia *Innocentium Rasi* socium in Hieronymiano memoratum videtur pro Papa Romano habuisse. Liquet hoc ex vetere Rom. Mrologio, quod Rosweidus edidit, quod IX. saeculo antiquius esse necesse est; in quo die XII. Martii sic legitur: *Sanctorum Pontificum Gregorii & Innocentii*. Ex hoc Mrologio id postmodum Ado arripuit, aliique ejus aetatis Martyrologi, ut diei XII. Martii Innocentium insererent, quibus omnibus Rosweidanum, uti dixi, ducem se praebuerat; utique quod ejus auctor judicaverit, Hieronymiani Mrologii Innocentium Rasi socium, Papam Romanum fuisse. Et hi quidem, quos dixi, martyrologi sese cautos praebuerunt, dum nullam martyrii notam Innocentio vindicarunt. At alii minus cauti ex eo tantum quod putarint, Romanum Innocentium Hieronymianis Fastis fuisse inscriptum, eum continuo martyrem pronuntiarunt. In quo dupliciter eos ratio fugit, pri-

imum quod fieri potest, ut Innocentius Episcopus Rasi socius sedis a Romana diversae praeful fuerit, ac tantum Romae sive functus martyrio, sive sepultus: deinde quod etiam si is Innocentius Papa fuerit, non continuo martyr dicendus erat, sed tantum sedis Romanae episcopus; quum & S. Martinus Turonensis, & alii quidam confessores in eodem Mrologio locum invenerint.

II. Et haec quidem una esse causa potuit, ut Innocentius Martyr putaretur. At potuit & altera subesse probabilior, quae talis est. Certum est, Innocentium I. plura Chrysofomi causa fecisse, in tantum ut non apud Theophili sectatores solum, verum & apud Arcadium imp. offenderit. Quod si monumentis a Baronio productis (quem vide ad an. 407.) credimus; is Pontifex etiam Arcadium cum conjugate a fidelium communiione semovit. Et hanc quidem sententiam, & monumenta quibus Baron. innotuit, Tillemontius commentitia existimat. Esto. Sed tamen sive illa Latinorum, sive potius posteriorum Graecorum (qui commentorum hujuscemodi scitissimi architecti habentur) officina cuderit: ea certe qualiacum-

[88] Epternacense Hieronymiani Mrologii apographum, quod habetur ceteris antiquius, die XII. Martii sic scribit: *Romae Innocenti Episcopi, Rasi Episcopi*. In aliis apud Florentinum apographis additur vox *Deposito*, quae videbatur nota Confessoris non martyris. Sed & die XXI. Decemb. in eisdem Hieronymianis apographis eadem de Innocentio leguntur; at de *Rasso* aut *Raso* nihil. In Dacheriano ejusdem Mrologii apographo eadem est utrobique annuntiandi formula. Haec de Hieronymianis.

At Rosweidanum Mrologium sive Romanum brevius, Ado, Vsuardus eodem die XII. Mart. duos Pontifices *Innocentium & Gregorium* una junxerunt; iidem vero die XXVIII. Julii (quo nunc Innocentius colitur) de eo tacent. Quo sane hi Martyrologi videntur Hieronymianum Innocentium diei XII. Martii habuisse pro Innocentio I. Papa. Eamque opinionem secuti sunt plures, cum primis Pagijs; fermeque eodem labitur Tillemontius.

At jam antea Henschenius de eo dubitaverat; & eadem dubitatio Guil. Cuperi ad 28. Julii animum suspensum tenuit, sitne ille Rasi socius, qui die XII. Martii in Hieronymiano legitur, idem ac Papa Innocentius. Quid si enim Hieronymiani illi Innocentius ac Rasi Episcopi exeri fuerint, Romae vero adscripti sive propter passionem sive sepulturam? Quid si Papa Innocentius numquam Hieronymianis tabulis inscriptus fuerit? His accedit, quod in eo Hieronymiano apographo ante mille annos scripto, quod edidit Edm. Martenius tom. 3. Anecd. die XII. Martii sic legitur: *Romae Innocenti, & depositio S. Gregorii Papae*. Cur enim posterior Papa disertim dicitur, prior non item, nisi quia Hieronymianus Innocentius urbis Romae episcopus numquam fuisset? Adde quod Rabanus S. Innocentium I. non die XII. Martii, sed XXVIII. Julii posuit: id quod & Auctaria Vsuardi passim sequuntur. Ex his vides, non immerito Bollandianos addubitasse, utrum ille Rasi socius sit idem ac Papa Innocentius.

cumque monumenta cum nostri hujus marmoris specioso martyrii titulo juncta argumento sunt, non tantum de ea excommunicatione plures narrationes octavo ac nono saeculo circumlatas fuisse, verum insuper fuisse tunc persuasum, eundem Innocentium ea de causa ab Arcadio forsitan plura passum, imo etiam inter martyres annumeratum: id vero non alio plane sensu, quam quo Marcellus aliique quatuor Romae Episcopi hodiecum uti martyres in Rom. Breviario coluntur, etsi sanguinem minime fuderint; unde & commune his quinqueviris octavum Responsorium attributum fuit, *Domine praeventisti eum* &c. Ea ergo, ni fallor, verior causa vulgo crediti martyrii fuit. Et certe non de nihilo id est, quod Petrus Equilinus Ep. a me supra laudatus nostrum Innocentium martyrio coronatum sub Arcadio imp. scripsit. Omnino enim necesse est, Equilinum incidisse in monumenta, (sive vera sive potius falsa) ex quibus id sive clare sive per conjecturas eliceretur.

Addendum hoc etiam, quod (ut supra ad 27. Januar. demonstratum fuit) Neapolitani duplicem Chrysothomi Depositionem discretis inter se diebus celebraverunt. Quocirca eos decuit & in Innocentio prolixos fuisse, ut eum uti martyrem colerent, quem crederent Chrysothomi causa in maximas aerumnas incidisse.

III. Accedit postremo quoddam ejus *νομιζομένης* (putativi) martyrii in Romano ipso Breviario vestigium. Nam indidem certe, unde in hoc Calendario martyrii gloria tribuitur Innocentio, manasse id existimo, ut non heri aut nudius tertius (etsi quam pridem, non habeo dicere) sed in antiquissimis quibusque, quae viderim, Rom. Breviariis S. Innocentius die 28. Julii cum aliis tribus Martyribus junctim colatur, & quidem cum officio *plurimorum Martyrum*. Ceterum monumentum nostro marmore vetustius, in quo Innocentius Papa uti martyr signetur, frustra, uti dixi, adhuc quaero.

Cur ejus Passio in his Fastis hoc die praeter morem colatur.

Quo die S. Innocentius ad caelum emigraverit, nondum certum habetur. Pro die XXVIII. Julii id maxime militat, quod in veteri catalogo Pontificum Rom. quem edidit Henschenius to. 1. April. quemque VI. saeculo scriptum putat, de Innocentio sic scribitur: *Sedit annos XV. mens. I. dies XXI. sepultus ad Vrsam pileatum V. Kal. Aug. h. e. die 28. Julii.* Anastasius etsi eum supra annos XV. sedisse dicat menses duos, dies viginti; tamen consentit in die ac loco sepulturae. At qui paullo accuratius calculos inire voluerunt, hujusque pontificis annos diesque sedis cum decessoris Anastasii & successoris Zosimi annis componere instituerunt, ferme eo labuntur, ut Innocentium mense Martio obiisse credant. Sollerius ipse, (ad 28. Jul. ubi de S. Innoc. num. 15.) tametsi ceteris non assentitur putantibus Hieronymiani Mrologii Innocentium Rasi socium esse hunc Papam, tamen fatetur, videri eundem mense Januario ordinatum, ac Martio mortuum. Quod si semel admittatur; duo inde colligi posse videntur. I. Quod in Henscheniano catalogo & Anastasio is V. Kal. Aug. sepultus ad Vrsam Pileatum dicitur, id de aliqua translatione sive potius sepultura stabili, posse accipi. Fortassis enim post mortem ubi primum temporis causa is aliquo in loco mensibus quatuor jacuisset, postmodum V. Kal. Aug. iusta sepultura donatus fuit in coemeterio ad Vrsam Pileatum, ubi & ejus decessor Anastasius sepulcri honorem adeptus fuit. Ea vero quia stabilis demum Innocentii sepultura fuit, quum prior temporaria fuisset, idcirco de eo scriptum reperitur, *Sepultus est* (non vero *translatus*) *ad Vrsam Pil. V. Kal. Aug.* Quumque in Pontificum catalogis id obtineat, ut dies sepulturae, non obitus, enotetur, id fraudi esse potuit annos sedis Pontificum colligentibus, dum alii statim, nonnulli serius iusta sepultura donarentur.

II. Hinc etiam colligitur, quum re vera Innocentius medio ferme mense Martio sive decessisset, sive decessisse crederetur; hinc factum, ut quum in Hieronymiano Mrologio (quod vulgo putant, tempore S. Gregorii M. Romae in usu fuisse) die XII. Martii quidam episcopus Innocentius inscriberetur, eum postea pro Papa Innocentio habitum; idque in posteriora Mrologia inductum, ut S. Innocentius I. passim diei XII. Martii infereretur, interim aliis Mrologiis (89) ob sepulturae diem in antiquis catalogis enotatum, diei XXVIII. Julii eundem affigebatur.

At vero nemo unus ante hos marmoreos fastos detectos repertus est sive veteris, sive sequioris aevi, qui hunc Rom. Pontificem die hodierno signaret, nec tantum signaret, verum & notam P. h. e. *Passionis* adderet: quae nota in Martyribus diem emortualem significat. Quid sane hoc die Neapolitani secuti fuerint, ignoro. An sicut alibi passim, sic & in Innocentio Graecos secuti sunt duces, a quibus fortasse repererint Romanum Innocentium & ut martyrem coli, & hoc die consummatum? At hodie apud Graecos nullum est de utroque vestigium, apud quos ne locum quidem is Pontifex in libris liturgicis, quod sciam, obtinet. An vero Neapolitanis aliqua communis causa cum Andegavensibus fuit? quum apud utrosque hoc eodem die S. Innocentius Martyr celebretur. Verum Andegavensis Innocentius longe est (90) alius. Quid ergo Neapolitanis in mentem venit non tantum Papam Innocentium martyrem facere, sed & ejus martyrium in hunc maxime diem conjicere? Experiamur ecqua ab augurali arte praesidii spes superfit.

[39] Rabanus, uti diximus, Innocentium I. diei 28. Julii inferuerat: idque auctaria Vsuardina passim sequuntur. At Notkerus eundem Pontificem tum diei XII. Martii, tum etiam XXVIII. Julii inscripsit.

[90] Apud Bollandianos hoc die XXIV. Aprilis ne legitur in Praetermissis: S. Innocentius Martyr colitur hodie in Ecclesia Andega-

Jam illud supra attigimus, Neapolitanos, qui in honorando Chrysofomo mirifice enitissent, decuisse & in Chrysofomi propugnatore Innocentio par aliquid praetare. Quare sicuti illius praeter festum, etiam duplicem injustam Depositionem duobus discretis Calendarii diebus inferuerunt; hujus etiam strenuissimi pontificis, quem plurimas Chrysofomi causa passum aerumnas existimant (falso an vere, parum interest) colere *Passionem* instituerunt. Sicuti autem in Chrysofomo (uti ad 27. Januar. dictum fuit) *Depositi* diverso prorsus significatu capitur, nec tam pro mortali die, quam pro ejus exauctoratione; sic in Innocentio *Passio*, quae hodierno die honoratur, non martyrii consummationem designat, sed aerumnas Christi causa exantlatas, carumque anniversariam memoriam; sive quod revera hoc die putarint in Innocentio defaevitum fuisse, sive quod eam memoriam in hunc diem vacuum conferre placuerit. En festivitatis diei hujus veram notionem, duplici illi Chrysofomi Depositioni respondentem.

Ac sane videndum, annon simili de causa fluxerit, ut quinque illi pontifices, (Marcellus, Joannes, Silverius, Martinus, Pontianus) hodieum uti martyres, etsi non fuso sanguine, colantur. Eorum, credo, *Passionis* (eodem intellectu quo haec, h. e. toleratarum aerumnarum) memoria quotannis olim recolebatur. Atqui id satis fuit, ut postea eorum officium de communi martyrum peteretur, tantum mutato octavo Responsorio. Idem & in Vercellensi Eusebio, & aliis valuit.

Et quidem si hodie ab Romana Ecclesia S. Innocentius seorsum ab aliis celebraretur, credo is antiquam ab aliquot saecula-

vensi ob caput eo translatus; fitque de eo officium sub ritu semidup. cum propriis lection. secundi nocturni. De eo ceterisque Martyribus Agaunensibus, ex quorum numero fuit, ipso- rumque duce S. Maurilio, agemus, quando de omnibus fit sollemne officium, h. e. die XXII. Septemb. Haec ibi.

saeculis tituli martyris (quo in pluribus Vsuardi auctariis donatur) possessionem adhuc tueretur , & de communi unius Martyris (mutato tantum Responsorio VIII.) sextus pontificum obtineret . Nunc quia cum Nazario , Celso , Victore Martyribus junctim celebratur ; quod unum superest , communi eum illis plurimorum Martyrum officio honoratus fuit .

Atque haec ad meum pensum satis : cui eurae esse debuit ostendere , quid sibi hodierno die velit Innocentii Papae *Pasifio*. Nam cetera de hoc magno Pontifice qui nosse cupit , adeat Historiae saerae scriptores , maxime Tillemontium , & , qui ultimus Innocentianas res attigit , Guil. Cuperum socium Bollandianum ad XXVIII. Julii .

XXV P S MARCI EVAN̄

ET heic scite *Passionis* notam Auctor apposuit . Nam in Actis perquam bonae frugis hoc die ab Henschenio prolatis dicitur in fine Marcus martyrio affectus die *tricesimo* [mens. Pharmuthi] quod est apud Romanos VII. Kal. Maii h. e. die XXV. Aprilis . Et si nonnulla hoc loco ex manu posteriore accessisse videntur . Tamen non temere is in Aegyptiorum , Aethiopum , Syrorum , postremo & Graecorum juxta ac Latinorum libris liturgicis & Moscovitico Calendario Papebrochiano eod. die inscribitur . Nam quod in hisce Fastis marmoreis diei XVII. Maii *Marcus Evangelista* iterum notatur , id quo pertineat , in loco exponetur . Postremo sicubi alio die is consignatur , intelligendum est de Translationis aut alterius rei memoria . Sane & eundem hunc passionis diem designant metricae Ephemerides in hunc modum :

Εικάδι πέμπτη Μάρκον ἐπὶ χθονὶ ἄγρο-
νες εἶλκον .

Quina in se ducta Marcum traxere scelesti .

Ac de hoc quidem S. Evangelista qui res huc usque disputatas nosse cupit , adeat prae ceteris Tillemontium to. 2. ac Sollierum in Chronol. Patriarcharum Alexandrinorum tom. V. Maii . Ego interim de Actis , quae modo nominavi , non pauca quae sentio , quibusve maxime in rebus a viris eruditis dissentio , ita huc afferam , ut exinde & res scitu pulcherrimas nos affecturos , & quaestiones antehac difficiles decisuros , confidam .

D I A T R I B A

De S. Marci Actis Henschenianis Latinis Graecisque : ac de Graecorum Actorum ignota adhuc viris doctis mira antiquitate ac pretio .

C A P. I.

Vivorumque Actorum notitia : utra eorum primigenia : in eadem fustores Animadversiones .

Habemus ab Henschenio ad hunc diem Acta tum Latina tum Graeca . Et Latina quidem sunt uniusmodi , quae is ex XII. Mss. codicib. inter se collatis edidit pag. 347. Laudo diligentiam . Sed hoc amplius optandum erat , ut variantes codicum lectiones ad eadem subjectae apparerent . At idem Henschenius Graeca duplicia vidit : quorum quae priore loco refert , ea vult (num. 4. initio) de Latino fuisse in Graecum translata XI. aut XII. saeculo per aliquem forsan monachum Cryptae ferratae . Atqui ab ea notatione temporis vehementer dissentit Tillemontius , nimirum , Henschenium de iis Graecis Actis loqui , quae in fine ejus tomi pag. XLVI. prostant . Sed vir accuratissimus in eo fallitur : nam quae Henschenius de Latino in Graecum traducta dixit , ea non edidit : proinde de iis judicare , ecejus aetatis videantur , non possumus . Vidit autem Henschenius & Graeca antiquiora altera , quorum meminit eod. num. 4. versu 13. his verbis . *Alia Acta , a sua prima origine Graecae composita , invenimus in Cod. vatic. 866. & ea , quamvis mino-*

ris antiquitatis & auctoritatis sint, quam Latina (illa scilicet quae ex XII. Mss. collatis edidit) *ideoque non fuerit operae pretium visum ipsa Latine reddere, Graece tamen exhibemus ad calcem hujus tomi: nim. pag. XLVI. Quibus verbis duo dat intelligere, I. haec altera Graeca diversa prorsus a Latinis esse, nec una ab alteris fuisse interpretando transfusa, nec postremo Graeca cum Latinis quidquam habere commune: II. Latina longe antiquiora esse Graecis hisce, quae ex Vati-*

cano cod. eruta ad tomi calcem rejecit. Atqui equidem, cur a viro docto in utroque dissentiam, inferne (91) adnotasse non pigebit. Ceterum quam maxime aetatem Aetia illa Graecanica referre videantur, tum demum rectius conicere dabitur, quum eadem cum Latinis contulerimus, & necessariis observationibus illustriora in subiecta (92) Adnotatione fecerimus. Interim in festinantium gratiam praedictum volo, Graeca illa mihi videri antiquissima.

CAP.

(91) *I. Aetia Latina S. Marci non esse a Graecis ad tomi calcem rejectis diversa, nec utraq. plus inter se differre, quam textus primigenius a sua interpretatione discrepat.*

Id quum cuius mediocriter Graece docto sit manifestum, mirari subit, occur Henschenius loco proxime recitato aliter judicaverit. Sed omnino mihi videtur Henschenius tum, quum *Commentarium praevium* suum scribebat, in plures curas distractus, Aetia Graeca non examinata cum Latinis contulisse: qui diverso utrorumque principio, & aliquibus inter utrumque scriptum non magni momenti dissidiis offensus, disparescriptiones esse censuit. Atqui non plus unum scriptum ab altero, quam rivus a fonte differt. Ceterum eadem utrobique ab initio ad calcem narrationes, idem prorsus & ordo narrationum, imo & eadem utrobique sententiae & eodem plane ordine lectori propinantur. Hoc tantum interest, quod est interpretatio passim laxior ac liberior, nec verbis addicta, sed tantum sententiarum tenax: quod in plurimis antiquis translationibus cernere possumus. Adde quod modo plura Latine sunt, quam Graece, modo contra: id quod & ad IX. April. in vita Mariae Aegyptiae, observavimus, & alibi passim occurrit. Postremo mihi videtur Henschenius ipse a suo prioris iudicio discessisse tum, quum ad Graecum monumentum in fine tomi edendum ventum fuit: quantum quidem ex simili utrobique sectionum divisione, & ex paucis iis quae ad vitae calcem ipse aut alius ille vit, potest intelligi.

II. *Graecam S. Marci historiam & longe antiquiorem Latinam esse & primigeniam: a qua ferius aliquando Latinam, quam terimus, interpretando fuisse transfusam.*

Hoc etiam cuius mediocriter in utriusque linguae Ecclesiasticis monumentis versato satis per se liquet. Nam si de antiquitate quaerimus, Graecae textus miram ubique constantiam, Latini-

cus autem nonnullam aevi sequioris barbariem prodit. Ex quo & illud sequitur, textum Graecum, utpote antiquiorem, pro primigenio esse habendum. Ut omittam, quod Marci res prius ab Alexandrinis sermone illic usitato scribi, quam lingua Latina, oportuisse. Nisi vero usque adeo *παράδοξολογίας* studemus, ut non tantum Evangelicam hunc Latine scripsisse Evangelium [quod revera Graece initio prodiit] velimus, verum etiam ipsius res gestas Latino primum sermone conceptas fuisse. Verum quid plura? passim interpretationis, nec vero bonae, in Aetis Latinis signa deprehenduntur. Num. 3. medio Latine legitur: *Ipsi* [futuri] *calceamentum* (disruptum) *tradidit* **CORRIGENDVM**: hoc ideo, quia in Graeco reperit *διορθώσασθαι*: quod etsi primario est *corrigeretamen* eleganter ac proprie haec notat *reparare* & integritati restituere: quum contra *corrigeret calceos* parum Latine dicatur, sed *sarcire*, aut *reparare*. Sic etiam pro *επισκοπῶν ποιήσασθαι* (quod Biblico significatu pro *punire* legitur num. 10.) ponere debuisset Biblicum Latinum *visitandi* verbum, non vero *invisendi*, si aut scriptor primitivus, aut saltem bonus fuisset interpret. Mitto Latini scriptoris hujus offensiones plurimas, in quas illum Graecus textus non intellectus transversum egit: de quibus consule Adnot. seq.

[92] *Ad Graeca S. Marci Aetia cum Latinis collata animadvertiones priores.*

§. I. *Ad sectiones 1. 2. De Marco dupliciter Evangelista locus difficultis expeditur. De Marci provincis. INCIRCUMCISVS idolatrae synonymum sermone Hellenistico. Quid τῆς πατρίας. Marci patria. Locus interpretis corruptus.*

Prima Aetorum Graecorum periodus, non mihi videtur ex primi auctoris ingenio produisse; praesertim quum eadem ab interpretatione

Latina abfit, & illud προαίτιος de Verbo post Nicena tempora piffim ufurpari cooperit. Facile igitur hoc fuerit hifce Actis initium: Διαμερισαμένον κατ' ἐκείνην καιρὸν πῶν ἁγίων Ἀποστόλων πῆν ἀπασαν οικουμένην, ἀλλοις μὲν ἄλλα πόλεις τε καὶ χωρὰ ἐκλυρωθησαν, ἔλαχεν δὲ... *Sanctis Apostolis per ID* (non IDEM, ut in Latino nunc legitur) *tempus orbem terrarum partientibus, quum aliis aliae civitates ac regiones obtigissent, sortitus est Marcus Aegyptum: Quem nos locum cap. IV. expendemus. Etiam Aetorum fini quaedam ex posteriore manu accessisse, infra observabimus.*

Ibid. in Latino v. 4. sic legitur: *Vbi* [in Aegyptu scil.] *eum* [Marcum] *Evangelistam sancti Canones Catholicae & Apostolicae Ecclesiae decreverunt.* Et conqueritur Tillemontius Not. I. his verbis declarare auctorem videri, S. Marcum non alio sensu *Evangelistam* dici, quam quo S. Philippum Diaconum, nempe quod Evangelium in Aegyptum intulisset: quod falsissimum est. At quod Graeca haec non melius se habere exposulat, id vero pernego. Ibi recte legitur: *ἴθεν* (pro quo male Latinus *Vbi*) καὶ *Εὐαγγελιστὴν ἀπὸν ἐθέσωσαν οἱ μακάριοι Κανόνες* &c. Ad verbum: *Vnde & Evangelistam eum sanxerunt beati* [sive Divini] *Canones sanctae & Apostolicae Ecclesiae.* Quid *Canones* vocet, intelligitur ex epitheto *μακάριοι*. Loquitur de scripturarum Canone, extra quem qui sunt libri, ii *ἀκανόνιστοι* appellantur. Idcirco autem numerum pluralitativum usurpavit, ut notaret diversarum Ecclesiarum *Canones*, in quibus omnibus Marci Evangelium inseritur: a quo ille *Evangelistae* cognomen accepit. Auctor proxime dixerat, Marcum primum omnium *εὐαγγελίσασθαι* evangelizasse in Aegypto. Mox statim subdit, *Vnde & scripturarum Canon ei Evangelistae titulum vindicavit*, non tantum scil. scripti Evangelii (quod ut vulgo notum, suppiendum lectori est) verum & ejusdem praedictae gratia. Haec vera Graeci textus sententia est, quam Latinus, una particula perverse reddita, obtuscavit. Huic verissimae interpretationi accedunt Eusebii & Hieronymi paria ferme dicta. Quorum ille in II. Hist. 16. sic posuit: *Hunc Marcum ferunt primum in Aegyptum fuisse missum, ibique Evangelium (ὃ δὴ καὶ συνεργάσας) quod & ipse descripserat, praedicasse.* Hic autem in de Scriptor. Eccles. de Marco discrete dixit. *Assumpto itaque Evangelio, quod ipse confecerat, perrexit ad Aegyptum, & primus Alexandriae Christum annuntians, constituit Ecclesiam.* Hoc & sequentia confirmant.

in quibus illud ἐκήρυξεν τὸ εὐάγγελιον (praedicavit Evangelium in Aegypto & vicina primus) capiendum est de ipso quod scripserat, non enim (quod alicubi legitur) Matthaei Evangelium, aut alterius ibi adunantia. Quae quum ita sint, inde etiam colligitur, Marci Evangelium Graece primitus scriptum fuisse, nec enim Latinum Aegyptii intellexissent. Sed jam de praedicatione ex interprete audiamus.

Nam in Latino sequitur: *Propter quod primum in tota Aegypti regione, in* [ex Graeco corrige *Et in*] *Libya, Marmarica, Ammoniacae, & Pentapoli praedicaavit.* Hinc Acta S. Petri Alex. tribunt Marci sorti praeter Aegyptum *conterminas regiones.* In haec Aetorum chorographiam infra Adnot. 78. ita commentabimur, ut inde hujus historiae antiquitas maxime eluceat.

Mox queritur auctor, incolas regionum illarum *incircumcisos & idololatrās* fuisse. Id quod criminatur Tillemontius, ratus post Christi mortem nullam fuisse in circumcissione praestantiam, aut in incircumcisis opprobrium. Verum negari non potest, Judaeos [maxime extra Palaestinam, qui expertes Christi caedis fuerunt] comparatioris ad recipiendum Evangelicum sermonem fuisse, & si nihil aliud, expertes impietatis. His adde quod *Alexandriae primam Ecclesiam judaizantem* Hieronymus dixit, de illa loquens, quam ibi Evangelista constituit. Hi sunt enim admirandi illi *Ascetae* Judaeismum cum Christianismo, quoad licuit, copulantes: de quibus mox nonnulla ad num. 3. dicentur. Objicit et hoc Tillemontius, Aegyptios, Josepho teste, fuisse nihilo minus circumcisos. Verum Josephus de antiquis Aegyptiis loquitur, quorum nonnulli circumcissionem subibant, non de sui temporis. Vide Josephum VIII. 10. ubi Herodoti locum recitans, sine dubio antiquos Aegyptios intelligit. Postremo Nolter *incircumcisos* tamquam synonymon *idololatrarum*, quod subicit, usurpavit; idque Hellenistica phrasi, Judaeis ipse, uti censo.

Ibidem statim in Graeco sequitur, Aegyptios illos idololatrās fuisse plenos *omnis immunditiae, καὶ πικρῶν σεβασμάτων.* Porro *σεβασμάτε* sunt quaelibet religionis Graecanicae objecta, ac praecipue *simulacra.* Verum cur eadem *πικρὰ* i. e. *fixa* dicentur? Annon statuae etiam *portatiles* erant. Verum ne dubita, quin ibi *πικρῶν* sit idem, quod *manu factum*, sive *compactum* ac *φυσικῶ* (*naturali*) opponitur. Tectis hujus notiones Hefychius, apud quem in *Πικρὸς* Ajacis mors vocatur *Πικρὸς θάνατος* i. e. *ποιητὸς ἢ φυσικὸς, mori facta, non naturalis.* Hoc uno argumento idola Christiani

impetebant, quod essent manu facta. At Latinus interpres illud *σπικτων* pro *πικτων* accipiens, imperite vertit *Suffocata edentes*: quod non erat inter gentium abominanda maximum.

Ibid. mox *ἀμφοδα* Latinus vertit *diuerticula*: non male, quia Helychio & Suidae *ἀμφοδα* sunt *διόδου*. In Glossis autem *ἀμφοδα* sunt *compita*, & *ἀμφοδια*, *compitalia*.

Nam. 2. v. 3. Interpres ait: *Erant illic* [in Cyrenaica] *secundum genus ejusdem religionis indigenae*. Pessime: quum in Graeco de ipso Marco sit sermo, de quo interponitur in hunc modum: [*ἦν γὰρ τὸ γένος ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας ὁρμώμενος*] h. e. *Erat enim* [Marcus] *genere ex eadem regione* [Cyrenaica] *oriundus, ante profectus*. Atque haec eadem, reor, primo interpres sic reddiderat, *Erant* [Marcus] *secundum genus ejusdem REGIONIS indigena*. At postquam in codicem illum, ex quo cetera postea exempla fluxerunt, pro *Regionis* irrepit *Religionis*; consequens fuit, ut hoc totum non Marco [quippe idololatricae impietatis hosti] sed Cyrenensibus tribueretur. Hinc exorta est et depravatissima lectio, quae nunc Latinos codices obsidet. At tu ne dubita ita hunc locum interpretari, ut supra posui: ex quo loco discimus, quo tempore haec de Marco historia scripta fuit, persuasum fuisse, Marcum Cyrenacum fuisse sive ortu, sive saltem origine: quod alterum videtur illud τὸ γένος innuere.

¶ II. Ad sect. 3. De Pharo & Pharitide Alexandriae: de Mendidio: corrigiae disruptae omen: *Vnus Deus proprium Judaeorum Dei nomen*. *Marcum Ascetarum in Aegypto patrem fuisse*. *Eos Ascetas fuisse quidem a Thebaeosis Philonianis diversos, sed cum eisdem tamen non temere confusos videri, & qua de causa*.

Nam. 3. v. 2. Jubetur a Spiritu Sancto Marcus *ad Fanum Alexandriae pergere*. Ac miror ex Mss. XII. ab Henrichio visis nusquam aliter fuisse. Atqui interpres (nisi stipes fuit) primo scripserat, *ad PHARVM Alexandriae*, ut Graece legitur. Mox ubi imperitus aliquis pro *Pharo PHANVM* [nā & id olim asperabatur] sive *Fanum* substituitur scriptura codices omnes inde propagatos occupavit. Graece heic enim legitur *εἰς τὴν φαρίαν* *Ἀλεξάνδρειαν*: quod fortassis initio fuit *εἰς τὴν φαρίαν* *Ἀλεξάνδρειαν* *Pharitidem Alexandriam*: nam alterum illud masculinum est. Eri fateor, non raro hujus formae gentilia cum substantivis semineis copulari, tum alibi, tum potissimum in Eusebii libro *De locis* reperi, quae male Clericus in alteram formam [terminatorum in *is, in dos*] praeter librorum scriptorum fidem recudi jubet. Gen-

tile istud a Stephano Ethnographo praeteritum, usurpavit tamen Hirtius, qui in Bello Alex. c. 17. *Pharitas* dixit: id quod etiam ex Caesare citatur. Porro hinc disces, praeter notas Alexandriae partes, *Bruchium* [in quo *Museum*] *Soma*, *Necropolim*, fuisse etiam *Phariten* h. e. *Pharum* insulam; quae postquam ponte cū Alexandria coaluit, pars una non ignobilis Alexandriae fuit. In ea parte Seniorum LXX interpretationem fuisse elaboratam, liber Aristae tributus prodidit. Ac sane coniecimus, Judaeos in Pharitide plurimos habitasse. Eaque mihi videtur fuisse causa, cur Marcus in Pharitide primum subtriterit. Nam fratribus prius adnuntiari Christum oportuit, antequam gentiles Alexandrinis adoraretur.

Ibid. in Graeco v. 14. primo in Pharam impulsu Marcus pervenisse dicitur in locum appellatum *Βεννιδίον* *Bennidion*. Latinus id nomen omisit: at alii, qui postea ex his Actis hausserunt, scribunt *Mendidion* aut *Mendion*. Qui in Graecis Mss. sunt exercitati, de similitudine duarum labialium β & μ tanta, ut saepe una alteram mentiat, expollulant. Hinc errorum fons. At quum *Mendes* oppidum, & ostium *Mendesium*, & *Nomos Mendesium* sint in Aegypto celeberrima; satis sit verisimile, nomen illud cum *M* scribi debuisse, *Mendidion* scilicet. Quo loco Ecclesiam postea existisse (in *ἐκβάσει* utique Marci memorem) argumento est, quod ab Epiphano haer. 69. cap. 2. inter diversas Alexandriae Ecclesias recensetur & *ἡ τῆς Μενιδίου, Ecclesia Mendidii*. Ex quo & vides, curtum illud *Mendion* (quod alicubi legi praedictum fuit) eliminandum esse, ac retinendum *Mendidion*.

Ibidem Latinus sic habet v. 12. *Mox ut ingressus est civitatem, calciamentum ejus disruptum est* [h. e. disrupta corrigia: quod praefertim valet in Judaico calceeo, qui utpote apertus, loribus undique adstringebatur: unde discretim Eutylium, *Diffringitur calcei ejus CORRIGIA*, nec aliter chronicon Ecchell.] *Et beatus Apostolus intelligens, ait: Vere nunc iter meum expeditum est*. Hoc Marci dictum Graece desideratur: quod & Tillemontius Not. 1. Marco indignum putat. Esto. Tametsi non profus indignum arbitror. Nam contra videtur eo dicto Apostolus vanis gentium observationibus contra ivisse. Cicero in II. de Div. c. 40. ubi quaedam superstitionum genera observari vetuit, addit: *Quae* [omina] *si suscipimus, pedis offensio nobis, & abruptio CORRIGIAE, & sternutamenta erunt observanda*. Quae si Tullius ridebat; an non eadem ab Apollolis ridenda fuerunt? Ergo haec non tam serio ab Evangelista dicebantur, quam ut aurguriis illuderet. Tantum,

tum, inquit, abest, ut a disrupta corrigia quidquam laevi casus metuum, ut potius inde prosperum mihi successum praefagiam. Itaque vereor, ne Graecus hodie textus hoc dicto mancus ad nos pervenerit. In Ecchellenis certe Orientali chronico hoc dictum reperitur; quod ex Graecis potius, quam ex Latinis Actis in illud manare debuit.

Statim ibidem sequitur omen alterum. Nam quum disruptum caecum Marcus suturi reparandum tradidisset, hic vero inter tuendum sinistram vulnerasset, *Exclamavit dicens, Vnus Deus* [Gr. ἓς Θεός] quo audito Marcus ait *intra semetipsum gaudens in dispreparum fecit Deus iter meum*. Refert hoc dictum Tillemontius ad illud Tertulliani in de test. animae cap. 2. ubi ait, gentiles ipsos nec cogitantes pluries *Deum* singulari numero efferre. Sed nihil simile aut commune, quum aliud sit *Deum* dicere singulariter (quod Graecis, praefertim eruditis, tritissimum est) aliud disertim, *Vnus Deus*. Potius existimaverim, suturem Hebraicam veri Dei circumlocutionem in eo inopinato casu incogitantem usurpasse. Judaei Alexandrini a gentilibus interrogati, quemnam colerent, quodve suo Deo nomen; pro more suo respondebant, *Vnum Deum* se adorare: quod perinde accipiebatur, tamquam si id ei proprium nomen eiset. Id ubi sutoris illius animo infederat; subito vulneratus, Dei Judaeorum nomen inelamavit, dicens, *Vnus Deus*, ille scilicet quem Judaei colunt. Nam & illud satis constat, Judaeorum cultum plures ethnicos cum idololatria copulasse.

Ibidem in Graeco textu versu ante finem non legitur, sutor Anianus Marcum domum suam invitasse, statim ut miraculum, nec non ejusdem Marci ἡ ἀσκητικὴν vidit: quae vocem interpretes reddidit vitae *continentiam*. Item num. XI. v. 4. in descriptione habitus oris corporisque. S. Evangelistae dicitur is fuisse πάν σκησιν ἀσκητικός, *habitu ascetico*: pro quo interpretes, *Affectione continens*. Nam quod in Christiana philosophia ἀσκησιν antiqui dicebant, id Latini Patres reddere amarunt *Continentiam*. Itaque quod Eusebius II. 16. primo Marci illuc impulsu incameros se ad Christi religionem applicuisse scripsit, δι ἀσκήσεως φιλοσοφίας τε καὶ σφοδρότητας, id Hieronymus in de Script. Eccl. ubi de Marco, sic transtulit, *Tanta doctrina & vitae CONTINENTIA, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret*. Sed recedat ad Actorum Marci scriptorem: cui (ex Graecae vocis bis usurpatae scilicet indicio) persuasum fuit, Marcum & *Ascetam* fuisse, & primum Ascetarum in Aegypto institutorem. Et hoc totum verum fuisse,

se, judico. At deinde nostri longius progressi, etiam hoc contenderunt, quos Philo *Therapeutas* vocat, libroque ferme integro describit, eos non alios fuisse, quam Judaeos Χριστιανίζοντας (*Christi sectatores*) ad eam vitae formam a Marco redactos. Id quidem Eusebius II. 17. & persuasum habuit, & Hieronymo & aliis persuasit: at recentioribus quibusdam, imprimisque interpreti suo Valesio id persuadere non potuit, Therapeutas illos pro meris Judaeis habentibus. Quod nos de ea quaestione censebimus? Sane quidem Philonios Therapeutas pro Christianis haberi, praeter argumenta ab aliis producta, etiam ratio temporum vetare videtur. Nam Philo, qui anno Christi XL. Romam aetate provecitior venit, non videtur diu ultra annum Christi L. vitam protulisse. Atqui Chronici orientalis ab Ecchelleni editi auctor (quem cum Actis hisce, quorum auctoritatem esse debere maximam infra demonstrabo, passim consentientem reperio) paullo ante annum LX. Marcum in Aegyptum, ipso vero anno LX. Alexandriam venientem facit. Ex quibus intelligitur, nec Philonem Christianae fidei processus in Aegypto vidisse, nec Therapeutas a Philone descriptos tunc cognitos Marco fuisse. Dixeris, ex aliorum sententia Marcum multo maturius suscripto tempore suam provinciam attigisse. At qui sic senserunt, iidem annum Marci emortualem simul maturaverunt: quem ego infra certis argumentis conferam in annum Christi LXXV. Quocirca difficillimum est, Marcum ante appulisse in Aegyptum, quam Philo librum de vita contemplativa scriberet. Attigit quidem hoc argumentum Tillemontius Nota IX. Sed idem, ex ignorato a se vero anno Marci passionis, ejusdem argumenti vim enervavit. Maneat ergo, Therapeutas Philonios nihil habuisse cum Marco commune. At nisi Eusebium virum tantum manifesti erroris arguimus, simile aliquid Therapeutarum instituto perfecit in Aegypto Marcus necesse est, *Ascetarum* scilicet societatem, *Asceta* ipse: nam hunc *Ascetam* fuisse ex duobus horum Actorum locis modo hujus disquisitionis initio ostendimus. Nec dubium est, quin plurimos ad sui exemplum, idemque institutum capessendum pertraxerit Apostolus. Habeatur ergo Marcus in Aegypto primus *Ascetarum* pater. Atqui *Ascetarum* vocabulum etiam Philonianis illis commune fuit, ut ex initio libri De vita contempl. & alibi passim constat: quo fit, ut illud περι ἰκετών in titulo libri illius Philoniani, Sandius maluerit legi ἀσκητών: ingeniose, si minus vere. Hinc ergo vulgata illa Eusebii aetate persuasio, Therapeutas Philonianos fuisse Marci discipulos, orta ex eo fuit,

fuit, quod tam Philoniani illi, quam discipuli Marci, utriusque *Ascetae* vocarentur. Incidere & aliud potuit, quod huic famae vires majores subministraret. Fieri inquam potuit, ut Judaeorum Therapeutarum plurimi Marci praeconio incitati, Asceticis Evangelistae institutis adhaeserint: ex quo sensim dissolutis Therapeutarum societatibus [imo eisdem in Christi & Marci nomen concedentibus] soli deinceps Marci *Ascetae* vigerint; qui proinde cum illis prioribus merc Judaeis ascetis confundi a sera posteritate coeperint. Et causae ceteroqui multae erant, cur confunderentur. Marcus Alexandriae *Ecclesiam judaizantem* (ait Hieronymus) instituit, credo, ut Judaeos lucrifaceret: unde & Scriptor hujus historiae num. 7. de Graecorum incircumcisorum multitudine, ipse ex Judaeo Christianus, queritur. Re vera in his Actis nusquam Judaei, [qui alias Sanctis fucce infensissimi] Marco obstrepuisse, aut cum gentilibus consentisse narrantur. Quae omnia nos eo ducunt, ut Judaeos Alexandrinos, maxime Therapeutas, Marco & facile & adhaesisse credamus. Ac de Therapeutis ita censeo.

§. III. *Ad sectiones 5. 7. MILIVS verum successoris Aniani nomen, non Abilius. De prima Alexandriae Ecclesia in locis Bucoli. Num. 7. initio Latinus textus suppletur. Quid Serapiaca κωμασία α γενεθλίω differret. Latina interpunctio corrigitur. Pulcherrima Graeci textus expositio, ex qua apposte colligitur, Marcum falsorum discipulorum. proditione captum fuisse. Loca Bucoli confragosa. Quid Bubalus.*

Num. V. v. 8. In Latino sic legitur: *Ordinavit . . . tres presbyteros, i. e. Melium* [alibi rectius *Milium*, cui scriptio Graeca Acta favent] *Sabinum & Cerdonem. Milium* hunc postea Alexandriae Episcopum fuisse, & Aniani successorem, tradit S. Petri Alex. vita a Combesio edita; in qua Anianus Marco successisse dicitur, Aniano *Milium*. At alii Marcum excludentes, Anianum primum episcopum faciunt: de quo vide dicenda ad num. 11. Ac Tillemontius tom. V. in S. Petro Alex. Not. 1. ignotum sibi esse hunc Milium queritur, nec alium videri quam Eusebii *Abilius*. Id quod ita concedo, ut tamen *Abilii* nomen corruptum esse contendam, qui vere *Milium* dicebatur. Nec enim solum in S. Marci & Petri Alex. Actis sic scribitur, verum etiam in Coptico Calendario (in quo die 29. Augusti S. *Milii* hujus memoria celebratur) & in aliis pluribus monumentis apud Soller. in Chronol. Patr. Alex. tom. V. Maii. Ceteroqui sive hoc nomen majusculis scriberetur litteris, facile M in duas AB dissolvi potuit:

sive minoribus; tum vero in Mss. Graecis μ & β ita sunt similes, ut difficile uni ab altera distinguatur. Itaque Eusebio *Μίλιος* pro *Αβίλιος* restituitur, censeo; non vero *Αυίλιος* *Abilius*, quod censet Valesius, nullo Ms. motus, sed eo tantum quod gens *Abilia* Romana fuerit. Atqui & gens *Melia* apud Grut. occurrit: & satis hoc est quod *Milii* nomen habet, unde derivari possit, ut hujus viri nomen esse queat.

Ibidem versus finem Marcus Alexandriae post biennium rediens, invenit ibi *Ecclesiam constructam ab eis* [Christianis] *in loco, qui vocatur Bucoli.* Graece, *ἐκκλησίαν θεμελιώσαντος ἐαυτοῖς ἐν τοῖς καλυμένοις βυκόλῳ.* De loco *Bucoli* fit mentio & in S. Petri Alex. Actis *Combesianis*. Non proflus publica haec Ecclesia fuit [nam tales tertio primum saeculo post Severi persecutionem steterunt] sed clam in abrupto loco erat, qui *Bucoli* dicebatur: quo patet & Tillemontii difficultas Not. 1. concidit. Sane Graeca locutio *τῶ βυκόλῳ* [quae in his Actis saepe occurrit] *domum Bucoli* proprie significat; qua locutione non tantum profani utuntur, sed & Evangelium [*ἐν τοῖς αὐτῶ Πατρὸς μὲν*, proprie *In domo Patris mei*, sive Templo, oportet me esse] & milles Codinus alique scriptores Codino antiquiores de Constantinianis Ecclesiis. Verum quum *Domus bucoli* dicitur, *Buculus* appellative sumendum est pro *bubulo* aut armentario; id enim Graece significat. Atqui *Domus bubulci* quid aliud est quam stabulum sive mandra bovum? Itaque in Chronico orientali illud *ἐν τοῖς βυκόλῳ* Arabice sic concipitur, ut significet *In mandra bovum*, ut infra ad num. 7. videbimus. Quare hunc Christiani inaccessum & abruptum locum (positum *ὀποκάτω κρημῶν*, *sub praecipitiis*) ideo sibi delegerunt ad cogendos coetus, ut occultiores essent. Confer mox dicenda ad num. 7. & 11.

Num. 7. *Fastum est autem, ut beatissima festivitas nostra Paschalis i. e. Dominicus dies sanctus occurreret vigesimo die mensis Parmuti, quod est VIII. Kal. Maii: qui est dies XXIV. Aprilis.* Jam supra animadvertimus, esse legendum *Vigesimo nono die mens. Parm.* nam sequens dies Marco *θανάσιμος* infra num. 12. numeratur *tricesimus* ejusdem mensis in Actis Latinis. At a Graeco textu haec & num. 12. ea temporis notatio tota abest, in quo haec solum legitur in haec verba: *Accidit autem, ut beatae festivitatis sancti Paschatis Dominica sancta occurreret.* Ceterum infra ad num. 12. ostendam, tunc Pascha in 23. Aprilis incidisse.

Statim in Latino sequitur: *Quo tempore eorum (gentilium) Serapica agebatur solimnitatis: Gr. Σαραπιακή κωμασία i. e. Serapiaca com. ffa-*

comessatio. *Comessatio* isthaec videtur diversa fuisse a Serapidis festo praecipuo, quod num. 10. vocatur γενέθλιον *Natale Serapidis*, h. e. festum *maius anniversarium*. Itaque illa *comessatio* erat forsitan παρασκευσι (*praeparatio*) quaedam majoris sollemnitatis, & in ejus προοροποισις (*pervigiliis*) peragebatur. Aut si forte κωμασία & γενέθλιον ut synonyma ac festi ejusdem generis sumuntur, tunc dicemus, *Serapiaca* triduum pluresve dies Alexandriae perdurasse, ut quaedam Romanis Graecisque festa erant dierum plurium. Ceterum κωμασία (si in unum conferantur, quae de Κωμος & cognatis vocabulis Hesycheus, aliique tradunt) impudica cantica, epulas, tripudia, nihilque non lasciviae, temulentiae, furoris, insaniae complectebatur. Et hoc quidem derivativum κωμασία hand alibi facile reperietur.

Ibidem v. 5. *Hac igitur opportunitate adunati insidiatores, protinus dirigunt* &c. Verum tollenda est post *Insidiatores* distinctio [quum debeat esse accusativi casus] eaque praetrahenda post illud *adunati*. Atque haec praestabit uti Graece sunt, cognoscere. Ευκαιριαν ποιήσῃν λαβόντες, καὶ πῦας ἀπὸ τῆς ἀργίας ἐγκαθέωσαν πέμψαντες, κατέλαβον &c. quae sic verbo reddideris: *Talem nocti opportunitatem, quum quosdam per cessationem* [i. e. per cessationis festivae opportunitatem : ἀπὸ προ Per eleganter usurpatur, de quo vide H. St. Thes.] *insidiatores summisissent, invenerunt eum* [Marcum] *sanctas preces sacrae Oblationis peragentem*. Sed age, meliora quaeramus.

Etenim quum *insidiatores* summissos audis, necesse est, eos non vi irrupisse in locum, ubi Apollolus sacris operabatur, sed tamquam symmyttas & mysteriorum confcios, habuisse faciles aditus. Omnino proditio intervenit oportet falsorum fratrum. Ejus proditionis nullum in Latinis Actis vestigium exstat; in quibus & quaedam desunt, quae in Graeco leguntur ante verbi modo recitata. Ergo totam Graeci textus comprehensionem post illa verba (*Serapiaca agebatur sollemnitas*) totidem Latinis verbis reddamus. Καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀποσάξζιμενοι &c. *Et* [quidem] *multi eorum* [gentium] *erant, qui idolorum errori renuntiaverant, seque rectae doctrinae adjunxerant*. Hoc totum interpres omisit, ratus id nihil ad rem facere, imo eo interposito filium narrationis abrumpi. Sed falsus est. Nam his verbis viam sibi munit ad exponendum, quinam ii insidiatores fuerint, nim. ex eorum numero, qui sive falso idolatriae renuntiaverant, sive spe lucri illecti sanctis. Magistrum prodere animum induxerunt. Statim enim Graece sic sequitur:

Postquam igitur quæsitum (Marcum) *non invenerunt; ea opportunitate* [tum scil. paschalis festi, tum etiam falsorum discipulorum] *visi, quum quosdam per cessationem* [Paschalem] *insidiatores summisissent, invenerunt eum* (Marcum) *sanctas preces sacrae Oblationis peragentem*. At, inquit, nunquam hoc diserte dicitur, illos insidiatores fuisse sive veros, sive falsos Christianos. Respondeo, in Graeco id disertissimis verbis innui, modo attentus animus afferatur. Sciendum est igitur ἀργίας vocabulum heic pro *cessatione Paschali* poni: deinde illud πῦας ἀπὸ τῆς ἀργίας eodem modo dicitur, quod οὐ ἀπὸ τῆς Στωϊκῆς sunt Stoici, & οἱ ἀπὸ βῆμασπος sunt concionatores &c. sic & Hellenitis οἱ ἐκ περιτομῆς (Act. XI. 2. Gal. II. 12. Col. IV. 11. Tit. I. 10.) sunt qui *circumcisionem sectantur* h. e. Judaei. Ergo πῦας ἀπὸ τῆς ἀργίας verte *quosdam cessationis* [h. e. festi Paschalis] *observatores* &c. per quos intelligit Christianos sive veros sive simulatos. Ultima igitur sic reddes: *Talem nocti* [diei Paschalis] *opportunitatem, quum quosdam ex cessatione* [h. e. festivae cessationis scetatoris & symmyttas] *insidiatores misissent, deprehenderunt eum* Missas celebrantem. Haec tandem vera est loci pulcherrimi sententia: quum non modo vctus interpres, sed ne nostri quidem viri eruditissimi assecuti. Tillemontius certe in Marci historia illud πῦας ἀπὸ τῆς ἀργίας interpretatur, *quelques gens, qui n'avoient rien à faire*: frigide, & praeter auctoris mentem. Atqui ex hoc loco saltem [ut et aliunde passim] vel in vitium fateberis, Graecum quidem textum esse sine dubio primigenium: Latinum vero memram esse interpretationem, & hanc imperiti interpretis. Nescio quo pacto omiseram, illos ἐγκαθέωσαν ὑποκρινομένους &c. *insidiatores qui se justos simularent* Luc. XX. 20. non minimam huic loco lucem foeneraturos. Conser locum.

Sequitur: *Miserunt funem in collum ejus, & trahentes dicebant: Trabamus bubalum in loca Bucoli*. Gr. σύρωμεν τὸν βύβαλον ἐν τοῖς βυκόλοις. Quod adnotator Graeci textus ad tomii calcem, queritur male expressum in Actis Latinis esse, ratus verti debere, *Raptemus bubalum in locis* [non loca] *bucoli*; mox addens: *In ipsis enim comprehensus, non ad ipsas, sed in ipsis raptatus est*. Sed necesse non est: nam frementibus in Marcum gentilibus, forsitan is non in Bucoli Ecclesia, sed alibi clam conventum Christianorum egit. Scio quid adnotatorem offenderit, quod scil. ἐν quietem non motum designet. Verum infra ostendam, sermone Hellenitico ἐν pro εἰν passim usurpari. Itaque etiam

infra num. 9. Marcus ex carcere raptabatur *ἐν τοῖς &c. in loca* [non in locis] *Bucoli*. Sane vero *loca Bucoli* saxosa erant, imo rupes mera sive promontorium, uti colligitur ex num. 5. extremo, & num. 11. Hinc vides, quanto con-
fiteri Evangelistae per confragosa loca raptari. Jam vero Bubalus quid proprie sit, docebit Bochartus in Hieroz. II. 28. pag. 283. Adde & antiquorum loca producta a Valesio ad Ammiani XXII. 15. Ex iis aliisque plura discimus, quae huc faciunt. I. Ex loco cit. Marcellini, Palladii Lausiaca in Macario Alexandrino, & Philostrato discimus Aegyptum ac maxime Nili viciniam bubalis abundasse. II. Bubalum animal esse ex capreatum & damarum genere: id quod etiam ex Graecis Scripturae interpretibus genere Alexandrinis constat, & ex Hefychio, cui *βύβαλος* [fort. *βυβαλῖς*] est *δορκάδιον*. III. Fallitur Lindebrogius ad Ammianum loc. cit. bubalos confundens cum Philostrati *βράγροις* i. e. *bobus agrestibus*: nam etsi multorum haec fuit olim opinio (etiam aetate Plinii vulgo bubalos eū *avis* i. e. bobus Germanis confundente) tamen nihil inter utrosque commune fuit. IV. Porius in loco Philostrati, quem affert Lindebrogius, *βέτραγοι* [quasi *boviricos* dixeris] iidem sunt ac bubali. Cur? quia chronicon Orientale Ecchellenis (nuper a doctiss. Asseriano accuratius Latine redditum) hoc Alexandrinorum in Marcum diciturum his verbis concipit: *Trahite hircum in mandra bovum. V. Postremo* id quod Italis vocatur *il bufolo*, aliud ab antiquorum *bubalo* est.

§. IV. Ad sectiones 8. 10. 11. *Interpres arguitur. Vaticinatio Angeli dupliciter impleta. Marcus vidisse Christum in carne. Acta haec innuunt. Marci corpus intactum a rogo fuit, adversus Tillemont. De Natali Serapidis. Detegitur aetas interpretis. Quid λείψανον ac συσῆλλον. Descriptio formae S. Marci ex Graeca proprietate enucleatur. Locus obscurus de Evangelistae pollinectura exponitur. Prava distinctio corrigitur. Quid sepelire cum gloria. Quid σωφροσύνη. Falsa interpretis translatio. An Marcus primus Alexandriae Patriarcha.*

Num. 8. Graece versu 8. sic Angelus in carcere solatur Apostolum: *Ἄγγελοι τοῦ πνεύματος φυλάττεσιν, καὶ πᾶ λείψανόν σου εἰς γῆν καὶ ἀπολύουσαι*. Pro his Latine sic legitur: *Socius enim factus es supernae virtutis: nam & in caelis spiritum tuum deducunt, & aeterna requies & indeficiens lux non peribit*. Haec si cum Graecis conferas, videbis, quantum valuerit interpretes, qui in *πᾶ λείψανόν σου* visus est sumpsit illud *Indeficiens*, & alia porro

hoc loco [nisi corruptus hac parte est: nam alibi ferme fidelior] pro sua libidine transtulit. Verum huic mittamus. Graeca autem totidem verbis sic Latine sonant: *Angeli spiritum tuum custodiunt, & reliquias tuas in terra non peribunt*. Posterior hoc vaticinatio est ejus, quod num. 10. narratur, ubi gentiles Apostoli reliquias flammis absimere conantes iugens exorta tempestat in fugam vertit. At Eutychius & Tillemontius egregie falluntur, qui Marcum crematum, Marci corpus intactum ab incendio fore, satis fuerat dixisse *καὶ ἀπολύουσαι non peribunt*. Nunc non temere est, quod additur *In terra*. Fortassis praeter artuum incolumitatem, hoc insuper pollicetur Angelus, Evangelistae Reliquias in omne tempus notas celebresque in terris futuras: id quod pluribus Sanctorum minime contigit, quorum sacras exuvias nunc frustra quaerimus. Nec ea vis adest a verbo *ἀπολύουσαι*, quod non tantum est *perdi* aut *extinguui*, sed & *amitti* & *intercidere*: sicuti & Latine *Pere* utrumque significat. Nolim haec perinde accipi, quasi Venetorum auribus data. Verumtamen nullo non tempore Marci sacra pignora nota & celebrata fuerunt, Alexandriae primum ad usque noni saeculi initia; post illud vero tempus ea Veneti sustulerunt; apud quos hodie magno in honore sunt. Locupletissimus ejus rei testis Bernardus IX. saeculi monachus, cujus testimonium habes apud Mabilonium in Annal. Benedict. lib. 37. num. 12. Bernardus enim an. 870. Alexandriae profectus, extra portam orientalem monasterium S. Marci cum monachis invenit: quo ex loco Veneti [ait Bernardus] navigio tulerunt furtim corpus S. Marci, & in suam insulam deportarunt. Quod hominis fere aequalis testimonium ad roborandam Venetorum possessionem validissimum esse, merito censet Mabilonius.

Ibid. versu sine Interprete: *Venit ad eum* [Marcus] *Dominus Jesus Christus in ea forma & in habitu, quo fuerat cum discipulis suis, antequam pateretur*: quem & agnovisse Marcus [utique ex forma & habitu] narratur. Hinc patet, quo tempore scripta haec historia fuit, vulgo perlatum Alexandrinis fuisse, sive Marcum unum ex LXX. discipulis existisse, sive saltem vidisse Dominum in carne mortali: de quo adversas antiquorum sententias vide apud Tillemontium Not. 2. His vero verbis ibidem Marcum affatur Christus: *Pax tibi Marce, noster Evangelista*. Nec video, cur *Evangelista* elogium, quo Marcus a Christo ornatur, tan-
topere

topere offenderit Tillemontium not. 1. Vtut est, noster auctor vulgatam suo tempore famam, sive scriptam sive ore traditam, in his sequitur.

Num. 10. sic Nolter incipit totidem ex Graeco verbis: *At impiorum Graecorum multitudo ignem succedentes* [*Ἐκκαυσαντες, quum succendissent*] *in loco qui Nuntis vocantur* (*Γρεῖς παρ' ἀκαθάρτους Ἀγγέλους*, quod vetus interpretes reddidit, *In loco qui vocatur Ad Angelos*) *Iusti Reliquias* [*ἔκαυσαν*] *combusserunt*. Sed mox Dei providentia exorta immanis tempestas gentiles fugasse narratur, ita ut Christianis ejus Reliquias sepelire licuerit. In qua narratione illud *ἔκαυσαν* i. e. *usserunt* Euty-chium opinor adduxit, ut Marci corpus crematum diceret. Exsultant in hoc Euty-chii testimonio Dallacus in IV. de Religiosi cultus objecto c. 22. & Ernestus Tentzelius ad Hieronymum *De viris illustribus*, jactantes, Venetorum traditiones Euty-chii auctoritate convelli. At vero Tillemontius, quasi qui hunc Actorem locum cum sequentibus narrationibus conciliare satagat, haccin hunc modum in sua Marci vita componit: *Les payens ne se contentent pas de luy avoir osté la vie, BRVLERENT son corps ... Mais ... les Chretiens ramasserent CÉ QUI RESTOIT de son corps ... Et l'enterrent*. Quae & Bailletus totidem scire verbis in suam Marci vitam transtulit. Itaque hi femiustas Marci Reliquias ad Christianos pervenisse tradunt. At isto modo utur Marci ultio cum ejusdem sepultura concilietur, at cum Angeli certe oraculo proxime ad num. 8. recitato, vaticinantis, Marci Lipsana non peritura, coire in amicitiam nullo modo poterit. Verum quo pacto, inquis, verum erit illud *ἔκαυσαν* [*cremaverunt*] quod discrete heic scribitur? Respondeo, in re Libitina verbum *καίω* tantumdem esse, quod in rogum inferre, sive absumptione secuta, sive non. Vide de hoc significatu H. Steph. in Thes. ubi ex Budaco Isaci locum astat in or. pro Pyrrho, qui talis est: *Qui enim testatorem, a quo heres relictus est, nec extulerit, nec* [*ἔκαυσαν*] *in rogum intulerit, quo pacto is non impiissimus sit habendus?* Quocirca Actorem locum, qui negotium facessit, non dubitabis reddere, *Quum pyram succendissent* [*ἔκαυσαν τὸ δικαίον τὸ λεῖψανον*] *Iusti Reliquias in rogum intulerunt*. At statim imbrium vis rogum restinxit. Sed & paullo aliam rationem haudquaquam sperendam vetus interpretes iniit, qui in illo *ἔκαυσαν* comburendi dumtaxat studium, quamvis successu destitutum agnovit, quippe in hunc modum interpretatus, *VOLVERUNT Reliquias sanctas COMBRERE*. Quem si

sequimur, τὸ καίω [*comburare*] heic tantumdem erit, quod *comburendo operam dare*, quamvis irrito conatu. Hoc vero ex Hellenisticae dialectici ingenio petitum est, ut alibi dicam.

Ibidem versu antepen. *Διὰ τὸ γενέθλιον*. Serapidis festum *γενέθλιον* h. e. *natale* vocatur. Nam quacumque festa quotannis recurrentia Graecis *γενέσια* imo & *γενέθλια* vocabantur, ut & Latinis *Natalis* nomen fortiebantur. De eo nos passim hoc opere: sed plura in Praefatione dabimus. Ac videtur sane inter Serapidis *γενέθλιον* & ejusdem *καμαστια* (de qua num. 7.) id fuisse discriminis, quod ibi attulimus.

Ibidem: *Tunc venientes* (*ἄνδρες εὐλαβεῖς*) *viri religiosi susulerunt Reliquias*. Illud *εὐλαβεῖς* i. e. *religiosi* usurpatur etiam a Luca Act. VII. 2. de iis, qui Stephani corpus curaverunt, ubi Vulgatus vertit, *Viri timorati*. At heic vetus interpretes non *Viri religiosi*, ut Graece est, reddidit, sed simpliciter *Religiosi*. Quo videtur *Monachos* intellexisse: nam *Religio* pro vita monastica & *Religiosus* pro monacho passim in Salviano primum legitur, mox in aliis. Itaq. interpretes in ea opinione fuit, ejus Cassianus & Sozomenus I. 12. fundamenta jecerunt, monachorum instituta ab Ascetis illis Marci discipulis esse profecta. Atque hinc certe interpretis hujus acratem assequi conjectura licebit. Nam eo tempore vixit, quo & *Religiosi* substantive pro monachis sumebantur (cujus notio-nis ante Salvianum scriptorem saeculi V. frustra exempla requires) & vita monastica ab illis usque Marci temporibus repetebatur. Quocirca V. aut VI. saeculo haec primum interpretatio prodiit; Verum interim ne dubita, quin illud *ἄνδρες εὐλαβεῖς, viri religiosi*, si minus de monachis, at certe de *Ascetis* a Marco institutis (de quibus ad num. 3. disputavimus) percommode intelligatur.

Tunc, inquit, *venientes viri religiosi extulerunt Iusti Reliquias*. Hoc ultimum he Graece concipitur, *συνέλασαν τὸ λεῖψανον τὸ δικαίον*, quod vetus interpretes reddidit, *Iusti corpus collegerunt*. Hanc sibi commodam translationem libenter amplexus est Tillemontius, sic eadem interpretatus, *RAMASSERENT ce qui RESTOIT de son corps*. Atqui nec *λεῖψανον* necessario sunt residua corporis semiusti, sed idem quod Latinis *Reliquiae*, quae vox etiam de corpore non cremato usurpatur, sicuti, & initio hujusnum. τὸ λεῖψανον sumitur: & *συνέλασαν* est quidvis potius quam *Collegerunt*. Nam heic certe aut est *Corripio*, aut potius *Subduco* seu clam aufero. Nanzianzenus de Christo: *οἰκονομικῶς ἐλασὸν συνέλαλε σπολάλας, οὐλο*

nomice se saepe [e medio] subduxit. Sic & Marci discipuli corpus ejus noctu (nam tempestas ad vesperam perduraverat) & clam sustulerunt. Quamquam alioqui Act. V. 6. idem verbum sine ulla clancularia notione est simpliciter *efferre* mortuum ad sepulcrum, ubi illud *συνέειλαν αὐτὸν*. Vulgatus reddidit, *Amoverunt eum*, statim addens, & *efferrunt sepeliverunt*. Fortassis & in Graeco 1. Mach. V. 3. eadem subest notio. Postremo demus, recte hoc loco hunc scriptorem *colligenti* verbo utum: at erit *Colligere* istud non tantumdem quod RAMASSER, sed ex Judaeorum lingua funebrem significationem trahet: nam Hebraeis *colligi ad patres*, aut *populos suos* est efferi ad sepeliendum.

Num. xi. forma corporis S. Marci minutim & curiose describitur, in qua descriptione Latinus interpres parum vidit. Qui sic incipit: *Longo naso.* Sed Graecum *μακρορρυγχος* [quod compositum non alibi adhuc reperi] significat *Longo rostro*. Hoc Itali dicerent, *Di faccia lingua*. Οὐδὲ ρυγχος ejusdem notionis vox est: qua scriptor merito abstinuit, quia piscis apud Aegyptios sacri nomen erat, qui & urbi & nomo *Οχυρυνχος*, ubi is piscis colebatur, nomen indidit. Sequitur, *Subducto* [h. e. erecto.] *supercilio.* Sed mihi quod istud superbiam notat: at Graece certe est *συνοφρυς*, quod [non secus ac *μίσροφρυς*] de eo dicitur, cui *supercilia coeunt*, cui scilicet nullum est superciliorum interstitium. Vtramque vocem Pollux affert. Pergit, *Pulcher oculis*: Gr. *εὐόματις*, quae vox frustra quaeretur in Lexicis. Deinde: *Recalvastr.* Non potuit melius exponere Graecum *ἀναφάλωτος*. Graece sequitur *σιτόχρους* [i. e. *triticeae coloris*] quod in Latino dicit. Mox: *Prolixa barba.* At Graece erat *δασυώγων* i. e. *densam* aut *hispidam barbam gerens*. Tum: *Velox*: quo Gr. *ὄζις* optime explicuit. Adhaec: *Habitudinis optimae*, h. e. *habitor*, sive *corpulentior*, id enim hoc loco significare debet Gr. *εὐεκατός*. Pergit interpretes: *Aetatis mediae*, *canis aspersus*. Atqui haec duo aut pugnant, aut rarissime componuntur. Ceteroqui Marcum aetate provecum fuisse sanguinem, infra ex ejusdem anno emortuali ostenso colligetur. Atqui *pro aetatis mediae* Graece legitur heic *μεσηλις*, quod vulgo quidem virum aetatis mediae designare videtur: verum quum *ἡλικία* saepe *staturam* significet; non est dubitandum, quin hoc loco noceat fuisse Marcus *mediae staturae*. Color triticeus, corpus habitus, statura media, eria sunt sane habitudinis Marci indicia. Postremo: *affectione comitans*: pro quo Graece legitur *πάν σχέσιν ἀσκητικός*, i. e. *habitus* [habitus] autem nomine intelligit oris habitum,

gestum, ingersum, vestitum & similia] *asceticum*. De quo dixi ad num. 3. At interpretes non male *Affectionem* notione philosophica usurpavit pro *διαθέσει*. In Cyrilli Glossis *Affectio* est *Διάθεσις*. Huc demum pertinet, quod Helychio, homini Alexandrino, *Σχέσις* est *ἐποχή*, h. e. *retentio*, qua quis seilicet se reprimat. Fuert igitur *σχέσις* unum ex asceticis vocabulis. Ad ultimum: *Plenus Dei gratia*. Quomodo hoc ad corporis formam pertineat, Adnot. 97. explicabitur.

Ibidem post eam descriptionem in Latino sic sequitur: *Factis igitur orationibus sepeliverunt eum sicut consuetudo civitatis posebat.* Non expressit vim verbi *ἐκένθησαν*, quam hoc loco obtinet. *Κηδεῖν* significat quidem *sepelire* [quod Josephus extremo lib. VII. mira translatione usurpavit etiam de divitiis, quas Salomon cum Davide *συνεκένθησεν* i. e. *consepelivit*] sed secundo: at primaria notione est *Curare*; speciatim autem est *curare corpus sepeliendum*, lotione scilicet & pollinatura. Huc enim refertur illud *καθὼς ἔθος τῆ πόλις*, *sicuti consuetudo civitatis est*: uti & eandem vim habet illud Jo: XIX. 40. ubi dicuntur Joseph & Nicodemus unxisse Christum, addito, *καθὼς ἔθος*. .. *sicut mos est Judaeis sepelire*. Nam sepeliendi mos ubinam gentium non erat? at condiendi consuetudo peculiaris Aegyptiorum fuit, a quibus hoc & Palaestinis, & alii orientis populi didicerunt. Legentibus de ea *περιχέει* [conditura] in primis Herodotus multa secunda. Verum Herodotea curatio operosior erat, in qua & multum temporis indurabatur. At aevo posteriore sicuti Christi corpus brevi tempore inunctum fuit; sic una nox, quae Apostoli morte ejusdemque sepulcrum die XXV. Aprilis peractam intercessit, satis fuit ad ejus Reliquias condiendas, more scilicet Alexandrinorum tenuioris fortunae.

Statim sequitur: *Et deposuerunt in loculo lapidis excisi*: Gr. *ἐν σπη λατατομημένῳ* h. e. *in loco* [Locus autem tantumdem quod *sepulcrum*: interpretes optime *loculo*] *exciso in rupe*. Nam in rupe seu promontorio Ecclesia illa prima extructa fuerat, ad ejus latus orientis, uti mox dicitur] *excisum*. Marci sepulcrum fuit, quod toti posteritati venerationi fuit.

Et deposuerunt (inquit Latinus) *in loculo lapidis excisi, cum gloria venerantes memoriam ejus*. Verum illud *cum gloria* referendum ad anteriora est, & praecedens *προσηγυῖ* (*subdistinxisse*) promovenda est post *Gloria*: uti recte in Bedae haec Mrologio verba distincta legimus. Eadem perversa interpunctio & in Graeco textu est corrigenda. *Sepelire cum gloria*. ex Tobiae libro.

C A P. II.

De antiquitate, stylo, veteris geographiae peritia, & auctoritate Aëtorum Graecorum.

De S. Marci Aëtis doctiss. Tillemontius haud nimis abjecte sentit: qui postquam ex iis pleraque historiae capita hausit, eidem monumento mediocrem saltem (93) auctoritatem impertit, ratus (Not. 1.) saeculo V. aut VI. fuisse compositum. Bailletus paulo aequior, qui

libro sumptum fuit, in quo XIV. II. 13. haec locutio θάπτων ἐνδόξως reperitur, quod aptius reddideris *Sepeliri honorifice*. Ceterum illud *venerantur memoriam ejus* (Gr. *σελυντες τὰς μνήμας*) quo pertinet, in sequentibus dicitur. In Latino additur, *cum sobrietate & precibus*, totidem verbis ex Graeco expressum, ubi legitur *μετὰ σωφροσύνης καὶ προσευχῆς*. Atqui *σωφροσύνη* (quod proprie *mentis sanitatem* notat) apud Xenophontem opponitur *τῇ μανίᾳ* i. e. *insaniae* ac furori. Vult auctor Christianorum ritus, quibus Marci memoriam recolant, nihil habuisse commune cum insanis atque incompositis gentilibus circa mortuos suos caeremoniis, ex emota ac furiosa mente prodeuntibus.

Statim in Latino sequitur: *Gratulantes, quod [Marcus] primus verum & pretiosissimum meruit Alexandriae sbronum*. Ineptissime. Dixerat, Alexandrinus. Marci memoriam ad ejus sepulcrum studiose celebrasse. Subdit, *ὡς πρῶτον καμύλιον ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ κεκτημένοι*. h. e. *euni veluti praecipuum thesaurum Alexandriae possidentes*. Atqui haec vera sententia in Latino corrupta cernitur, idque de industria meo judicio, nempe ut Marcus primus Alexandriae Episcopus numeraretur: contra quam locuta est antiquitas. Apud veteres enim Marcus Alexandrinae Ecclesiae non tam primus Episcopus audit, quam fundator. Idque tum ex his Aëtis constat [vide sup. num. 5.] tum etiam ex Eusebio II. 14. quod sic habet: *Quarto Domitiani anno (αρίστος) PRIMVS Alexandrinae Ecclesiae [Episcopus] Annianus . . . moritur: cui secundus successit Abilius*. Hinc igitur Latinae interpretationis novitas se prodit, tunc scilicet facta, quando in catalogis Marcum primum Alexandriae Patriarcham recenseri coeptum fuit. Haec vero quum dico, nolo decus hoc tantum Alexandrinae Ecclesiae detractum ire. Fuerit per me licebit Marcus primus urbis illius Episcopus. De loquendi tantum consuetudine disputo: qua prioribus Ecclesiae saeculis Mar-

(in Tab. Crit.) quartò aut quinto saeculo idem conscriptum pronuntiat. At clariss. Sollerius, quod illud cerneret statuta ab se hypothesei adversari, praclarum hoc antiquitatis spoliolum, quod Henschenius magno in pretio habuerat (94) non videtur magni facere.

Equidem ut Latinam Aëtorum istorum interpretationem valde antiquam esse praeferre non possum (etsi sine controversia Beda (95) antiquiorem; facile vero

H h 2

vero

cus, uti fundator, extra numerum vagabatur, Anianus autem *primus* numerabatur. Haud simile est illud quod apud Euseb. III. 2. dicitur *Post Pauli Petrique martyrium PRIMVS Romanae Ecclesiae Episcopatum sortitus Linus*: nam hic *Primus* dicitur, sed *post martyrium Petri*; hunc opinor ideo Paulo posteriorem nominans, ut ei Linus successisse intelligeretur.

Ad num. 12. commentabimur infra capite III. hujus Diatribae.

(93) Tillemontius ubi de S. Marco (edit. Venet. pag. 93.): *D une autorité mediocre*.

(94) Henschenius ad XXV. April. ubi de S. Marco num. 3. *De venimus in sinceram notitiam antiquissimorum Aëtorum, quae de vita & Martyrio S. Marci fuerunt descripta*. Qui in eo tantum fallitur, quod Latina diversa a Graecis, & antiquiora putaverit. Nec ab Henschenii judicio aperte discedit Sollerius: nisi quod in consignationem temporis, quo passus est Marcus [quae quidem in Aëtis Latinis pessime se habet] ita insurgit, ut ea Aëta videatur parvi pendisse, aut, quod verius puto, non expendisse, multo minus eadem cum Graecis contulisse. Vide tomo V. Junii Fundamentalem Sollerii dissertationem ad Chronol. Patriar. Alex. num. 12. 23. & alibi, ac praesertim num. 32.

(95) Apparet, Bedam Aëta Latina legisse; quae ita in compendium redegit, ut etiam locutiones quasdam retineat hujus translationis peculiare; cujusmodi est illud, *Ad loca Bucoli . . . juxta mare sub rupibus*; itemque illud quod Marcum sepultum dixit *In loco lapidis excise cum gloria*: & alia plura; in quibus tamen ipsis Latinus interpres paulum a Graeco deflexit. At quam pridem ante Bedam ea translatio prodierit, incertum est. Nulla quidem in iis singularis locutio est aevi Tertullianei, aut subsequenteris. Verum nec continuo V. aut VI. saeculo recentior videbitur ut Adnot. 92. ad num. 10. ex voce illa *Religiosi* conjiciebam. Nec quemquam illud offenderit, quod saepe sensum auctoris sui non assequitur: nam is interpres & parum

vero posteriorem quinto saeculo, ut ex *Religiosorum* indicio in Adnot. 92. ad num. 10. observavimus) ita Graecum textum (quem ex dictis cap. superiore primigenium esse, luce clarius est) ajo esse antiquissimum, ac facile alterius Christi saeculi, aut summum tertii. Hanc tantam antiquitatem non alia evidentiore ratione ei vindicare posse mihi videor, quam ex minime inficienda orationis simplicitate, styloque ejus generis, quo Judaei Hellenistae utebantur: ut prorsus non sit dubitandum, quin ab Judaeo aliquo Alexandrino ad Christiana saecula converso id scriptum prodierit. Id quidem qui exaudiendis dialecti Hellenisticae monumentis tritas aures habent, fat scio, necum fatebuntur. Tamen quid vetat ejus rei specimina haec subjici?

Num. 1. versu antepen. de Aegyptiis ait, καὶ πᾶσα δύναμις δαιμονιώδης ἐγγηγόρει παρ' αὐτοῖς. Interpres: *Omnisque contracta virtus apud eos vigeat*. Sed *Vigilabat* ex Graeco legendum, idque e prima interpretis manu fuisse oportuit: quod tamquam scil. improprium expunxere postea amanuenses, substituto *vigeat*. Verum quam vim habet haec *ἐγγηγορέω* seu *Vigilo*? Omnino non aliam, nisi quam Judaei Hellenistae ei impertierant. Apud Dan. IV. 10. γγ *Ir* i. e. *Vigil*, nomen appellativum est *Angeli*: pro quo Aquila & Symmachus *Ἐγγήγορος* i. e. *vigil* posuerunt. Adhaec Dan. V. 11. 14. *ἐγγήγορις* (i. e. *vigilantia*) pro eo quod est *facultas angelica*, in textu LXX virali Danieli tribuitur. Postremo quis ignorat, in libro Enoch apocrypho, sed pervetusto tamen, angelos desertores vocari passim *Eggregoros* i. e. *vigiles*? Hesychio, in ejusmodi vocibus corradendis haud segni, *Ἐγγήγορος* exponitur *ἐυρήγορος* i. e. *Pervigil*.

parum Graece eruditus fuit, & id magis egit, ut ad stylum Latini Bibliorum interpretis se conformaret: sane laudandus quod orationis simplicitatem affectaverit.

(96) Idque tam in bonam tum malam partem Exempla sunt ubique obvia. Aferam tantum illud Is. XXIX. 6. de clade Hierosolymitana:

Ex his vides, verbum *ἐγγηγορέω* peculiare apud Hellenistas fuisse *ἐνεργείας* (*operationis*) angelicae, sive daemoniaca. Ergo in adscripto loco *ἐγγηγορέω* verti debet *Operabatur*, quo sensu scil. *operandi* verbum in N. T. vulgatus interpres usurpat. Et hunc locum sine dialecti Hellenisticae praesidio quis enodasset? Nec minus difficilis est, qui sequitur.

Num. X. v. 10. volentes idololatrias S. Marci reliquias comburere ingens coorta tempestas exsequi id vetuit, ac fugam dilabi coegit. Tunc illi irridentes *ἐλεγον* ὡς ὅτι ὁ Σάραπιν ἡμῶν πῶν ἐπισκοπῶν πᾶν ἀνδρὸς ἐποιοῦσατο σήμερον, διὰ τῶν γενεθλῶν. Interpres: *Dixerunt quod beatissimus Serapis noster in sua hodie festivitate hunc virum (Marcum scil.) voluit invisere*. Vbi interpres, stylo Biblico alioqui addictissimus, si pro *Invisere* posuisset *Visitare* (quo verbo (96) Vulgatus Bibliorum interpres passim utitur) minus quereretur. Nunc *invisendi* verbum nullam de Hellenistica locutione, quae haec latet, suspicionem injicit. Sciendum est autem, *ἐπισκοπέω* *visito*, & *ἐπισκοπήν* *visitationem* in Graecis Bibliis voces esse medias, in bonam ac deteriore partem accipi solitas: quod eo fit, quod Numinis interventu res magnas fieri putarent, sive prosperas sive adversas. Ergo *visitatio* modo Divinam opem, modo vindictam notat. Exempla Scripturarum sunt passim trita. In hoc autem Actorum loco *ἐπισκοπή* sine dubio *ultionem* designat. At, inquires, quis sibi persuaserit, gentiles Alexandrinos locutione Biblica usuros fuisse? Imo ne illud quidem satis esse verisimile dices, scriptorem hunc (quem ex Judaeo Christianum fuisse, non est dubitandum) induxisse gentiles illud de Serapide loquendi genus usurpantes, quod

in

tanti: *Visitabitur in tonitruo* &c. In Graeco: *Ἐπισκοπήν γὰρ ἔσται* &c. Ad verbum: *Visitatio enim erit cum tonitruo, & terrae motu, & voce magna, procella irruens, & flamma ignis comburens*. Quae verba eo huc attuli, quod nihil horum in ea tempestate, quae in Actis Marci describitur, ferre desuerit.

in Divinis Scripturis tantum vero Deo tribuitur. Sane quidem do manus. Quid ergo est? Omnino necesse est, eandem illam phrasim non magis Judaeis Hellenistis, quam & gentilibus Alexandrinis in ore fuisse. Id quamquam ex recitato horū Aëtorum loco manifesto colligitur; tamen & ex Scriptoribus Alexandrinis fidem faciam. Hefychio *Επισκοπή* (*visitatio*) est *ἐκδίκησις* i.e. *vindicta*. Ac solet quidem interdum Hefychius Biblicas notiones afferre. At heic certe ex popularibus suis hausit; quum ceteroqui in Bibliis vox ea sit media. Adhaec Clemens Alex. (Paed. I. 9. initio pag. 123. edit. Colon.) *ἐπισκοπή ἐστὶν ἐπίπληξις σφοδρά*. *Visitatio autem est vehemens increpatio*. Quod ubi is dicit, nec ex Scriptura id

docet, nec *Visitationis* Biblicae interpretandae gratia id affert. Postremo Synesio (apud H. St. Thes.) qui non solet Biblicis locutionibus uti, *ἐπισκοπή Θεῶ* est Divina in improbos animadversio. Sed hunc tamen locum in auctore non vidi. Ex his fit, Alexandrinam hanc fuisse locutionem: Bibliorum vero interpretes, utpote Alexandrinos, eam cum aliis pluribus (& iis forsan prae ceteris, quas Hefychius suo lexico intexuit) in dialectum dictam vulgo Hellenisticam intulisse. Jam, uti vides, duo attulimus praeclara specimina, unum Hellenisticae dialecti, alterum Alexandrinae simul & Hellenisticae. Verum quid opus est ire per singula? Vel vide, quae in substratam (97) Adnot. contuli: ex iis intelliges, totam quantam est

(97) *Ad Graeca S. Marcī Αἴα Animadversiones posteriores: per quas scriptum illud a capite ad calcem Hellenisticae & Alexandrinae dialecto decurrere, ostenditur.*

Quin mera Hellenistica dialecto, (utī vocant: nec enim Salmasiana super eo nomine praecia iustaurare est animus) haec historia pertexta fuerit, non est dubium. Nam sive verba singula, sive conjuncta spectentur, Hellenistam Judaeum, sed *Χριστιανίζοντα*, exaudire mihi videor. Ordior a vocibus singularibus, ac primum a particulis.

Et illud quidem non moror, quod *εἰς* (*in*) cum notione quietis ibi perpetuum ferme sit; nam & ceteri Graecorum id passim usurpant. Verum *ἐν* pro *ad*, id peculiare Hellenistis est, quod & in N. T. passim usurpatur, ut Matt. X. 16. Marc. I. 16. Luc. VIII. 8. Jo. V. 4. adhaec 1. Cor. VII. 15. Eph. VI. 24. & 1. Tim. III. 16. In his vero Actis num. V. v. 13. *ἦλθεν ἐν Αλεξανδρείᾳ*. Item VII. v. 11. *σύρωμεν .. ἐν τοῖς βράχοις*. Quod adnotatori Bollandiano fraudi fuit, verti jubenti *Trabamus in locis Bucolicis*, quum tamen vetus interpres verterit *In loca*. At eadem locutio occurrit etiam IX. v. 5. ubi non potest non motus significari. Jam *καθώς* *sicuti* frequens Judaeis Hellenistis est, heic quoque num. XI. v. 6. & alibi usurpatum. At ab eo *μοριῶ* elegantiores scriptores abstinebant (quod & a Phrynico damnatum memini) *καθά* usurpantes. *Ἐνδόξως* num. XI. v. 7. [quod interpres vertit *cum gloria*] in re sepulchrali Hellenisticum est, sumptum ex Tob. XIV. 11. 13. uti monuimus Adnot. 92. ubi & pravam distinctionem

correximus. Et haec de particulis: nec enim nisi insigniora persequor.

Ad nomina quod attinet; neutrum *ἐνεδρον* pro *insidiis* profani non usurpant: at eadem vox & Act. XXIII. 16. & in Graecis V. T. interpretibus millies, itemque in Sapientia, Sirachide, priore Machabaico saepissime occurrit. Quam quidem vocem Bibliorum interpretes ex Alexandrino sermone, Alexandrinos ipsos, intulisse in Biblia, certum me facit Hefychius: apud quem proparoxytonum *ἔνεδρα* scribitur: quod tamen male ejus lexici adnotatores pro feminino (quod prooxytonum esse debuit) habuerunt. Atqui id neutrum *ἐνεδρα* Noster num. V. v. 6. usurpavit. Item *ἐγκάθετος* pro *insidiatore* profanis inusitatum, reperitur heic num. VII. v. 7. ut & bis in Graeco Jobi interprete, itemque in N. T. Adhaec *ἀναφορά* pro *oblatione* seu Missae Sacrificio, quod heic VII. v. 9. legitur, ex eo venit, quod in N. T. passim *ἀναφέρειν* sit *offerre* sacrificium. Vide ad Heb. VII. 27. IX. 28. XIII. 15. Jacobi II. 21. & 1. Petri II. 5. & alibi. Item in Graeco V. T. totis id paginis legitur, etsi ipsum derivativum nomen *ἀναφορά* non alibi quam in Graeco Psalmi L. 20. occurrit, ubi & Latinus *Oblationes* interpretatur. At Christiani scriptores pro *ἀναφορά*, *προσφορά* usurpabant. Itaque in 2. Can. Apost. pro *ἀναφορά* [quod nunc ibi legitur] alii habent *προσφορά*. Sed & *λαίλαψ τυρῶ* [quod in his num. 10. habes] ter in N. T. obvium, at in sacris veteris paginae scriptoribus tritissimum est; ut & verba *λαίλαπιζῶ*, & *λαίλαπέω*, quae videntur ab Alexandrinis hausta. Hefychius

chius praeter *λαίλαψ*, etiam *λαλάπτος* assert. At ex profanis, ubi ab Homero discesseris, rarissimus est ejus nominis usus. Eodem num. 10. versu penult. *ἄνδρες εὐλαβεῖς* est ex Act. VIII. 2. [quo ibi Lucas in ead. re sepulchrali utitur] & II. 5. sed & alibi pluries in V. T. Postremo eod. versu *ὁ δίκαιος* substantivè usurpatum [ut & *ὁ ποιητὴς*] est purus purus Hellenisticus Hebraisticus.

Transco ad verba. *Ευδῶω* i. e. *prosperum iter praebere*, aut translate *fortuno, prospero*, huic Scriptori aequè ac Graecis Bibl. interpretibus est frequentissimum. *Αγαθόνωμα* pro *gaudeo* (quod haec IV. 3. legitur) eisdem Graecis interpretibus usitatum, exteris non item. *Θεμελιῶω* *fundo* ad spiritualia translatum [quod num. V. v. 12. legitur] est ex Hellenistarum consuetudine: cujus exempla habes Judith XV. 9. & I. Petri V. 10. & alibi. *Εκμυκτριζῶ* i. e. *subsanno* (num. VI. 3.) Nolter ex eisdem interp. habet, ignotum profanis. *Πιάζω* *comprehendo* (quod haec VI. 8. pro *πιέζω* occurrit) est peculiare ferme utriusque T. paginis, *Συελλῶω* sepulchrali notione [quod habes num. 10. v. penult.] est ex eisdem Hellenistis: cujus notiois exempla protuli in Adnot. 92.

Atque haec pauca specimina de vocibus singularis latris: nunc pauca de conjunctis. *Comedere* (aut aliud affine verbum) *φωμόν ἄρτου* I. Reg. XXVIII. 22. & 3. Reg. XVII. 11. Prov. XXVII. 21. legitur: itemq. in his Actis III. v. 10. *γευσάμενοι φωμόν ἄρτου, gustantes buccellam panis*. Id quidem Tillemontius ad Eucharistiam refert. Non repugno. Sed tamen eam locutionem Biblicos interpretes ab Alexandrinis mutuatos, conjicio ex eisdem num. versu sexto ante finem, ubi Anianus adhuc gentilis Evangelistam invitans ait, *καὶ φαγόμεθα ὁμῶς φωμόν ἄρτου, ὅτι comedemus una buccellam panis*. Ex quo & eam phrasim origine Alexandrinam fuisse conjicias, simulque non necessario ad Eucharistiam referri in priore loco deberi. Est & illud conjunctum II. 6. *λεπρῶς ἐκαθάρισεν* [cor. ἐκαθάρισεν: eademque correctio adhibenda VI. v. 6.: nisi *καθαρέω* Alexandrinis peculiare fuerit] *leproso mundavit*: quod in utroque T. obvium, in profanis minime legitur. At Irenaeus apud Euseb. V. hist. eccl. 7. etiam a daemonibus liberatos vocavit *καθαρισθέντας, mundatos*: quod & alii postmodum sunt imitati, ut observat Valesius. Sed & illa conjuncta ex ingenio sunt linguae Hellenisticae: num. VI. v. 4. *ἐωλόισθησαν ζύλα*, & IX. v. ult. *ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα*. Postremo conjunctio verbi substantivi cum alterius verbi participio insignis est sermonis Hellenistici character, et

jus in N. T. totis paginis exempla plura occurrunt. Nec minus Nolter VII. v. 4. *ἀποπαζάμενοι ἡσσαν* pro *ἀπετάξαντο*. Sic etiam ibid. versu quarto ante finem *ἡσσαν πίπτουσαι*: & X. v. ult. *ἡσσαν ἐπιτελούντες*. Quod ultimum notari velim: nec enim id [quod scripturae commentatores volunt] actus continuationem designat: imo contra haec verti debet, *Vbi precatioes suas peragere soliti erant*, ex intervallo scil. At vetus interpres haec ad ipsum Marcum retulit, *Vbi orationes solitus erat Domino sine cessatione fundere*. Et ubinam qualesis interpres non gravissime offendi? quem tamen Henschenius pro auctore primigenio obtrusit. Nec minus illa Judaica conjuncta sunt: num. VIII. v. antep. *εἰρήνη σοι, pax tibi*, pro *Heb. shalom lach*: & quod num. XI. v. 5. inter meras corporis habitudines numeratur hoc, quod Marcus fuerit *plenus [χάριτος Θεῶ] gratia Dei*. Quid enim in corporis formae descriptione gratiae gratum facienti [uti vocant] loci erat? Atqui ibi intelligenda est oris, corporis, sermonisque gratia: quae utpote in Marco mirifica, ex Judaeorum consuetudine adjuncto Dei nomine, amplificatur; uti sunt & illa *montes Dei, cedri Dei* &c.

Et haec de Hellenisticis locutionibus sufficiant: quartum nonnullae mihi videntur ab Alexandrinis mansisse: de quibus jam pauca addam, conjectura magis, quam certa ratione fretus. Nam quum superiora illa (*ἐπισκοπὴ pro vindicta, & ἐνεδρον*) sine sine dubio Alexandrina; facile adducor, ut credam & insolitas quasdam locutiones peculiare Alexandrinorum fuisse. Ut illud I. v. 10. *χάριτι ἐκκληρώθησσαν*, quum potius ipsi Apostoli *κληρωθῆναι* dicendi fuissent. Mox v. 12. *Ελαχεν* pro *forte contigit*) *Μύζικον* . . . *εὐαγγελισασθαι*. At ceteris Graecorum longe aia est syntaxis verbi *λαγχάνω*. Num. VI. v. ult. gentiles clamant, *πολλὰί βίαί τε μάγισ*: ubi *βίαί* num. plur. aut *injuriis* significatu Homericò notat, aut (quod locus postulat) *magicas ἐνεργείας*. Ibidem *μάγισ* est *ἀποπειών, impostor, planus*, ut Hesychius in suo lexico exponit. De *κωμασία*, non alibi obvio nomine) infra videbimus.

Supereit brevis illa defensio. Nam dixerit aliquis, ex supra productis Hellenisticae dialecti speciminibus non necessario confici, scriptorem fuisse antea Judaeum, Quid enim? An non quisquis is fuit, potius, utpote Christianus, dictionem suam ad Graecorum Bibliorum stylium conformare? Audio. Verum quaedam in hisce Actis sunt, quae nemo, nisi Judaeus Hellenista fuisset, scribere potuisset. Talia sunt illa duo [*ἐργηγόρησεν*, itemque *ἐπισκοπὴ* de

est hanc de Evangelista nostro historiam Hellenistica & Alexandrina dialecto contentam fuisse .

Atqui sermonis Hellenistici scripturæ primùm Christi sæculum fane quam plurimam suppeditat, in primis Scripturas apocryphas, alterum pauciora, tertium aut nulla aut paucissima . Fortassis ea dialectus Alexandriae aliquanto diutius quam alibi viguerit (nam indidem a Graecis interpretib. ea prodiit) sed non opinor ultra sæculi tertii initia . Quocirca non

arbitror, hanc Marci historiam medio tertio sæculo esse posteriorem, tortassis & antiquiorem .

His jam, quae de stylo diximus, non parum roboris accedet ex geographica provinciarum Marci *κλιματίας* (*sortitionis*) descriptione tali, qualis altero Christi sæculo in usu erat ; quae mox quarto non mediocriter mutata cernitur . Quae cuiusmodi sint, rejeci in subjectam (98) Adnotationem . Ex quibus uti spero huius Greci de rebus Marci commentarii anti-

Serapide usurpatum] quae initio posui : quae retrusiora sunt, quam ut cuivis non Iudaicis aliquando imbuto disciplinis sponte sua stylium cadere poterint . Tale & illud num. 10. *Plenus gratia Dei* . Tale & monosyllabum *εὖ* cum notione motus : talia & plura quaedam subtiliora . Cuiusmodi est & illud ex penitentiore Hellenistica proprietate petitum . Nam verbum *ἀποδοκιμάζω* pluries in Vetere Novoque T. legitur pro Hebraeo *Maas* quod est *reprobare* . Verum semel tantum cum praepositione notante id, unde quis dejicitur, idq. Sap. IX. 4. *Da mihi . . . sapientiam, & noli me reprobare a pueris tuis* : Gr. *μὴ μὲ ἀποδοκιμάσης ἐκ . . . i. e. Ne me rejicias e numero puerorum* . Nā illud Ecclesiast. XX. 22. *Ex [Gr. ἀπὸ] ore stulti reprobitur* [i. e. rejicietur] *parabola*, ad rem non facit, quia videtur syntaxis haec esse : *παραβολὴ ἢ ἀπὸ ἰσχυροῦ &c. Parabola ab ore stulti profecta improbitur* . Sicut nec ad rem faciunt loca Marci VIII. 31. & Luc. XVII. 25. ubi ἀπὸ est pro ὑπὸ, agentis scilicet personae . Atqui unico illi Sapientiae loco par imo germanus est alter Actorum istorum num. VIII. v. 16. *μὴ μὲ ἀποδοκιμάσης ἀπὸ πᾶς χάριτος θεοῦ, Ne me rejicias [aut facias excidere] a gratia tua* . Haec sunt interiores illae dialecti Hellenisticae gazae, quas ubi ab Iudaicis discesseris, nemo alius perspectus habere poterat .

(98) *In Marci provinciarum chorographiam ex antiquorum mente in his Aëtis designatam .*

In Graecis Aëtis num. 1. v. 15. legitur : *Αὐτὸς γὰρ ὁρατὸς &c.* Quae totidem verbis sic concipies : *Is enim primus in tota Aegypti regione [quo significat, totius Aegypti nomine etiam Thebaidem, & Augustamniam intelligi] Libyaeque & Marmaricae, Ammoniacaeque & Pentapoli praedicavit Evangelium adventus Domini & Servatoris nostri Jesu Christi* . Non poterat aptius neque verius has provincias re-

ferre is, qui in Aegypto, & quidem altero, uti reor, Christi saeculo scriberet . Nec enim ovū ovo similis est, quā haec quae recitavimus, Ptolemaicae harum provinciarum descriptioni paria sunt . Ptolemaeum autem potissimum nomen, quod ei, utpote Alexandrino, in Aegyptiacis esse credendum praee aliis censeo . Quem vide ipso exordio lib. IV. ubi ab occasu orientem versus progrediens easdem has provincias eodem ordine, nisi quod retrogradus, enumerat . Vide & eod. lib. cap. 5. Ac postremo confer inter Ptolemaicas tabulas in aes incisae eam quae est Africae tertia : in qua si occidentem versus progrediaris, primo tota se cum superiore inferior *Aegyptus* in conspectum dabit : hanc *Libya* excipit, in cuius suam *Ammoniacam* in mediterraneis cernitur : *Libyam Marmaricam*, hanc postrema versus occidentem *Cyrenaicam* (quae in his Actis synonymo vocabulo *Pentapolis* dicitur) subsequitur . Quam sane tabulam non invito haec inseruissim, ad hunc locum illustrandum peridoneam, nisi operarum festinatio id prohibuisset . Eam tamen in nitidissima Ptolemaei editione Bertiana contemplari poteris .

At si quis alius haec eadem Marci gesta quarto Christi saeculo, aut sequentibus pertexuisset, nae is geographicam descriptionem suo tempore congruam secutus esset . Quannam ? nempe eam, quam in Ammiano, aliisque ejusdem & sequentis aetatis cernimus . Ammianus enim XXII. cap. 16. initio scribit, Aegyptum suo tempore in *Augustamniam* [ea est orientalis Aegypti regio, cuius *Augustamnicae* etiam Athanasius meminit Ep. apolog. ad Constantium], *Aegyptum* & *Thebaidem* provincias divisam fuisse . Quamquam in eo Ammianus parum a Nostro distidet, qui *in tota Aegypti regione* dicens, nihilo minus iis verbis tres illas Ammiani provincias designavit . At quas deinde Noster quatuor distinctis nominibus provin-

cias

antiquitas extra teli iactum constituetur.

Quod commentarium in Eusebii manus non incidisse, haud valde miror; ut quem simplicioribus eisdemque ἀδοσπόποις (*anokymis*) scriptis excutiendis

cias recenset, eas Ammianus pro more sui temporis in duas tantum contrahit, in *Libyam* atque *Pentapolim*. Nec dubium est, quin hanc rationem aequales & posteriores Ammiano scriptores secuti fuerint. Eandem in his ipsis Marci provinciis recensendis sequitur & Babilii Menologium hoc die in S. Marco, ubi scribitur: ἐν πάσῃ τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, *In tota Aegypto, & Libya & Pentapoli* [nulla Marmaricae & Ammoniacae mentione facta] *Christi verbum praedicavit*. Et auctores haud dubie hujus descriptionis, quos sequeretur, Menologii scriptor habuit eos, qui Nostris longe posteriores fuerunt: quo tempore frustra *Marmaricam*, frustra *Ammoniacam* [hanc Athanasius Apol. ad Const. num. 32. Libyae desertim attribuit, τὴν Ἀμμωνιακὴν τῆς Λιβύης vocans] tamquam a Libya distinctas quaereres: quippe totus is tractus sola *Libya* & *Cyrenaica* seu *Pentapoli* absoluebatur. Eadem provinciarum tantum duarum designatio & in Plinio cernitur V. 5. 6. qui in eo universo tractu tantum *Libyam* *Marcotim* (in qua & *Marmaridas* populos h. e. Marmaricae incolas recenset) & *Cyrenaicam* (in qua *Hammonis oraculum* ponit i. e. Ammoniacam) agnoscit. Et Aegyptii quidem scriptores Ptolemaeum popularem suum sequi altero Christi saeculo debuerunt. At mox Ptolemaei (quem passim antiquas partitiones in locis ipsis usitatas secutum reperio: quod de Thracia ad Acta S. *Philippi Heracl.* ad 19. April. observavi) designatio defuevit: illa altera Pliniana passim obtinuit, maxime IV. Christi saeculo; quo & ea opinio obtinuit, duas illas provincias, *Libyam* & *Cyrenaicam*, regum Aegypti duorum liberalitate populo Rom. olim legatas fuisse: quod ut de *Cyrenica* verum est, ita de *Libya* falsum. De quo vide Valesium virum summum ad extremum XXII. Ammiani librum, ubi & commentum hujus originem pandit.

Atque ex hac usque dictis vides, S. Marci biographum altero Christi saeculo, summum in eunte tertio, scribere debuisse: quantum quidem ex provinciarum Ptolemaica recensione conici potest.

Verum quando in his sumus, scire libet, ecqua pars Africae fuerit *Arida Libya*, sive *siccior*, cujus est loco Marcellinus meminuit. Mi-

non magnoperè delectatum, in celebrioribus ceteroqui versatissimum, conperio. At ex eadem historia passim Aegyptii scriptores sua de Marco deprompserunt (quod ingenue fatetur Tillemontius) nisi quod iidem hujus historiae fin-

cerior, quod Cellarius extremo cap. 2. de eo non constare dixerit. Omnino est universus ille tractus inter *Aegyptum* & *Cyrenaicam*, quem ex Ptolemaei mente provinciae duae, *Libya* & *Marmarica* occupant: sive est quae *Exterior Libya* aliis dicitur, Plinio *Marcotis Libya*. Cur, inquis, ea id cognomen ab Ammiano impetravit? neque quia is graecitiam in omnibus. Graeci *Libyae* nomine universam Africam intelligunt: unde in illo Act. II. 10. *Et partes Libyae, quae sunt circa Cyrenem*, Augustinus *Africae* legit. Is autem tractus, quem stricte *Libyam* appellarunt, & Ptolemaeus αὐτὸν ἰδίῳτ Λιβύην, quem sit mire siticulosus, Graeci olim dixerunt *Ξηρολιβύην* *Xerolibyam* h. e. siccam Africae partem, teste Servio ad 3. Aen. Similiter Theophrastus IV. 4. circumlocutus est vocans αὐτὴν μὴ ὑδαμένον τῆς Λιβύης, h. e. eam *Libyae* seu *Africae partem, quae non madet imbribus*. Eam porro circumlocutionem Marcellinus inferendam sibi duxit in Latium, dum eam quae non modo Latinis, sed & Ptolemaeo & Graecis aliis simpliciter *Libya* vocatur, Gracco *siccioris* aut *aridae* cognomento donavit.

Sed & in eo nuperi quidam veteris orbis descriptores errant, dum *Libyae*, de qua tamdiu loquimur, tres constituunt provincias, maritimas duas, *Marmaricam* & *Cyrenaicam*, tertiam vero ab harum tergo *Libyam Aridam* in mediterraneis: quae ex dictis facile resullantur.

Nolo & hoc in transitu omittere, auctorem Chronici Orientalis Ecehell. in hunc modum Marci κληρωχίαν describere: *Obtigit Marco Evangelistae, ut pergeret in Aegyptum, Alexandriam, Pentapolim occidentalem, Aethiopicam & Nubiam*. In quibus etsi nihil sani; tamen videtur *Libyae* nomine (quae in his Actis ita recensetur, ut sit omnino *Exterior*) *Nubiam* h. e. Interiorem *Libyam*, quae a tergo Exterioris meridiem versus distindebatur, intellexisse. Id ci fraudi fuit, quod aevo sequiore & hodiequum illa *Exterior* non *Libya*, sed mutato nomine *Regnum Barcae* vocabatur. Jam vero & *Aethiopia* Marci forti idem admenfus est, secutus, fat scio, falsas aetatis suae traditiones. Postremo *Pentapolim occidentalem* dixit, forsitan ut hanc Africanam *Pentapolim* ab altera illa Palaestinae discerneret.

ceritatem nonnullis additamentis polluerunt, quorum forsitan aliquid & in haec ipsa Acta (Latina intelligo) postmodum redundavit.

C A P. III.

Quibusdam difficultatibus occurritur. De anno ac die passionis S. Marci. De duplici festo Serapiaco concurrente cum sollemnitate Paschali. Chronotaxis passionis S. Marci.

Non frustra haecenus laborasse mihi videor, ut suam antiquitatem & auctoritatem his Actis vindicarem. Addi & alia sinceritatis argumenta possent a rebus ipsis petita; cujusmodi illud in primis non leve est, quod in eis num. 7. cum die Passionis S. Marci Serapiaca celebritas componitur: quod cujusmodi sit, infra expendetur. Nec omnino quidquam est, quo hujus historiae fides convelli possit. Nam quae Tillemontius Not. 1. objecit, ea nos Adnot. 92. diluimus. Id solum relinquatur, ut iis occurram difficultatibus, quae a temporum notatione in sine Actorum signata petuntur.

Ac primum omnium ut in ceteris omnibus, sic maxime in notatione temporum, Latinorum Actorum fidei nec auctor nec fundus accedo: quae sive per interpretis incertiam, sive quod ad priva-

tas opiniones sciculi aptare quaedam adnisi fuerint: ut ut est, immaue quantum illa passim a Graeca fide aberrant. At vero Graecorum non defugio auctoritatem: nisi quod ea quoque num. ult. aliquid ab interpolatoribus passa fuerint. Nam quis illud ferat, quod Evangelista decertasse narratur ἐπιβασιλείας Γαίου Τιβεριῆος Καίσαρος, sub principatu Caii Tiberii Caesaris? Deinde ne illud quidem suspicione vacat, quod idem Marcus depugnasse dicitur Mense Pharmuthi, secundum vero Romanos (mense) Aprili (die) XXV. Cur enim Romani mensis dies designatur; Aegyptii non item? Atqui auctor in Aegypto scribens Aegyptium tantum mensem apposuerat, non Romanum, multo minus Romani diem. Idem vero & de imperatore siluerat. Ac sero denuum aliquis exstitit, qui & in principio primam illam periodum his Actis praefixit, quae a Latinis abest, & iisdem subiecit sollemnem conclusionem in Martyrum passionibus legi solitam, nimirum quoto mensis Romani die obierit, quo sub principe, & quae de more sequuntur. Quocirca ne dubita, quin scriptor in ea verba desierit *μηνὶ φάρμουθι, mense Pharmuthi*. Cetera sunt e manu longe recentiore, ac facile citriter millesimum Christi (99) annum.

I i Jam

(99) Etenim si tantum scriptum fuisset, sub Tiberio coepisse Marcum in Aegypto Evangelium diffundere, haberet hoc eum Menologio Basilii ad XXV. Apr. & cum Synaxario Collegii Claromontani (apud Sollerium num. 3.) commune. Nunc autem eundem Apostolum sub Tiberio passum, nemo dixisse reperit praeter Abulbaracatum (putidissimum auctorem Patriarchar. Alexandr. Catalogi ante annos CCCC. Arabice scripti) in quo hoc portentum legitur: de quo vide Sollerium num. 10. Ac fortassis, qui primus haec Actis adfuit, is tantum ἐπιβασιλείας Καίσαρος i. e. sub Caeso Caesare (qui *Caligula* dicitur) iuravit: deinde alius audacior etiam Τιβεριῆος inferisit, parum curans, Caii & Tiberii praenomina neminem copulasse principum. Aut vero is interpolator scripserat potius, ἐπι Τιβεριῆος Κλαυδίου [pro quo postea Γαίου irrepsit] Καίσαρος, sub Tiberio Claudio (qui simpliciter *Claudius* dicitur) Caesare. Quod cur credi potuerit, infra dicam in Adnot. 102.

Verum quid his immoror? Tam e manu sui auctoris est illud *Sub Caeso Tiberio Caesare*, quam quod in Actis Latinis Henschenianis legitur, *Anno Neronis imperii quarto decimo*. Nam alia septem Acta Latina manu exarata laudat Sollerius [in Dissert. cit. num. 33.] *in quorum nullo [inquit] annus Neronis XIV. exprimitur, sed pleraque variant, aliis Caii, aliis Claudii tempora adducentibus*. Sunt haec enim omnia recentiorum additamenta, dum pro suo quisque captu hujus aut illius principis annos adscribere satagunt. At scriptor Graecus (quem ex stylo perantiquum esse ostendi) si tempora tolerari martyrii notare voluisset, id more antiquorum, adscriptis consiliis facere debuisset. Nunc quia is, quantumvis antiquus, a re tamen gesta longiuscule aberat; satis habuit adnotasse eos characteres (*Paschatis scil. Serapiorum & Pharmuthi mensis*) quos ex continuata traditione sciret: ceteris supersedit.

Jam illam aggredior sane quam arduam difficultatem de Paschali sollempnitate, qua raptatus Evangelista in Actis dicitur. Et vero Marcum die XXV. April. pertulisse mortem, omnis retro antiquitas Aegyptiorum, Syrorum, Graecorum, Latino- rumq. consentire in speciem videtur, dum eo die festū passionis ejus celebravit. Accedit quod Serapiaca celebritas, qua Marcus depugnavit, in eundem (100) Aprilis XXV. incurrere creditur. De die igitur Passionis vix videtur dubitandum. At vero quo pacto in eundem diem eo anno Paschalis sollempnitas (ut in Actis num. 7. legitur) incurreret? quum toto illo tempore (quantumlibet Marci mortem sive prorogari, sive contra maturari libeat) numquā eo die Pascha celebrari potuerit.

Nisi vero volumus, Evangelistam anno Christi XLV. pertulisse martyrium: quo certe anno Pascha in 25. Aprilis incurrerebat. At is annus pluribus de causis, quas (101) inferne attingi, Marco ultimus esse non potuit [etsi aliquando olim id creditum [102] suspicor] &, in quo caput est, Evangelista non ipso die Paschali obiit, ut ex his Actis constat, sed postridie Paschatis. Quocirca ut is die

(100) In rustico quidem Calendario apud Gruterum p. 138. in fine Aprilis SARAPIA nominatur, sed quoti die mensis, non adscribitur pro more ejus Calendarii. At in Calendario Rom. quod medio IV. saeculo scriptum sub Constantio dicitur (tom. VIII. Theſ. Graeviani) mense Aprilis e regione diei VII. Kal. (i. e. 25. April.) signatur SERAPIA. Prima [ut vobis dicam] syllaba cum A aut E scribi solet.

(101) Cur Marcus anno XLV. non sparserit sanguinem, praeter supra allatam rationem (nimis debuisse anno emortuali Marci celebrari Pascha die 24. April.) faciunt hae aliae causae. I. Si tam mature is Apostolus emigravit ad caelum, quo etiam anno appulisse in Aegyptum dicemus? II. Anno XLV. Marcus Petrum Romam secundo venientem comitatus existimatur. III. Evangelium qui miris ab eo Romae scriptum volunt, in ann. 43. conferunt; at qui serius, in ann. 45. aut porro.

(102) Suspicio inquam, olim non desuisse aliquem summo doctum, qui ut Marci diem certa- rum cum Paschate conciliaret, anno XLV.

XXV. Aprilis efflasse animam reperia- tur, seligendus is annus erit, quo Domi- nica Paschalis in XXIV. Aprilis incide- rit: qui certe, quocumque te vertas, nul- lus usquam reperietur.

Mitto heic aliorum systemata, dum alii Marci Acta hac ipsa de causa contemnunt, alii Paschatis nomine quem- cumque Dominicum diem Paschalis tem- poris intelligi jubent: quod alterum mi- ror Tillemontio ac Sollerio placuisse.

Atqui etsi in XXIV. Aprilis (24. in- quam, uti proxime exposui, non 25.) numquam toto eo tempore Pascha inci- dit, at in proximum certe incidit aliquan- do diem. Nim. enim anno vulgaris aerae LXXV. die XXIII. Aprilis Pascha cele- brari debuit: isq. est annus passionis Evan- gelistae, nisi vehementissime fallor. Jam porro videamus, quo pacto in ejus anni Pascha convenire omnia possint, quae in his Actis narrantur. Quae Acta num. 7. [si quidem Graeca totidem verbis transfe- ras] sic ordiuntur: *Accidit autem, ut beatae festivitatis sancti Paschatis adveniret sancta Dominica, in qua erat & ipsorum [Alexandrinorum] Serapiaca (κομασία) comessatio.* Deinde narratur Marcus eo die

sit delectatus. Suspicionem iniecit additamen- tum illud ad finem Actor. Graecor. *ἐπι Γαίῃ Τιβερίῳ Καισαρῶς.* Nam is primo scripserat *Κλαυδίου*, mox alius substituit *Γαίῳ*, uti supra Adnot. 99. exposui. Atqui annus XLV. in Clau- dii principatum incidit; qui princeps in nummis & lapidibus *Ti. Claudius Caesar* inscribitur.

Ex corrupto autem Graeco additamento mira variatio in Latina exemplaria inventa fuit, *alii Caii, alii CLAVDII* [quod *Claudii* in- dicio est descriptionis primae] *tempora adducen- tibus*, inquit Sollerius: dum interim Abulba- racatus in *Tiberii* principatu sibi placuit, in Ne- rone Acta Latina Henscheniana. Ita id addita- mentum, ubi corruptum Graece fuit, in plures sententias Latinos & Arabes scidit.

Sed & aliqui annus 45. auctori primo addita- menti percommodos videbatur ad Therapeutas Philonianos Marco auctori adscribendos: quod non aliter evenire potuisse, intelligebatur, nisi Marcus quam maturime in Aegyptum profes- sus esset. En vera origo, nisi magnopere fallor, additamenti illius ad finem Graeci textus, quod nunc aude *Γαίῳ* pro *Κλαυδίου* exhibet.

die prehensus, ac raptari coeptus, post-
die redintegrato certamine obiisse. Eo-
dem porro, quo excessit, die exanimati
Apostoli reliquias comburere frustra co-
nati gentiles, ac tempestate ad vesperam
usque protracta deterriti, tandem ab in-
cepto destiterunt. Itaque corpus intactum
Christiani curarunt, ac sequenti die [qui
tertius a prehensione & Paschali Domi-
nica esse debuit, h. e. feria tertia] sepe-
liverunt. Quare Paschali Dominica [h. e.
die XXIII. Aprilis, in quem anno Chri-
sti 75. Pascha incidit] Marcus cruciari
coeptus, die XXIV. consummatus fuit,
ac postremo die XXV. sepultus.

Atqui alibi saepe a me observatum fuit,
diem sepulturae apud antiquos paris di-
gnationis fuisse ac diem emortualem. Ita-
que utrumvis, ut libitum fuit, recurrenti-
bus annis celebrarunt. Nec semel hoc,
sed in pluribus Martyribus animadvertisse
memini, modo diem fusi sanguinis,
modo sepulturae (quae duo ceteroqui plu-
rios uno die fiebant) a posteris fuisse an-
niversario conventu honoratum. Itaque
Aegyptii primitus die humati corporis
recurrente memoriam Marci colere coe-
perunt [id quod Acta innuunt num. 11.]
a quibus id mox Graeci, Latini, Syri di-
dicerunt. Atque ut semel dicam, errant
gravissime scriptores hagiologi, quoties
ex die festi [sive depositionis sive passionis
aliove sub nomine] constanter antiqui-
tus observato colligit, eundem diem emor-
tualem fuisse: qui contra colligere debuif-
sent, eum haberi debere diem sive mor-
tis sive depositi corporis. Possent id plu-
ribus ostendere, nisi sexcenta passim ali-
bi hujus rei documenta protulissent, plu-
ra in Praefatione daturus. Vel vide se-
quentem diem, quo S. Basilei Passio in
hisce Fastis signatur, quia eo die is sepul-
turae traditus fuit, etsi idem die 28. Mar-
tii sanguinem profudisset. Ergo dies XXV.
Aprilis non consummatus martyrii, sed
depositionis Marci proprie dies fuit, &
tamen eod. die Passio notatur.

Fortasse dices, ex supra recitatis Acto-
rum verbis colligi, in diem prehensionis

& inchoati martyrii duo festa concurrunt
illo anno, quo Evangelista pugnavit, nini-
gentilium quidem Serapiacam celebra-
tem, Christianorum vero Paschalem: quare
quum Serapiaca in XXV. Aprilis
inciderint [de quo vide Adnot. 100.] etiam
Pascha in eundem diem incurrere de-
buisse. Atqui hoc argumentum nimis pro-
bat. Nam si Serapiaca sollempnitas illa,
qua Marcus captus cruciari coepit, in
XXV. April. incidisset, ex eo fieret, S.
Evangelistam [qui certe postridie emisit-
se in raptatione spiritum narratur] non
die XXV. sed XXVI. fuisse coronatum,
omnino postridie ejus diei, quo ab anti-
quis omnibus colebatur. Verum quid
morum? Duplex in his Actis Serapidis
celebritas notatur, una num. 7. quae vo-
catur *Σαραπιακή κομίσια* h. e. *Serapiaca*
comessatio: altera extremo num. 10. voca-
tur *Γενέθλιον* h. e. *Natale*: de quibus vide
sup. Adnot. 92. ad n. 7. & 10. Prior eo anno
concurrens cum Paschate, in diem utique
XXIII. Aprilis incurrit; at posterior [quae
videtur fuisse major festivitas] sive in-
sequentem diem h. e. XXIV. Apr. sive in
XXV. Et Acta quidem innuere videntur,
id Natale incidisse in XXIV. quo exorta
procella fuit, vulgo distitantis gentili-
bus, Serapidem in die sui *Natalis* (*γενέθλιον*)
ἐπισκοπῆν h. e. *vindictam* in Marcum,
immissa tempestate, exercuisse. Hoc si
verum sit, tum sane in Calendario (illo
de quo diximus in Adnot. 100.) *Serapia*,
quae e regione *πρὸ VII.* leguntur, luxata
dicemus, ac retrahenda esse in *VIII.* h. e.
diem 24. Verum nihil impedit, quominus
re vera Natale Serapidis in XXV. incide-
rit, quo sepultus est Marcus. Nam ubi
gentiles effutiebant, Serapidem in suo Na-
tali ultionem in Apostolum exferere vo-
luisse, id dixerunt etiam in *ἑρσορῆσιν*
Serapiaci Natalis optime conveniebat.

His visis, jam omnia in Actis pron-
sunt: quae juvabit uno sub aspectu po-
nere. Die XXIII. Aprilis [in quem eo an-
no Paschalis Dominica, & Serapiaca co-
messatio concurrebant] tentus est Mar-
cus, & ad vesperam usque raptatus. No-

Et illa, quae successit, in carcerē detrusus visis caelestibus est recreatus. Die XXIV. Fer. 2. iterum raptatus efflavit animam. Exanimatum gentiles dum incenso rogo in favillam redigere certatim satagunt, incredibili vi tempestatas ad vesperam usq. perdurantis, ab incepto deterriti profugerunt. Ita sub ejus diei vesperam datum est Christianis Apostoli reliquias inde auferre. Quas antequam sepelirent, more patrio condiverunt. In eam condituram (quae Aegyptiis operosior & diuturnior, Christianis simplicior fuisse videtur) tota illa nox, ac forsan & pars diei XXV. insumpta fuit. Ita curatum corpus eodem die XXV. in sepulcro (quod in rupe illa, in qua & Ecclesia steterat, excisum fuit) condiderunt, *σελεύτες* (additur in Actis num. 11.) *ἀντὶ τῶν μνήμας* : i. e. celebrantes memorias ejus. Cur porro num. plur. memorias dixit? nimirum quia non semel, sed quotannis eadem memoria eodem die XXV. quo sepultus est, recurrebat. Quibus verbis datur intelligi, jam tum fuisse institutum, ut S. Marci anniversaria memoria die 23. Aprilis recoleretur, quo scilicet sepultus, non quo martyrium fecerat.

Vides ut ex iis characteribus, quos in hisce Actis designatos habemus, verus annus diesque passionis S. Marci certissime detegatur: ut me plane non pigeat, quod hac qualicumque opera debitus honor huic tanto monumento (vili adhuc, praeter merebatur, habito) videatur restitutus; cujus unius ope non tantum tutam rerum gestarum Evangelistae notitiam, sed & verum gloriosi martyrii tempus assequimur. Nec video adversus hanc temporis notationem ecquid objici solidius queat: nam inanes ratiunculas, quas otiosi obrudere non desinent, nihil moror.

C A P. IV.

Diluitur argumentum alterum ex sortitione provinciarum ab Apostolis facta ductum; deinde tertium ex inferiorum clericorum constitutione, & ipso Clericorum nomine petiitum. Viciissim inferiorum ministrorum

Apostolica institutio hinc demonstratur; Eutychiei vero vana commenta exploduntur.

Pergo ad objecta alia. Nec enim forsan defuerint, quos Actorum initio offendat tam clara *κληροχίαις* (*sortitionis*) provinciarum inter Apostolos facta mentio: id quod facile quarti saeculi scriptorem redolet: quo saeculo partitionis ejusmodi diserta testimonia recitantur.

Possent haec facili negotio hunc nodum secare. Nimirum enim sicuti primae Actorum periodi, quae ab Latinis exemplaribus abest, novitatem in Adnot. 92. ad num. 1. deteximus; sic nihil facilius fuit, quam ut & quod statim de sortitione sequitur, ab eodem interpolatore fluxerit. Accedit quod Latine nihil de *sortitione* legitur, sed de *dispersione* tantum: *Per idem tempus, quo dispersi erant Apostoli toto orbe terrarum, contigit beatiss. Marcum ad Aegypti regionem divina voluntate pertinere*. At Graecus textus haec amplius admittit, *ἄλλοις μὲν ἄλλαι πόλεις τε καὶ χώραι ἐκλήρωθησαν*, aliis quidem aliae urbesque & regiones sorte obtigerunt.

Sed secare nodum nō est necesse, quum possim solvere. Nam hoc totum de metaphorica sortitione est capiendum; quae non est aliud quam *Divina voluntas* (ut interpretis verbo utar) ac providentia, quae alium alio, sive divina revelatione [cujus haec mentio fit initio num. 3.] sive qua alia ratione admonitos, destinavit. Deinde nego, antiquos de ea partitione tacuisse. Existat apud Eusebium in V. hist. 18. Apollonii (qui altero exeunte saeculo scribebat) mentio *ex veterum traditione referentis, Servatorem Apostolis praecepisse, ne intra annos duodecim [ab ascensu suo] ab Hierosolymis excederent*, h. e. in suam quisque provinciam proficiscerentur; nam ceteroqui intra id spatium in vicina loca, tamquam ad pugnae proeludium, aliquos divertisse, non est dubium. Vtinam vero nobis Apollonii verba ipsa Eusebium non invidisset: profecto non tantum *Dispersionis*, sed & *partitionis*, & *sortitionis* [metaphoricae forsitan] ibi vocabula minime desideraremus.

Sequitur obiectio alia . Nam num. 5. v. 6. Graeca sic totidem verbis red- di poterant : *Animadvertens autem beatus Marcus eorum (Alexandrinorum ad- versus se) consilia , quum ordinasset epi- scopum Anianum , ac tres presbyteros , Mi- lium , Sabinum , & Cerdonem , septemque Diaconos , & alios undecim ad Ecclesiasti- cum (ἑκκλησιαστικὸν) ministerium , fuga dilapsus , iterum abiit in Pentapolim .* Vides haec ministros diaconis inferiores . At ho- rum institutionem longe recentiorem Marco esse , forsan aliquis dixit .

Nos istud rotunde negamus . Etsi enim de inferioribus ministris documenta anti- quiora Tertulliano , Cypriano , S. Cor- nelio Rom. apud Euseb. & Canonib. Ap- post. I. II. vix forsan reperientur ; tamen quia eorum institutionis exordia nusquam comparent ; eorū constitutio ab ipsi Apo- stolis est repetenda : si vera est Augustini de his notissima regula . Verum quo minus nunc ad eam Augustini sacram anchoram receptum habeamus , integerrima haec S. Marci historia facit : qua docemur , ipsum Apostolum Marcum jam tum , quum Alexandrinae Ecclesiae fundamen- ta jecit , in ea praeter episcopum pres- byteros ac diaconos , etiam inferiores undecim ministros ordinasse : ut proinde (nisi si quis haec Acta imposturae damna- verit) de Apostolica inferiorum mini- strorum (etsi alibi plures , alibi pauciores eorum ordines essent) institutione dubi- tare posthac non licere videatur .

At illud gravius aliquis esse dicet , quod in sequentibus verbis etiam *Clericorum* vox legitur , quae recentioris aevi vox esse videatur . Sic enim statim sequitur : *Quum ibi (in Pentapoli) annos duos moratus esset . . . ordinassetque ibi quoque Episcopos , atque (κληρικῶν) Clericos re- gionatim , vsuit rursus Alexandriam .*

Verum novum non esse *Clericorum* no- men , docent Apostolici canones I. & II. in quibus diserte a presbyteris diaconif- que οἱ λοιποὶ κληρικοί reliqui clerici distin- guantur : docent praeterea Cypriani scri- pta , in quibus ea vox tritissima est : do-

cet Reinesii inscriptio Christiana XX. 413. quae non videtur altero aut sum- mum tertio ineunte saeculo recentior . Docet praeterea Tertullianus , qui etsi Clericos ita circumloquitur (de Monog. c. 12.) *Qui sunt in Clero* ; tamen *Cleri* vo- cabulum saepe ibidem usurpat ; & ita usurpat , ut horum Actorum scriptori in ejus vocabulū usu plane congruat . Noster enim in eo quod *clericos* ab episcopis dis- tinguat , *clericorum* nomine ministros omnes praeter unum episcopum comple- ctitur . Nec aliter Septimius loc. cit. *Vnde enim Episcopi & Clerus* ? Hoc quippe ab episcopo *clerus* , quod a principe senatus differt . Ex his vides , nihil absolum fore , si altero Christi saeculo horum Actorum scriptor dicatur *Clericorum* vocabu- lum (primus scil. eorum auctorum , quos terimus) usurpasse . Quam antiquitatem tantam si minus impetraverimus : saltem scriptor idem Tertulliano [h. e. ineunte saec. tertio] recentior non erit : aut pos- tremo saltem Cypriano aequalis , qui me- dio tertio saeculo floruit : quibus *Cleri- corum* vox passim usitata fuit .

Hoc jam ultimo amoto scrupulo , & horum Actorum antiquitate contabilita , praeter cetera commoda , ad quae passim intendimus digitum , etiam Eutychii , re- centis memoriae nec integrae fidei scri- ptoris , commenta putidissima concidunt , de XII. scil. presbyteris Alexandriae a Marco constitutis , e quorum numero Pa- triarchae demortuo novus esset ab ipsis presbyteris subrogandus , ab eisdemque per manuum impositionem ordinandus : qua fabula hodie novatores Hierarchiae fundamenta convellere adnituntur . Estne vero credibile , horum Actorum scriptori antiquissimo nihil horum innotuisse , aut si sciret , non prodidisse ? Tamen quid moror ? is profus contrarium prodidit loco supra recitato . *Quum ordinasset (Mar- cus) episcopum Anianum , ac tres presbyte- ros (tres diserte dicit , quos & nominatim memorat , non XII.) Milium , Sabinum , & Cerdonem , septemque diaconos , & alios undecim ad ecclesiasticum ministerium ; pro-*
fugit §

fugit, ac rursus abiit in Pentapolim. Verum Eutyechium istum decimus saec. scriptorem, simulque nostros istos Hierarchiae subverfores missos faciamus; nostraeque potius aetati gratulemur, qua egregium

hoc monumentum in lucem protrahendum fuit; quo non tantum commenta ista damnantur, verum etiam Apostolica inferiorum ministrorum antiquitas [quod unum adhuc desiderabamus] adstruitur.

XXVI P S BASILEI EPI

S Basileus Amaseae in Cappadocia, sive Helenoponto episcopus sub Licinio martyrium consummavit non hoc, sed die XXVIII. Martii. Verum ejus reliquias [& quidem truncum seorsum a capite] projectas in mare, postmodum Angeli admonitu Elpidephorus ac Diaconi post dies XXV. (103) a passione exactos, retis (104) ope extraxerunt, & caput divinitus corpori annexum invenerunt. Quo facto, sacras reliquias in Ecclesia, quam ipse Basileus Amaseae, extruxerat, sepeliverunt. Ea sepultura quum incidisset in diem XXVI. mensis sequentis (105) idcirco mansit, ut ejus festivitas hoc die celebraretur. Haec quae dixi luce sunt clariora ex quantulaecumque (106) fidei Actis, quae Jo: presb. Nicomediensis S. Basilli discipuli venerandū nomen mentiuntur: quae Acta a Sirleto in Latinum transfusa dederant Lipomanus ac Surius, ac postremo hoc die Henschenius, qui etiam ad tomi calcem textum Graecum exhibuit. In iis Actis pag. 421. num. 22. sic legitur: *Obiit autem martyrio sanctus beatus . . . Basileus mense Martio XXVIII. die: sepultus vero fuit in sacri sui gregis urbe mense Aprili XXVI.* Et rursus in fine Actorum: *Ejus autem memoria*

celebratur (in Graeco est κηρύσσεται αν-
nuntiatur: quod spectat ad antiquum morem annuntiandi in Ecclesia memorias martyrum) *XXVI. die mensis Aprilis.* His adde & Encomium, quod Adnot. 103. citavimus. Haec ideo pluribus adnotavi, ne dissimulasse videar, quod in hisce Fastis praeter morem P. i. e. *Passio* die non suo consignetur; quum alibi, quoties dies non suus esset, *Natalis* nota apponi consuevissent. Verum animadvertendum est, diem XXVI. Aprilis non Translationis esse, aut Dedicationis Ecclesiae, aut alterius rei extrariae, sed primae sepulturae reliquiarum, quae usque ad illum diem inhumatae jacuerant. Nego autem, diem sepulturae diem non suum censi debere. Imo tantumdem dignationis apud antiquos habebat, ac dies θανάσιμος. Ac sicuti ex pluribus exemplis, quae haec afferre supersedeo, intelligo, in Sanctis non martyribus diem tum emortualem, tum etiam humationis, utrumque promiscue *Depositionem* vocari; idem plane & in *Passionis* (quae in martyribus *Depositioni* respondet) vocabulo usavenit. Ac ne longe abeam; simile exemplum hesterni die in S. Marco habes. Vide ibi dicta cap. 3. De quo more plura

[103] De his *ὄλαις ἑικοσι καὶ πέντε ἡμέρας* testatur Encomium hujus Martyris, quod Bollandiani ad calcem ejus tomi ex MS. Card. Sforzae eruerunt, num. 18. pag. LX. Post eos 25. dies impensum oportuit aliud quadrivium, quo reliquiae Sinope, quo eas mare detulerat, Amaseam advectae, ibidem inhumarentur die XXVI. Aprilis.

[104] In Actis S. Philippi Heracleae Episcopi (ad quae die XIX. Aprilis commentatissimus) similis captura corporis cernitur.

[105] Nisi. a 28. Martii evolutis primum 25. diebus ad capturam usque, deinde aliis qua-

tuor transactis, donec Reliquiae Sinope Amaseam perferrentur, ita demum die 26. Aprilis sepulchrae honorem is consecutus reperietur.

[106] De horum Actorum minimo sane pretio videantur Valesius, Pagius, Tillemontius, alii. Graecus eorum stylus redundans est atque ineptior; itaut ea legere aggressus, ad finem usque perlegere non sustinuerim: tantum abest, ut eam antiquitatem, quam pollicentur, redolant. Sed tamen libris Graecorum Liturgicis facile antiquiora fuerunt. Encomium quod ad tomi finem Bollandistae Graece ediderunt, nihil melius Actis est.

plura in Præfatione dabimus . Hinc non immerito heic *Passionis* nota praeponitur . Ubi si *Natale* praeſignatum fuiſſet, facile ſuſpicari poterant , Baſileum die non ſuo coli ; nim. propter aliquam reliquiarum translationem ; aut certe quod ejus celebritas loco ſuo mota , huic diei non ſuo affixa fuiſſet . Hinc in Baſilii Menologio hoc die *Αθλις* h. e. *certamen* ſive *paſſio* S. Baſilei conſignatur, ut & in aliis Graecorum libris liturgicis . Sic etiam Martyrologio Arabico-AEgyptio (apud Henſchenium heic) & Typico S. Sabbae hoc die inſcribitur , & ita quidem ut *Paſſio* ſive *Certamen* prae-notetur . Poſtremo quum paſſim in pluribus libris hoc die *Αθλις* i. e. *Paſſio* prae-notaretur (quod tamen cum dicto jam temperamento erat capiendum) metricae Ephe- merides longius provectae , *Baſileum* hoc

ipſo die obtruncatum ceccinerunt .
*Εικαδι ἀμφ' ἑκτη Βασιλεὺς ἕξιν ἀρχεῖνα
 τμήθη .*
*Enſe metit Βασιλεὶ ſexta & viceſima col-
 lum .*

Quo & aliquot aliis exemplis doce- mur , haud paſſim tutum eſſe has Ephe- merides in die *θανασίμῳ* duces ſequi .
*Verum ubi plura nitent in carmine , non ego
 paucis*

Offendar maculis .
 Ceterum idem *Baſileus* etiam Kalenda- rio Moſcovitico effigiato hoc die inſcri- bitur . Plura de Baſileo qui ſcire cupit , adeat prae ceteris Tillemontium . Ejus martyrium antea negaverat Valeſius , qui poſtea in Notis ad Philoſtorgium communi Graecorum ſententiae acceſ- ſit : cum quibus & Faſti Neapolitani faciunt ante annos nongentos ſcalpti .

XXVII P S I R I N V M A R

Qvis ſit *Irinus* iſte , & an diverſus ab *Iri- no* illo , qui in hoc marmore ſi-

gnatur die XXVII. Junii , ad hunc alterū diem Deo dante expedire conabimur.

XXVIII N S V I T A L I S

Nihil tota Italia celebrius S. Vitale mart. patre (ut ajunt) SS. Gervasii & Protasii fuit. In ejus honorem non tantū Ravennae, ubi is paſſus fuit, ac Romae, ſed in diverſis Italiae urbibus condita. Tempora recenset Papebrochius ad diem 28. April. p. 562. n. 1. Ejus feſtum Beda omnium primus , quod quidem litteris exiſtet , hoc die ſuo Martyrologio inſcripſit in eunte VIII. ſaeculo . Bedam ceteri Martyrologi ſecuti , Vitalem Ravenna- tem eodem die recensuerunt . Quum au-

tem Vitalis hujus cultus longe lateque diffuſus fuiſſet ; non decuit in eo colendo Neapolitanos ſegniores fuiſſe , quos inter & Ravennates olim neceſſitudinis aliquid intercedebat ; quippe Neapolitani duces aliquamdiu ſub diſpoſitione Raven- natium exarchorum fuiſſe videntur .

Ac doleo quod hujus Athletae Aſta- habemus ejuſmodi , quae Papebrochius aevo tantum Petri Damiani diu antiquiora eſſe putat : de quo tamen ipſo aliter (107) ſentio . In iis Aſtis num. 8. *marty-*

[107] Qui Aſta a Papebrochio hoc die data conſarcinavit , is mihi videtur aevo Petri Damiani multo recentior fuiſſe . Quisquis enim is fuit , ſive duas reperit historias , S. Vitalis unam , S. Valeriae conjugis alteram , quas a ſe locis aliquot interpolatas in unam , uti vocabant , *legentiam* compegit : ſive jam antea conjunctis [quippe cognatis] narrationibus , ſuum ſingulis Tacana de ſua penu ſatis invita Minerva inter-

poſuit . Idem porro qui hoc fecit , id ſe feciſſe declarat num. 7. *Qualiter . . . Valeria* martyrium paſſa fuerit , *hoc modo veridicus historiae iſtius* [ex qua decerpit] *propalat ſtylus . Cum , inquit . S. Martyris (Vitalis) conjug B. Valeria &c .*

Is autem qui eas duas historias adglutinavit , quamdiu ex illis haurit , non infeliciter res ge- ſtas narret , ita ut appareat , illas historias Pe- tro quidem Damiano diu antiquiores fuiſſe .

martyrizatus ille dicitur *sub die quarto Kal. Maii*. Sed vereor, ut auctor id ex vero scripserit. Ita certe scripsit, quia jampridem eo die festum S. Vitalis Ravennae & alibi agebatur: quo factum, ut Actorum interpolator diem cultus pro die passionis habuerit. Atqui ego existimæ diem passionis jampridem fuisse ignotum. Ceterum ubi ad festum uni certo diei affigendum ventum fuit; ille potissimum dies delectus fuit, in quem alterius Vitalis (108) in Pannonia passi festivitas incidebat, pro more veterum Kalendariorum ac Martyrologiorum. Auget suspicionem meam Basilii Porphyrogenne-

tae Menologium, in quo non hoc die, sed XXIII. Julii consignatur Ἀθησιῶν ἁγίων ἱερομάρτυρων Ἀπολλιναρίας καὶ Βιταλίου ἐπισκόπου Ραβέννης, *Certamen sanctorum hieromartyrum* (sic vocantur Graecis pontifices martyres) *Apollinaris, & Vitalis.episcopi Ravennae*. Nec dubium est, quin hic ipse Vitalis sit, de quo nunc agimus. Ceterum, cur episcopatus ei affictus fuerit, multae (109) subesse causas potuerunt. Haec eo pluribus deduxi, ut appareat, non de nihilo esse, quod in hisce marmoreis Fastis non *Passio*, sed *Natale* S. Vitalis hoc die consignetur. Nam quum Fastorum auctori suboleret, hunc

sed tamen non antiquissimas. At quae idem confarcinator de suo admerit, praesertim num. 6. & 8. ea aperte ostendunt aevi intolerandam barbariem. Quam enim sitavia illa sunt, quae num. 8. interponit. *Gaude & laetare felix Ravenna . . . quae B. Vitalis sepulchrali meruisti coessentia* [i. e. συνσεία, praesentia] *insigniri: qui exceptis ceteris, quos aequipollenter fovet, tuae turritae celsitudini solus potuit esse honoris.* Nec minus jucunda sunt, quae num. 8. leguntur.

Quae de B. Valeria ab Idololatrie Sylvano ierificantiibus diu caesa ac seminece relicta num. 7. scribuntur, ea & brevitate & rerum convenientia satis se lectori, ut opinor, probabunt. Ita de hoc toto monumento cenfeo, in quo novus iste collector duorum conjugum historias [utinam non a se alicubi interpolatas] complexus est.

[108] In Hieronymiani Martyrologii apographis duobus Lucentibus venerandam canticum praeferebantibus diei XXVIII. Aprilis tale est initium: *In Pannonia natalis S. Vitalis. Eusebi Episcopi. Tyballi. Pollionis.* Corbejense exemplar supparis antiquitatis in hunc modum orditur: *In Pannonia Eusebii episcopi, & Vitalis, Pollionis.* In Kalendario Hieronymiano Lucenti, nullo indicato passionis loco scribitur: *IIII. Kal. Vitalis.* Sed ibi quoque Vitalis Pannonius est intelligendus, quia id Kalendarium ex mente Hieronymiani Martyrologii loquitur. Ceterum ab Antuerpiensi S. Vilibrordi Martyrologio [quod etiam Hieronymianum est] eo die S. Vitalis abest.

[109] Sive quod forsitan fieri potuerit, ut is Vitalis, cujus unum vera Acta desiderantur, episcopus Ravennae fuerit, aut certe alicubi id Menologii Auctor scriptum repererit: sive

quod quum is passim *Vitalis Ravennas* [ad aliorum ὁμωνύμων discrimen] diceretur, id perinde acceptum fuerit, quasi illud *Ravennas* ad sedem pertineret, in eo praesertim, quem ceteroqui constabat, civem non Ravennatem sed Mediolanensem fuisse: sive postremo quod confusus fuerit cum Vitale altero amico Venantii Fortunati, quem Episcopum Ravennae fuisse Baronius ad 28. Aprilis, & alii passim crediderunt, persuasi tum lemme Venantiani carminis I. 1. *Ad Vitalem episcopum Ravennatem*, tum illo carmine [I. 2.] quod inscribitur, *De templo D. Andreae, quod aedificavit Vitalis episcopus Ravennas.* Hinc doctus Venantii scholiastes Brovverus cum auctore Catalogi Ravennatum antistitum expostulat, quod Vitalem hunc [inter Petrum seniore & Joannem inferendum] non agnovit.

Verum in hoc Carmine versus finem sic legitur: *Hoc bonus antistes, Vitali urgente, Johannes Condidit egregio viscera sancta loco.* Nec dubium est, quin Johannes in hoc diticho memoratus sit ille Johannes Ravennae Archiepiscopus, qui post Petrum Seniore proxime sedit, ut optime animadvertit Baechinius ad Agnellum Ravennatem tom. 2. Scriptor. Ital. pag. 116. Quid ergo restat, nisi ut Vitalis, qui Johannem pro suo Metropolitae agnoscebat, alterius sedis in eadem provincia episcopus fuerit? Ceterum quod civis Ravennas esset, hinc in titulis carminum Venantii *Episcopus Ravennas* vocatur. Sive, quod magis credo, *Chorepiscopus* erat alicujus Ravennae vici aut castelli. Ceterum nullus Vitalis Ravennae Metropoli sita fuit, quippe in Agnelli libro Pontificali nullus hoc nomine occurrat. Verum de hoc Vitale amico Fortunati obiter: quocum fortasse Vitalem Martyrem Graeci confuderint.

hunc martyrem die non suo coli ; idcirco *Natalis* notam praenotavit , quae communis est cujuscumque generis festivitibus , quocumque die peragantur .

At illud minimum difficultatis habet , quod in hoc marmore *Martyris* titulus dissimulatur : id quod & alibi factum deprehenditur , nec *Passione* praenotata , nec titulo *Martyris* . Quid quod Ravennae in porticu Basilicae S. Vitalis sic legebatur ? *Beati Vitalis* (dissimulato *martyris* agnomento) *Basilicam* mandato *Ecclesii Episcopi Julianus Argentarius aedificavit ornavit atque dedicavit* [h. e. encaeniavit ; *somministrò la spesa per l' apertura*] *consecrante vero reverentissimo Maximiano* sub

die XIII. Kal. Maii, sexies P. C. Basilii Jun. (is est annus 547.) *indictione X.* Ad quam inscriptionem adnotavi quaedam in *Diatriba de Dedicacionibus*, quam Comment. ad tit. Amphith. Camp. inferui .

De hoc S. Vitale epistola sub S. Ambrosii nomine supposita , non sine subjectis S. Vitalis Actis circumfertur ; quam Benedictini in Append. tom. 2. pag. 485. inseruerunt . Quocirca nihil de tanto pugnile nunc quidem antiquius restat , quam Venantii Fortunati [quem Ravennae educatum narrant] distichon [110] quod disticho de martyrii genere , quod & in Actis is pertulisse narratur , certiores evadimus .

XXVIII DP S SEVERI EPI NRI

ANte detectum hoc marmor dies Depositionis S. Severi aut ignorabatur ; aut potius [ut quod res est ,] lo-

(110) Is lib. 1. c. 2. inter Reliquias Ecclesiae S. Andreae , quam describit , illatas , etiam S. Vitalis pignora ibi recondita testatur his verbis .

Vitali domus ista placet , qui vivus arenis

Defossus , meruit perdere mortis iter .

Vbi videndum , an non pro *Perdere* poeta *Prodere* , aut *Pandere* (suppleto *Sibi*) aut quid simile scripserit . Hoc supplicii genus in Actis Papebrochianis num. 4. iudex ita describit , officium alloquens : *Ducite hunc rebellem ad Palmam* (id ei loco nomen) . . *quod si sacrificare contempserit . . facientes foveam in terra , quae aquam usque perveniat , ibi eum supinum deponite : & eum terra similiter ac lapidibus obruentes , absque humana cura dimittite .*

(111) S. Severum revera die XXIX. Aprilis ad caelum evolasse , modo nos quidem ante detectum hoc marmor ignorabamus : at ante ducentos annos id nostris hominibus non laevissimum , colligo ex ejusdem S. Severi officio , quod simul eum aliis quibusdam Sanctior. Neapolitanorum Officiis Neapoli editum fuit an. 1525 . Quem libellum sane quam rarissimum nuper mihi vir amiciss. Cyrus de Alteriis , mirus ejusmodi gazarum conquisitor , commodavit , heic & alibi usui permagno futurum . Ergo ejus Officium novem lectiones pro more illius aetatis de S. Severo habet , eaque

quar] ante ducentos quidem annos [111] a nostris is dies tenebatur , sed tamen festum diei non suo affigebatur . At nos quidem

K k

dem

cum vita illa Severi , quam Vghellus , & Bollandistae ad 30. April. afferunt , satis consentientes . Itaque Lectione VIII. hoc in Officio legitur : *Et DEPOSITVS est Sanctus Severus , sicutiq. in Domino TERTIO KALENDAS MALAS* , h. e. die 29. Aprilis . Et tamen in festorum indiculo , qui ad calcem ejus libelli editus est , sic scribitur : *Die 30. Aprilis Festum Sancti Severi* . Ergo , uti dicebam , ducentis ab hinc annis , quo die Severus obiisset , nostri homines [a quibus id Officium etiam die non suo recitabatur] non ignorabant .

Et ea quidem periocha in Severi vita quam Bollandiani afferunt , desideratur . At eadem in Vghelliano exemplo legitur . Cur , inquis , eam Bollandistae omiserunt ? Quia id totum ex ea vita rescuerunt , ubi auctor ad universalem Ecclesiae historiam digreditur . At eo loci post Marci & Julii pontificum annos ea lacinia latens , facile Bollandistarum oculos effugit .

Sed & illud notandum est , quod in eodem S. Severi Officio duplex praeter morem adseribitur oratio , una quae incipit , *Omnip. semp. Deus qui hodierna die beatiss. Severum Confurum atque Pont. AETHEREA REGNA PENETRARE fecisti* &c. [eaque videtur ante festi transpositionem usurpata ; quae post ejusdem procrastinationem tamen in 1. Vesperis retenta fuit , quippe quae adhuc in diebus mortualem incidere]

alte-

dem certe eã depositionem nunc demum non in ultimum Aprilis, sed in praecedentem diem incidisse ex hoc marmore addiscimus. Cur autem aut quando Severi festum in diem sequentem traductum fuerit, haud quis facile expectaverit, praesertim quum ea transpositio nõ heri aut nudius tertius acciderit. Nam in vetere Ecclesiae Neapolitanae Calendario (apud Ant. Caracciolum pag. 307.) die XXX. Aprilis legebatur: *Severi Episcopi* (112) *Confessoris, Neapolitani*. In altero MS. Calendario (113) Capuano apud eundem pag. 311. sic scriptum fuit: *Pridie Kal. Maii Severi Episcopi & Confessoris*. Verum haec Kalendaria tantum adest, ut satis antiqua putem, ut ea XIV. saeculo, aut summum XIII. exeunte, vetustiora non esse, plane praestem.

Quid moror? Quando & qua de causa S. Severi festivitas de XXIX. Aprilis die in sequentem transierit, non tam hariolor, quam intento digito demonstraturus mihi videor. Anno 1274. [teste Caesare de Engenio] rex Carolus II. aedem, quam hodieque admiramur, S. Petri Mart. regali magnificentia fundavit ditavitque. Ex illo aut proximo tempore procul dubio credendum est, Petrum Mart. non tantum annuo festo a Neapolitanis cultum fuisse, sed & inter

patronos [inter quos hodie numeratur] adscitum. Quandoquidem autem dies Petri emortalis in eundem diem cum S. Severi festo concurrebat; Regis ac populi favori, atque in recentis memoriae Martyrem reverentiae hoc datum fuit, ut Severi festum loco suo motum transferretur in sequentem diem. Pari de causa S. Pomponii [qui minoris prae Severo dignationis apud Neapolitanos erat] festivitas de XXX. Aprilis (quo olim, restibus hisce fastis, colebatur) in XIV. Maii traducta fuit. Confer dicenda ad XXX. Aprilis. En transpositionum istarum epocham. Verum quando nunc ope marmoris hujus de vero tum Severi tum Pomponii depositionis die certiores evasimus; praestaret, quantum ego judico, utrumque Antistitem in suas pristinas sedes reponere, ac Petrum Mart. [dumtaxat in Neapolitana dioecesi] in vacuum diem XIV. Maii a Pomponio relictum traducere: si quidem ita summis Ecclesiae apicibus visum fuerit.

Nolo heic autem in vitam & aetatem Severi hujus longius commentari: de quo videantur inter antiquos S. Ambrosius epistola ad hunc ipsum Severum, Symmachus VII. ep. 51. Jo: Diaconus in nostror. Episcopor. Chronico, ac postremo auctor anonymus vitae S. Severi, quam

altera, quae in 2. Vesperis proponitur [recitanda utique & in Laudibus & per Horas] quae orditur *Omnip. sempit. Deus, cui cuncta famulantur clementia* &c. quae oratio nihil de obitu in eum diem incurrente monet. Itaq. miror, sagacissimum reru nostrarum rimatorem Chiocarellum nihil horum vidisse: cui si Severi Officium inauditum fuit, at vitas in qua eadem omnia die depositionis leguntur, ad manus fuit.

(112) Ex interpunctione post *Confessoris* arguit Caracciolus, Severum civem Neapolitanum fuisse. Fuisse & ego censo: sed id ex illa interpunctione [quae nihil aliud agit, quam ut abstrahat *Neapolitani* a proximo *Confessoris* vocabulo, illudq. retrahat ad praecedens *Episcopi*] argui; aut vero Calendarium istud haud satis antiquum (uti constat ex addito *Confessoris*) idoneum esse testem ad Severum Neapolitana civitate donandum, id vero pernego.

[113] Miror hoc Calendarium Mich. Mo-

nacho fuisse ignotum: inter cujus antiqua Kalendaria Capuana tantum in primo, ad diem XX. Julii sic reperio: *Depositiõ S. Severi episcopi*. Verum is Severus nihil cum Neapolitano commune habet: nec quo pertineret, scirem, nisi id ex Vsuardi apographo Vaticano didicissem, in quo (apud Sollerium ad Vsuardi XX. Julii) eo die XX. Julii, omisso *Paulo Cordubensi* (qui in Vsuardo claudat agmen) adjicitur *Casinenfis Severus* hisce verbis: *In Cassino, natalis sancti Severi episcopi*.

Hic est ille Severus, qui sub Felice III. Papa an. 483. eum Aquinate, Fundano, Capuano Episcopis Romanae Synodo subscripsit; quem & alteri concilio ab eodem Felice coacto adfuisse, Petrus Diaconus tradit, qui & ejus praeclaras virtutes peculiari libro complexus fuit. Sed & Leo Maritanus III. Chron. Cal. 40. meminit *Ecclesiae Sancti Severi Episcopi, quae [inquit] in hoc monte [Casinenfi] sita est*.

quam & Vghellus edidit, & Bollandiani dici XXX. April. pag. 768. inferuerunt: ex recentioribus autem Chioccarellus, Ant. Caracciolus, Vghellus, & Bollandi-
stae loc. cit.

Verum temperare mihi non possum, quin de auctore vitae iudicium meum qualecumque interponam. Chioccarellus, Caracciolus, & post eos Vghellus & Bollandiani focii putarunt, hunc auctorem Jo: Diacono diu vetustiore, imo & ante Siconem Beneventanum scripsisse, [qui Sico anno 818. corpus S. Januarii Neapoli Beneventum abduxit] quippe quum in hac vita num. 6. dicatur Severus *Corpus B. Januarii Sacerdotis & mart. ipse condidisse manibus suis in Ecclesia foris porta hujus civitatis milliario uno, in qua NVNC REQVIESCIT VSQVE IN PRAESENTEM DIEM*: quod nemo sanae mentis post illam translationem scripsisset.

At mihi longe secus videtur, statuenti, vitam S. Severi diu post Joannem episcoporum chronographum fuisse elucubratam. Et quidem, nisi vehementer fallor, res ipsa loquitur. Vt inde exordiar: multa Joanni Diac. cum hoc biographo communia sunt. Nec enim solum omnia quae in Joanne vere Severiana sunt, eadem hic admetitur, sed & quae in Diacono de more sunt extra oleam plurima, ex universali ejusdem aetatis historia petita, quorum nihil ad Severum attinet, eadem totidem fere verbis & auctor vitae recitat. Vide hujus vitae totum num. 6. [apud Boll. p. 769.] ac praeterea quae in Vghelliano exemplo sequuntur, a Bollandistis praeterita; ea omnis lacinia & in Diacono eisdem ferme verbis reperitur, praeter narratunculam de translatione S. Januarii Neapolim a Severo factam, quae huic biographo peculiaris est. Nunc illud est discernendum, uter ab altero hauserit. Equidem chronographo Joanni visam fuisse hanc, quam terimus, Severi vitam, numquam adducar ut credam. Quid enim? Is erat Joannes ille, ut Anastasii Biblioth. aliorumque, quo-

rumcumque facultatem haberet, expilare scrinia non dubitaret, quo Chronicon suum pinguius faceret, si non episcoporum gestis [de quibus nihil supra quam tradidit, compererat] at rebus saltem extrariis & ad universam Ecclesiae historiam pertinentibus. Estne vero credibile, si quidem umquam Severi vita ista in ejus manus pervenisset, illum res longe pulcherrimas ac praeclarissimas fuisse praeteriturum, veluti quod mortuum suscitasset, quodque morienti SS. Januarius & Agrippinus se videndos praebuissent? ut de Translatione S. Januarij taceam, quam Joannes non tantum praeteriit, sed & contrarium scripsit. Ergo si me audis, vitae scriptor Joanne Chronographo recentior fuit; qui ut vitam concinnaret suam, non tantum quae in Joanne reperit, totidem verbis arripuit, sed & praeterea, quae de eodem Severo corradere undecumque potuit, admensus est. Et quidem haud paullo recentior mihi fuisse videtur. Nam (ut infra a me animadvertenda praeteream) vitam illam commentarii loco scripsisse se ait, iis servitutam, qui res easdem versibus commendare cupiebant, ut in epistola profitetur. Nunc, quantum video, nec nono nec decimo saeculo passim Sanctorum vitae versibus perscribebantur. Mos is [etsi melioribus saeculis aliquando usurpatus] ferius omnino restitutus fuit, ac facile XI. ac XII. ac porro sequentibus saeculis. Vt autem versificatori velificaretur Anonymus, pigmenta omnia, pro captu illorum temporum, ac *μυροδίκη* exhaustit. Vel illud argumento est, quod ut apparitionem SS. Januarii & Agrippini Severo morienti factam ornatiorē redderet, plures circumstantias ex simili *ὄραματι* S. Paulini ex Vranii epistola est mutatus. Utrobique illa morientis vox, *Ubi sunt fratres mei?* utrobique immotis aedibus, tantum decumbentis cubiculum contremiscit. Ac sane videndum, an non & illud ab Vranio sumpserit, quod in epistola dicit, se ista in versificatoris gratiam conscripsisse; ut in Adnotat. 114.

monebo, ubi de aetate scriptoris plura.

At enim, inquis, illud quo pacto procedet, quod corpus S. Januarii usque in praesentem diem in eodem loco requiescere dixit, nisi auctor vitam antea elucubraverit, quam Sico inde corpus abtulisset? Respondeo, haec praeter verum a biographo scripta fuisse. Non enim Severus, sed mox Joannes [ille, cui morienti S. Paulinus aditit] in Oratorio manu sua condidit *Beatissimum Martyrem Janua-*

rium a Marciano sublatum: verba sunt Joannis Diaconi in eo, quem dixi, Joanne. Verba autem biographi illa usque in praesentem diem, sive ab inepto librario addita fuere [nam vellem sane, qua possem, biographi existimationi parcere] sive potius auctoris inscitia arguunt, cui Anonymi Salernitani narratio de Sicone Januarii corpus abducente ignota fuit. Vide de his plura in subjecta (114) Adnotat. in qua digredimur in Severi vitam. Ac de Actis haec tenus.

De

[114] *In vitam S. Severi secundum sectiones editionis Bollandistarum ad XXX.*

April. Adnotata aliquot.

De triplici hujus vitae prologo; quorum tertius cur biographis Neapol. communis fuerit. Ovum sive Obum quid. De Campaniae rectoribus. Quid Clericus in Episcopali aula nozet. Tintinnabuli antiquitas. Est ejus inventum Severo haec vita tribuere videtur. Processionum sub Crucis vexillo antiquitas. VNDE pro De quo. Coniectur pro non martyre. Narratio S. Januarii a Severo translata falsa ostenditur; ut & illud usque in praesentem diem. Plura ex Vranio in hanc vitam transfusa. Vita Severi saeculo XIII. aut XII. non antiquior. Severi miracula apud Vghellum.

His, quae in Severi vitam & scriptoris aetate modo animadversa fuerunt, juvabit & haec adungere.

In apographo vitae, quod ex codice monasterii S. Severini submissum Bollandianis fuit, praebet haec periocha: *Prius quidem ab Incarnatione Domini sermo nobis sumendus est, deinde ad beator. Apostolicor. seriem devenire [oportet] prosequentes cominus sessiones Neapolitanor. antistitum*. Id tamen in hoc scripto non fit. Itaque id prooemium videtur forsitan sumptum ex simili prooemio, quod chronica Jo: Diaconi qui Apostolicos cum Episcopis Neapolitanis contexit, praemissum antea fuerit. Nisi vero hic anonymus chronicon conferbere in animo habuit.

Sequitur apud Vghellum & Bollandistas epistolae hoc initio: *Domino illustri [sine ullius certo nomine] & fratribus omnibus in Christo salutem. Litteris nobilitatis vestrae iterata vice sollicitor &c.* Quae epistola sine nomine figmentum redolet: & alienae sumptae sententiae haec accommodatae videntur. Illud certe, quod in fine in gratiam eorum, qui haec ver-

fibus illustrare gestirent, vita haec scribi dicitur, sumptum est ex Vranii epistola de obitu S. Paulini, quantum meminisse possum. At illud magis mirandum, quod haec vita *triceps* jure dici poterit; praeter enim duos haec tenus designatos prologos, sequitur & tertius.

Nam num. 2. sic orditur: *Secretum Regis celare bonum est &c.* Hoc initium ex Tobiae libro sumptum vitae S. Mariae Aegyptiacae auctor suus dederat. Eam vitam medio IX. saeculo Paulus Neapolitanus Latinitate a se donatam celebrem apud Neapolitanos reddidit. Hinc auctor vitae hujus simile exordium scripto suo fecit, diu sane post Paulum illum. Postremo & Jo: Cime-liarcha saeculo XIV. vitam S. Joannis IV. Episc. Neapolitani scripturavit, non dubitavit & eisdem exordii verbis. Vides ut istud initium commune biographis Neapolitanis evalit. Nam in libello, quem Adnot. III. laudavi, in Officio S. Agnelli Lect. I. prope ab initio scribitur: *S. Raphaelis Angeli monitis obtemperantes, qui dicit, Secretum regis ... & quae porro sequuntur.* Item in Officio S. Candidae eisdem verbis orditur Lectio VI. nisi quod Salomon ejus dicti auctor citatur. Sed & in officio S. Agrippini indidem Lectio II. incipit.

Ibid. v. 7. *Rem novam & inauditam in his temporibus accidit nobis Severum Neapolitanae sedis episcopum, sicut & antiquos olim sanctos, operari mirabilia, quae per illum ostendere Dominus dignatus est.* Haec ex Vghello adscribere malui; nam Bollandiani pauca immutarunt, ne auctor aequalis S. Severi videretur. Verum haec eadem, quantum commemoravi, ex prooemio vitae Aegyptiacae Noster hic transtulit, parum curans, quod ea scriptori ne aequali, nec suppari disconvenirent. In Officio S. Severi lectione I. haec eadem sic paullo aliter leguntur: *Res nova & inaudita in his temporibus accidit nobis, ut in Severum ... sicut in antiquos olim sanctos operari mirabilia Dominus*

minus dignaretur. Quasi Severus, qui exente faeculo IV. scdit, inter antiquos numerandus non fuerit. Verum quid faceres, quum eadem verba in prooimio vitae Aegyptiacae auctor natus, sibi arripienda putarit?

Ibid. *Obum*, quod pro *balneatico* solvebatur, bene conjecerunt Bollandistae, esse monetac genus. At in exemplari, quo utebatur Ant. Caracciolus, legebatur *Obum*, quod tamen nihilo minus pro *Obum* positum putavit, alternantibus, uti fit, B & V consono. Atqui suspicor, biographi aevo plerisque credidisse, *Obolum* [quae vox aevo sequiore etiam pro minimo monetac genere apud Cangium sumitur] esse diminutivum a primitivo *Obum*; atque ob eam causam *Obum* pro *obolo* usurpasse.

Num. 3. v. 4. *Surgens* [balneator] *interpellavit ducem terrae ejus super uxorem ejus*. Ac semper is iudex *Dux terrae* vocatur. At in lectionibus saepe laudatis Officii S. Severi [in quibus integra haec vita recitatur] *dux civitatis* idem ubique nuncupatur, aliquanto sane aptius. Sed quocumque modo legas, ad Ducem Neapolitanos, aliter *Consules* appellatos, ea verba spectant. Atqui IV. exeunte saeculo adhuc Neapolis cum tota Campania antiquis rectoribus suberat ab Hadriano instituta: quos Hadrianus quidem *Consulares* appellavit: at iidem nonnumquam & *Correctores* vocabantur. Et olim eundem rectorum Campaniae indicium ex inscriptionibus & libris haustum collegi: quem Deo dante aliquando dabimus. Ac saepe tempore S. Severi Decium Campaniae rectorem fuisse, ex Symmachi (VII. 51.) epistola, qua Decio hunc Severum commendat, collata cum aliis ejusdem epistolis, satis aperte colligitur.

Ibid. v. 10. *Aut ipse debitor haberet eam una cum filiis suis in suo servitio*. Pro debitor legendum est *Creditor*, uti recte in Vghello & in Lectionib. S. Severi scribitur. Atque istud iudicis decretum non male, si quaeris, cum jure Romano congruit: nam Leonis Novella, quae liberos homines servos fieri vetuit, diutiuscule post S. Severum scripta fuit.

Ibid. v. 18. *Et dicit mihi jus suum in me habere*. Sed *In jus suum me habere* (ut in Vghello & Lectionib. legitur) legum verba aptius exhibet. In legibus autem *In jus suum* [pro *in jure suo*] habere tritum est, quod & ad jus herile pertinet.

Num. 4. v. 7. *Dedit* [Severus] *tintinnabulum Clerico suo*. Istud *Clerico suo* tempora scriptoris, non S. Severi redolet. Nam aevo sequiore ex Ecclesiae (Politanae more, ad quam Neapolitana in pluribus se conformaverat) *Clericus*

erat *domesticorum* Episcopi nomen. In Catalogo Officiorum M. Ecclesiae apud Goarum ad Euchologium pag. 275. *ἐκ κρείδης* &c. *Non oportet enim Sacerdotem esse CLERICVM; quia sacerdotes inventum sacrificium offerre Canon jubet, non autem (οἰκίῃς εἶναι τῷ Ἀρχιερέως) Archiepiscopi DOMESTICVM esse*. Ergo *Clericus* in Aula Patriarchali idem qui *οἰκίῃς domesticus*. Quam loquendi consuetudinem et Neapolitani sunt imitati.

Dedit, inquit, *tintinnabulum clerico suo, ut circuitet civitatem inclytam, & ad sonum tintinnabuli cursum omnes ceterantim ad Episcopii Ecclesiam. . . Salvatoris. . . convenirent*. Ritus hic convocandae plebis ope circumlati tintinnabuli apprime notandus est. Ceteroqui veteres tintinnabulis usos ad signa danda, & homines convocandos, pluribus ostendunt Hadr. Junius Animadv. III. 11. Casaubonus ad Suetonii Augustum c. 91. Polyd. Virg. Baronius, alii.

Verum ante modo recitata verba in Vghello sic scribitur: *Mox autem novam consuetudinem suae civitatis demonstravit. Dedit tintinnabulum, & cetera quae supra adscripsi*. Eadem verba & Bollandiani in suo apographo repererunt, sed ea se expunxisse in Adnot. fatentur, quia [inquit] *sensum turbabant*. At sane omitti sine piaculo nequiverunt. Hoc enim biographus iste innuere propositum habuit, nim. campanarum usum [quem vulgo S. Paulino Nolano adscribunt] S. Severo, qui paulo antiquior fuit, esse tribuendum. Haec nempe est *nova consuetudo*, quam *suae civitati* (sic enim scribendum pro *civitatis*) *demonstravit*. Heic autem magis quid biographus scripserit, quam recte ne id senserit, quaerimus. At in Lectionib. laudatis aliter haec leguntur hoc modo: *Ut mos erat civitatis* [jam ante Severum scil.] *dedit tintinnabulum* &c.

Statim deinde narratur multitudo cum S. Severo sub Crucis vexillo ex Ecclesia Salvatoris ad *Cryptam* (sive coemeterium, quod nunc Ecclesiae S. Januarii extra moenia adjacet) processisse. Harum processionum sub vexillo crucis extat geminum exemplum in vita S. Porphyrii Gazae episcopi, quam Herveus Latina civitate donavit: ad quam supra die 26. Febr. animadversiones scripsimus. Porphyrius autem ac Severus in eadem tempora inciderunt.

Ibid. v. 18. *Ad memoratam cryptam pervenerunt, VNDE superius fecimus mentionem*. Sic & n. 6. v. 6. *Et ipsar. basilicar. VNDE superius mentionem fecimus*. *VNDE* pro hodierno Gallorum *DONT*, jam pridem usurpaverant Trebell. Pollio, Jornandes, Ordericus Vitalis apud Cangium.

Num. 5. sic incipit: *Tunc beatiff. Christi Confessor Severus*. Quae appellatio eidem verbis passim in tota hac vita usurpatur. At *Confessor* pro non Martyre quum nunquam in nostro Kalendario occurrat; serius nostris usurpata videtur: etsi in Cangii Glosario Egberti Eboracensis (qui octavo saeculo florebat) ac postea Odonis Cluniacensis, qui decimo saec. vixit, ac porro posterioris aevi loca eo significato asserantur.

Num. 6. *Sedit S. Severus Episc. annos quadraginta sex, menses duos, dies undecim*. Haec eidem verbis, ne littera minus, in Chronico Joannis habes. Sed & quae mox heic statim sequitur basilicarum quatuor a Severo factarum descriptio ad finem usque sectionis hujus, ea tota ac verbis totidem ex Joannis Chronico est. Nisi quod Noster initionarratiunculam de S. Januarii translatione ab hoc Severo facta interponit. Quae tamen quum extra locum sit, & contraria Joannis chronico; gravem fallaciae suspensionem injicit. Nam age Joannem chronographum cum auctore vitae hujus conferamus. Joannes incipit: *Hic (Severus) fecit Basilicas quatuor: unam foris urbem juxta S. Fortunatum, et aliam in civitate mirificae operationis &c.* At biographus noster in hunc modum: *Hic fecit Basilicas quatuor (Nam & corpus B. Januarii sacerdotis & martyris ipse condidit manibus suis in Ecclesia foris porta hujus civitatis milliario uno, in qua nunc requiescit usque in praesentem diem; & ipsarum basilicarum, unde superius mentionem fecimus) unam foris urbem juxta S. Fortunatum [nomini suo consecravit] & aliam in civitate mirificae operationis &c.* Quae porro sequuntur ad sectionis usque finem, nihil additamenti supra chronographum complectuntur. At in his, quae recitavi, quae parenthesi coercui, ea Nolter de suo addidit. Quae quidem vel sine parenthesi indicio quavis per sese internoferret, quum sint extra locum posita, & solum narrationis interrumpant. Postremo Jo: Diaconus S. Joanni I. tribuit ea, quae heic biographus de Severo interponit. En chronographi verba in Joanne I. *In eo oratorios ubi manu sua dicitur condidisse beatiff. Mart. Januarii a Marciano sublatum & ipse parte dextra humanus quievit*. Atqui Diaconum hoc vitae scriptore longe, si non aliud, antiquiorem esse, jam supra demonstravimus. Porro ut obiter moneam, Ant. Caracciolus mira loquitur pag. 243. sperans, haec a se paradoxo majore conciliari posse. Vult enim, *ab utroque id factum, ab Joanne videl., & Severo tunc presbyteris vel diaconibus, postea episcopis*. Vult praeterea [nullo

teste producto] cam Translationem anno 325; contigisse: quo tamen anno Severus vix natus erat, Joannes ne vix quidem. Ut omittam quod Martyrum reliquias condere peculiare Episcoporum fuerit, non item presbyterorum: quod pluribus ostenderem, nisi festinarem.

At haec eadem, quae ex Bollandiano vitae exemplo recitavi, quaeque cum Vghellianis ferme consentiunt, in Lectionibus S. Severi paullo aliter procedunt; in quibus sic legitur Lect. VII. *Hic fecit basilicas quatuor, in quarum una corpus B. Januarii Episcopi & Mart. ipse recondidit manibus suis, quam ejus nomini consecravit, sitam extra portam civitatis hujus milliario uno, in qua nunc requiescit usque in praesentem diem. Fecit & aliam ecclesiam extra urbem juxta S. Fortunatum, & nomini suo consecravit*. Harum Basilicarum posteriorem tantum [quae vulgo dicitur *S. Severo a Peruzzo*] memorat Jo: Diaconus, & vita Severi in Bolland. & Vghello. At Lectiones, uti vides, eidem auctori attribuunt etiam priorem alteram h. c. Ecclesiam S. Januarii extra moenia. Pergit Lectionum auctor. *Item aliam in civitate mirificae operationis & cetera ut in Bolland. Vghello & Jo: Diacono*. Ex his vides auctori Lectionum non constare illum quatuor tantum basilicarum numerum; quia praeter jam dictas idem Severus [ut ad finem tum in Lectionibus & vita Severi, tum ab Jo: Diacono dicitur] etiam monasterium S. Martini, & alterum S. Potiti fecit: ut omnino quinque ab eo basilicas factas admittat oporteat, contra fidem Jo: Diaconi.

Age vero animadversione hoc dignum est; quod illud *Requiescit usque in praesentem diem*, quod ab auctore vitae Severi per incertiam scriptum vidimus, etiam in has Lectiones transfusum fuit. Nec mirum, quia in eum finem ea vita elucubrata videtur, ut ex ea particulatim divisa Lectiones Officii existerent; sicuti & in eundem usum suam S. Joannis IV. vitam Cime-liarches composuit. Postquam autem illud *Vsq. in praesentem diem* aevo illo tenebricoso receptum in Officii Lectiones fuit; etiam si quis interim paullo eruditior exstiterit, quod contrarium doceret, tamen privata auctoritate de Lectionibus quidquam detrahere nefas ducebat. Quod usque eo processit, ut etiam XV. saeculo, [quando Neapolis litterarum laude praecellebat, nec ignoraretur S. Januarii corpus in Monasterio Montis Virginis asservari] id in Lectionibus recitaretur; ac postremo ut anno 1525. (quo Severi Officium typis Neapolitanis excusum suavit) idem illud *Vsq. in praesentem diem*, suavit in eo Officio pristinae stationem tueretur.

De aetate vero qua vixit Severus, jam in confesso est, eam ad posteriora tempora esse porrigendam, sic poscentibus tum S. Ambrosii & Symmachii epistolis (quas Chioccarellus, & ex eo alii recitant) tum etiam S. Martini obitu; post quem debuit Severus ei Basilicam dedicare. Et jam alibi [vide dicta de S. Joanne ad III.

April.] animadversum a me fuit, Joannem Diaconum quarti & quinti saeculi episcopos multo antiquiores reddidisse, nempe ut lacunam impleret aliquot episcoporum; quos ita ignoravit, ut ne deesse eos quidem sit umquam suspicatus. At in VI. saeculo & sequentibus idem digessit accuratius tempora.

XXX DP POMPONII EP̄I NR̄I

DE Depositionis die nos minime dubitare finit hujus Calendarii inscriptio, ejusque experta toties in consignandis diebus emortualibus fides, quam & in dies magis certiore deprehendimus. Ac Fastis hisce adstipulatur marmorea tabella antiquitus scripta, sed anno 1503. instaurata, quam ad pedes arcae, quae corpus S. Pomponii complectitur,

Jam vero post ecclesiarum ab Severo exstructarum catalogum, quem biographus ex Jo: diacono exscripsit, sequitur tum apud eundem Diaconum, tum in Severi vita Vghelliana rerum aetate Severi in Ecclesia universa gestarum stricta narratio. Hanc totam narrationem Bollandiani omiserunt: cujus sui facti rationem ipsi (in Adnot. sub litt. q.) reddunt. At nollem omisisse: nec ob eam solam causam, quia eidem rerum externarum narrationi intexitur mentio Severi *depositi III. Kal. Majas* [de quo vide quae supra Adnot. III. monui] verum etiam quia antiqua monumenta semper integra dare praestat. Vel haec rerum externarum in his Actis notitia habet minutiora quaedam ab Jo: Diacono & Anastasio diversa. Ex iis etiam utriusque textus alieubi feliciter corrigi poterit. At eadem externae narrationes ab Officio S. Severi non immerito detractae fuerunt.

Num. 7. ad finem ferme usque auctor Vranii serinia compilans, eadem omnia, quae ille de S. Paulini obitu mirando narrat, S. Severo attribuit. At idem quid sit *Orationem colligere* [quod exposui ad III. April. ubi Vranii epistolam cum Jo: Cimeliarcha contulimus] non intelligens, Severum decantantem Psalmum inducit; quo decantato addit, *Deinde collecta oratione siluit.* Videbis dicta ad 3. April. pag. 142. in Adnot. II.

Ex huc usque animadversis haud difficile erit de aevo biographi nostri decernere. Hunc ego biographum per omnia similem Cimeliarchae illi, qui saeculo XIV. vitam S. Jo: IV. condidit

exstantem in Ecclesia S. Mariae Majoris. refert Chioccarellus pag. 51. in hunc modum. *Pomponius Antistes Neapolitanus sedit ann. VIII ac XX., diebus X. obiit ultimo Aprilis, sepultusque est in Ecclesia S. Mariae Majoris, quam ipse Neapoli magnis sumptibus aedificaverat. Claruit autem temporibus Ormisdac, Felicis, Joannis, & Bonifacii pontificum Romanorum, impetranti-*

[de quo plura dixi ad 3. April. loco cit.] reperio. Idem utrique vitae initium est, *Secretum Regis* &c. uterque auctor ex Vranio plura arripuit: utraque vita in usum Lectionum Officium conscripta fuit: idem utrobique genius, & vitas Sanctorum quovis modo pinguiores efficiendi ardor. Sed tamen quo minus eund. utriusque vitae auctorem Cimeliarcham illum fuisse putem, ipsa haec tanta similitudo prohibet. Accedit quod stylus vitae Severi facile est vita S. Joannis IV. antiquior. Sed tamen haud longissimo intervallo Severi biographus antiquior Cimeliarcha videretur, nec facile XIII. aut summum XII. saeculo vetustior.

Sequuntur porro apud Vghellum ac Bollandianos ibid. miracula duo: quorum alterum sic incipit: *Fuit quidam vir, Petrus nomine, natione Graecus, cognomento Volicaci, de Amantea civitate Calabriae.* Sunt haec non multae antiquitatis: quod & cognominum usus ostendit, & quod *Calabria* ea ipsa intelligatur, quae hodie id nomen gerit. At saltem usque ad Basilii Porphyrogenetae tempora *Calabria* in Salentinis erat, ut ex ejus Thematibus licet animadvertere. Hexametra quae mox sequuntur, ex sequioris aevi consuetudine profae admisceri solebant.

Ad ultimum in eodem Vghello quaedam Elegia legitur, qua prius miraculum ab Joanne Archipresbytero describitur, qui nomen suum ultimo disticho legi voluit hunc in modum: *Hos versus cecinit Joannes presbyter-Arch. Cujus vota Deus compleat altitonus.*

antibus Anastasio & Justino Augustis, sub Theodorico rege . In vita & post mortem multis fuit miraculis insignitus .

Fuit (115) *instauratū ann. D. MCCCCCIII.*

Idem confirmatur ex eo quod Bollandiani ad hunc diem p. 723. in praetermissis testantur, se reperisse Neapoli inter chartas Antonii Caraccioli Teatini *Martyrologium Patricianum* (sic enim & alibi id appellatur; quod apographum asservari dicitur a Teatinis SS. Apostolorum) in quo die XXX. Aprilis signabatur *S. Pomposius* (corr. *Pomponius*) *Episc. Neapolitanus*; de quo hodie agitur die XIV. Maii. Quod si quaeras, qua de re ejus festum ex hoc die ad XIV. Maii transferit; causam satis, uti reor, certam ad diem praecedentem protuli. Quia postquam S. Petrus Veronensis S. Severum de suo loco moverat; Severus (cujus major erat, quam Pomponii, celebritas) Pomponium ex die XXX. vicissim expūxit; cujus tandem festum diei XIV. Maii affixum fuit, fort. ob Translationem reliquiarum eo die factam ex loco prioris sepulturae in Ecclesia S. Mariae Majoris, id est ex uno loco in alium intra eandem Ecclesiam. Vtrum autem ea, de qua lo-

(115) Vbi INSTAVRATVM audis anno 1503. cave sic accipias, hanc inscriptionem totidem verbis in antiquiore tabella fuisse scalptam. Sarius est dicere, sensum, non item verba, prioris inscriptionis fuisse retentum. Nam certe stylus saeculo XVI. incunt, quam anterioris aetatis, strilibigini, est multo convenientior. In hac inscriptione omnia eadem reperiuntur, quae in Jo: Diacono [praeter emortualem diem, ac miraculorum mentionem, quae a Diacono absunt] sic quasi manus ab altero sua sumpserit. Sed rationi magis est consentaneum, inscriptionis auctorem, qui plura avert, ab Jo: Dia-

conno pleraque sua hantisse, quam contra. Fieri & illud potest, ut ~~IN~~ INSTAVRATVM non ad tabellae inscriptionem sit referendum, sed ad sepulcrum; itaut translationem aut recognitionem corporis eo anno factam designet. Id si est; tum vero in priore tabella non aliud fuisse conjiciemus, quam simplex *S. Pomponii Episcopi* nomen, aut paullo plus aliquid. Ceterum recitata epigraphe (ex viri alicujus eruditi, quales tunc Neapoli florebant plurimi, calamo profecta) satis indicat, anno 1503. diem obitus Pomponii innotuisse: qui hūc factus confirmatur.

A D M O N I T I O

*Ad sequentia S. JANVARII episc. & sociorum
Martyrum Acta sincera.*

EXimium hoc, quod hodie viget, Neapolitanorum erga beatiss. Januarium studium non heri aut nudius tertius enitere coepisse, sed esse antiquissimum, jam tum ex ineuntis V. saeculi teste lecupletissimo Vranio (I) presbytero, deinde ex vergentis VI. saeculi subscriptione Petri (II) subdiaconi didiceram. Nec vero intra unius pomoceria Neapolis aut Campaniae cum cultum stetisse, sed longe lateque prorepisse, tum ex Kalendario (III) Carthaginensi V. saeculi opere, tum etiam ex Hieronymianis Mrologiis ad 7. & 19. Septembris, aliisque Latinorum Graecorumque libris Liturgicis deprehenderam. Tamen dolebam una cum viris omnibus eruditis, veris ac genuinis Januarii ac sociorum Actis nos hodie carere. Quotus enim quisque est, quem vulgatae haecenus horum Commilitonum historiae [quarum infinito prope (IV) numero laboramus] delectent? In quibus portento

L I tosa

[I] Vranius in Epistola de obitu S. Paulini Nolani [quam, ut ad 3. April. observavi, anno 432. debuit scribere] huic decumbenti SS. Januarium Mart. atque Martinum apparuisse scribit: *E quibus* (inquit) *Januarius episcopus simul & martyr Neapolitanae urbis illustrat ecclesiam*: utique quia proxime ab S. Joanne I. S. Paulini aequali illius Reliquiae e Marciano Neapolim translatae fuerant.

[II] Vide subscriptionem a Petro Subdiacono Ecclesiae Neapolitanae codici Eugipii anno 581. factam [quam ad 29. Martii illustravimus,] ubi *per confessionem meritoque B. Januarii Martyris* obtestatur, ne ullo tempore is codex alienetur. Ex quo manifestum est, S. Januarium primum tum fuisse tutelarem. Nec enim quisquam alius Sanctorum ibi nominatur praeter beatiss. Januarium.

[III] In Kalendario Carthaginensi Mabiloniano sic legitur: (XIII) *Kal. Oct. Sancti Januarii mart.* [IX] *Kal. Oct. Sancti Sossi*. Numeri Calendarum, quos in parenthesisibus interposui, in membranis deerant.

[IV] *Complurium Actuum S. Januarii & sociorum recentio & iudicium.*

Datum generum Acta viderat jam pridem Baronius: manu scripta una [quae discriminis causa posthaec *Baroniana* vocabimus] quibus initium hoc fuit, *Temporibus Diocletiani Imperat. consulatus Constantii quinquies & Maximiani &c.* altera ab Jo: Diacono [eodem qui chronicon episcoporum. Neap. contexit] per scripta X. saeculo; quae post Mombritium Surium die 23. Sept. evulgavit. At nuper demum Nic. Carminius Falconius lib. 2. Vitae S. Janu-

arii non tantum bina jam dicta, sed & plura alia generis ejusdem monumenta bono publico in unum fasciculum collecta dedit.

Ad Baroniana quod attinet, ea mihi ceteris haecenus vulgatis facile antiquiora videntur. Quae equidem ex eorum compendio apud Baronium ad annum 305. jam antea animadvertentem a Lectionibus Officii S. Januarii (quae ex Neapolitanis prelis anno 1525. prodierunt) non distidere. Sed jam utrumque monumentum apud Falconium conferenti ad oculum patebit, tum Acta Baroniana (quae ordine prima recenset) tum dictas Lectiones, & eas praeterea quae in veteri Breviario Beneventano erant, eisdem plane verbis a capite ad calcem decurrere. At Breviarii Neapolitani vetustioris Lectiones, quae apud eundem Falconium pag. CXLV. prostant, multo contractiores sunt, sed eisdem tamen narrationibus verbisque. Et auctori quidem Baroniani, de quo loquimur, monumenti Acta sincera, quae intra dabimus, praemanibus fuisse, non est dubitandum, quippe qui maximam horum partem (qua parte cum suis narrationibus convenirent) in suum copiosius commentarium eisdem verbis insuderit: quod suis locis observabitur.

Venio ad Jo: Diaconum, cujus lucubratio inscribitur apud Surium: *Certamen gloriosi . . . Sossi Diac. ac Januarii Episc. Benev. & sociorum*. Ex epistola vero ad Joannem Abb. palam fit, ei quidem tum Passionem, tum etiam Translationem S. Sossi (cui interfuit) scribere propositum fuisse. Quae passio quum S. Januarii ac socior. certamini conferta esset, hinc ab eo narrationem universam eorum commilitonum

per-

rosa omnia & ad admirationem ciendam comparata quivis facile in his litteris mediocriter exercitatus deprehendet. Itaque hactenus eas viri doctissimi suspectas saltem habuerunt. Vide prae ceteris Tillemontii de iis (V) iudicium.

Atqui anno ab hinc altero quum in genuinum Bedae Mrologium [quod Bollandiani tom. 2. Martii evulgarunt] incidissem; in mense Septembri elogiis duobus eximiis mirifice me captum sensi; quorum unum de S. Januario ac sociis, alterum de S. Sosio pertextitur. Ea vero heic subnectere non gravabor.

Bedae elogium S. Januarii.

XIII. Kal. (*Octobr.*) In Neapoli Campaniae natale sanctorum *Januarii Beneventanae civitatis episcopi, cum Sosio diacono Mesenatae civitatis, & diacono suo Festo, & lectore suo Desiderio*: qui post

perscribitur. Hoc eo dico, quod magnus Annaliū parens ad an. 305. ita de Jo: Diacono loquatur, quasi qui ex prioribus Actis (Baronianis) sua sublegerit, refecans tamen superflua & necessaria addens; quod & Tillemontius fecutus est. Eam scil. in partem accepit Baronius Stephani Episc. Neap. dictum, quo Jo: Diaconum eunstabundum ac reluctantem incitabat. *Est* (inquit Stephanus in epistola Jo: Diaconi ad Jo: Abb.) *quaedam scriptura lepida, ut reor, digestionem contexta . . . Sumenda est a te . . . quaeque sunt superflua, rescia; necessaria subroga, inepta abjice &c.* Atqui ibi Stephanus non ad S. Januarii, sed S. Sosii historiam digitem intendebat: id quod ex eo palam fit, quod ibid. mox Jo: Diaconus conqueritur, in illa ipsa scriptura defuisse Sosii parentum nomina, defuisse & ejus episcopi mentionem qui Sosium *Levitale redimitione dicarat*. Atqui ea expostulatio non nisi in eam potest cadere historiam, in qua primario de S. Sosio ageretur, ex occasione autem de Januario ceterisque.

Sed ne Falconius quidem aliter ac Baronius locum epistolae Jo: Diaconi accepit: nisi quod hoc interest, quod Annaliū parens Joannem hunc ex Baronianis Actis suam historiam (qua relectis, qua additis pluribus) composuisse credidit, quum contra Falconium Joannem putet ex quodam scripto, quod incipit, *Ad laudem & gloriam victoriosissimi &c.* [quod idem Falconius pag. CXXXIV. primus publici juris fecit: quocirca id *Falconianum* posthac nuncupabitur] sua mutuatum. Atqui huic Falconianae historiae (praeterquam quod ea primario de Januario, non de Sosio conscribitur) haud per omnia convenit cum Joanne Diacono.

Ergo, si me audis, Joanni nostro quaedam principio Historia S. Sosii [qua nunc earemus] ab Stephano proposita fuit, ex qua partim detrahendo partim addendo suum commentarium

perextiteret. Ceterum idem Joannes ad manus habuit tum Acta genuina, quae mox recitabimus, tum altera Baroniana, nec non Raynerii Translationem SS. Eutyechetis & Acutii tū postremo etiam (quod ex veris indicibus deprehendi) Falconianum longissimum monumentum: ex omnibus autem sua defloravit, conciliando, qua poterat, quae dissonare videbantur. Hinc illud est, quod quum in Actis sinceris solum Dracontium praefuisse toti iudicio comperisset, in Baronianis autem [& quae vidit alia] Timotheum; sic rem transigendam putavit, ut ab initio Dracontium ei iudicio praefecerit, postea vero Timotheum Dracontio successorem dedit. Verum de his omnibus monumentis, quae Falconius in unum coegit, plura passim in Adnotationibus ad Acta sincera animadvertentur.

(V) Acutissimus Tillemontius in Nota ad S. Janarium versus finem de Actis ex quibus admiranda sua hausit Jo: Diaconus animadvertit his verbis. *Qui peut douter, que ces injures, que l'on dit aux magistrats, ces imprecations que l'on fait contre eux, ces miracles extraordinaires, ces frequentes delivrances des personnes qui se viennent presenter elles mesmes aux persecuteurs sans estre cherchees, un juge aveugle par la priere d'un Martyr, gheri par la mesme priere, e qui ne laisse pas d'envoyer a la mort celui mesme dont il vient d'implorer le secours, e d'appeller un SERVITEUR DE DIEU: qui peut douter, dis-je, que quelque couleur que l'on donne a ces choses, elles ne ressentent bien plus le style de Metaphraste, que celui des Actes veritables & legitimes?* Quam vero is non immerito haec omnia suspecta habuerit, ex eo liquet, quod ab Actis veris atque sinceris, quae infra dabimus, absunt ea ipsa omnia, quae jam pridem ante, quam haec detegerentur, reprehenderat vir subacti iudicii.

post vincula & carceres capite sunt caesi in civitate Puteolana sub Diocletiano principe, iudice Dracontio. Qui quum ducerentur ad mortem, viderunt inter alios *Proculum* Puteolanae civitatis diaconum, & duos laicos *Eutychem* & *Acutium*; & interrogaverunt, quare iusti juberentur occidi: quos iudex ut vidit Christianos, iussit decollari cum illis. Sic omnes septem pariter sunt decollati. Et tulerunt noctu corpora Christiani; & Neapolitani *Januarium* posuerunt juxta civitatem in basilica, Mefenates *Sosum* aequae in basilica, Puteolani *Proculum* & *Eutychem* & *Acutium* in basilica S. Stephani; *Festum* & *Desiderium* Beneventani collegerunt.

Ejusdem elogium S. Sosii.

IX. Kal. (Octob.) Natale S. *Sosii* diaconi Mefenatae civitatis in Campania: qui quum esset annorum triginta, martyrium cum B. *Januario* Beneventi episcopo capitis decollatione suscepit tempore Diocletiani imperatoris. Is quum tempore quodam Evangelium legeret in ecclesia Mefenatae civitatis, praesente episcopo *Januario* (frequenter enim eum pro sanctitate & prudentia ejus visitare consueverat) vidit subito idem episcopus de capite ejus flammam exurgere, quam nemo alius vidit; & praenuntiavit eum martyrem futurum. Et post non multos dies idem diaconus tentus, & in carcerem missus est. Ad quem visitandum quum venisset episcopus cum diacono suo *Festo* & lectore suo *Desiderio*, & ipse cum eo simul tentus; ac pariter omnes, cum aliis tribus, occisi sunt.

Ac stipes plane sit, qui non ex iis elogiis veritatem meram sine fuco ac fallaciis emicare, inque oculos incurrere, statim sentiat. Atqui eadem elogia duo tum Rabanus, tum Ado IX. saeculo totidem verbis in sua Martyrologia transfuderunt: Vfsuardus vero & Notkerus eisdem narrationibus ac verbis composita, sed contraria dederunt. Verum id interim dolebam, quod eae duae laciniae sitim magis acnerent, quam sedarent. Itaque nihil mihi optabilius videbatur, quam ut, quandoquidem non ex limosis posterioris aevi rivulis, sed ex puro Aetorum antiquiorum fonte Bedam (virum ceteroqui supra fidem eruditum, judiciiue, ut illis temporibus, gravitate praeditum) hausisse sua, appareret; ea aliquando Acta, ex quibus Anglus sublegit elogia, in conspectum se aliquando darent.

In his dum essem; ex Viro Illustrissimo doctissimoque ac Neapolitanae litteraturae columine, Caelestino Galiano Archiep. Thessalonicensi, Regii Sacelli ac Neapolitani Lycei Praefecto, audiivi quum diceret, vidisse se quondam Bononiae quaedam manu exarata S. Januarii Acta, etsi barbarie diffluentia. Ego vero rogavi hominem, ceteroqui ad promovenda bonarum artium studia pronissimum, ut quidquid reculae id esset, exemplum describi mea gratia curaret. Quod & citius opinione mea ejus humanitate impetravi. Ea vero dum legerem, quantacumque

barbarie a capite ad calcem ea redundare deprehendi . Vix enim periodus una sine gravissimis foliocisimis procedit : ut non Augiae stabulum pluribus fordibus scatcat . Verum ubi a foliocisimis istis , nec non pluribus sectionis primae lacunis [quorum utrumq. indoctum saeculi XIII. amanuensem forsan auctorem habet] discesseris ; ceterum nec styli simplicitas brevitafque [ut hinc ordiar] abhorret ab aevo meliore ; & , in quo totius rei caput est , statim animadverti , haec nimirum illa esse Acta , ex quibus Beda duo sua elogia defloraverat : ita non tantum narrationes eadem plane sunt , verum & eisdem saepe verbis conceptae . Ex quo illud liquet , sive Bedam (ut & posteriores Martyrologos) non alia ab his Acta profus nosse ; sive , si , quae hodie locupletiora circumferuntur , ad manus habuit , ea non magni fecisse .

Atque heic equidem quum & ex invento thesauro in sinu exultarem meo , eamque mihi gazam seposuisssem , qua hujus commentarii menssem Septembrem ditio-rem efficerem ; interim id monumentum cum amicis aliquot communicavi . Illi vero quum pro se quisque , ut ea Acta statim publici juris facerem , instarent ; postremo & Eminentiss. Archiepiscopi JOSEPHI SPINELLI jussis parendum fuit , nec committendum , ut ea diutius Neapolitanis orbique litterato inviderem . Rogo autem lectores , in quorum manus haec forte inciderint , ut si quando in bibliothecarum forulis haec eadem Acta , aut hisce similia , aut meliora , sive Latine sive Graece scripta repererint , de eo me commonefacere , atque exemplum transmittere ne graventur ; ex quibus , si nihil aliud , saltem textus noster inquinatissimus membranis auctoribus sanari in locis difficilioribus , ac praesertim in I. sectionis lacunis suppleri queat . Nam in ceteris eluere maculas nullo labore licuisset ; praesertim quum horum Actorum pars magna in Actis , quibus *Bavonianis* nomen fecimus , totidem fere verbis recitetur .

Verum interim iis manus ad quidvis supplendum , mutandum , aut quoquo modo corrigendum inferre nolui ; sed omnia non tantum cum eisdem lacunis , verum etiam cum eisdem foliocis , imo & cum eadem tum orthographia , tum etiam interpunctione , prout in codice pravissime descripta erant , exhibui . Excepto quod textum in sectiones dispeceui , additis sectionum (comparate scil. ad citandum) numeris , ac subjectis adnotationibus quibusdam , ex quibus tum alia plura , tum vero ea Graece primitus scripta videri , possit intelligi .

Sed antequam ad ipsam historiam venio , ratio mihi reddenda est , ecquid causae fuerit , cur haec Acta nusquam in Neapolitanis bibliothecis (fatis a Falconio excusis) aut alibi se prodiderint . Atqui promptissima est ratio . Postquam enim tragicis atque admirandis narrationibus statum pretium , ac pleniore illae nostrorum Commilitonum Passiones manare in vulgus cum voluptate coeperunt , nihil mirum si Acta primigenia , eademque jejuna , spernerentur . Itaque nihil propius fuit , quam ut amanuenses , posthabitis siccioribus historiis , in opimioribus tantum describendis operam infunderent . Atque eo postremo ventum est , ut in Neapolitanorum ac Sinitimorum pluteis nullum tandem exemplum Passionis primitus scriptae superfuerit ; ac vix tandem exeunte saeculo XIII. alicubi membrana aliqua fugientis ac magnam partem corruptae , uti videbimus , scripturae reperta fuerit , ex qua Bononien-
lis monachus suum exemplar , utcumque potuit , exsculperit .

Deinde & illud ante omnia profiteor , atque ex animo testatum volo , me nihil de vulgatis huc usque Actis , eorumque prodigiis detractum velle . Qui eorum voluptate capiuntur , fruantur , per me licebit , opinione aut etiam (si sic appellare libet) pietate sua . At mihi interim nemo id vitio verterit , quod Acta pulcherrima , & antiquitate breviloquentia simplicitate nec non gravitate se mirifice commendantia , castis atque sobriis Christi Martyrum amatoribus haud diutius invidenda crediderim . Sed jam monumentum ipsum inspiciamus .

VITA⁽¹⁾ SANCTI⁽²⁾ JANNUARI II

Quae reperitur scripta in Codice confecto ab Abate (3) Landulpho de Anno millesimo, biscentesimo, octuagesimo in Venerabili Monasterio Sancti Stephani de Bononia .

1. TEMPORIBUS Diocletiani (4) Imperatoris, Consulatu. Constantini

(1) Primum inscriptionis hujus verum ex codice ita, ut heic exhibetur, descriptum esse, non dubito. At cetera ab eo qui exemplum misit, confarcinata fuisse ex titulo in fronte codicis inscripto, necesse est.

(2) *Haec Acta translata olim de Graeco fuisse .*

IANNVARIII nomen cum duplici. N non tantum heic, sed & in tota hac historia scribitur: neque id ex errore amanuensis, sed quod revera in prior exemplari, ex quo haec anno 1280. descripta fuerunt, sic exaratum erat. Id autem ex eo fit, quod Graecis hoc nomen cum duplici N perscribitur. Vide ad 21. Aprilis Basilii Menologium, Metricas Graecor: Ephemerides, aliosque libros liturgicos; in quibus is Martyr *Ἰαννουάριος* *Jannuarius* passim vocatur. Est hoc autem unum ex indiciis, ex quibus liquet, haec Acta primitus Graece conscripta fuisse, mox in Latinum translata. Id vero & alia plura Graecismi vestigia confirmant. Sect. 1. versu 3. illud *Mesinatae* cur sic inflectatur, videtur ex Graeco primi scriptoris manasse. Ad haec ibid. versu 10. *Sermo videlicet collectio Divinae legis*, erat &c. ubi COLLECTIO pro *συναξίς* interpres posuit. Sect. 3. vers. 4. FAMA loco *ἀκοῆς* substituitur. V. 8. QVIA pro *ὅτι*: Sect. 5. v. 4. *Quid enim* (pro *Quidnam*) ex Gr. *τί γάρ* eadem notione. Sect. 6. v. 2. *Opposuit se* (pro *occurrit*) ex *ἀντιώ* aut *καπαντάω*. Sect. 8. v. 6. *Cum magna VIRTUTE* pro *δυνάμει* &c. Quae omnia proprie quidem Graecis usurpantur; at quae eis Latine verbo tenus respondent, minus belle di-

cuntur. Eodem refer & quae sequuntur. Nam quod statim initio scribitur, *Consulatu Constantini Caes. &c.* (pro *Constantino C. . . consulibus*) id ex Graeca consuetudine notandi consules proficiscitur, qua dicunt, *ἐπι ὑπατείας Κωνσταντίνου* &c. Deinde quod sect. 3. v. 11. & 15. *pro Sine causa* usurpatur, id eo fit, quod ibi Graece scriptum erat *ἐκῆ*; in Cyrilli autem Glossis, & in Bibliis eae locutiones sibi mutuo respondent. Ad haec illud sect. 7. v. 4. *Quum . . . interrogaret, quid vellet esse?* est merus Hellenismus, ut illud. *τί ἂν θέλοι πῶς εἶναι*, quod Act. II. 12. legitur, ubi Vulg. *Quidnam vult: hoc esse?* Item sect. 8. v. 10. *Apparuit seni illi EVIDENTER*: hoc ideo, quia Graece erat *ἐναργῶς*, aut *ἐμφανῶς*, aut aliud ejusdem profapiae adverbium; quae sunt apparitionum valde propria. Ad haec sect. 3. v. 12. *Milites qui CVSTODIBANTVR* (tamquam si sit deponens verbum) *carcerem*: quod eo sic usurpavit, quia Graece erat *ἐφυλάττοντο* significatu activo. Eodem refer & deponens MANIFESTATVR pro *Manifestat*, & ECCLESIA (ἐκκλησία) pro *multitudine* qualibet, quorum utrumque forsan ex Graeco ortu, usurpatur ad finem sect. 1. De quibus vide infra in calce Adnot. 14. Ad ultimum (quid enim opus est consecrari singula?) eadem sect. 3. v. 24. *Et ipsi se Christiani* (pro *Christianos*) *manifestant?* Id quod totum est *ἐλληνοκώπων*; nam qui haec primitus scripsit, sic Graece posuerat, *καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ ὄντες κατὰ δὸς εἰσὶν*.

(3) Illustrissimus Galianus pluries mihi testatus est, se in fronte codicis legisse, *Abasiante Landulpho* &c. cujus lo-

tini (5) Cæsaris quinquies, et Maximiani (6) septies, erat persecutio (7) Christianorum. In Ecclesia uero Mefinatae (8) Ciuittatis, erat Diaconus nomine *Sossius*, uir prudentiæ, sanctitate firmi-

co qui hoc exemplum submisit, substituit, credo, hoc quod heic legitur. Porro de verbis *Abbatizare, Abbatizare, & Abbatizare* pro *Abbatem agere*, uide Cangium.

(4) Quo pacto *temporibus Diocletiani* haec contigerunt, quum hi commilitones mense Septembri anni 305. occisi pro Christo fuerint; Diocletianus autem Kal. Maii ejusdem anni abdicarit imperium; & ex Eusebio constet non ultra initia ejusdem anni persecutionem in Italia perdurasse? His omnibus respondeo, Ianuarium cum sociis mense Aprili martyrium consecutum [ut ad Actorum finem ostendetur] ante scil. Diocletiani abdicationem & persecutionis finem.

(5) Anno 305. Constantius (non *Constantinus*) cum Galerio Maximiano consul processit. Verum sollemne hoc est, quod in manu exaratis codicibus nomina primitiva cum suis *ὑποκοριστικοῖς* (*diminutivis*) aut alterius generis derivativis permutantur, ut tum saepe alibi in superiore commentario, tum ad 17. Ianuarii ostensum fuit. Quid quod in hoc ipso consulum collegio Cassiodorus & Fasti Flor. minores *Constantianum* pro Constantio exhibent?

Illud etiam heic notandum est, recte *Constantium Caesarem*, non *Augustum* inscribi; quia martyrium hoc, ut infra ostendetur, mense Aprili contigit, nec nisi post Kal. Maii ejusdem anni Constantius & Gal. Maximianus *Augusti* euaferunt, abdicantibus scil. Diocletiano & Maximiano Herculeo. Merito Constantius heic adhuc *Caesar* inscribitur.

(6) Non *septies* (quo etiam modo in Actis Baronianis, & lectionibus S. Ianuarii legitur) aut (ut alicubi scribitur) *sexies* Maximianus tunc consul fuit, sed *quinquies*. Et ita prorsus est emendandum. Tametsi ceteroqui scio, hunc Maximiani consulatum auctori Chronici Alex. &

Fastis Flor. Minoribus itemque Majoribus numerari, *ἡ ἰ* i.e. *sexum*.

(7) Acta Baroniana, & inde profeminatae Lectiones tum Neapolitanae, tum Beneventanae ab initio huc usque eisdem verbis decurrunt: nisi quod uno verbo plus habent in hunc modum: *Erat persecutio INGENS Christianorum*. At a nostris his primitus scriptis recte abest *ἡ Ingens*. Nam quia anno 305. mense Aprili (quo mense hos athletas depugnasse ostenditur) jam sub exitum persecutio in Italia erat (quam magis etiam mense Maio deseruuisse putant) hinc quidquid tum procellae defauebat, lenius multo quam ante erat, nec *ingens* ullo pacto dici poterat. Quod dixi, per ea tempora finem in Italia persecutioni factum, id ex Eusebio docetur, cujus biennalis persecutio Italica a Februario anni 303. exorsa, ferme Aprili an. 305. terminatur. At recentiores scriptores mirum quantum haec exaggerant. Illud autem quis ferret, quod monumenti Falconiani, quod incipit *Ad gloriam*, auctor (apud Falconium pag. CXXXVI) scripsit, circa tempora hujus martyrii *infra unius mensis spatium XVII. millia hominum martyrium subiisse; nisi adderet, per diversas Provincias?* Vel sic tamen nimis est.

(8) *Misenatis* dicendum fuisset. Verum quia in Graeco hujus historiae forsitan scriptum fuit *τῆς Μισσηνάτης πόλεως*; hinc illud *Misenatae*, ac deinde *Mesenatae*, *Messinatae*, *Mefinatae* [varie enim priores duae scribuntur syllabae] tū heic & infra, tū in laudatis Bedae & aliorū Mrologiis, in Actis Baron. in Lectionib., & Jo: Diac. scriptum legitur. Sed uerius est [quia finita in *As, atis* Graece cadunt in *απὸς*] ex *Misenas* uenisse *Μισσηνάτης*, ex quo nostros fecisse *Misenatus*: nam & in antiquiss. Officio [apud Falcon. p. CXLVI.] Lect. VI. legitur: *Misenati* (recto casu) *tulerunt*.

missimus, annorum circiter triginta; sicut ipse cuidam (9) Episcopo, qui Dei gratia aduenerat in extasis reuelare dignatus est. Ipso Episcopo asserente, quod Venerabilis *Sossius*, propter metum paganorum non facile in publicis (10) locis (11) hic notitiam habuit beatissimorum officio ueniebant in Ecclesia Ciuitatis Episcopus diuersis Ciuibus se occulte inuicem (12) uisitabant. Sermo uidelicet, collectio Diuinæ legis erat in edificatione hominis, quos Episcopo credere uidebant; Et quia in ipsis locis, idest cum ipsis frequens erat paganorum, nobilium uirorum magnam (13) uatem, et tusta-

(9) Equisnam hic episcopus fuerit, in Jo: Diaconi Actis martyrii haud multo ante medium proditur in hunc modum. *Erat nempe tunc beatiss. Sossius annorum circiter triginta; sicut ipse cuidam reuelauerat episcopo, nomine THEODOSIO, quem propter uitae meritum valde dilexerat. Aduenerat autem iste de Graecia, & propter religionem multa cum eo sodalitate fuerat conjunctus; quique etiam & de eodem fitebatur Diacono, quod vere Domini nostri Jesu Christi discipulus & imitator esse studebat.*

(10) Huc spectat quod idem Jo: diaconus prope ab initio de Sosio scripsit. *Quum nocte dieq. quamuis PALAM OB INSIDIAS PERSECUTORVM NON AVDERET CONVERSARI; tamen ad nil aliud erat intentus, nisi ut incredulos inuiteret ad fidem, & fideles ad imminentes corroboraret agones. Sed & quae ibid. sequuntur, ea mutilo inuisentium se, ac de Diuinis rebus colloquentium Sanctorum loco, qui sequitur, lucem foenerantur. In tantum coepit (Sossius) ab hominibus fore dilectus, ut Ianuarius Beneuentanae sedis egregius antistes, licet majoris esset dignitatis; magni tamen Dei usque ad mortem se humiliantis imitator effectus, sedulus ad illum uisitandi gratia properaret; & doctrinae pabulum mutua sibi subministrantes affluentia, non solum animos suos ad caelestia subleuarent, sed & Dominicum gregem per sacra colloquia informarent. Qui locus, uti dixi, mutilo, qui sequitur, hujus sectionis loco lucem affundit.*

(11) Hinc jam usque ad finem sectio-

nis hujus plura ex intervallo desunt, quae sine alterius scripti subsidio haud quis facile suppleverit. Res sic se habet. Amanuensi, qui haec Acta anno 1280. descripsit, exemplar fugientis & euanidae scripturae fuisse propositum, res ipsa clamat. Hinc est, quod in locis lectu difficilibus descriptor noster casus ad suam libidinem variavit, totque pene soloeca admisit, quot uerba descripsit. At hoc ferendum. Illud autem quis ferat, quod quum hinc usque ad finem sectionis plura uerba aut commata uetustate deleta in exemplari reperisset; ita desperatae sectionis uerba praeteriuit, ut signa nulla lacunarum in suo apographo notans, omnia continua serie perscripserit, quasi si nihil deesset? Nisi si uero id peccatum prioris descriptoris fuit ob similem causam admissum. Ut ut est, hinc usque ad finem sectionis plures hiatus sunt, quibus oratio ita interrumpitur, ut uix possis commode textum constituere.

(12) Haec, & quae mox sequuntur de sermone & collectione Diuinæ legis, ex Jo: Diaconi loco, quem adscripsimus in Adnot. 10. lucem hauriunt.

(13) Huc refer quae Jo: Diaconus prope ab initio scripta reliquit, ab his Actis certe desumpta. *In oppido Misenatum potissima incubuerat persecutio, quia illic celebris PAGANORVM frequentabatur occursum propter VATIS Sibyllae sepulchrum haud inde longe discretum. Eodem facit & Raynerii (qui Jo: Diacono antiquior fuisse dicitur) in Translatione SS.*

Euty-

stimulus (14) usque in hodiernum diem illam Ecclesiae manifesta-
tur. Idcirco Sancti, ut diximus, difficile in publico (15) uide-
bantur.

2. Beato (16) itaq. *Jannuario* in Messinatae Ciuitate posito, factum
est, ut beatus *Sossius* Diaconus in Ecclesia sua Sancta Dei Euange-
lia legeret, et subito de Capite ejus flama exurexit, quam nemo
alius uidit, nisi beatus *Jannarius* Episcopus; Qui ita eum marty-
rem futurum ex hoc signum quod uiderat prenuntiauit; Et congau-
dens, osculatus Caput ejus, et gratias agens Domino, caput, quod
pro Domino Jesu Christo passurum est.

3. Post non multos dies factum est, ut ad Dracontium (17) Ju-
dicem

Eutychetis & Acutii locus apud Falco-
nium pag. CLXXXII. *Penes igitur* (in-
quit) *Cumanae civitatis moenia, ubi VA-
TIS Sibyllae promulgata quondam fuerant*
oracula, ac Daedalea tecta mirabili opere
constructa, in aditu sinus Bazarum maris,
contigua urbs Puteolana est posita. Quae
*praeclaris aedibus in Campaniae finibus an-
tiquitus existens, sicut adhuc in ruderibus*
aedificiorum veterum cernitur, vigentibus
*PAGANORVM ritibus tanto FRE-
QUENTABATVR accessu innumero,*
*quanto illic delectabilium thermarum popu-
lus pene ubique dispersus placebat lavacro.*
Ex his porro locis (quae ceteroqui ex
Actis hifce sinceris, quamvis hac parte
laceris, sibi praesidium adsciscunt) potest
intelligi, quarto ineunte saeculo adhuc
Cumanae Sibyllae religionem vi-
guisse; etsi eadem edere oracula desierit,
ut liquido ex Raynerii [*Quondam fuerant*]
elicitur. *Daedalea tecta* Raynerii adhuc
curiosis monstrantur (quae vulgo incolae
vocant *Le cento camerelle*) recte, an se-
cus, non interpretor.

(14) De portentoso isto TVSTA-
MVLVS decernere aliquid difficillimum
fuisse, nisi Jo: Diaconus facem praetu-
lisset. Vide locum in Adnot. 13. ubi pa-
ganorum frequentiam in eis locis fuisse
dicit propter *VATIS Sibyllae SEPVL-
CRVM*. Quocirca non est mihi dubium,
quin in priore exemplari scriptum fuerit,
cujus tumulus: quae duae voces quia ob

fugientem scripturam difficillimae lectu
euaferant; hinc amanuensis extudit pro-
digiosum illud *et rustamulus*. Hac vero
lectione restituta, locus hic pulchre fluit:
Magnam Vatem, cujus tumulus [pro *et*
rustamulus] *usque in hodiernum diem &c.*
Nihil verius. At quod statim sequitur,
incertus sum, utrum addito *Apud* legen-
dum sit, *Vsque in hod. diem* (apud) *illam*
Ecclesiam (pro *Ecclesiae*, quod nunc pra-
ve legitur) *manifestatur*; an vero *et* *Ma-
nifestatur* verbum deponens sit pro *Ma-
nifestat*, ac proinde sine ulla additione
ac mutatione sententia sic procedat: *Cu-
jus* (vatis) *tumulus usque in hod. diem il-
lam* (vatem) *Ecclesiae* (i. e. *multitudini*;
id quod *ἐκκλησία* profanis significat) *ma-
nifestatur* i. e. *manifestat*. In Graeco forsan
erat *ἠνοραίνεται*, aut tale aliquid, voce
passiva, sed activa notione. Sic infra *Cu-
stodibantur* (pro *Custodibant*) ex Gr.
ἐφυλάττοντο: de quo vide in Adnot. 2.

(15) Confer Jo: diaconi, & Rayne-
rii loca in Adnot. 10. & 13.

(16) Tota haec sectio eisdem verbis
a Beda & secutis eum Martyrologis con-
trahitur. Eadem etiam narratio apud Jo:
Diaconum legitur.

(17) Hoc praet ceteris interest inter
hacc Acta (quibus Beda ceterique Mar-
tyrologi suffragantur) & alia recentiora
omnia, quae simul collecta Falconius
edidit. In his posterioribus duo sunt ju-
dices: ab initio *Dracontius* [de quo no-
mina-

dicem Campaniæ eorum fama nunciaretur. Hoc audito, Draconius Judex iussit, eos, secundum Imperiali præcepto, inquiri, et ad se adduci. Inquirentes uero inuenerunt beatum *Sossium* Diaconum, et duxerunt ad Judicem. Dracontius enim Judex iussit eum Ergastulo mancipari, quoad usque fieret eius interrogatio; Retruso itaque beato *Sossio* in ardua custodia carceris, a militibus custodiebatur; Quod dum beatus *Januarius* repperisset, quia beatus *Sossius* Diaconus carceri fuerat mancipatus, statim ad carcerem cum Diacono suo *Festo*, et Lectore suo *Desiderio*, ut eum consolaretur (18) perexit. Et in-

M m

gressus

minatim Raynerius & Jo: Diaconus mentionem faciunt: nam ceteri eum non nominant, sed tacite designant] cui *Sossius*, *Proculus*, *Eutyches* & *Acutius* sifluntur: mox ei *Timotheus* successor datus, iudicium redintegrans, etiam *Januarium* cum *Festo* ac *Desiderio* tenuit, ac per cruciatus, alios ex aliis, atrocissimos frustra vexavit; ac demum omnes securi percussit. At in his antiquioribus ac sincerioribus Actis, ac *Beda*, *Dracontius* unus martyres hos omnes interrogat, ac statim capitis abscissione occidit. Cetera discrimina aliquot in decursu observabimus.

At equidem aegre adducar, ut credam Romano magistratui *Græcum Timothei* nomen fuisse. Nec ullus usquam, quod equidem sciam, in martyrum gestis *Timotheus* provinciae rector occurrit. At *Dracontius* Campaniæ praefes [idē forsan atque hic noster] in *S. Marcelli Mart.* [qui tamen falso sub *Juliano* ponitur] Actis apud *Mich. Monachum* in *Santuar. Capuano* pag. 137. legitur. Nec te turbet, quod ibi is *Dragontius* cum *G* scribitur: nam sicuti *Cajus* & *Gajus*, & alia sexcenta, sic *Dracontius* & *Dragontius* scriptum reperitur. Apud *Grut. p. 712. 5.* in *Salernitano* marmore quidam *VAL. DRAGONTIANVS* occurrit: & hic idem nostrorum athletarum iudex in *Raynerii Translatione SS. Eutychetis & Acutii* item *Dragontius* cum *G* scribitur.

Et quidem in *Cod. Theodosiano* unus itemque alter *Dracontius* occurrit. Ad *Dracontium Vicarium Africae* inscribun-

tur leges 10. 11. 13. 16. 33. de *Appellat.* Verum hic alius a nostro est, quippe quum sub *Valentiniano* seniore vigerit; ac legum earum tempora in ann. 364. usque ad 367. conveniant. Sed tamen ex nostri *Dracontii* familia prodire potuit.

Est in eod. *Th. Cod. Dracontius* alter sub *Constantino M*; quem sive nostrum esse puto, sive nostri filium aut proxime conjunctum. Is *Domitius* [pro *Domitius* *Graeco* more: sicuti & *Dracontius*, pro *Draconius*, ex *Graeca* orthographia fluxit: interim autem in his Actis modo *Dracontius* cum *N*, modo sine liquida *Draconius* scribitur] *Domitius*, inquam, *Dracontius* appellabatur. Exstat in eo *Cod. lex 4. de Jure Fiscis* inscripta *Ad Domitium Dracontium Magistrum privatae rei Africae* anno 320: itemque ad eundem inscribitur l. 1. *cod. Cod. de Conlat. fundor. patr. an. 321.* Vt cumque est, hic certe, inquam, sive idem est, qui antea *Consularis Campaniae* in *Januarium* cum *loc. animadverterat*, sive eidem proxime conjunctus.

Ceterum noster hic *Dracontius* generali vocabulo in hisce Actis *Judex* ubique vocatur: quamvis *Campaniae* rectoribus ab *Hadriano* institutis peculiare *Consularium* nomen ab eodem inditum fuerit, *Spartiano* teste in *Hadriano*. At sequentibus temporibus iidem rectores in lapidibus etiam interdum *Proconsules*, nec raro *Correctores* nuncupantur: de quibus alibi opportunius differemus.

(18) *Raynerius* in de *SS. Eutyche. & Acu-*

gressus ubi tenebatur in uinculis dicebat. *Quare sine causa tenetur homo Dei in carcere?* Statim milites qui custodibantur carcerem nunciauerunt Judici dicentes. Ecce homines illi, de quibus magnitudo uestra iusserat, ut inquirentes, teneremus eos; Ad carcerem uenientes dicunt. *Quare sine causa tenetur homo Dei in carcere?* Mox ut hoc audiuit Judex, iussit eos teneri, et ad se adduci. Qui dum inuenti fuissent, ad Judicem uenire non dubitauerunt; Et dum presentati fuissent Judici, Dracontius Judex sedens pro tribunali, his uerbis interrogauit beatum *Jannuarium* Episcopum, dicens ei. Cujus religionis homo es? Sanctus *Jannarius* respondit; *Christianus sum, et Episcopus*. Judex dixit ei. Cuius Ciuitatis? Sanctus *Jannarius* R. *Beneuentanae Ecclesiae*. Judex dixit. Et hi quid tui sunt? Sanctus *Jannarius* R. *Vnus Diaconus meus, et alter Lector*. Judex dixit. Et ipsi se Christiani (19) manifestant? Sanctus *Jannarius* respondit. *Etiam: nam, si eos interrogas, spero in Domino meo Jesu Christo, quod nec ipsi se Christianos esse negant*. Qui interrogati a Judice dixerunt, *Christiani sumus, et parati sumus mori propter Dei amorem*. Tunc Judex ira repletus, beato *Jannuario* Episcopo dixit. Accedite, et offerite diis libamina, secundum decretum Imperatoris, et absedite in Lesi (20). Sanctus *Jannarius* Res: . *Nos cotidie Omnipotenti Domino nostro Jesu Christo sacrificium laudis offerimus, non diis uestris uanis*. Hoc (21) audito Judex, iussit eos in carcerem recipi, et alia die arena parari, et una cum Sancto *Sossio* ad Urfos tradantur.

4. Alia uero die, secundum iussum Judicis paratur arena in Ciuitate Putteolana, adducuntur Sancti ad amphiteatrum. Spectatur (22)
Judex

Acutio non ab Januario, Festo, & Desiderio uisitatum fuisse Sossium in carcere narrat, sed ab Eutyechete & Acutio; quibus duobus Jo: Diaconus tertium adiungit comitem Proculum diaconum. Quos & simul cum Sossio inclusos in carcere fuisse uolunt tum hi, tum Acta Baroniana. At reuera hi tres [Proculus, Eutyeches, & Acutius] tum demum tenti ac damnati sunt, quum Januarium cum Sociis ad supplicium duci uidentes, de eo conquesti fuerunt, ut sect. 6. narratur.

(19) De hoc Hellenismo [*Christiani pro Christianos*] uide dicta in Adnot. 2.

(20) Id est *illacsi*.

(21) Tota praecedens interrogatio a Dracontio sive Puteolis, sive in alio vicino loco facta omnino uidetur. At in Actis Baronianis Nolae instituta inducitur a Timotheo; post quam Martyres anterhedam praefidis Puteolos pertrahuntur, ad urfos tradendi. Vide lectionem IX. in Officio diei S. Januarii edito an. 1525. Vide & Jo: Diaconum ceterosque. At Basilii Menologium de loco cum nostris sincerioribus facit; nam in eo Menologio Puteolis omnia ab initio ad finem transiguntur, de Nola ne uerbum quidem. Vide infra in Appendice.

(22) *Spectare* pro *Exspectare* uerbum est aevi medii, de quo uide Cangium.

Judex ad (23) expectaculum . Sed ut Judex moras inēcteret , causa publica faciente , et ad amphitheatrum tardius properare , ueniens Arenarius dixit Judici . Jam tardius est Domine , audire (24) eos , modo non potes . Tunc Dracontius Judex iussit Sanctos de amphitheatrum tolli , et ad se adduci . Quibus (25) sedens pro tribunali dictauit (26) sententiam , dicens , *Januarium Episcopum , et Sossium , et Festum Diaconis , et Desiderium Lectorem , qui se Christiani professi sunt , et decreta nostra contempserunt , capite caedi iubemus .*

5. Qui dum ducerentur ad decollandum , quidam de Plebe circumstantibus , adest (27) *Proconsulus Puteolanae Ciuitatis Ecclesiae Diaconus , et duo laici , Eutichis , et Acutius* , hi tres dixerunt . *Quid enim mali homines isti fecerunt , ut eos Judex inberet occidi ?* Statim eorum uerba ad Judicem perlata sunt . Quod cum Judex audisset , statim cum summa festinatione iussit eos teneri , et cum Sanctis martyribus decollari .

6. Qui (28) cum omnes pariter ad martyrium ducerentur , quidam

M m 2

fenis

(23) Quae in praecedenti vocabulo demitur syllaba , ea heic additur . Porro *Expectare* pro *Spectare* usurpat non semel Innocentius inter Gromaticos scriptores editus a Rigaltio , qui sub Constantio uixit . Sicut & *Virgo expectabilis* pro *spectabilis* Prudentio dicitur in II. contra Symm. Et Symmachus ipse II. 79. *Expectatum* pro *Spectato* dixit , teste Jureto .

(24) Iussa est quidem arena parari ; cum eo tamen ut antequam uris traderentur , iterum interrogarentur , num in sententia persisterent , atque ita demum pronuntiata sententia , bestiis exponerentur . Verum quum iudex serius iusto uenisset , ita ut deesset tempus spectaculo ; idcirco arenarius dixit , *Audire eos modo non potes* , ac simul [quod heic ex circumstantiis supplendum est] quam in eos sententiam animo conceperas , ut uris traderentur , eam exsequi hoc ipso die non potes .

(25) Haec sententia eisdem uerbis concipitur in Actis Baronianis , in Lectionibus , & Jo: Diacono : nisi quod hi , ut causae suae seruirent , VII uiros omnes eadem sententia involunt in-

hunc modum : *Januarium episcopum , Sossium , Proculum , & Festum Diaconos , & Desiderium lectorem , & Euticetum & Acutium ciues Puteolanas ciuitatis , qui se Christianos esse professi sunt , & diis libamina , vel imperatorum praecepta contempserunt , capite caedi iubemus .* Atqui Proculus , Eutyches , & Acutius non nisi post hanc sententiam latam [uti ex nostris Actis constat] comprehensi simulque damnati sunt .

(26) Non nisi auditis prius [ac fort. postridie ejus diei , quam ob-fero aduenientem praesidem Arena frustra parata eis fuit] dictauit sententiam .

(27) Is est *Proculus* Diaconus Puteolanus . Ex his autem discis , *Proculum* cum *Eutychete* & *Acutio* non ab initio comprehensos fuisse [quod in aliis Actis narratur] sed tum demum , quum ceteri quatuor ad ultimum supplicium ducerentur . In quo Actis nostris *Beda* & ceteri Martyrologi suffragantur .

(28) Quae hinc jam usque ad finem sequuntur , in omnibus Actis , ac ferme totidem uerbis , narrantur : quae per singulas sectiones ex eisdem recentioribus

senis pauperrimus , sperans se beneficia Sanctorum iuuari ; Opposuit se beato *Jannuario* peruolutus pedibus eius, rogans eum, ut aliquid de uestimentis eius mereretur accipere . Beatus uero *Jannarius* dixit seni illi , *post depositio meo corpore , Orarium meum de quo mihi oculos ligauero , scias te me ipsum daturum esse .*

7. Mater (29) quoque Sancti *Jannuarij* in Ciuitate Beneuentana posita uidit in somnis ante triduo quod *Jannarius* Episcopus in aera ad Caelum volabat ; Et cum de somno suo excitaretur, et interrogaret quid ueliet esse , subito nuntiatum est ei a quodam , quod filius *Jannarius* Episcopus pro Dei amore in uinculis teneretur ; At illa perterrita , prosternens se in Oratione reddidit spiritum .

8. Interea (30) Sancti dum peruenissent ad locum ubi decollandi erant , idest a sulphurataria , Sanctus *Jannarius* flectens genua ad orationem suam dicebat , *Domine Deus omnipotens in manus tuas commendo spiritum meum . Et erigens se , accepto orario suo ,*
oculos

monumentis heic adscribere non pigebit: ex quibus non male textus nostrorum Actorum pluribus locis emaculetur. Haec ergo sectio in Actis Baronianis sic se habet. „ Qui quum omnes ad martirium ducerentur, quidam senex pauperrimus sperans se aliquid beneficii recepturum, opposuit se B. Januario peruolutus pedibus ejus; rogans eum, ut aliquid de uestimentis ejus mereretur accipere. Beatus uero Januarius dixit ei: Post decollationem meam orarium meum, de quo mihi oculos ligauero, scias me tibi esse daturum. „ Nec aliter in Lectionibus.

(29) In Actis Baronianis. „ Mater quoque Sancti Januarii in ciuitate Beneuentana posita ante triduum quam filius ejus pateretur tale somnium uidit: quod Januarius episcopus in aera ad caelum volabat: & quum de somno suo haesitaret, & interrogaret, quid ueliet esse; subito nunciauerunt ei, quod filius ejus Januarius pro Dei amore in uinculis teneretur. At illa perterrita, prosternens se Domino in orationem, sanctum reddidit spiritum. „ Vide & Lectiones.

(30) In Actis Baronianis. „ Interea

sancti dum peruenirent ad locum, ubi decollandi erant, idest ad Sulphotariam, sanctus Januarius flectens genua sua ad orationem dicebat, Domine Deus omnipotens in manus tuas commendo spiritum meum. Et erigens se accepto orario suos oculos sibi ligauit; & flectens genua sua manum cervici opposuit, & spiculatorum ut feriret rogauit. Spiculator autem cum magna uirtute percutiens, digitum manus sancti martyris Januarii simul cum capite abscidit. Similiter & omnes sancti martyrium susceperunt sempiternum. Sanctus autem Januarius post decollationem suam apparuit seni illi euidenter; & dedit ei orarium, unde sibi oculos ligauerat, sicut promiserat deprecanti; cuique dixit: Ecce quod tibi promittebam. Ille accepto orario cum summo honore abscondit in sinum suum. Spiculator autem & alii duo de officio uidentes senem irridebant, dicentes ei: Accepisti quod tibi promiserat ille qui decollatus est? At ille dixit eis: Etiam. Et ostenso eis orario, recognouerunt eum & admirati sunt. „ Deinde sequitur Timothei praesidis infelicissimus exitus: h.e. purpurae Actorum nostrorum assutus pannus.

oculos sibi ligauit, flectens genua manu sua ceruici opposuit, et (31) spiculatorem ut feriret rogauit; Spiculator autem cum magna uirtute percutiens, digitum manus sancti martyris *Januarii* simul cum caput abscidit; similiter et omnes sancti decollati sunt in martyrium exceperunt sempiternum. Sanctus autem *Januarius* post decollationem suam apparuit seni illi euidenter, et dedit illi Orarium unde sibi oculos ligauerat, sicut promiserat deprecanti; Cuique dixit. *Ecce quod tibi reddi debeam, tolle sicut promisi tibi*. Ille accepto Orario, cum summo honore abscondit in sinum suum. Spiculator autem, et alii de officio uidentes senem irridebant ei dicentes, accepisti quod tibi promiserat ille qui decollatus est? At ille dixit eis. *Etiā*, et ostendit eis orarium. Recognouerunt eum, admirati sunt.

9. Christiani (32) autem diuersarum urbium custodiebant corpora Sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, et in Ciuitatibus suis sepelienda portarent; Et ceperunt occulte solliciti obseruare; Et facta nocte uniuersis dormientibus, silentiora (33) noctis, apparuit Sanctus *Januarius* unū ex illis qui parati erant corpus ejus tollere, et dicit ei. *Frater, cum corpus meum tolleris, et digito manus meae in illo loco exilisse cognosce, requirite eam, et pariter cum corpus meum ponite*. Et ita factum est, ut Sanctus ipse admonuit. Corpora autem Sanctorum iacuerunt ad sulphuratoria, ubi postea dignam

(31) Hujusmodi ὄσπια ἀποτέρεα in scriptis simplicioribus haud raro reperiuntur. Nam certe prius spiculatorem [sive rectius *Speculatorem*: quod in Graeco Evangelii & passim in Latinis lapidibus reperitur] ad feriendum hortatus, ita demum [gestu utique naturali abreptus: nec enim martyres hominem prorsus exuerant] manum cervici opposuit. Aut certe simul utrumque fecit. Vel sic tamen istud illo, tamquam effectus effectrice causa, posterius intelligitur.

(32) In Actis Baronianis, Christiani uero diuersarum urbium custodiebant corpora sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, & in ciuitatibus suis sepelienda portarent: & coeperunt occulte sollicitate obseruare, & facta nocte uniuersis dormientibus, silentii hora noctis, apparuit sanctus *Januarius* uni eorum,

qui parati erant corpus ejus tollere, & dicit ei: *Frater cum corpus meum tuleritis; & digitum manus meae illo in loco exilisse cognoscite; requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite*. Et ita factum est, ut Sanctus ipse admonuit. Corpora autem sanctorum iacuerunt ad Sulphotaream, ubi postea dignam beati martyris *Januarii* Basilicam condiderunt. Noctu uero quum unaquaeque plebs sollicitate suos sibi patronos rapere festinarent; Neapolitani beati *Januarii* sibi patronum tollentes, a Domino meruerunt.

(33) In Actis Baronianis, *Silentii hora noctis*. In Lectionibus an. 1525. editis, post *Obseruare*, sic sequitur: *Et facta silentio hora noctis uniuersis dormientibus, apparuit &c.*

gnam beati martyris *Januarij* Basilicam (34) condiderunt. Noctu uero cum una queque plebe sollicite suos sibi Patronos rapere festinant. Neapolitani beatum *Januarium* sibi Patronum tollentes a Domino (35) meruerunt.

10. Postea (36) uero quieto iam tempore uenerabilis (37) Episcopus, una cum plebe Dei sancta cum hymnis, et laudibus tollentes iuxta Neapolim transfulerunt, et posuerunt in Basilica, ubi (38) nunc requiescit. Qui praestante Domino nostro Jesu Christo meritum

(34) Neapolitani scilicet, quibus non sine Divino monitu S. Januarii corpus obtigerat. Et quidem in loco, cui *Marciano* nomen, Basilicam primo a nostris conditam, colliges infra ex Adnot. 36. Illud *Postea*, quod heic praecedat, notat, S. Januarii Reliquias principio ibi absconditas jacuisse; mox, statim atque persecutio deseruit, supra ueneranda Lipsana Martyrium sive oratorium [uti moris erat] fuisse constructum.

(35) Istud *A Domino meruerunt* satis indicat, non casu aut temere, sed Divino admonitu Neapolitanos sibi *Januarium* vindicasse. Id quod in Actis Jo: Diaconi disertim narratur his uerbis: *Neapolitani beatum Januarium REVELATIONE COMMODI sustulerunt*. Quum autem de isto *Commodo*, cui revelatio facta fuit, nihil in editis monumentis extet; hinc licebit intelligere, sive Jo: diacono ad manus fuisse scripta alia [praeter enumerata a me initio in Adnot. IV.] quibus nunc caremus; sive hoc ex populari fama didicisse.

Atque hunc quidem *Commodum* nostri homines non alium fuisse interpretantur, quam quem de digito simul cum ceteris Reliquiis inhumando S. Martyr admonerat.

(36) In Actis Baronianis post uerba quae in Adnot. 32. dedimus, sic legitur: *Quem primo quidem in loco, qui appellatur Marcianum, absconderunt*. Absconderunt primo; sed *Postea* (uti in nostris sinceris legitur) *ibi dignam B. Mart. Januarii basilicam condiderunt*. Et recitatum quidem locum Baroniana prae-

ter nostrorum Actorum fidem interponunt: mox cum nostris sic pergunt., *Postea uero quieto iam tempore uenerabiles episcopi una cum omnibus, ex genere beatiss. Mart. Januarii, cum plebe Dei sancta, cum hymnis & laudibus corpus ejus tollentes, juxta Neapolim transfulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit. Qui praestante Domino nostro Jesu Christo, meritum suorum beneficia praestare non desinit usque in hodiernum diem: cujus dies Natalis celebratur tertio decimo Kal. Octobris.*

[37] Episcopus, cujus heic mentio fit, non fuit S. Severus, qui exeunte IV. saeculo sedebat [nam etsi in Severi uita ei haec Translatio tribuatur; at Jo: diaconus multo ea uita antiquior id de Severo tacet] sed S. Joannes I. qui ann. 432. obiit; cui diserte id tribuit Jo: diaconus in ejus elogio hisce uerbis: *In eo oratorio, ubi manu sua dicitur condidisse beatiss. Mart. Januarium a Marciano sublatum, & ipse parte dextra humatus quieuit.*

[38] Istud NVNC, & quod mox sequitur, *Vsque in hodiernum diem*, aperte ostendit, saltem hanc sectionem V. saeculo antiquiorem esse non posse. Ac mihi quidem persuadeo, Acta haec Graece haud diu post martyrium scripta fuisse, a quibus aberat haec ultima sectio: deinde aliquem existisse [V. aut VI. saeculo] qui tum ea Acta in gratiam Neapolitanorum [majorem partem tunc Latinorum] Latine transfudit, tum etiam ultimam sectionem adjecit.

rum suorum beneficia innumerabiles prestare non desinet usque in hodiernum diem . Cujus dies natalis celebratur tertio decimo (39) Kal. Octobris . (40)

[39] *Diem Passionis SS. Januarii & socior. non in mensem Septembrem, sed Aprilem incidisse : proinde diei 19. Sept. festum alio pertinere.*

Jam tum V. saeculo [quo Kalendarium Carthaginense confectum fuit] die 19. Sept. festum S. Januarii peragebatur . At scire libet, utrum re vera is dies Passionis fuerit , an Translationis alicujus, aut Dedicacionis Basilicae.

Jam primum omnium vox *Natalis* quodlibet festum anniversarium apud scriptores notat , ut alibi copiose ostendemus . In nostris vero Fastis marmoreis , ubi dies *θανάσιμος* [*emortalis*] est , tunc *PASSionis* aut *DEPositionis* nota praepositur ; ubi vero alia ex causa eodie festum agitur , *NATalis* ; uti milles demonstravimus . Ex quo id etiam intelligimus , apud nostros Neapolitanos hoc moris obtinuisse, ut quod festum die non suo ageretur , id *Natale* vocaretur . Idque mihi videtur secutus, qui hanc appendicem Actis adtexuit : *Cujus dies Natalis celebratur XIII. Kal. Octob.*

Nec aliter in his Fastis marmoreis die XIX. Septemb. ea festivitas signatur, ubi sic scribitur : XVIII. NT. S. IANUARIII. Qui dies si suus fuisset, sine dubio scriptum esset , *PAS. S. Januarii.*

Deinde in Menaeis & alibi die XXI. Aprilis fit de S. Januario & soc: etsi in Synaxario Claromontano fit pridie ejus dici . Sed & Metricas ephemerides Bollandianas ad manus habeo: in quibus die 21. Aprilis hic versus editus reperitur : *Τὴν Ἰανουαρίοιο κάρην πᾶμιν ἐκάδι πρώτη.* Sed idem hexameter ex Anthologio est corrigendus, in quo hic reperio ad eundem diem 21. Aprilis :

Ἰανουαρίοιο κάρην πᾶμιν ἐκάδι πρώτη.
Bis decimo ac primo Januarion obruncantur.

Ibidem ad eundem diem alii quidam fe-

narioli praefiguntur; quibus Januarius cum sociis non alio quam die XXI. Aprilis capitis abscissione martyrium complevisse significatur .

Postremo nec alias quam mense Aprilis anni 305. pati hi Sancti potuerunt ob has maxime causas . Nam si horum martyrium in mensem Septembrem anni 305. incidisset ; I. falso haec Acta ceteroqui sinceritatem spirantia , hoc uteretur exordio , *Temporibus Diocletiani Imp.* quia Kal. Maii ejusdem anni Diocletianus jam abdicaverat : II. falso sic pergerent , *Consulatu Constantii Caesaris quinquies* ; nam post Kalendas Maias Constantius aequae ac Gal. Maximianus Augusti non *Caesares* inscribebantur : III. postremo falso mox eadem Acta hunc in modum conquererent , *Erat persecutio Christianorum* ; quia post eandem Kal. Maias anni 305. persecutio in Italia desit ; ut in Adnot. 7. innuimus ; quod ex Eusebio colligitur in de Mart. Palaestinae cap. 13.

Accedit ad ultimum quod jam inde a V. saeculo [ut ex Kalendario Carthaginensi constat] SS. Januarii , ac Sosii festa colebantur , sed illius die XIX. hujus autem die XXIII. Septembris . Quare quum eo die Sosii festum non Passionis , sed Translationis fuerit ; idem erit & de Januario sentiendum. Quod dixi Translationis S. Sosii festum in diem 23. Septembris incidisse , id ex nostris omnibus monumentis constat . In Baronianis : *Sanctum vero Sosium Diac. civis ejus Misenates tulerunt , & posuerunt in basilica , ubi nunc requiescit , die nono Kal. Octobr.* In Lectionibus editis Neapoli an. 1525. eadem verba leguntur : at in Lectionibus antiquioribus Kalendarii Neapolitani apud Falconium pag. CXLVI : *S. Sossium civis sui Misenati die nono Kal. Octobr. . . tulerunt.* In monumento Falconiano [*Ad gloriam*] sic legitur : *Sanctum praereverendissimum*

Sossium Levitam civis sui Misenates in Ecclesia, ubi nunc requiescit, locaverunt die nono Kal. Octob. Jo: Diaconus: Beatiff. denique Sossium Levitam sui Misenates tollentes, in mirifica collocaverunt Ecclesia die nono Kal. Octob. Quare etiam S. Januarii festum, quod nunc XIII. Kal. Octob. agitur, pertinet ad ejus Translationem in locum, cui Marciano nomen; aut, si mavis, ad eum diem, quo dedicatum fuit Martyrium, quod ibidem ejus sepulcro superstruxerunt. Ceterum Translationis S. Januarii festum, quod in Marmoreis Fastis die XIII. Aprilis signatur, id ad eam Translationem spectare mihi videtur, qua sacratissimum ejus corpus de Marciano Neapolim translatum, & a S. Joanne I. in Gratorio ejusdem nominis collocatum fuit.

[40] Eadem Acta Baroniana, nec non Lektionen Neapoli an. 1525. editae post ea verba, quae supra [Adnot. 36.] reci-

A P P E N D I X

Quatenus Acta nostra cum vulgatis & Menologio conveniant diffideantve.

ETI Acta, quae dedimus, a sect. VI. totidem verbis (exceptis paucissimis) in Baronianis & Lektionib. recitantur, ex nostris utiq. descripta; tamen quae utrobiq. praecedunt, inter se plurimum diffident: id quod nostra cum ceteris omnibus a Falconio lib. 2. vulgatis (quorum notitiam habes supra in Admon. Adnot. IV.) conferenti constabit. I. Primum vulgata sunt priore hac parte immane quantum copiosiora nostris, atq. admirabiliora. II. Rerum gestarum ordo diversus est. III. Differunt in Judice, quia in Jo: Diacono Dracontius (qui tamen in Baronianis & Lektionib. non nominatur, sed tamen supponitur) orditur judicium, cui postea succedit Timotheus: in nostris autem Dracontius unus ab initio ad finem tribunali aisdet. IV. Spazio temporis, quod in vulgatis longius fuisse oportuit, in nostris autem brevissimum. V. Differunt locis; quae in vulgatis duo sunt, Nola prius, mox Puteoli: at in nostris omnia Puteolis aut in vicinia ab initio transiguntur. Ac Beda & Martyrologi nostris per omnia suffragantur.

At vero Basilii Menologium de loco cum nostris convenit; in ceteris ferme cum vulgatis facit, nisi quod ab his quoque alicubi diffidet. Quae melius per se quisque ex subjecto elo-

tavimus, sic pergunt. „Sanctum vero, Sossium diaconum civis sui Misenates tulerunt, & posuerunt in basilica, ubi nunc requiescit, die nono Kal. Octobris. Puteolani quoque sanctum Proculum diaconum, & sanctum Euticetern, & sanctum Acutium civis sui tulerunt; & posuerunt in praetorio Falcidii, quod conjungitur basilicae sancti Stephani, in contrivio ipso. Sanctum autem Festum & sanctum Desiderium idem civis, sui Beneventum tulerunt. „In Lektionib. Idem civis sui Beneventani habent. Quae quidem tota narratio perquam bonae frugis est, & ex sinceris fontibus hausta. Eadem haec & Falconianum monumentum, quod incipit *Ad laudem*, & Jo: diaconus habet, sed uterque verbis suis utitur novitatem testantibus.

Sub haec in Baronianis, in Lektionibus, in Falconiano monumento *Ad gloriam*, miracula quaedam sequuntur.

gio, quod ad XIX. Septembris ibi legitur; cognosceret.

Certamen sancti Hieromartyris (Ἱερομάρτυρος) Iannuarii episcopi Beneventi & socior.

Iannarius Hieromartyr cum sociis sub Diocletiano imperatore fuit. Qui quum Beneventanae urbis episcopus esset, ob Christi confessionem Puteolis in vincula conjectus fuit, una cum Sossio, Proclo, Euthychio, & Acustio diaconis. Timotheus autem regionis praeses profectus Puteolos, quum Sanctum in vinculis reperisset, e custodia eductum in caminum injecit. Quo inde illaeso evadente, majore furore correptus, praecepit carnificibus, ut nervos pedum ejus praeciderent. Quod supplicium Sanctus quum pertulisset, in custodiam revocatur. Interim quum clerici duo Beneventani Phaelus (Φαίλος) & Desiderius visitandi eum causa venissent: comprehensi & ipsi sunt, unaque cum episcopo & diaconis in carcere constringuntur. Mox damnati ad bestias, nec ab iis laesi, jussu praesidis, capitibus abscissis occubuerunt.

Tandem de celebre cruoris beatis. Januarii prodigio (ne cui forte fraudi sit silentium nostrum) nolim exteri quidam addubitent. Aut vero cum Didymo Evangelico veniant videantque

FE 2126
86.4
3078
v.1

FOL
1551

